

NORGES OFFISIELLE STATISTIKK XI. 103.

JORDBRUKSTELLINGEN I NORGE

20. JUNI 1949

FJERDE HEFTE

OVERSIKT

Recensement du 20 juin 1949

IV. Aperçu général

UTGITT AV
STATISTISK SENTRALBYRÅ

OSLO
I KOMMISSJON HOS H. ASCHEHOUG & CO.
1952

Pris kr. 4.50 + oms.avgift.

Norges Offisielle Statistikk, rekke XI. (Statistique Officielle de la Norvège, série XI.)

Rekke XI.

Trykt 1951.

- Nr. 44. Jordbruksstatistikk 1949. (*Superficies agricoles et élevage du bétail. Récoltes etc.*)
- 45. Meieribruket i Norge 1949. (*L'industrie laitière de la Norvège.*)
- 46. Representativ bedriftstelling i varehandelen 13. oktober 1948. (*Recensement représentatif d'établissements dans le commerce de marchandises au 13 octobre 1948.*)
- 47. Økonomisk utsyn over året 1950. (*Aperçu de la situation économique.*)
- 48. Skattestatistikken 1948—49. (*Répartition d'impôts.*)
- 49. Norges sivile, geistlige, rettslige og militære inndeling 1. januar 1951. (*Les divisions civiles, ecclésiastiques, judiciaires et militaires du royaume de Norvège le 1. janvier 1951.*)
- 50. Folketellingen i Norge 3. desember 1946. IV. Folkemengde etter kjønn, alder etc. Fremmede statsborgere. (*Recensement du 3 décembre 1946. IV. Population par sexe, âge etc. Sujets étrangers.*)
- 51. Norges private aksjebank og sparebanker 1949. (*Statistique des banques privées par actions et des caisses d'épargne.*)
- 52. Forsikringsselskaper 1949. (*Sociétés d'assurances.*)
- 53. Veterinærvesenet 1949. (*Service vétérinaire.*)
- 54. Arbeidslønninger 1949. (*Salaires des ouvriers.*)
- 55. Norges bergverksdrift 1949. (*Mines et usines.*)
- 56. Norges jernbaner 1947—48. (*Chemins de fer norvégiens.*)
- 57. Syketrygden 1948. (*Assurance-maladie nationale.*)
- 58. Norges fiskerier 1948. (*Grandes pêches maritimes.*)
- 59. Kommunenes gjeld og kontantbeholdning m. v. 1950. (*Dette etc. des communes.*)
- 60. Norges handel 1949. (*Commerce.*)
- 61. Telegrafverket 1949—50. (*Télégraphes et téléphones de l'Etat.*)
- 62. Fiskeritelling 1. oktober 1948. I. Tallet på fiskere, deltaking i fiske osv. (*Recensement des pêches maritimes le 1. octobre 1948. I. Nombre de pêcheurs, participation aux pêches etc.*)
- 63. Fortegnelse over Norges Offisielle Statistikk 1828—1950. (*Catalogue de la Statistique Officielle.*)
- 64. Norges industri 1949. (*Statistique industrielle.*)
- 65. Statistisk Sentralbyrå gjennom 75 år. (*Bureau Central de Statistique du Royaume de Norvège 1876—1951.*)
- 66. Alkoholstatistikk 1949—1950. (*Statistique de l'alcool.*)
- 67. Ulykkestrygden for industriarbeidere m. v. 1948. (*Assurances de l'Etat contre les accidents pour les ouvriers industriels etc.*)
- 68. Norges postverk 1950. (*Statistique postale.*)
- 69. Jordbruksstatistikk 1950. (*Superficies agricoles et élevage du bétail. Récoltes etc.*)
- 70. Fiskeritelling 1. oktober 1948. II. Fiskefarkoster og tilvirkeranlegg. (*Recensement des pêches maritimes le 1. octobre 1948. II. Embarcations et fabriques de préparations.*)
- 71. Jordbrukstillingen i Norge 20. juni 1949. II. Eiendomsforholdene, arbeidsstyrken m. v. (*Recensement du 20 juin 1949. II. Conditions de propriété, nombre d'ouvriers etc.*)
- 72. Skattestatistikken 1949—50. (*Répartition d'impôts.*)
- 73. Norske skip i utenriksfart 1946—1948. (*Navigation extérieure de la marine marchande norvégienne.*)

NORGES OFFISIELLE STATISTIKK XI. 103.

JORDBRUKSTELLINGEN I NORGE

20. JUNI 1949

FJERDE HEFTE

OVERSIKT

Recensement du 20 juin 1949

IV. Aperçu général

UTGITT AV
STATISTISK SENTRALBYRÅ

OSLO
I KOMMISSJON HOS H. ASCHEHOUG & CO.
1952

Fra Jordbrukstelingen 20. juni 1949 er tidligere utgitt:

Første hefte: Arealet, husdyrholdet m. v. Herredsvise oppgaver.

Annet hefte: Eiendomsforholdene, arbeidsstyrken m. v.

Tredje hefte: De naturlige jordbruksområder.

I N N H O L D

	Side
Forord	9
Jordbruksstatistikken	11
Planen for tellingen i 1949	22
Det samlede areal og fordelingen av det	27

Eiendomsforholdene og arbeidskraften.

Tallet på bruk og fordelingen av dem	32
Eie og leie av jord	48
Hvor lenge bruket har vært i eierens og ættens eie	51
Folkemengden i landet fordelt etter yrke	52
Befolkningen på bruk med over 5 dekar jordbruksareal	55
Arbeidsstyrken ved bruk med over 5 dekar jordbruksareal	76
Arbeid utført av barn under 15 år	96
Brukernes fagutdannelse	101

Jordbruket.

Arealene	107
Hele arealet ved de bruk som er med i tellingen	107
Jordbruksarealet og fordelingen av det	111
Tallet på bruk som dyrker de forskjellige vekster	122
Åker og hage'	129
Hagebruket. Areal under glass, planteskoler	147
Engarealene	168
Skogen	174
Annet areal. Beiteforholdene	183
Seterbruket	191
Udyrket jord skikket til oppdyrking	196
Nydyrking. Grøtting	199
Gjødseloppsamlingen	202
Kjøp av kraftfôr, kunstgjødsel m. v.	206
Redskaper og maskiner og fordelingen av dem	220
Tallet på bruk som har de forskjellige slags redskaper og maskiner	225
Driftsbygningene	232
Innlagt vann	234
Bruk av elektrisitet	238
Kjørevei til bruket	241
Vanningsanlegg	242
Avlingen	243
A. Jordbruket	243
B. Hagebruket	255
C. Silofôr. Frøavl	257

<i>Husdyrbruket.</i>		Side
Tallet på husdyr og fordelingen av dem		262
Hestene		281
Storfeet		284
Sauene		289
Geitene		292
Svin		294
Rein		297
Fjørfe		297
Kaniner		300
Bier		301
Pelsdyr		30
Gjennomsnittlig slaktevekt pr. dyr		304
Produksjonen i husdyrbruket		308
Kjøtt- og fleskeproduksjonen		308
Eggproduksjonen		319
Ullproduksjonen		322
Mjølkeproduksjonen		322
Den samlede husdyrproduksjon i rikets bygder		327

<i>Priser m. v.</i>		
Priser på husdyr og beregnet verdi av buskapen		336
Priser på landbruksprodukter og produksjonsmidler m. v.		338
Verdien av jordbruksproduksjonen		351
Produksjonen sett i forhold til forbruket		356
Utviklingen av jordbruksproduksjonen 1900—1949		363
Resymé		379
Summary in English		385

TABLE DES MATIERES

	Page
Préface	9
Statistique agricole de la Norvège	11
Organisation du recensement au 1949	22
La superficie totale	27
<i>Les conditions de propriété et la puissance de travail.</i>	
Nombre des exploitations	32
Possession et location de la terre	48
Nombre d'années écoulées depuis la prise de possession du cultivateur et de ses ancêtres	51
Population de la Norvège répartie par professions	52
Population des exploitations au-dessus de 5 décares de superficie agricole	55
Nombre d'ouvriers aux exploitations au-dessus de 5 décares de superficie agricole ...	76
Travail exécuté par des enfants au-dessous de 15 ans	96
Education professionnelle des cultivateurs	101
<i>L'agriculture.</i>	
Les superficies	107
La superficie totale des exploitations comprises par le recensement	107
La superficie agricole	111
Nombre d'exploitations cultivant les différentes espèces de croissances	122
Champs de blé, pommes de terre etc.	129
Horticulture. Superficie sous vitrage, pépinières	147
Prairies	168
La forêt	174
Autre superficie. Pâturages	183
Pâturages et laiteries dans les montagnes	191
Superficie inculte, cultivable	196
Défrichement. Drainage	199
Réservoirs d'engrais naturel	202
Achat de fourrages concentrés, d'engrais artificiel etc.	206
Outils et machines	220
Nombre d'exploitations employant les différentes espèces d'outils et machines	225
Maisons agricoles	232
Eau installée	234
Electricité employée	238
Route charretière à l'exploitation	241
Irrigation	242
Récolte	243
A. Agriculture	243
B. Horticulture	255
C. Fourrages ensilés. Culture de graine	257

<i>Elevage d'animaux domestiques etc.</i>		Page
Nombre d'animaux domestiques		262
Espèce chevaline		281
» bovine		284
» ovine		289
» caprine		292
» porcine		294
Rennes		297
Volaille		297
Lapins		300
Ruches		301
Animaux à fourrure		302
Poids moyen des bêtes de boucherie		304
Production d'animaux domestiques		308
Production de viande et de lard		308
Production d'œufs		319
Production de laine		322
Production de lait		322
Production totale d'animaux domestiques dans les communes rurales du Royaume...		327

<i>Prix etc.</i>		
Prix d'animaux domestiques et valeur calculée des bétails		336
Prix de produits agricoles et moyens de production etc.		338
Valeur de la production agricole		351
La production par rapport au besoin		356
Développement de la production agricole 1900—1949		363
Résumé		379
Résumé en anglais		385

CONTENTS

	Page
Preface	9
Statistics on agriculture in Norway	11
Planning of the census in 1949	22
Total area	27

Ownership and working power.

Number of farms	32
Possession and hiring of farm land	48
Number of years passed since the owner and the family took possession of the farm ..	51
Total population by profession	52
Population on farms with more than 5 decares agricultural area	55
Working staff on farms with more than 5 decares agricultural area	76
Work carried out by children less than 15 years of age	96
Farmers' vocational education	101

Agriculture.

The areas	107
Total area of the farms covered by the census	107
Agricultural area	111
Number of farms cultivating various kinds of plants	122
Area used for grains, potatoes, root crops a. s. o.	129
Horticulture. Area under glass, nurseries	147
Meadow land	168
Forest land	174
Other area. Pasturing	183
Mountain dairy farming	191
Cultivable, uncultivated area	196
New cultivation. Ditching	199
Manure heap	202
Purchase of concentrated feeding stuffs, commercial fertilizers etc.	206
Equipments and machinery	220
Number of farms with various kinds of equipments and machinery	225
Cow-houses, stables etc.	232
Water installation	234
Use of electricity	238
Driving road to the farm	241
Irrigation	242
Crops	243
A. Agriculture	243
B. Horticulture	255
C. Ensilage. Seed culture	257

	<i>Live-stock.</i>	Page
Number of domestic animals		262
Horses		281
Cattle		284
Sheep		289
Goats		292
Hogs and pigs		294
Reindeers		297
Poultry		297
Rabbits		300
Bees		301
Fur-bearing animals		302
Average carcass weight per animal		304
Live-stock products		308
Production of meat and pork		308
Production of eggs		319
Production of wool		322
Production of milk		322
Total production of domestic animals. Rural districts		327

	<i>Prices etc.</i>	
Prices for domestic animals, and estimated value of live-stock		336
Prices for agricultural products and means of production etc.		338
Value of agricultural products		351
Production in proportion to consumption		356
Development of agricultural production for the years 1900—1949		363
Summary in Norwegian		379
Summary in English		385

F O R O R D

En legger her fram det fjerde og avsluttende hefte av Jordbrukstelingen 20. juni 1949.

Foruten en oversikt over resultatene av selve tellingen, vil en her finne oppgaver over avkastingen av jordbruket, hagebruket og husdyrbruket, priser på produkter og produksjonsmidler m. v., beregninger over produksjonens verdi og tilstrekkelighet og en oversikt over utviklingen av jordbruksproduksjonen etter 1900.

Arbeidet med tellingen har i første hånd vært ledet av sekretær Norvald Ones, som også har skrevet store deler av oversikten.

Statistisk Sentralbyrå, Oslo, 15. mai 1952.

Petter Jakob Bjerve

Paul Barca.

Jordbruksstatistikken.

Foruten den statistikk Byrået innhenter og bearbeider, blir det også av flere andre kontorer og institusjoner hentet inn oppgaver som er til stor nytte, når en skal dømme om jordbrukets stilling her i landet. Selvsagt er det av stor betydning å ha en rasjonell ordning og fordeling av dette arbeid, så det blir så effektivt som mulig — at en blant annet unngår dobbeltarbeid.

I september 1950 ble det holdt et møte i Byrået av representanter for de interesserte institusjoner. For å få et arbeidsgrunnlag, ble en enig om at hver især skulle gi svar på følgende 5 spørsmål:

1. Gi spesifisert oppgave over hva slags statistikk hver enkelt institusjon nå utarbeider, bilagt de spørreskjemaer m. v. som brukes.
2. Komme med forslag til nye oppgaver som det er ønskelig å få innhentet eller forslag til omlegging av den nåværende statistikk.
3. Gi uttalelse om organiseringen av jordbruksstatistikken og hvilke institusjoner som helst bør utarbeide de forskjellige grener av jordbruksstatistikken.
4. Gi uttalelse om hvordan publiseringen av jordbruksstatistikken bør ordnes.
5. Hvilke oppgaver vedkommende institusjoner gir til internasjonale organisasjoner med eventuelle forslag til koordinering av denne virksomhet.

På grunnlag av de svar en fikk, har en utarbeidd følgende oversikt over hva de forskjellige institusjoner arbeider med, som kan sies å komme inn under begrepet jordbruksstatistikk i videre forstand.

Statistisk Sentralbyrå.

10-årige fullstendige jordbrukstellingene omfattende areal, husdyrhold, pelsdyr, frukttrær og bærbusker, maskiner og redskaper, arbeidsstyrken, driftskostnader m. v.

10-årige tellinger for veksthus og planteskoler.

Årlige representative tellinger for areal og husdyrhold.

- » oppgaver over høstutbyttet i jordbruk og hagebruk.
- » » » salg av faste eiendommer, skyldmarksverdien.
- » » » arbeidslønnen i jordbruket.
- » » » landbrukets fagskoler.
- » og månedlige oppgaver fra meieriene.

Månedlige oppgaver over kontrollerte slakt.

- » » » bedekte purker.

Periodiske tellinger.

- Pelsdyrtellinger.
- Svinetellinger.
- Husdyrproduksjonen.
- Arbeidstiden i jordbruket.
- Bøndenes formue og gjeld.
- Beitebruket.
- Bureisingen.

Instituttet for driftslære og landbruksøkonomi.

Jordbrukets prisindeks, årlig og månedlig.

Statens Kornforretning.

Månedlige og årlige (delvis ukentlige) oppgaver over innkjøp av norsk korn, salg av norsk korn, utbetalt korntrygd, omsetningen av kraftfôr, innførsel av kunstgjødsel, innførsel av korn.

Leilighetsvis: bygdemøllestatistikk. Ikke spesielle statistikkskjemaer, men regelmessige meldinger fra kornkasserere, møller osv.

Landbruksøkonomisk Institutt.

Regnskapsundersøkelser for ca. 1000 bruk med driftsanalyse. Av særgranskinger: husdyrgranskinger, arbeidsgranskinger, hagebruksgranskinger, prøvebruk, områdegranskinger. Prisindeks og prisoversikter.

Landbrukets Sentralforbund.

Innhenter ikke selv primære statistiske oppgaver. Arbeidet består i utnyttelse, bearbeidelse og analyse av foreliggende statistisk materiale (hittil vesentlig for jordbrukets totalbudsjett og totalregnskap).

Landbrukets Priscentral.

Priser på de viktigste landbruksprodukter. Priser på skogprodukter. Produksjonskostnader, bl. a. kunstgjødsel, kraftfôr og arbeidslønninger. Tilførsel av landbruksprodukter. Lageroppgaver for poteter. Spesialundersøkelser for mjølkeproduksjonen. Jernbanefrakter for landbruksprodukter og produksjonsmidler. Naturalenheten.

Landbruksdepartementet.

Landbruksdirektørens melding om årsvekstens stilling mai—september med foreløpig beregning av høstutbyttet (utg. av september). Landbruksundervisningen. Husfjids- og industriskoler. Kraftfôrblendingen. Margarinkontrollen. Ferskvannsfisket (utbytte og yngelklekking). Veterinærstatistikk. Utskiftingsstatistikk. Diverse skogstatistikk. Viltbestanden.

De forskjellige områder av statistikken.

I. Arealstatistikk.

Byrået henter inn arealoppgaver hvert tiende år ved fullstendige tellinger, og i de mellomliggende år ved representative tellinger.

De fullstendige tellinger skal omfatte alle som driver jordbruk og/eller hagebruk, uten hensyn til brukets størrelse. De representative tellinger skal omfatte ca. 10 pst. av brukene med over 5 dekar jordbruksareal, jamt fordelt på distrikter og størrelsesklasser. Foreløpige resultater av de representative tellingene med hensyn til bruken av arealene foreligger innen utgangen av september — altså tidsnok til å bli brukt ved Landbruksdirektørens foreløpige beregninger av årets høstutbytte.

Det er bare jordbruksarealet og dets fordeling på de enkelte vekster en søker å få fullstendige oppgaver for ved disse tellingene. For skogareal og «annet areal» henter en bare inn oppgaver ved de fullstendige tellingene, og selv da bare over det som hører til de brukene som er med i tellingen. Hele jordbruksarealet utgjorde etter tellingen i 1949 3.38 pst. av landarealet. Som gårdsskog fikk en i 1949 gitt opp knapt halvparten av hele skogarealet. Av «annet areal» ble i 1949 10.8 pst. gitt opp som hørende til de bruk som var med i tellingen.

For det samlede skogareal må en bygge på resultatene av Skogtellingen (og Landsskogtakseringen). «Annet areal» i alt regner en som differansen mellom samlet landareal etter oppgaver fra Geografiske Oppmåling og summen av jordbruksarealet etter Jordbrukstellingen og skogarealet etter Skogtellingen.

Hele det arealet en fikk oppgaver for ved tellingen i 1949, utgjorde vel 70 mill. dekar eller knapt 22 pst. av hele landarealet i rikets bygder.

For vel 78 pst. av landarealet får en således ingen oppgaver ved jordbrukstellingene, og de oppgavene en får over skogareal og annet areal ved disse tellingene, må ansees som ikke særlig pålitelige og er for «annet areal» helt uspesifisert.

Når en i det hele tatt har tatt med disse oppgavene, er det for i hvert fall i noen grad å få holdepunkter for i hvilken utstrekning jordbruk av forskjellig størrelse og i forskjellige strøk av landet er utstyrt med tilliggende utmarksarealer.

Heller ikke oppgavene over dyrkbart, dyrket areal omfatter annet enn det som tilligger de enkelte bruk.

Tellingene gir således ingen holdepunkter til å dømme om hvor mye av utmarksarealene i landet som blir brukt til beite eller er skikket til beitedyrking, eller hvor mye som er skikket til skogplanting. Heller ikke gir de oppgaver over arealene av myrer og hvor mye av disse som er skikket for forskjellig anvendelse, og heller ikke over hvor mye dyrkbar jord det er i alt i landet.

En anser det for tiden for nytteløst å forsøke å komme lenger med oppgaver over arealene ved alminnelige tellinger.

Noen holdepunkter for fordelingen av totalarealet har en i Landsskogtakseringen, som viser følgende fordeling av totalarealet: 3.0 pst. innmark, 2.3 pst.

hagemark og utslått, 23.5 pst. skog, 6.5 pst. myr under skoggrensen, 12.9 pst. impediment, 4.1 pst. vann og 47.7 pst. høyfjell.

Skal en komme fram til noenlunde holdbare oppgaver over utmarksarealenes karakter og anvendelsesmuligheter, må det oppmåling til, eventuelt kartlegging fra fly.

Så vel fra utskiftingsdirektøren som fra Jordbrukets produksjons- og rasjonaliseringskomité foreligger det forslag om opprettelse av et jordregister, bygd på pålitelige målinger.

Ble denne tanke realisert, ville en også få noen holdepunkter til kontroll av oppgavene over det samlede jordbruksareal, muligens også for arealet av dyrket jord (skjønt det her vil være ytterst vanskelig å få gjennomført en ensartet definisjon). For arealet av de enkelte vekster, må en dog fremdeles bygge helt ut på tellingene.

Det har vært klaget over at Byråets arealstatistikk ikke gir oppgaver over arealenes fordeling etter jordart, etter matjordlagets dybde, etter hellingsforhold og om det er opplendt eller sidlendt jord.

Selv ved en fullstendig kartlegging skulle det mye til om en kunne skaffe svar på alle disse spørsmålene — i hvert fall i en slik form at det kunne bearbeides statistisk.

I forbindelse med Nasjonalbudsjettet og Jordbrukets totalbudsjett er det framkommet ønske om å få tall (ved juletider) for det antatte areal av de forskjellige vekster det kommende år.

Ved de fullstendige arealtellingene får en også fullstendige oppgaver hvert tiende år over tallet på frukttrær og bærbusker og arealet av de enkelte grønnsakslag. For de mellomliggende år bygger en nå i beregningene av hagebrukets avkastning på skjønnsmessige oppgaver over endringene, gitt av hagebruksfunksjonærene. Dette materiale er svakt, men det er tvilsomt om de representative tellingene ville føre fram på dette område.

For å få rede på hva det plantes ut av nye frukttrær, har det vært foreslått å hente inn årlige oppgaver fra planteskolene over salget av frukttrær, delt på sorter og med angivelse av til hvilket fylke trærne er solgt.

Det har også flere ganger vært ytret ønske om mer detaljerte oppgaver over frukttrærnes fordeling på sorter og etter alder. Ved de fullstendige tellingene har en dog ikke funnet å kunne ofre den fornødne plass på skjemaet til dette. Oppgavene ville sannsynligvis også bli nokså usikre.

II. Husdyrholdet.

Ved de 10-årige fullstendige jordbrukstellingene får en fullstendige og sterkt spesifiserte oppgaver over hele husdyrholdet i landet, også det som blir drevet uten forbindelse med jordbruk.

Ved de årlige representative tellingene får en for 10 pst. av brukene med over 5 dekar jordbruksareal omtrent like spesifiserte oppgaver med unntak av «annet fjørfe», bikuber, kaniner og pelsdyr.

Oppgavene gjelder buskapen pr. 20. juni, altså på den tid av året da dyretallet er størst.

Ved enkelte av de tidligere fullstendige tellinger, har en også hentet inn oppgaver over buskapen pr. 1. januar. (Fra 1835 til 1900 har en bare oppgaver over tallet på vinterfødde dyr.) Ved de fullstendige tellingene i 1939 og 1949, fant en å måtte sløyfe oppgavene over vinterbesetningen til fordel for andre oppgaver. Det hadde også vist seg at de oppgavene en fikk over buskapen et halvt år tilbake i tiden, var mindre pålitelige.

Det er en vesensforskjell mellom oppgaver over buskapen midt på sommeren og oppgavene over den vinterfødde besetning. For sammenlikningens skyld må en derfor sørge for at de oppgavene en får, gjelder noenlunde samme tidspunkt i året.

Oppgaver over arealene kan en ikke få før våronna er unnagjort, men på den annen side vil en gjerne hente inn oppgavene så tidlig som mulig — for å kunne bruke dem ved beregningen av høstutbyttet samme år. 20. juni har vist seg å være et hensiktsmessig tidspunkt.

Av hensyn både til tellingsutgiftene, bearbeidingen og koordineringen av areal- og husdyrtallene, er det mest hensiktsmessig å hente inn oppgavene over husdyrholdet sammen med de andre oppgavene, og av hensyn til sikkerheten bør oppgavene gjelde buskapen på tellingsdagen. Ellers var det for så vidt intet til hinder for å hente inn oppgaver over buskapen til andre tider av året, når en bare stadig hentet dem inn til samme tid og presiserte hvilket tidspunkt oppgavene gjaldt.

Særlig fra de som arbeider med nasjonalbudsjettet og tilgrensende arbeidsområder, har det vært ytret ønske om å få husdyroppgaver gjeldende pr. 1. januar. I og for seg var det intet i veien for å holde en særskilt husdyrtelling pr. 1. januar for de samme bruk som en ellers har med i de representative tellinger. Slike oppgaver ville sikkert gi tilfredsstillende opplysninger om forholdet mellom sommer- og vinterbesetning. Det avgjørende må være om nytten av slike tellinger ville stå i forhold til kostnadene ved å hente dem inn og bearbeide dem. Resultatene ville i hvert fall neppe kunne foreligge før ut i april og ville således først kunne nyttes ved neste års nasjonalbudsjett (som grunnlag for en prognose over utviklingen).

For å skaffe til veie holdepunkter til å dømme om utviklingen i fleskeproduksjonen, henter en siden januar 1936 inn månedlige oppgaver over tallet på bedekte purker. Jordstyrene sender inn disse oppgavene for 3 måneder om gangen, og innen utgangen av den første måned etter utløpet av kvartalet foreligger det foreløpige tall for utviklingen.

Til tross for at en har særskilt kongelig resolusjon for innhenting av disse oppgaver, har det aldri vært mulig å få dette materiale komplett. En har således aldri fått fullstendige tall for det samlede antall bedekninger i et år, men må bruke relativtall for de herredene en har sammenliknbare tall for.

•
 Dette reduserer selvsagt i noen grad nytten av oppgavene, men innhent-

gen ville neppe bli mer populær om en gikk til masseanmeldelse av råneholdere. Jordstyrene opplyser å ha så mye arbeid med innhenting av disse oppgavene, at en neppe kan pålegge dem å sende dem inn oftere enn kvartalsvis.

I midten av 1930-årene, da en hadde spesielle vansker med omsetningen av flesk, ble det holdt særskilte svinetellinger (1. april og 1. oktober 1934, 1935 og 1936 og 1. april 1937). Siden fikk en ikke bevilgning til å fortsette med dette, og det ville vel ikke svare til kostnadene annet enn under ekstraordinære forhold.

For pelsdyra har en hentet inn oppgaver ved de fullstendige jordbruks-tellingene i 1929, 1939 og 1949. Videre har en hatt særskilte pelsdyrtellinger i 1934, 1936 og 1946. Spørsmålet om når slike særskilte pelsdyrtellinger skal holdes, bør avgjøres i samarbeid med pelsdyroppdretternes organisasjoner.

III. Maskiner og redskaper.

Oppgaver over maskiner og redskaper blir hentet inn ved de fullstendige 10-årige tellingene. Oppgavene er etter hvert blitt mer spesifiserte. En særlig detaljert redskapstelling ble dessuten holdt i 1944.

Ved de tidligere tellinger ble det bare spurt etter tallet på maskiner og redskaper. Ved tellingen i 1949 har en også foretatt en opptelling av hvor mange bruk som eier (alene eller som medeier) de forskjellige slags redskaper, og en forsøkte også å få rede på hvor mange som vanlig brukte å låne eller leie forskjellige slags redskaper.

Noen holdepunkter til å dømme om den årlige tilgang i maskinparken, har en i produksjonsstatistikken og i oppgavene over innførselen. Disse siste oppgaver er dog lite detaljerte.

IV. Kunstgjødsel og kraftfôr.

Ved de fullstendige jordbrukstellingene i 1929, 1939 og 1949 ble det hentet inn oppgaver over utgiftene i kroner ved kjøp av kunstgjødsel og kraftfôr i siste regnskapsår.

Oppgavene gir bare de samlede utgifter, uten noen spesifisering for de enkelte slag kunstgjødsel og kraftfôr. Dette holder en for ugjennomførlig ved de fullstendige tellingene.

For hele landet under ett beregner Felleskjøpenes Landsforbund forbruket av de enkelte kunstgjødselslag for hvert år på grunnlag av oppgaver over produksjonen og innførselen. (Tidligere ble beregningene utført av Norsk Hydro, under krigen av Produksjonsdirektoratet.) Her får en imidlertid ingen distriktsvis fordeling.

For kraftfôr har en for hele landet under ett oppgaver over produksjonen og innførselen av de enkelte kraftfôrslag, for de senere år også Kornforretningens månedlige oppgaver over engrosomsetningen. Heller ikke her har en distriktsvis oppgaver.

V. *Avlingsstatistikk.*

Den offisielle høststatistikken omfatter:

1. Landbruksdirektørens foreløpige meldinger om høstutsiktene for jord- og hagebruket ved utgangen av vekstmånedene (mai—september) med en foreløpig beregning av høstutbyttet ved utgangen av september. Disse bygger på innberetninger fra fylkenes landbruks- og hagebruksfunksjonærer.
2. Byråets endelige beregninger av avlingsresultatet for jordbruksvekstene etter herredsvise oppgaver fra jordstyrene (fra 1925 av).
3. Fra 1933 av en beregning av hagebrukets avkastning etter oppgaver hentet inn fra hagebruksfunksjonærene.

Oppgavene til Landbruksdirektøren er angitt i prosent av middelsår, og den foreløpige beregning av høstutbyttet ved utgangen av september bygger på foreløpige arealoppgaver fra årets arealtelling og det beregnede middelsårsutbytte pr. dekar av de enkelte vekster det foregående år, og regnes da prosentvis av dette. I alminnelighet er det godt samsvar mellom disse foreløpige beregninger og Byråets endelige beregning.

Byråets beregning bygger på de endelige arealoppgaver fra årets arealtelling og herredsvise oppgaver over avlen i kg pr. dekar av de enkelte vekster. Disse siste oppgaver bygger igjen på veiingsresultater fra 5 gårdbrukere i hvert herred, dog således at jordstyret ut fra sitt kjennskap til avlingsforholdene i hele herredet skal foreta en selvstendig vurdering av tallene. I tillegg til disse oppgavene over avlen pr. dekar i det angjeldende år, blir det gitt en vurdering i prosent av middelsår, hvorved man får et uttrykk for hvordan dette vurderes. (Kravet til et middelsårs avkastning er stort sett stigende etter hvert som gjødslingen og plantevalget blir bedre.)

Beregningene over høstutbyttet har vekselvis vært kritisert for å ligge for høyt og for lavt. En anser det dog for svært tvilsomt om det på det nåværende tidspunkt kan finnes noe bedre grunnlag som er praktisk gjennomførilig. Det er i hvert fall ikke dårligere enn det som brukes i andre land.

En undersøkelse av spredningen i avl pr. dekar hos de enkelte oppgave-givere viser en meget stor individuell spredning, mens den distriktsvise spredning kanskje var mindre enn en kunne vente. Det er avlingene hos de enkelte brukere som er så høyst forskjellige. Selvsagt gjør dette det vanskelig å vurdere gjennomsnittstallet for herredet rett, men avvikene vil vel gå i begge retninger.

Beregningen av hagebrukets avkastning bygger på tallet av avlingsenheter (trær, busker, dekar, m²) av de enkelte vekster, en antatt middelsårsavl pr. avlingsenhet og det enkelte års utbytte i prosent av dette. Som nevnt før, har en bare sikre oppgaver for tallet på avlingsenheter i forbindelse med de fullstendige 10-årige tellingene.

Selvsagt er dette beregningsgrunnlaget svakt, men det er ikke bedre i andre land. Noenlunde sikre produksjonstill har en bare der hvor en så stor del av produksjonen omsettes, at en kan bygge på dette.

Det har vært drøftet inngående med fagfolkene på hagebrukets område

om det var mulig å komme fram til en sikrere beregningsmåte. Det var dog ingen som for tiden fant å kunne anbefale noen endring i selve metoden, men det ble foretatt revisjon av tallene for middelsårsavsl pr. enhet, særlig for frukt, hvor en på grunnlag av det spredte tallmateriale som finnes om utbyttet pr. tre, mente at de tidligere nyttede tall måtte ligge for lavt.

Så sterkt som avlingsutbyttet, særlig av frukt, varierer fra år til år og fra tre til tre, er det selvsagt ytterst vanskelig å gi noe middeltall. Det skulle dog være en oppgave for fagfolkene på området å søke å skaffe til veie mer av virkelige veiingsresultater. Faren er dog nærliggende for at disse tall vesentlig vil komme fra velstelte hager og gode fruktdistrikter.

En særskilt undersøkelse av beitenes avkasting ble tatt som representativ undersøkelse i 1935. Tellingene viste imidlertid at det var store vansker forbundet med å komme fram til brukbare resultater på denne måten. De foretatte beregninger viste at avkastingen av beitenes dekket ca. 30 pst. av husdyras samlede fôrbehov, så det er en svært betydningsfull post i fôrregnskapet.

Avkastingen av beitenes vil avhenge av flere faktorer, som relativt vanskelig lar seg tallfeste. Foruten av tallet på beitedyr, vil den avhenge bl. a. av lengden på beitetiden og beitenes kvalitet, som er uhyre vekslende og også sterkt varierende innen en og samme sesong etter som værforholdene utvikler seg. Om lengden av beitetiden henter en inn oppgaver ved de fullstendige tellingene, men variasjonene fra år til år kan være store.

En annen post i avlingsberegningen som det er vanskelig å skaffe gode årlige oppgaver for, er silofôret. Ved de senere fullstendige tellingene har en hentet inn oppgave over massen av ferdig silofôr, men også her vil det være store årlige vekslinger etter vekstforholdene, ved siden av at en her er inne i en sterk utvikling. Tidligere har denne post ikke betydd så mye i det totale fôrregnskap, men betydningen av den har vært sterkt økende i de siste årtier. Slik oppgavene nå foreligger, er det heller ikke helt klart i hvilken grad en må regne med at det gras som blir lagt ned i silo, kommer med i beregningen av høyavlingen.

VI. *Husdyrproduksjonen.*

Oppgaver over tallet på kontrollerte slakt av de forskjellige slag, blir hentet inn månedlig fra kontrollstasjonene. En må imidlertid være oppmerksom på at disse tall bare omfatter en del av kjøttproduksjonen, noe forskjellig for de forskjellige dyreslag. Kontrollstasjonene ligger vesentlig i de større byer. Slakt for hjemmeforbruk blir som regel ikke kontrollert, og hvor det er langt til kontrollstasjon, vil det nok også bli omsatt ukontrollert slakt.

Videre må en være oppmerksom på at disse tall ikke er helt reelle. Når slakt for omsetning føres fra en landsdel til en annen, vil det oppstå noe dobbeltføring, ved at samme slakt blir kontrollert to ganger.

For å kunne få et grunnlag for beregning av den samlede produksjon av kjøtt, flesk, egg, mjølk og ull, ble det for året 1927/28 holdt en særskilt representativ undersøkelse. En ny slik ble tatt sammen med den representative telling i 1947 (for tiden 20. juni 1946—20. juni 1947) og i 1950 (for tiden 20. juni 1949 — 20. juni 1950). Ved denne siste undersøkelsen har en den fordel, at den er direkte knyttet til den fullstendige telling i 1949, så en kan foreta beregningene ikke bare fylkesvis som før, men også for produksjonsområder og for bruk av forskjellig størrelse. For kjøtt og flesk får en ved disse undersøkelser også en fordeling på hjemmeforbruk og salg.

Disse undersøkelser bør i framtiden bli holdt regelmessig, f. eks. hvert femte år, kanskje oftere. De oppgaver en tidligere har hentet inn fra jordstyrene om gjennomsnittlig mjølkemengde pr. ku, vil da kunne falle bort.

For meieridriften henter en siden 1925 inn både månedlige og årlige oppgaver. Månedsoppgavene gjelder mjølkemengde, produksjon og lager, årsrapporten også oppgaver over det økonomiske resultat og en driftsanalyse for de enkelte meierier.

Den mjølkemengde som ble innveid ved meieriene, omfattet i de siste år før krigen ca. 50 pst. av den beregnede samlede mjølkeproduksjon (varierende mellom 20 pst. i Nordland og 82 pst. i Østfold). Nå er prosenten for hele landet under ett ca. 60. En kan derfor ikke bruke svingningene i den innveide mjølkemengde ved meieriene som noe uttrykk for endringene i den totale mjølkeproduksjon.

Også Norske Melkeprodusenters Landsforbund henter (gjennom mjølkesentralene) inn både måneds- og årsoppgaver fra meieriene. En kan ikke se bort fra at det her foregår noe dobbeltarbeid, men det er for tiden neppe til å unngå.

VII. Arbeidskraften.

Ved de fullstendige 10-årige jordbrukstellingene henter en også inn oppgaver over arbeidskraften: i hvilken grad brukeren er opptatt med arbeid utenom bruket, tallet på familiemedlemmer som tar del i arbeidet på bruket og størrelsen av den leide arbeidskraften.

Det heter i reglene for utfyllingen av skjemaet at «oppgavene over arbeidsstyrken skal gjelde alle arbeidere ved jordbruk, hagebruk og husdyrhold, også husarbeid og arbeid med ved og annet skogsvirke til bruket. Derimot skal en ikke ta med arbeid med hogst og framdrift av skogsvirke til salg, heller ikke hjelp en særskilt har til yrke utenom gårdsdriften».

Det ville være av interesse å få skilt ut det rene jordbruksarbeid. En har imidlertid ingen tro på at det ved en fullstendig jordbrukstelling ville lykkes å få tilnærmelesvis tilfredsstillende svar på dette. Selv ved driftsundersøkelsene — hvor en bygger på arbeidslister — vil en neppe få helt korrekte svar. Med et såpass stort materiale som disse undersøkelsene nå omfatter, må det dog være det mest nærliggende først å undersøke hvor langt en kan komme ad denne vei.

Det er grunn til å overveie om en i tiden mellom de fullstendige tellingene

kunne få noen oppgaver over endringene i arbeidshjelpen i forbindelse med de representative tellingene, slik at en f. eks. fikk oppgaver hvert femte år istedenfor hvert tiende, kanskje oftere.

Utenom Byråets oppgaver over arbeidskraften i jordbruket har en de årlige beregninger som blir foretatt av Arbeidsdirektoratet.

VIII. Omsetning, lagerbeholdninger.

Det legges i mange land stor vekt på oppgaver over beholdninger, markeds-tilførsler og forbruk av jordbruksproduktene. Slike oppgaver har selvsagt langt større betydning for land hvor dette er betydelige eksportvarer. Det at de enkelte produksjonsenheter er så små, og at en stor del av produksjonen går til hjemme-forbruk uten å komme i omsetning eller omsettes direkte fra produsent til konsument, skaper visse vansker med slike oppgaver her.

Når det gjelder omsetningen, ville det være naturlig å begynne med å få samlet og bearbeidd oppgaver over den del av omsetningen, som en lettest vil kunne skaffe pålitelige oppgaver for — det som omfattes av bøndernes omsetningsorganisasjoner. For mjølk har en allerede slike oppgaver i meieristatistikken, for pelsskinn går den vesentligste del av omsetningen over Pelscentralen og skinnauksjonene, for korn gjennom Statens Kornforretning, men også for kjøtt og flesk, egg, ull og hagebruksprodukter ville en komme et godt skritt på vei, hvis en fikk en samlet bearbeiding av oppgaver fra omsetningsorganisasjonene.

Forholdet mellom hjemmeforbruk og salg får en som før nevnt oppgaver over, forsåvidt kjøtt og flesk angår, ved de representative undersøkelser av husdyrproduksjonen.

Det er mulig at en særbearbeiding av de regnskapene Landbruksøkonomisk Institutt får inn, kunne gi brukbare holdepunkter for en del av de andre produktene.

IX. Priser, økonomiske forhold.

Av prisoppgaver henter Byrådet inn månedlige oppgaver over engros- og detaljpriser på diverse produkter og produksjonsmidler til prisindeksene. Priser på faste eiendommer (skyldmarksverdien) blir beregnet årlig etter oppgavene over registrerte eiendomssalg.

Utenom Byrådet har Landbrukets Priscentral siden 1921 hentet inn ukentlige oppgaver over prisene til produsent for forskjellige landbruksprodukter, Instituttet for driftslære og landbruksøkonomi samler prismateriale som grunnlag for den månedlige prisindeks for jordbruksprodukter (basert på prisene til produsent), Landbruksøkonomisk Institutt samler prismateriale til belysning av den økonomiske utvikling og Budsjettnemnda til jordbrukets totalbudsjett.

Arbeidet med det siste har vist at det ikke er nok å holde rede på hva en bestemt vare eller varekvalitet koster på et bestemt tidspunkt. En trenger en prisstatistikk, hvor det blir tatt hensyn til både omsatte mengder, kvaliteter

og priser, for å få rede på hva produsentene virkelig har oppnådd som gjennomsnittspris i året. Prismateriale i den form det hittil har foreligget, har en ikke kunnet bruke uten å regne det om under hensyn til omsetningens størrelse til forskjellig tid.

Her ville en komme langt på vei med de i foregående avsnitt omtalte oppgaver over omsetningen gjennom omsetningsorganisasjonene, når en i disse oppgaver fikk en kombinasjon av omsatte mengder og verdi.

Hele dette område — priser, prisindeks og verdiberegning bør tas opp til drøftelse under ett for å få den best mulige sammenheng mellom innhenting og bruken av materialet.

Årlige oppgaver over lønningene i jordbruk og skogbruk er hentet inn siden 1915/16, først av Selskapet for Norges Vel, fra 1923/24 av Byrået. Det blir hentet inn oppgaver fra 4 gårdbrukere i hvert herred, utpekt av ordførerne. Oppgavene skal gjelde den alminnelig betalte arbeidslønn i herredet. Det er altså ikke individuelle lønnsoppgaver. En får således ikke noe uttrykk for spredningen på lønnsgrupper, f. eks. etter alder.

Byrået har allerede i lengre tid drøftet spørsmålet om omlegging av denne lønnsstatistikk til individuelle oppgaver. Samtidig måtte en foreta en tredeling: for jordbruk, gartneri og skogbruk. For skogbruket har en allerede forsøkt et annet system, men hittil uten særlig godt resultat.

For jordbruket ligger en av hovedvanskene i å finne et brukbart grunnlag for innhenting av oppgavene, fordi det er så få arbeidere i den enkelte bedrift, forholdsvis mange tilfeldige arbeidere med flere arbeidsgivere og mange som arbeider dels i jordbruket, dels i skogbruk, fiske, anleggsarbeid, håndverk o. likn. Oppgaver over den oppnådde daglønn ville her si lite, når en ikke samtidig fikk rede på hvor lenge de forskjellige arbeider har vart.

Over arbeidstiden i jordbruk og gartneri er det foretatt undersøkelser i 1915, 1919 og 1939. For den leide hjelp er arbeidstiden siden blitt atskillig redusert. Det er vel sannsynlig at det nå er betydelig forskjell mellom arbeidstiden for brukerne selv og deres familie og for den leide hjelp.

Undersøkelser over størrelsen av bøndernes formue og gjeld — på grunnlag av likningsoppgavene — har vært foretatt for årene 1932, 1940, 1944 og 1946.

Årlige summariske oppgaver fra likningsmyndighetene over gårdbrukernes og småbrukernes bruttoformue og gjeld ville være av stor verdi. En ville da til enhver tid kunne følge utviklingen i formuesforholdene. Det ville imidlertid påføre likningsmyndighetene en del ekstra arbeid.

Til belysning av jordbrukets lønnsomhet i sin alminnelighet og sammenlikning av utbyttet ved forskjellige driftsformer og ved bruk av forskjellig størrelse, har en de regnskaper som før ble samlet og bearbeidd av Selskapet for Norges Vel, nå av Landbruksøkonomisk Institutt.

Med den utvidelse som nå er foretatt på dette område — til omkring 1 000 regnskaper årlig — må en her kunne regne med å få langt sikrere tall å bygge

på, enn en før har hatt. Særlig vil dette bli tilfelle etter hvert som både de forskjellige strøk av landet og de forskjellige bruksstørrelser blir representert i materialet i rett forhold. Det er dog ikke nok at den tallmessige representasjon er i orden. Brukene som er med, må også så vidt mulig vise et rett bilde av det område de skal representere. Her vil en selvfølgelig — på samme måte som ved husholdningsundersøkelser — støte på visse vansker, fordi en ikke fritt kan velge hvilke bruk en vil ha med, men i noen grad er nødt til å ta det en kan få.

For å kunne dømme om virkningen av korntrygden og potettrygden, ville det være svært ønskelig om Statens Kornforretning med noen års mellomrom — f. eks. hvert femte eller hvert tiende år — kunne gi oppgaver over hvordan de beløp som utbetales som korntrygd og potettrygd, fordeler seg på bruk av forskjellig størrelse distriktvis, sammen med tilsvarende oppgaver over Statens kjøp av norsk korn. Det ville også være ønskelig å få oppgaver fra Kornforretningen fra tid til annen over formalingen av korn til matmjøl for hjemmeforbruk på gårdene.

X. Landbruksskoler m. v.

Til Statistisk Årbok henter Byrået hvert år inn oppgaver fra landbruks-, skogbruks-, hagebruks-, meieri- og husholdningsskolene.

Landbruksdepartementet innhenter også oppgaver over skolenes virksomhet — langt mer detaljerte.

Her bør det søkes istandbrakt et samarbeid — som bør sees i relasjon til det arbeid som ellers er påbegynt med en rasjonalisering av skolestatistikken.

Planen for tellingen i 1949.

Etter den opplagte planen med 10-årige fullstendige jordbrukstillinger, skulle ny telling holdes i 1949. Dette passet også ellers godt, fordi det falt sammen med tidspunktet for den verdensomfattende jordbrukstilling som var planlagt av FAO — den internasjonale organisasjon for jordbruk og ernæring — en underavdeling av FN. Denne organisasjon har overtatt det arbeid som tidligere ble utført av det Internasjonale Landbruksinstitutt i Roma.

Ved dette internasjonale samarbeid søker en å komme fram til visse felles retningslinjer for hva tellingene skal omfatte og for klassifisering og gruppering, så resultatene kan bli så sammenliknbare som mulig fra land til land. Imidlertid er jo jordbruksforholdene selv innen Europa, og enda mer når en kommer lenger bort, så forskjellige, at de enkelte land nødvendigvis må ha en ganske stor bevegelsesfrihet innen den optrukne rammen. Det internasjonale samarbeid om tellingen begynte med et møte i Roma i begynnelsen av mars 1947.

Ellers begynte forberedelsen her av Jordbrukstillingen 1949 høsten 1948 med matrikkelsupplering og en henvendelse til ca. 50 institusjoner og privatpersoner, som ble bedt om å uttale seg om de tilføyelser og endringer de måtte ønske i tellingsskjemaet, sammenliknet med forrige telling. Denne henvendelse

ble sendt bl. a. til Landbruksdepartem entet, til alle statskonsulentene som har med jordbruk å gjøre, Hærens Overkommando, Landbrukshøgskolen og Småbrukslærerskolen, alle landbruksselskapene, Selskapet for Norges Vel, Hagebruksrådet, Budsjettnemnda for jordbruket, Landbruksøkonomisk Institutt, Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag, Norges Sølvrevavlslag, Landbrukets Sentralforbund og en del særlig interesserte privatpersoner.

Nå er det jo så, at spesialister svært gjerne vil tillegge nettopp det spørsmål de arbeider med særlig betydning, og de ønsker i forskjellig retning som svarene til dels ga uttrykk for, lå i atskillige tilfelle langt over hva det er mulig å få plass til i et slikt skjema.

Etter å ha siktet de svar som var kommet inn med henblikk på hva som kunne imøtekommes og ikke, ble det utarbeidd et forslag til skjema som ble drøftet av et engere utvalg, som med forholdsvis ubetydelige endringer godkjente utkastet.

Som vanlig ved Byråets statistiske undersøkelser, ble tellingen gjennomført i henhold til lov av 25. april 1907 om tilveiebringelse av oppgaver til den offisielle statistikk. Denne loven pålegger de næringsdrivende og andre å gi de oppgavene som kreves. Samtidig sikrer loven de oppgavepliktige, at oppgavene bare skal bli brukt til statistikk. Oppgavene fra den enkelte oppgavegiver er således strengt konfidensielle.

Tidspunktet for tellingen var som ved tellingene i 1929 og 1939, satt til 20. juni. Dette er jo ikke så å forstå, at tellingen skal eller kan gjennomføres på denne dato — den vil nødvendigvis strekke seg over et lengre tidsrom — men oppgavene over f. eks. husdyrholdet skal bli gitt pr. denne dato, selv om skjemaet først blir fylt ut senere.

En skulle fylle ut et skjema for hvert bruk. Som et bruk skal en regne det som blir brukt under ett — som en driftsenhet. Dette gjelder enten bruket bare har ett bruksnummer eller flere, eller om det ikke er særskilt skyldsatt. Om eiendommer som ligger i forskjellige herreder blir brukt under ett, skal en dog gi særskilt oppgave for hvert herred.

Vi har hos oss ingen arealgrense nedad for de brukene som skal være med ved tellingen. Vi krever oppgave for alle som driver jordbruk, hagebruk eller husdyrhold — også pelsdyrhold — uten hensyn til størrelsen av arealet. Husdyrhold uten jordbruk skal også være med. For boliger med litt jord til skal en gi oppgave, hvis noe av jorda blir nyttet til jordbruks- eller hagebruksvekster eller en holder husdyr av de slag som er nevnt i skjemaet. Hus eller tomter uten jordbruk, hagebruk eller husdyrhold skal en ikke ta med, heller ikke arealer som ikke blir nyttet jordbruksmessig, som sportsplasser, kirkegårder o. likn. Dette er det gjort nærmere rede for i de reglene for utfyllingen som skulle følge hvert skjema. Skjemaet og utfyllingsreglene er trykt som bilag i første hefte.

En regnet med å få inn ca. 350 000 skjemaer, hvorav vel 1/3 for boliger med inntil 5 dekar jordbruksareal. Det sier seg selv at mange av de spørsmålene en vil ha besvart for de egentlige jordbrukene, er av liten interesse når det gjelder

disse tomtebrukene, hvor bruket oftest er av underordnet betydning yrkesmessig sett.

Skjemaet var derfor ordnet slik at det for disse tomtebrukene bare skulle svares på spørsmålene på første og annen side av skjemaet, mens alle med bruk over 5 dekar jordbruksareal også skulle fylle ut tredje og fjerde side.

Første side omfattet oppgaver over arealene og bruken av dem og hagebruket. Arealene skulle gis opp i dekar, i tilfelle med 1 desimal. De to første linjene i skjemaet ga — sett i sammenheng — en fullstendig oversikt over de arealene som hørte bruket til — åker, eng, beiter, skog og annet areal.

Foruten at en her fikk rede på hva innmarken var brukt til, fikk en også vite hvordan gårdsskogene var fordelt på bruk av forskjellig størrelse, hvor mange skogløse bruk det var, og hvor store utmarksarealer ellers det hørte til bruket.

For ikke å få dobbeltføring, tok en i utfyllingsreglene den reservasjon at arealer som lå i sameie ikke skulle tas med, fordi en her ikke kan si hvor mye som hører til det enkelte bruk.

Tredje linje inneholdt spørsmål om hvor mye av det udyrkede areal som var skikket for oppdyrking — henholdsvis fullstendig oppdyrking og overflate-dyrking — og hvor mye som var oppdyrket siden forrige telling. Videre var det i denne linjen spørsmål om tallet på de forskjellige slags frukttrær og bærbusker.

På fjerde linje skulle en gi en spesifikasjon av de enkelte grønnsakslag. Nederst på første side var det tatt med noen spørsmål om areal under glass. For veksthusgartnerier og planteskoler ble det hentet inn detaljerte oppgaver på et eget skjema.

Annen side hadde oppgaver over husdyra og redskapene. Oppgavene over buskapan skulle som før nevnt, gjelde pr. 20. juni. Tellingen omfattet også pelsdyra.

Oppgavene over redskaper og maskiner var sterkt utvidd. Mekaniseringen er jo et av de typiske utslag av tiden. Redskaper og maskiner skulle en bare telle der det ble drevet jord- eller hagebruk og ved jordbrukets maskinstasjoner. Av motorer og biler skulle en bare ha med dem som ble nyttet i jordbruket.

Oppgavene på tredje og fjerde side skulle en som nevnt bare fylle ut for bruk med over 5 dekar jordbruksareal. Da de to delene av skjemaet blir skilt fra hverandre under bearbeidingen, var det øverst på tredje side gjentatt noen av de viktigste kjennetegnene på bruket.

Spørsmålene på tredje side falt i hovedsaken sammen med de tilsvarende i 1939. Som nytt var tatt med et spørsmål om brukerens teoretiske fagutdanning, ellers var det her spørsmål om brukeren eide eller leide bruket, om brukerens alder, ekteskapelige stilling og familieforhold. Videre var det spørsmål om yrkesforholdene, om arbeidshjelpen, om kona hadde fjesstellet og om hun var med i utearbeidet. I tilknytning til oppgavene på første side om skogarealet, ble det spurt om bruket hadde skog nok til gagnvirke og brensel på egen eiendom eller ved bruksrett, og om adgangen til brenntorv.

Også spørsmålene på fjerde side var i det vesentligste de samme som i 1939. Som nytt var tatt med oppgaver over driftsbygningenes størrelse og alder, og oppgavene over kjøp av driftsmidler og bruken av silo var atskillig mer detaljerte enn før. Ellers var det oppgaver over beiteforholdene og seterbruket. For seterbruket hadde en i 1939 mer detaljerte oppgaver, men det viste seg dessverre at de var dårlig utfylt. Videre var det på siste side spørsmål om vannforholdene, bruken av elektrisitet, gjødselstellet, om kjørevei, grøfting m. v.

Det her omtalte firesidige skjema skulle brukes overalt i landdistriktene. Byene spilte før ingen større rolle jordbruksmessig sett, selv om det i noen byer — som f. eks. Kongsberg — var så vid bygrense at det ble atskillig jordbruk innenfor bygrensen. Etter 1939 har en imidlertid fått flere store byutvidelser, f.eks. av Moss og Oslo, hvor hele henholdsvis Jeløy og Aker er innlemmet i byområdet. For å få tallene så sammenliknbare som mulig, ble tellingen i Jeløy og Aker denne gang gjennomført etter samme skjema som for landdistriktene, mens en for byene ellers brukte et langt enklere skjema, et sammendragsskjema med bare 1 linje for hver eiendom med jordbruk eller hagebruk og bare med de viktigste spørsmålene om areal, tall på frukttrær og bærbusker og husdyra.

Så litt om organisasjonen av tellingen.

Ved kongelig resolusjon av 12. mai 1949 om tellingen, ble det bestemt at tellingen i landdistriktene skulle bli ledet av jordstyret, som skulle anta skikkede tellere. I kjøpstedene og ladestedene skulle tellingen bli styrt av den kommunale tjenestemann som ordføreren fant best skikket for det. For veksthusgartneriene og planteskolene ble innsamlingen av materialet overlatt til Landbruksdepartementets hagebrukskontor.

Tellingsstyrene fikk beskjed om tellingen gjennom et rundskriv av 23. mai, hvor det var gjort rede for hvordan tellingen burde legges an. Samtidig ble det til hvert jordstyre sendt et supplert eksemplar av matrikkelen til hjelp ved tellingen. De nødvendige skjemaer og regler ble ved samme tid sendt direkte fra trykkeriet. Gjennom pressen og kringkastingen ble det også gjort rede for tellingen.

Tellingsstyret skulle dele bygda opp i passende tellingskretser med greie grenser, så en var sikker på at ikke noen bruk ble glemt igjen, og anta en teller for hver krets. Oftest er vel skolekretsene lagt til grunn, om de da ikke var for store. Tellingsstyrets medlemmer hadde full adgang til selv å fungere som tellere om de ville, mot vanlig betaling. Ellers måtte det bli lagt vekt på å få tellere med praktisk skjønn, gjerne godt lokalkjente, med en grei håndskrift og med evne til å gjøre tellingsarbeidet på en praktisk måte.

En rådde til at tellerne mest mulig burde fylle ut skjemaene selv, fordi en fra før hadde dårlige erfaringer om de skjemaer brukerne selv fylte ut. Det har jo blant annet svært mye å si at den som fyller ut skjemaet, har en lett forståelig håndskrift og skriver tydelige tall.

Godtgjørelsen for tellerne var satt til gjennomsnittlig kr. 1.00 for hvert skjema, men jordstyrene hadde adgang til å bruke forskjellige satser i de forskjellige kret-

sene, hvis det var vanskeligere å telle i noen kretser enn i andre. Hvor det var nødvendig med skyss til avsidesliggende bruk, skulle det bli godtgjort.

Fristen for tellingen var satt til midten av august. Pr. 15. august var det dog bare 59 herreder som hadde sendt inn oppgavene, men mange av byene. De siste oppgavene kom inn i mai 1950.

Revisjonsarbeidet ble satt i gang i slutten av august, og like etter begynte summeringen. Det første som ble tatt, var herredsvise sammendrag etter bruksstørrelse av alle oppgavene over areal og husdyrhold m. v. Den 5. desember 1949 sendte Byrådet ut en foreløpig oversikt som bygde på endringene fra 1939 i 232 herreder, som til da var bearbeidd. Senere er det etter hvert som arbeidet gikk fram, gitt foreløpige meldinger om resultatene av tellingen i Statistiske Meldinger for 1950, nr. 1, 5, 7 og 12 og 1951, nr. 2, 6 og 7.

Første hefte av Jordbrukstellingene i Norge 20. juni 1949 ble sendt ut i april 1951 og inneholdt detaljerte herredsvise oppgaver over tallet på bruk fordelt etter størrelsen av jordbruksarealet, arealene, hagebruket, husdyrholdet, pelsdyra og redskaper og maskiner. Annet hefte ble sendt ut i begynnelsen av desember 1951 og inneholdt oppgaver over fordelingen av brukene etter arealet av dyrket jord, skog m. v. og etter tallet på husdyr av forskjellige slag. Videre var det oppgaver over utgiftene til fôr og kunstgjødsel m. v., bruken av elektrisitet, innlagt vann, gjødseloppsamling, bruken av silo, driftsbygningenes størrelse og alder, eiendomsforholdene, brukernes yrkesforhold og utdanning, arbeidshjelpen, gagnvirke og brensel, beiteforhold og beitetid og oppgaver over areal under glass og planteskoler. Oppgavene i dette hefte er dels gitt herredsvise, dels fylkesvis for bruk av forskjellig størrelse.

Tredje hefte omfatter de samme oppgaver som første og annet hefte, men samlet for jordbruksområdene. Dette hefte ble sendt ut i april 1952. I nærværende fjerde hefte gir en en oversikt over tellingsresultatene.

Til tellingen er det i alt gått med ca. kr. 900 000, derav i budsjettåret 1948/49 kr. 40 000, 1949/50 kr. 600 000, 1950/51 kr. 185 000 og 1951/52 kr. 75 000. Utgiftene fordeler seg slik:

Innhenting av oppgavene	kr. 395 000
Bearbeidingen	» 310 000
Kontorhold, kjøp av inventar og maskiner.....	» 70 000
Trykking og forsendelse	» 125 000
	<hr/>
	kr. 900 000

Med hensyn til påliteligheten og sammenliknbarheten av tellingene, viser en til det som er skrevet om dette i oversiktsheftet for 1939-tellingene. En kan bare føye til at en gjorde akkurat de samme erfaringer med arealoppgavene under siste krig som under den forrige.

Det samlede areal og fordelingen av det.

Når en ikke regner med Svalbard, Jan Mayen, Bouvetøya og Peter I's øy, er rikets samlede flateinnhold etter de siste oppgaver 324 222.3 km². Av dette er vel 15 000 km² dekket av ferskvann. Tabellen side 28—29 viser i absolutte og relative tall fordelingen av landarealet i rikets bygder.

Av dyrket jord var det etter tellingen i 1949 8 123 272 dekar eller 2.63 pst. av landarealet, av natureng på innmark 1 953 896 dekar eller 0.63 pst. av landarealet og av utslåtter (seterløkker medregnet) 378 463 dekar eller 0.12 pst. av landarealet. Hele jordbruksarealet var gitt opp til 10 455 631 dekar eller 3.38 pst. av landarealet. Pr. innbygger gir dette et jordbruksareal på 3.3 dekar, hvorav 2.6 dekar dyrket jord.

Skogen dekker i alt ca. 75 mill. dekar eller 24.31 pst. av landarealet. Ved tellingen i 1949 ble ca. 36 mill. dekar gitt opp som gårdsskog. Regner en også bruksrettene med, disponerer gårdene 3/4 av skogarealet.

Jordbruksarealet og skogen omfatter tilsammen 27.69 pst. av landarealet i bygdene. Resten, 223 027 870 dekar eller 72.31 pst. av landarealet, er i tabellen betegnet som «annet areal». Store strekninger av det blir brukt til sommerbeite for husdyra. Størrelsen på disse strekninger er det ikke mulig å gi, men en har beregnet at henved 30 pst. av husdyras samlede fôrbehov skaffes ved sommerbeite, og herav igjen vel det halve ved beite i utmark og fjellhamneganger. En vil av dette forstå den store betydning skogen og utmarksviddene ellers har for jordbruket her i landet, hvor arealet av dyrket jord er så lite og dertil sterkt oppstykket. Av de 223 mill. dekar annet areal, var vel 24 mill. dekar eller 10.8 pst. gitt opp å høre til de enkelte bruk som var med i tellingen. De store høyfjellsvidder er for størstedelen enten statsalmenning eller sameie.

Til sammenlikning med tallene foran, kan en nevne at Landsskogtakseringen viser følgende fordeling av rikets flateinnhold: innmark 3.0 pst., hagemark og utslått 2.3 pst., myr under skoggrensen 6.5 pst., impediment 12.9 pst., ferskvann 4.1 pst., høyfjell 47.7 pst. og produktiv skogmark 23.5 pst. (Se «Taksering av Norges skoger. Sammendrag».) Klassifiseringen er her en noe annen og mer detaljert, men oppgavene faller i hovedtrekkene godt sammen.

De mest utpregede jordbruksfylker er Østfold, Akershus og Vestfold. Disse har tilsammen bare 3.6 pst. av landarealet, men de har 21.0 pst. av jordbruksarealet og 25.5 pst. av den dyrkede jorda. I disse fylkene er arealet av dyrket jord ca. 20 pst. av landarealet mot 2.6 pst. for hele landet. Lavest kommer Finnmark med 0.1 pst. dyrket jord. Skogarealet var i de samme tre fylkene over 60 pst. av landarealet mot 24.3 for hele riket. Bare i to av rikets fylker, Rogaland og Finnmark, er skogarealet mindre enn 10 pst. av landarealet.

«Annet areal» (hvorunder hamneganger og fjellbeiter) er i Østfold, Akershus og Vestfold 16—18 pst. av landarealet, mens det i Vest- og Nord-Norge er over 80 pst.

Nederste halvdel av tabellen side 28—29 viser hvordan landarealet er for-

	Landarealet i km ² fordelt etter beskaffenhet					
	Dyrket jord	Natur- eng på inn- mark	Ut- slåtter	Pro- duk- tiv skog	Annet areal	Land- areal i alt
Rikets bygder	8 123.3	1 953.9	378.4	74 943.2	223 027.9	308 426.7
Bygdene fylkesvis:						
Østfold	763.0	33.5	0.2	2 342.5	666.8	3 806.0
Akershus	829.9	68.5	3.6	3 185.3	918.3	5 005.6
Hedmark	812.3	190.4	33.3	13 684.3	11 451.1	26 171.4
Oppland	651.7	209.7	77.3	7 059.5	16 120.8	24 119.0
Buskerud	452.5	67.4	30.2	5 168.2	8 048.9	13 767.2
Vestfold	477.5	20.0	0.5	1 386.5	354.7	2 239.2
Telemark	288.6	60.6	13.3	5 363.8	8 352.7	14 079.0
Aust-Agder	149.4	17.8	15.0	3 607.8	4 962.1	8 752.1
Vest-Agder	196.2	30.0	15.6	1 789.5	4 782.8	6 814.1
Rogaland	427.3	112.8	6.1	7 15.2	7 424.8	8 686.2
Hordaland	349.9	189.7	31.1	1 613.9	13 009.2	15 193.8
Sogn og Fjordane	267.5	196.9	27.0	2 185.6	15 164.8	17 841.8
Møre og Romsdal	405.3	203.9	19.2	1 633.1	12 372.0	14 633.5
Sør-Trøndelag	611.4	103.2	24.3	4 412.0	12 859.9	18 010.8
Nord-Trøndelag	637.8	52.8	5.0	6 325.9	14 002.9	21 024.4
Nordland	487.2	234.2	31.3	5 613.5	29 888.7	36 254.9
Troms	260.4	111.4	36.2	4 548.0	20 453.7	25 409.7
Finnmark	55.4	51.1	9.2	4 308.6	42 193.7	46 618.0
Jordbruksområdene:						
I. De sørøstlige slettebygder	1 962.2	103.1	3.7	5 503.4	1 540.3	9 112.7
II. Silurbygdene inne i landet	766.7	175.0	6.0	4 883.4	1 355.1	6 686.2
III. Mellom- eller skogbygder	986.7	192.3	26.6	16 528.7	8 274.5	26 008.8
IV. Dal- og fjellbygder	559.9	179.7	122.1	11 774.6	34 743.4	47 379.7
I alt Østlandet med Telemark	4 275.5	650.1	158.4	38 190.1	45 913.3	89 187.4
V. Kystbygder	158.1	14.6	1.3	1 078.7	1 078.4	2 331.1
VI. Mellom- eller skogbygder	132.0	19.9	10.2	2 447.5	1 937.0	4 546.6
VII. Dal- og fjellbygder	55.5	13.3	19.1	1 871.1	6 729.5	8 688.5
I alt Agder	345.6	47.8	30.6	5 397.3	9 744.9	15 566.2
VIII. Skiferlandskapene ved Boknfjorden	30.3	8.3	—	40.8	184.7	264.1
IX. Jærens sletteland	224.3	45.3	1.3	43.0	760.3	1 074.2
X. Andre ytre bygder	650.0	388.4	19.9	2 250.3	12 405.5	15 714.1
XI. Indre bygder	545.4	261.3	62.2	3 813.7	34 620.3	39 302.9
I alt Vestlandet	1 450.0	703.3	83.4	6 147.8	47 970.8	56 355.3
XII. Kystbygder	109.7	18.2	1.0	719.5	3 240.5	4 088.9
XIII. Ytre fjordbygder	128.9	12.3	3.2	1 329.6	2 906.0	4 380.0
XIV. Bygder ved Trondheimsfjorden	610.9	39.1	3.1	2 362.1	3 311.5	6 326.7
XV. Dal- og fjellbygder	175.3	52.1	17.5	3 644.0	12 610.9	16 499.8
XVI. Andre indre bygder	224.4	34.3	4.5	2 682.7	4 793.9	7 739.8
I alt Trøndelag	1 249.2	156.0	29.3	10 737.9	26 862.8	39 035.2
XVII. Øyer	200.0	142.9	11.0	1 650.1	10 230.3	12 234.3
XVIII. Kystbygder	230.6	98.2	12.4	2 668.2	16 361.7	19 371.1
XIX. Fjord- og dalbygder	256.8	117.0	34.1	5 379.8	38 133.8	43 921.5
XX. Innlandsbygder	115.6	38.6	19.2	4 772.0	27 810.3	32 755.7
I alt Nord-Norge	803.0	396.7	76.7	14 470.1	92 536.1	108 282.6

og fordelingen av det.

Landarealet prosentvis fordelt etter beskaffenhet						Landarealet prosentvis fordelt på fylker og områder					
Dyrket jord	Natur- eng på inn- mark	Ut- slåtter	Pro- duk- tiv skog	Annet areal	Land- areal i alt	Dyrket jord	Natur- eng på inn- mark	Ut- slåtter	Pro- duk- tiv skog	Annet areal	Land- areal i alt
2.63	0.63	0.12	24.31	72.31	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
20.05	0.88	0.01	61.54	17.52	100.00	9.39	1.72	0.06	3.12	0.30	1.23
16.58	1.37	0.07	63.64	18.34	100.00	10.23	3.51	0.95	4.25	0.41	1.62
3.10	0.73	0.13	52.29	43.75	100.00	10.00	9.74	8.81	18.26	5.13	8.48
2.70	0.87	0.32	29.27	66.84	100.00	8.02	10.73	20.43	9.42	7.23	7.82
3.29	0.49	0.22	37.54	58.46	100.00	5.57	3.45	7.99	6.90	3.61	4.46
21.33	0.89	0.02	61.92	15.84	100.00	5.88	1.02	0.13	1.85	0.16	0.73
2.05	0.43	0.09	38.10	59.33	100.00	3.55	3.10	3.50	7.16	3.75	4.57
1.71	0.20	0.17	41.22	56.70	100.00	1.84	0.91	3.96	4.81	2.22	2.84
2.88	0.44	0.23	26.26	70.19	100.00	2.41	1.54	4.12	2.39	2.15	2.21
4.92	1.30	0.07	8.23	85.48	100.00	5.26	5.77	1.60	0.95	3.33	2.82
2.30	1.25	0.21	10.62	85.62	100.00	4.31	9.71	8.23	2.15	5.83	4.93
1.50	1.10	0.15	12.25	85.00	100.00	3.29	10.08	7.14	2.92	6.80	5.78
2.77	1.39	0.13	11.16	84.55	100.00	4.99	10.43	5.07	2.18	5.55	4.74
3.39	0.57	0.13	24.50	71.41	100.00	7.53	5.27	6.41	5.89	5.77	5.84
3.03	0.25	0.02	30.09	66.61	100.00	7.85	2.71	1.33	8.44	6.27	6.82
1.34	0.65	0.09	15.48	82.44	100.00	6.00	11.99	8.26	7.49	13.40	11.75
1.02	0.44	0.14	17.90	80.50	100.00	3.20	5.71	9.57	6.07	9.17	8.24
0.12	0.11	0.02	9.24	90.51	100.00	0.68	2.61	2.44	5.75	18.92	15.12
21.53	1.13	0.04	60.40	16.90	100.00	24.16	5.28	0.99	7.34	0.69	2.95
11.47	2.62	0.09	65.55	20.27	100.00	9.44	8.95	1.60	5.85	0.61	2.17
3.79	0.74	0.10	63.55	31.82	100.00	12.15	9.84	7.02	22.06	3.71	8.43
1.18	0.38	0.26	24.85	73.33	100.00	6.89	9.20	32.26	15.71	15.58	15.36
4.79	0.73	0.18	42.82	51.48	100.00	52.64	33.27	41.87	50.96	20.59	28.91
6.78	0.63	0.06	46.27	46.26	100.00	1.95	0.75	0.34	1.44	0.48	0.76
2.90	0.44	0.22	53.83	42.61	100.00	1.62	1.02	2.69	3.26	0.87	1.47
0.64	0.15	0.22	21.54	77.45	100.00	0.68	0.68	5.05	2.50	3.02	2.82
2.22	0.31	0.20	34.67	62.60	100.00	4.25	2.45	8.08	7.20	4.37	5.05
11.48	3.14	0.01	15.43	69.94	100.00	0.37	0.42	-	0.05	0.08	0.09
20.88	4.22	0.12	4.00	70.78	100.00	2.76	2.32	0.35	0.06	0.34	0.35
4.14	2.47	0.13	14.32	78.94	100.00	8.01	19.88	5.26	3.00	5.56	5.09
1.39	0.66	0.16	9.70	88.09	100.00	6.71	13.37	16.43	5.09	15.53	12.74
2.57	1.25	0.15	10.91	85.12	100.00	17.85	35.99	22.04	8.20	21.51	18.27
2.68	0.45	0.03	17.59	79.25	100.00	1.35	0.93	0.27	0.96	1.45	1.33
2.94	0.28	0.07	30.36	66.35	100.00	1.59	0.63	0.83	1.77	1.30	1.42
9.66	0.62	0.05	37.33	52.34	100.00	7.52	2.00	0.83	3.15	1.48	2.05
1.06	0.32	0.11	22.08	76.43	100.00	2.16	2.67	4.63	4.87	5.66	5.35
2.90	0.44	0.06	34.66	61.94	100.00	2.76	1.75	1.18	3.58	2.15	2.51
3.20	0.40	0.08	27.51	68.81	100.00	15.38	7.98	7.74	14.33	12.04	12.66
1.63	1.17	0.09	13.49	83.62	100.00	2.46	7.31	2.92	2.20	4.59	3.97
1.19	0.51	0.06	13.77	84.47	100.00	2.84	5.03	3.26	3.56	7.33	6.28
0.58	0.27	0.08	12.25	86.82	100.00	3.16	5.99	9.02	7.18	17.10	14.24
0.35	0.12	0.06	14.57	84.90	100.00	1.42	1.98	5.07	6.37	12.47	10.62
0.74	0.37	0.07	13.36	85.46	100.00	9.88	20.31	20.27	19.31	41.49	35.11

delt på og innen de naturlige jordbruksområder. I innledningen til tredje hefte er det gjort rede for grunnlaget for denne inndelingen. En finner der også en kartskisse som viser grensene for områdene og en fortegnelse over hvilke herreder som er regnet med til de forskjellige områder. I tredje hefte av Jordbrukstelingen 1939 er det gitt en karakteristikk av de enkelte jordbruksområder i avsnittet «Driftsforhold og driftsmåter i de ymse deler av landet og ved bruk av forskjellig størrelse.»

Nord-Norge er den største av landsdelene med et landareal på over 108 mill. dekar eller vel 35 pst. av hele rikets landareal. Den har imidlertid knapt 10 pst. av den dyrkede jorda i landet og omkring 20 pst. av naturenga, utslåttene og skogarealet, men over 40 pst. av «annet areal» i alt. I Nord-Norge utgjør den dyrkede jorda bare 0.74 pst. av landarealet og hele jordbruksarealet 1.2 pst., skogen 13.4 pst. og «annet areal» over 85 pst. av landarealet. Omtrent 30 pst. av rikets landareal og ca. 10 pst. av jordbruksarealet ligger nord for polarsirkelen.

Østlandet er den nest største av landsdelene med 28.9 pst. av landarealet, 52.6 pst. av den dyrkede jorda, 33.3 pst. av naturenga, 41.9 pst. av utslåttene og 51.0 pst. av den produktive skogen, men bare med 20.6 pst. av «annet areal». Av landsdelene har Østlandet den høyeste prosent for dyrket jord, 4.8, og for skog, 42.8, men den laveste prosent for «annet areal», 51.5.

Vestlandet har 18.3 pst. av rikets landareal, 17.9 pst. av den dyrkede jorda, 36.0 pst. av naturenga, 22.0 pst. av utslåttene, 8.2 pst. av skogen og 21.5 pst. av annet areal. Over 85 pst. av landarealet på Vestlandet er «annet areal», 10.9 pst. er skogbevokset og 2.6 pst. er dyrket jord.

Trøndelag har 12.7 pst. av landarealet, 15.4 pst. av den dyrkede jorda, 8.0 pst. av naturenga, 7.7 pst. av utslåttene, 14.3 pst. av skogen og 12.0 pst. av alt annet areal. 68.8 pst. av landarealet i Trøndelag er «annet areal», 27.5 pst. er skogbevokset og 3.2 pst. er dyrket jord.

Agder er den minste av landsdelene, med bare 5.1 pst. av landarealet, 4.3 pst. av den dyrkede jorda, 2.5 pst. av naturenga, 8.1 pst. av landets utslåtter og 4.4 pst. av skogen. 62.6 pst. av landarealet i Agder er «annet areal», 34.7 pst. skogbevokset og 2.2 pst. er dyrket jord.

Ser en på tallene for de enkelte områder, ser en at de sørøstlige slettebygder som bare omfatter knapt 3 pst. av landarealet, har nesten 1/4 av den dyrkede jorda i landet. Av hele landarealet i dette området er 21.5 pst. dyrket jord, vel 60 pst. skog og knapt 17 pst. annet areal. Nest etter dette område, kommer Jærens sletteland med 20.9 pst. dyrket jord, men det er lite skog og mye «annet areal» på Jæren. Silurbygdene inne i landet (på Østlandet) har 11.5 pst. av sitt areal som dyrket jord og den høyeste prosent for produktivt skogareal — over 65. Omtrent samme prosent dyrket jord har skiferlandskapene ved Boknfjorden, mens bygdene ved Trondheimsfjorden har knapt 10 pst. dyrket jord av sitt areal. De her nevnte områdene (I, II, VIII, IX og XIV) er de beste jordbruksbygdene. De har bare 7.6 pst. av den samlede jordvidda i landet, men over 44 pst. av den dyrkede jorda, 19 pst. av naturenga og 16 pst. av skogen, men bare 3—4 pst.

av utslåtter og av annet areal. Av det samlede areal i de beste jordbruksbygder er 15.3 pst. dyrket jord, 1.6 pst. natureng, 52.6 pst. produktiv skog og 30.5 pst. annet areal.

Mellom- eller skogbygdene (område III og VI) har henved 10 pst. av jordvidda i landet, 13.8 pst. av den dyrkede jorda, 10—11 pst. av naturenga og utslåttene, vel 25 pst. av skogen og 4.6 pst. av annet areal. Av det samlede areal i mellom- eller skogbygdene, er 3.7 pst. dyrket jord, 0.8 pst. natureng og utslåtter, 62.1 pst. produktiv skog og 33.4 pst. annet areal.

Kystbygdene (område V, X, XII, XIII, XVII og XVIII) har 18.8 pst. av jordvidda i landet, 18.2 pst. av den dyrkede jorda, 34.5 pst. av naturenga, 12.9 pst. av utslåttene og av skogen og 20.7 pst. av annet areal. Av det samlede arealet i kystbygdene, er 2.5 pst. dyrket jord, 1.2 pst. natureng, 16.7 pst. produktiv skog og 79.6 pst. annet areal.

De indre bygdene (område IV, VII, XI, XV, XVI, XIX og XX) har 63.6 pst. eller nesten $\frac{2}{3}$ av jordvidda i landet, 23.8 pst. av den dyrkede jorda, 35.6 pst. av naturenga, 73.7 pst. av utslåttene, 45.3 pst. av skogen og 71.5 pst. av annet areal. Knapt 1 pst. av landarealet i de indre bygdene er dyrket jord, 0.5 pst. er natureng og utslåtter, 17.3 pst. er produktiv skog. Hele 81.2 pst. eller over $\frac{4}{5}$ av landarealet i de indre bygdene er «annet areal». Her finner en det meste av fjellviddene med mye uproduktivt areal, men også med rike fjellbeiter.

Tabell 1 i tredje hefte gir også oppgaver over fordelingen av landarealet for fylkesdelene av områdene. Av disse er det de sørøstlige slettebygder innen Østfold fylke som har den høyeste prosent dyrket jord i forhold til landarealet med 25.9 pst. Lavest står innlands- og kystbygdene i Finnmark med 0.1 pst. dyrket jord. Mellom- eller skogbygdene i Østfold har forholdsvis mest av sitt landareal skogbevokset — hele 75.7 pst. av landarealet er her produktiv skog. Relativt minst skog er det på øyene og i kystbygdene i Finnmark, bare 0.8—0.9 pst. av landarealet. Til gjengjeld har øy- og kystbygdene i Finnmark relativt mer av «annet areal» enn noe område ellers, med hele 98.9 pst. I de sørøstlige slettebygder i Vestfold er bare 15.8 pst. av landarealet «annet areal».

Eiendomsforholdene og arbeidskraften.

Tallet på bruk og fordelingen av dem.

Som et bruk regner en i jordbruksstatistikken det som blir drevet under ett — som en driftsenhet. Dette gjelder enten bruket har bare ett bruksnummer eller flere, eller om det ikke er særskilt skyldsatt. Det er det driftsmessige forhold en legger til grunn, likegyldig om den som driver eiendommen også er eier av den, eller om han leier.

Ved våre jordbrukstellingene er det ingen arealgrense nedad for dem som skal gi oppgaver. Regelen er at en skal ha oppgaver fra alle som driver jordbruk, hagebruk eller husdyrhold — også pelsdyrhold — uten hensyn til om arealet er stort eller lite. En skal også ha oppgaver over husdyrhold og maskinstasjoner som ikke blir drevet sammen med jordbruk. For boliger med litt jord til skal en ha oppgaver, hvis noe av jorda blir nyttet til jordbruks- eller hagebruksvekster, eller det blir holdt husdyr av de slag som er nevnt i tellingsskjemaet. Hvor det ikke er noe jordbruk, hagebruk, husdyrhold eller maskinstasjon, er arealene ikke med i tellingen, selv om eiendommene er bebygd. Særskilte skogeiendommer uten jordbruk til, skulle ikke være med i tellingen.

Hører eiendommer i forskjellige herreder til samme bruk, blir det gitt særskilt oppgave for hvert herred. I slike tilfelle gjelder altså ikke regelen om at alt som blir drevet under ett, skal bli regnet for ett bruk.

På denne måten får en med et stort tall bruk som ikke er gårdsbruk i alminnelig forstand, men boliger for folk som har annet yrke. Det blir på den annen side et stort tall eiendommer i landdistriktene som tellingene ikke omfatter.

Ved de første fullstendige jordbrukstellingene ble det skilt mellom skyldsatte og ikke særskilt skyldsatte bruk. Det var særlig to typer av ikke særskilt skyldsatte bruk: rester av det gamle husmannsvesen og boliger på bygslet grunn. Tallet på husmannsbruk har gjennom lengre tid vist tilbakegang. Å byggle bort tomter, f. eks. på 99 år, er forholdsvis vanlig i noen distrikter.

En finner ikke lenger noen grunn til å opprettholde dette skillet i statistikken. Ved tellingene i 1939 og 1949 er derfor alle bruk behandlet under ett, enten de var særskilt skyldsatte eller ikke. En har ved klassifiseringen bare tatt hensyn til størrelsen av brukene.

Tellingen i landdistriktene i 1949 omfattet i alt 349 528 bruk (medregnet Aker og Jeløy som er innlemmet i henholdsvis Oslo og Moss). Av disse var 4 403 bruk uten jordbruksareal. Tallet på bruk med jordbruksareal var altså 345 125, mot 328 181 i 1939. Det har vært en øking på henimot 17 000 bruk eller 5.2 pst. siden 1939. Økingen skyldes i sin helhet boligbrukene med inntil 5 dekar jordbruksareal. Tallet på bruk med over 5 dekar jordbruksareal er gått ned med ca. 1 000. På grunn av nedgang i arealet, ved mindre høsting av natureng og utslåtter, har det vært en forskyvning nedover i bruksklassene. Tallet på bruk med over 75 dekar jordbruksareal viser derfor noe nedgang, mens det er øking i tallet på bruk med 5—75 dekar jordbruksareal.

Ved de særskilte jordbrukstillinger som har vært holdt, har tallet på bruk med jordbruksareal i alt vært:

		Øking	
		Bruk	Pst.
1907	246 634		
1917	259 198	12 564	5.1
1929	298 360	39 162	15.1
1939	328 181	29 821	10.0
1949	345 125	16 944	5.2

Fra 1907 til 1949 er brukstallet steget med over 98 000 eller 39.9 pst. Disse tallene gir dog ikke noe uttrykk for utviklingen av det yrkesmessige jordbruk. Det er særlig tallet på boliger med litt jord til som har økt. Tallet på egentlige jordbruk øker ikke fort. Det blir opprettet en del nye bruk ved bureising og ved deling av eldre bruk. I tiden mellom de to siste jordbrukstillinger (1939—1949) har ikke bureisingen vært særlig stor. På den annen side har det også vært en del sammenslåing av bruk, f. eks. husmannsbruk som er lagt inn under hovedbruket igjen. En del bruk er etter hvert blitt parsellert ut til byggetomter — særlig i nærheten av byene og ved industrisentrer.

På neste side er stilt sammen oppgaver over tallet på bruk med jordbruksareal fylkesvis for de fem fullstendige jordbrukstillingene.

Rogaland har sterkest øking i brukstallet i siste 10-års periode — 12.4 pst. Deretter kommer Oppland med 11.4 pst. I Sør-Trøndelag har det vært en nedgang på 2.0 pst. og i Finnmark 5.1 pst. Finnmark hadde sterk stigning i tidsrommet 1917—1939. Nedgangen etter 1939 skriver seg i første rekke fra ødeleggelsene og evakueringen under siste krig.

For hele tidsrommet etter 1907, under ett, har brukstallet økt med ca. 40 pst. Sterkest stigning har det vært i Akershus med nesten 135 pst. Troms kommer som nr. 2 med vel 62 pst. Minst øking i brukstallet har det vært i Sogn og Fjordane. I 1949 var der bare 3.8 pst. flere bruk enn i 1907. I Agderfylkene har det også vært liten øking, 4.9 pst. i Aust-Agder og 9.6 pst. i Vest-Agder.

Tallet på bruk med jordbruksareal 1907—1949.

	Absolutte tall					Prosentvis endring	
	1907	1917	1929	1939	1949	1939— 1949	1907— 1949
Rikets bygder	246 634	259 198	298 360	328 181	345 125	+ 5.2	+ 39.9
Østfold	13 833	15 107	16 923	19 319	20 163	+ 4.4	+ 45.8
Akershus	16 566	18 945	30 617	36 608	38 864	+ 6.2	+ 134.6
Hedmark	19 769	21 004	24 019	26 042	27 120	+ 4.1	+ 37.2
Oppland	17 288	18 532	20 262	21 599	24 064	+ 11.4	+ 39.2
Buskerud	13 559	14 887	16 774	17 771	18 636	+ 4.9	+ 37.4
Vestfold	11 750	12 537	14 561	16 290	17 640	+ 8.3	+ 50.1
Telemark	11 953	12 243	13 803	15 255	16 057	+ 5.3	+ 34.3
Aust-Agder	9 454	9 609	9 788	9 775	9 919	+ 1.5	+ 4.9
Vest-Agder	11 400	11 654	11 888	12 234	12 490	+ 2.1	+ 9.6
Rogaland	13 624	13 862	16 197	17 139	19 260	+ 12.4	+ 41.4
Hordaland	19 226	19 374	22 478	24 058	25 196	+ 4.7	+ 31.1
Sogn og Fjordane	13 432	13 249	13 533	13 926	13 938	+ 0.1	+ 3.8
Møre og Romsdal	16 570	16 716	18 717	20 533	21 392	+ 4.2	+ 29.1
Sør-Trøndelag	14 559	14 902	16 527	18 409	18 037	÷ 2.0	+ 23.9
Nord-Trøndelag	12 024	12 154	13 318	14 569	15 213	+ 4.4	+ 26.5
Nordland	18 853	20 425	22 251	25 244	26 798	+ 6.2	+ 42.1
Troms	8 969	10 039	11 725	13 327	14 568	+ 9.3	+ 62.4
Finnmark	3 805	3 959	4 979	6 083	5 770	÷ 5.1	+ 51.6

Tabellen på neste side viser tallet på bruk med jordbruksareal i de enkelte jordbruksområder ved tellingene i 1929, 1939 og 1949.

I tiden 1939—1949 har brukstallet økt sterkest på Jærens sletteland, med 23.3 pst. Dal- og fjellbygdene, andre indre bygder og kystbygdene i Trøndelag viste noe nedgang i brukstallet. I dal- og fjellbygdene i Agder var det ubetydelig nedgang. Jærens sletteland har også hatt sterkest øking når det gjelder hele perioden mellom 1929 og 1949. Økingen var på 33.2 pst. Deretter fulgte innlandsbygdene i Nord-Norge med 27.6 pst. og de sørøstlige slettebygder på Østlandet med 24.4 pst. Kystbygdene i Agder er det eneste område hvor det var færre bruk i 1949 enn i 1929. Økingen har i det hele vært sterkest i Nord-Norge med 21.0 pst., svakest i Agder med 3.4 pst. Av områdegruppene viste de beste jordbruksbygder sterkest øking — 21.2 pst. I de indre bygder var økingen 10.8 pst., mens mellom- eller skogbygdene og kystbygdene lå på ca. 14 pst. I mellom- eller skogbygdene var økingen omtrent like sterk i begge tiårsperioder. Innen de andre områdegruppene økte brukstallet langt sterkere i 1929—1939 enn i 1939—1949.

I det offisielle jordregister — Norges matrikkel — har hver skyldsatt eiendom sitt bruksnummer. En må ikke forveksle dette med tallet på bruk eller bedrifter. Det er allerede nevnt at det en i statistikken kaller et bruk, ofte omfatter flere bruksnummer, samtidig som en har bruk som ikke er skyldsatt. Matrikkelen omfatter også alle de eiendommer som ikke er jordbruk, f. eks. tomter, skoger, setrer, fiskevann, jaktfelter, fosser m. v.

Tallet på bruk med jordbruksareal 1929—1949.

	1929	1939	1949	Prosentvis endring		
				1929— 1939	1939— 1949	1929— 1949
A. Østlandet med Telemark.						
I. De sørøstlige slettebygder	60 767	70 723	75 601	+ 16.4	+ 6.9	+ 24.4
II. Silurbygdene inne i landet	22 680	24 502	25 805	+ 8.0	+ 5.3	+ 13.8
III. Mellom- eller skogbygder	32 887	35 278	37 820	+ 7.3	+ 7.2	+ 15.0
IV. Dal- og fjellbygder	20 625	22 381	23 318	+ 8.5	+ 4.2	+ 13.1
Tilsammen	136 959	152 884	162 544	+ 11.6	+ 6.3	+ 18.7
B. Agder.						
V. Kystbygder	12 303	12 081	12 205	÷ 1.8	+ 1.0	÷ 0.8
VI. Mellom- eller skogbygder	6 687	7 018	7 298	+ 4.9	+ 4.0	+ 9.1
VII. Dal- og fjellbygder	2 686	2 910	2 906	+ 8.3	÷ 0.1	+ 8.2
Tilsammen	21 676	22 009	22 409	+ 1.5	+ 1.8	+ 3.4
C. Vestlandet.						
VIII. Skiferlandskapene ved Boknfjorden	1 093	1 195	1 301	+ 9.3	+ 8.9	+ 19.0
IX. Jærens sletteland	6 112	6 606	8 144	+ 8.1	+ 23.3	+ 33.2
X. Andre ytre bygder	38 975	42 026	44 318	+ 7.8	+ 5.5	+ 13.7
XI. Indre bygder	24 745	25 829	26 023	+ 4.4	+ 0.8	+ 5.2
Tilsammen	70 925	75 656	79 786	+ 6.7	+ 5.5	+ 12.5
D. Trøndelag.						
XII. Kystbygder	4 647	5 303	5 266	+ 14.1	÷ 0.7	+ 13.3
XIII. Ytre fjordbygder	3 398	3 771	3 982	+ 11.0	+ 5.6	+ 17.2
XIV. Bygder ved Trondh.fj. . .	12 491	13 824	14 183	+ 10.7	+ 2.6	+ 13.5
XV. Dal- og fjellbygder	4 888	5 174	5 020	+ 5.9	÷ 3.0	+ 2.7
XVI. Andre indre bygder	4 421	4 906	4 799	+ 11.0	÷ 2.2	+ 8.6
Tilsammen	29 845	32 978	33 250	+ 10.5	+ 0.8	+ 11.4
E. Nord-Norge.						
XVII. Øyer	13 215	15 234	16 205	+ 15.3	+ 6.4	+ 22.6
XVIII. Kystbygder	10 836	12 334	12 889	+ 13.8	+ 4.5	+ 18.9
XIX. Fjord- og dalbygder . . .	11 830	13 530	14 121	+ 14.4	+ 4.4	+ 19.4
XX. Innlandsbygder	3 074	3 556	3 921	+ 15.7	+ 10.3	+ 27.6
Tilsammen	38 955	44 654	47 136	+ 14.6	+ 5.6	+ 21.0
Rikets bygder	298 360	328 181	345 125	+ 10.0	+ 5.2	+ 15.7
1. De beste jordbruksbygder . . .	103 143	116 850	125 034	+ 13.3	+ 7.0	+ 21.2
2. Mellom- eller skogbygder . . .	39 574	42 296	45 118	+ 6.9	+ 6.7	+ 14.0
3. Kystbygder	83 374	90 749	94 865	+ 8.8	+ 4.5	+ 13.8
4. Indre bygder	72 269	78 286	80 108	+ 8.3	+ 2.3	+ 10.8

Tallet på bruksnummer etter skattefogdenes kassabøker ved utgangen av 1938 og 1948 er tatt inn i de to siste rubrikkene i tabell I i første hefte av Jordbrukstellingen 1949 — fylkes- og herredsvis.

Følgende tall viser utviklingen siden 1845:

1845	114 657	1905	271 936
1855	127 988	1915	342 731
1865	147 702	1925	443 030
1875	173 183	1934	512 437
1885	194 340	1938	562 418
1895	216 949	1948	671 154

Tallet på særskilt skyldsatte eiendommer (bruksnummer) er steget raskt. På de 50 årene fra 1845 til 1895 ble tallet nesten fordoblet, og på de neste 30 år fram til 1925, ble det igjen mer enn fordoblet. I løpet av de vel 100 år siden 1845, er tallet bortimot 6-doblet.

I tiden framover til 1895 var den gjennomsnittlige tilvekst pr. år litt over 1 pst. Senere har tilveksten stort sett vært mellom 2 og 3 pst. pr. år. Årene 1925—1934 viste noe svakere øking. Ved siden av den deling som er foregått av de egentlige jordbrukseiendommer (og salg av underbruk), skyldes utstykkingen i vesentlig grad at eiendommer som ligger i nærheten av byene eller industri-anlegg i landdistriktene, er blitt utparsellert til byggetomter med eller uten jordvei til, og at skog, fosser, setrer, jaktfelter m. v. er solgt fra gårdene og skyldsatt.

Som allerede nevnt, omfatter jordbrukstellingene eiendommer av svært forskjellig art. Foruten de yrkesmessig drevne jordbruk, er det også et stort tall små eiendommer som vesentlig tjener som bolig for folk i andre yrker.

For å få full nytte av tallene, er det derfor mye om å gjøre å ha det best mulige grunnlag for inndeling i størrelsesklasser. Inndelingsgrunnlaget har endret seg gjennom tidene og har således ikke vært det samme ved de forskjellige tellingene. Før 1907 hadde en ikke oppgaver over arealene. Det var først og fremst utsæden og husdyrholdet det ble spurt etter. I den tid ble matrikkelskylden brukt som grunnlag for klassifiseringen. Den siste matrikulering ble holdt i 1860-årene, og jo lenger vekk en kom fra utgangspunktet, dess mindre tilfredsstillende ble matrikkelskylden som inndelingsgrunnlag. For sammenlikningens skyld ble dog denne inndeling ført à jour ved siden av de nye inndelingsgrunnlag til og med tellingen i 1929. Ved tellingene i 1939 og 1949 ble det ikke spurt etter matrikkelskylden.

I 1907 ble det for første gang hentet inn arealoppgaver for hvert bruk, som gjorde det mulig å få en gruppering etter arealet. Ved tellingen i 1907 bestemte en seg for å bruke arealet av dyrket jord som grunnlag for hovedinndelingen. En av de viktigste grunner var at en fant oppgavene over arealet av natureng mindre pålitelige. Senere tellingene har imidlertid vist at også arealene av eng på dyrket jord må ha vært gitt opp for store i 1907, slik at brukene gjennomgående er kommet i for høy klasse. Dette skal en komme tilbake til senere.

Også ved tellingen i 1917 var det arealet av dyrket jord som ble brukt som grunnlag for hovedinndelingen. Ved siden av ble brukene både i 1907 og 1917

også gruppert etter summen av dyrket jord og natureng på innmark. (Med et misvisende navn betegnet som «innmarksareal». Det skulle ikke omfatte mer enn den del av innmarksarealet som ble høstet, mens en med innmarksareal de fleste steder i landet vil forstå hele det areal som ligger inngjerdet omkring husene — altså medregnet grøfter, veier, gårdsplass, uproduktive berggrabber osv.)

I store deler av landet er arealet av natureng så stort at arealet av dyrket jord alene forteller lite om bruket som driftsenhet. Ved tellingen i 1929 gikk en over til å bruke summen av dyrket jord og natureng på innmark som grunnlag for hovedinndelingen, men for å vise utviklingen, ble brukene også gruppert etter arealet av dyrket jord. Da det i mange strøk av landet hører nokså mye seterløkker og utslåtter til brukene, virket også denne inndelingen noe misvisende.

Ved tellingen i 1939 prøvde en å ta hensyn til dette. Jordbruksarealet ble da lagt til grunn for hovedgrupperingen av brukene. Jordbruksarealet omfatter all dyrket jord, natureng på innmark, seterløkker og så stort areal av utslåttene som en mener blir høstet år om annet. Arealgrensene ved klassifiseringen ble også endret litt. Inndelingen etter jordbruksareal ble derfor ikke direkte sammenliknbar med inndelingen ved de tidligere tellinger.

Ved tellingen i 1949 ble det nyttet samme inndelingsmåte som i 1939. Gruppens arealgrenser ble heller ikke endret.

For å få et felles sammenlikningsgrunnlag for deling etter bruksstørrelse ved alle de fem jordbrukstellingene som har vært holdt i tiden 1907—1949, er brukene også delt etter arealet av dyrket jord.

I og for seg er hverken en klassifisering av brukene etter dyrket jord, etter innmarksareal eller etter jordbruksareal fyllestgjørende. Bruket som eksistensgrunnlag er i høy grad avhengig også av de andre arealene som hører bruket til: skog, beite osv. I tillegg til dette hører det svært ofte ymse rettigheter til bruket, f. eks. til trevirke, beiterettigheter osv.

I kombinasjon med fordelingen etter jordbruksarealet, ble brukene i 1939 og 1949 også gruppert etter skogareal og samlet areal, og etter størrelsen av husdyrholdet.

Oppgavene over tallet på bruk delt etter jordbruksarealet, fylkes- og herredsvis, er tatt inn i tabell 1 i første hefte av Jordbrukstellingen. For jordbruksområdene finner en tallene i tabell 2 i tredje hefte.

Tabellen side 38—39 viser hvordan bruk av forskjellig størrelse er fordelt prosentvis på jordbruksområdene. For brukene med over 5 dekar jordbruksareal viser den også den prosentvise fordeling innen hvert enkelt område.

Av de 4 403 brukene uten jordbruksareal faller 1 278 eller 29 pst. på kystbygdene, og liknende tall finner en for de indre bygder. Det faller en relativt større del av disse bruksenheterne på de beste jordbruksbygder og mellom- eller skogbygdene nå enn i 1939. En av årsakene til dette er maskinstasjoner for jordbruket som ikke er knyttet til noe spesielt bruk. På Vestlandet, og særlig i Nord-Norge, er de jordløse brukene ofte ganske små husdyrhold, hvor alt fôret kjøpes.

Tallet på bruk prosentvis fordelt på jordbruksområdene.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	Hus- dyr- hold uten jord- bruks- areal	Kl. 1 Inntil 2 dek. jord- bruks- areal	Kl. 2 2,1- 5 dek. jord- bruks- areal	Kl. 3 5,1- 10 dek. jord- bruks- areal	Kl. 4 10,1- 20 dek. jord- bruks- areal	Kl. 5 20,1- 35 dek. jord- bruks- areal	Kl. 6 35,1- 50 dek. jord- bruks- areal	Kl. 7 50,1- 75 dek. jord- bruks- areal	Kl. 8 75,1- 100 dek. jord- bruks- areal	Kl. 9 100,1- 200 dek. jord- bruks- areal
A. Østlandet med Telemark.										
I. De sørøstlige slettebygder	12.08	45.52	21.86	9.08	6.40	5.59	7.47	10.07	16.89	29.94
II. Silurbygdene inne i landet	9.58	10.25	9.88	6.54	5.38	4.28	4.31	5.04	6.06	10.14
III. Mellom- eller skogbygder	14.24	9.95	10.34	10.24	11.59	11.64	12.22	11.18	12.06	11.93
IV. Dal- og fjellbygder	9.43	3.88	4.30	5.43	6.90	9.38	10.03	10.63	9.89	7.64
Tilsammen	45.33	69.60	46.38	31.29	30.27	30.89	34.03	36.92	44.90	59.65
B. Agder.										
V. Kystbygder	2.88	3.66	4.89	6.54	5.18	3.70	2.40	1.39	0.65	0.21
VI. Mellom- eller skogbygder	1.82	1.23	2.04	2.64	3.15	3.59	3.20	1.62	0.80	0.17
VII. Dal- og fjellbygder	0.41	0.27	0.58	0.92	1.22	1.57	1.33	1.05	0.92	0.42
Tilsammen	5.11	5.16	7.51	10.10	9.55	8.86	6.93	4.06	2.37	0.80
C. Vestlandet.										
VIII. Skiferlandskapene ved Boknfjorden	0.29	0.28	0.55	0.35	0.32	0.37	0.44	0.63	0.58	0.28
IX. Jærens slette	1.68	2.96	2.20	1.44	0.95	1.39	2.81	3.30	4.20	3.41
X. Andre ytre bygder	4.52	9.03	13.15	16.12	16.94	17.08	16.65	14.55	9.24	3.42
XI. Indre bygder	6.25	4.28	7.69	7.55	7.54	8.33	10.22	13.88	13.05	6.67
Tilsammen	12.74	16.55	23.59	25.46	25.75	27.17	30.12	32.36	27.07	13.78
D. Trøndelag.										
XII. Kystbygder	3.39	0.57	2.47	2.68	2.26	2.14	1.79	1.69	0.97	0.43
XIII. Ytre fjordbygder	1.18	0.82	1.05	1.03	1.09	1.16	1.46	1.63	2.21	1.71
XIV. Bygder ved Trondheimsfj.	2.45	4.05	3.53	3.24	3.34	2.92	3.28	4.38	6.35	10.15
XV. Dal- og fjellbygder	1.43	0.34	0.72	1.26	1.52	2.00	2.31	2.74	3.13	3.02
XVI. Andre indre bygder	1.18	0.90	0.94	0.77	0.92	1.18	1.46	1.88	3.46	5.24
Tilsammen	9.63	6.68	8.71	8.98	9.13	9.40	10.30	12.32	16.12	20.55
E. Nord-Norge.										
XVII. Øyer	8.00	0.81	5.65	9.71	10.21	8.20	4.90	2.91	1.66	0.77
XVIII. Kystbygder	9.06	0.49	4.14	7.37	7.16	6.17	4.75	3.71	2.46	1.47
XIX. Fjord- og dalbygder	9.22	0.60	3.40	6.11	6.69	7.72	6.84	4.99	2.97	1.45
XX. Innlandsbygder	0.91	0.11	0.62	0.98	1.24	1.59	2.13	2.73	2.45	1.53
Tilsammen	27.19	2.01	13.81	24.17	25.30	23.68	18.62	14.34	9.54	5.22
Rikets bygder	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
1. De beste jordbruksbygder	26.09	63.06	38.02	20.66	16.38	14.55	18.32	23.42	34.07	53.92
2. Mellom- eller skogbygder	16.06	11.18	12.38	12.87	14.74	15.24	15.43	12.80	12.86	12.09
3. Kystbygder	29.03	15.37	31.36	43.46	42.85	38.45	31.93	25.87	17.20	8.02
4. Indre bygder	28.82	10.39	18.24	23.01	26.03	31.76	34.32	37.91	35.87	25.97
Tallet på bruk i alt	4 403	103451	28 233	23 556	46 452	48 988	31 134	29 088	13 438	15 597

De 103 451 brukene med inntil 2 dekar jordbruksareal, er for det aller meste boliger med litt hage eller potetjord til. En finner dem særlig i de mest tettbygde strøk. Som i 1939, er knapt 70 pst. av dem på Østlandet, og vel 63 pst. faller på de beste jordbruksbygder. De 28 233 brukene med mellom 2 og 5 dekar jordbruksareal er også hovedsakelig boligbruk. Også av disse finnes det mange i de tettbygde strøkene i nærheten av byer og ved industrisentrer. Ellers finner en mange av disse brukene i kystbygdene.

Av de 349 528 brukene som en i alt fikk oppgaver fra, hadde 213 441 eller 61.1 pst. over 5 dekar jordbruksareal. De laveste størrelsesklassene innen disse brukene, mellom 5 og 35 dekar, omfatter få bruk som blir drevet som eneste yrke. De fleste brukerne har annet yrke ved siden av disse eiendommene. Dette kommer en tilbake til i et senere avsnitt. Kystbygdene har flest bruk innen disse klassene, ca. 43 pst. av de 70 008 brukene mellom 5 og 20 dekar. Av de 48 988 brukene med mellom 20 og 35 dekar jordbruksareal, har kystbygdene vel 38 pst. De indre bygdene har 23—32 pst. av brukene i disse klassene. Prosenten øker med økende bruksstørrelse. For de beste jordbruksbygder ligger prosentene mellom 20 og 15, synkende med økende bruksstørrelse. Omtrent 15 pst. faller på mellom- eller skogbygdene. De tre neste klassene, de 31 134 brukene med mellom 35 og 50 dekar jordbruksareal, 29 088 mellom 50 og 75 dekar og de 13 438 mellom 75 og 100 dekar, viser sterkt økende prosenttall fra klasse til klasse i de beste jordbruksbygder, men sterkt fallende prosent i kystbygdene. De indre bygder har flest av disse brukene, 38 pst. av brukene mellom 50 og 75 dekar og et par prosent mindre av de to andre klassene. Mellom- eller skogbygdene har færrest, 13—15 pst. av disse brukene.

Det var bare 20 785 eller 5.9 pst. av brukene som hadde mer enn 100 dekar jordbruksareal (7.4 pst. i 1939). 15 597 bruk kom i klassen mellom 100 og 200 dekar, 4 809 mellom 200 og 500, 342 mellom 500 og 1 000 dekar, og 37 hadde over 1 000 dekar jordbruksareal. De fleste brukene over 100 dekar ligger i de beste jordbruksbygder, og prosentene stiger sterkt fra klasse til klasse. Nesten 84 pst. av brukene mellom 500 og 1 000 dekar og bortimot 92 pst. av bruk med over 1 000 dekar ligger i denne områdegruppen. Kystbygdene har færrest bruk over 100 dekar, og bare 102 bruk er på mer enn 200 dekar.

Av alle brukene med over 5 dekar jordbruksareal hadde bare 1.9 pst. mer enn 100 dekar i kystbygdene. Tilsvarende prosenttall for de beste jordbruksbygder var 25.2. På den annen side var 69.9 pst. av brukene i kystbygdene på inntil 35 dekar, i de beste jordbruksbygder 40.0 pst.

Som nevnt tidligere, har en delt brukene etter arealet av dyrket jord for å få et felles sammenlikningsgrunnlag for alle de fullstendige jordbrukstellingene som har vært holdt siden 1907. Se tabell 1 i annet hefte og tabell 10 i tredje hefte.

Øverst på neste side har en stilt sammen tallene fra de fem tellingene. (Bruksenheter uten jordbruksareal er ikke tatt med.)

Tallet på bruk fordelt etter arealet av dyrket jord.

År	Inntil 5 dekar	5,1- 10 dekar	10,1- 20 dekar	20,1- 50 dekar	50,1- 100 dekar	100,1- 200 dekar	200,1- 500 dekar	500,1- 1000 dekar	Over 1000 dekar	Bruk i alt
1907	83 616	37 009	43 144	44 410	21 494	11 829	4 761	336	35	246 634
1917	99 115	38 547	42 239	43 151	20 783	11 143	3 952	242	26	259 198
1929	113 857	36 141	49 772	58 282	24 780	11 441	3 836	230	21	298 360
1939	134 123	31 855	51 354	67 097	27 686	11 932	3 883	228	23	328 181
1949	148 969	31 450	52 027	70 508	26 948	11 373	3 631	202	17	345 125

I tiden fra 1907 til 1949 er brukstallet steget med over 98 000 eller 39.9 pst. Av økingen faller mer enn 65 000 bruk på klassen med inntil 5 dekar dyrket jord. Dette er hovedsakelig boligbruk og liknende, hvor det vel finnes litt hage og noen husdyr, men hvor brukeren som regel har et annet hovedyrke enn jordbruk.

Tallet på bruk med inntil 5 dekar dyrket jord er steget sterkt fra telling til telling. Gruppen 5.1—10 dekar økte fra 1907 til 1917, men siden har det vært nedgang. I perioden 1907—1917 var det nedgang i brukstallet ved alle gruppene over 10 dekar. For en vesentlig del skyldes nok dette at arealoppgevarene i 1907 i det hele tatt var noe for høye. For gruppene mellom 10 og 50 dekar har det senere vært øking fra telling til telling. Tallet på bruk mellom 50 og 200 dekar økte fra 1917 til 1939. For gruppene over 200 dekar har det stort sett vært nedgang helt fra 1907 til 1949. Nedgangen har vært relativt sterkest for de større brukene. For brukene med over 1 000 dekar dyrket jord svarer nedgangen til vel 50 pst. Tellingen i 1949 viser nedgang fra 1939 for alle gruppene over 50 dekar.

Tabellen nedenfor viser forholdet mellom gruppering etter dyrket jord og etter jordbruksareal i 1949. En har her nyttet de samme arealgrensene ved begge grupperinger.

Jordbruksareal Dyrket jord	Bruk i alt	Uten jord- bruks- areal	Inntil	5,1-10	10,1-20	20,1-50	50,1-100	100,1-200	200,1-500	500,1-1000	Over 1000
			5 dekar jord- bruks- areal	dekar jord- bruks- areal	dekar jord- bruks- areal	dekar jord- bruks- areal	dekar jord- bruks- areal	dekar jord- bruks- areal	dekar jord- bruks- areal	dekar jord- bruks- areal	dekar jord- bruks- areal
Uten dyrket jord	8 990	4 403	2 204	1 004	822	490	54	13	—	—	—
Inntil 5 dekar	144382	—	129480	5 602	5 834	3 163	282	20	1	—	—
5,1- 10 »	31 450	—	—	16 950	9 027	4 913	519	38	3	—	—
10,1- 20 »	52 027	—	—	—	30 769	18 810	2 323	120	5	—	—
20,1- 50 »	70 508	—	—	—	—	52 746	16 658	1 066	38	—	—
50,1- 100 »	26 948	—	—	—	—	—	22 690	4 128	128	2	—
100,1- 200 »	11 373	—	—	—	—	—	—	10 212	1 157	4	—
200,1- 500 »	3 631	—	—	—	—	—	—	—	3 477	154	—
500,1-1000 »	202	—	—	—	—	—	—	—	—	182	20
Over 1000 »	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17
I alt ..	349528	4 403	131684	23 556	46 452	80 122	42 526	15 597	4 809	342	37

Av de 8 990 brukene uten dyrket jord har omtrent halvparten heller ikke noe annet jordbruksareal, men det finnes i denne gruppen også bruk med ganske store arealer av natureng og utslåtter.

Ellers er det relativt flest av brukene med mellom 5 og 50 dekar dyrket jord som rykker opp i klasse når en tar med naturenga og utslåttene. Dette henger sammen med den distriktsvise fordeling. De små brukene er relativt sterkt representert i de delene av landet hvor det er mye natureng og utslåtter, mens de store brukene særlig finnes i de beste jordbruksdistriktene, hvor det er lite av natureng og utslåtter.

En fordeling av brukene etter størrelsen av skogarealet — for de forskjellige fylker og størrelsesklasser — er tatt inn i tabell 1 i annet hefte. I tabell 10 i tredje hefte er tilsvarende tall for jordbruksområdene tatt inn.

Det gjennomsnittlige skogareal pr. bruk øker raskt fra 4.9 dekar i klasse 1 (inntil 2 dekar jordbruksareal) til 5 512 dekar i klasse 12 (over 1 000 dekar jordbruksareal). Gjennomsnittstallet forteller lite om i hvilken utstrekning de enkelte bruk har skog. Det er viktig å vite hvordan skogarealet er fordelt på brukene. Dette ser en av følgende tabell:

Tallet på bruk fordelt etter areal produktiv skog.

Jordbruksareal	Skogareal								Bruk i alt	Derav med skog
	Uten skog	Inntil 25 dekar	25,1–100 dekar	100,1–250 dekar	250,1–500 dekar	500,1–1000 dekar	1000,1–5000 dekar	Over 5000 dekar		
Kl. 0 ¹⁾	4 284	64	26	13	7	6	2	1	4 403	119
» 1.....	101 425	1 494	297	94	62	42	26	11	103 451	2 026
» 2.....	25 387	1 867	667	171	69	39	27	6	28 233	2 846
» 3.....	17 383	3 554	1 929	416	180	62	27	5	23 556	6 173
» 4.....	27 404	8 445	7 168	2 024	923	342	136	10	46 452	19 048
» 5.....	20 962	8 388	11 285	4 336	2 401	1 077	520	19	48 988	28 026
» 6.....	9 762	4 468	8 386	3 945	2 525	1 335	679	34	31 134	21 372
» 7.....	6 573	3 225	8 139	5 020	3 338	1 776	968	49	29 088	22 515
» 8.....	2 300	1 043	3 427	2 653	1 989	1 235	736	55	13 438	11 138
» 9.....	1 796	715	3 301	3 607	2 758	1 893	1 409	118	15 597	13 801
» 10.....	345	108	526	1 031	1 155	798	743	103	4 809	4 464
» 11.....	19	3	11	41	67	75	96	30	342	323
» 12.....	2	1	1	1	4	5	16	7	37	35
I alt	217 642	33 375	45 163	23 352	15 478	8 685	5 385	448	349 528	131 886

¹⁾ Kl. 0 er bruk uten jordbruksareal, kl. 1 bruk med inntil 2 dekar jordbruksareal, kl. 2 bruk med 2,1–5 dekar, kl. 3 bruk med 5,1–10 dekar, kl. 4 bruk med 10,1–20 dekar, kl. 5 bruk med 20,1–35 dekar, kl. 6 bruk med 35,1–50 dekar, kl. 7 bruk med 50,1–75 dekar, kl. 8 bruk med 75,1–100 dekar, kl. 9 bruk med 100,1–200 dekar, kl. 10 bruk med 200,1–500 dekar, kl. 11 bruk med 500,1–1000 dekar, kl. 12 bruk med over 1000 dekar jordbruksareal.

Av de 349 528 brukene tellingen omfattet i alt (kl. 0 regnet med), var 217 642 uten eiendomsskog. Det er 62.3 pst. av alle brukene. I 1939 var 56.9 pst. uten skogareal. Denne endringen skriver seg for en stor del fra økingen i tallet på bruk med under 5 dekar jordbruksareal. Det er også en absolutt nedgang i tallet på bruk med eiendomsskog. Økingen i tallet på forpaktere er en medvir-

kende årsak til dette. En kommer nærmere inn på dette senere i avsnittet om skogen. Knappt 132 000 bruk hadde eiendomsskog. Av disse hadde 33 400 inntil 25 dekar, 45 200 mellom 25 og 100 dekar, 23 400 fra 100 til 250 dekar, 15 500 hadde mellom 250 og 500 dekar, 8 700 fra 500 til 1 000 dekar, 5 400 mellom 1 000 og 5 000 dekar, og 448 hadde over 5 000 dekar skog.

En ser av tabellen at det stort sett er de små brukene som er skogløse eller har lite skog, mens det hører atskillig skog til de fleste større bruk. De større jordbruk finner en i første rekke i de skogrike strøk av landet. En ser ellers at det i enkelte tilfelle hører store skogarealer til små jordbruk, mens det på den annen side er både skogløse bruk og bruk med små skogarealer i de høyeste bruksklassene. Av gårdsskoger over 5 000 dekar var det flest i Hedmark, dernest i Buskerud, Oppland, Telemark, Aust-Agder og Nord-Trøndelag.

På samme måten som for skogarealet, er brukene også fordelt etter totalarealet ved brukene sett i forhold til jordbruksarealet. Også disse oppgavene er tatt inn i tabell 1 i annet hefte, og for jordbruksområdene i tabell 10 i tredje hefte.

Tallet på bruk fordelt etter totalarealet.

Jordbruksareal	Inntil 5 dekar	5,1–20 dekar	20,1–50 dekar	50,1–100 dekar	100,1–200 dekar	200,1–500 dekar	500,1–1000 dekar	1000,1–5000 dekar	5000,1–10000 dekar	Over 10000 dekar	Bruk i alt
Kl. 0 ¹⁾	4 087	152	81	32	24	14	9	3	–	1	4 403
» 1.....	100 358	2 024	466	257	120	108	64	39	9	6	103 451
» 2.....	20 171	5 611	1 238	606	324	167	57	52	5	2	28 233
» 3.....	–	16 506	3 692	1 728	864	518	154	79	9	6	23 556
» 4.....	–	18 368	13 225	7 149	3 917	2 568	732	454	31	8	46 452
» 5.....	–	–	19 697	11 707	8 167	5 807	1 996	1 478	92	44	48 988
» 6.....	–	–	5 699	8 345	7 493	5 577	2 161	1 683	118	58	31 134
» 7.....	–	–	–	7 110	8 452	8 015	3 014	2 252	168	77	29 088
» 8.....	–	–	–	1 387	3 986	4 537	1 822	1 526	126	54	13 438
» 9.....	–	–	–	–	2 827	6 801	3 187	2 491	200	91	15 597
» 10.....	–	–	–	–	–	1 521	1 778	1 336	113	61	4 809
» 11.....	–	–	–	–	–	–	93	207	23	19	342
» 12.....	–	–	–	–	–	–	–	28	1	8	37
I alt ..	124 616	42 661	44 098	38 321	36 174	35 633	15 067	11 628	895	435	349 528

¹⁾ Se noten på side 42.

Brukene vokser sterkt i jordvidde når totalarealet blir lagt til grunn for klassifiseringen. Prosenttallene på neste side viser dette.

Delt etter jordbruksarealet, var bare 6.0 pst. av brukene over 100 dekar, delt etter totalarealet 28.5 pst. Holder en brukene med inntil 5 dekar jordbruksareal utenfor, ser en at 9.8 pst. hadde over 100 dekar jordbruksareal, mens 44.4 pst. hadde mer enn 100 dekar totalareal. Bortimot 13 000 bruk hadde over 1 000 dekar totalareal, mens det var 5 800 med over 1 000 dekar skog, 37 med over 1 000 dekar jordbruksareal og 17 med over 1 000 dekar dyrket jord. 435 bruk hadde mer enn 10 000 dekar totalareal. De fleste av disse var i Hedmark, Tele-

	Alle brukene delt etter:		Bruk over 5 dekar delt etter:	
	Jordbruks-areal	Hele arealet	Jordbruks-areal	Hele arealet
Inntil 5 dekar	38.9	35.7	—	—
5,1- 20 »	20.0	12.2	32.8	19.0
20,1- 50 »	22.9	12.6	37.5	19.6
50,1- 100 »	12.2	11.0	19.9	17.0
100,1- 200 »	4.5	10.3	7.3	16.1
200,1- 500 »	1.4	10.2	2.3	15.8
500,1- 1000 »	0.1	4.3	0.2	6.7
Over 1000 »	—	3.7	—	5.8
I alt	100.0	100.0	100.0	100.0

mark, Aust-Agder og Buskerud. Etter inndelingen i jordbruksområder ligger 139 av disse brukene i mellom- eller skogbygdene på Østlandet, 87 i dal- og fjellbygdene på Østlandet, 56 i dal- og fjellbygdene i Agder og 35 i dal- og fjellbygdene i Trøndelag. Også av brukene mellom 5 000 og 10 000 dekar faller de fleste på disse områdene. Se tabell 10 i tredje hefte.

Det som er gitt opp som «annet areal» i tellingen, omfatter arealer av svært vekslende verdi. Arealstørrelsen sier derfor ikke så særlig mye om den økonomiske betydning de har. Mye av dette arealet gir bra beiter, men en stor del av det er mer eller mindre uproduktivt. De oppgitte skogarealer er også av svært vekslende verdi.

Bare 48.1 pst. av det samlede skogareal i bygdene og 10.8 pst. av «annet areal» er gitt opp å høre til de enkelte bruk. Resten av disse arealene er dog også i stor utstrekning knyttet til brukene i form av sameier og rettigheter til skog og beite osv. Dette kommer en nærmere inn på i avsnittene om skogen og beiteforholdene.

Ved siden av de forskjellige grupperinger etter arealene, har en også fordelt brukene etter husdyrholdet. Se tabell 2 i annet hefte og for jordbruksområdene tabell 11 i tredje hefte.

For hesteholdet er det brukt følgende grupper: uten hest, bare unghest (under 3 år), andel i voksen hest, 1 voksen hest, og 2 eller flere voksne hester. Se oppstillingen på følgende side.

Vel 62 pst. av brukene var uten hest. Av de 213 441 bruk med over 5 dekar jordbruksareal (klasse 3—12), var 83 000 eller 39.0 pst. uten hest. Det er relativt flere bruk med hest etter som en kommer opp i høyere bruksklasser. Av de vel 130 000 brukene med under 5 dekar jordbruksareal, var det bare 1 128 eller 0.8 pst. som hadde hest. I klasse 3 (5.1—10 dekar) hadde 5.9 pst. hest. Det var hest ved omtrent 1/4 av brukene mellom 10 og 20 dekar og ved 62 pst. av brukene med fra 20 til 35 dekar. Ved brukene mellom 35 og 50 dekar jordbruksareal var det hest på vel 85 pst. For brukene over 50 dekar øker prosenten fra 94 i

Jordbruksareal	Hestehold						
	Uten hest	Bare unghest	Andel i voksen hest	1 voksen hest	2 eller flere voksne hester	Bruk i alt	Derav med hest
Kl. 0 ¹⁾	4 261	—	1	119	22	4 403	142
» 1.....	102 950	23	5	410	63	103 451	501
» 2.....	27 748	17	25	411	32	28 233	485
» 3.....	22 168	49	162	1 127	50	23 556	1 388
» 4.....	35 295	320	1 120	9 459	258	46 452	11 157
» 5.....	18 618	584	1 305	27 550	931	48 988	30 370
» 6.....	4 502	295	343	23 571	2 423	31 134	26 632
» 7.....	1 687	143	106	19 775	7 377	29 088	27 401
» 8.....	398	39	10	5 737	7 254	13 438	13 040
» 9.....	237	15	8	2 693	12 644	15 597	15 360
» 10.....	20	3	—	150	4 636	4 809	4 789
» 11.....	3	—	—	3	336	342	339
» 12.....	—	—	—	—	37	37	37
I alt	217 887	1 488	3 085	91 005	36 063	349 528	131 641
1939.....	215 088	6 974	1 989	77 150	30 501	331 702	116 614

¹⁾ Se noten på side 42.

klasse 7 (50.1—75 dekar) til 100 i klasse 12 (over 1 000 dekar jordbruksareal). Selv ved bruk med over 200 dekar, var det enkelte bruk som ikke hadde hest. Dette skriver seg som regel fra helt ekstraordinære forhold. Oftest gjelder det bruk som av en eller annen grunn var helt uten husdyrhold i tellingstiden. Det var langt færre bruk med bare unghest i 1949 enn i 1939. De fleste finner en på Vestlandet og i Nord-Norge. At 2 eller flere bruk eier hest sammen er også et forhold som en særlig finner i de samme landsdelene. Mest vanlig er det i de ytre strøkene. Bruk med 2 eller flere hester er typisk for de beste jordbruksbygder på Østlandet, i Rogaland og i Trøndelag. Bruksstørrelsen spiller selv sagt en meget stor rolle.

På samme måten er brukene delt etter tallet på kyr. Se tabellen på neste side.

145 000 bruk var uten ku (ca. 20 000 flere enn i 1939). Av disse faller 124 000 (106 000 i 1939) på bruk med under 5 dekar jordbruksareal. Det er få store besetninger. Gruppen 3—5 kyr er tallrikest. Bare 931 bruk har over 20 kyr, derav bare 35 over 50. Stort sett øker buskapsstørrelsen med bruksstørrelsen. De beste jordbruksbygder hadde 760 av de 931 buskapene med over 20 kyr.

I avsnittet om husdyrholdet kommer en nærmere inn på spørsmålet om buskapsstørrelsen.

For å kunne gi et mer samlet oversyn som kan vise de ymse bruksklassers betydning, har en på side 47 satt opp en sammenstilling, der brukene er samlet i følgende grupper: inntil 5 dekar jordbruksareal, 5.1—20 dekar, 20.1—100 dekar og over 100 dekar jordbruksareal. En ser her hvor stor del av arealene, husdyrholdet og husdyrproduksjonen m. v. som faller på bruk av forskjellig størrelse.

Kyr Jord- bruksareal	Kyr									
	Uten ku	1 ku	2 kyr	3-5 kyr	6-10 kyr	11-20 kyr	21-50 kyr	Over 50 kyr	Bruk i alt	Derav med kyr
Kl. 0 ¹⁾	3 639	675	68	16	4	—	1	—	4 403	764
» 1.....	100997	2 110	305	37	2	—	—	—	103 451	2 454
» 2.....	19 779	7 225	1 153	75	1	—	—	—	28 233	8 454
» 3.....	7 302	10 197	5 406	645	6	—	—	—	23 556	16 254
» 4.....	7 178	11 961	19 356	7 898	58	1	—	—	46 452	39 274
» 5.....	3 748	5 432	16 244	22 633	922	9	—	—	48 988	45 240
» 6.....	1 385	1 467	5 635	19 292	3 325	30	—	—	31 134	29 749
» 7.....	787	635	2 376	16 044	8 870	375	1	—	29 088	28 301
» 8.....	250	188	629	4 972	6 571	824	4	—	13 438	13 188
» 9.....	243	149	379	2 659	8 645	3 461	61	—	15 597	15 354
» 10.....	49	33	91	242	923	2 888	583	—	4 809	4 760
» 11.....	6	2	3	8	9	68	234	12	342	336
» 12.....	1	—	—	—	—	1	12	23	37	36
I alt ...	145364	40 074	51 645	74 521	29 336	7 657	896	35	349 528	204 164
1939...	125960	35 748	46 004	77 967	34 035	10 204	1 700	84	331 702	205 742

¹⁾ Se noten på side 42.

Hovedtyngden av så vel arealene som husdyrholdet faller på bruk med 20.1—100 dekar. Gruppen inntil 5 dekar, som omfatter størst brukstall, har bare en beskjeden del av jordbruksarealet og av de større husdyr, men disse brukene har en betydelig del av bærbuskene, frukttrærne, jordbær- og bringebærarealet. De har en større del av kaninene og bikubene enn de andre klassene, og de har en ganske stor part av pelsdyra, hønsene og svina.

Brukstallet i klassen over 100 dekar er lite, men den har en stor del av arealene, særlig av jordbruksarealet, korn- og rotvekstarealet og av kulturbeitene. En relativt stor del av hestene, storfeet og svina faller også på denne klassen.

Gruppen 5.1—20 dekar står i en mellomstilling i forhold til de minste brukene og brukene mellom 20 og 100 dekar. Relativtallene for arealer, frukttrær og bærbusker viser større variasjoner enn for brukene mellom 20 og 100 dekar, men ikke så store som ved de minste brukene. Frukt- og bær dyrking spiller forholdsvis stor rolle også ved disse brukene, men relativtallene for poteter og eng til slått viser at driften ved disse brukene nærmer seg mer til det som er ordinært for større bruk. I enda høyere grad gjelder dette husdyrholdet. Bortsett fra hest, som det er lite av, er relativtallene jammere enn i de andre klassene. Det er ikke noe husdyrslag som er spesielt vanlig ved denne brukstypen.

Fordelingen etter yrkesforhold viser tydelig de ymse brukstypers betydning som levevei. Tallene for arbeidsstyrken gir et klart inntrykk av hvordan forholdet mellom leid arbeidshjelp og familiehjelpen veksler med bruksstørrelsen.

Tallene for kjøp av kraftfôr, stråfôr og kunstgjødsel peker tilbake på forholdet mellom arealer og husdyrhold i de ymse klasser. De små bruk har stort

Tallet på bruk, arealer, husdyrhold m. v. delt etter bruksstørrelsen.

	Absolutte tall				I prosent				
		Inntil 5 dekar	5,1- 20 dekar	20,1- 100 dekar	Over 100 dekar	Inntil 5 dekar	5,1- 20 dekar	20,1- 100 dekar	Over 100 dekar
Tallet på bruk i alt	1000 stk.	136.1	70.0	122.6	20.8	38.9	20.0	35.1	6.0
Korn og erter	1000 dek.	4.2	57.8	600.3	857.8	0.3	3.8	39.5	56.4
Potet	»	24.8	66.3	290.8	200.5	4.3	11.4	49.9	34.4
Rotvekster	»	0.4	4.2	66.7	83.1	0.3	2.7	43.2	53.8
Grønnsaker	»	3.1	4.5	20.4	15.0	7.2	10.4	47.6	34.8
Jordbær og bringebær	»	2.7	2.4	6.8	2.7	18.6	16.8	46.5	18.1
Frukttrær	1000 stk.	1 164.5	521.8	1 406.2	523.7	32.2	14.4	38.9	14.5
Bærbusker	»	1 364.7	542.9	1 368.1	473.7	36.4	14.5	36.5	12.6
Åpen åker og hage	1000 dek.	119.9	181.9	1 163.2	1 236.0	4.4	6.7	43.1	45.8
Eng til slått	»	70.4	681.5	3 831.3	1 757.3	1.1	10.8	60.4	27.7
Kulturbeite og eng til beite	»	1.8	31.4	621.7	759.2	0.1	2.2	44.0	53.7
I alt jordbruksareal	»	192.1	894.8	5 616.2	3 752.5	1.8	8.6	53.7	35.9
Hester	1000 stk.	1.4	12.5	125.9	58.5	0.7	6.3	63.5	29.5
Storfe	»	19.6	155.0	715.8	333.7	1.6	12.7	58.5	27.2
Mjølkedyr	»	13.6	99.5	450.2	206.0	1.8	12.9	58.5	26.8
Sauer	»	67.4	280.1	1 154.8	233.3	3.9	16.1	66.6	13.4
Geiter	»	6.1	21.5	106.0	13.0	4.2	14.6	72.3	8.9
Svin	»	53.5	49.8	190.5	125.0	12.8	11.9	45.5	29.8
Pelsdyr	»	67.1	39.8	125.5	41.5	24.5	14.5	45.9	15.1
Kaniner	»	5.6	1.1	2.5	1.2	53.7	10.6	24.0	11.7
Høns	»	666.4	607.6	1 780.3	656.6	17.9	16.4	48.0	17.7
Bikuber	»	15.2	7.2	13.8	4.9	37.0	17.4	33.6	12.0
Produksjon av:									
Hestekjøtt	Tonn		34	691	499	2.8		56.4	40.8
Storfe kjøtt	»	4 422		21 214	11 788	11.8		56.7	31.5
Saukjøtt	»	2 848		9 812	2 200	19.2		66.0	14.8
Geitkjøtt	»	109		413	36	19.5		74.0	6.5
Flesk	»	8 581		18 995	15 052	20.1		44.6	35.3
Kumjolk	»	191 066		876 785	541 173	11.9		54.5	33.6
Geitmjolk	»	3 858		15 043	2 219	18.3		71.2	10.5
Egg	»	8 844		12 865	4 956	33.2		48.2	18.6
Ull	»		578	2 034	455	18.9		66.3	14.8
Tallet på bruk over 5 dek.	1000 stk.	..	70.0	122.6	20.8	..	32.8	57.5	9.7
Bruket eneste yrke	-	..	12 875	57 401	17 355	..	14.7	65.5	19.8
» hovedyrke	-	..	12 410	38 906	2 867	..	22.9	71.8	5.3
» biyrke	-	..	44 723	26 341	563	..	62.4	36.8	0.8
Bruker med fagskole	-	..	1 873	10 213	7 240	..	9.7	52.8	37.5
Arbeidsstyrken i alt	1000 årsverk	..	118.3	306.1	89.6	..	23.0	59.6	17.4
» leid hjelp	»	..	4.5	24.0	31.4	..	7.5	40.0	52.5
Kjøpt kraftfôr	Mill. kr.	..	16.2	70.9	35.9	..	13.2	57.6	29.2
» stråfôr	»	..	4.5	7.7	1.8	..	32.3	54.8	12.9
» kunstgjødsel	»	..	6.6	38.1	27.1	..	9.2	53.1	37.7
Nedlagt silomasse	1000 m ³	..	16.1	289.3	259.4	..	2.9	51.2	45.9

husdyrhold i forhold til arealet. En meget stor del av stråfôrkjøpet faller på disse brukene, og de kjøper relativt mer kraftfôr enn kunstgjødsel.

Alle de tellingsobjekter som er tatt med i tabellen, blir mer inngående omtalt i sine spesielle avsnitt lenger ute i dette heftet.

Eie og leie av jord.

De aller fleste av dem som driver jordbruk som yrke, er selv eiere av jorda. Vår jordbruksstatistikk bygger på det driftsmessige forhold. De arealer som blir drevet under ett, regnes som en bedrift, enten den som driver jorda, er eier eller leier. En har således ingen oppgaver som viser hvor store arealer de enkelte eier. Vi har få jordegods-komplekser som leier bort jorda her i landet nå. Mer vanlig er det at store skog-arealer er samlet på en hånd. Ved Skogbrukstellingen ble det derfor foretatt en gruppering etter eiere. Se N. O. S. VIII 34, side 36 flg.

I tidligere tider har leie av jord (leilendinger, husmenn) vært svært vanlig også her i landet. Omkring 1650 var bare 1/3 av bøndene eiere av den jorda de drev. Nå er mer enn 90 pst. selveiere.

En historisk oversikt over utviklingen i jordeiendomsforholdene fram til 1929 finner en i N. O. S. VIII 188, side 83—100.

Det var en uavbrutt og sterk nedgang i jordleievesenet helt fram til 1917. Perioden 1917—1929 viste derimot litt oppgang i tallet på leide bruk. Dette var nærmest et krisefenomen, som skrev seg fra at endel panthavere hadde vært nødt til å overta pantene og leie dem bort.

I 1929 var 89.3 pst. av brukerne selveiere. Prosenten økte til 92.0 i 1939, men gikk litt ned igjen, til 91.3 pst. i 1949. Tallet på husmenn og leilendinger er gått tilbake også i denne siste perioden, men tallet på bruk som blir forpaktet bort, økte relativt sterkt.

Oppgavene over eiendomsforholdene i 1949 gjelder bare brukene over 5 dekar, som ved tellingen i 1939. De absolutte tall fra 1949-tellingen finner en i tabell 10 i annet hefte av Jordbrukstellingen 1949, fylkesvis og delt på størrelsesklasser. De tilsvarende tall for jordbruksområdene finner en i tabell 19 i tredje hefte.

Tabellen på neste side viser de samme oppgaver i relative tall for riket, landsdelene, områdeguppene og for bruk av ymse størrelse.

Av de 213 441 brukene med over 5 dekar jordbruksareal, ble 194 841 eller 91.3 pst. drevet av eierne selv (gårdsbruk ved anstalter, skoler o. likn. er regnet som drevet av eierne), 15 033 eller 7.0 pst. av brukene var bortforpaktet, 1 476 eller 0.7 pst. ble drevet av husmenn, 1 220 eller 0.6 pst. av bygglere eller leilendinger, 766 bruk eller 0.4 pst. ble drevet av embetsmenn eller lærere som hadde bruket som en del av sin lønn. For 105 bruk var det oppgitt andre leieformer.

I 1939 ble 10 820 bruk eller 5.0 pst. drevet som forpaktning. Det var 3 741 husmannsbruk, svarende til 1.8 pst. 1 788 bruk eller 0.8 pst. ble drevet av bygglere eller leilendinger.

Tallet på selveiere og leiere prosentvis fordelt.

	Selv- eiere	For- pak- tere	Bygs- lere	Hus- menn	Lærer- jord	Em- bets- bruk	Andre	Selv- eiere 1939
Rikets bygder	91.3	7.0	0.6	0.7	0.3	0.1	—	92.0
Kl. 3. 5,1– 10 dek.	89.1	6.7	1.4	1.8	0.7	0.2	0.1	86.1
» 4. 10,1– 20 »	90.5	6.6	0.8	1.3	0.6	0.1	0.1	89.0
» 5. 20,1– 35 »	93.0	5.6	0.5	0.6	0.3	—	—	92.6
» 6. 35,1– 50 »	93.5	5.7	0.4	0.3	0.1	—	—	94.2
» 7. 50,1– 75 »	92.8	6.6	0.3	0.1	0.1	0.1	—	94.9
» 8. 75,1– 100 »	91.5	8.2	0.2	—	—	0.1	—	95.2
» 9. 100,1– 200 »	86.8	12.9	0.2	—	—	0.1	—	94.0
» 10. 200,1– 500 »	83.2	16.6	0.1	—	—	0.1	—	91.1
» 11. 500,1–1000 »	91.2	8.5	—	—	—	0.3	—	96.6
» 12. Over 1000 »	91.9	8.1	—	—	—	—	—	100.0
Østlandet med Telemark	85.9	12.0	0.6	1.0	0.4	0.1	—	88.6
Agder	92.0	7.3	0.3	0.1	0.2	—	0.1	93.6
Vestlandet	94.9	3.9	0.6	0.2	0.3	0.1	—	94.9
Trøndelag	93.2	4.7	0.8	0.9	0.3	0.1	—	93.2
Nord-Norge	95.2	3.3	0.4	0.8	0.2	0.1	—	93.4
De beste jordbruks- bygder	86.1	12.3	0.4	0.7	0.5	—	—	90.9
Mellom-ellerskogbygder	86.0	11.6	0.6	1.4	0.3	0.1	—	86.7
Kystbygder	94.7	4.0	0.4	0.5	0.2	0.1	0.1	93.9
Indre bygder	93.9	4.2	0.9	0.5	0.3	0.1	0.1	93.3

De brukene som ikke blir drevet av eierne selv, blir altså i de aller fleste tilfelle forpaktet bort. Bygslere og husmenn er det flest av i Hedmark, der de driver 3.6 pst. av brukene. Deretter kommer Nord-Trøndelag med 2.0 pst. Tallet på lærer- og embetsbruk er overalt svært lite.

Forpaktning er mest vanlig på Østlandet. I Østfold ble 21.7 pst. og i Akershus 17.7 pst. av brukene drevet av forpaktere. Deretter fulgte Vestfold, Telemark og Buskerud. I Hedmark og Oppland er forpaktning relativt mindre vanlig enn ellers på Østlandet, ca. 8 pst. I Agderfylkene ble 6—9 pst. av brukene forpaktet bort. For de andre fylkene er ikke forskjellen særlig stor. Rogaland og Nord-Trøndelag hadde henholdsvis 6.3 og 5.2 pst. forpaktere. Ellers veksler det mellom 4.3 pst. i Sør-Trøndelag og 2.2 pst. i Troms.

Da de aller fleste leieforhold er forpaktninger, vil fylker med stor prosent forpaktere ha relativt færrest selveiere. Troms og Østfold danner således ytterpunktene også når det gjelder selveiere. I Troms var 97.1 pst. av brukerne selveiere, i Østfold bare 77.2 pst. I alle østlandsfylkene, unntatt Oppland, var det mindre enn 90 pst. selveiere. I de øvrige landsdeler hadde alle fylker mer enn 90 pst. En sammenlikning med relativtallene fra 1939 viser at det i 1949 var færre selveiere i alle østlandsfylkene, unntatt Hedmark, hvor det ikke er noen endring. I Østfold og Vestfold var nedgangen sterkest. I Agderfylkene, Rogaland og Sør-Trøndelag var det også færre selveiere enn i 1939. Alle de andre fylkene viser noe oppgang i relativtallet, men økingen er ikke særlig sterk i noe fylke.

Tallene for de enkelte bruksklasser viser at det var flest selveiere i klassene 5—7 (20.1—75 dekar). Omtrent 93 pst. av brukene i disse klassene ble drevet av eierne. Færrest selveiere (og flest forpaktere) var det i klasse 10 (200.1—500 dekar), der 83.2 pst. var selveiere. Deretter følger brukene mellom 100 og 200 dekar og de små brukene mellom 5 og 20 dekar. Av brukene over 500 dekar ble 91—92 pst. drevet av eierne.

Følgende oppstilling gir et vel så godt bilde av forholdene.

	1949			1939		
	Selv- eiere	Leiere	Bruk i alt	Selv- eiere	Leiere	Bruk i alt
	Absolutte tall					
5,1— 20 dekar	63 022	6 986	70 008	58 565	7 957	66 522
20,1—100 »	113 932	8 716	122 648	115 717	7 533	123 250
Over 100 »	17 887	2 898	20 785	22 978	1 628	24 606
I alt	194 841	18 600	213 441	197 260	17 118	214 378
	Relative tall					
5,1— 20 dekar	90.0	10.0	100.0	88.0	12.0	100.0
20,1—100 »	92.9	7.1	100.0	93.9	6.1	100.0
Over 100 »	86.1	13.9	100.0	93.4	6.6	100.0
I alt	91.3	8.7	100.0	92.0	8.0	100.0

90.0 pst. av brukene mellom 5 og 20 dekar ble drevet av eierne i 1949. Det er litt mer enn i 1939. Av brukene mellom 20 og 100 dekar ble 92.9 pst. drevet av eierne. Det er litt færre enn i 1939. Av de større brukene — med mer enn 100 dekar jordbruksareal — ble 86.1 pst. drevet av eierne selv. I 1939 var det 93.4 pst. selveiere i denne gruppen.

Forpaktning spiller størst rolle ved brukene mellom 100 og 500 dekar. Bygslere og husmenn er det mest av i de laveste bruksklassene. Relativtallene viser sterk nedgang fra klasse til klasse etter som bruksstørrelsen øker. Blant de større brukene var det ingen bygsel- eller husmannsbruk. Det samme gjelder lærerjord. Embetsbruk finner en derimot også i de høyere bruksklasser, men de fleste er relativt små bruk.

Av jordbruksområdene hadde de sørøstlige slettebygder relativt færrest selveiere og flest forpaktere, henholdsvis 82.4 og 16.4 pst. Innen dette området er forpaktning mest vanlig i Østfold, der 19.0 pst. av brukene var forpaktet bort. Silurbygdene inne i landet og mellombygdene eller skogbygdene hadde også relativt mange forpaktere. I Østfolds mellom- eller skogbygder var forpaktning aller mest vanlig. Mer enn 1/3 av brukene (37.2 pst.) var forpaktet bort. Eienomsforholdet i dette området er bare i liten grad et resultat av utviklingen i siste 10-året. Forpaktning har også tidligere vært meget alminnelig her. Tallet

på forpaktere hadde bare økt med 27.0 pst. siden 1939. Økingen for hele landet var 38.9 pst.

Dal- og fjellbygdene på Østlandet skiller seg ut fra de øvrige områder i denne landsdelen. Området hadde 91.6 pst. selveiere og bare 5.8 pst. forpaktere. På den annen side hadde dette området relativt flere byglere enn noe annet jordbruksområde i landet, 1.3 pst.

Unntatt innlandsbygdene i Finnmark, hvor tallet på forpaktere var ubetydelig, var det Jærens sletteland som hadde relativt sterkest øking i tallet på forpaktere i tiden mellom 1939 og 1949 — 234.2 pst. 9.0 pst. av brukene ble forpaktet bort på Jæren.

I Trøndelag var forpaktning mest vanlig i bygdene ved Trondheimsfjorden og «andre indre bygder». I Nord-Norge var det mindre forskjell mellom områdene. Relativt flest forpaktere hadde innlandsbygdene. Dette området hadde ellers relativt mange byglere. Husmannsvesenet var derimot mer vanlig i øybygdene og kystbygdene. Også i Trøndelag var det relativt flest husmenn i de ytre strøk.

Fjord- og dalbygdene i Nord-Norge og «andre ytre bygder» på Vestlandet hadde forholdsvis flest selveiere, henholdsvis 96.5 og 95.9 pst.

Stort sett vil en legge merke til at forpaktning er mest vanlig der jordbruksforholdene er best. Den sterkeste øking i tallet på forpaktninger i tiden 1939—1949 finner en også i disse strøkene. En har nevnt Jærens sletteland. Videre kan en nevne at tallet på forpaktere har økt med minst 100 pst. også i de sørøstlige slettebygder i Østfold og Buskerud, silurbygdene i Oppland og skiferlandskapene ved Boknfjorden.

De 8.7 pst. av brukene som var bortleid, hadde tilsammen vel 1 mill. dekar jordbruksareal eller ca. 10 pst. av hele jordbruksarealet ved bruk over 5 dekar. Når prosenten er større for arealet enn for antallet, kommer dette av det foran nevnte forhold, at det er forholdsvis mange større eiendommer som er forpaktet bort.

Hvor lenge bruket har vært i eierens og ættens eie.

Ved tellingen i 1949 ble det ikke hentet inn oppgaver over hvor lenge eieren og hans slekt hadde hatt bruket. En tar derfor med noen av hovedtallene fra tellingen i 1939. De gjelder brukene med over 5 dekar jordbruksareal.

Følgende tall viser hvor lenge eierne hadde hatt brukene — gruppert etter 5-års perioder.

	Tallet på bruk	Pst.	Pst. av oppgitte
Mindre enn 5 år.....	35 968	16.8	17.8
5— 9 år	29 839	13.9	14.8
10—14 »	27 803	13.0	13.8
15—19 »	24 827	11.6	12.3
20—24 »	23 088	10.8	11.5
25—29 »	17 798	8.3	8.8
30 år eller mer	42 300	19.7	21.0
Uoppgitt	12 755	5.9	—
I alt	214 378	100.0	100.0

Når det gjelder spørsmålet om hvor lenge bruket hadde vært i slektens eie (eierens eller ektefellens slekt) får en denne oppstillingen:

	Tallet på bruk	Pst.	Pst. av oppgitte
Mindre enn 20 år.....	34 748	16.2	19.9
20—49 år	49 192	22.9	28.2
50—99 »	43 815	20.4	25.1
100 år eller mer	46 755	21.8	26.8
Uoppgitt	39 868	18.7	—
I alt	214 378	100.0	100.0

Det var en utpreget forskjell mellom bruk av ymse størrelse. Dette ser en av følgende tabell, som viser brukene prosentvis fordelt etter hvor lenge de hadde vært i slektens eie. Ubesvarte oppgaver er holdt utenfor.

	Under 20 år	20—49 år	50—99 år	100 år og mer	I alt
Kl. 3. 5,1— 10 dekar	31.7	36.0	19.8	12.5	100
» 4. 10,1— 20 »	24.6	34.6	24.4	16.4	100
» 5. 20,1— 35 »	20.3	29.4	26.9	23.4	100
» 6. 35,1— 50 »	17.4	26.3	27.0	29.3	100
» 7. 50,1— 75 »	15.1	23.5	26.5	34.9	100
» 8. 75,1— 100 »	14.0	21.1	25.4	39.5	100
» 9. 100,1— 200 »	14.3	21.7	23.6	40.4	100
» 10. 200,1— 500 »	17.2	23.1	21.2	38.5	100
» 11. 500,1—1000 »	27.8	23.7	13.9	34.6	100
» 12. Over 1000 »	30.8	15.4	19.2	34.6	100
Rikets bygder	19.9	28.2	25.1	26.8	100

De minste brukene hadde vært kortest tid i slektens eie. Det var brukene mellom 75 og 200 dekar som i lengst tid hadde tilhørt slekten.

Det viste seg å være nokså stor forskjell mellom landsdelene. Bruk som har vært i slektens eie i 100 år eller mer, finner en relativt flest av på Vestlandet og i Agderfylkene, relativt færrest på Østlandet.

En viser ellers til oversikten i tredje hefte av Jordbrukstillingen 1939 (N. O. S. X 40), side 31—34.

Folkemengden i landet fordelt etter yrke.

Etter folketellingen i 1946 var den hjemmehørende befolkning i landet 3 156 950 personer. Av disse hørte 2 272 853 hjemme i bygdene, 884 097 i byene. 72.0 pst. av befolkningen var altså hjemmehørende i bygdene i 1946, mot 71.6 pst. ved folketellingen i 1930. Av hele folkemengden var 1 557 278 menn og 1 599 672 kvinner.

Tabellen nedenfor viser befolkningen over 15 år fordelt etter yrkesgrupper.

	Menn	Kvinner	I alt	I prosent		
				Menn	Kvinner	I alt
Jord- og skogbruk	293 834	39 914	333 748	24.6	3.2	13.7
Fiske og fangst	70 544	43	70 587	5.9	—	2.9
Industri og håndverk . . .	375 085	79 706	454 791	31.5	6.4	18.6
Forretningsvirksomhet . . .	93 641	71 668	165 309	7.9	5.7	6.8
Sjøfart	47 690	1 092	48 782	4.0	0.1	2.0
Annen samferdsel	70 439	11 542	81 981	5.9	0.9	3.3
Immateriell virksomhet . .	68 680	49 440	118 120	5.8	4.0	4.8
Husarbeid	869	829 106	829 975	0.1	66.3	34.0
Formuesinntekt, pensjon, alderstrygd	78 561	101 013	179 574	6.6	8.1	7.4
Offentlig og privat forsørgede	76 759	61 143	137 902	6.4	4.9	5.6
Levevei ikke oppgitt	15 531	5 584	21 115	1.3	0.4	0.9
I alt	1 191 633	1 250 251	2 441 884	100.0	100.0	100.0

Av menn over 15 år hadde 24.6 pst. sitt yrke i landbruket, mens 31.5 pst. var beskjeftiget i industri og håndverk. I 1930 var 30.7 pst. knyttet til landbruket og 25.9 pst. til industri og håndverk.

Oppstillingen nedenfor viser hvordan den samlede hjemmehørende befolkning var fordelt etter hovedpersonens levevei.

	Personer	Pst.
Jordbruk og skogbruk	783 963	24.8
Fiske og fangst	183 922	5.8
Industri og håndverk	992 477	31.5
Forretningsvirksomhet	313 389	9.9
Samferdsel	287 821	9.1
Immateriell virksomhet	233 451	7.4
Annen virksomhet, uten yrke, uoppgitt	361 927	11.5
Hele folkemengden	3 156 950	100.0

Også etter denne fordeling står industri og håndverk som nr. 1 med 31.5 pst., mens 24.8 pst. faller på landbruket.

Tabellen på neste side viser folkemengden i rikets bygder fordelt etter næringer, fylkesvis.

Av befolkningen i bygdene var 34.1 pst. knyttet til landbruket, 7.8 pst. til fiske og fangst, 28.0 pst. til industri og håndverk, 6.4 pst. til forretningsvirksomhet, 7.8 pst. til samferdsel, 5.6 pst. til immateriell virksomhet og 0.6 pst. til husarbeid hos andre. 9.7 pst. var uten yrke eller hadde ikke gitt oppgave.

Hedmark har relativt flest personer knyttet til jordbruk, gartneri og skogbruk, 55.5 pst. Deretter følger Oppland med 50.9 pst. I Nord-Trøndelag, Sogn og Fjordane og Vest-Agder er mellom 40 og 50 pst. knyttet til landbruks-

	Folkemengden delt på næringer (prosentvis)								I alt
	Jordbruk, gartneri og skogbruk	Fiske og fangst	Industri og håndverk	Forretningsvirksomhet	Samferdsel	Immateriell virksomhet	Husarbeid på anstalter. Dag-hjelpere o.l. hos forskj.	Uten yrke eller uopp-gitt	
Rikets bygder ...	34.06	7.80	28.00	6.43	7.78	5.58	0.61	9.74	100
Østfold	29.21	2.04	41.11	5.91	7.33	4.46	0.53	9.41	100
Akershus	16.10	0.22	34.76	15.54	9.34	11.88	0.81	11.35	100
Hedmark	55.52	0.02	20.77	4.40	5.38	4.39	0.74	8.78	100
Oppland	50.86	0.02	23.86	4.74	5.52	4.33	0.65	10.02	100
Buskerud	36.39	0.28	35.66	5.22	7.28	4.39	0.64	10.14	100
Vestfold	25.60	4.56	31.47	6.53	14.64	5.60	0.58	11.02	100
Telemark	37.37	1.03	35.21	4.90	6.93	4.55	0.58	9.43	100
Aust-Agder	35.99	2.36	28.47	4.39	11.43	5.18	0.70	11.48	100
Vest-Agder	40.19	5.46	26.96	4.34	9.02	5.06	0.38	8.59	100
Rogaland	37.96	9.48	27.65	4.96	6.75	4.64	0.50	8.06	100
Hordaland	28.13	7.79	32.65	6.29	9.47	5.34	0.46	9.87	100
Sogn og Fjordane	47.46	7.67	20.27	4.06	4.72	4.47	0.38	10.97	100
Møre og Romsdal	35.57	12.75	26.04	4.29	7.07	3.92	0.38	9.98	100
Sør-Trøndelag ...	36.48	8.14	24.30	6.45	8.54	5.71	0.81	9.57	100
Nord-Trøndelag .	48.23	4.76	22.66	3.75	5.68	4.44	0.69	9.79	100
Nordland	26.38	25.95	21.88	4.94	7.59	4.16	0.54	8.56	100
Troms	31.05	29.82	15.96	4.20	6.15	4.30	0.55	7.97	100
Finnmark	18.04	33.41	23.77	5.03	6.46	3.83	1.04	8.42	100

næringene. I Rogaland, Telemark, Sør-Trøndelag, Buskerud, Aust-Agder, Møre og Romsdal og Troms er det mellom 30 og 40 pst., i Østfold, Hordaland, Nordland og Vestfold mellom 20 og 30 pst. Akershus har relativt færrest personer knyttet til landbruket, 16.1 pst. Deretter kommer Finnmark med 18.0 pst. I Akershus er Aker regnet med blant bygdene. Her er folkemengden stor, men de fleste har sin næring i andre yrker.

I Østfold, Akershus, Vestfold og Hordaland er industri og håndverk den tallrikeste gruppen. I Finnmark er fiske og fangst hovedgruppen, men også gruppen industri og håndverk er større enn landbruksgruppen. Landbruksgruppen er den største i alle de andre fylkene. Når det gjelder fiske og fangst, skiller Nord-Norge seg sterkt ut fra de øvrige landsdeler. 26—33 pst. av folkemengden er her knyttet til fiske og fangst. Møre og Romsdal kommer nærmest Nord-Norge med 12.8 pst.

Utviklingen siden 1890 går fram av tabellen på neste side. Tallene gjelder samlet folkemengde i riket.

På grunn av en grupperingsendring ved folketellingen i 1946, er ikke tallene fra denne tellingen helt sammenliknbare med tallene i enkelte grupper ved de tidligere tellingene. I 1946 ble ansatte sjåfører og kjøpere regnet med under den næring de var knyttet til. Tidligere ble de tatt med i gruppen «samferdsel».

Tabellen viser at jordbruket som næring omfatter en, relativt sett, stadig

	1890	1900	1910	1920	1930	1946
	Tallet på personer					
Jordbruk, skogbruk, fiskeri	1 024 137	993 283	1 036 597	1 043 151	1 035 620	967 885
Industri, håndverk	436 414	578 660	601 893	764 293	774 031	992 477
Handel, sjøfart o.a. sam- ferdsel	291 135	345 962	379 825	478 241	558 360	601 210
Immaterielt arbeid	82 494	98 462	109 736	131 156	155 257	233 451
Annen virksomhet, uten yrke, uoppgitt	169 922	224 493	260 227	232 934	290 926	361 927
I alt	2 004 102	2 240 860	2 388 278	2 649 775	2 814 194	3 156 950
	Prosent					
Jordbruk, skogbruk, fiskeri	51.10	44.33	43.40	39.37	36.80	30.66
Industri, håndverk	21.77	25.82	25.20	28.84	27.50	31.44
Handel, sjøfart o. a. sam- ferdsel	14.53	15.44	15.90	18.05	19.84	19.05
Immaterielt arbeid	4.12	4.39	4.60	4.95	5.52	7.39
Annen virksomhet, uten yrke, uoppgitt	8.48	10.02	10.90	8.79	10.34	11.46
I alt	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

mindre del av befolkningen. I 1890 var 51.1 pst. knyttet til jordbruk, skogbruk og fiske. I 1930 var prosenten kommet ned i 36.8, og i 1946 kom bare 30.7 pst. i denne gruppen.

Industrien har gjennom årene skaffet livsunderhold for stadig flere mennesker. I 1890 ernærte 21.8 pst. seg ved industri og håndverk. I 1946 omfattet gruppen 31.4 pst. av hele befolkningen. Handel, sjøfart og annen transport har økt fra 14.5 pst. i 1890 til 19.1 pst. i 1946. Gruppen «immateriell virksomhet» økte bare fra 4.1 pst. i 1890 til 5.5 pst. i 1930, men i 1946 kom 7.4 pst. av folkemengden i denne gruppen.

En viser ellers til publikasjonene fra folketellingene.

Tallene for samlet hjemmehørende folkemengde i 1946 i de enkelte jordbruksområder er tatt inn i tabell 2 i tredje hefte av Jordbrukstillingen 1949.

Befolkningen på bruk med over 5 dekar jordbruksareal.

På tellingsskjemaet var det for brukene over 5 dekar tatt inn spørsmål om familien på bruket, dens størrelse og sammensetning. Oppgavene gjelder familieforholdene til den som brukte eiendommen, uten hensyn til om han var eier eller leier av jorda. Det ble spurt etter brukerens sivilstand og alder, etter tallet på hjemmeværende barn og andre familiemedlemmer. Videre ble det spurt om brukeren hadde noe annet yrke ved siden av bruket, og i så fall hva slags yrke dette var og hvor mange arbeidsdager som var benyttet til dette siste året.

Tellingsresultatene finner en fylkesvis og klassevis i tabell 10 og 11 i annet hefte, tallene for jordbruksområdene i tabell 19 og 20 i tredje hefte.

Av de 213 441 brukene med over 5 dekar jordbruksareal, ble 776 eller 0.36 pst. drevet av det offentlige (anstalter, skoler m. v.) eller som aksjeselskap. De personer som arbeidet ved disse brukene, er tatt med som leid arbeidshjelp.

Resten av eiendommene hadde personlige brukere. Av disse var 197 234 menn. 162 169 eller 82.2 pst. av de mannlige brukere var gifte, 35 065 var ugifte eller før gifte. Det var i alt 15 431 kvinnelige brukere. Av disse var 1 223 gifte, 14 208 var ugifte eller før gifte. I alt var det mannlige bruker ved 92.4 pst. og kvinnelig bruker ved 7.2 pst. av brukene. I 1939 ble 90.6 pst. drevet av menn og 9.1 pst. av kvinner. Tabellen nedenfor viser hvordan forholdet var innen de enkelte størrelsesklasser, landsdeler og områdegrupper.

	Tallet på bruk	Bruk som blir drevet av:				
		Anstalter skoler, a/s o.l.	Menn		Kvinner	
			gift	ugift, før gift	gift	ugift, før gift
Rikets bygder.						
Absolutte tall.....	213 441	776	162 169	35 065	1 223	14 208
Relative tall	100	0.36	75.98	16.43	0.57	6.66
Kl. 3. 5,1- 10 dek.	100	0.44	73.70	14.74	0.89	10.23
» 4. 10,1- 20 »	100	0.28	74.20	16.17	0.75	8.60
» 5. 20,1- 35 »	100	0.25	75.81	16.77	0.58	6.59
» 6. 35,1- 50 »	100	0.19	76.33	17.50	0.45	5.53
» 7. 50,1- 75 »	100	0.22	77.44	17.19	0.35	4.80
» 8. 75,1- 100 »	100	0.31	77.83	16.86	0.42	4.58
» 9. 100,1- 200 »	100	0.65	79.41	15.51	0.37	4.06
» 10. 200,1- 500 »	100	2.31	79.04	14.31	0.41	3.93
» 11. 500,1-1000 »	100	10.53	72.22	11.99	1.46	3.80
» 12. Over 1000 »	100	27.03	56.76	10.81	-	5.40
Østlandet med Telemark .	100	0.49	76.11	16.73	0.53	6.14
Agder	100	0.51	67.35	21.03	0.78	10.33
Vestlandet	100	0.28	76.14	16.86	0.44	6.28
Trøndelag	100	0.29	76.68	16.39	0.46	6.18
Nord-Norge	100	0.23	78.25	13.63	0.83	7.06
De beste jordbruksbygder	100	0.68	78.37	14.54	0.55	5.86
Mellom- eller skogbygder	100	0.31	74.18	17.77	0.55	7.19
Kystbygder	100	0.31	77.56	14.37	0.67	7.09
Indre bygder	100	0.21	73.27	19.49	0.49	6.54

Det er relativt få bruk i gruppen «anstalter, skoler, aksjeselskap o. l.», men de utgjør en betydelig del av de største brukene. Av brukene over 1 000 dekar kommer mer enn 1/4 (10 bruk) i denne gruppen, og av brukene mellom 500 og 1 000 dekar vel 1/10. I klassene under 100 dekar utgjør de mindre enn 0.5 pst. De er relativt tallrikest i de beste jordbruksbygder. Innen landsdelene gjør de

seg sterkest gjeldende på Østlandet og i Agder. I Akershus svarer de til 1.01 pst. Ellers veksler det mellom 0.61 pst. i Aust-Agder og 0.20 pst. i Troms.

Jordbruksarealet ved disse brukene er henimot 100 000 dekar eller 0.9 pst. av det samlede jordbruksareal ved brukene over 5 dekar.

De fleste brukene blir drevet av menn. I klasse 3 var det mannlig bruker ved 88.4 pst. av brukene. Prosenten øker til 94.9 i klasse 9. For de høyere bruksklassene er prosenten lavere på grunn av relativt flere anstalter, aksjeselskaper osv. I Agder var relativtallet for mannlige brukere lavest, vel 88 pst. I denne landsdelen var det forholdsvis mange kvinnelige brukere.

Storparten, 82.2 pst., av de mannlige brukere var gifte. Det var litt mer enn i 1939, da 79.7 pst. var gifte. I Nord-Norge var 85.2 pst. gifte, i Agder høre 76.2 pst. I Vest-Agders dal- og fjellbygder var 1/3 ugifte. Av områdegroppene var det de indre bygder som hadde flest ugifte.

De fleste kvinnelige brukere var ugifte eller hadde tidligere vært gifte. De drev vesentlig små bruk. I klasse 3 hadde de 11.1 pst. av brukene. Prosenten synker med økende bruksstørrelse til 4.3 i klasse 10. Relativt flest kvinnelige brukere var det i Agder, hvor de utgjorde 11.1 pst. — i Vest-Agder 12.5 pst. — av brukerne. Forholdsvis færrest kvinnelige brukere var det i Oppland, der de utgjorde 5.3 pst. Av områdegroppene hadde de beste jordbruksbygder relativt færrest, kystbygdene og mellom- eller skogbygdene flest kvinnelige brukere.

Når en regner med ektefellene til de 163 392 gifte brukere (menn og kvinner), var det i alt av brukere og ektefeller 198 457 menn og 177 600 kvinner (163 392 ektepar, 35 065 enslige menn og 14 208 enslige kvinner).

Av hjemmeværende barn ble det i alt gitt opp 358 731 (212 992 under 15 år, 84 506 gutter over 15 år og 61 233 jenter over 15 år), og av andre familiemedlemmer som hadde sitt underhold på bruket 169 518. I 1939 var det ca. 79 000 flere hjemmeværende barn. Det er tallet på barn over 15 år som er gått sterkest tilbake. Tallet på gutter over 15 år var gått ned med nesten 35 000 og tallet på jenter over 15 år med bortimot 25 000. Av barn under 15 år var det vel 19 000 færre i 1949 enn i 1939. Tallet på andre familiemedlemmer hadde økt med 38 000 siden 1939.

Som fast knyttet til brukene må en videre regne tjenere og andre faste arbeidsfolk. Disse utgjorde i sommertiden i alt 48 308, derav 28 326 menn og 19 982 kvinner. (Tallet på tjenere m. v. gjelder sommeren 1948, mens oppgavene over familien gjelder tellingsdagen — 20. juni 1949.)

Alt i alt var det i 1949 knyttet en befolkning på 952 614 personer til brukene med over 5 dekar jordbruksareal, mot 1 026 260 i 1939. Folkemengden ved brukene svarte til vel 29 pst. av den beregnede befolkning i riket ved utgangen av 1949. Tilsvarende prosent for 1939 var 35. Brukerne og deres familie utgjorde 904 306 personer i 1949, mot 938 660 i 1939.

Den samlede folkemengde som i sommertiden var fast knyttet til brukene over 5 dekar, var:

	1949		1939	
	Personer	Pst.	Personer	Pst.
Brukere og ektefeller:				
Menn	198 457		195 520	
Kvinner	177 600		174 301	
	<hr/>	376 057	<hr/>	369 821
		39.4		36.2
Hjemneværende barn:				
Under 15 år	212 992		232 214	
Over 15 år, gutter	84 506		119 344	
» 15 år, jenter	61 233		85 761	
	<hr/>	358 731	<hr/>	437 319
		37.7		42.5
Andre familiemedlemmer:	169 518	17.8	131 520	12.8
Familien i alt	<hr/>	904 306	<hr/>	938 660
		94.9		91.5
Fremmede arbeidsfolk:				
Menn	28 326		44 457	
Kvinner	19 982		43 143	
	<hr/>	48 308	<hr/>	87 600
		5.1		8.5
Befolkning knyttet til bruk med over 5 dekar jordbruksareal	<hr/>	952 614	<hr/>	1 026 260
		100.0		100.0

Fra 1939 til 1949 er tallet på personer som er fast knyttet til bruk med over 5 dekar jordbruksareal, gått tilbake med 73 646 personer. Hele nedgangen faller på barn og fremmede arbeidsfolk.

Tabellen nedenfor og på neste side viser befolkningen fordelt etter bruksklasser.

Befolkningen på bruk med over 5 dekar jordbruksareal fordelt etter bruksstørrelsen.

a) Absolutte tall.

	Tallet på bruk	Personer i alt	Bruker og ektefelle		Hjemnev. barn og andre fam.-medl.	Familien i alt	Fremmede arbeidsfolk	
			Mann	Kvinne				
Kl. 3. 5,1- 10 dek.	23 556	83 841	21 043	19 981	41 932	82 956	885	
» 4. 10,1- 20 »	46 452	182 826	42 326	38 814	99 386	180 526	2 300	
» 5. 20,1- 35 »	48 988	208 769	45 637	40 651	118 853	205 141	3 628	
» 6. 35,1- 50 »	31 134	140 852	29 353	25 626	82 171	137 150	3 702	
» 7. 50,1- 75 »	29 088	140 913	27 629	24 025	83 563	135 217	5 696	
» 8. 75,1- 100 »	13 438	68 920	12 780	11 130	40 457	64 367	4 553	
» 9. 100,1- 200 »	15 597	86 463	14 862	13 075	46 559	74 496	11 967	
» 10. 200,1- 500 »	4 809	34 896	4 509	4 010	14 331	22 850	12 046	
» 11. 500,1-1000 »	342	4 308	293	265	945	1 503	2 805	
» 12. Over 1000 »	37	826	25	23	52	100	726	
I alt	<hr/>	952 614	<hr/>	177 600	<hr/>	904 306	<hr/>	48 308
Prosentvis	-	100.0	20.8	18.6	55.5	94.9	5.1	

Befolkningen på bruk med over 5 dekar jordbruksareal fordelt etter bruksstørrelsen.

b) Pr. 100 bruk.

	Per- soner i alt	Bruker og ektefelle		Barn under 15 år	Barn over 15 år		Andre fam.- medl.	Fremmede arbeidsfolk	
		Mann	Kvin- ne		Gutter	Jenter		Mann	Kvin- ne
Kl. 3. 5,1– 10 dek	355.9	89.33	84.82	85.04	29.26	20.57	43.14	1.41	2.35
» 4. 10,1– 20 »	393.6	91.12	83.56	93.40	35.08	25.67	59.81	1.69	3.27
» 5. 20,1– 35 »	426.2	93.16	82.98	100.62	39.59	27.99	74.42	2.66	4.74
» 6. 35,1– 50 »	452.4	94.28	82.31	103.40	41.30	30.28	88.95	4.88	7.01
» 7. 50,1– 75 »	484.4	94.98	82.59	107.84	44.09	32.55	102.79	8.97	10.61
» 8. 75,1– 100 »	512.9	95.10	82.82	108.24	47.22	34.73	110.87	18.11	15.77
» 9. 100,1– 200 »	554.4	95.29	83.83	105.75	48.37	35.04	109.35	48.27	28.45
» 10. 200,1– 500 »	725.6	93.76	83.39	109.79	46.21	34.12	107.88	184.76	65.73
» 11. 500,1–1000 »	1 259.6	85.67	77.49	112.57	35.67	22.81	105.26	669.88	150.29
» 12. Over 1000 »	2 232.4	67.57	62.16	59.46	16.22	8.11	56.76	1 724.32	237.84
I alt	446.3	92.98	83.21	99.79	39.59	28.69	79.42	13.27	9.36
Prosentvis	100.0	20.8	18.6	22.4	8.9	6.4	17.8	3.0	2.1

64.7 pst. av befolkningen ved brukene var knyttet til bruk med 5.1—50 dekar jordbruksareal. Bare 13.3 pst. var ved bruk med over 100 dekar.

Pr. bruk var det i gjennomsnitt 4.5 personer, mot 4.8 i 1939. Tallet øker med bruksstørrelsen fra 3.6 i klasse 3 til 5.5 i klasse 9 (100.1—200 dekar) og 22.3 i klasse 12.

Tallene for bruker og ektefelle viser 93.0 menn og 83.2 kvinner pr. 100 bruk. Det er litt mer enn i 1939. Det er små variasjoner fra klasse til klasse. Bare brukene over 500 dekar skiller seg ut, på grunn av at det der er forholdsvis færre personlige brukere enn i de lavere bruksklassene.

Av hjemmeværende barn under 15 år var det 99.8 pr. 100 bruk (108.3 i 1939). Det var relativt færrest barn ved brukene over 1 000 og under 20 dekar. For de andre brukene var det ikke stor forskjell mellom klassene. Tallet på barn over 15 år svarer til 68.3 (39.6 gutter og 28.7 jenter) pr. 100 bruk. Det tilsvarende tall for 1939 var 95.7. Det har altså vært en kraftig nedgang. Både for gutter og jenter øker tallet jamt med økende bruksstørrelse — til bruk med inntil 200 dekar jordbruksareal. Det er rimelig at det med økende bruksstørrelse blir både større behov for og rimeligere arbeidsvilkår for de voksne barna. Det viser seg at den prosentvise del av dem som er fast beskjeftiget ved brukene, øker med bruksstørrelsen til og med klasse 9 (100.1—200 dekar). For klasse 10, 11 og 12 er det nedgang. I disse klassene er det brukene uten personlige brukere som gjør utslag i tallene.

Tallet på andre familiemedlemmer var 79.4 pr. 100 bruk. Det hadde økt fra 61.4 i 1939. Tallet øker med økende bruksstørrelse opp til 100 dekar, og synker så for de høyere klassene.

Tallet på barn og andre familiemedlemmer i alt svarer til 2.5 personer pr. bruk, altså noe over halvparten av alle personene.

Fremmede arbeidsfolk ved brukene svarer til 22.6 personer pr. 100 bruk. Det tilsvarende tall for 1939 var 40.9. Tallet er i meget sterk grad avhengig av bruksstørrelsen og gir et tydelig uttrykk for det økende behov for arbeidskraft. I klasse 3 var det 1.4 menn og 2.4 kvinner pr. 100 bruk. Tallene øker raskt klasse for klasse til 1 724.3 menn og 237.8 kvinner i klasse 12. Den fremmede arbeidshjelpen svarer til 1.1 pst. av dem som er knyttet til brukene i klasse 3, 13.8 pst. for brukene mellom 100 og 200 dekar og 87.9 pst. ved brukene med over 1 000 dekar jordbruksareal.

De tilsvarende oppgaver for landsdelene og områdegruppene er tatt inn i følgende tabell:

Befolkningen på bruk med over 5 dekar jordbruksareal.

a) Absolutte tall.

	Tallet på bruk	Personer i alt	Bruker og ektefelle		Hjemmев. barn og andre fam.-medl.	Familien i alt	Fremmede arbeidsfolk
			Mann	Kvinne			
Østlandet med							
Telemark	77 445	336 985	72 306	64 111	171 346	307 763	29 222
Agder	14 948	54 471	13 326	11 728	27 947	53 001	1 470
Vestlandet	56 004	256 435	52 329	46 406	148 802	247 537	8 898
Trøndelag	23 881	111 722	22 337	19 898	63 873	106 108	5 614
Nord-Norge	41 163	193 001	38 159	35 457	116 281	189 897	3 104
De beste jordbruksbygder	49 062	222 092	45 856	41 595	109 898	197 349	24 743
Mellom- eller skogbygder	30 060	122 876	27 805	24 625	64 656	117 086	5 790
Kystbygder	70 107	312 152	64 919	59 816	180 606	305 341	6 811
Indre bygder.....	64 212	295 494	59 877	51 564	173 089	284 530	10 964

Befolkningen på bruk med over 5 dekar jordbruksareal.

b) Pr. 100 bruk.

	Personer i alt	Bruker og ektefelle		Barn under 15 år	Barn over 15 år		Andre fam.-medl.	Fremmede arbeidsfolk	
		Mann	Kvinne		Gutter	Jenter		Mann	Kvinne
Østlandet med Telemark	435.1	93.36	82.78	84.26	37.55	26.04	73.40	24.91	12.82
Agder	364.4	89.15	78.46	80.51	30.08	24.04	52.33	4.70	5.13
Vestlandet	457.9	93.44	82.86	110.56	36.08	29.22	89.84	7.22	8.67
Trøndelag	467.8	93.53	83.32	101.29	41.77	29.99	94.41	13.44	10.07
Nord-Norge	468.9	92.70	86.14	120.49	50.41	33.88	77.72	2.63	4.91
De beste jordbruksbygder	452.7	93.47	84.78	92.75	35.59	25.90	69.76	35.12	15.31
Mellom- eller skogbygder	408.8	92.50	81.92	79.05	40.62	26.68	68.74	10.86	8.40
Kystbygder	445.2	92.60	85.32	109.89	40.18	29.44	78.11	3.90	5.81
Indre bygder.....	460.2	93.25	80.30	103.86	41.53	30.93	93.24	7.94	9.14

Den samlede befolkning ved brukene med over 5 dekar jordbruksareal, fordeler seg slik på landsdelene:

Østlandet med Telemark	.....35.4	prosent
Agder	.....5.7	»
Vestlandet	.....26.9	»
Trøndelag	.....11.7	»
Nord-Norge	.....20.3	»

Delt etter områdegrupper, får en disse prosenttall:

De beste jordbruksbygder	.....23.3	prosent
Mellom- eller skogbygder	.....12.9	»
Kystbygder	.....32.8	»
Indre bygder	.....31.0	»

Blant landsdelene skiller Agder seg ut med 3.6 personer i alt pr. bruk. De andre landsdelene ligger ganske jamt med 4.4—4.7 personer. Agder hadde lavest tall for alle grupper, bortsett fra gruppen fremmede arbeidsfolk. Her lå Nord-Norge lavest. I Nord-Norge var det flest hjemmeværende barn pr. bruk, mens Trøndelag hadde flest av andre familiemedlemmer. Flest fremmede arbeidsfolk var det på Østlandet, hvor de svarte til 37.7 personer pr. 100 bruk. For Nord-Norge var tallet bare 7.5. På Østlandet og i Trøndelag var det flere menn enn kvinner blant den fremmede hjelpen. I de andre landsdelene var det flest kvinner.

Av områdegruppene hadde mellom- eller skogbygdene færrest personer i alt pr. bruk — 4.1. De andre gruppene lå ganske jamt, med 4.6 personer pr. bruk i de indre bygder som høyeste tall. Kystbygdene hadde relativt flest barn under 15 år — 109.9 pr. 100 bruk, mellom- eller skogbygdene færrest — 79.1. Det er mindre forskjell mellom områdegruppene når det gjelder barn over 15 år og andre familiemedlemmer. De indre bygder hadde høyest tall pr. 100 bruk, de beste jordbruksbygder lavest.

Forskjellen mellom områdegruppene er stor når det gjelder fremmede arbeidsfolk. I de beste jordbruksbygder utgjorde de 50.4 personer pr. 100 bruk og 11.1 pst. av befolkningen ved brukene. I mellom- eller skogbygdene var det 19.3 personer eller 4.7 pst., i de indre bygder 17.1 personer eller 3.7 pst. og i kystbygdene var det 9.7 personer pr. 100 bruk, svarende til 2.2 pst. av befolkningen. I de beste jordbruksbygder var det langt flere menn enn kvinner blant de fremmede. Også i mellom- eller skogbygdene var det flest menn. I kystbygdene og de indre bygdene var kvinnene tallrikest.

Alle de som er tatt med her og som har sitt tilhold på brukene, kan dog ikke klassifiseres som jordbruksbefolkning. Mange av dem har sitt hovedyrke utenom jordbruket.

En har derfor søkt å skille ut de voksne personer som er fast beskjeftiget ved brukene og som en kan anta har jordbruket — og husarbeidet på brukene — som viktigste levevei.

En regner her med de mannlige brukere som har gitt opp å ha bruket som sitt eneste yrke eller som hovedyrke. Brukere med bruket som biyrke er ikke tatt med. De 3 576 brukerne som ikke har gitt opplysning om yrkesforholdet,

har en fordelt på de tre gruppene i forhold til tallet på brukere i hver gruppe. Dette ble gjort for hver enkelt av bruksklassene. For rikets bygder får en da disse tallene:

Eneste yrke	74 691 + 1 190 uoppgitte	= 75 881
Hovedyrke	50 785 + 825 »	= 51 610
Biyrke	68 182 + 1 561 »	= 69 743

Hustruer og kvinnelige brukere kan en i de fleste tilfelle regne er beskjeftiget ved brukene, iallfall med husarbeidet. Av hjemneværende barn og andre familiemedlemmer og fremmede arbeidsfolk kan en regne med dem som i oppgavene over arbeidshjelpen er gitt opp å være i stadig arbeid på gården.

En får da følgende tall på personer over 15 år som er fast beskjeftiget på brukene i sommertiden:

	1949		1939	
	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
Brukere og ektefeller	127 491	177 600	129 818	174 301
Hjemneværende barn og andre fam.medl. ...	66 076	74 685	89 517	92 836
Fremmede arbeidsfolk	28 326	19 982	44 457	43 143
I alt	221 893	272 267	263 792	310 280

Tilsammen var det 494 160 personer i 1949 mot 574 072 i 1939, en nedgang på 79 912 personer.

I 1939 var 55.9 pst. av den samlede befolkning ved brukene i fast arbeid på de brukene hvor de hadde sitt opphold. Prosenttallet gikk ned til 51.9 i 1949.

Følgende klassevise oppstilling viser tallet på personer over 15 år som var fast beskjeftiget ved brukene, beregnet pr. 100 bruk:

		Personer over 15 år som er fast beskjeftiget på bruket							
		Per- soner i alt	Personer pr. 100 bruk:						
			I alt	Bruker og ektefelle		Barn og andre fam.medl.		Fremmede arbeidsfolk	
				Mann	Kvin- ne	Mann	Kvin- ne	Mann	Kvin- ne
Kl. 3.	5,1- 10 dek.	30 801	130.79	17.38	84.82	9.61	15.22	1.41	2.35
» 4.	10,1- 20 »	75 694	162.97	33.09	83.56	16.76	24.60	1.69	3.27
» 5.	20,1- 35 »	101 141	206.49	57.58	82.98	26.06	32.47	2.66	4.74
» 6.	35,1- 50 »	76 777	246.64	76.00	82.31	35.73	40.71	4.88	7.01
» 7.	50,1- 75 »	81 661	280.80	85.93	82.59	44.80	47.90	8.97	10.61
» 8.	75,1- 100 »	41 984	312.49	89.93	82.82	53.39	52.47	18.11	15.77
» 9.	100,1- 200 »	56 485	362.24	92.23	83.83	58.19	51.27	48.27	28.45
» 10.	200,1- 500 »	25 179	523.68	91.24	83.39	56.18	42.38	184.76	65.73
» 11.	500,1-1000 »	3 567	1 042.98	81.58	77.49	42.69	21.05	669.88	150.29
» 12.	Over 1000 »	782	2 113.51	64.86	62.16	8.11	16.22	1 724.32	237.84
	I alt	494 071	231.52	59.73	83.21	30.96	34.99	13.27	9.36
	1939.....	574 072	267.80	60.56	81.31	41.76	43.30	20.74	20.13

Regnet etter den samlede befolkning på brukene, varierte familiens størrelse lite med bruksstørrelsen. Tallet på fast beskjeftigede familiemedlemmer var derimot sterkt avhengig av bruksstørrelsen, bortsett fra husmødrene, hvor en i begge oppstillinger har regnet med alle. Tallet på mannlige brukere, barn og andre familiemedlemmer pr.100 bruk økte fra klasse til klasse til og med klasse 9 (100.1—200 dekar). Forskjellen mellom klassene var særlig stor for brukene inntil 50 dekar. En vesentlig del av disse brukene blir drevet som biyrke. Både brukeren selv og andre familiemedlemmer er i stor utstrekning beskjeftiget utenom bruket.

Ved tellingen ble det også hentet inn oppgaver om hvorvidt brukeren var i stadig arbeid på bruket eller opptatt med annet arbeid. Det ble stilt spørsmål om det å drive jordbruk var brukerens eneste yrke, hovedyrke eller biyrke. Dersom bruket ikke var eneste yrke, skulle en gi opp hvor mange dagsverk brukeren hadde arbeidd utenom bruket siste året, og hva slags arbeid dette var. Oppgavene for fylkene er tatt inn i tabell 10 og 11 i annet hefte og for jordbruksområdene i tabell 19 og 20 i tredje hefte.

De 776 brukene uten personlig bruker er holdt utenfor. De andre brukene fordeler seg slik på de nevnte grupper:

	Brukeren var:			
	Mann	Kvinne	Mann	Kvinne
	1949		1939	
Bruket var eneste yrke	74 691	10 543	68 656	12 725
— » — hovedyrke	50 785	2 419	58 832	3 611
— » — biyrke	68 182	1 669	62 307	2 072
Yrkesforhold uoppgitt	3 576	800	4 346	1 125
I alt	197 234	15 431	194 141	19 533

De fleste mannlige brukere hadde bruket som eneste yrke eller som biyrke, mens det var atskillig færre i gruppen hovedyrke. Sammenlikningen med tallene fra 1939 viser at gruppene eneste yrke og biyrke hadde økt med ca. 6 000 hver, men det var ca. 8 000 færre bruk som var hovedyrke i 1949 enn i 1939.

Tallet på bruk drevet av kvinner gikk ned med vel 4 000 fra 1939 til 1949. Forholdet mellom yrkesgruppene var omtrent det samme ved begge tellingene — ca. 2/3 av dem ble drevet som eneste yrke.

For bruk av forskjellig størrelse er oppgavene stilt sammen i tabellen øverst på neste side, menn og kvinner under ett.

Det er rimelig at bruksstørrelsen spiller en stor rolle ved denne inndelingen. De minste brukene blir vesentlig drevet som biyrke, de større som eneste yrke. Som hovedyrke ble vesentlig gitt opp bruk med mellom 20 og 50 dekar jordbruksareal. Av de større bruk ble de fleste gitt opp som eneste yrke. En vil ellers

	Personlige brukere i alt	Bruket drives som:			
		Eneyrke	Hovedyrke	Biyrke	Yrkesforhold uoppgitt
Kl. 3. 5,1- 10 dekar ...	23 453	3 194	2 432	16 706	1 121
» 4. 10,1- 20 » ...	46 323	8 911	9 598	26 644	1 170
» 5. 20,1- 35 » ...	48 867	14 729	16 139	17 155	844
» 6. 35,1- 50 » ...	31 074	14 050	10 991	5 583	450
» 7. 50,1- 75 » ...	29 026	17 767	8 341	2 553	365
» 8. 75,1- 100 » ...	13 396	9 711	2 872	654	159
» 9. 100,1- 200 » ...	15 495	12 553	2 310	437	195
» 10. 200,1- 500 » ...	4 698	4 041	481	109	67
» 11. 500,1-1000 » ...	306	256	36	9	5
» 12. Over 1000 » ...	27	22	4	1	-
I alt	212 665	85 234	53 204	69 851	4 376
1939.....	213 674	81 381	62 443	64 379	5 471

legge merke til at selv i klasse 3 er endel bruk gitt opp som eneste yrke. På den annen side finnes det bruk i de høyeste klasser som er gitt opp å være biyrke. Bruk mellom 5 og 10 dekar vil bare i unntakstilfelle — ved spesielle driftsformer — gi utkomme nok for brukeren og hans familie. Av de 3 194 brukerne i klasse 3 som hadde bruket som eneste yrke, var 1 251 kvinner, 1 242 var menn over 60 år. En kan vel gå ut fra at de fleste av disse har pensjon, renteinntekt, økonomisk støtte av voksne barn med arbeid utenom bruket eller annen støtte utenfra. De brukene som blir oppgitt å være biyrke i de høyeste klassene, eies i stor utstrekning av folk i andre næringer. Bruket blir da ofte drevet for eieren ved hjelp av gårdsstyrer.

Følgende sammenstilling viser den prosentvise fordeling på yrkesgrupper ved jordbrukstellingene i 1949, 1939 og 1929. Oppgavene fra 1929 er ikke helt sammenliknbare med de senere tellingene. (De uoppgitte er for tellingene i 1949 og 1939 fordelt forholdsvis. Se side 62 øverst.)

	Eneyrke	Hovedyrke	Ene- og hovedyrke	Biyrke	I alt
1929	45.1	24.6	69.7	30.3	100
1939	39.2	30.0	69.2	30.8	100
1949	40.9	25.5	66.4	33.6	100

Summen av eneste yrke og hovedyrke var omtrent den samme i 1929 og 1939, men det var en forskyvning fra eneste yrke til hovedyrke i denne perioden. I tiden mellom 1939 og 1949 var det nedgang i gruppen hovedyrke, litt oppgang

i eneyrke og en noe sterkere oppgang i gruppen biyrke. I alt var det i 1949 relativt færre med bruket som ene- og hovedyrke enn i 1939 og 1929.

Tabellen nedenfor viser den prosentvise fordeling etter yrkesforhold ved bruk av forskjellig størrelse.

		Prosent av oppgitte:								
		Alle bruk			Bruk med mannlig bruker			Bruk med kvinnelig bruker		
		Eneste yrke	Hovedyrke	Biyrke	Eneste yrke	Hovedyrke	Biyrke	Eneste yrke	Hovedyrke	Biyrke
Kl. 3.	5,1– 10 dek.	14.3	10.9	74.8	9.7	9.9	80.4	52.9	19.3	27.8
» 4.	10,1– 20 »	19.7	21.3	59.0	15.1	21.5	63.4	66.0	19.3	14.7
» 5.	20,1– 35 »	30.7	33.6	35.7	27.4	34.8	37.8	74.0	18.3	7.7
» 6.	35,1– 50 »	45.9	35.9	18.2	43.7	37.3	19.0	80.7	14.1	5.2
» 7.	50,1– 75 »	62.0	29.1	8.9	60.8	30.0	9.2	85.1	12.6	2.3
» 8.	75,1– 100 »	73.4	21.7	4.9	72.5	22.4	5.1	89.8	8.2	2.0
» 9.	100,1– 200 »	82.0	15.1	2.9	81.7	15.4	2.9	90.4	8.4	1.2
» 10.	200,1– 500 »	87.3	10.4	2.3	87.0	10.7	2.3	93.0	4.5	2.5
» 11.	500,1–1000 »	85.0	12.0	3.0	84.1	12.7	3.2	100.0	–	–
» 12.	Over 1000 »	81.5	14.8	3.7	80.0	16.0	4.0	100.0	–	–
Rikets bygder ..		40.9	25.5	33.6	38.6	26.2	35.2	72.1	16.5	11.4
1939		39.1	30.0	30.9	36.2	31.0	32.8	69.1	19.6	11.3

En ser tydelig at de små brukene vesentlig blir drevet som biyrke. I klasse 3 (5.1—10 dekar) hadde bare vel 14 pst. bruket som eneste yrke — av de mannlige brukere mindre enn 10 pst. I klasse 10 (200.1—500 dekar) var vel 87 pst. av de oppgitte ført som eneste yrke. De fleste kvinnelige brukere — 72.1 pst. — ga opp at bruket var eneste yrke. Også for kvinnene utgjør eneste yrke en økende prosent med økende bruksstørrelse, men bruksstørrelsen spiller mindre rolle enn for menn. Prosent bruk som drives som eneste yrke, øker fra ca. 53 i klasse 3 til 100 ved bruk med over 500 dekar jordbruksareal. De tilsvarende tall for menn er 9.7 i klasse 3 og 87.0 i klasse 10.

Tabellen på neste side viser fordelingen innen jordbruksområdene.

Relativt flest med bruket som eneste yrke er det rimelig nok i de beste jordbruksbygder, 57.3 pst. Her finner en også den sterkeste øking i gruppen eneyrke, sett i forhold til 1939.

Innen denne områdegruppen var det relativt flest eneyrkebruk i Jærens slettebygder med 75.4 pst. og i skiferlandskapene ved Boknfjorden med 66.4 pst. Det var bare 11—13 pst. som hadde gitt opp bruket som biyrke i disse to områdene.

I de indre bygder var 45.9 pst. av brukene eneyrke. Resten var jamt fordelt på hoved- og biyrke. I de andre områdegruppene var det atskillig flere bruk som ble drevet som biyrke enn som hovedyrke. I de indre bygder på Vest-

Prosentvis fordeling etter yrkesgrupper.

	Prosent av oppgitte:								
	Alle bruk			Bruk med mannlig bruker			Bruk med kvinnelig bruker		
	Ene-yrke	Ho-ved-yrke	Bi-yrke	Ene-yrke	Ho-ved-yrke	Bi-yrke	Ene-yrke	Ho-ved-yrke	Bi-yrke
A. Østlandet med Telemark.									
I. De sørøstlige slettebygder ...	59.1	16.8	24.1	57.7	17.3	25.0	78.5	9.5	12.0
II. Silurbygdene inne i landet ..	47.7	20.1	32.2	45.6	20.7	33.7	78.1	11.3	10.6
III. Mellom- eller skogbygder	30.5	28.9	40.6	27.5	29.7	42.8	71.4	18.4	10.2
IV. Dal- og fjellbygder	51.3	28.3	20.4	49.7	29.1	21.2	76.8	15.1	8.1
Tilsammen	46.3	23.9	29.8	44.2	24.6	31.2	75.6	14.1	10.3
B. Agder.									
V. Kystbygder ...	42.5	23.1	34.4	37.8	24.4	37.8	75.9	14.0	10.1
VI. Mellom- eller skogbygder	45.6	25.5	28.9	42.2	26.7	31.1	75.3	15.1	9.6
VII. Dal- og fjellbygder	44.6	30.4	25.0	42.1	31.7	26.2	74.3	14.7	11.0
Tilsammen	44.0	25.2	30.8	40.1	26.5	33.4	75.5	14.4	10.1
C. Vestlandet.									
VIII. Skiferlandskap ved Boknfjorden	66.4	20.8	12.8	65.1	21.4	13.5	87.5	10.4	2.1
IX. Jærens sletteland	75.4	13.6	11.0	74.8	13.9	11.3	89.3	6.4	4.3
X. Andre ytre bygder	34.2	29.7	36.1	31.7	30.4	37.9	70.1	18.6	11.3
XI. Indre bygder...	59.8	21.2	19.0	58.2	21.9	19.9	80.3	11.7	8.0
Tilsammen	46.8	25.3	27.9	44.9	26.0	29.1	75.1	15.3	9.6
D. Trøndelag.									
XII. Kystbygder ...	24.5	35.6	39.9	21.4	36.8	41.8	64.8	20.8	14.4
XIII. Ytre fjordbygder	44.2	33.6	22.2	42.9	34.0	23.1	65.7	27.6	6.7
XIV. Bygder ved Trondheimsfjord.	56.1	23.8	20.1	54.3	24.7	21.0	82.4	10.5	7.1
XV. Dal- og fjellbygder	44.4	30.1	25.5	41.9	31.3	26.8	77.7	14.2	8.1
XVI. Andre indre bygder	52.2	26.4	21.4	50.7	27.1	22.2	78.1	15.8	6.1
Tilsammen	46.6	28.5	24.9	44.6	29.4	26.0	75.8	15.7	8.5
E. Nord-Norge.									
XVII. Øyer	14.5	22.9	62.6	11.3	22.8	65.9	56.9	23.5	19.6
XVIII. Kystbygder ...	17.5	27.4	55.1	13.8	27.6	58.6	60.1	24.5	15.4
XIX. Fjord- og dalbygder	18.4	31.0	50.6	14.7	31.7	53.6	59.5	22.9	17.6
XX. Innlandsbygder	37.1	31.9	31.0	35.5	32.5	32.0	62.7	21.6	15.7
Tilsammen	18.5	27.3	54.2	15.1	27.7	57.2	59.1	23.5	17.4
Rikets bygder	40.9	25.6	33.5	38.6	26.2	35.2	72.1	16.5	11.4
1. De beste jordbruksbygder	57.3	18.7	24.0	55.7	19.3	25.0	80.0	10.0	10.0
2. Mellom- eller skogbygder	33.2	28.3	38.5	30.0	29.2	40.8	72.3	17.6	10.1
3. Kystbygder	28.3	27.8	43.9	25.3	28.4	46.3	66.4	20.2	13.4
4. Indre bygder.....	45.9	27.0	27.1	43.9	27.8	28.3	73.2	16.1	10.7

landet ble 60 pst. av brukene drevet som eneste yrke — altså vel så mange som i de fleste områdene innen de beste jordbruksbygder.

Prosentvis færrest med bruket som eneste yrke var det i kystbygdene, 28.3 pst. Kystbygdene var den eneste områdegruppen hvor det var relativt flere bruk som ble drevet som eneyrke i 1939. Biyrke er her den største gruppen, 43.9 pst. I øybygdene i Nord-Norge ble hele 62.6 pst. av brukene drevet som biyrke og bare 14.5 som eneste yrke.

Også i mellom- eller skogbygdene var biyrke-gruppen den største, men den skiller seg ikke så sterkt ut fra de to andre gruppene, slik som i kystbygdene.

I kystbygdene og mellom- eller skogbygdene er det relativt mange bruk med lite jordbruksareal. Behovet for et sideyrke er derfor stort, samtidig som det i disse distrikter er relativt lett adgang til sideyrke, først og fremst ved fiske og skogsarbeid. Dette kommer en tilbake til under omtalen av sideyrkene senere i dette avsnittet.

Yrkesfordelingen landsdelsvis viser ikke særlig stor forskjell mellom Østlandet, Agder, Vestlandet og Trøndelag. Omtrent 45 pst. av brukene drives som eneyrke, 25 som hovedyrke og 30 som biyrke. Men Nord-Norge skiller seg sterkt ut. Der er 19 pst. eneyrke, 27 pst. hovedyrke og hele 54 pst. biyrke.

Under omtalen av forholdet ved bruk av forskjellig størrelse, ble det pekt på at variasjonene i yrkesfordelingen gjorde seg sterkest gjeldende blant mennene. Det var mindre utpreget for de kvinnelige brukere. Det samme forhold finner en også innen jordbruksområdene. Av de kvinnelige brukere var det i de fleste områder 70—80 pst. som hadde bruket som eneste yrke. Bare i Nord-Norge og i kystbygdene og de ytre fjordbygdene i Trøndelag var prosenten lavere. Noe vesentlig over 80 var prosenten bare i Jærens slettebygder og skiferlandskapene ved Boknfjorden.

I de beste jordbruksbygder hadde 80 pst. av kvinnene gitt opp at bruket var eneste yrke, i mellom- eller skogbygdene og de indre bygder ca. 73 pst. og i kystbygdene vel 66 pst.

En har her omtalt hvor stor del av brukerne som har bruket som sitt eneste yrke, hovedyrke eller biyrke.

Et annet spørsmål er det hvor stor del av jordbruksarealet som faller på hver av disse gruppene.

For rikets bygder under ett — bruk med over 5 dekar jordbruksareal — fordeler jordbruksarealet seg slik:

Eneste yrke	6 237 000 dekar eller	60.8 pst.
Hovedyrke	2 347 000 » »	22.9 »
Biyrke	1 534 000 » »	15.4 »

Det er tidligere nevnt at 0.9 pst. av arealet falt på anstalter, aksjeselskaper og andre eiendomsformer uten personlige eiere.

I Østfold kommer 78.5 pst. av jordbruksarealet under gruppen eneste yrke. I Vestfold var den tilsvarende prosent 77.3, i Rogaland 74.8 og i Akershus 72.6.

Prosenten er lavest — 12.7 — for Finnmark. Dernest kommer Troms og Nordland med henholdsvis 27.1 og 29.1 pst.

I Nordland ble 34.5 pst. av jordbruksarealet drevet som hovedyrke, i Troms 34.0 og i Møre og Romsdal 30.8 pst. Lavest er prosentene for Vestfold, Østfold og Akershus med 13.5—15.7.

I Finnmark ble hele 59.4 pst. av jordbruksarealet drevet som biyrke. Deretter følger Troms med 38.6 pst. og Nordland med 35.8 pst. Prosentene er lavest i Østfold med 6.0 og Rogaland med 7.6.

Av områdegruppene er det kystbygdene som har relativt størst areal i gruppen biyrke—28.5 pst. For mellom- eller skogbygdene er prosentene 20.2, for de indre bygder 14.2 og for de beste jordbruksbygder 7.4.

For landsdelene veksler det mellom 38.7 pst. i Nord-Norge og 9.4 pst. i Trøndelag.

Innen de enkelte områder veksler det mellom 48.8 pst. i øybygdene i Nord-Norge og 3.5 pst. i Jærens slettebygder.

På Østlandet skiller mellom- eller skogbygdene seg ut, med relativt stort areal drevet som biyrke. Det samme gjelder «andre ytre bygder» på Vestlandet og kystbygder i Trøndelag.

Av de mannlige brukere hadde 119 000 gitt opp at bruket var hovedyrke eller biyrke. Disse hadde altså et eller annet yrke ved siden av bruket. 23 200 ga opp at de hadde sitt sideyrke i jordbruk og skogbruk. 26 200 arbeidet med fiske og fangst, 14 800 i håndverk, 9 300 i industri, 7 700 i handel og transport, 25 100 hadde annet sideyrke enn de nevnte, og 12 700 hadde ikke gitt opp hva slags yrke det var. Se tabell 10 i annet og tabell 19 i tredje hefte.

I 1939 var det 121 000 som hadde sideyrke. Av disse falt 20 600 på jord- og skogbruk, 27 900 på fiske og fangst, 14 700 på håndverk og 5 300 på industri. 39 500 hadde gitt opp annet yrke (i 1939 omfattet denne gruppen også handel og transport) og 13 000 hadde ikke svart på spørsmålet om sideyrke.

I 1949 var det altså, i forhold til 1939, sterk øking i tallet på dem som hadde industri som sideyrke. Litt øking var det også for jordbruks- og skogsarbeid. Nedgangen faller vesentlig på de ikke spesifiserte yrker.

Tabellen på neste side viser den prosentvise fordeling etter arten av sideyrke, landsdelsvis og klassevis.

Opgavene for landsdelene viser hvordan jordbruks- og skogsarbeid (for andre) er mest framtrepende sideyrke på Østlandet, mens fiske og fangst er det vanligste i Nord-Norge og på Vestlandet. Håndverk spiller størst rolle som sideyrke i de fire sørlige landsdeler. I Nord-Norge spiller det atskillig mindre rolle. Det samme er tilfelle for industri, som utgjør størst prosent på Vestlandet. Handel og transport utgjør prosentvis størst del av sideyrkene i Agder, minst på Østlandet.

I Hedmark falt 63.7 pst. av sideyrkene på jordbruk og skogbruk, i Hordaland bare 1.6 pst. I Troms var 55.0 pst. av sideyrkene arbeid med fiske og fangst, i Finnmark og Nordland henholdsvis 49.4 og 47.1 pst. og i Rogaland 43.7 pst.

	Prosent av oppgitte:					
	Jordbruks- og skogsarbeid	Fiske og fangst	Håndverk	Industri	Handel og transport	Andre yrker
Rikets bygder	21.8	24.6	13.9	8.8	7.3	23.6
Østlandet med Telemark	51.2	1.4	13.9	8.6	5.9	19.0
Agder	20.0	9.9	18.2	9.5	10.3	32.1
Vestlandet	3.0	33.5	16.7	12.4	8.9	25.5
Trøndelag	21.6	20.0	15.3	10.9	6.8	25.4
Nord-Norge	3.2	49.8	9.9	5.0	7.1	25.0
Kl. 3. 5,1- 10 dek.	14.6	28.0	14.7	10.3	8.5	23.9
» 4. 10,1- 20 »	18.1	27.8	14.5	9.3	6.9	23.4
» 5. 20,1- 35 »	22.6	25.7	13.7	8.2	6.5	23.3
» 6. 35,1- 50 »	27.2	21.6	14.2	7.7	6.7	22.6
» 7. 50,1- 75 »	29.9	17.5	13.1	7.6	8.0	23.9
» 8. 75,1- 100 »	35.1	11.6	10.3	8.3	9.6	25.1
» 9. 100,1- 200 »	37.2	6.2	7.8	9.3	11.1	28.4
» 10. 200,1- 500 »	27.5	1.0	3.4	14.8	15.1	38.2
» 11. 500,1-1000 »	13.3	-	6.7	23.3	10.0	46.7
» 12. Over 1000 »	-	-	-	50.0	-	50.0

I Akershus var det ikke oppgitt noen med fiske og fangst som sideyrke. I Hedmark, Oppland og Buskerud var prosenten mindre enn 0.5. Det er liten forskjell mellom fylkene når det gjelder håndverk. For de fleste fylkene utgjør håndverk 12—17 pst. av sideyrkene. Ytterpunktene var Møre og Romsdal med 20.0 og Finnmark med 7.6 pst. For industri veksler det mellom 18.5 pst. i Hordaland og 4.3 pst. i Troms. Gruppen handel og transport utgjør 10 pst. eller vel det i Agderfylkene og Hordaland, 4.2 pst. i Hedmark. Gruppen «andre yrker» utgjør fra 1/5 til 1/3 av de besvarte oppgaver i de fleste fylker, i Hedmark bare 13.3 pst.

Tallene for bruk av forskjellig størrelse er sterkt preget av i hvilken grad de ymse distrikter gjør seg gjeldende i de enkelte klasser. Den prosentvise del av sideyrkene som faller på jordbruks- og skogsarbeid, øker med økende bruksstørrelse til og med klasse 9 (100.1—200 dekar). For fiske og fangst og for håndverk synker prosenten med økende bruksstørrelse. Når det gjelder industri og handel og transport, har brukene mellom 20 og 75 dekar de laveste prosenter, deretter følger de mindre bruk, mens en finner de største prosenttall for brukene over 200 dekar. «Andre yrker» omfatter mellom 1/4 og 1/5 av sideyrkene ved brukene under 200 dekar, henimot 1/2 ved de største brukene.

Tallene for jordbruksområdene gir tydelige uttrykk for de vekslende yrkesforhold i de ymse strøk av landet. Se tabellen side 70. I mellom- eller skogbygdene har 62.0 pst. av dem som har noe sideyrke, gitt opp jordbruks- og skogsarbeid som sideyrke, i mellom- eller skogbygdene i Østfold endog 74.0 pst. Det tilsvarende område i Vest-Agder skiller seg sterkt ut med 15.9 pst. I kystbygdene er bare 2.7 pst. av sideyrkene gitt opp å være jordbruks- og skogsarbeid.

Brukerne fordelt etter sideyrkets art.

	Prosent av oppgitte:					
	Jordbruks- og skogsarbeid	Fiske og fangst	Håndverk	Industri	Handel og transport	Andre yrker
A. Østlandet med Telemark.						
I. De sørøstlige slettebygder	34.2	5.3	15.7	12.4	9.9	22.5
II. Silurbygdene inne i landet	43.6	0.2	17.9	12.7	5.3	20.3
III. Mellom- eller skogbygder	66.6	0.5	10.5	5.8	3.9	12.7
IV. Dal- og fjellbygder	42.3	0.3	16.1	7.3	6.3	27.7
Tilsammen	51.2	1.4	13.9	8.6	5.9	19.0
B. Agder.						
V. Kystbygder	10.4	19.8	22.1	9.5	12.2	26.0
VI. Mellom- eller skogbygder	31.5	0.1	14.5	11.3	7.8	34.8
VII. Dal- og fjellbygder	25.1	0.7	13.9	5.6	9.8	44.9
Tilsammen	20.0	9.9	18.2	9.5	10.3	32.1
C. Vestlandet.						
VIII. Skiferlandskapene ved Boknfjorden	4.5	63.8	6.2	2.9	7.4	15.2
IX. Jærens sletteland	6.6	27.6	20.2	9.0	11.6	25.0
X. Andre ytre bygder	1.8	42.2	14.1	12.0	8.7	21.2
XI. Indre bygder	5.9	8.5	23.9	14.3	9.1	38.3
Tilsammen	3.0	33.5	16.7	12.4	8.9	25.5
D. Trøndelag.						
XII. Kystbygder	4.9	60.7	6.2	5.4	5.8	17.0
XIII. Ytre fjordbygder	19.0	24.5	14.6	8.1	10.7	23.1
XIV. Bygder ved Trondheimsfjorden	25.0	5.6	23.0	10.5	7.4	28.5
XV. Dal- og fjellbygder	28.6	0.3	15.0	18.9	5.7	31.5
XVI. Andre indre bygder	37.6	0.1	16.4	12.7	5.5	27.7
Tilsammen	21.6	20.0	15.3	10.9	6.8	25.4
E. Nord-Norge.						
XVII. Øyer	0.6	64.2	6.5	3.8	7.6	17.3
XVIII. Kystbygder	1.1	56.5	8.3	3.3	6.6	24.2
XIX. Fjord- og dalbygder	4.5	35.6	13.7	7.5	6.5	32.2
XX. Innlandsbygder	20.4	8.8	18.2	7.4	8.4	36.8
Tilsammen	3.2	49.8	9.9	5.0	7.1	25.0
Rikets bygder	21.8	24.6	13.9	8.8	7.3	23.6
1. De beste jordbruksbygder ...	33.7	5.6	17.9	11.8	8.0	23.0
2. Mellom- eller skogbygder ...	62.0	0.4	11.0	6.6	4.4	15.6
3. Kystbygder	2.7	49.1	11.3	7.7	8.2	21.0
4. Indre bygder	19.2	13.6	17.1	9.9	7.2	33.0

For øybygdene i Nord-Norge er prosenten bare 0.6. Trøndelags ytre fjordbygder skiller seg ut med 19.0 pst.

I kystbygdene har halvdelen (49.1 pst.) av de mannlige brukere med oppgitt sideyrke gitt opp at de driver fiske og fangst — i øybygdene i Nord-Norge 64.2 pst. og i kystbygdene i Trøndelag 60.7 pst. I kyst- og øybygdene i Finnmark går prosenten opp i ca. 75. Det er ellers grunn til å merke seg den høye prosenten (63.8) for skiferlandskapene ved Boknfjorden. Dette området hører til de beste jordbruksbygder, hvor fiske og fangst ellers spiller svært liten rolle. I mellom- eller skogbygdene spiller fiske og fangst en ubetydelig rolle.

For de andre grupper av sideyrke er det mindre forskjell mellom områdegruppene. Det er dog atskillig forskjell når en ser på de enkelte jordbruksområder.

For håndverk veksler prosenten mellom 23.9 for de indre bygder på Vestlandet og 6.2 for skiferlandskapene ved Boknfjorden og kystbygdene i Trøndelag.

De beste jordbruksbygder har høyest prosenttall for industri. Av de enkelte jordbruksområder er det dal- og fjellbygdene i Trøndelag og skiferlandskapene ved Boknfjorden som danner ytterpunktene med henholdsvis 18.9 og 2.9 pst.

Handel og transport gjør seg minst gjeldende som sideyrke i mellom- eller skogbygdene på Østlandet — 3.9 pst. Prosenten er høyest — 12.2 — i kystbygdene i Agder.

Gruppen «andre yrker» (som omfatter alle oppgaver som ikke kommer inn under de grupper som er nevnt foran) spiller størst rolle i de indre bygder. I Agders dal- og fjellbygder utgjør gruppen 44.9 pst. av oppgavene. Relativt færrest brukere omfatter denne gruppen i mellom- eller skogbygdene.

I hvilken grad sideyrket har opptatt brukerens tid, er uttrykt i tallet på dagsverk som brukeren har arbeidd utenom bruket siste året. Spørsmålet ble besvart av 75 pst. av de mannlige brukere i gruppen hovedyrke, 86 pst. i gruppen biyrke. Som en vil se av følgende oppgaver, varierer dagtallet endel både etter bruksstørrelse og fylkes- og områdevis.

Tallet på arbeidsdager utenom bruket der bruket var:

					Hovedyrke	Biyrke	
Kl.	3.	5,1–	10 dekar	....	89	215	
	»	4.	10,1–	20 »	....	90	201
	»	5.	20,1–	35 »	....	88	193
	»	6.	35,1–	50 »	....	86	194
	»	7.	50,1–	75 »	....	83	193
	»	8.	75,1–	100 »	....	83	207
	»	9.	100,1–	200 »	....	83	220
	»	10.	200,1–	500 »	....	94	255
	»	11.	500,1–	1000 »	....	103	280
	»	12.	Over	1000 »	....	–	–
				Rikets bygder	....	87	201

Tallet på arbeidsdager utenom bruket der bruket var:

	Hoved-yrke	Bi-yrke		Hoved-yrke	Bi-yrke
Østfold	86	226	Rogaland	76	208
Akershus	95	228	Hordaland	84	214
Hedmark	100	198	Sogn og Fjordane	80	194
Oppland	86	202	Møre og Romsdal	88	198
Buskerud	91	220	Sør-Trøndelag	80	213
Vestfold	97	226	Nord-Trøndelag	86	204
Telemark	84	203	Nordland	90	190
Aust-Agder	72	203	Troms	85	177
Vest-Agder	78	217	Finmark	96	192
	Hoved-yrke	Bi-yrke		Hoved-yrke	Bi-yrke
A. Østlandet med Telemark.			D. Trøndelag.		
I. De sørøstlige slettebygder	93	234	XII. Kystbygder	80	184
II. Silurbygdene inne i landet	96	223	XIII. Ytre fjordbygder ..	82	192
III. Mellom- eller skogbygder	96	196	XIV. Bygder ved Trondheimsfjorden	86	223
IV. Dal- og fjellbygder ..	83	197	XV. Dal- og fjellbygder ..	79	221
Tilsammen	92	209	XVI. Andre indre bygder ..	88	213
			Tilsammen	83	208
B. Agder.			E. Nord-Norge.		
V. Kystbygder	80	216	XVII. Øyer	94	186
VI. Mellom- eller skogbygder	76	204	XVIII. Kystbygder	88	187
VII. Dal- og fjellbygder ..	64	203	XIX. Fjord- og dalbygder	90	184
Tilsammen	76	210	XX. Innlandsbygder	74	199
			Tilsammen	89	187
C. Vestlandet.					
VIII. Skiferlandskapene ved Boknfjorden ...	70	182	1. De beste jordbruksbygder	91	228
IX. Jærens sletteland ...	83	232	2. Mellom- eller skogbygder	94	197
X. Andre ytre bygder ..	87	200	3. Kystbygder	87	194
XI. Indre bygder	77	213	4. Indre bygder	82	199
Tilsammen	83	204			

I gjennomsnitt for riket har brukerne i gruppen hovedyrke arbeidd 87 dager utenom bruket, i gruppen biyrke 201 dager. De tilsvarende tall for 1939 var henholdsvis 80 og 185.

Det er brukerne i klasse 7 (50.1—75 dekar) som har færrest dager utenom bruket. Forskjellen mellom klassene er ellers ikke særlig stor, bortsett fra klasse 10 og 11, hvor det er særlig høye tall for biyrke. Som tidligere påpekt, er det få brukere i disse klassene som driver bruket som biyrke, og i disse tilfellene blir bruket gjerne drevet ved hjelp av gårdsstyrer, mens eieren arbeider i annet yrke.

Hedmark, Vestfold, Finnmark og Akershus har forholdsvis mange dagsverk — 95—100 — i gruppen hovedyrke. For Hedmark og Finnmark er det atskillig flere enn i 1939. For Østfold var det 10 dager kortere tid i 1949 enn i 1939, ellers er det ingen fylker som viser vesentlig nedgang. Akershus, Østfold og Vestfold har forholdsvis mange dagsverk i gruppen biyrke, vel 225.

Av områdegruppene har mellom- eller skogbygdene flest dager (94) i gruppen hovedyrke. De beste jordbruksbygder har flest dager i gruppen biyrke — 228 dager. De andre områdegruppene har knapt 200 dagsverk.

Å analysere forholdet ved sammenlikning med tallene fra 1939 har lite for seg, da brukene i løpet av denne tiden kan ha gått over fra å være hovedyrke til biyrke, eller omvendt. Det er nettopp tallet på arbeidsdager utenfor bruket som i stor utstrekning avgjør dette.

Variasjonene mellom klasser, fylker og områder er stort sett små og til dels tilfeldige. Ved beregningen av brukernes arbeidsytelser på dette grunnlaget har en regnet med avrundede rikstall for alle fylker og bruksklasser (se side 77).

Sett sammen med spørsmålet om bruket blir drevet som eneste yrke, hovedyrke eller biyrke, har oppgavene over brukernes alder en viss interesse. En har her bare behandlet oppgavene for de mannlige brukere og har delt disse på 3 aldersgrupper: under 40 år, 40—59 år og 60 år eller mer. Følgende tall viser den prosentvise fordeling på aldersgrupper for mannlige brukere i alt:

	1949	1939
Under 40 år	22.8	24.8
40—59 år	53.0	50.0
60 år og eldre.....	24.2	25.2

I forhold til 1939 er det litt øking i mellomklassen, mens nedgangen fordeler seg på de to andre gruppene, med sterkest utslag for den yngste klassen.

Oppstillingen nedenfor viser aldersgrupperingen for mannlige brukere med bruket som henholdsvis eneyrke, hovedyrke og biyrke.

	Mannlige brukere fordelt etter alder								
	Eneyrke			Hovedyrke			Biyrke		
	Under 40 år	40—59 år	60 år og eldre	Under 40 år	40—59 år	60 år og eldre	Under 40 år	40—59 år	60 år og eldre
1939									
Rikets bygder	15 678	30 021	22 957	15 271	30 127	13 434	16 187	34 810	11 310
Prosent	22.8	43.7	33.5	26.0	51.2	22.8	26.0	55.9	18.1
1949									
Rikets bygder	16 364	35 499	22 828	11 814	27 686	11 285	16 000	39 418	12 764
Prosent	21.9	47.5	30.6	23.3	54.5	22.2	23.5	57.8	18.7

I gruppen eneyrke var det forholdsvis flere over 60 år enn i de andre gruppene. Færrest over 60 år var det i gruppen biyrke. Det er rimelig at eldre brukere har vanskeligere for å arbeide utenom bruket enn de yngre.

En sammenlikning av aldersfordelingen klassevis viser at det er relativt færrest i den yngste gruppen (under 40 år) ved de minste brukene. Prosenten

øker med økende bruksstørrelse, fra vel 21 ved brukene mellom 5 og 35 dekar til ca. 30 ved brukene over 200 dekar. For eldste gruppe (60 år og eldre) er rekkefølgen den motsatte. Prosenten synker fra 27 ved brukene mellom 5 og 20 dekar til ca. 18 for brukene over 200 dekar. Gruppen 40—59 år har størst prosenttall, 54, for brukene i klasse 6 (35.1—50 dekar). Prosenten avtar så både med økende og synkende bruksstørrelse.

Med unntak av Agder, er det svært liten forskjell mellom landsdelene når det gjelder aldersfordelingen. I Agder var det forholdsvis mange brukere på 60 år og mer og tilsvarende færre i de lavere aldersklasser. Henimot 1/3 av brukerne var 60 år og eldre i Agder — i kystbygdene i Vest-Agder hele 35.5 pst. Ellers er det særlig Jærens sletteland og skiferlandskapene ved Boknfjorden som avviker nevneverdig. I disse områdene var det forholdsvis mange brukere i yngste aldersgruppe, ca. 30 pst.

Etter folketellingene i 1920 og 1946 var aldersfordelingen, prosentvis, for selvstendig næringsdrivende i jordbruket (menn over 15 år) slik:

	Under 40 år	40—59 år	60 år og eldre
1920.....	26.0	49.0	25.0
1946.....	22.6	49.5	27.9

Endringene i perioden er ikke særlig store. Det har vært en liten forskyvning mot høyere aldersklasser. Fordelingen faller stort sett sammen med tallene fra jordbrukstellingene. Grunnlaget er dog ikke helt det samme ved folke- og jordbrukstellingene. Oppgavene fra folketellingen i 1930 kan ikke sammenliknes med tallene fra 1920 og 1946, da det den gang ble nyttet en annen aldersgruppering.

Aldersfordelingen, prosentvis, for leid arbeidshjelp og hjemmeværende barn og andre slektninger som var beskjeftiget på bruket, var etter folketellingene slik (menn over 15 år):

	15—19 år	20—24 år	25 år og eldre
1920			
Hjemmeværende barn o. a.	49.6	23.4	27.0
Tjenere og annen leid arbeidshjelp	33.1	20.5	46.4
1946			
Hjemmeværende barn o. a.	32.2	24.3	43.5
Tjenere og annen leid arbeidshjelp	20.3	19.3	60.4

Den leide arbeidskraften er gjennomgående eldre enn de hjemmeværende sønner og andre slektninger. For begge disse gruppene har det i perioden 1920—1946 vært en sterk forskyvning i retning av høyere aldersklasser.

For gruppen 20—24 år er relativtallene omtrent ens for 1946 og 1920, men gruppen 15—19 år er gått kraftig tilbake i perioden. Gruppen 25 år og eldre viser en tilsvarende øking i relativtallene.

Ved jordbrukstellingene i 1939 og 1949 ble det spurt om kona hadde fjøsstellet og om hun var med i utearbeidet. I 1949 var det i alt 162 000

gifte mannlige brukere. 124 000 eller 76.3 pst. svarte ja på spørsmålet om kona hadde fjøsstellet. 21 000 eller 13.0 pst. svarte nei og 17 000 eller 10.7 pst. hadde ikke svart. De tilsvarende prosentene for 1939 var 70.7, 14.8 og 14.5. For utarbeid svarte 116 000 eller 71.7 pst. ja, 29 000 eller 17.7 pst. svarte nei og 17 000 eller 10.6 pst. svarte ikke. I 1939 fordelte svarene seg slik: 66.7 pst. ja, 18.6 pst. nei, 14.7 pst. ubesvart. Det var altså relativt flere av konene som hadde fjøsstellet og var med i utarbeidet i 1949 enn i 1939. Den knappe tilgang på arbeidshjelp i årene etter krigen har gjort det nødvendig for konene i ennå større grad enn før å være med både i fjøset og i arbeidet ute.

For bruk av ymse størrelse finner en prosent ja-svar i tabellen nedenfor.

	I fjøset		I utarbeidet	
	1949	1939	1949	1939
Kl. 3. 5,1- 10 dekar	69.7	68.1	68.0	66.2
» 4. 10,1- 20 »	79.9	76.5	76.7	72.6
» 5. 20,1- 35 »	82.1	78.7	77.8	75.2
» 6. 35,1- 50 »	81.1	76.2	76.7	71.8
» 7. 50,1- 75 »	78.4	72.3	72.7	67.2
» 8. 75,1- 100 »	74.4	66.4	65.6	60.1
» 9. 100,1- 200 »	62.2	50.2	51.7	44.5
» 10. 200,1- 500 »	28.9	17.9	31.1	21.3
» 11. 500,1-1000 »	5.7	1.2	10.1	5.8
» 12. Over 1000 »	-	-	-	-
Rikets bygder ..	76.3	70.7	71.7	66.7

Det er konene ved bruk med mellom 10 og 50 dekar jordbruksareal som i størst utstrekning har fjøsstellet og tar del i utarbeidet. Forskjellen mellom bruksklassene under 100 dekar er ellers ikke særlig stor. Selv ved brukene mellom 100 og 200 dekar er mer enn halvparten av konene i arbeid i fjøset og ute og 1/4—1/3 ved brukene mellom 200 og 500 dekar. Ved de større brukene er det sjelden at konene tar del i disse arbeider. Forskjellen mellom prosenttallene for 1949 og 1939 er størst for de høyere bruksklasser, den synker med bruksstørrelsen og er minst for klasse 3. Det var altså større forskjell fra klasse til klasse i 1939 enn i 1949.

Hvordan forholdet var i de ymse landsdeler og jordbruksområder ser en av sammenstillingen på neste side, som viser hvor stor prosent som hadde svart ja på spørsmålene i 1949.

I kystbygdene hadde vel 80 pst. av konene svart at de hadde fjøsstellet og tok del i utarbeidet. I de beste jordbruksbygder, som hadde lavest relativtall, hadde vel 60 pst. svart ja. Av landsdelene hadde Nord-Norge høyest tall, Østlandet de laveste. I Trøndelag var det relativt mange som hadde fjøsstellet, men atskillig færre var med i utarbeidet. Skiferlandskapene ved Boknfjorden og Jærens sletteland skiller seg sterkt ut fra de andre områdene når det gjelder

	Ifjøset	Ute		Ifjøset	Ute
A. Østlandet med Telemark.			D. Trøndelag.		
I. De sørøstlige slettebygder.....	62.7	61.9	XII. Kystbygder	85.1	78.7
II. Silurbygdene inne i landet	65.4	57.1	XIII. Ytre fjordbygder ...	81.1	70.0
III. Mellom- eller skogbygder.....	78.9	69.9	XIV. Bygder ved Trondheimsfjorden	75.5	58.2
IV. Dal- og fjellbygder ..	78.6	58.6	XV. Dal- og fjellbygder ..	82.3	58.8
			XVI. Andre indre bygder .	80.3	57.8
Tilsammen	71.8	62.9	Tilsammen	79.7	63.1
B. Agder.			E. Nord-Norge.		
V. Kystbygder	69.1	72.0	XVII. Øyer	84.7	83.2
VI. Mellom- eller skogbygder.....	73.2	75.0	XVIII. Kystbygder	85.2	83.4
VII. Dal- og fjellbygder ..	79.9	76.6	XIX. Fjord- og dalbygder	83.0	79.9
			XX. Innlandsbygder	83.1	73.9
Tilsammen	72.3	73.8	Tilsammen	84.2	81.5
C. Vestlandet.			1. De beste jordbruksbygder	64.1	60.9
VIII. Skiferlandskapene ved Boknfjorden	47.0	64.8	2. Mellom- eller skogbygder	78.0	70.7
XI. Jærens sletteland ...	47.9	71.4	3. Kystbygder	81.3	80.8
X. Andre ytre bygder ..	80.3	81.6	4. Indre bygder	79.6	70.4
XI. Indre bygder	76.7	78.7			
Tilsammen	76.0	79.6			

fjøsarbeidet. Henholdsvis 47.0 og 47.9 pst. hadde der gitt opp at kona hadde fjøs-stellet. Av de andre områdene kom ingen lavere enn 62.7 (de sørøstlige slettebygder). Høyest tall, 85 pst., hadde kystbygdene i Nord-Norge og Trøndelag. For utearbeidet var forskjellen mellom områdene mindre. Ytterpunktene var silurbygdene på Østlandet med 57 og øy- og kystbygdene i Nord-Norge med vel 83 pst.

En viser ellers til tabell 11 i annet og tabell 20 i tredje hefte.

Arbeidsstyrken ved bruk med over 5 dekar jordbruksareal.

I forrige avsnitt har en i noen grad vært inne på spørsmålet om arbeidskraften ved brukene. En har omtalt brukerens yrkesforhold, om bruket var ene-, hoved- eller biyrke, og i hvilken grad brukeren arbeidet utenom bruket. I hvilken utstrekning kona deltar i fjøsstellet og i utearbeidet, finner en også omtalt.

På tellingsskjemaet var det spurt etter arbeidshjelpen, utenom brukeren og ektefellen, særskilt for sommerhalvåret 14. mai—13. oktober 1948 og vinterhalvåret 14. oktober 1948—13. april 1949. I spørsmålet ble det skilt mellom familiemedlemmer og fremmed arbeidshjelp. For hver av disse gruppene ble det skilt mellom fast og tilfeldig hjelp. Fast fremmed hjelp ble også delt etter om det

ble arbeid på arbeidsgiverens eller på egen kost. Oppgavene ble gitt særskilt for menn og kvinner. Disse oppgavene gjelder bare personer over 15 år. Ved tellingen i 1949 ble det imidlertid også hentet inn en del oppgaver over arbeid som var utført av barn under 15 år. Dette blir omtalt i et senere avsnitt.

Det er ikke mulig å få et tilfredsstillende skille mellom den del av kvinnenes arbeid som faller på husarbeid og det som faller på det egentlige jordbruksarbeid. Disse arbeider går om hverandre og griper inn i hverandre. Det var gitt den regel at oppgavene skulle gjelde alle arbeidere ved jordbruk og husdyrhold, også husarbeid og arbeid med ved og annet skogsvirke til bruket. Skogsarbeidere som var leid særskilt for hogst og framdrift av skog til salg, skulle en ikke ta med, heller ikke hjelp som en hadde særskilt til yrke utenom gårdsdriften. For den tilfeldige arbeidshjelpen ble tallet på dagsverk gitt opp. En har ikke oppgaver over tallet på personer når det gjelder tilfeldig arbeid. Den samme person kan i årets løp arbeide på flere forskjellige steder. Ved omregningen til årsverk har en regnet med 280 arbeidsdager pr. årsverk.

I omtalen av oppgavene skiller en mellom arbeidshjelpen som gjelder voksne barn og andre slektninger + leid hjelp, og samlet arbeidsstyrke, som i tillegg til dette også omfatter brukerens og ektefellens arbeid på bruket.

Oppgavene over arbeidshjelpen, personer og dagsverk, er tatt inn i tabell 12 i annet hefte. For den samlede arbeidsstyrke i beregnede årsverk, finner en oppgavene i tabell 13. Begge tabeller gir oppgavene fylkesvis for bruk av forskjellig størrelse.

Oppgavene for jordbruksområdene finner en i tabellene 21 og 22 i tredje hefte. I tabell 29 finner en oppgavene over arbeidsstyrken, klassevis for jordbruksområdene.

Menn.

Av de 213 441 bruk med over 5 dekar jordbruksareal, var 197 234 drevet av mannlig bruker. Av disse hadde 74 691 gitt opp bruket som sitt eneste yrke, 50 785 som hovedyrke og 68 182 som biyrke. 3 576 hadde ikke svart på spørsmålet. Disse har en ved beregningen fordelt forholdsmessig på de tre gruppene (se side 62). Av dem som hadde noe sideyrke, har 82 pst. gitt opp tallet på dager som de arbeidet utenom bruket i året. I gjennomsnitt var det i gruppen hovedyrke 87 og i gruppen biyrke 201 dagsverk, eller henholdsvis ca. 30 og ca. 70 pst. av arbeidsåret. Som en vil se av foregående avsnitt, var det noe variasjon både etter bruksstørrelse og fylkesvis. Ved beregningen fant en ikke å kunne ta hensyn til dette, men har regnet med gjennomsnittstallene. Der bruket var gitt opp som eneste yrke, er det regnet med fullt årsverk, for dem som hadde bruket som hovedyrke, er årsverkene redusert med 30 pst., og for dem som hadde bruket som biyrke (og annet hovedyrke) med 70 pst.

Tallet på årsverk i forhold til tallet på brukere vil avhenge av fordelingen

på yrkesgruppene. Som omtalt i forrige avsnitt, varierer denne mye både distriktsvis og etter bruksstørrelse.

For den faste arbeidshjelpen er sommer- og vinterhalvåret regnet likt som halve årsverk. Den tilfeldige hjelpen er omregnet til årsverk = 280 dager.

Oppgavene over arbeidskraften er stilt sammen for 1948/49 og 1938/39 i tabellen nedenfor. Den gjelder bare menn.

	1948/49			1938/39		
	Tallet på personer	Bereg- nede årsverk	Pst.	Tallet på personer	Bereg- nede årsverk	Pst.
Brukere: ¹⁾						
Med bruket som eneyrke	75 881	75 881		69 849	69 849	
— » — hovedyrke	51 610	36 139		59 969	42 015	
— » — biyrke	69 743	20 930		64 323	19 287	
Brukere i alt ¹⁾	197 234	132 950	56.1	194 141	131 151	47.5
Fast hjelp:						
Familiemedlemmer {Sommer	66 076	33 038		89 517	44 758	
{Vinter	53 588	26 794		76 204	38 102	
Fremmed arbeidshjelp {Sommer	28 326	14 163		44 457	22 229	
{Vinter	20 370	10 185		31 296	15 648	
Fast hjelp i alt {Sommer	94 402	84 180	35.5	133 974	120 737	43.6
{Vinter	73 958			107 500		
Tilfeldig hjelp:						
Familiemedlemmer {Sommer		5 500			5 344	
{Vinter		2 397			2 930	
Fremmed arbeidshjelp {Sommer		9 030			12 014	
{Vinter		2 902			4 090	
Tilfeldig hjelp i alt		19 829	8.4		24 378	8.9
Beregnete årsverk i alt		236 959	100.0		276 266	100.0
Derav {Brukerne		132 950	56.1		131 151	47.5
{Andre familiemedlemmer		67 729	28.6		91 134	33.0
{Leid hjelp		36 280	15.3		53 981	19.5

¹⁾ De uoppgitte er fordelt forholdsvis.

I 1948/49 var det i alt 236 959 årsverk for menn, mot 276 266 i 1938/39, en nedgang på vel 39 000 årsverk. Tallet på årsverk for brukerne selv har økt litt — fra 131 151 til 132 950 — og utgjorde i 1948/49 56.1 pst. av alle årsverkene for menn, mot 47.5 pst. i 1938/39.

For andre familiemedlemmer er tallet på årsverk gått ned fra 91 134 til 67 729 — fra 33.0 til 28.6 pst. av årsverkene. Tallet på årsverk utført av leid hjelp er gått ned fra 53 981 til 36 280 — fra 19.5 til 15.3 pst. av årsverkene.

Ved sammenlikning med 1938/39 legger en særlig merke til nedgangen i årsverk i alt. Den svarer til 14.2 pst. Hele denne nedgangen faller på gruppene andre familiemedlemmer og leid hjelp. Disse to gruppene som i 1938/39 utførte 52.5 pst. av årsverkene, representerte i 1948/49 bare 43.9 pst. For brukerne selv er prosenten steget tilsvarende. Noe over halvdel av årsverkene faller på dem. Her teller særlig de som har bruket som ene- eller hovedyrke, mens brukernes arbeid på det store antall bruk som er biyrke, veier lite i forhold til den samlede beskjeftigelse i jordbruket. (Brukernes arbeid på de 136 000 boligbruk med under 5 dekar jordbruksareal er holdt utenfor beregningen.)

Ved de enkelte bruk og i gjennomsnitt for de enkelte distrikter og størrelsesklasser av bruk, vil både fordelingen av arbeidsstyrken (på brukere, familiemedlemmer og andre) og den absolutte størrelse av arbeidskraften variere sterkt. De naturlige driftsforhold, driftsintensiteten og driftsmetodene øver stor innflytelse, men særlig er størrelsen og sammensetningen av arbeidskraften avhengig av bruksstørrelsen.

Tabellen nedenfor viser hvordan de 132 950 beregnede årsverk for brukerne er fordelt etter yrkesgrupper og bruksstørrelse.

	Tallet på bruk	Årsverk hvor bruket er:			
		Eneyrke	Hovedyrke	Biyrke	I alt
Kl. 3. 5,1– 10 dekar ...	23 556	2 039	1 449	5 019	8 507
» 4. 10,1– 20 » ...	46 452	6 390	6 307	7 973	20 670
» 5. 20,1– 35 » ...	48 988	12 446	11 025	5 146	28 617
» 6. 35,1– 50 » ...	31 134	12 781	7 610	1 669	22 060
» 7. 50,1– 75 » ...	29 088	16 728	5 782	765	23 275
» 8. 75,1– 100 » ...	13 438	9 234	1 991	195	11 420
» 9. 100,1– 200 » ...	15 597	12 092	1 599	131	13 822
» 10. 200,1– 500 » ...	4 809	3 908	339	29	4 276
» 11 og 12. Over 500 » ...	379	263	37	3	303
I alt	213 441	75 881	36 139	20 930	132 950
Prosentvis	–	57.1	27.2	15.7	100.0
» 1939	–	53.3	32.0	14.7	100.0

Her ser en tydelig hvordan gruppen biyrke spiller hovedrollen ved de små bruk også etter omregningen til årsverk. Av brukernes arbeid i denne gruppen faller ca. 88 pst. på bruk under 35 dekar.

Tabellen på neste side viser fordelingen av den samlede mannlige arbeidsstyrke på brukere, familiemedlemmer og fremmede ved bruk av forskjellig størrelse.

På de minste brukene blir arbeidet vesentlig utført av brukerne selv og — som forrige tabell viser — for størstedelen som biyrke. Brukernes andel av årsverkene synker med økende bruksstørrelse, fra 3/4 ved brukene mellom 5 og 10 dekar til ca. 2/3 for bruk mellom 10 og 35 dekar, 1/2 i klasse 8 (75.1—100 dekar), 1/4 i klasse 10 (200.1—500 dekar) og knapt 1/10 ved brukene over

	Beregnete årsverk:				Prosentvis:			
	Brukere	Familiemedlemmer	Fremmede	I alt	Brukere	Familiemedlemmer	Fremmede	I alt
Kl. 3. 5,1– 10 dekar.	8 507	2 371	562	11 440	74.4	20.7	4.9	100
» 4. 10,1– 20 »	20 670	8 147	1 481	30 298	68.2	26.9	4.9	100
» 5. 20,1– 35 »	28 617	13 187	2 352	44 156	64.8	29.9	5.3	100
» 6. 35,1– 50 »	22 060	11 275	2 455	35 790	61.6	31.5	6.9	100
» 7. 50,1– 75 »	23 275	13 314	3 917	40 506	57.5	32.9	9.6	100
» 8. 75,1– 100 »	11 420	7 327	3 414	22 161	51.5	33.1	15.4	100
» 9. 100,1– 200 »	13 822	9 175	9 348	32 345	42.7	28.4	28.9	100
» 10. 200,1– 500 »	4 276	2 773	9 754	16 803	25.4	16.5	58.1	100
» 11 og 12. Over 500 »	303	160	2 997	3 460	8.8	4.6	86.6	100
Rikets bygder .	132 950	67 729	36 280	236 959	56.1	28.6	15.3	100
1939	131 151	91 134	53 981	276 266	47.5	33.0	19.5	100

500 dekar. Familiemedlemmenes rolle varierer mindre med bruksstørrelsen. I klasse 3 har de knapt 21 pst. av årsverkene. For brukene mellom 10 og 200 dekar varierer det bare mellom 27 og 33 pst. For de større brukene er prosenten betydelig lavere. Ved brukene mellom 5 og 50 dekar er den fremmede arbeidshjelpen bare 5–7 pst. av de beregnede årsverk. For de høyere bruksklasser øker prosenten sterkt, fra 9.6 i klasse 7 til 86.6 for brukene over 500 dekar.

I tabell 13 i annet hefte finner en de tilsvarende oppgaver for fylkene. En ser der at det faller flest årsverk på brukerne selv, i alle fylker. I Vest-Agder falt hele 73.1 pst. på brukerne. Lavest er tallet for Akershus med 45.8 pst. For øvrig veksler det mellom 64.2 pst. i Aust-Agder og 50.3 i Hedmark. For familiemedlemmene er variasjonene noe større — fra 40.6 pst. i Troms til 19.5 pst. i Akershus. Når det gjelder fremmed arbeidshjelp, er forskjellen mellom fylkene svært stor. Den spiller størst rolle på Østlandet, minst i Nord-Norge og på Vestlandet. I Akershus faller hele 34.7 pst. av årsverkene på fremmede, i de andre østlandsfylkene (bortsett fra Telemark) fra 20 til 26 pst. I Sør- og Nord-Trøndelag utgjør de henholdsvis 15.7 og 19.8 pst. I Rogaland faller 12.5 pst. på de fremmede, men i de øvrige vestlandsfylkene bare 6.4–7.6 pst. For Telemark og Aust-Agder er prosenten vel 11, men for Vest-Agder bare 5.5. I Nord-Norge varierer det mellom 4.6 pst. i Finnmark og 6.0 pst. i Nordland.

De tilsvarende tall for jordbruksområdene finner en i tabell 22 i tredje hefte.

I kystbygdene i Agder faller 72.5 pst. av årsverkene på brukerne, i Vest-Agders kystbygder hele 77.2 pst. Dette er mer enn i noe annet område. Til gjengjeld er det relativt få årsverk som utføres av andre familiemedlemmer — i Agders kystbygder 18.4 pst. Bare silurbygdene inne i landet viser like lavt tall for familiemedlemmer, men der spiller den fremmede hjelpen større rolle enn i de andre områdene, 34.4 pst. Dette området har den laveste prosent (47.4)

for brukerne. Innen silurbygdene er det ellers ikke så liten forskjell mellom fylkene. I Hedmarks silurbygder utgjorde den leide arbeidshjelpen 44.5 pst. av årsverkene, i Buskeruds silurbygder 21.5 pst. For familiemedlemmene var prosenttallene i de samme fylkesdeler henholdsvis 15.7 og 20.6 og for brukerne henholdsvis 39.8 og 57.9. I de sørøstlige slettebygder utførte den fremmede arbeidshjelpen gjennomsnittlig 30.4 pst. av årsverkene — mest i Buskerud og Akershus, en del mindre i Østfold og Vestfold. Ellers var bygdene ved Trondheimsfjorden, andre indre bygder i Trøndelag og Jærens sletteland av de områder som hadde relativt mest leid hjelp. I områdene i Nord-Norge falt bare 5—6 pst. av årsverkene på fremmede — i øybygdene i Finnmark bare 2.8 pst. Til gjengjeld utfører familiemedlemmene forholdsvis større del av årsverkene i Nord-Norge enn i de andre landsdelene, 36—40 pst. I det store og hele er det i de beste jordbruksbygder, at den leide hjelpen utfører forholdsvis størst del av årsverkene, 28.8 pst. Her faller knapt halvparten av årsverkene på brukerne selv, mens det veksler mellom 58—60 pst. i de andre områdegruppene. Familiemedlemmene tar også en mindre del av arbeidet enn andre steder. Den leide hjelpen spiller minst rolle i kystbygdene, hvor den bare svarer til 6.8 pst. av arbeidsstyrken. Tilsvarende tall for de indre bygder er 9.8 og for mellom- eller skogbygdene 15.5.

I følgende tabell er stilt sammen oppgaver over arbeidsstyrken (menn) i årsverk pr. bruk og pr. 100 dekar jordbruksareal ved bruk av forskjellig størrelse.

	Dekar jordbruksareal pr. bruk over 5 dekar	Årsverk pr. bruk	Årsverk pr. 100 dekar jordbruksareal				Pst. av den samlede arbeidsstyrken
			Bruker	Familiemedlemmer	Fremmede	I alt	
Kl. 3. 5,1- 10 dek.	7.9	0.49	4.55	1.27	0.30	6.12	4.8
» 4. 10,1- 20 »	15.2	0.65	2.92	1.15	0.21	4.28	12.8
» 5. 20,1- 35 »	27.2	0.90	2.14	0.99	0.18	3.31	18.6
» 6. 35,1- 50 »	42.4	1.15	1.67	0.85	0.19	2.71	15.1
» 7. 50,1- 75 »	61.7	1.39	1.30	0.74	0.22	2.26	17.1
» 8. 75,1- 100 »	86.8	1.65	0.98	0.63	0.29	1.90	9.3
» 9. 100,1- 200 »	137.2	2.07	0.64	0.43	0.44	1.51	13.7
» 10. 200,1- 500 »	280.4	3.49	0.32	0.21	0.72	1.25	7.1
» 11 og 12. Over 500 »	698.6	9.13	0.12	0.06	1.13	1.31	1.5
Rikets bygder 1939	48.1 51.2	1.11 1.29	1.30 1.19	0.66 0.83	0.35 0.49	2.31 2.51	100.0

Den samlede arbeidsstyrken pr. bruk øker sterkt med bruksstørrelsen, fra 1/2 årsverk pr. bruk med mellom 5 og 10 dekar jordbruksareal til 1.15 pr. bruk mellom 35 og 50 dekar, vel 2 årsverk pr. bruk mellom 100 og 200 dekar og vel 9 årsverk pr. bruk med over 500 dekar jordbruksareal.

Pr. arealenhet er forholdet omvendt. Arbeidsforbruket pr. 100 dekar jordbruksareal avtar fra 6.1 årsverk i klasse 3 (5.1—10 dekar) til 1.3 ved bruk med over 200 dekar jordbruksareal.

Tallet på årsverk pr. 100 dekar er uforholdsmessig stort ved de minste brukene. For disse brukene kan det være vanskelig å skille ut den arbeidstiden som virkelig er gått med til driften av bruket. De små brukene har heller ikke så lett for å få arbeidskraften så rasjonelt utnyttet som de større brukene.

I gjennomsnitt for alle brukene med over 5 dekar jordbruksareal falt det 1.11 årsverk på hvert bruk, mot 1.29 i 1939. Tallet på årsverk pr. 100 dekar jordbruksareal er gått ned fra 2.51 til 2.31. Nedgangen faller på leid hjelp og familiemedlemmer. For brukerne er det øking fra 1.19 til 1.30 årsverk.

Siste kolonne i tabellen viser hvor stor del av den samlede arbeidsstyrken som faller på bruk av forskjellig størrelse.

Den gjennomsnittlige arbeidsstyrken i årsverk pr. bruk og pr. 100 dekar jordbruksareal varierer sterkt fylkesvis, som tabellen nedenfor viser.

	Dekar jordbruksareal pr. bruk over 5 dekar	Årsverk pr. bruk	Årsverk pr. 100 dekar jordbruksareal				Pst. av den samlede arbeidsstyrken
			Bruker	Familie-medlemmer	Fremmede	I alt	
Østfold	99.5	1.44	0.74	0.33	0.37	1.44	4.8
Akershus	88.5	1.45	0.75	0.32	0.56	1.63	6.0
Hedmark	54.0	1.12	1.04	0.49	0.54	2.07	8.9
Oppland	58.6	1.29	1.21	0.53	0.46	2.20	8.6
Buskerud	54.7	1.13	1.17	0.49	0.40	2.06	4.7
Vestfold	74.8	1.29	0.98	0.37	0.38	1.73	3.5
Telemark	40.7	1.05	1.57	0.71	0.29	2.57	3.8
Aust-Agder	28.8	0.92	2.05	0.79	0.36	3.20	2.4
Vest-Agder	26.7	0.85	2.31	0.68	0.18	3.17	3.1
Rogaland	44.1	1.26	1.71	0.78	0.35	2.84	6.4
Hordaland	34.2	1.05	1.83	1.01	0.23	3.07	7.2
Sogn og Fjordane	41.6	1.23	1.67	1.10	0.19	2.96	6.1
Møre og Romsdal	38.8	1.02	1.60	0.84	0.19	2.63	6.9
Sør-Trøndelag	57.1	1.29	1.20	0.71	0.36	2.27	7.0
Nord-Trøndelag	62.2	1.30	1.08	0.59	0.41	2.08	6.1
Nordland	32.1	0.84	1.52	0.93	0.16	2.61	8.2
Troms	30.7	0.89	1.57	1.17	0.15	2.89	4.9
Finmark	23.2	0.68	1.70	1.11	0.13	2.94	1.4
Rikets bygder	48.1	1.11	1.30	0.66	0.35	2.31	100.0

Variasjonene skriver seg hovedsakelig fra det før nevnte avhengighetsforhold mellom bruksstørrelse og arbeidsforbruk. I fylkene i Agder og i Nord-Norge er brukene minst, 23—32 dekar jordbruksareal pr. bruk over 5 dekar. Disse fylkene har lave tall for årsverk pr. bruk (0.7—0.9) og høye tall for årsverk pr. 100 dekar (2.6—3.2). Det motsatte er tilfelle i fylker som Østfold, Akershus og Vestfold. Her er bruksstørrelsen gjennomsnittlig 75—100 dekar jordbruks-

areal. Tallene for årsverk pr. bruk er høyest i disse fylkene (1.3—1.5), men de har de laveste tall (1.4—1.7) for årsverk pr. 100 dekar jordbruksareal.

De samme forhold gjør seg gjeldende når en ser på tallene for jordbruksområdene. Se tabellen på neste side.

I det store og hele er tallet på årsverk pr. bruk sterkt avhengig av bruksstørrelsen, men forholdet mellom de ymse områder viser tydelig at andre ting, f. eks. driftsform m. v., også spiller inn.

Brukene er størst i de sørøstlige slettebygder, med gjennomsnittlig 90 dekar jordbruksareal. Arbeidskraften svarer til 1.45 årsverk pr. bruk. Den gjennomsnittlige bruksstørrelsen er atskillig lavere i Jærens slettebygder (ca. 60 dekar), men arbeidskraften pr. bruk er vel så stor som i de sørøstlige slettebygder — 1.48 årsverk. På Jærens sletteland blir det drevet en, etter norske forhold, meget intensiv og arbeidskrevende jordbruksdrift med stort husdyrhold. Det forholdsvis høye tall for årsverk pr. bruk skriver seg i første rekke fra dette forhold.

I bygdene ved Trondheimsfjorden, med bruksstørrelse på ca. 72 dekar jordbruksareal, er også arbeidskraften pr. bruk like stor som i de sørøstlige slettebygder.

Mellom- eller skogbygdene på Østlandet og «andre ytre bygder» på Vestlandet har nøyaktig samme tall, 0.99, for årsverk pr. bruk, men det er 15 dekar forskjell på den gjennomsnittlige bruksstørrelsen i disse to områdene.

Færrest årsverk pr. 100 dekar jordbruksareal har de sørøstlige slettebygder med 1.61. Ellers er det bare to områder, silurbygdene inne i landet og «andre indre bygder» i Trøndelag, hvor det er under 2 årsverk pr. 100 dekar. For de fleste områder ligger tallet mellom 2 og 3 årsverk. Høyest — 3.35 — er tallet for de små brukene (gjennomsnittlig 23.6 dekar) i Agders kystbygder. Ellers er det bare 4 områder med over 3 årsverk pr. 100 dekar, nemlig: mellom- eller skogbygdene i Agder, skiferlandskapene ved Boknfjorden, kystbygdene i Trøndelag og øybygdene i Nord-Norge.

Brukene er størst (med 79.2 dekar jordbruksareal) i de beste jordbruksbygder, og arbeidsstyrken pr. bruk — 1.43 årsverk — er da også større enn i de andre områdegrupper. I forhold til jordbruksarealet er arbeidsforbruket lavest i de beste jordbruksbygder, 1.81 årsverk pr. 100 dekar. Kystbygdene har de minste bruk (30.7 dekar), færrest årsverk pr. bruk (0.9) og flest årsverk pr. 100 dekar (2.94). Det er ingen forskjell på den gjennomsnittlige bruksstørrelsen i mellom- eller skogbygdene og de indre bygder, men arbeidsstyrken er 17—18 pst. større i de indre bygder.

Som allerede nevnt, er arbeidsforbruket i de enkelte fylker, områder og landsdeler sterkt preget av bruksstørrelsen. Arbeidsstyrkens størrelse vil dog i sterk grad rette seg etter de særegne forhold i de ymse distrikter — naturvilkår, driftsforhold m. v. Dette får en best inntrykk av ved å sammenlikne tallene klasse for klasse. Disse tallene for jordbruksområdene og landsdelene finner en i tabellen på side 85, utregnet som arbeidsstyrke i årsverk pr. 100 dekar jordbruksareal.

Arbeidsstyrken (menn) i beregnede årsverk pr. bruk og pr. 100 dekar jordbruksareal.

	Dekar jordbruksareal pr. bruk over 5 dekar	Årsverk pr. bruk	Årsverk pr. 100 dekar jordbruksareal				Pst. av samlet arbeidsstyrke
			Bruker	Familie-medlemmer	Fremmede	I alt	
A. Østlandet med Telemark.							
I. De sørøstlige slettebygder	90.0	1.45	0.79	0.33	0.49	1.61	13.6
II. Silurbygdene inne i landet	74.8	1.37	0.87	0.33	0.63	1.83	7.2
III. Mellom- eller skogbygder	48.2	0.99	1.17	0.53	0.35	2.05	10.3
IV. Dal- og fjellbygder.....	47.2	1.21	1.51	0.74	0.32	2.57	9.3
Tilsammen	64.3	1.24	1.02	0.45	0.45	1.92	40.4
B. Agder.							
V. Kystbygder	23.6	0.79	2.42	0.62	0.31	3.35	2.3
VI. Mellom- eller skogbygder	29.1	0.92	2.15	0.74	0.25	3.14	2.1
VII. Dal- og fjellbygder.....	35.3	1.03	1.87	0.89	0.16	2.92	1.1
Tilsammen	27.5	0.88	2.20	0.72	0.26	3.18	5.5
C. Vestlandet.							
VIII. Skiferlandskapene ved Boknfjorden	44.2	1.34	1.79	0.85	0.39	3.03	0.5
IX. Jærens sletteland	59.6	1.48	1.40	0.61	0.48	2.49	2.8
X. Andre ytre bygder	33.1	0.99	1.80	1.00	0.18	2.98	13.0
XI. Indre bygder.....	44.1	1.25	1.67	0.93	0.24	2.84	10.3
Tilsammen	39.2	1.12	1.70	0.92	0.24	2.86	26.6
D. Trøndelag.							
XII. Kystbygder	31.6	0.97	1.75	1.05	0.26	3.06	1.6
XIII. Ytre fjordbygder	50.3	1.23	1.37	0.77	0.30	2.44	1.5
XIV. Bygder ved Trondheimsfjorden	71.8	1.46	1.00	0.55	0.48	2.03	5.5
XV. Dal- og fjellbygder.....	54.5	1.23	1.22	0.78	0.25	2.25	2.3
XVI. Andre indre bygder	72.6	1.39	0.99	0.55	0.37	1.91	2.1
Tilsammen	59.4	1.30	1.14	0.65	0.39	2.18	13.0
E. Nord-Norge.							
XVII. Øyer	25.2	0.77	1.73	1.14	0.19	3.06	4.5
XVIII. Kystbygder	29.9	0.80	1.55	0.95	0.16	2.66	3.8
XIX. Fjord- og dalbygder	32.2	0.87	1.50	1.07	0.13	2.70	4.6
XX. Innlandsbygder	47.6	1.08	1.33	0.82	0.11	2.26	1.6
Tilsammen	30.6	0.83	1.55	1.02	0.15	2.72	14.5
Rikets bygder	48.1	1.11	1.30	0.66	0.35	2.31	100.0
1. De beste jordbruksbygder....	79.2	1.43	0.90	0.39	0.52	1.81	29.7
2. Mellom- eller skogbygder	44.7	0.98	1.29	0.55	0.34	2.18	12.4
3. Kystbygder	30.7	0.90	1.77	0.97	0.20	2.94	26.7
4. Indre bygder.....	44.8	1.15	1.48	0.84	0.25	2.57	31.2

Årsverk i alt pr. 100 dekar jordbruksareal. Menn.

	Kl. 3	Kl. 4	Kl. 5	Kl. 6	Kl. 7	Kl. 8	Kl. 9	Kl. 10	Kl. 11 og 12 Over 500 dekar	I alt
	5,1- 10 dekar	10,1- 20 dekar	20,1- 35 dekar	35,1- 50 dekar	50,1- 75 dekar	75,1- 100 dekar	100,1- 200 dekar	200,1- 500 dekar		
A. Østlandet med Telemark.										
I. De sørøstlige slette- bygder.....	6.29	4.03	2.92	2.38	20.1	1.75	1.39	1.15	1.22	1.61
II. Silurbygdene inne i landet.....	5.20	3.61	2.96	2.42	2.14	1.81	1.58	1.38	1.34	1.83
III. Mellom- eller skog- bygder.....	5.10	3.44	2.75	2.35	2.05	1.78	1.43	1.25	1.33	2.05
IV. Dal- og fjellbygder	6.20	4.65	3.66	2.92	2.39	2.04	1.68	1.35	1.27	2.57
Tilsammen	5.66	3.87	3.09	2.53	2.15	1.83	1.47	1.23	1.28	1.92
B. Agder.										
V. Kystbygder.....	5.59	4.14	3.25	2.86	2.42	2.15	2.18	3.08	-	3.35
VI. Mellom- eller skog- bygder.....	5.69	4.10	3.43	2.83	2.42	2.03	1.91	1.86	-	3.14
VII. Dal- og fjellbygder	5.80	4.72	3.82	2.87	2.23	1.85	1.39	0.57	-	2.92
Tilsammen	5.63	4.20	3.43	2.85	2.37	1.99	1.71	1.82	-	3.18
C. Vestlandet.										
VIII. Skiferlandskapene ved Boknfjorden..	7.78	5.83	4.37	3.45	2.58	2.23	1.61	2.23	-	3.03
IX. Jærens sletteland .	7.24	5.38	3.93	3.05	2.47	2.13	1.78	1.63	-	2.49
X. Andre ytre bygder	6.52	4.67	3.58	2.83	2.29	1.86	1.50	1.22	1.93	2.98
XI. Indre bygder.....	7.13	5.12	3.99	3.25	2.53	2.10	1.60	1.32	-	2.84
Tilsammen	6.76	4.84	3.74	3.01	2.42	2.02	1.62	1.46	3.52	2.87
D. Trøndelag.										
XII. Kystbygder.....	6.70	4.58	3.54	2.81	2.32	2.01	1.62	1.75	-	3.06
XIII. Ytre fjordbygder .	6.47	4.63	3.53	2.73	2.37	2.05	1.66	1.13	2.33	2.44
XIV. Bygder ved Trond- heimsfjorden.....	6.32	4.42	3.37	2.84	2.39	2.04	1.62	1.33	1.29	2.03
XV. Dal- og fjellbygder	5.56	4.10	3.37	2.84	2.40	2.05	1.54	1.00	0.34	2.25
XVI. Andre indre bygder	5.29	3.37	2.79	2.47	2.24	1.93	1.62	1.24	1.38	1.91
Tilsammen	6.25	4.32	3.35	2.77	2.36	2.02	1.61	1.28	1.18	2.18
E. Nord-Norge.										
XVII. Øyer.....	6.35	4.27	3.08	2.47	2.01	1.73	1.41	1.43	-	3.06
XVIII. Kystbygder.....	6.23	4.27	2.91	2.35	1.86	1.52	1.26	1.41	1.59	2.66
XIX. Fjord- og dalbygder	6.03	4.13	3.10	2.54	2.10	1.68	1.25	0.88	-	2.70
XX. Innlandsbygder...	5.69	4.02	3.00	2.62	2.22	1.77	1.39	1.04	-	2.26
Tilsammen	6.21	4.22	3.04	2.48	2.04	1.67	1.32	1.20	1.59	2.73
Rikets bygder.....	6.12	4.28	3.31	2.71	2.26	1.90	1.51	1.25	1.31	2.31
1. De beste jordbruks- bygder.....	6.04	4.09	3.16	2.60	2.19	1.87	1.50	1.24	1.31	1.81
2. Mellom- eller skogbygder	5.23	3.58	2.91	2.45	2.10	1.80	1.44	1.25	1.33	2.18
3. Kystbygder.....	6.30	4.44	3.34	2.70	2.21	1.84	1.51	1.36	1.86	2.94
4. Indre bygder.....	6.35	4.54	3.53	2.90	2.38	2.00	1.59	1.25	0.91	2.57

For brukene under 200 dekar er arbeidsforbruket størst i de indre bygder, dernest i kystbygdene og de beste jordbruksbygder. Lavest er det i mellom- eller skogbygdene. For brukene over 200 dekar er det kystbygdene som har størst arbeidsforbruk. De andre områdegruppene ligger jamt for brukene mellom 200 og 500 dekar. For de større bruk skiller de indre bygder seg ut med relativt lavt tall for årsverk. Utslåttene utgjør en forholdsvis stor del av jordbruksarealet ved disse brukene.

Agderfylkene har større arbeidsforbruk pr. 100 dekar enn de andre fylkene, når en ser på alle bruk under ett. Det er de mange små bruk mellom 5 og 35 dekar som trekker gjennomsnittstallet opp. Men arbeidsforbruket ved disse brukene er ikke stort, når en ser det i forhold til samme bruksstørrelse i andre landsdeler. Dette viser tydelig hvilken virkning tallet på bruk i de forskjellige størrelsesklasser kan ha på gjennomsnittstallene.

Ved klassevis sammenlikning av områdene viser det seg at skiferlandskapene ved Boknfjorden og Jærens sletteland for de fleste klassers vedkommende har større arbeidsforbruk enn de andre områder. Det er sterk jordbruksdrift innen disse områdene. Tallene for de indre bygder på Vestlandet ligger på omtrent samme nivå. Noen av våre mest framtreddende fruktstrøk ligger innen dette området, men ellers er det vel rimelig at de store tallene også bærer preg av at en stor del av brukene er tungbrukte og arbeidskrevende.

Kvinner.

Som før nevnt, omfatter oppgavene over arbeidsstyrken ikke bare det egentlige jordbruksarbeid, men også husarbeidet. Ved beregningen av den kvinnelige arbeidsstyrken har en for de fast beskjeftigede regnet tallet på årsverk lik tallet på personer. Den overveiende del av kvinnene er stadig beskjeftiget på bruket, enten de nå er med i fjøset eller i utearbeidet, eller de har sitt arbeid i huset. Dagsverkene for tilfeldig hjelp er også for kvinnene regnet om til årsverk à 280 dager.

En viser til tabellene 12 og 13 i annet hefte og tabellene 21, 22 og 29 i tredje hefte. På neste side gir en et sammendrag for hele landet, sammenliknet med tallene for 1938/39.

Av kvinnene utgjorde den leide arbeidshjelpen prosentvis en enda mindre del av hele arbeidsstyrken enn tilfelle var for mennene.

Den samlede arbeidsstyrke er beregnet til 277 000 årsverk, mot 313 000 i 1938/39. Det er altså en nedgang på 36 000 årsverk. Tallet på årsverk utført av ektefeller og kvinnelige brukere har økt litt — fra 174 300 til 177 600. I 1938/39 utgjorde denne gruppen 55.7 pst. av alle årsverkene, i 1948/49 64.1 pst. Gruppen andre familiemedlemmer gikk ned fra 92 700 til 75 800 årsverk — fra 29.6 til 27.4 pst. av den samlede arbeidsstyrken. Leid hjelp er gått sterkest tilbake — fra 46 000 årsverk som var 14.7 pst. av arbeidsstyrken i 1938/39 til 23 600 årsverk eller 8.5 pst. i 1948/49.

I forhold til 1938/39, er ikke den kvinnelige arbeidskraften blitt redusert

	1948/49			1938/39		
	Tallet på personer	Bereg- nede årsverk	Pst.	Tallet på personer	Bereg- nede årsverk	Pst.
Ektefeller og kvin- nelige brukere:						
Ektefeller	162 169	162 169		154 768	154 768	
Kvinnelige brukere	15 431	15 431		19 533	19 533	
I alt ...	177 600	177 600	64.1	174 301	174 301	55.7
Fast hjelp:						
Familiemedlemmer	{ Sommer 74 685 Vinter 66 501	{ 37 342 33 251		{ 92 836 83 307	{ 46 418 41 654	
Fremmed arbeidshjelp	{ Sommer 19 982 Vinter 16 087	{ 9 991 8 044		{ 43 143 35 128	{ 21 571 17 564	
Fast hjelp i alt	{ Sommer 94 667 Vinter 82 588	{ 88 628	32.0	{ 135 979 118 435	{ 127 207	40.6
Tilfeldig hjelp:						
Familiemedlemmer	{ Sommer Vinter	{ 3 339 1 859		{ }	{ 2 872 1 801	
Fremmed arbeidshjelp	{ Sommer Vinter	{ 4 073 1 502		{ }	{ 4 950 1 906	
Tilfeldig hjelp i alt		10 773	3.9		11 529	3.7
Beregnete årsverk i alt		277 001	100.0		313 037	100.0
Derav { Ektefeller og kvinnelige brukere		177 600	64.1		174 301	55.7
{ Andre familiemedlemmer		75 791	27.4		92 745	29.6
{ Leid hjelp		23 610	8.5		45 991	14.7

fullt så sterkt som den mannlige. Nedgangen er på henholdsvis 11.3 og 14.2 pst. Når det gjelder brukerne og deres ektefeller, er det for kvinner en øking på 1.9 pst. og for menn 1.4 pst. i forhold til 1938—39. Reduksjonen for andre familiemedlemmer var 18.3 pst. for kvinner og 25.7 pst. for menn. For leid hjelp derimot er reduksjonen sterkest for kvinnene, 48.7 pst., mot 32.8 pst. for menn.

Tabell 13 i annet hefte viser den kvinnelige arbeidsstyrken i beregnede årsverk for fylkene og ved bruk av forskjellig størrelse.

Konenes og de kvinnelige brukeres del av den samlede arbeidsstyrken synker jamt med økende bruksstørrelse, fra 82.3 pst. ved brukene mellom 5 og 10 dekar til 27.4 pst. ved brukene over 500 dekar. Familiemedlemmenes del av årsverkene er størst i klassene 6—9, hvor den svarer til omtrent 1/3. Prosenten synker med så vel økende som synkende bruksstørrelse. Leiehjelp er det svært lite av ved de minste brukene. Ved brukene inntil 35 dekar utgjør

den mindre enn 5 pst. av årsverkene. Prosenten øker med økende bruksstørrelse, men selv ved bruk med mellom 100 og 200 dekar jordbruksareal er den ikke større enn 20. Ved brukene mellom 200 og 500 dekar er vel 1/3 av arbeidsstyrken leid hjelp, og ved brukene over 500 dekar knapt 2/3.

Fylkestallene viser at i Vest-Agder og Finnmark faller ca. 73 pst. av årsverkene på konene og de kvinnelige brukere. I disse fylkene spiller leid hjelp minst rolle, henholdsvis 3.7 og 3.1 pst. av årsverkene. I Sogn og Fjordane utgjør konene og kvinnelige brukere minst del (54.9 pst.) av arbeidsstyrken. Her spiller familiemedlemmene en tilsvarende større rolle. 37.8 pst. faller på denne gruppen. Neste fylke er Sør-Trøndelag med 31.9 pst., og lavest kommer Akershus med 19.3 pst. Akershus har derimot høyest prosent, 14.6, for leid hjelp. Østlandsfylkene har i det hele relativt mest leid hjelp, Agder og Nord-Norge minst.

Områdetallene i tabell 22, tredje hefte, viser at gruppen koner og kvinnelige brukere spiller størst rolle i kystbygdene i Agder, der den utgjør 75.1 pst. av arbeidsstyrken. Den laveste prosent har dal- og fjellbygdene i Trøndelag — 55.0. Ellers er det liten forskjell mellom områdene, prosenten dreier seg stort sett om 65.

I Trøndelags dal- og fjellbygder utfører familiemedlemmene 36.1 pst. av årsverkene, i silurbygdene inne i landet 18.9 pst. Dette er ytterpunktene. Forskjellen mellom de enkelte områder er større enn for konene og de kvinnelige brukerne, men ikke så stor som for fremmed arbeidshjelp. Her veksler prosenten mellom 15.0 i silurbygdene inne i landet og 4.8 i fjord- og dalbygdene i Nord-Norge. Den leide hjelpen spiller størst rolle i de beste jordbruksbygder.

Tabellen på neste side viser den kvinnelige arbeidsstyrke i beregnede årsverk pr. bruk og pr. 100 dekar jordbruksareal.

Når det gjelder årsverk pr. bruk, er det liten forskjell mellom områdene — langt mindre enn for menn. Utreignet pr. 100 dekar jordbruksareal derimot, blir forskjellen større. En stor del av kvinnenens arbeid faller på husholdningen og annet arbeid med hus og hjem. Den kvinnelige arbeidsstyrken vil i noen grad rette seg etter bruksstørrelsen, men er i større grad enn den mannlige hjelp avhengig av andre faktorer, f. eks. familiens størrelse og sammensetning. En viser til det som er sagt foran om beregningsmåten av årsverkene, henholdsvis for menn og kvinner.

Sammenstillingen på side 90 viser hvordan arbeidsstyrken av kvinner og menn retter seg etter bruksstørrelsen.

Ved brukene mellom 50 og 100 dekar var den kvinnelige og mannlige arbeidskraft av omtrent samme størrelse. Det var økende forskjell med så vel avtakende som økende bruksstørrelse, slik at jo mindre brukene er, dess større rolle spiller kvinnearbeidet, og omvendt.

For de fire områdegruppene varierte den kvinnelige arbeidskraften bare mellom 1.22 årsverk pr. bruk i mellom- eller skogbygdene og 1.34 årsverk i de indre bygder.

Arbeidsstyrken (kvinner) i beregnede årsverk pr. bruk og pr. 100 dekar jordbruksareal.

	Dekar jordbruksareal pr. bruk over 5 dekar	Årsverk pr. bruk	Årsverk pr. 100 dekar jordbruksareal				Pst. av samlet arbeidsstyrke
			Ektefeller og kvinnelige brukere	Familie-medlemmer	Fremmede	I alt	
A. Østlandet med Telemark.							
I. De sørøstlige slettebygder	90.0	1.31	0.95	0.30	0.21	1.46	10.6
II. Silurbygdene inne i landet	74.8	1.29	1.14	0.32	0.26	1.72	5.8
III. Mellom- eller skogbygder	48.2	1.24	1.72	0.64	0.22	2.58	11.0
IV. Dal- og fjellbygder.....	47.2	1.29	1.66	0.82	0.26	2.74	8.4
Tilsammen	64.3	1.28	1.29	0.47	0.23	1.99	35.8
B. Agder.							
V. Kystbygder	23.6	1.08	3.43	0.90	0.24	4.57	2.7
VI. Mellom- eller skogbygder	29.1	1.13	2.69	0.98	0.20	3.87	2.2
VII. Dal- og fjellbygder.....	35.3	1.18	2.04	1.15	0.16	3.35	1.1
Tilsammen	27.5	1.11	2.85	0.98	0.21	4.04	6.0
C. Vestlandet.							
VIII. Skiferlandskapene ved Boknfjorden	44.2	1.32	1.87	0.78	0.35	3.00	0.4
IX. Jærens sletteland	59.6	1.30	1.38	0.55	0.25	2.18	2.1
X. Andre ytre bygder	33.1	1.32	2.56	1.19	0.22	3.97	14.9
XI. Indre bygder.....	44.1	1.42	1.81	1.13	0.28	3.22	9.9
Tilsammen	39.2	1.35	2.11	1.08	0.25	3.44	27.3
D. Trøndelag.							
XII. Kystbygder	31.6	1.26	2.67	1.08	0.26	4.01	1.8
XIII. Ytre fjordbygder	50.3	1.35	1.67	0.79	0.23	2.69	1.4
XIV. Bygder ved Trondheimsfjorden	71.8	1.40	1.19	0.54	0.22	1.95	4.6
XV. Dal- og fjellbygder.....	54.5	1.45	1.46	0.96	0.23	2.65	2.3
XVI. Andre indre bygder	72.6	1.40	1.13	0.56	0.24	1.93	1.8
Tilsammen	59.4	1.38	1.40	0.69	0.23	2.32	11.9
E. Nord-Norge.							
XVII. Øyer	25.2	1.28	3.49	1.32	0.27	5.08	6.4
XVIII. Kystbygder	29.9	1.26	2.91	1.09	0.22	4.22	5.1
XIX. Fjord- og dalbygder	32.2	1.28	2.62	1.17	0.19	3.98	5.8
XX. Innlandsbygder	47.6	1.31	1.75	0.85	0.15	2.75	1.7
Tilsammen	30.6	1.28	2.82	1.15	0.21	4.18	19.0
Rikets bygder	48.1	1.30	1.73	0.74	0.23	2.70	100.0
1. De beste jordbruksbygder....	79.2	1.32	1.07	0.37	0.23	1.67	23.4
2. Mellom- eller skogbygder	44.7	1.22	1.83	0.68	0.22	2.73	13.3
3. Kystbygder	30.7	1.27	2.78	1.14	0.23	4.15	32.2
4. Indre bygder	44.8	1.34	1.79	0.96	0.24	2.99	31.1

			Årsverk pr. bruk	
			Kvinner	Menn
Kl.	3.	5,1- 10 dekar	1.03	0.49
»	4.	10,1- 20 »	1.12	0.65
»	5.	20,1- 35 »	1.22	0.90
»	6.	35,1- 50 »	1.32	1.15
»	7.	50,1- 75 »	1.44	1.39
»	8.	75,1- 100 »	1.55	1.65
»	9.	100,1- 200 »	1.69	2.07
»	10.	200,1- 500 »	1.99	3.49
»	11 og 12.	Over 500 dekar.....	2.77	9.13
Rikets bygder			1.30	1.11

Pr. 100 dekar jordbruksareal varierer det derimot mellom 1.67 årsverk i de beste jordbruksbygder og 4.15 årsverk i kystbygdene. Forskjellen mellom gruppene skriver seg fra den arbeidshjelp som hører familien til. For ektefeller og kvinnelige brukere veksler årsverkene mellom 1.07 i de beste jordbruksbygder og 2.78 i kystbygdene, og for andre familiemedlemmer mellom 0.37 og 1.14 årsverk i de samme områdegruppene. Den fremmede arbeidshjelpen er omtrent like stor i forhold til jordbruksarealet i alle områdegruppene — 0.22—0.24 årsverk.

De beste jordbruksbygder hadde 29.7 pst. av den samlede mannlige arbeidsstyrke i rikets bygder, men bare 23.4 pst. av den kvinnelige. De tilsvarende tall for kystbygdene var 26.7 og 32.2. Disse tallene viser også at den kvinnelige arbeidskraft i større grad enn den mannlige er avhengig av brukstallet. Kystbygdene har mindre, men flere bruk enn de beste jordbruksbygder.

For å kaste lys over arbeidsforholdene, har en også telt opp hvor mange bruk som ikke har noen fast arbeidshjelp utenom brukeren og eventuelt ektefellen. Videre har en telt opp hvor mange bruk det er som har fast leiehjelp — delt på grupper etter om de bare hadde fast kvinnelig hjelp eller henholdsvis 1, 2, 3 og flere menn i fast arbeid. Oppgavene for fylkene er tatt inn i tabell 14 i annet hefte og for jordbruksområdene i tabell 18 i tredje hefte. Det er regnet med forholdet i sommerhalvåret. I tabellen på neste side er tallene stilt sammen for bruksklassene, landsdelene og områdegruppene. Tabellen på side 92 viser de samme oppgavene som relativtall.

I alt var 109 592 bruk eller 51.3 pst. av brukene med over 5 dekar jordbruksareal uten fast hjelp (over 15 år) i sommerhalvåret. Her arbeidet altså bare brukeren og eventuelt ektefellen fast på bruket. Sommeren 1938 var det 81 568 bruk eller 38 pst. som ikke hadde fast hjelp.

Hele 187 165 eller 87.7 pst. av brukene var uten fast leiehjelp i sommerhalvåret 1948, mot 165 031 eller 77 pst. av brukene i 1938. Det var således bare 26 276 bruk eller 12.3 pst. som hadde fast leiehjelp (49 347 i 1938). Av disse hadde 9 678 bare kvinnelig hjelp, 16 598 hadde fast mannlig hjelp.

Det er selvsagt relativt flest bruk uten fast arbeidshjelp i de lavere bruks-

Bruk uten og med fast hjelp om sommeren. Bruk med over 5 dekar jordbruksareal.

	Bruk over 5 dekar	Bruk uten fast hjelp (fam. eller frem.) om sommeren	Fordeling av brukene etter fast leid (fremmed) arbeidshjelp om sommeren						I alt bruk med mannlig leiehjelp
			Uten	Bare kvinner	1 mann	2 menn	3 menn	4 eller flere menn	
Rikets bygder	213 441	109 592	187 165	9 678	11 467	2 799	1 118	1 214	16 598
Kl. 3. 5,1- 10 dekar	23 556	18 534	22 862	460	189	28	6	11	234
» 4. 10,1- 20 »	46 452	31 147	44 627	1 230	496	64	24	11	595
» 5. 20,1- 35 »	48 988	27 760	46 204	1 775	868	91	23	27	1 009
» 6. 35,1- 50 »	31 134	14 421	28 347	1 548	1 077	109	27	26	1 239
» 7. 50,1- 75 »	29 088	10 860	24 903	2 012	1 898	210	32	33	2 173
» 8. 75,1- 100 »	13 438	3 833	10 351	1 125	1 674	231	34	23	1 962
» 9. 100,1- 200 »	15 597	2 814	8 897	1 362	3 961	1 015	246	116	5 338
» 10. 200,1- 500 »	4 809	223	969	165	1 294	1 031	694	656	3 675
» 11. 500,1-1000 »	342	-	5	1	10	20	31	275	336
» 12. Over 1000 »	37	-	-	-	-	-	1	36	37
Østlandet med Telemark	77 445	40 353	64 258	3 355	5 988	1 914	894	1 036	9 832
Agder	14 948	9 621	14 001	457	392	67	13	18	490
Vestlandet	56 004	25 987	49 702	3 152	2 624	364	100	62	3 150
Trøndelag	23 881	10 837	20 380	1 227	1 738	369	88	79	2 274
Nord-Norge	41 163	22 794	38 824	1 487	725	85	23	19	852
De beste jordbruksbygder	49 062	24 429	38 181	2 208	5 279	1 689	761	944	8 673
Mellom- eller skogbygder	30 060	16 751	26 870	1 230	1 371	313	145	131	1 960
Kystbygder	70 107	37 991	65 078	2 939	1 741	234	57	58	2 090
Indre bygder.....	64 212	30 421	57 036	3 301	3 076	563	155	81	3 875

klasser. Ellers vil den leide faste hjelpen rette seg etter både familiens størrelse, driftsforhold m. v. En enslig kan være nødt til å leie hjelp, selv om bruket er lite, og bruk med spesiell drift, som gartnerier, hønserier, revegårder o. likn., kan trenge forholdsvis mye leid hjelp i forhold til større bruk med svakere drift. I klasse 3 var 78.7 pst. av brukene uten fast hjelp (bortsett fra brukere og ektefelle). Prosenten synker med bruksstørrelsen til 4.6 for bruk med mellom 200 og 500 dekar jordbruksareal. Alle brukene over 500 dekar hadde fast hjelp. For leid arbeidshjelp var forholdet det samme, men det var mindre avvik fra klasse til klasse for brukene under 100 dekar. I klasse 3 var 97.1 pst. uten fast leiehjelp, i klasse 6 (35.1—50 dekar) 91 pst., i klasse 8 (75.1—100 dekar) 77.0 pst., for de større brukene synker prosentene raskt. I klasse 12 hadde alle bruk fast leiehjelp, men selv i klasse 11 (500.1—1000 dekar) var det noen få bruk uten fast leid hjelp.

De 16 598 bruk med fast leid mannlig arbeidshjelp fordelte seg slik: 11 467 bruk eller 69.1 pst. hadde 1 mann, 2 799 eller 16.9 pst. hadde 2, 1 118 eller 6.7 pst. hadde 3 og 1 214 eller 7.3 pst. hadde 4 menn eller flere. Av bruk mellom 5 og

Bruk uten og med fast hjelp om sommeren ved bruk med over 5 dekar jordbruksareal. Relative tall.

	Bruk uten fast hjelp (fam. eller frem.) Pst.	Bruk uten fast leid arbeids-hjelp Pst.	Bruk med bare kvinnelig fast leid arbeids-hjelp Pst.	Bruk med mannlig fast leid arbeids-hjelp Pst.	Bruk med mannlig fast leid arbeidshjelp prosentvis fordelt etter personer			
					Med 1 mann	Med 2 menn	Med 3 menn	Med 4 eller flere menn
Rikets bygder	51.3	87.7	4.5	7.8	69.1	16.9	6.7	7.3
Kl. 3. 5,1- 10 dekar	78.7	97.1	1.9	1.0	80.8	12.0	2.5	4.7
» 4. 10,1- 20 »	67.1	96.1	2.6	1.3	83.4	10.8	4.0	1.8
» 5. 20,1- 35 »	56.7	94.3	3.6	2.1	86.0	9.0	2.3	2.7
» 6. 35,1- 50 »	46.3	91.0	5.0	4.0	86.9	8.8	2.2	2.1
» 7. 50,1- 75 »	37.3	85.6	6.9	7.5	87.3	9.7	1.5	1.5
» 8. 75,1- 100 »	28.5	77.0	8.4	14.6	85.3	11.8	1.7	1.2
» 9. 100,1- 200 »	18.0	57.1	8.7	34.2	74.2	19.0	4.6	2.2
» 10. 200,1- 500 »	4.6	20.2	3.4	76.4	35.2	28.0	18.9	17.9
» 11. 500,1-1000 »	-	1.5	0.3	98.2	3.0	6.0	9.2	81.8
» 12. Over 1000 »	-	-	-	100.0	-	-	2.7	97.3
Østlandet med Telemark	52.1	83.0	4.3	12.7	60.9	19.5	9.1	10.5
Agder	64.4	93.7	3.0	3.3	80.0	13.7	2.6	3.7
Vestlandet	46.4	88.8	5.6	5.6	83.3	11.5	3.2	2.0
Trøndelag	45.4	85.4	5.1	9.5	76.4	16.2	3.9	3.5
Nord-Norge	55.4	94.3	3.6	2.1	85.1	10.0	2.7	2.2
De beste jordbruksbygder	49.8	77.8	4.5	17.7	60.8	19.5	8.8	10.9
Mellom- eller skogbygder	55.7	89.4	4.1	6.5	69.9	16.0	7.4	6.7
Kystbygder	54.2	92.8	4.2	3.0	83.3	11.2	2.7	2.8
Indre bygder	47.4	88.8	5.2	6.0	79.4	14.5	4.0	2.1

100 dekar med fast mannlig leiehjelp hadde 81—87 pst. bare 1 mann. Bruk med 4 eller flere menn var det forholdsvis flest av i klassene over 200 dekar, men først for brukene over 500 dekar var denne gruppen den tallrikeste.

Brukene med fast mannlig arbeidshjelp kan ha — og har i stor utstrekning — også fast kvinnelig leid hjelp. Rubrikken for bruk med bare kvinner gjelder bruk hvor det av fast leid hjelp bare er kvinner, uansett om det er en eller flere. Ved disse brukene var det altså ingen fast leid mannlig arbeidshjelp. Alle bruk hvor det er både kvinnelig og mannlig hjelp, går inn i rubrikkene for mannlig hjelp.

Av bruk med fast leiehjelp hadde de minste brukene vesentlig kvinnelig hjelp. For brukene under 50 dekar var det flere bruk med bare kvinnelig enn med mannlig leiehjelp.

Av landsdelene var det Agder som hadde relativt flest bruk uten fast hjelp. Ved 64.4 pst. var det ingen annen fast arbeidshjelp enn bruker — eventuelt ektefelle. På Vestlandet og i Trøndelag var ca. 45 pst. uten fast hjelp. Omtrent 94 pst. var uten fast leid hjelp i Nord-Norge og Agder, på Østlandet 83 pst. Den faste leiehjelpen spiller avgjørt størst rolle på Østlandet. Vel 1/3 av brukene

med bare kvinnelig leiehjelp og 59 pst. av brukene med mannlig leiehjelp finnes i denne landsdelen — av bruk med 4 eller flere menn endog 85 pst., og 80 pst. av brukene med 3 menn.

Av områdegruppene var det de beste jordbruksbygder som hadde relativt flest bruk, 22.2 pst., med fast leiehjelp. Kystbygdene hadde færrest, 7.2 pst.

For den faste leiehjelpen var det også spurt om de hadde kosten på gården eller arbeidde på egen kost. I alt 28 326 leide menn var i fast arbeid ved brukene i sommertiden. Av disse hadde 20 664 eller 73 pst. kosten på gården. 7 662 arbeidde på egen kost. Av i alt 19 982 kvinner (i sommerhalvåret) hadde 17 415 eller 87 pst. kosten på gården, mens 2 567 arbeidde på egen kost. Sommeren 1938 hadde 89 pst. av mennene og 96 pst. av kvinnene kosten på gården. En ser altså at det i løpet av 10-års perioden er blitt atskillig flere arbeidere som arbeider på egen kost. Dette skulle tyde på at det i større grad enn før er knyttet mer voksne, gifte arbeidere til brukene. Jordbrukstillingen har ikke oppgaver som viser alderen og hvor mange som er gifte eller ugifte. Oppgavene fra folketellingene viser at den leide mannlige arbeidshjelpen gjennomgående var eldre i 1946 enn i 1920 (se side 74).

En har foran omtalt hvor mange bruk som hadde (og ikke hadde) fast hjelp. Den tilfeldige hjelpen spiller imidlertid en vesentlig rolle ved mange bruk. I mange tilfelle blir det benyttet tilfeldig arbeidshjelp (familiemedlemmer eller fremmede) ved siden av den faste hjelpen i de travleste onnetider eller til mer spesielle arbeider. Ved andre bruk er tilfeldig hjelp den eneste arbeidshjelp ved siden av brukeren og ektefellen. Den tilfeldige hjelpen kan være familiemedlemmer eller andre som har sitt hovedyrke innen andre næringer. Men det kan også være personer som stadig arbeider i jordbruket, men på forskjellige bruk.

Når en trekker den tilfeldige arbeidshjelpen inn i bildet, blir forholdet i sommerhalvåret:

26 276 bruk hadde fast leid hjelp.

77 573 bruk hadde bare familiemedlemmer som fast hjelp.

47 076 bruk hadde bare tilfeldig hjelp.

62 516 bruk hadde overhodet ingen hjelp (over 15 år) utenom brukeren og ektefellen.

I den siste gruppen (uten hjelp) kommer imidlertid også de bruk som ikke har svart på spørsmålet om arbeidshjelpen. En vet ikke hvor mange dette er, da det ikke lar seg gjøre å skille ut de ubesvarte oppgaver.

Det var 96 159 bruk som ikke hadde gitt opp noen arbeidshjelp i vinterhalvåret.

I tabellen på neste side har en stilt sammen oppgavene over brukstall, innmarksareal og arbeidsstyrke etter jordbrukstillingene i 1929, 1939 og 1949. Omregningen av brukernes arbeid til årsverk i 1929 faller ikke helt sammen med de senere tellinger. I 1929 hadde en ikke oppgaver over hvor mange dager det var arbeid utenom bruket, derfor måtte reduksjonen for brukere med sideyrke bli mer skjønnsmessig den gang.

	1929	1939	1949	Endring i pst.	
				1929— 1939	1939— 1949
Tallet på bruk over 5 dekar..	208 550	214 378	213 441	+ 2.79	÷ 0.44
Dekar innmarksareal.....	9 821 577	10 242 157	9 886 131	+ 4.28	÷ 3.48
Beregnete årsverk:					
<i>Menn</i>					
Brukere	124 390	131 151	132 950	+ 5.44	+ 1.37
Familiemedlemmer	86 945	91 134	67 729	+ 4.82	÷ 25.68
Fremmede	46 178	53 981	36 280	+ 16.90	÷ 32.79
Menn i alt....	257 513	276 266	236 959	+ 7.28	÷ 14.23
<i>Kvinner</i>					
Ektefeller og kvinnelige brukere	172 265	174 301	177 600	+ 1.18	+ 1.89
Familiemedlemmer	92 872	92 745	75 791	÷ 0.14	÷ 18.28
Fremmede	46 605	45 991	23 610	÷ 1.32	÷ 48.66
Kvinner i alt .	311 742	313 037	277 001	+ 0.42	÷ 11.51

I perioden 1929—1939 økte både tallet på bruk med over 5 dekar jordbruksareal, og innmarksarealet. Den mannlige arbeidsstyrken økte sterkere — særlig sterkt økte leiehjelpen. Den kvinnelige arbeidsstyrken viste en svak oppgang, som i sin helhet falt på ektefeller og kvinnelige brukere.

I 10-året 1939—1949 gikk brukstallet ubetydelig ned. Innmarksarealet var også litt lavere enn i 1939. Arbeidsstyrken gikk sterkt ned — særlig sterkt for leid hjelp, mens brukerne og deres ektefeller representerte noe flere årsverk i 1949 enn i 1939.

Uttrykt i årsverk pr. bruk og pr. arealenhet, var den mannlige arbeidskraften noe større, den kvinnelige litt mindre, i 1939 enn i 1929. I 1949 var arbeidsstyrken en god del lavere enn både i 1929 og i 1939. Dette ser en av tabellen på side 96.

Når det i disse siste tabellene er regnet med innmarksareal, mens det ellers er regnet med jordbruksareal, er dette av hensyn til sammenlikningen med 1929.

Endringene i arbeidsstyrken i 1949 i forhold til 1939 innen de enkelte jordbruksområder, ser en av tabellen på neste side. Tabellen gjelder beregnede årsverk.

Reduksjonen av arbeidskraften har vært sterkest i Agder, hvor den i alt svarer til 14.5 pst. For de andre landsdelene varierer nedgangen mellom 13.4 pst. på Vestlandet og 12.2 pst. i Trøndelag. Agder er den eneste landsdelen hvor det har vært nedgang for alle grupper av arbeidshjelp — både brukere med ektefeller, andre familiemedlemmer og fremmede.

For den mannlige arbeidskraft har nedgangen vært sterkest — 17.9 pst. —

Arbeidskraften i beregnede årsverk. Prosentvis endring 1939—1949.

	Arbeidskraften i beregnede årsverk. Prosentvis endring 1939—1949.								Menn og kvinner i alt
	Menn				Kvinner				
	Brukere	Familie-medlemmer	Fremmede	I alt	Brukere	Familie-medlemmer	Fremmede	I alt	
A. Østlandet med Telemark.									
I. De sørøstlige slettebygder	+ 1.7	÷ 22.1	÷ 28.0	÷ 14.4	÷ 1.2	÷ 26.9	÷ 39.1	÷ 14.9	÷ 14.6
II. Silurbygdene inne i landet.....	+ 0.6	÷ 21.9	÷ 22.2	÷ 12.8	÷ 1.0	÷ 19.5	÷ 38.6	÷ 12.9	÷ 12.8
III. Mellom- eller skogbygder	+ 0.3	÷ 33.5	÷ 32.7	÷ 17.5	+ 3.1	÷ 16.3	÷ 47.4	÷ 9.5	÷ 13.2
IV. Dal- og fjellbygder....	+ 4.3	÷ 15.8	÷ 38.0	÷ 9.6	+ 4.5	÷ 7.8	÷ 43.1	÷ 6.7	÷ 8.1
Tilsammen	+ 1.8	÷ 24.1	÷ 29.0	÷ 13.9	+ 1.4	÷ 17.6	÷ 41.9	÷ 11.1	÷ 12.5
B. Agder.									
V. Kystbygder	÷ 4.7	÷ 38.4	÷ 38.4	÷ 17.2	÷ 6.3	÷ 33.6	÷ 56.4	÷ 17.8	÷ 17.6
VI. Mellom- eller skogbygder	-	÷ 33.1	÷ 26.8	÷ 12.7	÷ 0.3	÷ 25.6	÷ 52.9	÷ 12.9	÷ 12.8
VII. Dal- og fjellbygder....	+ 7.7	÷ 26.3	÷ 37.7	÷ 8.8	+ 0.2	÷ 17.9	÷ 50.2	÷ 10.9	÷ 10.0
Tilsammen	÷ 0.9	÷ 33.5	÷ 34.4	÷ 14.0	÷ 3.2	÷ 27.2	÷ 54.2	÷ 14.9	÷ 14.5
C. Vestlandet.									
VIII. Skiferlandskapene ved Boknfjorden	+ 8.0	÷ 11.3	÷ 16.1	÷ 1.6	+ 4.1	÷ 10.7	÷ 35.3	÷ 6.5	÷ 4.1
IX. Jærens sletteland	+ 5.7	÷ 21.4	÷ 15.5	÷ 6.7	+ 3.8	÷ 20.0	÷ 39.2	÷ 10.3	÷ 8.4
X. Andre ytre bygder	÷ 0.2	÷ 27.3	÷ 51.1	÷ 15.9	+ 0.7	÷ 20.4	÷ 59.7	÷ 13.3	÷ 14.4
XI. Indre bygder.....	+ 0.5	÷ 21.5	÷ 47.6	÷ 14.1	÷ 2.5	÷ 12.5	÷ 49.3	÷ 12.8	÷ 13.4
Tilsammen	+ 0.8	÷ 24.5	÷ 43.2	÷ 14.1	÷ 0.1	÷ 17.2	÷ 53.1	÷ 12.8	÷ 13.4
D. Trøndelag.									
XII. Kystbygder	÷ 2.7	÷ 34.0	÷ 40.1	÷ 20.0	÷ 0.5	÷ 28.8	÷ 52.9	÷ 15.6	÷ 17.6
XIII. Ytre fjordbygder	+ 4.6	÷ 19.1	÷ 30.3	÷ 9.4	+ 2.0	÷ 17.7	÷ 49.4	÷ 11.8	÷ 10.7
XIV. Bygder ved Trondheimsfjorden	+ 5.0	÷ 15.1	÷ 20.2	÷ 7.7	+ 2.7	÷ 17.3	÷ 44.4	÷ 11.8	÷ 9.7
XV. Dal- og fjellbygder....	+ 5.7	÷ 27.3	÷ 38.8	÷ 14.7	+ 1.2	÷ 14.8	÷ 47.9	÷ 12.1	÷ 13.3
XVI. Andre indre bygder ...	+ 3.6	÷ 17.2	÷ 31.3	÷ 11.6	+ 0.6	÷ 15.6	÷ 49.0	÷ 14.4	÷ 13.1
Tilsammen	+ 3.8	÷ 21.7	÷ 27.1	÷ 11.5	+ 1.5	÷ 18.3	÷ 47.4	÷ 12.8	÷ 12.2
E. Nord-Norge.									
XVII. Øyer	÷ 0.6	÷ 32.1	÷ 49.8	÷ 19.5	+ 5.7	÷ 17.9	÷ 62.8	÷ 9.8	÷ 13.7
XVIII. Kystbygder	÷ 1.3	÷ 35.9	÷ 42.6	÷ 20.2	+ 8.3	÷ 24.8	÷ 59.3	÷ 9.8	÷ 14.1
XIX. Fjord- og dalbygder ..	+ 1.4	÷ 24.8	÷ 51.2	÷ 14.7	+ 8.8	÷ 12.7	÷ 57.7	÷ 5.2	÷ 9.3
XX. Innlandsbygder	+ 6.0	÷ 29.5	÷ 60.5	÷ 16.3	+ 11.3	÷ 20.4	÷ 61.7	÷ 9.4	÷ 12.6
Tilsammen	+ 0.5	÷ 30.6	÷ 49.8	÷ 17.9	+ 7.8	÷ 18.4	÷ 60.4	÷ 8.4	÷ 12.4
Rikets bygder	+ 1.4	÷ 25.7	÷ 32.8	÷ 14.2	+ 1.9	÷ 18.3	÷ 48.7	÷ 11.5	÷ 12.8
1. De beste jordbruksbygder ..	+ 2.6	÷ 20.2	÷ 24.5	÷ 11.9	+ 0.1	÷ 22.2	÷ 39.9	÷ 13.3	÷ 12.6
2. Mellom- eller skogbygder ..	+ 0.2	÷ 33.5	÷ 32.3	÷ 16.7	+ 2.5	÷ 18.0	÷ 48.0	÷ 10.1	÷ 13.2
3. Kystbygder	÷ 0.8	÷ 30.4	÷ 46.2	÷ 17.2	+ 2.1	÷ 21.9	÷ 59.1	÷ 12.6	÷ 14.5
4. Indre bygder.....	+ 2.9	÷ 21.7	÷ 42.3	÷ 12.7	+ 2.8	÷ 12.4	÷ 49.1	÷ 9.7	÷ 11.1

	Årsverk					
	Pr. 100 bruk			Pr. 1000 dekar innmarksareal		
	1929	1939	1949	1929	1939	1949
<i>Menn</i>						
Brukere	59.7	61.0	62.3	12.66	12.81	13.45
Familiemedlemmer	41.5	42.5	31.7	8.85	8.90	6.85
Fremmede	22.0	25.0	17.0	4.70	5.27	3.67
Menn i alt	123.2	128.5	111.0	26.21	26.98	23.97
<i>Kvinner</i>						
Ektefeller og kvinnelige brukere	82.6	81.3	83.2	17.54	17.02	17.96
Familiemedlemmer	44.5	43.3	35.5	9.46	9.06	7.67
Fremmede	22.4	21.4	11.1	4.75	4.49	2.39
Kvinner i alt	149.5	146.0	129.8	31.75	30.57	28.02

i Nord-Norge. På den annen side viser denne landsdelen relativt svakest nedgang for kvinnelig hjelp — 8.4 pst.

For områdeguppene er det liten forskjell på den prosentvise nedgangen når det gjelder samlet arbeidsstyrke, men forskjellen er relativt stor når det gjelder enkelte grupper av arbeidshjelp. Det er f. eks. en nedgang på 46.2 pst. i den fremmede, mannlige arbeidshjelp i kystbygdene, mot 24.5 pst. nedgang i de beste jordbruksbygder. De beregnede årsverk for kvinnelige familiemedlemmer er gått ned med 22.2 pst. i de beste jordbruksbygder, men bare med 12.4 pst. i de indre bygder.

For de enkelte jordbruksområder varierer nedgangen i den samlede arbeidskraft mellom 17.6 pst. i kystbygdene i Agderfylkene og Trøndelag og 4.1 pst. i skiferlandskapene ved Boknfjorden.

Arbeid utført av barn under 15 år.

Ved de tidligere jordbrukstillinger har en ikke hentet inn oppgaver over arbeid utført av barn under 15 år. Ved tellingen i 1949 hadde en for brukene med over 5 dekar jordbruksareal, også med et spørsmål om dette. Spørsmålet var begrenset til å gjelde lusing og tynning, slått- og skuronn, potetsetting og potetopptaking. Oppgavene ble gitt som dagsverk og skulle gjelde både familiemedlemmer og fremmede under 15 år.

Det var i alt 50 053 brukere som ga opp at de hadde hatt hjelp av barn til de arbeidene som er nevnt ovenfor. I alt ble det gitt opp vel 1.6 mill. dagsverk.

Herav falt 621 000 dagsverk eller 38.6 pst. på slått- og skuronn, 536 000 dagsverk eller 33.3 pst. på potetopptaking. 284 000 dagsverk eller 17.7 pst. falt på lusing og tynning og 167 000 eller 10.4 pst. av dagsverkene på potetsetting.

Barna utfører selvsagt atskillig annet gårdsarbeid enn det som er tatt med her. En kan vel også gå ut fra at ikke alle brukere har svart på spørsmålet om barnas arbeidsytelser. Det lar seg imidlertid ikke gjøre på grunnlag av tellingsoppgavene, å skille mellom dem som ikke har hatt hjelp av barn og dem som ikke har svart på spørsmålet. En kan således ikke regne med at oppgavene over dagsverk gir et fullstendig bilde av barnas arbeidsinnsats. Derimot skulle en kunne regne med å få en brukbar sammenlikning når det gjelder forholdet mellom de arbeider som er tatt med, og mellom fylker, jordbruksområder og bruk av ymse størrelse.

Tallene for fylkene og for de enkelte bruksklasser finner en i følgende tabell:

Arbeid utført av barn under 15 år ved bruk med over 5 dekar jordbruksareal.

	Bruk over 5 dekar	Bruk med arb.-hjelp av barn	Dagsverk utført av barn under 15 år					I alt	Pr. 100 dekar jordbruksareal
			Lusing og tynning	Slått- og skuronn	Potetsetting	Potetopptaking			
Østfold	7 878	3 036	26 336	23 848	9 615	49 435	109 234	14	
Akershus	9 815	3 603	26 499	28 705	11 555	62 099	128 858	15	
Hedmark	18 931	5 824	27 863	37 892	18 695	63 214	147 664	14	
Oppland	15 804	4 604	23 509	41 970	19 601	58 742	143 822	16	
Buskerud	9 831	2 372	16 106	20 250	7 023	25 936	69 315	13	
Vestfold	6 491	2 407	20 197	17 633	8 255	36 319	82 404	17	
Telemark	8 695	1 592	8 206	16 516	4 789	12 748	42 259	12	
Aust-Agder	6 105	754	5 399	9 960	2 405	6 737	24 501	14	
Vest-Agder	8 843	814	4 970	13 106	2 090	5 021	25 187	11	
Rogaland	12 128	2 754	34 141	35 065	11 350	32 864	113 420	21	
Hordaland	16 245	2 528	16 301	59 762	14 928	25 666	116 657	21	
Sogn og Fjordane	11 688	1 835	7 889	48 537	6 243	13 282	75 951	16	
Møre og Romsdal	15 943	3 060	14 137	56 673	11 445	27 857	110 112	18	
Sør-Trøndelag	12 794	3 475	14 057	47 132	9 649	28 581	99 419	14	
Nord-Trøndelag	11 087	4 263	22 586	35 855	12 905	44 746	116 092	17	
Nordland	23 147	3 952	11 421	73 132	10 292	26 278	121 123	16	
Troms	13 155	2 547	3 525	42 691	5 839	15 218	67 273	17	
Finnmark	4 861	633	653	12 594	788	1 537	15 572	14	
Rikets bygder	213 441	50 053	283 795	621 321	167 467	536 280	1608863	16	
Fordelt etter jordbruksarealet.									
Kl. 3. 5,1- 10 dekar	23 556	2 293	7 411	21 524	5 148	10 212	44 295	24	
» 4. 10,1- 20 »	46 452	6 674	22 023	72 479	16 297	35 639	146 438	21	
» 5. 20,1- 35 »	48 988	8 926	33 941	118 839	24 982	59 324	237 086	18	
» 6. 35,1- 50 »	31 134	7 305	33 013	105 217	21 891	56 807	216 928	16	
» 7. 50,1- 75 »	29 088	8 372	44 500	121 464	27 470	76 430	269 864	15	
» 8. 75,1- 100 »	13 438	5 072	30 697	64 904	17 519	57 052	170 172	15	
» 9. 100,1- 200 »	15 597	7 939	61 909	84 667	33 228	130 315	310 119	14	
» 10. 200,1- 500 »	4 809	3 192	41 923	28 871	18 411	92 171	181 376	13	
» 11. 500,1-1000 »	342	254	7 676	3 063	2 365	15 495	28 599	13	
» 12. Over 1000 »	37	26	702	293	156	2 835	3 986	8	

I alt var det 23.5 pst. av brukerne med over 5 dekar jordbruksareal som hadde gitt opp at de hadde hatt hjelp av barn under 15 år. Relativt flest var det i Østfold og Nord-Trøndelag med 38.5 pst. Deretter følger Vestfold med 37.1 pst. og Akershus med 36.7 pst. Færrest var det i Agder — 9.2 pst. i Vest-Agder og 12.4 pst. i Aust-Agder.

Av brukene med 5.1—10 dekar jordbruksareal har 9.7 pst. gitt opp arbeids-hjelp av barn. Prosenten øker med økende bruksstørrelse, og er 74.3 for bruk med mellom 500 og 1000 dekar jordbruksareal.

De 1.6 millioner dagsverk som er utført av barn, svarer til 16 dagsverk pr. 100 dekar jordbruksareal. Flest dagsverk i forhold til jordbruksarealet hadde Rogaland og Hordaland med 21 pr. 100 dekar. Det veksler ellers mellom 18 dagsverk i Møre og Romsdal og 11 i Vest-Agder.

Tallene for de enkelte bruksklasser viser at barna har utført flest dagsverk i forhold til arealet ved de minste brukene. I klasse 3 (5.1—10 dekar) ble det utført 24 dagsverk pr. 100 dekar. Tallet minker fra klasse til klasse etter som bruksstørrelsen øker. Klasse 12 (bruk med over 1 000 dekar jordbruksareal) har 8 dagsverk pr. 100 dekar.

Ved de minste brukene faller de fleste dagsverkene på slått- og skuronn. Omtrent halvparten av dagsverkene faller på denne gruppen ved brukene mellom 5 og 50 dekar. Denne gruppen spiller relativt mindre rolle dess større brukene er. I klasse 12 faller 7.4 pst. på slått- og skuronn.

For potetopptaking får en den motsatte rekkefølge. Her øker dagtallet med økende bruksstørrelse fra 23.1 pst. i klasse 3 til 71.1 pst. i klasse 12.

Når det gjelder lukiing og tynning, er ikke forskjellen mellom klassene så stor, og det er mindre regelmessighet. Disse arbeider spiller relativt størst rolle for brukene mellom 200 og 1 000 dekar.

I klassene 3—10 (5.1—500 dekar) er 10.1—11.6 pst. av dagsverkene gått til potetsetting. I klasse 11 og 12 gikk det henholdsvis 8.3 og 3.9 pst.

Som rimelig kan være, er det stor forskjell mellom fylkene når en ser på forholdet mellom de ymse grupper av arbeid.

I Vestfold falt bare 21.4 pst. av dagsverkene på slått- og skuronn, I Østfold 21.8 pst. og i Akershus 22.3 pst. I Finnmark utgjorde slått- og skuronn hele 80.9 pst. (I dette fylket faller det hele på slåttonna.)

48.2 pst. av arbeidsdagene gikk til potetopptaking i Akershus. Mer enn 40 pst. var det også i Østfold, Vestfold, Hedmark og Oppland. Bare 9.9 pst. gikk til potetopptaking i Finnmark.

Gruppen lukiing og tynning spilte størst rolle i Rogaland med 30.1 pst. Rogaland var det fylket hvor dagsverkene var jamnest fordelt på de ymse arbeider. Lukiing og tynning, slått- og skuronn og potetopptaking utgjorde hver ca. 30 pst. av dagsverkene, potetsetting 10 pst. I Vestfold og Østfold falt vel 24 pst. på lukiing og tynning. Nord-Norge hadde de laveste tall. Aller lavest lå Finnmark, der bare 4.2 pst. av dagsverkene ble nyttet til lukiing og tynning.

Potetsetting tok 13.6 pst. av dagsverkene i Oppland, 12.8 pst. i Hordaland og 12.6 pst. i Hedmark, men bare 5.0 pst. i Finnmark, som kom sist i rekkefølgen.

Følgende tabell viser oppgavene for jordbruksområdene:

Arbeid utført av barn under 15 år ved bruk med over 5 dekar jordbruksareal.

	Bruk over 5 dekar	Bruk med arb.-hjelp av barn	Dagsverk utført av barn under 15 år					I alt	Pr. 100 dekar jordbruksareal
			Luking og tynning	Slått- og skuronn	Potetsetting	Potetopp-taking			
A. Østlandet med Telemark.									
I. De sørøstlige slettebygder	22 335	8 583	76 584	62 375	28 777	146 557	314 293	16	
II. Silurbygdene inne i landet	12 411	4 751	38 386	30 215	23 582	80 179	172 362	19	
III. Mellom- eller skogbygder	24 610	7 009	23 838	54 346	18 957	58 403	155 544	13	
IV. Dal- og fjellbygder	18 089	3 095	9 908	39 878	8 217	23 354	81 357	10	
Tilsammen	77 445	23 438	148 716	186 814	79 533	308 493	723 556	15	
B. Agder.									
V. Kystbygder	7 037	709	6 294	9 024	2 071	5 867	23 256	14	
VI. Mellom- eller skogbygder	5 450	626	3 459	9 456	1 819	4 360	19 094	12	
VII. Dal- og fjellbygder	2 461	233	616	4 586	605	1 531	7 338	8	
Tilsammen	14 948	1 568	10 369	23 066	4 495	11 758	49 688	12	
C. Vestlandet.									
VIII. Skiferlandskapene ved Boknfjorden	853	211	2 589	2 738	901	2 271	8 499	23	
IX. Jærens sletteland	4 466	1 400	22 957	14 158	6 235	19 646	62 996	24	
X. Andre ytre bygder	31 262	5 208	30 055	104 937	25 223	50 293	210 508	20	
XI. Indre bygder	19 423	3 358	16 867	78 204	11 607	27 459	134 137	16	
Tilsammen	56 004	10 177	72 468	200 037	43 966	99 669	416 140	19	
D. Trøndelag.									
XII. Kystbygder	3 981	966	3 298	12 853	2 606	6 345	25 102	20	
XIII. Ytre fjordbygder	2 833	890	4 658	11 051	2 744	7 402	25 855	18	
XIV. Bygder ved Trondheimsfjorden	8 997	3 559	21 583	32 539	12 167	43 664	109 953	17	
XV. Dal- og fjellbygder	4 471	818	1 444	11 747	1 809	4 780	19 780	8	
XVI. Andre indre bygder	3 599	1 505	5 660	14 797	3 228	11 136	34 821	13	
Tilsammen	23 881	7 738	36 643	82 987	22 554	73 327	215 511	15	
E. Nord-Norge.									
XVII. Øyer	13 777	2 513	5 438	47 244	5 835	15 092	73 609	21	
XVIII. Kystbygder	11 217	2 014	5 402	34 228	4 922	12 628	57 180	17	
XIX. Fjord- og dalbygder	12 543	2 017	3 915	35 394	4 899	12 014	56 222	14	
XX. Innlandsbygder	3 626	588	844	11 551	1 263	3 299	16 957	10	
Tilsammen	41 163	7 132	15 599	128 417	16 919	43 033	203 968	16	
Rikets bygder	213 441	50 053	283 795	621 321	167 467	536 280	1608863	16	
1. De beste jordbruksbygder ...	49 062	18 504	162 099	142 025	71 662	292 317	668 103	17	
2. Mellom- eller skogbygder	30 060	7 635	27 297	63 802	20 776	62 763	174 638	13	
3. Kystbygder	70 107	12 300	55 145	219 337	43 401	97 627	415 510	19	
4. Indre bygder	64 212	11 614	39 254	196 157	31 628	83 573	350 612	12	

I forhold til jordbruksarealet, er det utført flest dagsverk på Vestlandet — for hele landsdelen 19 dagsverk pr. 100 dekar jordbruksareal. Størst var tallet for Jærens sletteland med 24 dager. Deretter fulgte skiferlandskapene ved Boknfjorden med 23 dager. Øybygdene i Nord-Norge og kystbygdene i Trøndelag hadde også relativt stort dagtall, henholdsvis 21 og 20.

Av landsdelene hadde Agder det laveste tall, 12 dagsverk pr. 100 dekar. Innen landsdelen kom dal- og fjellbygdene lavest med 8 dagsverk. Det samme dagtall hadde også dal- og fjellbygdene i Trøndelag.

I det store og hele var det utført flest dagsverk i forhold til jordbruksarealet i kystbygdene med 19 dager og i de beste jordbruksbygder med 17 dager. Tallet var lavest i de indre bygder med 12 dager. I mellom- eller skogbygdene var det utført 13 dagsverk pr. 100 dekar jordbruksareal.

I Nord-Norge falt hele 63.0 pst. av årsverkene på slått- og skuronn. Da det er svært lite korndyrking i Nord-Norge, vil praktisk talt det hele gjelde slåttonna. I Nord-Norges innlandsbygder utgjorde denne posten 68.1 pst.

På Østlandet har slått- og skuronn bare tatt 25.8 pst. av dagsverkene. Av områdene hadde silurbygdene lavest tall med 17.5 pst.

42.6 pst. av dagsverkene falt på potetopptaking på Østlandet, i Nord-Norge bare 21.1 pst. Prosenttallet for Trøndelag var 34 og for Agderfylkene og Vestlandet ca. 24. I de sørøstlige slettebygder og silurbygdene gikk bortimot halvparten av dagsverkene til potetopptaking. Deretter kom bygdene ved Trondheimsfjorden med 39.7 pst. og mellom- eller skogbygdene på Østlandet med 37.6 pst. Det laveste prosenttallet finner en for innlandsbygdene i Nord-Norge, 19.5 pst.

I Nord-Norge gikk 7.6 pst. av dagsverkene til luking og tynning, i Nord-Norges innlandsbygder bare 5.0 pst. De andre landsdelene ligger ganske jamt med 17—21 pst. På Jærens sletteland er det denne gruppen som har tatt flest dagsverk, 36.4 pst. I skiferlandskapene ved Boknfjorden, kystbygdene i Agder, de sørøstlige slettebygder og silurbygdene på Østlandet falt også en relativ stor del av arbeidsdagene (fra vel 30 pst. nedover til 22 pst.) på disse arbeider.

For potetsetting var ikke forskjellen mellom de enkelte landsdeler og jordbruksområder så svært stor. For landsdelene vekslet det mellom 11.0 pst. på Østlandet og 8.3 pst. for Nord-Norge. Ytterpunktene blant områdene var silurbygdene på Østlandet og innlandsbygdene i Nord-Norge med henholdsvis 13.7 og 7.4 pst.

I de beste jordbruksbygder har barna i første rekke arbeid med potetopptaking — 43.7 pst. av dagsverkene. I mellom- eller skogbygdene har slått- og skuronn og potetopptaking tatt omtrent like stor part av dagsverkene, ca. 36 pst. I kystbygdene og de indre bygder er det slått- (og skur-)onna som har lagt beslag på mest arbeidskraft — 53—56 pst. Det vesentligste av dette er gått til slåttonna.

Følgende tabell viser for rikets bygder, bruksklassene, landsdelene og områdegruppene, hvor stor del av dagsverkene det var som falt på de ymse arbeider.

Arbeid utført av barn under 15 år, fordelt etter arbeidets art. Prosent.

	Luking og tynning	Slått- og skuronn	Potet- setting	Potet- opp- taking	I alt
Rikets bygder	17.7	38.6	10.4	33.3	100
Kl. 3. 5,1- 10 dekar	16.7	48.6	11.6	23.1	100
» 4. 10,1- 20 »	15.1	49.5	11.1	24.3	100
» 5. 20,1- 35 »	14.3	50.1	10.6	25.0	100
» 6. 35,1- 50 »	15.2	48.5	10.1	26.2	100
» 7. 50,1- 75 »	16.5	45.0	10.2	28.3	100
» 8. 75,1- 100 »	18.0	38.2	10.3	33.5	100
» 9. 100,1- 200 »	20.0	27.3	10.7	42.0	100
» 10. 200,1- 500 »	23.1	15.9	10.2	50.8	100
» 11. 500,1-1000 »	26.8	10.7	8.3	54.2	100
» 12. Over 1000 »	17.6	7.4	3.9	71.1	100
Østlandet med Telemark	20.6	25.8	11.0	42.6	100
Agder	20.9	46.4	9.0	23.7	100
Vestlandet	17.4	48.1	10.6	23.9	100
Trøndelag	17.0	38.5	10.5	34.0	100
Nord-Norge	7.6	63.0	8.3	21.1	100
De beste jordbruksbygder	24.3	21.3	10.7	43.7	100
Mellom- eller skogbygder	15.6	36.5	11.9	36.0	100
Kystbygder	13.3	52.8	10.4	23.5	100
Indre bygder	11.2	56.0	9.0	23.8	100

Brukernes fagutdannelse.

Spørsmålet om fagutdannelse er også nytt ved denne tellingen. Det ble for bruk med over 5 dekar jordbruksareal, spurt om brukeren hadde gått kurs ($\frac{1}{2}$ år eller lengre) ved landbruksskole, småbruksskole, hagebruksskole eller skogsskole.

Den første norske landbruksskole ble satt i gang i 1825 på Sem i Borre av overlærer Sverdrup. I årene 1840—1860 kom det i gang atskillige landbruksskoler. Den høyere landbruksskole i Ås tok til i 1859. Skolene var i denne tiden dels offentlige, dels private foretak som ofte var støttet av det offentlige. I 1857 hadde vi i alt 18 landbruksskoler, men mange av disse ble nedlagt igjen i 1860—80-årene. I 1877 var det bare 5 skoler i drift. I 1890-årene ble det igjen en sterk utvikling i landbruksundervisningen, slik at det i 1900 var 20 skoler i drift. I 10-års perioden 1910—1920 ble det opprettet mange nye skoler. I denne perioden — i 1915 — ble også Statens Småbrukslærerskole og de første småbruksskoler opprettet.

I 1925 — 100 år etter opprettelsen av den første landbruksskolen — var det i gang 35 landbruksskoler og 6 småbruksskoler.

I følge fagskolestatistikken var det i 1949 i gang 42 landbruksskoler og 7 småbruksskoler. Disse skolene uteksaminerer årlig henimot 1 500 elever.

Den første praktisk-teoretiske hagebruksskolen ble satt i gang i 1880 på Lillenes i Fjære. I 1887 ble hagebruksavdelingen ved den høyere landbruks-skole i Ås opprettet. I tiden 1896—1907 ble det opprettet en rekke hagebruks-skoler. Noen av disse er senere nedlagt. Andre er ennå i drift, som Statens hagebruksskoler, men har til dels byttet skolegård. Statens Gartnerskole i Oslo ble startet i 1917.

I 1949 hadde staten i drift 5 faste hagebruks- og gartnerskoler. Til dette kommer at hagebruksundervisningen ved noen av våre landbruks- og småbruks-skoler har en bredere plass enn det vanlige, til dels som egne hagebrukslinjer. Det uteksamineres årlig 120—130 elever fra hagebruksskolene.

Den første skogskole ble opprettet i 1876 på Kongsberg. Etter at den høyere landbruksskole i Ås ble omgjort til høgskole i 1897, ble det også opprettet en egen skogbruksavdeling.

I 1949 var det 4 lavere statsskogskoler, av hvilke den ene var en praktisk skole som ble opprettet i 1942. Dessuten var det 6 fylkesskogskoler som var knyttet til landbruksskoler. Fra disse 10 skolene blir det uteksaminert ca. 200 elever årlig. En viser ellers til S. Hasund og Ivar Nesheim: «Landbruksundervisningen i Norge gjennom 100 år 1825—1925.»

Tabellen på neste side viser hvor mange av brukerne det er som har gått landbruksfagskole, og en prosentvis fordeling etter hvilke skoletyper de har gått. De absolutte tallene finner en i tabell 10 i annet hefte, for fylkene og for jordbruks-områdene i tabell 19 i tredje hefte.

Av de 213 441 bruk med over 5 dekar jordbruksareal var det 776 som ble drevet av aksjeselskaper, som anstalter, skoler o. a. Dette er bruk som ikke har noen personlige brukere. Av den grunn har en heller ikke noe svar på spørsmål som gjelder brukerne personlig fra disse brukene. 212 665 bruk ble drevet av personlige brukere. Av disse var det 19 326 eller 9.1 pst. som ga opp at de hadde gått fagskole. I alt var det 16 448 med landbruksskole, 1 404 med småbruksskole, 1 226 med hagebruksskole og 1 146 med skogskole. Dette blir til sammen 20 224. Differansen mellom tallet på dem som hadde gått de enkelte skoletyper og dem som i det hele tatt hadde gått fagskole, skriver seg fra at noen har gått to eller flere skoler. 447 hadde gått både landbruks- og skogskole, 207 landbruks- og hagebruksskole, 140 landbruks- og småbruksskole, 41 småbruks- og hagebruksskole, 11 småbruks- og skogskole og 11 hadde gått både landbruks-, småbruks- og hagebruksskole. For 16 brukere var det gitt opp andre kombinasjoner.

En gjør oppmerksom på at spørsmålet bare gjaldt brukerne selv. Det er tidligere pekt på at mange av brukerne er nokså gamle. Selv om disse ikke har gått noen fagskole selv, kan det være voksne barn eller andre på gården som har gått fagskole.

Det var relativt flest brukere med fagskole i Østfold — 17.7 pst. av alle brukerne. I Akershus, som var nr. 2, hadde 16.9 pst. gått fagskole. Nr. 3 var Vestfold med 15.6 pst. Mellom 11 og 13 pst. var det i Oppland, Aust-Agder,

Brukernes fagopplæring ved bruk med over 5 dekar jordbruksareal.

Fylker og størrelsesklasser	Brukere med fagopplæring		Delt etter skoleform. Prosent.				
	I alt	I pst.	Landbrukskole	Småbrukskole	Hagebrukskole	Skogskole	Sum
Østfold	1 387	17.7	80.5	14.4	4.8	5.3	105.0
Akershus	1 645	16.9	87.5	6.6	7.2	3.2	104.5
Hedmark	2 128	11.3	77.6	9.5	2.3	17.8	107.2
Oppland	1 999	12.7	79.2	16.1	3.1	7.2	105.6
Buskerud	1 200	12.3	88.1	2.0	6.0	11.8	107.9
Vestfold	1 008	15.6	89.7	2.5	9.0	3.4	104.6
Telemark	973	11.2	82.7	9.7	5.3	7.4	105.1
Aust-Agder	758	12.5	90.4	2.1	7.0	5.3	104.8
Vest-Agder	461	5.2	89.8	1.1	8.7	4.8	104.4
Rogaland	1 144	9.5	91.7	3.0	6.6	0.2	101.5
Hordaland	1 186	7.3	73.4	13.4	17.1	0.8	104.7
Sogn og Fjordane	977	8.4	91.2	3.3	8.1	0.7	103.3
Møre og Romsdal	1 316	8.3	89.1	4.6	8.9	1.1	103.7
Sør-Trøndelag	825	6.5	93.7	2.5	3.5	3.2	102.9
Nord-Trøndelag	1 345	12.2	85.4	4.9	5.3	7.4	103.0
Nordland	577	2.5	89.8	4.9	6.1	3.1	103.9
Troms	321	2.4	95.0	1.9	2.5	1.9	101.3
Finnmark	76	1.6	89.5	2.6	7.9	5.3	105.3
Rikets bygder	19 326	9.1	85.1	7.3	6.3	5.9	104.6
Fordelt etter jordbruksarealet.							
Kl. 3. 5,1- 10 dekar	566	2.4	67.5	9.7	23.1	6.0	106.3
» 4. 10,1- 20 »	1 307	2.8	71.2	9.9	17.2	7.0	105.3
» 5. 20,1- 35 »	2 161	4.4	76.7	9.7	12.0	6.4	104.8
» 6. 35,1- 50 »	2 389	7.7	81.0	9.6	8.5	5.1	104.2
» 7. 50,1- 75 »	3 409	11.7	86.3	7.6	5.4	4.6	103.9
» 8. 75,1- 100 »	2 254	16.8	87.6	6.9	3.7	5.1	103.3
» 9. 100,1- 200 »	4 452	28.7	90.1	5.0	2.5	6.1	103.7
» 10. 200,1- 500 »	2 545	54.2	93.5	3.9	1.1	7.2	105.7
» 11. 500,1-1000 »	224	73.2	96.9	1.3	1.3	13.4	112.9
» 12. Over 1000 »	19	70.4	100.0	-	-	15.8	115.8

Buskerud, Nord-Trøndelag, Hedmark og Telemark. I resten av fylkene var prosenten under 10. Lavest var den i Nord-Norge med 1.6 pst. i Finnmark, 2.4 pst. i Troms og 2.5 pst. i Nordland.

Ved de minste brukene, mellom 5 og 10 dekar, var det bare 2.4 pst. eller 1 av 42 brukere som hadde gått fagskole. Prosenten øker med økende bruksstørrelse til 73.2 pst. eller 3 av 4 brukere i klasse 11 (500.1—1000 dekar), men først i klasse 7 (50.1—75 dekar) var det mer enn 10 pst. brukere med fagskole. Over 50 pst. var det bare ved brukene med over 200 dekar jordbruksareal.

Prosenttallene for de enkelte landsdeler og jordbruksområder ser en av følgende tabell:

Brukernes fagopplæring ved bruk med over 5 dekar jordbruksareal.

	Brukere med fagopplæring		Delt etter skoleform. Prosent				
	I alt	I pst.	Landbruks-skole	Småbruks-skole	Hagebruks-skole	Skog-skole	Sum
A. Østlandet med Telemark.							
I. De sørøstlige slettebygder	4 012	18.1	86.1	7.5	7.2	3.6	104.4
II. Silurbygdene inne i landet ...	1 951	15.8	81.0	13.4	4.2	7.3	105.9
III. Mellom- eller skogbygder	2 269	9.4	74.2	11.3	4.2	19.7	109.4
IV. Dal- og fjellbygder.....	2 108	8.6	87.0	7.4	2.0	7.8	104.2
Tilsammen	10 340	13.4	82.7	9.4	4.9	8.7	105.7
B. Agder.							
V. Kystbygder	534	7.6	86.7	1.9	12.9	3.2	104.7
VI. Mellom- eller skogbygder	412	7.6	92.2	1.9	3.4	7.0	104.5
VII. Dal- og fjellbygder.....	273	11.1	93.8	1.1	3.7	5.9	104.5
Tilsammen	1 219	8.2	90.2	1.7	7.6	5.1	104.6
C. Vestlandet.							
VIII. Skiferlandskapene ved Boknfjorden	97	11.4	90.7	1.0	9.3	-	101.0
IX. Jærens sletteland	657	14.8	95.0	1.7	4.4	0.3	101.4
X. Andre ytre bygder	1 992	6.4	84.0	8.2	10.7	1.1	104.0
XI. Indre bygder.....	1 877	9.7	85.1	5.9	11.9	0.5	103.4
Tilsammen	4 623	8.3	86.1	6.2	10.3	0.7	103.3
D. Trøndelag.							
XII. Kystbygder	186	4.7	93.5	3.8	2.7	1.6	101.6
XIII. Ytre fjordbygder	224	7.9	91.5	2.7	4.0	5.8	104.0
XIV. Bygder ved Trondheimsfjorden	1 091	12.2	89.1	3.5	6.5	3.8	102.9
XV. Dal- og fjellbygder.....	222	5.0	87.4	7.2	0.9	7.2	102.7
XVI. Andre indre bygder	447	12.5	84.3	4.5	2.9	11.9	103.6
Tilsammen	2 170	9.1	88.6	4.0	4.6	5.8	103.0
E. Nord-Norge.							
XVII. Øyer	287	2.1	92.3	3.5	5.6	1.0	102.4
XVIII. Kystbygder	219	2.0	92.7	2.3	6.4	1.8	103.2
XIX. Fjord- og dalbygder	250	2.0	88.4	3.2	6.8	5.2	103.6
XX. Innlandsbygder	218	6.0	92.7	6.0	0.9	3.7	103.3
Tilsammen	974	2.4	91.5	3.7	5.0	2.9	103.1
Rikets bygder	19 326	9.1	85.1	7.3	6.3	5.9	104.6
1. De beste jordbruksbygder	7 808	16.0	86.1	7.9	6.1	4.2	104.3
2. Mellom- eller skogbygder	2 681	8.9	77.0	9.9	4.1	17.7	108.7
3. Kystbygder	3 442	4.9	86.7	5.8	9.5	1.8	103.8
4. Indre bygder.....	5 395	8.4	86.8	6.0	5.7	5.2	103.7

På Østlandet hadde 13.4 pst. av brukerne gått fagskole. For Nord-Norge var prosenten bare 2.4. De andre landsdelene lå ganske jamt med 8.2—9.1 pst.

Av områdene hadde de sørøstlige slettebygder høyest prosent — 18.1. Deretter fulgte silurbygdene inne i landet med 15.8 pst., Jærens sletteland med 14.8, «andre indre bygder» i Trøndelag med 12.5 og bygdene ved Trondheimsfjorden med 12.2 pst. Skiferlandskapene ved Boknfjorden og dal- og fjellbygdene i Agder-fylkene hadde vel 11 pst. I alle de andre områdene var det mindre enn 10 pst. av brukerne som hadde gått fagskole. Lavest tall hadde kystbygdene og fjord- og dalbygdene i Nord-Norge med 2.0 pst. og Nord-Norges øyer med 2.1 pst.

Ser en på områdedelene innen de enkelte fylker, finner en at det var relativt flest som hadde gått fagskole i de sørøstlige slettebygder i Buskerud. 21.4 pst. — altså hver fjerde bruker — hadde gått fagskole. Nærmest dette tallet kom de sørøstlige slettebygder i Akershus og Østfold med henholdsvis 19.0 og 18.8 pst. og silurbygdene i Hedmark med 18.7 pst. Langt framme i rekkefølgen kom også dal- og fjellbygdene i Hedmark og Aust-Agder med 15.8 pst. Relativt færrest fagutdannede brukere var det innen kystbygdene i Finnmark. Der var det bare 0.8 pst., eller 1 av 125, som hadde gått fagskole. Prosenttallene var ellers svært små for de fleste områder i Nord-Norge. Innlandsbygdene i Troms (Målselv, Øverbygd og Bardu) skiller seg ellers ut. 9.3 pst. av brukerne innen dette området hadde gått fagskole. Dette var litt mer enn riksgjennomsnittet.

Tallene for områdeguppene viser at fagutdannelse er mest vanlig i de beste jordbruksbygder, der 16.0 pst. hadde gått fagskole. Kystbygdene lå lavest med 4.9 pst. Mellom- eller skogbygdene og de indre bygder sto i en mellomstilling med henholdsvis 8.9 og 8.4 pst.

De fleste, 85.1 pst., av dem som har fagutdannelse, har gått landbruksskole. 7.3 pst. hadde gått småbruksskole, 6.3 pst. hagebruksskole og 5.9 pst. skogskole. Som nevnt tidligere, hadde en del av dem (4.5 pst.) gått mer enn en skole.

Oppgavene for de enkelte bruksklasser viser at det er en viss sammenheng mellom bruksstørrelse og skoleart. I klasse 3 hadde 67.5 pst. av brukerne med fagopplæring gått landbruksskole. Tallet øker jamt fra klasse til klasse, og i klasse 12 hadde alle gått landbruksskole. For småbruksskolene, og enda mer utpreget for hagebruksskolene, går rekkefølgen den motsatte veien. I klasse 3 hadde knapt 10 pst. av de fagutdannede gått småbruksskole, og vel 23 pst. hadde gått hagebruksskole. For begge skoletypene går prosenten ned til vel 1 for brukene med over 500 dekar jordbruksareal. For skogskolene var rekkefølgen mindre utpreget. De spilte relativt størst rolle for de største brukene, minst for brukene med mellom 35 og 100 dekar jordbruksareal.

Landbruksskolene er tallrikest og jamnest fordelt på de ymse distrikter. Det er færre småbruksskoler, og det er tydelig at de spiller størst rolle for de strøk hvor de ligger. I Oppland har således 16.1 pst. av brukerne med fagskole gått småbruksskole. Deretter følger Østfold, Hordaland, Telemark og Hedmark.

I Hordaland hadde 17.1 pst. av de fagutdannede gått hagebruksskole. Ikke i noe annet fylke var det over 9 pst. I Hedmark hadde 17.8 pst. gått skogskole,

mens neste fylke, Buskerud, lå på 11.8 pst. Skogskolene spiller relativt størst rolle i mellom- eller skogbygdene. Relativt flest med hagebruksskole finner en i kystbygdene i Agder, indre og ytre bygder på Vestlandet, skiferlandskapene ved Boknfjorden og de sørøstlige slettebygder på Østlandet.

Jordbruket.

Arealene.

Hele arealet ved de bruk som er med i tellingen.

Byrået har holdt fullstendige arealtellinger i 1907, 1917, 1929, 1939 og nå i 1949. Til dette kommer rasjoneringstillingen i 1918 og tellingene for Produksjonsdirektoratet i 1941—1945. Ved de jordbrukstellingene som ble holdt i tidsrommet 1835—1900, sammen med folketellingene, ble det ikke hentet inn oppgaver over arealene, men over utsæd av korn, poteter m. v. På grunnlag av oppgavene over den samlede utsæd og oppgavene over den gjennomsnittlige utsæd pr. dekar, ble det tilsådde areal for de viktigste åkervekstene beregnet. I avsnittet «Påliteligheten og sammenliknbarheten av tellingene» i Jordbrukstillingen 1939, tredje hefte, side 9 fig., er det gjort rede for i hvilken grad resultatene fra de forskjellige tellinger kan sammenliknes.

Foran (side 27 fig.) er det gitt oppgaver over hvordan hele landarealet i rikets bygder er fordelt geografisk og etter bruken.

Av hele landarealet i bygdene, 308.4 mill. dekar, var henimot 10.5 mill. dekar eller 3.4 pst. jordbruksareal, og av dette var vel 8.1 mill. dekar eller 2.6 pst. av landarealet dyrket jord.

Produktiv skog dekker ca. 75 mill. dekar eller 24.3 pst. av landarealet. 36 mill. dekar produktivt skogareal er ved tellingen gitt opp å høre til de enkelte brukene som gårdsskog (bruksrettighetene ikke medregnet). Dette er 48.1 pst. av hele skogarealet. I 1939 hørte 53.4 pst. av skogarealet direkte til de enkelte bruk. Som før nevnt, har bl. a. økingen i tallet på forpaktninger ført til reduksjon i skogarealet som hører til brukene.

I Agderfylkene utgjør gårdsskogene 77.7 pst. av hele skogarealet, i mellom- eller skogbygdene der endog 86.8 pst. Relativt minst gårdsskog i forhold til hele skogarealet har Nord-Norge med 26.4 pst. I innlandsbygdene i Nord-Norge var det bare 21.5 pst.

Tilsammen utgjør jordbruks- og skogarealet 85.4 mill. dekar eller 27.7 pst. av landarealet. Resten, 223 mill. dekar eller 72.3 pst., er betegnet som «annet areal». Av dette er 24 mill. dekar gitt opp å høre til de enkelte brukene som er med i tellingen. De store utmarksviddene — særlig i høvfjellet — er for en vesentlig del enten sameier, bygde- eller statsalmenninger. Dette er arealer som en ikke kan føre til noe enkelt bruk, men de har like fullt sin store betydning for

brukene driftsmessig sett, særlig til beite. Av de bruk som hadde gitt opp å ha nok beite, hadde ca. 42 pst. gitt opp at det var ved bruksrett eller sameie de hadde beite nok. Dette kommer en tilbake til under omtalen av beiteforholdene.

De 24 mill. dekar annet areal som er gitt opp å høre til de enkelte bruk, svarer til 10.8 pst. av annet areal i alt i bygdene. I Agderfylkene er 41.3 pst. av annet areal gitt opp å høre til brukene, i Nord-Norge bare 3.6 pst., og i de andre landsdelene 10—18 pst. Av områdegruppene har mellom- eller skogbygdene og de beste jordbruksbygder høyest prosent med henholdsvis 38.0 og 31.0. For de indre bygder og kystbygdene var prosenten henholdsvis 8.0 og 11.2. Av de enkelte jordbruksområder har Jærens sletteland høyest prosent, 74.4, fjord- og dalbygdene i Nord-Norge den laveste, 1.9.

Hele det arealet en fikk oppgaver over ved tellingen og som altså hørte til de 349 528 bruk som tellingen omfatter, var 70.5 mill. dekar eller 22.9 pst. av hele landarealet i bygdene. Prosenten varierer sterkt distriktsvis. For landsdelene varierer den mellom 55.5 i Agder og 7.8 i Nord-Norge. For områdegruppene varierer det mellom ca. 53.5 pst. i de beste jordbruksbygder og mellom- og skogbygdene og 15.1 pst. i de indre bygder, og for de enkelte jordbruksområder mellom 79.7 pst. på Jæren og 5.6 pst. i Nord-Norges fjord- og dalbygder.

Fylkes- og herredsvise oppgaver over bruken av det arealet tellingen omfatter er tatt inn i tabell 2 i første hefte. Tabell 10 i samme hefte viser fordelingen av arealet ved bruk av forskjellig størrelse fylkesvis. Tabell 1 i tredje hefte viser fordelingen av hele arealet i bygdene innen jordbruksområdene. Tabell 3 i samme hefte viser fordelingen av arealet ved brukene områdevis, og tabell 25 viser fordelingen av arealet områdevis for bruk av forskjellig størrelse.

Tabellen side 28—29 viser fordelingen av landarealet i bygdene i absolutte og relative tall. Holder en seg bare til det arealet som er gitt opp å høre til de enkelte bruk, blir den prosentvise fordeling etter bruken en helt annen, fordi en — relativt sett — så liten part (10.8 pst.) av «annet areal» her er med i oppgavene.

Tabellen på neste side viser fordelingen av det arealet tellingen omfattet i dekar og prosent etter bruksstørrelse.

Av det arealet som er gitt opp å høre til de enkelte brukene, utgjør «annet areal» 34.1 pst., mot 72.3 pst. når en regner med hele landarealet. På den annen side øker den prosent jordbruksarealet utgjør, til 14.8, mot 3.4 pst. av hele landarealet, og prosenten for skogarealet øker til 51.1 fra 24.3.

Regnet som gjennomsnitt pr. bruk, øker jordbruksarealet, skogarealet, annet areal og hele arealet sterkt fra klasse til klasse. Sammensetningen av arealet (forholdet mellom de ymse areal typer) veksler ikke særlig mye fra klasse til klasse. Brukene med mellom 5 og 50 dekar har relativt minst skog og mest «annet areal». Brukene over 200 dekar har relativt mest skog og minst «annet areal», og brukene mellom 2 og 20 og over 200 dekar har størst jordbruksareal i forhold til hele arealet som hører til brukene.

Størrelsesklasser	Tallet på bruk	Jordbruksareal	Produktiv skog til brukene	Annet areal til brukene	Hele arealet til brukene	Jordbruksareal	Produktiv skog til brukene	Annet areal til brukene	Hele arealet til brukene
Kl. 0. Uten jordbr. areal	4 403	—	25 713	16 910	42 623	—	60.3	39.7	100
» 1. Inntil 2 dekar	103451	87 600	506 637	267 678	861 915	10.2	58.8	31.0	100
» 2. 2,1- 5 »	28 233	104 484	337 462	155 379	597 325	17.5	56.5	26.0	100
» 3. 5,1- 10 »	23 556	186 924	424 167	455 365	1 066 456	17.5	39.8	42.7	100
» 4. 10,1- 20 »	46 452	707 761	1 790 567	1 711 341	4 209 669	16.8	42.5	40.7	100
» 5. 20,1- 35 »	48 988	1 334 715	4 347 879	4 484 235	10 166 829	13.1	42.8	44.1	100
» 6. 35,1- 50 »	31 134	1 319 638	4 768 612	4 162 443	10 250 693	12.9	46.5	40.6	100
» 7. 50,1- 75 »	29 088	1 796 007	6 480 775	5 027 970	13 304 752	13.5	48.7	37.8	100
» 8. 75,1- 100 »	13 438	1 165 903	4 363 128	2 815 358	8 344 389	14.0	52.3	33.7	100
» 9. 100,1- 200 »	15 597	2 139 156	7 678 257	3 736 723	13 554 136	15.8	56.6	27.6	100
» 10. 200,1- 500 »	4 809	1 348 677	4 216 133	987 634	6 552 444	20.6	64.3	15.1	100
» 11. 500,1-1000 »	342	215 822	899 613	181 823	1 297 258	16.6	69.4	14.0	100
» 12. Over 1000 »	37	48 944	203 942	27 572	280 458	17.5	72.7	9.8	100
Rikets bygder	349528	10 455 631	36 042 885	24 030 431	70 528 947	14.8	51.1	34.1	100
	Pst.	Gjennomsnitt pr. bruk. Dekar				I pst. av rikets bygder i alt			
Kl. 0. Uten jordbr. areal	1.3	—	5.9	3.8	9.7	—	0.1	0.1	0.1
» 1. Inntil 2 dekar	29.6	0.8	4.9	2.6	8.3	0.8	1.4	1.1	1.2
» 2. 2,1- 5 »	8.1	3.7	12.0	5.5	21.2	1.0	0.9	0.6	0.9
» 3. 5,1- 10 »	6.7	7.9	18.0	19.4	45.3	1.8	1.2	1.9	1.5
» 4. 10,1- 20 »	13.3	15.2	38.6	36.8	90.6	6.8	5.0	7.1	6.0
» 5. 20,1- 35 »	14.0	27.2	88.8	91.5	207.5	12.8	12.0	18.7	14.4
» 6. 35,1- 50 »	8.9	42.4	153.2	133.7	329.3	12.6	13.2	17.3	14.5
» 7. 50,1- 75 »	8.3	61.7	222.8	172.9	457.4	17.2	18.0	20.9	18.9
» 8. 75,1- 100 »	3.8	86.7	324.7	209.5	620.9	11.1	12.1	11.7	11.8
» 9. 100,1- 200 »	4.5	137.2	492.3	239.5	869.0	20.4	21.3	15.6	19.2
» 10. 200,1- 500 »	1.4	280.4	876.7	205.4	1 362.5	12.9	11.7	4.1	9.3
» 11. 500,1-1000 »	0.1	631.1	2 630.4	531.7	3 793.2	2.1	2.5	0.8	1.8
» 12. Over 1000 »	—	1 322.8	5 511.9	745.2	7 579.9	0.5	0.6	0.1	0.4
Rikets bygder	100.0	29.9	103.1	68.8	201.8	100.0	100.0	100.0	100.0

Det gjennomsnittlige areal pr. bruk var i 1949 og 1939:

	1949	1939
Jordbruksareal	29.9 dekar	33.7 dekar
Produktiv skog	103.1 »	120.7 »
Annet areal	68.8 »	79.0 »
Samlet areal	201.8 dekar	223.4 dekar

Gjennomsnittsarealet øker fra 8.3 dekar i klasse 1 til 7 579.9 dekar i klasse 12.

Regnet særskilt for brukene med over 5 dekar jordbruksareal, var gjennomsnittsarealet ved de to tellingene:

	1949	1939
Jordbruksareal	48.1 dekar	51.2 dekar
Produktiv skog	164.8 »	184.5 »
Annnet areal	110.5 »	120.9 »
Samlet areal	323.4 dekar	356.6 dekar

Som hovedregel gjelder det at de brukene som har lite jordbruksareal, også har lite skog og annet areal, men fordelingen av brukene etter skogareal og totalareal viser at det er mange bruk som avviker fra denne regelen. Se tabell 1 i annet hefte og tabell 10 i tredje hefte.

Tabellen nedenfor viser den prosentvise fordeling av brukene etter totalareal i forhold til jordbruksarealet.

Total-areal Jordbruks-areal											I alt
	Inntil 5 dek.	5,1 -20 dek.	20,1 -50 dek.	50,1 -100 dek.	100,1 -200 dek.	200,1 -500 dek.	500,1 -1000 dek.	1000,1 -5000 dek.	5000,1 -10000 dek.	Over 10000 dek.	
Kl. 0 ¹⁾ ..	92.82	3.45	1.84	0.73	0.55	0.32	0.20	0.07	—	0.02	100
» 1....	97.01	1.96	0.45	0.25	0.11	0.10	0.06	0.04	0.01	0.01	100
» 2....	71.44	19.87	4.39	2.15	1.15	0.59	0.20	0.18	0.02	0.01	100
» 3....	—	70.07	15.67	7.34	3.67	2.20	0.65	0.34	0.04	0.02	100
» 4....	—	39.54	28.47	15.39	8.43	5.53	1.57	0.98	0.07	0.02	100
» 5....	—	—	40.21	23.90	16.67	11.85	4.07	3.02	0.19	0.09	100
» 6....	—	—	18.30	26.80	24.07	17.91	6.94	5.41	0.38	0.19	100
» 7....	—	—	—	24.44	29.06	27.56	10.36	7.74	0.58	0.26	100
» 8....	—	—	—	10.32	29.66	33.76	13.56	11.36	0.94	0.40	100
» 9....	—	—	—	—	18.13	43.61	20.43	15.97	1.28	0.58	100
» 10....	—	—	—	—	—	31.63	36.97	27.78	2.35	1.27	100
» 11....	—	—	—	—	—	—	27.19	60.53	6.73	5.55	100
» 12....	—	—	—	—	—	—	—	75.68	2.70	21.62	100
Rikets bygder ..	35.65	12.21	12.62	10.96	10.35	10.19	4.31	3.33	0.26	0.12	100
Absolutte tall	124616	42 661	44 098	38 321	36 174	35 633	15 067	11 628	895	435	349528
1939	106385	40 563	42 195	37 157	36 009	37 821	16 745	13 295	1 030	502	331702

¹⁾ Se noten på side 42.

I forhold til 1939 var det flere bruk som hadde inntil 200 dekar totalareal, færre som hadde større areal. Men tallet på bruk i alt hadde også økt i perioden 1939—1949, og relativtallene viser bare øking for gruppen med inntil 5 dekar totalareal, som var den eneste som hadde økt sterkere enn brukstallet. Brukene med over 100 dekar jordbruksareal utgjorde 5.9 pst. av det samlede brukstall, men 41.2 pst. av brukene med over 10 000 dekar totalareal var å finne blant disse brukene.

Jordbruksarealet og fordelingen av det.

Som jordbruksareal regner en arealet av dyrket jord, natureng på innmark, seterløkker og så stort areal av utslåttene som en regner med blir høstet år om annet.

Sammenliknet med arealene etter de fullstendige tellingene i 1917, 1929 og 1939, var arealet i bygdene:

	Areal i dekar				
	Dyrket jord	Natureng	Seterløkker	Utslåtter	Jordbruksareal i alt
1917	6 997 684	2 825 784	224 636	886 392	10 934 496
1929	7 754 379	2 209 804	217 070	885 742	¹⁾ 11 119 264
1939	8 242 028	2 171 881	199 061	548 507	11 161 477
1949	8 123 272	1 953 896	153 033	225 430	10 455 631

¹⁾ 52 269 dekar kulturbeite i utmark medregnet.

Arealet av dyrket jord økte i tidsrommet 1917—1939. Tellingene i 1949 viste litt mindre areal enn i 1939. Arealene av natureng på innmark, seterløkker og utslåtter er hele tiden gått tilbake. Særlig sterk har nedgangen vært for utslåtter i perioden 1929—1949, og for seterløkker i 10-året 1939—1949. Det samlede jordbruksareal økte litt fra 1917 til 1939, mens oppgavene for 1949 viste noe mindre areal.

På tellingsskjemaet ble det spurt etter hvor mye det var dyrket opp på bruket siden forrige telling. Etter de oppgaver en fikk, skulle det i 10-året 1939—1949 være dyrket opp 261 000 dekar ved fullstendig dyrking og 97 000 dekar ved overflatedyrking. Ifølge oppgaver fra Landbruksdepartementet skulle det være nydyrket 345 000 dekar med statsbidrag eller lån i denne perioden. Det var gitt tilskott og lån til 96 000 dekar overflatedyrket jord. Se mer herom s. 199 fig.

Nedgangen i jordbruksarealet fra 1939 til 1949 var vel 700 000 dekar eller 6.3 pst. En vesentlig del av denne nedgangen skyldes tilbakegang i høsting av utslåtter og seterløkker. Når arealet av dyrket jord viser en tilbakegang på henvend 119 000 dekar i dette tidsrommet, til tross for nydyrkingen som har funnet sted, har dette forskjellige årsaker. En del dyrket jord går stadig bort til andre formål, f. eks. til idrettsanlegg, veier, fabrikkanlegg og annen bebyggelse. En del dyrket jord som i lengre tid har ligget utenfor omløpet, vil etter hvert få karakter av natureng og vil før eller senere også bli regnet som natureng. Kravet til det en vil regne som dyrket jord, vil dessuten stige etter som jorda blir drevet mer intensivt. Det er dog lite rimelig at disse forhold skulle spille større rolle enn den nydyrkingen som har funnet sted. Noen faktisk nedgang i arealet av dyrket jord skulle det sannsynligvis ikke være, selv om en regner med at en del av den dyrkede jorda som under krigen ble tatt til flyplasser og andre

krigsanlegg eller ble satt ut av drift ved evakueringen av Nord-Norge, ikke er tatt i bruk i jordbruksdriften igjen. Det kan være grunn til å peke på at i 1945 ble det dyrkede areal oppgitt vel 500 000 dekar mindre enn i 1939. Denne differansen ble mindre for hvert år og var altså ca. 119 000 dekar i 1949.

Tabellen nedenfor viser arealene i km² (1000 dekar) fylkesvis etter tellingene i 1949 og 1939.

	1949				1939			
	Dyrket jord	Natureng på innmark	Seterløkker	Utslåtter som høstes årlig	Dyrket jord	Natureng på innmark	Seterløkker	Utslåtter som høstes årlig
	Km ² (1000 dekar)							
Østfold	763.00	33.51	—	0.22	803.70	25.99	—	0.26
Akershus	829.90	68.52	0.28	3.31	863.44	72.74	0.33	3.37
Hedmark	812.26	190.37	21.21	12.16	799.95	192.56	25.25	20.91
Oppland	651.72	209.68	70.78	6.49	659.35	206.86	81.89	14.66
Buskerud	452.53	67.38	25.78	4.45	475.77	69.27	33.26	8.17
Vestfold	477.52	19.98	0.01	0.49	501.19	18.76	0.04	0.77
Telemark	288.57	60.66	6.92	6.34	299.69	63.99	13.66	14.90
Aust-Agder	149.39	17.85	1.34	13.64	155.88	19.39	2.38	54.04
Vest-Agder	196.20	29.98	0.56	15.04	206.19	37.68	1.34	51.44
Rogaland	427.29	112.77	0.29	5.78	441.82	95.62	0.46	27.64
Hordaland	349.89	189.71	3.16	27.99	350.92	223.33	4.49	47.46
Sogn og Fjordane	267.53	196.86	6.75	20.25	271.19	225.32	10.27	44.71
Møre og Romsdal	405.26	203.94	3.71	15.49	412.62	246.30	7.00	44.00
Sør-Trøndelag	611.42	103.14	9.15	15.15	624.62	114.99	13.94	39.51
Nord-Trøndelag	637.81	52.84	1.61	3.41	639.65	66.49	2.62	12.29
Nordland	487.16	234.26	0.66	30.61	455.65	290.84	0.80	73.85
Troms	260.40	111.39	0.48	35.74	233.02	143.51	1.08	74.72
Finmark	55.42	51.06	0.34	8.87	47.38	58.24	0.25	15.81
Rikets bygder	8 123.27	1 953.90	153.03	225.43	8 242.03	2 171.88	199.06	548.51

Som en ser, er ikke reduksjonen av det dyrkede areal like sterk i alle fylker. I Nord-Norge og i Hedmark, hvor nydyrkingen har vært sterkest, har det dyrkede areal økt.

Hvordan jordbruksarealet fordeler seg etter bruken innen de forskjellige distrikter, ser en av tabellen på neste side.

For hele landet under ett var fordelingen i prosent av jordbruksarealet: dyrket jord 77.7 pst., natureng på innmark 18.7 pst., seterløkker 1.4 pst. og utslåtter 2.2 pst. I 1939 spilte natureng på innmark, seterløkker og utslåtter relativt større rolle. Disse arealene utgjorde da tilsammen 26.2 pst. av jordbruksarealet, mot 22.3 pst. i 1949. Innmarksarealet (dyrket jord + natureng på innmark) utgjorde i 1949 96.4 pst. av jordbruksarealet, mot 93.3 pst. i 1939.

Det er stor forskjell mellom områdene og landsdelene når det gjelder fordelingen av jordbruksarealet.

I de beste jordbruksbygder er det svært lite seterløkker og utslåtter, til-

Jordbruksarealets fordeling i prosent etter bruken innen jordbruksområdene.

	Åker og hage	Eng på dyrket jord	Dyrket jord i alt	Natur-eng på innmark	Innmark i alt	Seteløkker	Andre utslåtter	Jordbruksareal i alt
A. Østlandet med Telemark.								
I. De sørøstlige slettebygder.....	40.1	54.7	94.8	5.0	99.8	—	0.2	100
II. Silurbygdene inne i landet	42.7	38.2	80.9	18.5	99.4	0.5	0.1	100
III. Mellom- eller skogbygder	31.6	50.2	81.8	16.0	97.8	1.1	1.1	100
IV. Dal- og fjellbygder	20.2	44.8	65.0	20.9	85.9	12.4	1.7	100
Tilsammen	35.2	48.9	84.1	12.8	96.9	2.5	0.6	100
B. Agder.								
V. Kystbygder	25.6	65.3	90.9	8.4	99.3	—	0.7	100
VI. Mellom- eller skogbygder	18.2	63.3	81.5	12.3	93.8	0.2	6.0	100
VII. Dal- og fjellbygder	11.9	51.2	63.1	15.1	78.2	1.7	20.1	100
Tilsammen	19.9	61.6	81.5	11.3	92.8	0.4	6.8	100
C. Vestlandet.								
VIII. Skiferlandskapene ved Boknfjorden	27.9	50.6	78.5	21.5	100.0	—	—	100
IX. Jærens slette-land	34.0	48.8	82.8	16.7	99.5	—	0.5	100
X. Andre ytre bygder	11.3	50.2	61.5	36.7	98.2	0.2	1.6	100
XI. Indre bygder	14.1	48.6	62.7	30.1	92.8	1.3	5.9	100
Tilsammen	15.4	49.4	64.8	31.5	96.3	0.6	3.1	100
D. Trøndelag.								
XII. Kystbygder	21.9	63.2	85.1	14.2	99.3	—	0.7	100
XIII. Ytre fjordbygder	25.2	64.1	89.3	8.5	97.8	0.5	1.7	100
XIV. Bygder ved Trondheimsfjorden	33.7	59.9	93.6	6.0	99.6	0.2	0.2	100
XV. Dal- og fjellbygder	13.1	58.5	71.6	21.3	92.9	2.7	4.4	100
XVI. Andre indre bygder ...	25.6	59.7	85.3	13.0	98.3	0.8	0.9	100
Tilsammen	26.8	60.3	87.1	10.9	98.0	0.7	1.3	100
E. Nord-Norge.								
XVII. Øyer	7.0	49.5	56.5	40.4	96.9	0.1	3.0	100
XVIII. Kystbygder	8.2	59.4	67.6	28.8	96.4	—	3.6	100
XIX. Fjord- og dalbygder ..	7.4	55.6	63.0	28.7	91.7	0.1	8.2	100
XX. Innlandsbygder	8.5	58.1	66.6	22.3	88.9	0.3	10.8	100
Tilsammen	7.7	55.2	62.9	31.1	94.0	0.1	5.9	100
Rikets bygder	25.8	51.9	77.7	18.7	96.4	1.4	2.2	100
1. De beste jordbruksbygder ..	39.1	51.2	90.3	9.3	99.6	0.2	0.2	100
2. Mellom- eller skogbygder ...	30.1	51.7	81.8	15.5	97.3	1.0	1.7	100
3. Kystbygder	12.8	54.3	67.1	30.7	97.8	0.2	2.0	100
4. Indre bygder	15.5	51.0	66.5	23.9	90.4	4.5	5.1	100

sammen bare 0.4 pst. av jordbruksarealet. Det er lite natureng på innmark også, 9.3 pst. Over 9/10 av jordbruksarealet er altså dyrket jord. Relativt mye — 39.1 pst. — av jordbruksarealet er åpen åker og hage. I de sørøstlige slettebygder utgjør den dyrkede jorda ca. 95 pst. av jordbruksarealet, og vel 40 pst. er åpen åker og hage. I silurbygdene inne i landet er hele 42.7 pst. åpen åker og hage, men dette området har relativt mye natureng på innmark (18.5 pst.), når en tar i betraktning at det hører til de beste jordbruksbygder. I bygdene ved Trondheimsfjorden er det lite natureng, seterløkker og utslåtter. 93.6 pst. av jordbruksarealet er dyrket, men det er mindre åpen åker og mer dyrket eng enn i slettebygdene og silurbygdene på Østlandet. Skiferlandskapene ved Boknfjorden og Jærens sletteland har relativt sett omtrent like mye natureng som silurbygdene inne i landet, men mindre åpent åkerareal.

I mellom- eller skogbygdene svarer seterløkker og andre utslåtter til 2.7 pst. av jordbruksarealet. I Agderfylkenes mellom- eller skogbygder svarer utslåttene til 6.0 pst. Dette er langt mer enn i det tilsvarende område på Østlandet, men betydelig mindre enn i 1939, da utslåttene svarte til 16.1 pst. Til gjengjeld er det relativt mindre natureng på innmark i Agder enn på Østlandet. Den dyrkede jorda svarer til knapt 82 pst. av jordbruksarealet både i Østlandets og Agders mellom- eller skogbygder, men på Østlandet brukes en langt større del av arealet til åpen åker og hage enn tilfelle er i Agder.

I kystbygdene er 2.2 pst. av jordbruksarealet seterløkker og andre utslåtter. Innmarksarealet svarer til 97.8 pst. av jordbruksarealet. En stor part av jordbruksarealet, 30.7 pst., er natureng på innmark. Den dyrkede jorda svarer til 67.1 pst. av jordbruksarealet og fordeler seg med 54.3 pst. på eng og 12.8 pst. på åpen åker og hage. Det er relativt mer eng og mindre åker enn i de andre områdegruppene. Relativt mest utslåtter og natureng er det i øybygdene i Nord-Norge, hvor disse arealene svarer til 43.4 pst. av jordbruksarealet. I Agderfylkenes kystbygder er den tilsvarende prosenten bare 9.1. I dette området er 90.9 pst. av jordbruksarealet dyrket, i øybygdene i Nord-Norge bare 56.6 pst. De ytre bygder på Vestlandet har også lite dyrket jord, 61.5 pst. I Agders kystbygder og Trøndelags ytre fjordbygder er 1/4 av jordbruksarealet åpen åker og hage, i øy- og kystbygdene i Nord-Norge bare 7—8 pst.

Seterløkker og utslåtter spiller relativt størst rolle i de indre bygder, der de tilsammen utgjør 9.6 pst. av jordbruksarealet. Dette er dog en meget sterk reduksjon i forhold til 1939, da de svarte til 16.8 pst. Arealet av seterløkker er ikke gått så meget tilbake, bare fra 5.1 til 4.5 pst., men utslåttarealet er gått tilbake fra 11.7 til 5.1 pst. av jordbruksarealet. Det er i dal- og fjellbygdene i Agder utslåttene spiller størst rolle. I 1939 var praktisk talt halvparten av jordbruksarealet utslåtter i dette området. Nå utgjør utslåttene 1/5 av jordbruksarealet. Dette er mye mer enn i noe annet område. Det neste er innlandsbygdene i Nord-Norge, der utslåttene nå svarer til 1/9 av jordbruksarealet, mot henimot 1/4 i 1939. Relativt mest seterløkker er det i dal- og fjellbygdene på Østlandet. Der svarer seterløkkene til 12.4 pst. av jordbruksarealet.

Den dyrkede jorda svarer til 66.5 pst. av jordbruksarealet i de indre bygder. Det er mindre enn i de andre områdegruppene. Ved de «andre indre bygder» i Trøndelag er prosenten 85.3, men for alle de andre områdene veksler det bare mellom 63 og 72 pst.

I Trøndelags «andre indre bygder» svarer arealet av åpen åker og hage til 1/4 av jordbruksarealet, i dal- og fjellbygdene på Østlandet til 1/5, men i fjord- og dalbygdene og innlandsbygdene i Nord-Norge bare til ca. 8 pst.

Som tabellen side 112 viser, er utslåttarealene gått meget sterkt tilbake siden 1939 i alle strøk hvor de har hatt noen vesentlig betydning. Det er særlig i en del dal- og fjellbygder og andre indre bygder at utslåttene har spilt stor rolle. Nettopp i disse distriktene har høstingen av utslåtter avtatt sterkest. I Aust-Agder er de arealer som år om annet blir høstet, gått ned til ca. 1/4, i Vest-Agder til under 1/3. I Rogaland var det høstede utslåttareal i 1949 ca. 1/5 av arealet i 1939. På Vestlandet ellers og i Nord-Norge er arealet gått ned til mellom 1/3 og 1/2 av 1939-arealet. Fremdeles spiller utslåttene en betydelig rolle i en del herreder. Dette kommer en nærmere inn på under omtalen av engarealene.

På side 108 er nevnt hvilke tabeller som gir oppgaver over fordelingen av arealene. Tallene blir behandlet nærmere under omtalen av de enkelte vekster. Tabellen på side 116—117 viser de ymse arealer og tallet på frukttrær og bærbusker pr. 1 000 dekar jordbruksareal områdevis.

Tabellen på side 118—119 viser gjennomsnittlig areal og husdyrhold pr. bruk med over 5 dekar jordbruksareal områdevis.

For alle bruk med over 5 dekar jordbruksareal er det gjennomsnittlige jordbruksarealet 48.1 dekar. Størst er det på Østlandet med 64.3 dekar. I de sørøstlige slettebygder er størrelsen 90.0 dekar og i silurbygdene 74.8 dekar. Gjennomsnittsstørrelsen i Trøndelag er 59.4 dekar. I «andre indre bygder» og bygder ved Trondheimsfjorden er arealet henholdsvis 72.6 og 71.8 dekar, i kystbygdene bare 31.5 dekar. På Vestlandet er gjennomsnittsstørrelsen 39.2 dekar, vekslende mellom 59.6 dekar på Jæren og 33.1 dekar i «andre ytre bygder». I Nord-Norge varierer det mellom 47.6 dekar i innlandsbygdene og 25.1 dekar i øybygdene. Gjennomsnittet for landsdelen er 30.6 dekar. Brukene er minst i Agder, der gjennomsnittsstørrelsen er 27.5 dekar, minst i kystbygdene med 23.6 dekar.

Av områdegruppene har de beste jordbruksbygder størst bruk, gjennomsnittlig 79.2 dekar. I mellom- eller skogbygdene og de indre bygder er brukene gjennomgående like store — henholdsvis 44.7 og 44.8 dekar. Minst er de i kystbygdene med 30.7 dekar.

Regnet etter hele arealet som hører til brukene, blir rekkefølgen en annen. Brukene er da størst i mellom- eller skogbygdene, deretter i de indre bygder. Gjennomsnittsarealet er atskillig mindre i de beste jordbruksbygder. Kystbygdene ligger lavest også når det gjelder totalarealet.

Landsdelsvis har Agder de største brukene når en regner etter hele arealet, Vestlandet de minste.

Arealet ved de bruk som er med i tellingen.

	Korn og erter til modning	Grønnfôr	Potet	Rotvekster og før-margkål	Andre vekster på åker og i hage	Brakk	I alt åker og hage	Eng til slått		Eng til beite
								På dyrket jord	Annen eng	
A. Østlandet med Telemark.										
I. De sørøstlige slettebygder	256.3	6.0	62.6	23.0	46.4	7.2	401.5	433.5	8.0	59.4
II. Silurbygdene inne i landet	272.4	8.5	91.2	22.6	27.9	4.0	426.6	342.0	34.5	76.4
III. Mellom- eller skogbygder	208.4	16.0	55.3	11.8	19.1	5.9	316.5	449.3	92.6	72.1
IV. Dal- og fjellbygder	106.7	44.7	36.0	5.2	7.0	2.0	201.6	441.9	273.2	49.0
Tilsammen	222.6	15.4	61.7	17.2	29.8	5.4	352.1	421.6	78.0	63.9
B. Agder.										
V. Kystbygder	95.6	12.2	74.6	15.6	53.4	4.4	255.8	596.3	54.5	47.2
VI. Mellom- eller skogbygder	69.6	23.9	61.3	6.3	18.4	2.5	182.0	593.9	116.6	37.9
VII. Dal- og fjellbygder	38.7	24.7	40.6	1.7	11.0	2.5	119.2	502.2	324.6	16.7
Tilsammen	73.9	19.3	62.5	9.1	31.2	3.3	199.3	575.9	134.2	37.3
C. Vestlandet.										
VIII. Skiferlandskapene ved Boknfjorden	87.0	5.9	86.3	40.8	58.0	0.7	278.7	414.2	26.9	64.6
IX. Jærens sletteland	144.4	3.2	102.9	57.6	31.0	1.0	340.1	346.8	9.2	131.6
X. Andre ytre bygder	25.2	10.9	50.3	5.9	18.1	2.1	112.5	470.4	261.5	80.3
XI. Indre bygder	36.2	14.1	45.0	9.0	35.7	1.3	141.3	467.9	255.7	50.5
Tilsammen	45.0	11.1	55.2	14.0	27.2	1.6	154.1	453.5	224.6	74.7
D. Trøndelag.										
XII. Kystbygder	115.7	27.1	58.9	10.1	4.4	2.3	218.5	598.4	121.1	42.8
XIII. Ytre fjordbygder	157.7	16.8	47.6	20.5	7.4	2.1	252.1	572.9	71.7	68.1
XIV. Bygder ved Trondheimsfjorden	225.1	5.2	62.3	26.6	15.4	1.9	336.5	502.0	18.1	82.0
XV. Dal- og fjellbygder	70.9	27.7	24.8	5.0	1.5	0.5	130.4	574.5	178.1	91.1
XVI. Andre indre bygder	174.7	10.2	38.9	24.2	6.1	1.9	256.0	522.7	50.2	84.9
Tilsammen	172.9	13.1	49.8	20.4	9.5	1.7	267.4	534.0	66.0	79.1
E. Nord-Norge.										
XVII. Øyer	1.7	15.1	46.3	0.9	2.8	3.3	70.1	488.7	407.4	17.6
XVIII. Kystbygder	9.4	25.3	40.4	2.2	2.8	2.0	82.1	583.7	279.5	40.4
XIX. Fjord- og dalbygder	6.5	29.8	32.3	0.9	2.1	2.3	73.9	551.8	340.9	24.5
XX. Innlandsbygder	11.7	42.5	23.1	4.0	1.3	2.9	85.5	575.1	269.8	55.4
Tilsammen	6.6	26.2	37.1	1.7	2.4	2.6	76.6	546.0	333.3	31.0
Rikets bygder	145.4	15.6	55.7	14.8	23.2	3.6	258.3	465.3	141.1	63.2
1. De beste jordbruksbygder ...	245.7	6.3	72.3	26.0	36.0	5.1	391.4	416.9	16.3	72.1
2. Mellom- eller skogbygder	192.0	16.9	56.0	11.2	19.0	5.5	300.6	466.4	95.4	68.1
3. Kystbygder	38.5	15.3	50.4	6.5	14.5	2.5	127.7	515.1	250.7	58.4
4. Indre bygder	67.0	28.2	36.9	7.2	14.1	1.8	155.2	493.4	250.6	52.2

Pr. 1 000 dekar jordbruksareal.

Kultur- beite	I alt jord- bruks- areal	Derav dyrket jord	Produktiv skog som hører til de bruk som er med i tellingen		Annet areal til brukene	Hele arealet som hører til de bruk som er med i tellingn	Derav dyrk- bart, udyrtket areal	Opp- dyrket siden 1939	Tallet på	
			Bar- skog	Lauv- skog					Frukt- trær	Bær- busker
97.6	1 000	948.4	1 626.6	79.6	356.9	3 063.1	41.0	9.4	542.6	459.7
120.5	1 000	809.0	1 769.5	47.3	327.8	3 144.6	157.1	20.4	411.5	345.6
69.5	1 000	818.4	7 250.0	195.5	2 444.5	10 890.0	238.9	33.5	275.0	290.0
34.3	1 000	649.7	4 703.8	1 939.1	4 665.5	12 308.4	254.9	36.8	92.9	226.3
84.4	1 000	841.0	3 508.4	416.2	1 576.8	6 501.4	145.8	19.8	378.5	358.6
46.2	1 000	908.5	3 519.1	1 682.7	2 045.5	8 247.3	131.0	15.4	1 251.5	777.7
69.6	1 000	814.5	10 645.9	2 470.0	5 732.4	19 848.3	478.4	45.1	499.5	509.4
37.3	1 000	631.1	9 092.4	4 152.4	31 190.0	45 434.8	456.3	44.7	305.3	353.4
53.3	1 000	815.1	7 397.9	2 495.5	9 495.7	20389.1	331.2	32.8	768.0	587.2
215.6	1 000	785.1	356.2	281.2	1 791.6	3 429.0	418.7	57.6	1 479.7	834.0
172.3	1 000	828.0	40.4	33.3	2 087.2	3 160.9	590.2	55.0	259.8	602.6
75.3	1 000	614.2	714.2	464.6	1 875.6	4 054.4	519.9	54.4	310.2	634.6
84.6	1 000	627.7	952.1	1 340.1	2 665.2	5 957.4	308.9	47.1	955.2	433.4
93.1	1 000	648.3	718.8	749.2	2 206.5	4 674.5	444.7	51.7	574.8	556.0
19.2	1 000	850.7	1 714.6	295.2	4 523.2	7 533.0	599.8	32.7	16.0	239.7
35.2	1 000	893.0	3 520.4	455.9	3 652.8	8 629.1	468.2	37.3	30.4	287.1
61.4	1 000	935.3	1 538.5	163.6	812.7	3 514.8	187.1	23.6	93.8	337.2
25.9	1 000	715.7	3 274.7	2 689.2	5 179.0	12 142.9	470.9	31.9	4.4	77.1
86.2	1 000	852.8	4 668.7	574.7	3 108.0	9 351.4	212.8	31.0	39.4	201.0
53.5	1 000	870.8	2 624.2	711.4	2 598.6	6 934.2	305.7	28.6	55.2	254.0
16.2	1 000	565.1	16.2	1 447.3	2 880.5	5 344.0	906.6	60.5	0.4	39.0
14.3	1 000	675.9	350.5	2 488.9	2 110.4	5 949.8	662.6	53.4	2.6	90.3
8.9	1 000	629.5	394.2	2 822.1	1 784.6	6 000.9	691.0	65.5	0.8	43.2
14.2	1 000	666.7	2 019.2	3 908.8	4 944.2	11 872.2	872.9	59.8	0.7	40.2
13.1	1 000	629.1	498.6	2 499.5	2 604.9	6 603.0	767.9	60.1	1.1	54.2
72.1	1 000	776.9	2 580.6	866.6	2 298.3	6 745.5	315.2	34.2	345.9	358.6
103.3	1 000	903.3	1 525.9	84.5	556.5	3 166.9	133.7	17.9	427.6	425.8
69.5	1 000	818.0	7 652.4	464.9	2 834.0	11 951.3	267.3	34.9	301.6	316.0
48.1	1 000	671.3	1 010.1	1 022.2	2 358.8	5 391.1	574.7	49.7	251.5	419.8
48.6	1 000	664.7	2 827.2	2 008.2	4 384.4	10 219.8	389.6	44.6	326.2	240.4

Gjennomsnittlig areal (dekar) og husdyrhold for

	Korn og erter til modning	Grønnfôr	Potet	Rotvekster og fôr-marg-kål	Andre vekster på åker og i hage	Brakk	I alt åpen åker og hage	Eng til slått		Eng til beite
								På dyrket jord	Annen eng	
A. Østlandet med Telemark.										
I. De sørøstlige slettebygder	23.7	0.6	5.5	2.1	2.3	0.6	34.8	40.0	0.7	5.5
II. Silurbygdene inne i landet	20.7	0.6	6.6	1.7	1.5	0.3	31.4	25.8	2.6	5.8
III. Mellom- eller skogbygder	10.2	0.8	2.6	0.6	0.6	0.2	15.0	21.8	4.5	3.5
IV. Dal- og fjellbygder	5.1	2.1	1.7	0.2	0.2	0.1	9.4	20.9	13.0	2.3
Tilsammen	14.6	1.0	3.9	1.1	1.1	0.3	22.0	27.5	5.1	4.2
B. Agder.										
V. Kystbygder	2.3	0.3	1.7	0.4	1.0	0.1	5.8	14.3	1.3	1.1
VI. Mellom- eller skogbygder	2.0	0.7	1.7	0.2	0.4	0.1	5.1	17.4	3.4	1.1
VII. Dal- og fjellbygder	1.4	0.9	1.4	—	0.3	0.1	4.1	17.7	11.6	0.6
Tilsammen	2.1	0.5	1.7	0.2	0.7	0.1	5.3	16.0	3.7	1.0
C. Vestlandet.										
VIII. Skiferlandskapene ved Boknfjorden	3.9	0.3	3.8	1.8	2.0	—	11.8	18.5	1.2	2.9
IX. Jærens sletteland	8.7	0.2	6.1	3.5	1.3	—	19.8	20.9	0.5	8.0
X. Andre ytre bygder	0.8	0.4	1.6	0.2	0.4	0.1	3.5	15.7	8.7	2.7
XI. Indre bygder	1.6	0.6	1.9	0.4	1.4	0.1	6.0	20.7	11.4	2.2
Tilsammen	1.8	0.4	2.1	0.6	0.8	0.1	5.8	17.8	8.9	3.0
D. Trøndelag.										
XII. Kystbygder	3.7	0.9	1.8	0.3	0.1	0.1	6.9	19.0	3.6	1.4
XIII. Ytre fjordbygder	8.0	0.8	2.3	1.1	0.3	0.1	12.6	28.8	3.6	3.5
XIV. Bygder ved Trondheimsfjorden	16.3	0.4	4.3	1.9	0.8	0.1	23.8	36.3	1.3	5.9
XV. Dal- og fjellbygder	3.9	1.5	1.3	0.3	0.1	—	7.1	31.3	9.7	5.0
XVI. Andre indre bygder	12.8	0.7	2.8	1.8	0.3	0.1	18.5	38.0	3.6	6.2
Tilsammen	10.4	0.8	2.9	1.2	0.4	0.1	15.8	31.8	3.9	4.7
E. Nord-Norge.										
XVII. Øyer	—	0.4	1.1	—	0.1	0.1	1.7	12.3	10.2	0.5
XVIII. Kystbygder	0.3	0.8	1.2	0.1	0.1	—	2.5	17.5	8.3	1.2
XIX. Fjord- og dalbygder	0.2	0.9	1.0	—	0.1	0.1	2.3	17.8	11.0	0.8
XX. Innlandsbygder	0.5	2.0	1.1	0.2	0.1	0.1	4.0	27.4	12.9	2.6
Tilsammen	0.2	0.8	1.1	—	0.1	0.1	2.3	16.7	10.2	1.0
Rikets bygder	7.1	0.8	2.6	0.7	0.7	0.2	12.1	22.6	6.8	3.1
1. De beste jordbruksbygder ...	19.9	0.5	5.6	2.1	1.7	0.4	30.2	33.6	1.3	5.8
2. Mellom- eller skogbygder	8.7	0.8	2.4	0.5	0.6	0.2	13.2	21.0	4.3	3.1
3. Kystbygder	1.2	0.5	1.5	0.2	0.3	0.1	3.8	15.9	7.7	1.8
4. Indre bygder	3.0	1.3	1.6	0.3	0.5	0.1	6.8	22.1	11.3	2.4

bruk med over 5 dekar jordbruksareal.

Kulturbeite	I alt jordbruksareal	Derav dyrket jord	Produktiv skog som hører til de bruk som er med i tellingen		Annet areal til brukene	Hele arealet som hører til de bruk som er med i tellingen	Hester i alt	Storfe i alt	Sauer	Geiter	Svin i alt	Voksne høns
			Bar-skog	Lauv-skog								
9.0	90.0	85.2	147.8	7.2	30.9	275.9	1.5	8.1	0.8	—	4.0	30.1
9.2	74.8	60.3	133.7	3.6	24.0	236.1	1.3	7.0	2.5	—	3.7	18.3
3.4	48.2	39.4	332.4	8.9	112.1	501.6	0.9	5.1	3.0	0.2	2.2	12.9
1.6	47.2	30.6	221.3	92.0	221.4	581.9	0.9	6.6	10.6	2.1	1.7	6.7
5.5	64.3	53.9	221.3	27.0	100.1	412.7	1.2	6.6	4.0	0.6	2.9	17.3
1.1	23.6	21.4	85.2	40.5	49.3	198.6	0.5	2.8	1.9	—	0.9	15.4
2.1	29.1	23.6	312.6	72.5	167.4	581.6	0.6	4.0	3.5	—	0.8	11.4
1.3	35.3	22.2	322.9	147.8	1110.9	1616.9	0.6	4.4	11.6	0.3	0.8	9.9
1.5	27.5	22.4	207.3	69.8	267.1	571.7	0.6	3.5	4.1	—	0.8	13.1
9.8	44.2	34.5	15.5	12.5	79.5	151.7	1.5	7.8	16.4	0.3	2.8	78.8
10.4	59.6	49.2	2.4	1.9	125.6	189.5	1.7	10.6	18.7	—	5.3	87.9
2.5	33.1	20.2	24.0	15.7	62.6	135.4	0.7	4.8	10.1	0.5	1.0	10.6
3.8	44.1	27.5	42.3	59.7	118.6	264.7	0.9	6.0	20.0	2.0	1.3	12.2
3.7	39.2	25.3	28.5	29.8	87.3	184.8	0.9	5.7	14.3	1.0	1.5	18.4
0.6	31.5	27.0	55.4	9.5	145.3	241.7	0.6	4.6	8.0	0.3	0.8	9.3
1.8	50.3	44.9	179.1	23.2	185.1	437.7	1.1	5.8	7.2	1.0	1.5	15.3
4.5	71.8	67.1	111.4	11.8	58.5	253.5	1.4	7.2	6.9	0.5	2.4	19.4
1.4	54.5	39.0	178.6	146.3	281.2	660.6	1.0	7.0	9.9	1.5	0.9	5.8
6.3	72.6	61.9	340.2	41.9	226.7	681.4	1.3	7.9	11.0	0.2	1.8	12.4
3.2	59.4	51.8	157.1	42.5	155.0	414.0	1.1	6.7	8.3	0.7	1.7	13.6
0.4	25.1	14.2	0.4	36.7	72.0	134.2	0.4	3.6	8.0	0.3	0.2	3.7
0.4	29.9	20.2	10.6	74.9	62.7	178.1	0.5	4.0	7.1	0.4	0.2	4.4
0.3	32.2	20.2	12.7	88.9	56.5	190.3	0.5	3.7	6.5	0.8	0.2	3.1
0.7	47.6	31.7	96.2	185.4	234.5	563.7	0.8	5.3	5.9	1.2	0.3	4.7
0.4	30.6	19.2	15.4	76.1	79.0	201.1	0.5	3.9	7.1	0.5	0.2	3.8
3.5	48.1	37.3	122.9	41.9	110.5	323.4	0.9	5.6	7.8	0.7	1.7	14.3
8.3	79.2	71.4	122.0	6.8	43.7	251.7	1.5	7.9	4.3	0.1	3.8	31.2
3.1	44.7	36.5	328.8	20.5	122.1	516.1	0.9	4.9	3.1	0.2	2.0	12.7
1.5	30.7	20.6	31.4	31.7	72.8	166.6	0.6	4.3	8.2	0.4	0.7	8.9
2.2	44.8	29.7	126.9	90.0	197.4	459.1	0.9	5.8	12.4	1.6	1.1	7.9

Opgaver over gjennomsnittlig areal og husdyrhold pr. bruk av forskjellig størrelse er tatt inn i tabell 10 og 11 i første hefte.

Følgende tabell viser arealet i dekar av de forskjellige vekster i 1949 sammenliknet med 1939 og endringene i dekar og prosent. En kommer tilbake til disse tallene under omtalen av de enkelte vekster.

Arealet og bruken av det i 1949 og 1939.

	1949	1939	Endring		
	Dekar	Dekar	Dekar	Pst.	
Høsthvete.....	7 133	26 030	÷ 18 897	÷ 72.6	
Vårhvete.....	301 142	386 101	÷ 84 959	÷ 22.0	
Høstrug	5 634	15 487	÷ 9 853	÷ 63.6	
Vårrug	4 264	16 274	÷ 12 010	÷ 73.8	
Bygg	399 563	467 742	÷ 68 179	÷ 14.6	
Havre	758 499	870 243	÷ 111 744	÷ 12.8	
Blandkorn	38 982	48 943	÷ 9 961	÷ 20.4	
Erter	4 872	5 921	÷ 1 049	÷ 17.7	
Korn og erter i alt	1 520 089	1 836 741	÷ 316 652	÷ 17.2	
Grønnfôr	163 607	125 064	+ 38 543	+ 30.8	
Potet	582 410	506 927	+ 75 483	+ 14.9	
Fôrnepe	47 453	99 544	÷ 52 091	÷ 52.3	
Kålrot	71 802	82 195	÷ 10 393	÷ 12.6	
Fôrbete	23 861	30 783	÷ 6 922	÷ 22.5	
Fôrmargkål	11 263	12 912	÷ 1 649	÷ 12.8	
Grønnsaker.....	43 012	52 787	÷ 9 775	÷ 18.5	
Jordbær	9 512	7 095	+ 2 417	+ 34.1	
Bringebær.....	5 079	4 693	+ 386	+ 8.2	
Andre vekster på åker og i hage	184 747	158 069	+ 26 678	+ 16.9	
Brakk	38 178	28 858	+ 9 320	+ 32.3	
I alt åker og hage	2 701 013	2 945 668	÷ 244 655	÷ 8.3	
Eng til slått {	Eng på dyrket jord.....	4 864 775	4 937 157	÷ 72 382	÷ 1.5
	Natureng på innmark....	1 097 301	1 627 497	÷ 530 196	÷ 32.6
	Seterløkker	153 033	199 061	÷ 46 028	÷ 23.1
Eng til beite {	Utslåtter som høstes årlig	225 430	548 507	÷ 323 077	÷ 58.9
	På dyrket jord.....	298 487	146 366	+ 152 121	+ 103.9
Kulturbete {	På natureng	362 137	282 460	+ 79 677	+ 28.2
	På dyrket jord.....	258 997	212 837	+ 46 160	+ 21.7
	På overflatedyrket jord ..	494 458	261 924	+ 232 534	+ 88.8
I alt jordbruksareal	10 455 631	11 161 477	÷ 705 846	÷ 6.3	
Derav dyrket jord.....	8 123 272	8 242 028	÷ 118 756	÷ 1.4	

Opgaver over bruken av innmarksarealet er stilt sammen for rikets bygder for 1900, 1907, 1917, 1929, 1939 og 1949 i følgende tabell. Arealet er gitt i km².

Arealoppgavene for 1900 er beregnet på grunnlag av oppgavene over utsæden m. v. For 1907 er oppgavene over engarealene korrigeret, da disse utvilsomt var for høye.

	Innmarksareal i km ² i rikets bygder					
	1900	1907	1917	1929	1939	1949
Hvete	50.36	49.94	86.64	119.52	412.13	308.28
Rug	129.95	149.80	107.91	74.13	31.76	9.90
Bygg	394.60	358.60	473.97	534.58	467.74	399.56
Havre	970.00	1 060.26	1 028.77	966.08	870.25	758.50
Blandkorn	75.84	61.50	83.53	55.31	48.94	38.98
Erter	29.07	41.59	21.25	11.29	5.92	4.87
Korn og erter i alt	1 649.82	1 721.69	1 802.07	1 760.91	1 836.74	1 520.09
Potet	364.69	409.15	457.98	463.07	506.93	582.41
Grønnfôr	87.94	135.91	64.95	145.58	125.07	163.60
Rotvekster og førmarkål	18.69	79.69	74.54	170.73	225.43	154.38
Andre vekster på åker og i hage samt brakk	203.86	210.91	161.21	186.47	251.50	280.53
I alt åker og hage	2 325.00	2 557.35	2 560.75	2 726.76	2 945.67	2 701.01
Eng på dyrket jord	4 475.00	4 316.26	4 436.93	5 027.62	5 296.36	5 422.26
I alt dyrket jord	6 800.00	6 873.61	6 997.68	7 754.38	8 242.03	8 123.27
Natureng på innmark	3 080.00	2 995.98	2 825.79	2 209.80	2 171.88	1 953.90
I alt innmark	9 880.00	9 869.59	9 823.47	9 964.18	10 413.91	10 077.17

Oppgavene for 50-årsperioden etter århundreskiftet viser liten øking i det samlede innmarksareal. Det dyrkede arealet har økt atskillig sterkere. Forholdet mellom de ymse vekster viser visse karakteristiske endringer. Rug-, erter- og blandkorndyrkingen er gått sterkt tilbake, mens hvetearealet har økt. Potetdyrkingen har lagt beslag på stadig større arealer, og engarealet på dyrket jord har økt på bekostning av natureng-arealet. Rotvekst- og grønnfôrarealet har også økt. Det samlede areal åpen åker og hage har økt sterkere enn innmarksarealet. Det samlede engareal på innmark er derfor gått noe ned. Til dette kommer nedgangen i høsting av utslåtter.

Det som preger utviklingen i denne perioden, er således ikke ekspansjon, men intensivering. Mangel på arbeidshjelp og stigende lønninger har ført til at en etter hvert har sluttet med, eller innskrenket, den arbeidskrevende høsting av utslåtter og sanking av hjelpefôr. Bedre og flere maskiner, økt tilgang på kunstgjødsel, mer foldrike planteslag og mer yterike husdyr er faktorer som har ført til bedre utnyttelse av innmarksarealet og gjort det mer verdifullt i forhold til utslåttarealene.

I siste 10-årsperioden har mangelen på arbeidshjelp vært særlig merkbar. Dette har for tellingen i 1949 gitt seg utslag i mindre åpent åkerareal med bl. a. sterk nedgang i den arbeidskrevende rotvekstdyrkingen. Silofôr har i stor utstrekning overtatt rotvekstenes rolle. Kulturbeitearealet har økt. Samtidig viser utslåttarealet en særlig sterk tilbakegang i dette tidsrommet.

Tallet på bruk som dyrker de forskjellige vekster.

Ved tellingen i 1949 ble det for første gang foretatt en opptelling av hvor mange det var som dyrket de forskjellige vekster. Det ble bare tatt hensyn til om bruket hadde de enkelte vekster, ikke til arealets størrelse.

Oppgaver over tallet på dyrkere er tatt inn i tabellene 3 og 3 b i annet hefte — for fylker og størrelsesklasser. Tallene for jordbruksområdene finner en i tabell 3 b i tredje hefte.

I tabellen nedenfor har en stilt opp vekstene i rekkefølge etter hvor alminnelig dyrket de er. En har også regnet ut det gjennomsnittlige areal (og tallet på frukttrær og bærbusker) ved de bruk som dyrker de enkelte vekster.

	Tallet på dyrkere	Areal eller stk.		Dyrkere i pst. av alle bruk med jordbruksareal
		i alt	pr. bruk	
Potet	244 496	582 410 dek.	2.4 dek.	70.8
Bærbusker	232 539	3 749 383 stk.	16.1 stk.	67.4
Eng til slått på dyrket jord	230 264	4 864 775 dek.	21.1 dek.	66.7
Frukttrær	198 563	3 616 160 stk.	18.2 stk.	57.5
Korn og erter til modning	116 160	1 520 089 dek.	13.1 dek.	33.7
Eng til slått på natureng	102 264	1 097 301 »	10.7 »	29.6
Havre	87 698	758 499 »	8.6 »	25.4
Kulturbeite og eng til beite i alt	81 222	1 414 079 »	17.4 »	23.5
Grønnsaker	63 056	43 012 »	0.7 »	18.3
Grønnfôr	62 831	163 607 »	2.6 »	18.2
Rotvekster i alt	58 594	154 379 »	2.6 »	17.0
Bygg	57 363	399 563 »	7.0 »	16.6
Vårhvete	38 528	301 142 »	7.8 »	11.2
Kålrot	31 835	71 802 »	2.3 »	9.2
Eng til beite på dyrket jord	30 715	298 487 »	9.7 »	8.9
Kulturbeite på overflatedyrket jord ..	30 416	494 458 »	16.3 »	8.8
Fôrnepe	26 744	47 453 »	1.8 »	7.7
Eng til beite på natureng	24 207	362 137 »	15.0 »	7.0
Jordbær	17 734	9 512 »	0.5 »	5.1
Kulturbeite på dyrket jord	17 160	258 997 »	15.1 »	5.0
Bringebær	16 780	5 079 »	0.3 »	4.9
Utslåtter	15 957	225 430 »	14.1 »	4.6
Seterløkker	14 572	153 033 »	10.5 »	4.2
Fôrbete	8 765	23 861 »	2.7 »	2.5
Fôrmargkål	7 519	11 263 »	1.5 »	2.2
Blandkorn	5 424	38 982 »	7.2 »	1.6
Erter	1 869	4 872 »	2.6 »	0.5
Høsthvete	1 497	7 133 »	4.8 »	0.4
Høstrug	1 197	5 634 »	4.7 »	0.3
Vårrug	1 020	4 264 »	4.2 »	0.3

Poteten er den mest alment dyrkede vekst. Den blir dyrket ved over 244 000 bruk eller 70.8 pst. av brukene med jordbruksareal. Potetdyrking er alminnelig i alle deler av landet og ved bruk av alle størrelsestyper. Ved praktisk talt alle bruk er det behov for poteter til eget forbruk, og det er relativt få bruk som ligger slik til, at potetdyrking ikke lykkes. Bærbusker blir dyrket ved ca. 233 000

eller 67.4 pst. av brukene og frukttrær ved ca. 199 000 bruk eller 57.5 pst. Det er med bærbusker og frukttrær som med poteten — dyrkingen er ikke noe særlig avhengig av bruksstørrelsen. Ved mange små villa- og boligbruk er det i stor utstrekning disse tre vekster som blir dyrket. Villahagene i nærheten av byene og industrisentrene blir først og fremst drevet som prydhager, med plener, pydtrær og blomster, men i de aller fleste tilfelle er det også tatt med noen bærbusker eller frukttrær. At det er færre som dyrker frukttrær enn bærbusker skriver seg vesentlig fra de klimatiske forhold, som setter snevrere grenser for frukt dyrkingen.

Eng til slått på dyrket jord står som nr. 3 i rekkefølgen, med omtrent 230 000 bruk eller 66.7 pst. av brukene med jordbruksareal. Tallet viser ikke hvor mange det er som har slåtteng overhodet. En del bruk har bare natureng, og i enkelte tilfelle bare seterløkker eller utslåtter som slåtteland. Mange bruk i de laveste bruksklassene har ikke eng til slått.

Dyrking av korn og erter til modning blir drevet ved 116 000 eller 1/3 av brukene. Her er det stor forskjell distriktvis og for bruk av ymse størrelse. Havren er den vanligste av kornartene. Den dyrkes ved henimot 88 000 eller 1/4 av brukene. Deretter kommer bygg og vårhvete, som blir dyrket ved henholdsvis 16.6 og 11.2 pst. av brukene. De andre kornartene kommer sist i rekkefølgen. Aller sist kommer vårrug, som bare blir dyrket ved 1 020 eller 0.3 pst. av brukene.

Kulturbeite og annen eng til beite er det ved 23.5 pst. eller 81 000 bruk. Kulturbeite på overflatedyrket jord er atskillig mer vanlig enn på fullstendig dyrket jord — henholdsvis ved 30 000 og 17 000 bruk. Det er ellers vel så mange bruk hvor det beites på eng som midlertidig er lagt ut til beite. En del bruk har to eller flere av disse beitetypene.

Grønnsaker — de forskjellige slag sett under ett — blir dyrket ved 63 000 eller 18.3 pst. av brukene.

Grønnfôr blir også dyrket ved 63 000 bruk. Rotvekster og fôrmargkål — sett under ett — dyrkes ved 59 000 eller 17.0 pst. av brukene. Kålrot er den vanligste rotvekst. Den dyrkes ved 32 000 bruk. Deretter følger fôrnepe ved 27 000 bruk, mens fôrbete og fôrmargkål bare blir dyrket ved henholdsvis 8 800 og 7 500 bruk.

Jordbær og bringebær blir dyrket ved henholdsvis 18 000 og 17 000 bruk, eller 5.1 og 4.9 pst. av brukene. Arealene er gjennomgående små, gjennomsnittlig henholdsvis 0.5 og 0.3 dekar pr. dyrker.

Brakkareal ble gitt opp for henimot 11 000 bruk, og 181 000 brukere ga opp arealer som ble nyttet til «andre vekster på åker og i hage».

Tabellen neste side viser hvor stor prosent av brukene som dyrker de forskjellige åkervekster, og det gjennomsnittlige areal pr. dyrker for bruk av ymse størrelse.

Stort sett øker det gjennomsnittlige areal og tallet på trær og busker med økende bruksstørrelse. Klasseskillene setter selv arealgrenser som ikke kan overskrides. Forskjellen fra klasse til klasse er dog ikke like stor for alle vekster.

Prosent bruk som dyrker de ymse vekster på åker og i hage. Gjennomsnitt

	Høst- hvete	Vår- hvete	Høst- rug	Vår- rug	Bygg	Havre	Bland- korn	Erter	Korn og erter i alt
Kl. 1. ¹⁾ Pst. bruk	—	0.2	—	—	0.3	0.5	0.1	—	1.1
Pr. bruk, dekar/stk. . .	0.6	0.6	0.5	0.4	0.6	0.6	0.6	0.3	3.3
» 2. Pst. bruk	—	1.5	—	—	2.5	5.6	0.5	0.1	10.2
Pr. bruk, dekar/stk. . .	0.9	1.1	0.7	0.8	1.2	1.3	1.3	0.8	11.1
» 3. Pst. bruk	0.2	2.8	0.1	0.1	6.1	13.5	0.9	0.1	24.7
Pr. bruk, dekar/stk. . .	1.3	1.5	1.5	1.1	1.6	1.7	2.2	1.3	11.2
» 4. Pst. bruk	0.3	6.1	0.1	0.2	11.8	24.2	1.4	0.1	34.9
Pr. bruk, dekar/stk. . .	1.6	1.8	1.7	1.7	2.3	2.5	3.0	1.1	13.7
» 5. Pst. bruk	0.5	11.2	0.2	0.3	20.2	34.6	1.7	0.3	46.5
Pr. bruk, dekar/stk. . .	1.8	2.4	1.7	1.9	2.9	3.6	3.7	1.3	14.6
» 6. Pst. bruk	0.7	18.0	0.4	0.5	30.3	44.4	2.1	0.6	59.0
Pr. bruk, dekar/stk. . .	2.6	3.4	2.5	2.6	3.8	4.8	4.5	1.1	16.7
» 7. Pst. bruk	0.8	23.1	0.6	0.8	39.8	51.6	2.9	1.0	68.2
Pr. bruk, dekar/stk. . .	4.0	4.7	3.4	3.3	5.2	6.6	5.8	1.4	10.7
» 8. Pst. bruk	1.0	34.0	1.1	0.9	47.8	62.7	3.8	1.6	78.1
Pr. bruk, dekar/stk. . .	4.5	6.7	4.3	4.1	7.4	9.9	7.8	1.6	15.6
» 9. Pst. bruk	2.0	52.4	2.0	1.1	56.8	78.3	6.4	3.3	90.2
Pr. bruk, dekar/stk. . .	6.7	11.1	5.7	7.5	13.1	17.6	11.7	2.9	31.3
» 10. Pst. bruk	3.0	75.0	3.9	1.5	61.6	91.3	9.7	6.5	98.1
Pr. bruk, dekar/stk. . .	11.9	24.4	8.2	11.1	26.4	38.4	17.5	5.1	73.1
» 11. Pst. bruk	3.5	83.0	3.8	2.0	69.0	92.4	12.6	12.3	99.3
Pr. bruk, dekar/stk. . .	31.1	59.4	13.8	10.6	55.9	73.7	34.7	10.0	164.1
» 12. Pst. bruk	10.8	83.8	13.5	—	75.7	94.6	8.1	8.1	97.3
Pr. bruk, dekar/stk. . .	43.3	148.6	34.6	—	103.3	139.9	31.7	22.7	358.3
Rikets } Pst. bruk	0.4	11.2	0.3	0.3	16.6	25.4	1.6	0.5	33.2
bygder } Pr. bruk, dekar/stk. . .	4.8	7.8	4.7	4.2	7.0	8.6	7.2	2.6	13.1

¹⁾ Se noten på side 42.

Den er størst for de typiske jordbruksvekster som korn og poteter, ubetydelig for jordbær og bringebær.

Av de minste brukene er det bare 1.0 pst. som dyrker korn. Prosenten øker raskt med bruksstørrelsen til 10.0 pst. i klasse 2 (2.1—5 dekar), 21.3 ved brukene mellom 5 og 10 dekar og 59.4 pst. for brukene mellom 35 og 50 dekar. Praktisk talt alle brukene med over 200 dekar jordbruksareal dyrker korn.

Potetene er som tidligere omtalt mindre avhengige av bruksstørrelsen. Av brukene under 2 dekar dyrker 28.9 pst. poteter. Allerede for brukene mellom 2 og 5 dekar er prosenten kommet opp i 63.4, og for brukene mellom 5 og 10 dekar er den 79.3. For brukene over 20 dekar er forskjellen ubetydelig. Ved alle disse bruksklassene blir det dyrket poteter ved over 90 pst. av brukene.

Jordbær blir dyrket ved 3.7 pst. av de minste brukene. For brukene mellom 2 og 100 dekar veksler det mellom 4.3 og 7.0 pst. Henimot 1/4 av brukene

ittlig areal i dekar (for frukttrær og bærbusker stk.) pr. dyrker.

ønn- fôr	Potet	Fôr- nepe	Kål- rot	Fôr- bete	Fôr- marg- kål	Grønn- saker	Jord- bær	Bringe- bær	Andre vekster på åker og i hage	Brakk	Frukt- trær	Bær- busker
0.9	28.9	0.1	0.2	—	—	10.9	3.7	5.6	85.7	1.6	77.6	81.2
0.6	0.4	0.4	0.2	0.3	0.2	0.2	0.2	0.1	0.7	0.7	10.7	12.6
7.6	63.4	0.7	1.4	0.3	0.1	15.5	6.7	7.7	53.2	3.5	57.9	64.6
1.0	0.7	0.4	0.4	0.5	0.4	0.3	0.4	0.2	1.4	1.5	18.9	16.8
17.1	79.3	2.2	2.9	0.9	0.2	12.0	4.4	3.5	31.9	2.5	43.3	52.6
1.3	0.9	0.4	0.4	0.6	0.4	0.4	0.5	0.4	1.0	2.2	17.8	14.8
22.6	88.1	5.0	5.4	1.4	0.7	14.3	4.3	2.8	29.2	2.3	40.7	52.5
1.7	1.2	0.6	0.6	0.8	0.5	0.5	0.5	0.4	0.9	2.5	18.0	14.7
29.9	92.9	9.0	8.8	2.7	2.1	17.8	4.5	2.9	30.5	2.9	41.5	55.7
2.1	1.7	0.9	0.7	1.2	0.6	0.6	0.6	0.4	1.0	3.0	19.8	15.8
33.0	95.3	13.8	14.4	4.9	4.1	23.0	5.4	3.5	35.6	3.6	46.7	61.7
2.6	2.3	1.1	1.0	1.8	0.8	0.7	0.7	0.5	1.2	3.0	23.8	17.9
34.5	97.0	20.0	21.3	6.4	5.7	27.9	6.4	4.2	40.7	4.1	51.5	67.9
3.2	3.1	1.6	1.4	2.4	1.1	0.8	0.8	0.5	1.5	3.7	28.5	19.9
33.3	97.7	25.7	28.3	8.2	6.6	32.7	7.0	5.2	46.2	5.1	58.1	73.1
3.9	4.3	2.1	2.0	3.4	1.3	1.0	0.9	0.4	1.7	4.6	29.6	20.4
28.6	98.5	28.6	40.4	9.0	8.4	42.1	9.4	8.2	55.3	7.5	69.5	81.8
4.8	7.1	3.2	3.5	4.5	1.9	1.3	0.8	0.4	1.9	6.6	28.9	23.7
26.6	99.5	22.6	55.4	9.9	16.4	55.3	14.1	17.2	66.5	13.0	84.2	89.7
6.9	15.5	5.1	7.1	7.4	3.8	2.1	0.6	0.4	3.2	10.3	42.0	33.0
25.7	99.4	17.5	66.7	10.5	32.5	74.0	24.9	31.9	73.4	24.0	90.9	93.6
9.9	41.3	12.5	16.5	10.1	6.2	4.0	1.3	0.5	9.7	22.8	111.8	72.2
40.5	97.3	5.4	73.0	27.0	43.2	75.7	21.6	45.9	78.4	43.2	86.5	86.5
24.1	77.0	17.0	35.9	28.6	17.6	8.8	1.0	1.1	22.8	18.9	190.0	184.6
18.2	70.8	7.7	9.2	2.5	2.2	18.3	5.1	4.9	52.4	3.1	57.5	67.4
2.6	2.4	1.8	2.3	2.7	1.5	0.7	0.5	0.3	1.0	3.6	18.2	16.1

over 500 dekar dyrker jordbær. Bringebær er mer vanlig dyrket enn jordbær ved brukene under 5 og over 200 dekar. I de mellomliggende bruksklasser er det jordbær som er det vanligste.

Frukt- og bær dyrking er vanligst ved brukene over 200 og under 2 dekar. Ved brukene mellom 5 og 35 dekar er det relativt færrest dyrkere. Bortsett fra klasse 1, er det flere frukttrær enn bærbusker gjennomsnittlig pr. dyrker.

Tabellen på neste side viser hvor stor prosent av brukerne i de enkelte jordbruksområder det er som dyrker de forskjellige vekster. Prosenttallene gjelder bruk med over 5 dekar jordbruksareal.

Det ble dyrket korn ved 52.6 pst. av alle brukene med over 5 dekar jordbruksareal. I de beste jordbruksbygder ble det dyrket korn ved 87.9 pst. av disse brukene. I silurbygdene på Østlandet er prosenten 91.0, på Jærens sletteland 89.0 og i bygdene ved Trondheimsfjorden 88.0. I mellom- eller skogbygdene dyrkes

Prosent brukere ved bruk med over 5 dekar jordbruksareal som dyrker de forskjellige vekster.

	Korn og erter	Grønnfôr	Potet	Rotvekster i alt	Eng til slått				Eng til beite og kulturbeite i alt
					På dyrket jord	Natur-eng	Seteløkker	Ut-slåtter	
A. Østlandet med Telemark.									
I. De sørøstlige slettebygder	86.5	17.1	93.5	49.0	95.0	5.5	0.1	0.8	60.4
II. Silurbygdene inne i landet	91.0	20.3	95.3	38.2	96.5	25.6	2.3	1.4	51.7
III. Mellom- eller skogbygder .	78.4	29.2	94.2	26.4	98.2	35.9	5.2	4.2	41.5
IV. Dal- og fjellbygder.....	60.9	57.1	88.1	16.5	97.8	60.0	45.1	7.2	25.1
Tilsammen ...	78.7	30.8	92.7	32.5	96.9	31.1	12.6	3.5	44.8
B. Agder.									
V. Kystbygder	59.9	18.9	90.8	27.1	96.6	19.5	0.1	2.7	34.3
VI. Mellom- eller skogbygder .	56.6	34.0	91.8	15.9	98.2	25.5	0.5	16.8	40.3
VII. Dal- og fjellbygder.....	44.0	39.3	93.0	9.1	98.9	42.5	9.6	31.7	22.2
Tilsammen ...	56.1	27.7	91.5	20.1	97.6	25.5	1.8	12.6	34.5
C. Vestlandet.									
VIII. Skiferlandskapene ved Boknfjorden	73.3	13.5	96.2	67.6	97.8	17.6	—	0.6	75.0
IX. Jærens sletteland	89.0	8.4	97.0	82.5	97.7	4.0	—	2.4	90.2
X. Andre ytre bygder	34.3	20.0	94.0	17.1	94.8	66.1	1.9	4.9	41.1
XI. Indre bygder.....	39.5	26.6	94.7	30.6	97.1	63.2	11.9	18.3	39.0
Tilsammen ...	41.1	21.3	94.5	27.8	95.9	59.4	5.2	9.3	44.8
D. Trøndelag.									
XII. Kystbygder	54.9	34.1	95.8	26.5	95.7	42.4	0.3	2.5	31.3
XIII. Ytre fjordbygder	75.9	29.1	96.4	51.7	98.3	22.2	3.3	4.1	45.4
XIV. Bygder ved Trondheimsfjorden	88.0	15.2	97.1	69.4	98.5	8.9	1.2	1.1	66.1
XV. Dal- og fjellbygder.....	49.1	47.6	86.5	20.5	99.4	40.9	21.7	10.2	20.0
XVI. Andre indre bygder	81.8	24.9	95.3	64.9	99.1	23.5	6.8	3.5	64.6
Tilsammen ...	72.8	27.5	94.5	50.3	98.3	24.3	6.0	3.8	49.0
E. Nord-Norge.									
XVII. Øyer	1.2	18.4	88.8	1.8	81.8	72.3	0.2	6.6	7.0
XVIII. Kystbygder	8.1	36.0	88.6	5.6	91.6	62.5	0.1	8.5	10.9
XIX. Fjord- og dalbygder	7.3	36.8	83.4	3.6	89.9	59.0	0.4	17.2	6.4
XX. Innlandsbygder	15.4	58.2	83.1	14.0	96.1	45.8	2.1	24.2	13.7
Tilsammen ...	6.2	32.3	86.6	4.5	88.2	63.2	0.4	11.9	8.5
Rikets bygder	52.6	28.0	92.1	27.0	95.2	43.6	6.8	7.3	37.5
1. De beste jordbruksbygder	87.9	16.7	94.9	53.4	96.3	11.3	0.8	1.2	62.2
2. Mellom- eller skogbygder	74.5	30.1	93.7	24.5	98.2	34.0	4.3	6.5	41.3
3. Kystbygder	29.0	23.3	92.0	15.2	92.1	58.9	17.2	13.2	28.5
4. Indre bygder.....	41.1	40.8	89.4	20.8	96.2	55.9	18.8	14.4	26.8

korn ved 74.5 pst. av brukene. Deretter følger de indre bygdene med 41.1 pst. Innen denne områdegruppen er det «andre indre bygder» i Trøndelag som har høyest prosent, 81.8. Det er relativt stort hopp til neste område — dal- og fjellbygdene på Østlandet — som har 60.9 pst. I fjord- og dalbygdene i Nord-Norge dyrker bare 7.3 pst. av brukene korn. Nord-Norge skiller seg i det hele sterkt ut fra de øvrige landsdeler når det gjelder korndyrking. I denne landsdelen er det korn bare ved 6.2 pst. av brukene, mens ca. 3/4 av brukene på Østlandet og i Trøndelag, over 1/2 av brukene i Agder og 2/5 av brukene på Vestlandet dyrker korn. I kystbygdene er det bare 29.0 pst. av brukene som dyrker korn. Innen denne områdegruppen kommer de ytre fjordbygder i Trøndelag høyest med 75.9 pst. Deretter følger kystbygdene i Agder og i Trøndelag med henholdsvis 59.9 og 54.9 pst. I øybygdene i Nord-Norge er det bare 1.2 pst. av brukerne som dyrker korn.

I de nordligste strøk av landet er korndyrking vanskelig, til dels umulig, med de kornsorter en for tiden har. I hele Finnmark var det således bare 2 brukere som ga opp at de dyrket korn ved tellingen i 1949. Også i Troms og Nordland er det herreder hvor det ikke — eller bare på få bruk — ble dyrket korn. Det samme gjør seg gjeldende for en del av kystherredene på Vestlandet. I disse vestlands-herredene har korndyrking vært relativt vanlig tidligere. Tilbakegangen i disse strøkene beror ikke så meget på vansker med å få kornet modent, men mer på de naturlige vilkår, som gjør det vanskelig å drive korndyrkingen rasjonelt. Der er små sammenhengende arealer, og kornet går lett i legde. Det er derfor ofte vanskelig å bruke arbeidssparende maskiner. Dessuten er det som regel så små arealer åpen åker på brukene i disse strøkene, at det blir nødvendig å nytte det meste til andre vekster, først og fremst poteter. Det faller under normale forhold lettere og billigere å kjøpe korn og mjøl utenfra enn å dyrke det selv. I de sentrale, høyereliggende strøk av landet er det også en del herreder som har bare få korndyrkere.

Grønnfôr ble dyrket ved 28.0 pst. av brukene. Det er mest utbredt i de indre bygder, der det blir dyrket ved 40.8 pst. av brukene. I innlandsbygdene i Nord-Norge blir det dyrket grønnfôr ved 58.2 pst. av brukene med over 5 dekar jordbruksareal. Tilsvarende prosent for dal- og fjellbygdene på Østlandet er 57.1, i dal- og fjellbygdene i Trøndelag 47.6 og i Agders dal- og fjellbygder 39.3. Relativt færrest grønnfôrdyrkere er det i de beste jordbruksbygder med 16.7 pst. På Jæren er det bare 8.4 pst. som dyrker grønnfôr og i skiferlandskapene ved Boknfjorden 13.5 pst.

Ved 92.1 pst. av brukene over 5 dekar ble det dyrket poteter. Prosent-tallene viser tydelig hvor alminnelig denne veksten er i alle deler av landet. Nord-Norge har lavest prosent, 86.6; for de øvrige landsdeler veksler det bare mellom 91.5 og 94.5 pst. Områdevis er forholdet noenlunde det samme. Det varierer bare mellom 89.4 pst. i de indre bygder og 94.9 pst. i de beste jordbruksbygder. Av de enkelte jordbruksområder kommer bygdene ved Trondheimsfjorden og Jærens sletteland høyest med henholdsvis 97.1 og 97.0 pst. potetdyrkere. Bort-

sett fra innlandsbygdene og fjord- og dalbygdene i Nord-Norge (med henholdsvis 83.1 og 83.4 pst.), har intet område under 86 pst. dyrkere.

Rotvekst dyrkingen derimot viser store variasjoner både landsdelsvis og områdevis. Det ble dyrket rotvekster ved 27.0 pst. av alle brukene med over 5 dekar jordbruksareal. I Trøndelag blir det dyrket rotvekster ved 1/2 av brukene over 5 dekar, på Østlandet ved 1/3, på Vestlandet ved vel 1/4, i Agder ved 1/5 og i Nord-Norge ved mindre enn 1/20 av brukene. I de beste jordbruksbygder blir det dyrket rotvekster ved 53.4 pst. av brukene, i kystbygdene bare ved 15.2 pst. På Jæren blir det dyrket rotvekster ved 82.5 pst. av brukene, i bygdene ved Trondheimsfjorden ved 69.4 pst. og i skiferlandskapene ved Boknfjorden ved 67.6 pst. For øyene i Nord-Norge er prosenten bare 1.8.

Av alle brukene over 5 dekar hadde 95.2 pst. dyrket eng til slått. I Nord-Norge er det dyrket eng til slått ved 88.2 pst. av brukene over 5 dekar. Tallet er lavest for øyene, med 81.8 pst. For de andre landsdelene varierer prosenttallene bare mellom ca. 96 og ca. 98. I dal- og fjellbygdene og andre indre bygder i Trøndelag har over 99 pst. dyrket slåtteng. Blant de beste jordbruksbygder legger en merke til at de sørøstlige slettebygder har relativt lavt prosenttall (95), for bruk med dyrket slåtteng. Den vesentligste årsak til dette er trolig de relativt mange små bruk med ren hagebruksdrift i dette området — bruk hvor det hverken er husdyr eller slåtteng.

Natureng til slått på innmark finnes ved 43.6 pst. av brukene. Den er mest vanlig i kystbygdene og de indre bygder, og særlig i Nord-Norge og på Vestlandet. I øybygdene i Nord-Norge har 72.3 pst. av brukene natureng til slått på innmark. For øvrig er det 60 pst. eller mer i følgende områder: Ytre og indre bygder på Vestlandet, kystbygdene i Nord-Norge og dal- og fjellbygdene på Østlandet. På Jæren er det ikke mer enn 4.0 pst. som har natureng til slått på innmark, i de sørøstlige slettebygder 5.5 pst. og i bygdene ved Trondheimsfjorden 8.9 pst.

6.8 pst. av alle brukene over 5 dekar har seterløkker til slått. Her skiller dal- og fjellbygdene på Østlandet seg sterkt ut med 45.1 pst. Dal- og fjellbygdene i Trøndelag kommer også høyt med 21.7 pst.

Andre utslåtter er oppgitt for 7.3 pst. av brukene. Det er store variasjoner distriktsvis. Dal- og fjellbygdene i Agder kommer høyest med 31.7 pst. Deretter kommer innlandsbygdene i Nord-Norge med 24.2 pst., de indre bygder på Vestlandet med 18.3 pst. og fjord- og dalbygdene i Nord-Norge med 17.2 pst. I skiferlandskapene ved Boknfjorden og de sørøstlige slettebygder er prosenten under 1.

Kulturbeite eller annen eng til beite var det ved 37.5 pst. av brukene. Flest, 62.2 pst., er det i de beste jordbruksbygder, færrest i de indre bygder, 26.8 pst. Prosenten for Nord-Norge var bare 8.5. For Agder var den 34.5, på Østlandet og Vestlandet 44.8 og i Trøndelag 49.0. På Jæren var det beiteareal ved 90.2 pst. av brukene, og i skiferlandskapene ved Boknfjorden 75.0 pst. Over 60 pst. var det ellers i bygdene ved Trondheimsfjorden, «andre indre bygder» i Trøndelag

og i de sørøstlige slettebygder. Lavest prosenttall hadde fjord- og dalbygdene og øyene i Nord-Norge med henholdsvis 6.4 og 7.0 pst.

For korn og poteter ble det også ved jordbruksstillingen i 1939 foretatt en opptelling av dyrkere. Ved tellingen i 1949 ble det foretatt en fordeling av brukene etter tallet på frukttrær ved de enkelte bruk. Under de spesielle avsnitt om korn-, potet- og fruktdyrkingen kommer en nærmere inn på disse tingene.

Åker og hage.

Arealet av åker og hage var i 1949 i alt i rikets bygder 2 701 013 dekar, eller 8.3 pst. mindre enn i 1939. Se tabellen side 120. Tabell 12 i Jordbruksstatistikk 1949 (N. O. S. XI 44) gir oppgaver over bruken av åkerarealet fylkesvis i hvert av årene fra og med 1939 til og med 1949. Tabell 11 i samme hefte gir tilsvarende oppgaver for de enkelte kornarter.

Tabellen på neste side viser hvordan arealet av åpen åker og hage fordeler seg på de ymse grupper av vekster innen de enkelte jordbruksområder. Dessuten ser en hvor stor del den dyrkede jorda som var åpen åker og hage i 1949 og 1939.

Arealet av åpen åker og hage var for hele landet under ett 1/3 (33.3 pst.) av den dyrkede jorda. Alle områder hadde relativt mindre åkerareal i 1949 enn i 1939. Forskjellen er størst for kystbygdene. Av landsdelene har Østlandet størst åkerprosent, 41.9. Dernest kommer Trøndelag med 30.7, Agder og Vestlandet med ca. 24 pst. og Nord-Norge med 12.2 pst. For Nord-Norge har nedgangen vært ganske betydelig siden 1939, da prosenten var 17.0.

Det er de beste jordbruksbygder som har forholdsvis mest åpen åker og hage, 43.3 pst. av den dyrkede jorda. Her kommer silurbygdene på Østlandet høyest med 52.7 pst. For silurbygdene i Hedmark er prosenten 56.3. I de sørøstlige slettebygder og Jærens sletteland er prosenten noe over 40, i bygdene ved Trondheimsfjorden og skiferlandskapene ved Boknfjorden ca. 36.

I mellom- eller skogbygdene er 36.7 pst. av det dyrkede areal åpen åker og hage. Prosenten er 38.7 for mellom- eller skogbygdene på Østlandet, 22.3 i Agder.

Åkerarealet i de indre bygder svarer til 23.3 pst. av den dyrkede jorda. Det er stor forskjell mellom de jordbruksområder som hører til denne gruppen. I dal- og fjellbygdene på Østlandet og i «andre indre bygder» i Trøndelag er prosenten vel 30, i de indre bygder på Vestlandet 22.5 og i Nord-Norges fjord- og dalbygder bare 11.7.

Kystbygdene har relativt minst åkerareal, 19.0 pst. av den dyrkede jorda. For de enkelte områder veksler det mellom 28.2 pst. i kystbygdene i Agder og de ytre fjordbygder i Trøndelag og vel 12 pst. i øy- og kystbygdene i Nord-Norge. I øybygdene i Finnmark er det bare 3 pst. av den dyrkede jorda som blir nyttet til åpen åker og hage.

Herredsvis finner en store variasjoner når det gjelder forholdet mellom åker og dyrket jord. I Finnmark finnes det herreder hvor praktisk talt all dyrket jord

Arealet av åpen åker og hage prosentvis fordelt.

	Korn og erter	Grønn- fôr	Potet	Rot- vek- ster og fôr- marg- kål	Andre vek- ster på åker og i hage	Brakk	I alt åker og hage	Åpen åker og hage i pst. av dyrket jord	
								1949	1939
A. Østlandet med Telemark.									
I. De sørøstlige slettebygder	63.9	1.5	15.6	5.7	11.5	1.8	100	42.3	44.1
II. Silurbygdene inne i landet	63.9	2.0	21.4	5.3	6.5	0.9	100	52.7	53.9
III. Mellom- eller skogbygder	65.9	5.1	17.5	3.7	6.0	1.8	100	38.7	39.9
IV. Dal- og fjellbygder.....	52.9	22.2	17.8	2.6	3.5	1.0	100	31.0	34.6
Tilsammen ...	63.2	4.4	17.5	4.9	8.5	1.5	100	41.9	43.7
B. Agder.									
V. Kystbygder	37.4	4.8	29.2	6.1	20.8	1.7	100	28.2	30.9
VI. Mellom- eller skogbygder	38.2	13.1	33.7	3.5	10.1	1.4	100	22.3	24.1
VII. Dal- og fjellbygder.....	32.4	20.7	34.1	1.4	9.3	2.1	100	18.9	21.8
Tilsammen ...	37.1	9.7	31.3	4.6	15.7	1.6	100	24.5	26.9
C. Vestlandet.									
VIII. Skiferlandskapene ved Boknfjorden	31.2	2.1	31.0	14.7	20.8	0.2	100	35.5	36.8
IX. Jærens sletteland	42.5	1.0	30.2	16.9	9.1	0.3	100	41.1	44.2
X. Andre ytre bygder	22.4	9.7	44.7	5.3	16.0	1.9	100	18.3	22.6
XI. Indre bygder.....	25.6	9.9	31.9	6.4	25.3	0.9	100	22.5	23.3
Tilsammen ...	29.2	7.2	35.8	9.1	17.6	1.1	100	23.8	26.5
D. Trøndelag.									
XII. Kystbygder	53.0	12.4	26.9	4.6	2.0	1.1	100	25.7	29.1
XIII. Ytre fjordbygder	62.6	6.7	18.9	8.1	2.9	0.8	100	28.2	29.0
XIV. Bygder ved Trondheims- fjorden	66.9	1.6	18.5	7.9	4.6	0.5	100	36.0	37.3
XV. Dal- og fjellbygder.....	54.4	21.2	19.0	3.8	1.2	0.4	100	18.2	18.7
XVI. Andre indre bygder	68.2	4.0	15.2	9.5	2.4	0.7	100	30.0	32.5
Tilsammen ...	64.7	4.9	18.6	7.6	3.6	0.6	100	30.7	32.3
E. Nord-Norge.									
XVII. Øyer	2.5	21.5	66.1	1.2	4.0	4.7	100	12.4	17.2
XVIII. Kystbygder	11.4	30.8	49.3	2.7	3.4	2.4	100	12.1	16.3
XIX. Fjord- og dalbygder	8.8	40.4	43.7	1.2	2.8	3.1	100	11.7	17.5
XX. Innlandsbygder	13.7	49.7	27.0	4.7	1.5	3.4	100	12.8	17.1
Tilsammen ...	8.7	34.2	48.4	2.2	3.1	3.4	100	12.2	17.0
Rikets bygder	56.3	6.1	21.6	5.7	8.9	1.4	100	33.3	35.7
1. De beste jordbruksbygder	62.8	1.6	18.5	6.7	9.2	1.2	100	43.3	45.0
2. Mellom- eller skogbygder	63.9	5.6	18.6	3.7	6.4	1.8	100	36.7	38.0
3. Kystbygder	30.2	12.0	39.5	5.1	11.3	1.9	100	19.0	23.1
4. Indre bygder.....	43.2	18.2	23.7	4.7	9.1	1.1	100	23.3	26.1

blir brukt til eng. I silurbygdene Østre Toten i Oppland og Furnes i Hedmark er over 60 pst. brukt til åpen åker og hage.

Arealet av åpen åker og hage i forhold til jordbruksarealet er omtalt foran i avsnittet om jordbruksarealet og fordelingen av det.

Av tabellen på foregående side ser en at for hele landet er 56.3 pst. av arealet av åpen åker og hage nyttet til korn og erter til modning, 6.1 pst. til grønnfôr, 21.6 pst. til potet, 5.7 pst. til rotvekster og fôrmargkål, 8.9 pst. til «andre vekster», og 1.4 pst. var brakk. I 1939 var fordelingen slik: korn og erter 62.3 pst., grønnfôr 4.2, potet 17.2, rotvekster 7.7, «andre vekster» 7.6 og brakk 1.0 pst. I 1949 ble altså en større del av arealet nyttet til grønnfôr, potet, «andre vekster» og brakk.

I de beste jordbruksbygder og mellom- eller skogbygdene ble henholdsvis 62.8 og 63.9 pst. av åkerarealet nyttet til korn. Prosenten er dog høyest (68.2) for «andre indre bygder» i Trøndelag, som regnes til områdegruppen indre bygder. For denne områdegruppen utgjør kornarealet 43.2 pst. av åkerarealet, men det er stor forskjell mellom de enkelte områder innen gruppen. I fjord- og dalbygdene i Nord-Norge svarer kornarealet bare til 8.8 pst.

I kystbygdene blir 30.2 pst. av åkerarealet nyttet til korn. Det varierer mellom 62.6 pst. i de ytre fjordbygder i Trøndelag og 2.5 pst. i øybygdene i Nord-Norge.

Det er større forskjell mellom landsdelene enn mellom områdegruppene. På Østlandet og i Trøndelag blir 63—65 pst. brukt til korn, i Agder 37.1, på Vestlandet 29.2 og i Nord-Norge 8.7 pst.

Nord-Norge har til gjengjeld høy prosent for grønnfôr, 34.2, mot 4.4—9.7 pst. i de andre landsdelene. Det er i det hele de indre bygder og kystbygdene som har relativt mest grønnfôr. I innlandsbygdene i Nord-Norge blir 1/2 av åkerarealet nyttet til grønnfôr, i Finnmarks innlandsbygder endog 3/4. I dal- og fjellbygdene på Østlandet, i Agder og Trøndelag og i øybygdene i Nord-Norge utgjør grønnfôret vel 1/5 av åkerarealet. Grønnfôrealet i kystbygdene og fjord- og dalbygdene i Nord-Norge utgjør henholdsvis 1/3 og 2/5 av åkerarealet.

I Nord-Norge er hele 48.4 pst. av åkerarealet brukt til poteter, på øyene 66.1 pst. For alle kystbygdene sett under ett er 39.5 pst. nyttet til poteter. For kystbygdene i Nord-Norge er prosenten 49.3, og for de andre kystområder veksler det mellom 44.7 pst. i de ytre bygder på Vestlandet og 18.9 pst. i de ytre fjordbygder i Trøndelag. Stort sett er forholdet det, at der åkerarealet er lite, blir en relativt stor del av det brukt til poteter for å dekke familiens behov.

For rotvekster og fôrmargkål har Jæren og skiferlandskapene ved Boknfjorden de høyeste prosenttall, 16.9 og 14.7.

Andre vekster på åker og i hage omfatter blant annet de arealene som er gitt opp til frukttrær og bærbusker. I forhold til åkerarealet, er det mest av disse arealene på Vestlandet og i Agder. I de indre bygder på Vestlandet svarer de til 1/4 av åkerarealet, i skiferlandskapene ved Boknfjorden og kystbygdene i Agder til 1/5.

Arealet av åpen åker og hage prosentvis fordelt.

	Korn og erter	Grønn- fôr	Potet	Rot- vek- ter og fôr- marg- kål	Andre vek- ter på åker og i hage	Brakk	I alt åpen åker og hage	Åpen åker og hage i pst. av dyrket jord	
								1949	1939
Kl. 1. Inntil 2 dekar	0.9	0.7	15.7	0.1	81.1	1.5	100	89.7	90.0
» 2. 2,1– 5 »	8.1	4.6	29.3	0.7	54.0	3.3	100	50.1	54.1
» 3. 5,1– 10 »	22.0	11.7	39.2	1.6	22.5	3.0	100	29.8	34.2
» 4. 10,1– 20 »	34.8	12.6	35.6	2.6	12.5	1.9	100	25.9	30.8
» 5. 20,1– 35 »	42.9	12.4	30.8	3.7	8.5	1.7	100	25.2	29.1
» 6. 35,1– 50 »	48.6	10.4	26.7	5.1	7.9	1.3	100	26.8	29.8
» 7. 50,1– 75 »	53.4	8.5	23.5	6.5	6.9	1.2	100	28.6	30.6
» 8. 75,1– 100 »	59.8	6.2	20.3	7.1	5.5	1.1	100	31.8	33.5
» 9. 100,1– 200 »	67.8	3.2	16.9	6.9	4.0	1.2	100	37.0	38.0
» 10. 200,1– 500 »	71.8	1.8	15.3	6.4	3.4	1.3	100	42.1	43.6
» 11. 500,1–1000 »	68.2	1.1	17.2	6.8	4.4	2.3	100	46.3	47.0
» 12. Over 1000 »	68.5	1.9	14.7	8.3	5.0	1.6	100	45.9	50.6
Rikets bygder ..	56.3	6.1	21.6	5.7	8.9	1.4	100	33.3	35.7
1939	62.3	4.2	17.2	7.7	7.6	1.0	100		

Brakkarealet er relativt størst i Nord-Norge, der det svarer til 3.4 pst. av åkerarealet, minst i Trøndelag, 0.6 pst.

Tabellen ovenfor viser den prosentvise fordeling av åkerarealet ved bruk av forskjellig størrelse for hele landet under ett.

Tabellen viser at arealet av åpen åker i prosent av dyrket jord synker med økende bruksstørrelse til og med klasse 5 (20.1—35 dekar), for så å øke igjen etter som brukene blir større.

Klasse 1 omfatter som før nevnt vesentlig boliger og villabruk med hage og litt potetareal. Ved disse brukene er 89.7 pst. av den dyrkede jorda gitt opp som åker og hage. Av dette er 4/5 betegnet som «andre vekster på åker og i hage» (frukttrær, bærbusker, kjøkkenhage m. v.). Resten er hovedsakelig poteter.

For brukene mellom 2 og 5 dekar er ikke forholdet fullt så utpreget. Av den dyrkede jorda er 50.1 pst. åker og hage, og av denne blir 54.0 pst. brukt til «andre vekster» og 29.3 pst. til poteter.

Brukene mellom 5 og 10 dekar har relativt størst potetareal i forhold til åkerarealet, men også ved disse brukene tar «andre vekster» en forholdsvis stor del av arealet.

Brakkarealet er relativt størst ved brukene mellom 2 og 10 dekar. Dette gjelder nok ikke bare arealer som blir behandlet slik en i alminnelighet forstår med brakking. Det meste er sikkert arealer som ligger ubrukt — uten bearbeiding og uten å gi avling som høstes.

Brukene mellom 5 og 50 dekar har det relativt største grønnfôreal. Tallene viser ellers at kornet tar en stadig større del av åkerarealet etter som bruksstørrelsen øker. Også rotvekstarealet øker med bruksstørrelsen. For potet og

«andre vekster» får en den motsatte rekkefølge — prosenttallene går ned etter som bruksstørrelsen øker. Klasse 10, brukene mellom 200 og 500 dekar, danner på sett og vis et brudd i rekkefølgen. Denne klassen har den høyeste prosent for korn og den laveste for «andre vekster». Det er ellers liten forskjell mellom klassene over 200 dekar.

Når en skal dømme om disse tallene, må en være oppmerksom på den betydning den distriktvisse fordeling av brukene har. Natur- og driftsforholdene er forskjellige i de ymse deler av landet, og bruksstrukturen varierer sterkt distriktvis. De forskjellige distrikter gjør seg derfor ikke like sterkt gjeldende i de ymse bruksklasser når en regner hele landet under ett. På den måten blir heller ikke de enkelte klasser like sterkt preget av f. eks. de ulike naturvilkår.

Også i denne sammenstilling gjør det forhold seg gjeldende, at der hvor åkerarealet pr. bruk er lite, blir en betydelig del av det brukt til poteter.

Kornarealet var i alt 1 520 089 dekar i 1949. Dette er 316 652 dekar eller 17.2 pst. mindre enn i 1939.

På grunnlag av beregninger og tellinger som foreligger, har en nedenfor stilt sammen oppgaver som viser kornarealet i dekar fra 1835 til 1949.

År	Hvete	Rug	Bygg	Havre	Bland- korn	Erter	I alt
1835 ¹⁾	7 350	61 450	328 844	698 453	160 826	29 600	1 286 523
1865 ¹⁾	50 459	124 127	509 445	931 987	195 062	40 364	1 851 444
1875 ¹⁾	46 299	151 376	570 356	924 788	210 912	47 412	1 951 143
1890	43 438	136 507	515 847	974 007	141 772	36 249	1 847 820
1900	50 362	129 949	394 601	969 995	75 839	29 071	1 649 817
1907	49 939	149 798	358 599	1 060 263	61 500	41 591	1 721 690
1917	86 644	107 912	473 971	1 028 769	83 530	21 250	1 802 076
1929	119 524	74 129	534 577	966 084	55 313	11 288	1 760 915
1939	412 131	31 761	467 742	870 243	48 943	5 921	1 836 741
1949	308 275	9 898	399 563	758 499	38 982	4 872	1 520 089

¹⁾ Oppgavene for årene 1835—1875 omfatter også byene.

Av de år som er tatt med her, er det bare 1835 som har lavere kornareal enn 1949. Utviklingen fra selvforsynings- til handelsjordbruk kommer til syne i disse tallene. Så lenge kommunikasjonene var lite utbygd, måtte verdenshandelen med korn få et beskjedent omfang. Etter som utviklingen har ført til at det ble lettere å føre inn korn fra utlandet, var en ikke lenger så avhengig av det korn som ble dyrket innenlands. Kornet ble i utlandet produsert under forhold som gjorde at det kunne selges billig. I ufredstider, når det har vært vanskelig å innføre korn, er kornarealet innenlands gått opp. Forsyningssituasjonen har gjort dette nødvendig. Men arealet er gått ned igjen så snart handelen med utlandet er kommet over i normale former. I tvangsdyrkingsåret 1918 var kornarealet oppe i nesten 2.5 mill. dekar, og i årene 1941 og 1942 var det henimot 2.1 mill. dekar.

Siste 10-årsperiode viser som nevnt en nedgang på nesten 317 000 dekar. Arealet har imidlertid variert meget innen denne perioden. Sammenstillingen øverst på neste side for de enkelte år viser dette.

1939.....	1 836 741 dekar	1945.....	1 843 576 dekar
1940.....	1 866 767 »	1946.....	1 704 527 »
1941 ¹⁾	2 067 200 »	1947.....	1 501 036 »
1942.....	2 061 547 »	1948.....	1 496 493 »
1943.....	2 025 485 »	1949.....	1 520 089 »
1944.....	1 941 191 »		

¹⁾ Med beregnet tillegg for bruk inntil 5 dekar.

Nedgangen faller på årene etter 1945. Særlig sterk nedgang i forhold til foregående år var det i 1946 og 1947. I 1948 var arealet bare uvesentlig mindre enn i 1947, og i 1949 var det vel så stort som de to foregående år. Tabell 11 i Jordbruksstatistikk 1949 (N. O. S. XI 44) viser arealet av de enkelte kornarter fylkesvis i hvert av årene fra 1939 til 1949.

I tidsrommet 1865—1907 var det bare små endringer i forholdet mellom de enkelte kornarter. I tiden etter 1907 har det vært en tydelig omlegging. Rugarealet er gått særdeles sterkt tilbake. Erterdyrkingen er også gått sterkt tilbake. Også blandkorndyrkingen gikk tilbake i dette tidsrommet — bortsett fra 1917 — men ikke så mye som dyrkingen av rug og erter. Hveteararealet har økt sterkt. Byggarealet gikk relativt mye tilbake i tiden 1890—1907, men økte igjen i årene 1917—1929. Senere har det vært nedgang. Havrearealet viser minst endring, men i tiden etter 1907 er også dette gått tilbake.

Nedgangen i kornarealet i siste 10-årsperioden har ikke vært like stor overalt. Dette ser en av følgende fylkestabell, hvor arealet i 1939 og 1949 er stilt sammen med tallene fra 1900 og 1942 for å vise utviklingen i 50-årsperioden etter århundreskiftet og hvilke utslag situasjonen under krigen ga.

I forhold til 1939 er kornarealet gått tilbake i alle fylker. Størst er ned-

	1900	1939	1942	1949	Endring i pst.	
					1939 —1949	1900 —1949
Østfold	220 205	241 548	256 743	211 423	÷ 12.5	÷ 4.0
Akershus	249 229	264 499	293 214	236 377	÷ 10.6	÷ 5.2
Hedmark	202 124	246 453	270 985	225 834	÷ 8.4	+ 11.7
Oppland	181 097	223 302	240 693	187 621	÷ 16.0	+ 3.6
Buskerud	111 274	125 110	139 966	110 521	÷ 11.7	÷ 0.7
Vestfold	126 439	138 805	152 512	120 023	÷ 13.5	÷ 5.1
Telemark	67 998	58 996	65 593	39 805	÷ 32.5	÷ 41.5
Aust-Agder	25 789	24 153	27 566	15 652	÷ 35.2	÷ 39.3
Vest-Agder	31 012	23 000	32 093	15 672	÷ 31.9	÷ 49.5
Rogaland	69 315	79 841	91 535	57 116	÷ 28.5	÷ 17.6
Hordaland	34 450	16 969	29 982	6 690	÷ 60.6	÷ 80.6
Sogn og Fjordane	39 668	19 084	30 306	7 915	÷ 58.5	÷ 80.1
Møre og Romsdal	71 859	50 994	70 559	28 888	÷ 43.4	÷ 59.8
Sør-Trøndelag	60 606	123 095	127 333	99 409	÷ 19.3	+ 64.0
Nord-Trøndelag	118 079	169 270	179 875	148 674	÷ 12.2	+ 25.9
Nordland	34 759	25 703	41 102	7 734	÷ 69.9	÷ 77.8
Troms	5 882	5 908	11 357	733	÷ 87.6	÷ 87.5
Finnmark	32	11	133	2	÷ 81.8	÷ 93.8
Rikets bygder	1 649 817	1 836 741	2 061 547	1 520 089	÷ 17.2	÷ 7.9

gangen i Nord-Norge, der tallene for Troms viser en tilbakegang på 87.6 pst. På Vestlandet er arealene også blitt sterkt redusert, i Hordaland og Sogn og Fjordane med ca. 60 pst. Minst nedgang er det på Østlandet og i Trøndelag. Hedmark er det fylke hvor nedgangen er svakest, 8.4 pst.

Av områdegruppene er det kystbygdene som har sterkest nedgang, 42.0 pst. Svakest har nedgangen vært i de beste jordbruksbygder med 11.9 pst. og i mellom- eller skogbygdene med 12.8 pst. For de enkelte områder veksler nedgangen mellom 80.9 pst. i øybygdene i Nord-Norge og 9.1 pst. i silurbygdene på Østlandet.

I 1942 var kornarealet større enn i 1939 i alle fylker. Den gang var det relativt størst øking på Vestlandet og i Nord-Norge, altså nettopp i de strøk hvor nedgangen i de senere år har gjort seg mest gjeldende, men tilbakegangen i disse årene har vært langt sterkere enn økingen i årene 1939—1942.

Også i forhold til 1900 var kornarealet i 1949 mindre i de fleste fylker. Bare i Trøndelag, Hedmark og Oppland hadde arealet økt. I Sør-Trøndelag hadde det økt med hele 64.0 pst., i Nord-Trøndelag med 25.9 pst. På Vestlandet (unntatt Rogaland) og i Nord-Norge varierer nedgangen mellom 60 og 94 pst. Til tross for den sterke økingen i kornarealet på Vestlandet under siste krig, var det — foruten Telemark — bare Hordaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal som hadde mindre kornareal i 1942 enn i 1900.

Tabellen side 136—137 viser i prosent hvordan hele kornarealet i 1949 var fordelt på de enkelte kornarter innen jordbruksområdene, og hvor stor prosent av arealene som falt på de enkelte områder.

For hele landet under ett var 20.2 pst. av kornarealet i 1949 brukt til hvete (22.4 pst. i 1939), 0.7 pst. til rug (1939: 1.7), 26.3 pst. til bygg (1939: 25.5), 49.9 pst. til havre (1939: 47.4), 2.6 pst. til blandkorn (1939: 2.7) og 0.3 pst. til erter til modning (1939: 0.3).

I de indre bygder er det bygget som opptar storparten av kornarealet, 63.4 pst. 80.7 pst. av korndyrkerne innen denne områdegruppen dyrker bygg. Både i Nord-Norge og i Trøndelag er det bygget som er den viktigste kornart. I dal- og fjellbygdene i Trøndelag og innlandsbygdene i Nord-Norge blir henholdsvis 82.0 og 83.1 pst. av kornarealet brukt til bygg. I de samme områdene blir det dyrket bygg hos henholdsvis 96.4 og 95.0 pst. av korndyrkerne. Innen de indre bygder finnes det herreder hvor det praktisk talt ikke dyrkes annet korn enn bygg, f. eks. Oppdal i Sør-Trøndelag og Kvikne i Hedmark.

I mellom- eller skogbygdene spiller bygget relativt minst rolle — 10.4 pst. av kornarealet. I denne områdegruppen faller 65.0 pst. på havre (mer enn i de andre områdegrupper), og hvetedyrkingen tar 23.3 pst. av arealet (omtrent som i de beste jordbruksbygder). Nesten 90 pst. av korndyrkerne har havre i dette området. Ca. 50 pst. har hvete.

Også i de beste jordbruksbygder er det havren som tar det meste av kornarealet, 50.6 pst., og hvetedyrkingen har relativt stor plass, 23.6 pst. Ca. 50 pst. av korndyrkerne har hvete. Nesten 83 pst. har havre. I de sørøstlige slettebygder blir det dyrket hvete på 30.0 pst. av kornarealet, og 3/4 av korndyrkerne

Kornarealet prosentvis fordelt på de enkelte kornslag innen hvert område.

	Korn og erter til modning								
	Hvete		Rug		Bygg	Havre	Bland- korn	Erter	Korn og erter i alt
	Høst-	Vår-	Høst-	Vår-					
A. Østlandet med Telemark.									
I. De sørøstlige slettebygder	0.7	29.3	0.7	0.4	7.0	60.4	1.2	0.3	100
II. Silurbygdene inne i landet	0.5	22.2	0.3	0.3	26.9	40.5	8.4	0.9	100
III. Mellom- eller skogbygder .	0.2	23.2	0.3	0.2	10.6	64.6	0.8	0.1	100
IV. Dal- og fjellbygder.....	0.2	5.8	0.3	0.5	61.0	22.8	9.0	0.4	100
Tilsammen ...	0.5	24.4	0.5	0.3	16.8	53.7	3.4	0.4	100
B. Agder.									
V. Kystbygder	2.4	24.7	0.4	0.4	2.8	68.6	0.1	0.6	100
VI. Mellom- eller skogbygder .	0.9	18.7	—	0.4	6.8	73.0	0.1	0.1	100
VII. Dal- og fjellbygder.....	0.8	10.5	—	0.2	22.3	65.1	0.1	1.0	100
Tilsammen ...	1.7	21.0	0.2	0.4	6.4	69.8	0.1	0.4	100
C. Vestlandet.									
VIII. Skiferlandskapene ved Boknfjorden	0.4	4.3	—	—	23.3	71.0	0.5	0.5	100
IX. Jærens slette land	0.1	1.7	0.1	0.5	44.0	53.3	0.1	0.2	100
X. Andre ytre bygder	0.6	5.8	—	0.1	42.9	50.4	0.2	—	100
XI. Indre bygder.....	0.1	4.3	0.1	—	55.5	39.7	0.2	0.1	100
Tilsammen ...	0.3	3.7	0.1	0.2	46.6	48.9	0.1	0.1	100
D. Trøndelag.									
XII. Kystbygder	0.3	1.5	—	—	53.5	44.6	0.1	—	100
XIII. Ytre fjordbygder	0.2	3.8	—	—	63.9	32.0	0.1	—	100
XIV. Bygder ved Trondheimsfjorden	0.3	8.1	—	—	59.2	32.1	0.2	0.1	100
XV. Dal- og fjellbygder.....	—	1.3	—	—	82.0	16.6	0.1	—	100
XVI. Andre indre bygder	0.1	2.6	—	—	67.7	29.5	0.1	—	100
Tilsammen ...	0.2	5.8	—	—	62.5	31.3	0.1	0.1	100
E. Nord-Norge.									
XVII. Øyer	—	1.8	0.1	—	72.5	24.7	0.9	—	100
XVIII. Kystbygder	—	1.3	0.2	0.1	65.4	32.8	0.1	0.1	100
XIX. Fjord- og dalbygder	—	0.6	0.3	2.0	77.4	19.3	0.4	—	100
XX. Innlandsbygder	—	0.2	—	—	83.1	16.3	0.4	—	100
Tilsammen ...	—	0.8	0.2	0.6	73.9	24.1	0.3	0.1	100
Rikets bygder	0.4	19.8	0.4	0.3	26.3	49.9	2.6	0.3	100
1. De beste jordbruksbygder	0.6	23.0	0.5	0.3	21.7	50.6	2.9	0.4	100
2. Mellom- eller skogbygder	0.3	23.0	0.3	0.2	10.4	65.0	0.7	0.1	100
3. Kystbygder	0.8	8.0	0.1	0.1	43.6	47.2	0.1	0.1	100
4. Indre bygder.....	0.1	4.4	0.1	0.3	63.4	27.2	4.3	0.2	100

Kornarealet i 1949 prosentvis fordelt på jordbruksområdene.

	Korn og erter til modning								
	Hvete		Rug		Bygg	Havre	Blandkorn	Erter	Korn og erter i alt
	Høst-	Vår-	Høst-	Vår-					
A. Østlandet med Telemark.									
I. De sørøstlige slettebygder	52.4	51.6	68.2	49.3	9.3	42.2	16.5	28.1	34.9
II. Silurbygdene inne i landet	19.1	19.0	11.7	14.5	17.4	13.8	56.0	49.0	17.0
III. Mellom- eller skogbygder	8.1	19.4	12.6	13.6	6.6	21.4	4.9	6.9	16.5
IV. Dal- og fjellbygder.....	2.6	1.8	3.9	11.1	14.1	2.7	21.2	7.8	6.1
Tilsammen ...	82.2	91.8	96.4	88.5	47.4	80.1	98.6	91.8	74.5
B. Agder.									
V. Kystbygder	5.7	1.4	1.1	1.7	0.1	1.5	0.1	1.9	1.1
VI. Mellom- eller skogbygder	1.4	0.7	0.1	1.0	0.2	1.1	—	0.2	0.8
VII. Dal- og fjellbygder.....	0.4	0.1	—	0.2	0.2	0.3	—	0.7	0.2
Tilsammen ...	7.5	2.2	1.2	2.9	0.5	2.9	0.1	2.8	2.1
C. Vestlandet.									
VIII. Skiferlandskapene ved Boknfjorden	0.2	—	—	—	0.2	0.3	—	0.3	0.2
XI. Jærens sletteland	0.6	0.2	0.7	4.9	4.3	2.7	0.1	1.5	2.6
X. Andre ytre bygder	2.3	0.5	0.3	0.4	2.9	1.8	0.1	0.2	1.7
XI. Indre bygder.....	0.6	0.5	0.4	0.2	4.3	1.7	0.1	0.6	2.1
Tilsammen ...	3.7	1.2	1.4	5.5	11.7	6.5	0.3	2.6	6.6
D. Trøndelag.									
XII. Kystbygder	0.6	0.1	0.1	—	2.0	0.9	—	0.1	1.0
XIII. Ytre fjordbygder	0.5	0.3	—	0.1	3.6	0.9	0.1	0.1	1.5
XIV. Bygder ved Trondheimsfjorden	5.1	3.9	0.6	1.6	21.8	6.2	0.6	2.4	9.7
XV. Dal- og fjellbygder.....	0.1	0.1	—	—	3.6	0.4	0.1	—	1.1
XVI. Andre indre bygder	0.3	0.4	—	0.1	7.8	1.8	0.1	0.1	3.0
Tilsammen ...	6.6	4.8	0.7	1.8	38.8	10.2	0.9	2.7	16.3
E. Nord-Norge.									
XVII. Øyer	—	—	—	—	0.1	—	—	—	—
XVIII. Kystbygder	—	—	0.1	—	0.6	0.1	—	0.1	0.2
XIX. Fjord- og dalbygder	—	—	0.2	1.3	0.5	0.1	0.1	—	0.2
XX. Innlandsbygder	—	—	—	—	0.4	0.1	—	—	0.1
Tilsammen ...	—	—	0.3	1.3	1.6	0.3	0.1	0.1	0.5
Rikets bygder	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
1. De beste jordbruksbygder ...	77.4	74.8	81.2	70.4	53.0	65.2	73.3	81.3	64.3
2. Mellom- eller skogbygder	9.5	20.1	12.7	14.6	6.8	22.5	4.9	7.1	17.3
3. Kystbygder	9.1	2.3	1.6	2.2	9.3	5.3	0.3	2.4	5.6
4. Indre bygder.....	4.0	2.8	4.5	12.8	30.9	7.0	21.5	9.2	12.8

dyrker hvete. Hvetedyrkingen spiller også stor rolle i silurbygdene inne i landet.

I skiferlandskapene ved Boknfjorden og på Jæren, som også hører til de beste jordbruksbygder, spiller hvetedyrkingen liten rolle. I disse områdene har det siden 1939 vært en sterk forskyvning av forholdet mellom kornartene. Bygget tar nå en større del av kornarealet — på bekostning av hvete og havre. I skiferlandskapene ble det i 1949 dyrket bygg på 23.3 pst. av kornarealet, mot 11.8 pst. i 1939. I 1939 tok hveten 13.9 pst. av arealet, men bare 4.7 pst. i 1949. Prosenten for havre er bare gått ubetydelig ned. På Jæren ble 44.0 pst. av kornarealet nyttet til bygg i 1949, mot 22.6 pst. i 1939. Hveteararealet utgjorde 13.7 pst. i 1939, men bare 1.8 pst. i 1949. Havrearealet, som i 1939 utgjorde 61.7 pst. av hele kornarealet, svarte i 1949 til 53.3 pst. Til tross for endringene, er det fremdeles havren som tar det største arealet i disse områdene.

I bygdene ved Trondheimsfjorden derimot, er det bygget som tar størst del av kornarealet — vel 59 pst. både i 1939 og 1949. Også her er forholdstallet for hvete gått tilbake — fra 11.9 pst. i 1939 til 8.4 pst. i 1949. Dette har gitt seg utslag i litt øking i forholdstallet for havre. Frosta i Nord-Trøndelag er imidlertid det herred som bruker relativt størst del (ca. 43 pst.) av kornarealet til hvete. I de sørøstlige slettebygder ble bare 7.0 pst. av kornarealet nyttet til bygg. Havren spiller stor rolle i dette området. 60.4 pst. av kornarealet blir nyttet til havre, og den blir dyrket av 93.1 pst. av korndyrkerne.

I kystbygdene spiller havre og bygg nå omtrent like stor rolle, de tar henholdsvis 47.2 og 43.6 pst. av kornarealet. Innen denne områdegruppen spiller havren størst rolle i Agder og på Vestlandet, bygget i Trøndelag og Nord-Norge. I løpet av det siste 10-året har det foregått en omlegging fra havredyrking til byggdyrking i kystbygdene på Vestlandet og i Trøndelag.

Rug- og erterarealet er ubetydelig overalt. Blandkorndyrking er også lite vanlig, bortsett fra dal- og fjellbygdene og silurbygdene på Østlandet, der det utgjør henholdsvis 9.0 og 8.4 pst. av kornarealet og blir dyrket hos henholdsvis 14.7 og 19.9 pst. av korndyrkerne. Det er særlig innen Oppland fylke det blir dyrket blandkorn. Fylket har 23 700 av de i alt 39 000 dekar blandkorn i rikets bygder. Hadelandsherredene Jevnaker, Lunner, Gran og Brandbu har tilsammen 12 200 dekar. Det er vel halvparten av Opplands og henimot 1/3 av rikets blandkornareal.

Østlandet har 74.5 pst. av hele kornarealet, Trøndelag 16.3, Vestlandet 6.6, Agder 2.1 og Nord-Norge 0.5 pst. Prosenttallene i 1939 var i samme rekkefølge: 70.7, 15.9, 9.1, 2.6 og 1.7. Østlandet hadde altså en større part av kornarealet i 1949 enn i 1939, Vestlandet, Agder og Nord-Norge hadde mindre.

De beste jordbruksbygder har 3/4 av hveteararealet. De sørøstlige slettebygder alene har over halvparten. Av høstrugarealet faller over 80 pst. på de beste jordbruksbygder. Det er Østfold og Vestfold som dyrker det meste. Disse fylkene har 3 800 av de i alt 5 600 dekar. For vårrug er forholdet noenlunde det samme, men arealet fordeler seg mer jamt på østlandsfylkene og Rogaland.

53.0 pst. av byggarealet ligger i de beste jordbruksbygder, 30.9 pst. i de indre bygder. Bygdene ved Trondheimsfjorden har 21.8 pst. av byggarealet og silurbygdene på Østlandet 17.4.

Av havrearealet faller 65.2 pst. på de beste jordbruksbygder. 80.1 pst. er på Østlandet. De sørøstlige slettebygder har 42.3 og mellom- eller skogbygdene 21.4 pst. av havrearealet.

Nesten alt blandkornet (98.6 pst.) dyrkes på Østlandet. Silurbygdene alene har 56.0 pst. Av erterarealet faller 91.8 pst. på Østlandet, 49.0 pst. er i silurbygdene og 28.1 pst. i de sørøstlige slettebygder.

Av landets herreder var det Nes i Akershus som hadde det største kornarealet i 1949. Der var 36 400 dekar. Deretter fulgte Ullensaker i Akershus med 24 700 og Ringsaker i Hedmark med 24 300 dekar. I Agder hadde Lista i Vest-Agder størst areal, knapt 2 500 dekar. På Vestlandet kom Klepp i Rogaland høyest med 10 100 dekar, i Trøndelag Verdal i Nord-Trøndelag med 17 800 dekar, og i Nord-Norge Sømna i Nordland med henimot 1 200 dekar.

Også ved jordbrukstillingen i 1939 ble det telt opp hvor mange bruk det var som dyrket korn. Oppgavene fra 1949 er omtalt i foregående avsnitt, som behandler tallet på bruk som dyrker de forskjellige vekster.

Følgende tabell viser tallet på korndyrkere og kornareal pr. dyrker i 1949 og 1939, dessuten endringen i tallet på dyrkere fra 1939 til 1949 i prosent.

	Tallet på korndyrkere		Endring i pst.	Dekar pr. dyrker	
	1949	1939		1949	1939
Rikets bygder	116 160	150 313	÷ 22.7	13.1	12.2
Østfold	7 400	7 945	÷ 6.9	28.6	30.4
Akershus	8 881	9 408	÷ 5.6	26.6	28.1
Hedmark	14 182	16 283	÷ 12.9	15.9	15.1
Oppland	13 925	15 362	÷ 9.4	13.5	14.5
Buskerud	8 004	8 939	÷ 10.5	13.8	14.0
Vestfold	5 828	6 329	÷ 7.9	20.6	21.9
Telemark	5 649	7 802	÷ 27.6	7.0	7.6
Aust-Agder	3 753	5 052	÷ 25.7	4.2	4.8
Vest-Agder	4 940	6 780	÷ 27.1	3.2	3.4
Rogaland	9 077	10 179	÷ 10.8	6.3	7.8
Hordaland	3 956	8 323	÷ 52.5	1.7	2.0
Sogn og Fjordane	3 743	6 838	÷ 45.3	2.1	2.8
Møre og Romsdal	6 532	11 313	÷ 42.3	4.4	4.5
Sør-Trøndelag	8 910	10 858	÷ 17.9	11.2	11.3
Nord-Trøndelag	8 836	10 204	÷ 13.4	16.8	16.6
Nordland	2 282	6 564	÷ 65.2	3.4	3.9
Troms	260	2 114	÷ 87.7	2.8	2.8
Finmark	2	20	÷ 90.0	1.0	0.6

I 1939 var det vel 150 000 korndyrkere i rikets bygder, i 1949 var tallet vel 116 000. Det er en nedgang på 22.7 pst. I samme tidsrommet svarte nedgangen ikornarealet til 17.2 pst. Arealet er altså ikke gått tilbake så sterkt som tallet

Korndyrkere og kornareal i 1949 og 1939.

	Tallet på korndyrkere		Endring i pst.	Kornareal i alt Dekar		Endring i pst.	Kornareal pr. dyrker Dekar	
	1949	1939		1949	1939		1949	1939
A. Østlandet med Telemark.								
I. De sørøstlige slettebygder	20 143	21 630	÷ 6.9	530 192	601 874	÷ 11.9	26.3	27.8
II. Silurbygdene inne i landet	12 521	13 459	÷ 7.0	258 167	284 046	÷ 9.1	20.6	21.1
III. Mellom- eller skogbygder	20 043	22 705	÷ 11.7	251 277	284 083	÷ 11.6	12.5	12.5
IV. Dal- og fjellbygder ..	11 162	14 274	÷ 21.8	91 968	128 710	÷ 28.6	8.2	9.0
Tilsammen ...	63 869	72 068	÷ 11.4	1 131 604	1 298 713	÷ 12.9	17.7	18.0
B. Agder.								
V. Kystbygder	4 414	5 861	÷ 24.7	16 649	24 087	÷ 30.9	3.8	4.1
VI. Mellom- eller skogbygder	3 191	4 343	÷ 26.5	11 276	16 925	÷ 33.4	3.5	3.9
VII. Dal- og fjellbygder ..	1 088	1 628	÷ 33.2	3 399	6 141	÷ 44.7	3.1	3.8
Tilsammen	8 693	11 832	÷ 26.5	31 324	47 153	÷ 33.6	3.6	4.0
C. Vestlandet.								
VIII. Skiferlandskapene ved Boknfjorden ..	648	753	÷ 14.0	3 359	5 095	÷ 34.1	5.2	6.8
IX. Jærens sletteland ..	4 133	4 065	+ 1.7	39 120	53 498	÷ 26.9	9.5	13.2
X. Andre ytre bygder ..	10 797	20 282	÷ 46.8	26 693	58 246	÷ 54.2	2.5	2.9
XI. Indre bygder	7 730	11 553	÷ 33.1	31 437	50 049	÷ 37.2	4.1	4.3
Tilsammen ...	23 308	36 653	÷ 36.4	100 609	166 888	÷ 39.7	4.3	4.6
D. Trøndelag.								
XII. Kystbygder	2 224	3 526	÷ 36.9	14 928	22 564	÷ 33.9	6.7	6.4
XIII. Ytre fjordbygder ..	2 194	2 612	÷ 16.0	22 760	27 601	÷ 17.5	10.4	10.6
XIV. Bygder ved Trondheimsfjorden	8 130	8 714	÷ 6.7	147 067	165 254	÷ 11.0	18.1	19.0
XV. Dal- og fjellbygder ..	2 211	2 835	÷ 22.0	17 380	22 937	÷ 24.2	7.9	8.1
XVI. Andre indre bygder	2 987	3 375	÷ 11.5	45 948	54 009	÷ 14.9	15.4	16.0
Tilsammen ...	17 746	21 062	÷ 15.8	248 083	292 365	÷ 15.2	14.0	13.9
E. Nord-Norge.								
XVII. Øyer	162	969	÷ 83.3	609	3 183	÷ 80.9	3.8	3.3
XVIII. Kystbygder	906	3 108	÷ 70.9	3 191	10 539	÷ 69.7	3.5	3.4
XIX. Fjord- og dalbygder	917	3 200	÷ 71.4	2 643	10 781	÷ 75.5	2.9	3.4
XX. Innlandsbygder	559	1 421	÷ 60.7	2 026	7 119	÷ 71.6	3.6	5.0
Tilsammen ...	2 544	8 698	÷ 70.8	8 469	31 622	÷ 73.2	3.3	3.6
Rikets bygder	116 160	150 313	÷ 22.7	1 520 089	1 836 741	÷ 17.2	13.1	12.2
1. De beste jordbruksbygder	45 575	48 621	÷ 6.3	977 905	1 109 767	÷ 11.9	21.5	22.8
2. Mellom- eller skogbygder	23 234	27 048	÷ 14.1	262 553	301 008	÷ 12.8	11.3	11.1
3. Kystbygder	20 697	36 358	÷ 43.1	84 830	146 220	÷ 42.0	4.1	4.0
4. Indre bygder	26 654	38 286	÷ 30.4	194 801	279 746	÷ 30.4	7.3	7.3

på korndyrkere. Dette skriver seg fra at kornarealet er gått sterkest tilbake i strøk hvor arealene pr. dyrker er minst. Nedgangen er særlig sterk i Nord-Norge og på Vestlandet (unntatt Rogaland). Deretter kommer Agder og Trøndelag, mens østlandsfylkene viser svakest nedgang. I Finnmark og Troms svarer nedgangen i tallet på dyrkere til ca. 90 pst., i Nordland til 65.2 pst. I Hordaland var det 52.5 pst. nedgang, i Sogn og Fjordane 45.3 og i Møre og Romsdal 42.3 pst. Telemark hadde en reduksjon på 27.6 pst., men i de andre fylkene på Østlandet svarer den til ca. 10 pst. Også i Rogaland var det vel 10 pst. nedgang. Minst var nedgangen i Akershus med 5.6 pst.

Arealet pr. dyrker gikk ned i alle fylker unntatt Hedmark, Nord-Trøndelag, Finnmark og Troms. Likevel gikk det gjennomsnittlige kornareal pr. dyrker for hele landet opp fra 12.2 til 13.1 dekar. Årsaken er som før nevnt, at fylker med stort gjennomsnittlig kornareal nå har en relativt større part av alle korndyrkerne enn i 1939.

Områdetallene som er tatt inn i tabellen på foregående side, viser at Jærens sletteland er det eneste område hvor tallet på korndyrkere har økt.

Nedgangen er sterkest i kystbygdene med 43.1 pst., og deretter følger de indre bygder med 30.4 pst. I de beste jordbruksbygder var nedgangen bare 6.3 pst. Særlig sterk nedgang var det i øybygdene i Nord-Norge med 83.3 pst. Ellers var det over 60 pst. nedgang i alle områder i Nord-Norge. Utenom Jæren har tallet på dyrkere holdt seg best oppe i bygdene ved Trondheimsfjorden og i de sørøstlige slettebygder og silurbygdene på Østlandet. Det gjennomsnittlige kornareal pr. dyrker veksler mellom 26.3 dekar i de sørøstlige slettebygder og 2.5 dekar i de ytre bygder på Vestlandet.

Potetarealet i 1949 var 582 410 dekar. Dette var 75 483 dekar eller 14.9 pst. mer enn i 1939. Følgende oppstilling viser utviklingen siden 1835:

1835.....	146 638	dekar
1865.....	323 710	»
1875.....	355 906	»
1890.....	388 221	»
1900.....	364 692	»
1907.....	409 153	»
1917.....	457 978	»
1929.....	463 073	»
1939.....	506 927	»
1949.....	582 410	»

Bortsett fra perioden 1890—1900, har det hele tiden vært øking i potetarealet. Under siste krig økte potetarealet sterkt. Størst var det i 1943 med 808 000 dekar. Det gikk så tilbake år for år til 569 000 dekar i 1947. I 1948 var det 649 000 dekar. Potetdyrkingen har fra og med 1948 vært støttet ved hjelp av trygd på potetarealet og på poteter lagt ned i silo. Potetarealet i de enkelte fylker er i tabellen på neste side stilt sammen for 1949, 1943, 1939 og 1900.

Potetarealet er størst, 72 000 dekar, i Hedmark. Deretter følger Oppland med knapt 61 000 og Akershus med vel 50 000 dekar. I Finnmark var potetarealet i 1949 26.7 pst. lavere enn i 1939. I Aust-Agder var det litt nedgang, og

	Potetareal i dekar				Endring i pst.	
	1900	1939	1943	1949	1939-1949	1900-1949
Østfold	21 078	38 872	64 421	43 511	+ 11.9	+ 106.4
Akershus.....	27 858	47 698	82 343	50 240	+ 5.3	+ 80.3
Hedmark	36 175	58 052	97 664	72 179	+ 24.3	+ 99.5
Oppland	29 312	43 932	76 863	60 724	+ 38.2	+ 107.2
Buskerud	18 148	25 508	43 713	26 420	+ 3.6	+ 45.6
Vestfold	19 355	32 919	54 422	39 182	+ 19.0	+ 102.4
Telemark	14 897	19 940	29 315	21 297	+ 6.8	+ 43.0
Aust-Agder.....	14 164	13 729	20 193	13 110	÷ 4.5	÷ 7.5
Vest-Agder	15 810	13 243	22 039	13 385	+ 1.1	÷ 15.3
Rogaland	26 434	37 721	64 267	47 516	+ 26.0	+ 79.8
Hordaland	28 650	26 590	37 919	26 552	÷ 0.2	÷ 7.3
Sogn og Fjordane	21 473	18 098	26 526	19 685	+ 8.8	÷ 8.3
Møre og Romsdal	17 992	26 371	39 147	29 802	+ 13.0	+ 65.6
Sør-Trøndelag	14 981	22 008	33 332	27 951	+ 27.0	+ 86.6
Nord-Trøndelag	23 698	34 778	53 372	43 484	+ 25.0	+ 83.5
Nordland	23 771	30 151	40 637	30 197	+ 0.2	+ 27.0
Troms	10 122	15 142	19 099	15 580	+ 2.9	+ 53.9
Finnmark	774	2 175	2 793	1 595	÷ 26.7	+ 106.1
Rikets bygder	364 692	506 927	808 065	582 410	+ 14.9	+ 59.7

i Hordaland er arealet gått ubetydelig ned. I alle de andre fylkene hadde arealet økt, sterkest i Oppland med 38.2 pst. Potetarealet var betydelig større i 1943 enn i 1949 i alle fylker. Agderfylkene, Hordaland og Sogn og Fjordane hadde mindre potetareal i 1949 enn i 1900. De andre fylkene viser øking — i noen fylker er arealet mer enn fordoblet. Det er tilfelle i Oppland, Finnmark, Østfold og Vestfold. For rikets bygder under ett hadde potetarealet økt med 59.7 pst. siden 1900.

Også ved jordbrukstelingen i 1939 ble det telt opp hvor mange bruk det var som dyrket poteter. Se sammenstillingen i tabellen på neste side.

I forhold til 1939 hadde potetarealet økt med 14.9 pst. i 1949, men tallet på dyrkere var gått tilbake fra 250 000 til vel 244 000, en nedgang på 2.3 pst. I 1939 ble det dyrket poteter ved 76.2 pst. av brukene, i 1949 ved 70.8 pst. Tallet økte i Hedmark, Oppland, Nord-Trøndelag, Nordland og Troms. I alle de andre fylkene var det færre potetdyrkere i 1949 enn i 1939. Det er særlig i bruksgruppen inntil 2 dekar det er blitt relativt færre potetdyrkere.

Det gjennomsnittlige potetareal pr. dyrker har økt fra 2.0 til 2.4 dekar. I Troms, hvor tallet på dyrkere hadde økt mest, var gjennomsnittsarealet gått litt ned. I Aust-Agder, Hordaland, Nordland og Finnmark var gjennomsnittsarealet uforandret, i de andre fylkene hadde det økt.

På side 144 er potetareal og tallet på potetdyrkere i de enkelte jordbruksområder stilt sammen for 1949 og 1939.

Arealet har økt relativt mest, med 25.8 pst., i Trøndelag. I Trøndelags dal- og fjellbygder svarer økingen til 35.1 pst. I Agder og Nord-Norge er arealet

Bruk med potetareal.

	Tallet på bruk med poteter		Endring i pst.	Dekar pr. dyrker	
	1949	1939		1949	1939
Rikets bygder	244 496	250 165	÷ 2.3	2.4	2.0
Østfold	10 776	11 847	÷ 9.1	4.0	3.3
Akershus	14 784	16 914	÷ 12.6	3.4	2.8
Hedmark	22 545	21 779	+ 3.5	3.2	2.7
Oppland	19 240	18 422	+ 4.4	3.2	2.4
Buskerud	12 821	13 756	÷ 6.8	2.1	1.9
Vestfold	8 841	9 250	÷ 4.4	4.4	3.6
Telemark	10 817	11 579	÷ 6.6	2.0	1.7
Aust-Agder	7 599	8 071	÷ 5.9	1.7	1.7
Vest-Agder	9 288	10 164	÷ 8.6	1.4	1.3
Rogaland	13 694	14 020	÷ 2.3	3.5	2.7
Hordaland	18 316	19 214	÷ 4.7	1.4	1.4
Sogn og Fjordane.....	11 827	12 013	÷ 1.6	1.7	1.5
Møre og Romsdal	17 306	17 477	÷ 1.0	1.7	1.5
Sør-Trøndelag	14 291	14 577	÷ 2.0	2.0	1.5
Nord-Trøndelag	13 320	13 151	+ 1.3	3.3	2.6
Nordland	23 752	22 941	+ 3.5	1.3	1.3
Troms	12 966	11 702	+ 10.8	1.2	1.3
Finnmark	2 313	3 288	÷ 29.7	0.7	0.7

gått ned. I Agder faller hele nedgangen på kystbygdene, der den svarer til 8.0 pst. Ved siden av dette området, er det bare øyer og fjord- og dalbygder i Nord-Norge som viser nedgang. Av områdegruppene er det kystbygdene som har forholdsvis minst øking i potetarealet, bare 3.3 pst. For de andre gruppene veksler det mellom 16 og 22 pst.

Av landsdelene er det bare Nord-Norge som hadde flere potetdyrkere i 1949 enn i 1939. Nedgangen er størst i Agder, som også har størst nedgang i arealet. Tallet på dyrkere gikk ned i alle områdegruppene, unntatt de indre bygder, hvor tallet var praktisk talt uforandret.

Det gjennomsnittlige potetareal har økt i alle områdene unntatt øyene, kystbygdene og fjord- og dalbygdene i Nord-Norge. Gjennomsnittsarealet er størst på Jæren med 5.1 dekar pr. dyrker, minst i områdene i Nord-Norge med 1.2—1.3 dekar.

Hvor stor part av åkerarealet som blir nyttet til poteter, er allerede omtalt. Se tabellene side 130 og side 132.

Av herredene har Østre Toten i Oppland og Ringsaker i Hedmark størst potetareal, henholdsvis 11 300 og 10 800 dekar.

Grønnfôrarealet i 1949 var 163 607 dekar. Dette var 38 500 dekar eller 30.8 pst. mer enn i 1939. Arealet har økt særlig sterkt i Trøndelag og Agder, henholdsvis 150 og 115 pst. Grønnfôrdyrkingen spiller størst rolle i de strøk hvor vilkårene for å få modent korn er dårligst — i Nord-Norge, og i fjellbygder ellers i landet. Halvparten av grønnfôrarealet finner en i de indre bygder. In-

Potetdyrkere og potetareal i 1949 og 1939.

	Tallet på potetdyrkere		Endring i pst.	Potetareal i alt Dekar		Endring i pst.	Potetareal pr. dyrker Dekar	
	1949	1939		1949	1939		1949	1939
A. Østlandet med Telemark.								
I. De sørøstlige slettebygder.....	32 478	36 178	÷ 10.2	129 486	116 835	+ 10.8	4.0	3.2
II. Silurbygdene inne i landet.....	19 261	20 014	÷ 3.8	86 404	73 271	+ 17.9	4.5	3.7
III. Mellom- eller skogbygder.....	29 573	29 509	+ 0.2	66 673	53 218	+ 25.3	2.3	1.8
IV. Dal- og fjellbygder.	18 512	17 846	+ 3.7	30 990	23 597	+ 31.3	1.7	1.3
Tilsammen ...	99 824	103 547	÷ 3.6	313 553	266 921	+ 17.5	3.1	2.6
B. Agder.								
V. Kystbygder	8 276	9 283	÷ 10.9	12 989	14 119	÷ 8.0	1.6	1.5
VI. Mellom- eller skogbygder.....	6 025	6 314	÷ 4.6	9 935	9 455	+ 5.1	1.6	1.5
VII. Dal- og fjellbygder.	2 586	2 638	÷ 2.0	3 571	3 398	+ 5.1	1.4	1.3
Tilsammen ...	16 887	18 235	÷ 7.4	26 495	26 972	÷ 1.8	1.6	1.5
C. Vestlandet.								
VIII. Skiferlandskapene ved Boknfjorden ..	947	938	+ 1.0	3 334	2 643	+ 26.1	3.5	2.8
IX. Jærens sletteland ..	5 433	5 344	+ 1.7	27 884	21 829	+ 27.7	5.1	4.1
X. Andre ytre bygder.	33 975	34 853	÷ 2.5	53 221	51 240	+ 3.9	1.6	1.5
XI. Indre bygder	20 788	21 589	÷ 3.7	39 117	33 068	+ 18.3	1.9	1.5
Tilsammen ...	61 143	62 724	÷ 2.5	123 556	108 780	+ 13.6	2.0	1.7
D. Trøndelag.								
XII. Kystbygder	4 548	4 641	÷ 2.0	7 599	6 447	+ 17.9	1.7	1.4
XIII. Ytre fjordbygder ..	3 396	3 384	+ 0.4	6 876	5 283	+ 30.2	2.0	1.6
XIV. Bygder ved Trondheimsfjorden	11 482	11 485	-	40 661	32 764	+ 24.1	3.5	2.9
XV. Dal- og fjellbygder.	4 119	4 121	÷ 0.1	6 067	4 491	+ 35.1	1.5	1.1
XVI. Andre indre bygder	4 066	4 097	÷ 0.8	10 232	7 801	+ 31.2	2.5	1.9
Tilsammen ...	27 611	27 728	÷ 0.4	71 435	56 786	+ 25.8	2.6	2.0
E. Nord-Norge.								
XVII. Øyer	13 572	12 994	+ 4.4	16 395	16 601	÷ 1.3	1.2	1.3
XVIII. Kystbygder	10 909	10 628	+ 2.6	13 795	13 671	+ 0.9	1.3	1.3
XIX. Fjord- og dalbygder	11 376	11 238	+ 1.2	13 177	13 585	÷ 3.0	1.2	1.2
XX. Innlandsbygder	3 174	3 071	+ 3.4	4 005	3 611	+ 10.9	1.3	1.2
Tilsammen ...	39 031	37 931	+ 2.9	47 372	47 468	÷ 0.2	1.2	1.3
Rikets bygder	244 496	250 165	÷ 2.3	582 411	506 927	+ 14.9	2.4	2.0
1. De beste jordbruksbygder	69 601	73 959	÷ 5.9	287 769	247 342	+ 16.3	4.1	3.3
2. Mellom- eller skogbygder	35 598	35 823	÷ 0.6	76 608	62 673	+ 22.2	2.2	1.7
3. Kystbygder	74 676	75 783	÷ 1.5	110 875	107 361	+ 3.3	1.5	1.4
4. Indre bygder	64 621	64 600	-	107 159	89 551	+ 19.7	1.7	1.4

nen denne områdegruppen økte grønnfôrarealet med 46.6 pst. i siste 10-året. Sterkest øking var det imidlertid i mellom- eller skogbygdene med 82.5 pst. I de beste jordbruksbygder var grønnfôrarealet 16.6 pst. mindre i 1949 enn i 1939. På Jæren minket arealet med nesten 50 pst.

Tynset og Alvdal i Hedmark har størst grønnfôrareal, henholdsvis 2 800 og 2 400 dekar.

Rotvekster til fôr og fôrmargkål ble i 1949 dyrket på i alt 154 379 dekar. Det er en nedgang på 31.5 pst. i forhold til 1939, da arealet var vel 225 000 dekar.

Følgende sammenstilling viser rotvekstarealet, fordelt på de enkelte slag, ved de 5 fullstendige jordbrukstellingene.

	Kålrøt	Fôrnepe	Fôrbete	Fôrmargkål	I alt
1907	3 077	76 613	—	—	79 690
1917	8 909	65 631	—	—	74 540
1929	37 398	133 334	—	—	170 732
1939	82 195	99 544	30 783	12 912	225 434
1949	71 802	47 453	23 861	11 263	154 379
Endring 1939—1949	÷ 12.6	÷ 52.3	÷ 22.5	÷ 12.8	÷ 31.5

Først ved tellingene i 1939 spilte fôrbete og fôrmargkål noen nevneverdig rolle. Ved de tre første tellingene var det fôrnepe som dominerte. Senere er fôrnepearealet gått tilbake til fordel for de andre rotvekstslagene. I 1949 var arealet mindre enn i 1939 for alle rotvekstslagene og fôrmargkål. Nedgangen var sterkest, 52.3 pst., for fôrnepe. Svakest var den for kålrøt og fôrmargkål med knapt 13 pst.

Under siste krig vekslet rotvekstarealet meget fra år til år, særlig på grunn av frøsituasjonen. Bortsett fra 1943, da det var særlig vanskelig med frø, var arealet i alle krigsårene større enn i 1939. Størst var det i 1941 med 270 000 dekar. Siden 1945 er arealet stadig gått tilbake, vel særlig på grunn av vanskene med arbeidshjelp. Dessuten har siloføret i stor utstrekning overtatt rotvekstenes plass i husdyrføringen.

Tabellen på følgende side viser rotvekstarealet i de enkelte jordbruksområder. En ser også hvor stor part av arealet det er som faller på de enkelte slag rotvekster og fôrmargkål. Det er de beste jordbruksbygder som dyrker mest rotvekster. Dette har en også pekt på tidligere under omtalen av hvordan det samlede åkerareal fordeler seg på de ymse vekster. Vel halvparten av rotvekstarealet faller på kålrøt i de beste jordbruksbygder og i mellom- eller skogbygdene. I kystbygdene og de indre bygder tar fôrnepe størst del av arealet, henholdsvis 50.3 og 66.2 pst. Fôrbete spiller størst rolle i de beste jordbruksbygder, fôrmargkål i de indre bygder. For hele landet fordeler arealet seg slik: fôrnepe 30.7 pst., kålrøt 46.5, fôrbete 15.5 og fôrmargkål 7.3 pst. På Østlandet er det kålrøt som har den bredeste plassen, i Agder og på Vestlandet er det fôr-

Rotvekstarealet i 1949.

	Rotvekster og fjormargkål i alt Dekar	Derav i pst.				Rotvekstareal i dekar pr. mjølkeku
		Fjornepe	Kålrot	Fjorbete	Fjormargkål	
A. Østlandet med Telemark.						
I. De sørøstlige slettebygder	47 682	9.1	69.2	14.6	7.1	0.43
II. Silurbygdene inne i landet	21 407	10.7	75.9	6.7	6.7	0.38
III. Mellom- eller skogbygder	14 248	33.1	53.4	8.2	5.3	0.18
IV. Dal- og fjellbygder.....	4 483	75.6	16.3	1.0	7.1	0.06
Tilsammen ...	87 820	16.8	65.6	10.9	6.7	0.27
B. Agder.						
V. Kystbygder	2 709	6.7	35.6	51.2	6.5	0.19
VI. Mellom- eller skogbygder	1 027	21.3	30.5	43.1	5.1	0.07
VII. Dal- og fjellbygder.....	147	50.0	36.1	7.1	6.8	0.02
Tilsammen ...	3 883	12.2	34.3	47.4	6.1	0.11
C. Vestlandet.						
VIII. Skiferlandskapene ved Boknfjorden	1 577	6.6	20.2	41.4	31.8	0.35
IX. Jærens sletteland	15 615	14.8	5.2	68.2	11.8	0.47
X. Andre ytre bygder.....	6 269	37.1	37.5	10.9	14.5	0.06
XI. Indre bygder	7 807	37.4	38.9	4.7	19.0	0.10
Tilsammen ...	31 268	24.5	20.9	39.5	15.1	0.14
D. Trøndelag.						
XII. Kystbygder	1 300	88.6	9.5	0.9	1.0	0.13
XIII. Ytre fjordbygder.	2 957	92.3	6.8	0.2	0.7	0.30
XIV. Bygder ved Trondheims- fjorden	17 414	70.7	28.0	0.1	1.2	0.46
XV. Dal- og fjellbygder.....	1 220	90.9	8.1	0.3	0.7	0.06
XVI. Andre indre bygder	6 375	88.2	9.6	0.1	2.1	0.38
Tilsammen ...	29 266	78.4	20.2	0.1	1.3	0.31
E. Nord-Norge.						
XVII. Øyer	304	68.5	29.6	0.6	1.3	0.01
XVIII. Kystbygder	760	77.9	20.8	0.1	1.2	0.03
XIX. Fjord- og dalbygder	384	65.5	32.8	0.7	1.0	0.01
XX. Innlandsbygder	693	88.6	10.9	0.3	0.2	0.06
Tilsammen ...	2 141	77.8	21.0	0.4	0.8	0.02
Rikets bygder	154 378	30.7	46.5	15.5	7.3	0.20
1. De beste jordbruksbygder ...	103 695	20.6	53.3	19.0	7.1	0.43
2. Mellom- eller skogbygder	15 275	32.3	51.8	10.6	5.3	0.16
3. Kystbygder	14 299	50.3	27.2	14.6	7.9	0.07
4. Indre bygder	21 109	66.2	22.4	2.1	9.3	0.09

bete og i Trøndelag og Nord-Norge fôrnepe. I de ytre fjordbygder i Trøndelag dyrkes fôrnepe på 92.3 pst. av rotvekstarealet. 75.9 pst. av arealet brukes til kålrot i silurbygdene på Østlandet. På Jæren dyrkes fôrbete på 68.2 pst., og i skiferlandskapene ved Boknfjorden blir det dyrket fôrmargkål på 31.8 pst. av rotvekst- og fôrmargkålaarealet. Jæren alene hadde henimot 11 000 av de i alt nesten 24 000 dekar fôrbete i rikets bygder. Forholdstallene for de ymse rotvekstslag på Vestlandet er i sterk grad påvirket av Jæren.

Et annet mål for rotvekstdyrkingen får en ved å sammenholde rotvekstarealet med tallet på mjølkekyr. For hele landet svarte arealet til 0.20 dekar pr. ku (i 1939 var det 0.26 dekar). Høyest var tallet for de beste jordbruksbygder med 0.43 dekar. Innen denne områdegruppen kommer Jærens sletteland og bygdene ved Trondheimsfjorden høyest med henholdsvis 0.47 og 0.46 dekar. Lavest er tallet for kystbygdene — 0.07 dekar. Av landsdelene står Trøndelag høyest med 0.31 dekar, Nord-Norge lavest med 0.02 dekar pr. ku.

Klepp i Rogaland har størst rotvekstareal av herredene, 3 234 dekar, hvorav 2 466 dekar fôrbete. Ringsaker i Hedmark er nr. 2 med 3 106 dekar, hvorav 2 418 dekar kålrot.

Brakkarealet var i 1949 oppgitt til 38 178 dekar mot 28 858 dekar i 1939, en oppgang på 32.3 pst. I 1929 var brakkarealet 68 729 dekar.

Hagebruket, areal under glass, planteskoler.

Hagebruket har hatt en sterk utvikling siden hundreårsskiftet, særlig i de siste 30—40 årene. Hagebruksvekstene var tidligere særkulturer som gartneriene tok seg av. Av gårdene ellers var det forholdsvis få som dyrket hagevekster, og da som regel på svært små arealer, oftest som kjøkkenhager til eget bruk. Dyrkingen har etter hvert gått mer over til å bli et ledd i den egentlige gårdsdrift. Dette gjorde seg først gjeldende i de bygder som lå umiddelbart inntil de større markeder. Men etter som kommunikasjonene er blitt bedre og forbruket av hagebruksprodukter er blitt større og mer alment, har dyrkingen av hagevekster fått et større omfang og bredt seg utover i distriktene. Dyrkingen av både grønnsaker, frukt og bær foregår nå for en stor del som helt jordbruksmessige kulturer. På den annen side har utviklingen også ført til en videre utbygging av gartnerinæringen. Dette gjelder først og fremst veksthus- og benkegartnerier som tar seg av spesielle kulturer som tomat- og agurkdyrking, blomsterdriving og dyrking av andre vekster som ikke går inn i den vanlige gårdsdrift. En stor del av disse gartnerier er knyttet til større eller mindre gårdsbruk.

Oppgavene over hagebruksarealer, herreds- og fylkesvis, er tatt inn i tabell 2 i første hefte. I tabell 3 i samme hefte er grønnsakarealet spesifisert på de enkelte vekster, og tabell 5 gir oppgaver over tallet på de ymse slag frukttrær og bærbusker. I tabell 3 i annet hefte finner en tallet på bruk som dyrker grønnsaker, jordbær og bringebær, frukttrær og bærbusker, klassevis for de enkelte fylker. I tredje hefte er tallene for de naturlige jordbruksområder tatt inn i tabellene 3, 3 b, 5, 6, 12 og 30. Tabellene 12 og 30 viser tallet på bruk fordelt etter tallet på

frukttrær. Oppgavene over areal under glass og planteskoler blir omtalt senere i dette avsnittet.

Grønnsakarealet i 1949 var i alt gitt opp til 43 013 dekar. Det er 18.5 pst. mindre enn i 1939, da arealet var 52 787 dekar. Også grønnsakarealet økte under krigen. Det var størst — vel 82 000 dekar — i 1942. Nedgangen fra 1939 til 1949 skriver seg fra «kjøkkenhagene» (med mindre enn 100 m² av de enkelte grønnsakslag). Dette arealet gikk ned fra 19 300 dekar i 1939 til 9 800 dekar i 1949 — en nedgang på nesten 50 pst.

Kålarealet i 1949 var 15 321 dekar mot 14 122 dekar i 1939, altså en øking på 8.5 pst. I 1929 var arealet 12 414 dekar og i 1917 var det 4 959 dekar. Arealet økte sterkt under krigen og var nesten 30 000 dekar i 1943. I 1949 ble arealet spesifisert på ymse grupper av kål. 4 362 dekar eller 28.5 pst. av kålarealet ble nyttet til blomkål, 3 334 dekar eller 21.8 pst. til sommer- og høstvitkål (herunder spisskål), 6 715 dekar eller 43.8 pst. var vinterkål og 910 dekar eller 5.9 pst. var annen kål (rødkål, grønnskål, rosenkål o. likn.). Følgende tabell gir den tilsvarende fordeling for landsdeler og områdegrupper:

Kålarealet prosentvis fordelt.

	Etter kålslagene					På landsdeler og områdegrupper				
	Blomkål	Sommer- og høstvitkål	Vintervitkål	Annen kål	I alt	Blomkål	Sommer- og høstvitkål	Vintervitkål	Annen kål	I alt
Rikets bygder ..	28.5	21.8	43.8	5.9	100	100	100	100	100	100
Østlandet med										
Telemark	32.6	19.1	42.5	5.8	100	76.3	58.3	64.5	65.7	66.6
Agder	26.1	18.0	51.4	4.5	100	4.3	3.9	5.5	3.6	4.7
Vestlandet	18.5	26.8	48.0	6.7	100	10.9	20.7	18.4	18.9	16.8
Trøndelag	23.1	24.1	47.1	5.7	100	7.1	9.7	9.4	8.4	8.7
Nord-Norge	12.4	50.6	30.6	6.4	100	1.4	7.4	2.2	3.4	3.2
De beste jordbruksbygder	31.3	19.5	42.9	6.3	100	82.9	67.8	73.9	80.4	75.6
Mellom- eller skogbygder	18.1	21.3	56.9	3.7	100	4.5	6.9	9.2	4.4	7.0
Kystbygder	23.4	29.3	42.6	4.7	100	9.7	15.9	11.4	9.2	11.8
Indre bygder	14.6	36.3	42.8	6.3	100	2.9	9.4	5.5	6.0	5.6

Vintervitkålen tar den største delen av kålarealet i alle landsdeler unntatt Nord-Norge, hvor over halvdel av kålarealet blir nyttet til sommer- og høstvitkål. Det er Østlandet som har mest blomkål i forhold til hele kålarealet, 32.6 pst. Vinterkålen spiller størst rolle innen alle områdegruppene. I mellom- eller skogbygdene dyrkes den på 56.9 pst. av kålarealet, i de andre områdegruppene på knapt 43 pst. Blomkålen tar forholdsvis størst part av arealet

i de beste jordbruksbygder, 31.3 pst., minst i de indre bygder med 14.6 pst. For sommer- og høstkålen er forholdet omvendt. Den tar relativt størst plass i de indre bygder, minst i de beste jordbruksbygder.

Av hele kålarealet faller 3/4 på de beste jordbruksbygder. Denne områdegruppen har 82.9 pst. av blomkålaarealet, 67.8 pst. av sommer- og høstvitkålen, 73.9 pst. av vinterhvitkålen og 80.4 pst. av annen kål. Kystbygdene har 11.8 pst. av kålarealet, mellom- eller skogbygdene 7.0 og de indre bygder 5.6 pst.

Østlandet alene har 2/3 av kålarealet, av blomkålen hele 76.3 pst. Ellers faller 16.8 pst. av arealet på Vestlandet, 8.7 pst. på Trøndelag, 4.7 pst. på Agder og 3.2 pst. på Nord-Norge.

Av de enkelte herreder har Lier i Buskerud størst areal, vel 1 300 dekar. Nr. 2 er Østre Toten i Oppland med nesten 800 dekar. Disse herredene dyrket mest kål også i 1939. Forholdet mellom de ymse kålslag er svært varierende fra herred til herred. I herreder som f. eks. Østre Toten i Oppland og Høyland i Rogaland, er over 80 pst. av kålarealet nyttet til vinterkål. I Ski i Akershus blir 78.1 pst. nyttet til blomkål. I Frosta i Nord-Trøndelag blir 58.4 pst. nyttet til blomkål og i Asker, Akershus, 52.2 pst. Andre steder, f. eks. i Rygge i Østfold, er det liten forskjell mellom kålgruppene, når en ser bort fra «annen kål», som overalt dyrkes på en liten del av arealet.

Gulrot ble i 1949 dyrket på 9 028 dekar. Det er 15.0 pst. mindre enn i 1939, da arealet var 10 627 dekar. I 1929 var arealet 7 848 dekar og i 1917 3 479 dekar. Også gulrotarealet økte sterkt under siste krig. Det var størst i 1944 med 17 500 dekar.

De beste jordbruksbygder har over 60 pst. av gulrotarealet. De sørøstlige slettebygder alene har 30 pst. av arealet og Jærens sletteland har vel 15 pst. Av fylkene er det Rogaland som har størst areal, 1 724 dekar, deretter følger Østfold med 1 042 og Nord-Trøndelag og Vestfold med henholdsvis 940 og 915 dekar. I Hedmark, som var nr. 4 i rekkefølgen i 1939, er arealet gått tilbake med 50 pst. Oppland har en liknende nedgang. Det er bare Troms, Sør-Trøndelag, Rogaland, Nordland og Buskerud som har økt arealet. Gulrot dyrkingen har i det hele tatt en tendens til å veksle mye. Det er i stor utstrekning de spesielle skadedyr på gulrota som er skyld i dette. Gulrotflue og gulrotsuger (krusesyke) f. eks. har til sine tider hemmet gulrot dyrkingen sterkt i visse strøk. Dyrkingen er da i noen grad blitt overtatt av andre distrikter.

Som i 1939, er Frosta i Nord-Trøndelag det herred som har størst gulrotareal, 529 dekar. Deretter følger Klepp i Rogaland med 479 dekar. Rygge i Østfold, Sola i Rogaland og Brunlanes i Vestfold hadde 200—300 dekar.

Bønner ble dyrket på 743 dekar i 1949. Det var 47.9 pst. mindre enn i 1939, da arealet var 1 425 dekar. I 1929 var bønnearealet 748 dekar. Østlandet har 574 dekar av bønnearealet, og av dette faller 480 dekar på de sørøstlige slettebygder. Det aller meste av bønnearealet ligger i Østfold, Aust-Agder, Vestfold og Akershus. Rygge herred dyrket bønner på 113 dekar i 1949. Ikke noe annet herred hadde så mye som 50 dekar.

Arealet til hageerter er gått tilbake med 10.6 pst. siden 1939, fra 2 053 til 1 836 dekar. I 1929 var arealet bare 339 dekar. Økingen i forhold til 1929 skriver seg for en stor del fra dyrkingen av erter til konservesfabrikkene, og en finner derfor oftest de største arealer i de nærmeste herredene omkring fabrikkene. I visse strøk har denne dyrkingen vært av forholdsvis stor betydning. Mesteparten av arealet, 1 400 dekar, er på Østlandet. Av resten faller det vesentligste på kystbygdene i Agder. Av fylkene har Vestfold størst areal, 525 dekar, deretter følger Telemark med 397, Østfold med 320 og Aust-Agder 304 dekar. Av herredene er det Eidanger i Telemark, Sandar i Vestfold, Rygge i Østfold og Landvik i Aust-Agder som har de største arealene.

Purrearealet har økt med 5.8 pst. siden 1939, fra 583 til 617 dekar. I 1929 var arealet 181 dekar. Det meste av arealet, 540 dekar, faller på de beste jordbruksbygder — herav 445 dekar på de sørøstlige slettebygder. Buskerud har 158 dekar, Akershus 119 og Østfold 114 dekar. Lier i Buskerud har 128 dekar, ellers har ikke noe herred mer enn 50 dekar purre.

Selleri ble dyrket på 504 dekar i 1949, mot 713 dekar i 1939 — en nedgang på 29.3 pst. I 1929 var arealet 231 dekar. Også selleridyrkingen er først og fremst knyttet til de beste jordbruksbygder — vesentlig til de sørøstlige slettebygder. Akershus har mest, 139 dekar. Asker har mest av herredene, 79 dekar.

Rabarbraarealet er også gått tilbake, fra 702 dekar i 1939 til 527 dekar i 1949. I 1929 var det 193 dekar. Akershus har størst areal, 92 dekar. Lier og Bærum har mest av herredene, henholdsvis 48 og 41 dekar.

Persille ble dyrket på 178 dekar i 1949, 522 dekar i 1939 og på 185 dekar i 1929. Det meste dyrkes i Østfold og Vestfold.

Agurker på friland ble dyrket på 1 620 dekar i 1949. Det er 89.5 pst. øking i forhold til 1939, da arealet var 855 dekar. I 1929 var det 435 dekar. Også for agurkdyrkingen spiller konservesindustrien en stor rolle. Over halvparten av arealet, 856 dekar, var i Østfold, der Rygge herred alene har 497 og Råde 205 dekar.

Tomatarealet på friland økte fra 427 dekar i 1939 til 504 dekar i 1949. I 1929 var arealet bare 75 dekar. Henimot halvparten av arealet, 233 dekar, er i Akershus. Av dette hadde Asker alene 173 dekar.

Agurk- og tomatdyrking under glass blir omtalt senere i dette avsnittet, i forbindelse med omtalen av veksthusgartneriene. (Under glass ble det dyrket tomater på 359 dekar og agurker på 105 dekar.)

Ved tellingen i 1949 ble det også hentet inn arealoppgaver for en rekke andre grønnsaker, som ikke var spesifisert ved de tidligere tellinger. Av disse er det matløk som dyrkes på størst areal, 1 702 dekar. Vestfold og Østfold har størst areal, henholdsvis 290 og 268 dekar. Over 100 dekar var det dessuten i Rogaland, Vest-Agder, Buskerud, Akershus, Aust-Agder og Telemark. Rygge hadde størst areal av herredene, 159 dekar. Rødbete ble dyrket på 194 dekar, spinat på 125 dekar og hagenepe på 100 dekar. Mest nepe ble det dyrket i Rogaland og Troms med henholdsvis 35 og 19 dekar.

De arealoppgavene som er gitt foran, gjelder bare arealer som på de enkelte bruk ikke er under 100 m² for de enkelte grønnsakkulturer. Mindre arealer er slått sammen i gruppen: diverse grønnsaker. Denne gruppen omfatter 9 824 dekar, som svarer til ca. 23 pst. av det samlede grønnsakareal på friland.

Jordbærarealet var i 1949 gitt opp til 9 512 dekar mot 7 095 dekar i 1939. Det er 34.1 pst. oppgang. I 1929 var arealet 5 591 dekar. Hvordan arealet fordeles seg på de ymse fylker ved de tre tellinger, ser en av tabellen på neste side.

Relativt sterkest øking siden 1939 har det vært i Oppland med 207.5 pst. Over 100 pst. øking har det ellers vært i Trøndelag, Hedmark, Troms og Møre og Romsdal. Det har vært nedgang i Østfold, Akershus, Buskerud og Vest-Agder. Arealet er størst i Buskerud, som har nesten 1 700 dekar. Deretter følger Vestfold, Akershus og Hedmark med omtrent 1 200 dekar hver. Nesten 6 700 dekar av jordbærareale⁴ ligger i de beste jordbruksbygder. De andre områdegruppene har 900—1 000 dekar hver. De sørøstlige slettebygder har vel 3 900 dekar, silurbygdene inne i landet knapt 1 700 og bygdene ved Trondheimsfjorden vel 900 dekar.

Som i 1939, er det Lier som har størst jordbærareal, 954 dekar. På annen plass kommer Asker i Akershus og Lensvik i Sør-Trøndelag, som begge har 322 dekar. I mange fylker er det slik, at det meste av jordbærarealet finnes i ett eller noen ganske få herreder. I Akershus har Asker, Feiring og Eidsvoll tilsammen nesten halvparten av arealet. I Feiring blir det dyrket jordbær ved 58.5 pst. av alle brukene. Nes, Romedal og Ringsaker har 55 pst. av jordbærarealet i Hedmark. I Oppland har Biri og Østre Toten 36 pst. av arealet. Lier alene har 57 pst. av arealet i Buskerud. Herredene Sandar, Stokke, Sem og Brunlanes i Vestfold og Fjære og Landvik i Aust-Agder har vel halvdel av arealet i sine fylker. 28 pst. av jordbærarealet i Hordaland ligger i Askøy, og i Møre og Romsdal har Norddal alene 47 pst. 61.7 pst. av brukene i Norddal dyrker jordbær. I Sør-Trøndelag faller 52 pst. av arealet på Lensvik. Dette herredet har sammen med Stadsbygd 67 pst. av fylkets jordbærareal. I Lensvik blir det dyrket jordbær ved 87.6 pst. av samtlige bruk. Jordbærdyrkingen er i dette herredet praktisk talt like vanlig som potetdyrking. Skogn, Skatval og Frosta har vel 40 pst. av arealet i Nord-Trøndelag. I Nordland faller 20 pst. på Skjerstad, og i Troms har Kvæfjord 40 pst. av fylkets jordbærareal.

Bringebærarealet var i 1949 oppgitt til 5 079 dekar. Det er en oppgang på 8.2 pst. siden 1939, da det var 4 693 dekar. I 1929 var arealet 4 538 dekar. Se ellers tabellen side 152, som viser arealet fylkesvis for de tre tellinger.

I de fleste fylker har arealet økt siden 1939. I Møre og Romsdal økte det med 193 pst. og i Nord-Trøndelag med 135 pst. Nedgang har det vært bare i Akershus, Østfold, Telemark og Finnmark. Av fylkene har Akershus det største arealet, 1 300 dekar. Deretter kommer Buskerud med 700 dekar. Mer enn 3/5 av arealet ligger på Østlandet. De sørøstlige slettebygder alene har halvparten av arealet. Som for jordbær, er dyrkingen i første rekke knyttet til de beste

Tallet på bærbusker. Jordbær- og bringebærareal i dekar.

	Tallet på bærbusker			Jordbærareal i dekar			Bringebærareal i dekar		
	1929	1939	1949	1929	1939	1949	1929	1939	1949
Riket	4 669 012	4 429 238	3 995 348	—	—	—	—	—	—
Rikets byer	333 482	300 298	245 965	—	—	—	—	—	—
Rikets bygder ...	4 335 530	4 128 940	3 749 383	5 591	7 095	9 512	4 538	4 693	5 079
Østfold	344 104	307 684	244 077	360	575	513	295	342	301
Akershus	684 875	641 627	519 032	1 599	1 287	1 150	1 867	1 684	1 303
Hedmark	237 321	243 093	241 728	270	405	1 148	214	201	246
Oppland	236 466	261 803	286 088	117	206	634	160	185	198
Buskerud	256 961	227 686	188 921	1 372	1 865	1 686	698	684	698
Vestfold	228 104	190 984	198 978	564	852	1 224	473	361	396
Telemark	167 724	158 709	144 464	143	219	303	128	200	195
Aust-Agder	168 456	128 480	106 027	426	428	481	131	106	178
Vest-Agder	191 477	176 636	142 957	92	174	172	59	71	104
Rogaland	558 438	384 716	365 244	129	250	328	80	115	227
Hordaland	414 270	421 781	388 945	191	202	245	192	304	377
Sogn og Fjordane	201 595	203 218	191 249	33	34	55	113	119	196
Møre og Romsdal	270 669	319 018	298 109	106	167	352	48	91	267
Sør-Trøndelag ...	147 696	193 837	170 461	140	207	615	23	96	113
Nord-Trøndelag .	173 878	192 355	193 884	39	171	510	43	102	240
Nordland	50 496	73 676	66 264	7	44	70	14	28	33
Troms	2 928	3 280	2 910	3	9	25	—	2	6
Finnmark	72	357	45	—	—	1	—	2	1

jordbruksbygder, men kystbygdene spiller relativt større rolle i bringebær- enn i jordbær dyrkingen. I Nord-Norge er bringebær dyrkingen ubetydelig.

Av herredene står Asker som nr. 1 med 512 dekar — godt og vel 1/10 av hele bringebærarealet i rikets bygder. Deretter følger Lier med 269, Bærum med 214 og Røyken med 190 dekar. Bringebær dyrkingen er ellers ikke fullt så sterkt konsentrert på få herreder som jordbær dyrkingen er. I noen fylker er det dog visse herreder som skiller seg ut, f. eks. Fjære i Aust-Agder, Mæland i Hordaland, Balestrand i Sogn og Fjordane (som har over halvparten av bringebærarealet i fylket), Vestnes i Møre og Romsdal, Strinda i Sør-Trøndelag og Frosta i Nord-Trøndelag.

For alle de foregående oppgaver gjelder omtalen bare bygdene, fordi oppgavene fra byene ikke er så spesifiserte. Av frukttrær og bærbusker er det så vidt mye i byene, at en har brukt samme spesifisering som for bygdene. En kan derfor gi tallene samlet for hele landet. Oppgavene for bygdene finner en i tabell 5 i første hefte — for de enkelte herreder og fylker. Tallet på frukttrær og bærbusker i alt ved bruk av forskjellig størrelse innen de enkelte fylker finner en i tabell 10 i samme hefte. Tabell 6 i tredje hefte gir spesifiserte oppgaver over tallet på trær og busker i jordbruksområdene. Oppgavene for byene finner en i tabell 9 i første hefte.

Tallet på frukttrær var i 1949 for hele landet under ett 3 821 000. I 1939 var tallet 3 768 000. Det har altså vært en øking på 53 000 trær eller 1.4 pst.

Tallene gjelder trær som er plantet på blivestedet uten hensyn til alder, men ikke slike som ennå står i planteskole.

Tabellen nedenfor viser tallet på frukttrær i riket og de enkelte fylker for 1900 og de fem fullstendige jordbrukstetter.

Tallet på frukttrær.

	1900	1907	1917	1929	1939	1949	Endring i pst. 1939– 1949
Riket	1 682 526	1 839 703	1 924 177	2 513 291	3 768 107	3 820 821	+ 1.4
Rikets byer	58 768	90 683	95 203	166 732	216 456	204 661	÷ 5.5
Rikets bygder	1 623 758	1 749 020	1 828 974	2 346 559	3 551 651	3 616 160	+ 1.8
Østfold	135 760	160 199	171 701	205 907	293 802	246 950	÷ 16.0
Akershus	147 692	178 142	226 385	368 890	507 847	463 149	÷ 8.8
Hedmark	69 757	64 451	71 449	100 911	171 632	175 963	+ 2.5
Oppland	61 062	58 043	60 287	83 829	127 000	143 237	+ 12.8
Buskerud	165 692	183 733	188 926	259 736	383 775	366 272	÷ 4.6
Vestfold	172 567	188 845	183 305	250 288	306 890	298 740	÷ 2.7
Telemark	111 553	118 596	116 669	168 679	217 420	230 028	+ 5.8
Aust-Agder	116 764	106 771	88 441	110 917	138 995	148 361	+ 6.7
Vest-Agder	140 267	135 204	121 419	108 792	165 999	177 253	+ 6.8
Rogaland	90 557	109 689	119 488	131 960	290 828	318 650	+ 9.6
Hordaland	218 790	234 984	240 236	280 944	446 038	478 751	+ 7.3
Sogn og Fjordane	112 652	144 526	159 370	184 993	291 138	307 478	+ 5.6
Møre og Romsdal	47 390	43 605	41 923	58 218	137 272	180 730	+ 31.7
Sør-Trøndelag	9 410	5 586	13 002	9 443	22 840	23 905	+ 4.7
Nord-Trøndelag	23 203	16 525	26 082	22 727	48 412	55 248	+ 14.1
Nordland	639	121	291	316	1 632	1 410	÷ 13.6
Troms	3	—	—	9	126	35	÷ 72.2
Finmark	—	—	—	—	5	—	÷ 100.0

For hele riket under ett har frukttallet økt fra telling til telling. Særlig sterk var økingen i tidsrommet 1917—1939. I denne perioden ble tallet nesten fordoblet. I siste 10-årsperiode har det vært liten øking. De vesentligste årsaker til dette er de strenge vintrene de første år etter forrige telling. I noen strøk ble frukttallet da sterkt redusert. Dessuten var det i krigsårene og de etterfølgende år mangel på trær fra planteskolene.

Foruten i Nord-Norge, er det nedgang i tallet på frukttrær i Østfold (der reduksjonen svarer til 16.0 pst.), Akershus, Buskerud, Vestfold og i byene. Sterkest øking var det i Møre og Romsdal med 31.7 pst.

Ved de tre siste tellingene har en også oppgaver over tallet på de forskjellige frukttreslag — epler, pærer, plommer og kirsebær og moreller. I 1939 og 1949 ble det for eplene også skilt mellom sommer- og høstepler og vinterepler. Til vinterfrukt har en regnet gravenstein og senere sorter.

For hele landet var tallet på frukttrær av de forskjellige slag:

	1929	1939	1949	Endring i pst. 1939-1949
Epletrær { Sommer- og høst-	1 181 398	846 859	900 578	+ 6.3
{ Vinter-		1 035 802	1 449 955	+ 40.0
Pæretrær	278 943	402 486	360 049	÷ 10.6
Plommetrær	533 939	939 106	743 151	÷ 20.9
Kirsebær- og morelltrær	519 011	543 854	367 088	÷ 32.5
I alt	2 513 291	3 768 107	3 820 821	+ 1.4

Sammenstillingen viser at tallet på epletrær har økt, mens det er nedgang for de andre slagene. Tallet på kirsebær- og morelltrær er blitt redusert med nesten 1/3, plommetrærne med vel 1/5 og pæretrærne med godt og vel 1/10. Tallet på epletrær har økt med hele 40.0 pst. for vinterepler og 6.3 pst. for sommer- og høstepler, for epler i alt med 24.9 pst. Av epletrærne var 62 pst. vinterfrukt, 38 pst. sommer- og høstfrukt. I 1939 var de tilsvarende prosentene 55 og 45.

Det er Hordaland som har flest frukttrær, 479 000. Akershus er nr. 2 når en regner Aker med. Fylket har da 463 000 trær, hvorav 152 000 i Aker (som nå hører til Oslo). Buskerud har 366 000 trær, Rogaland 319 000 og Sogn og Fjordane 308 000. Byene (utenom de tidligere herreder Aker og Jeløy) hadde tilsammen 205 000 frukttrær.

Flest epletrær har Akershus, 319 000. Buskerud har 263 000. Det er dog Buskerud som har mest vinterepler, 185 000 trær. Hordaland har flest pæretrær, 86 000. Sogn og Fjordane er nr. 2 med 62 000. Rogaland har flest plommetrær, 121 000, tett fulgt av Hordaland, som har 111 000. Flest kirsebær- og morelltrær har Hordaland med 51 000. Vestfold og Akershus har 40 000 trær.

Hvor stort frukttretallet er ved bruk av forskjellig størrelse, ser en av tabellen øverst på neste side. Den gjelder rikets bygder.

Denne tabellen gir et tydelig bilde av hvor stor rolle de små brukene spiller når det gjelder frukt dyrkingen. Frukttretallet er selvsagt lite ved de enkelte bruk i de laveste bruksklassene. Det er frukt dyrking til eget bruk som er det viktigste. For salgsfrukten spiller de liten rolle, men de er en betydelig faktor når en tenker på landets fruktforsyning. Brukene inntil 2 dekar har henimot 860 000 frukttrær. Det er nesten 1/4 av alle frukttrærne i rikets bygder. Brukene under 5 dekar har i alt over 1 160 000 eller ca. 1/3 av frukttrærne. Brukene mellom 5 og 20 dekar har 14.4 pst., brukene mellom 20 og 100 dekar 38.9 pst. og brukene over 100 dekar har 14.5 pst. av trærne.

Tabellen nederst på følgende side viser den prosentvise fordeling av de enkelte frukttreslag etter bruksstørrelse, landsdeler og jordbruksområder.

Størst part har de minste brukene av plommetrærne og kirsebær- og morelltrærne, forholdsvis minst part av pæretrærne. De har relativt større del av sommer- og høsteplene enn av vintereplene.

Østlandsfylkene har tilsammen over 1.9 mill. eller 53.2 pst. av alle frukt-

Tallet på frukttrær og bærbusker ved bruk av forskjellig størrelse.

	Frukttrær					Bærbusker			
	Epler		Pærer	Plom-mer	Kirse-bær og moreller	I alt	Rips	Stikkels-bær	Solbær
	Sommer-og høst-	Vinter-							
Kl. 1. ¹⁾	215 232	284 281	65 240	195 525	95 441	855 719	420 910	267 720	369 495
» 2.	72 242	114 909	24 240	66 887	30 457	308 735	118 349	73 478	114 783
» 3.	41 189	62 284	16 769	42 620	18 447	181 309	74 058	40 969	68 104
» 4.	75 803	117 999	33 596	77 008	36 097	340 503	148 344	79 418	131 944
» 5.	90 390	145 973	44 296	81 971	40 179	402 809	185 976	96 289	149 666
» 6.	76 294	130 685	41 260	64 916	33 032	346 187	149 158	75 659	118 398
» 7.	96 444	171 198	50 112	72 710	35 760	426 224	172 097	87 362	133 094
» 8.	53 413	99 593	25 194	34 542	18 256	230 998	90 509	44 100	65 826
» 9.	77 398	145 587	27 019	38 256	24 585	312 845	138 129	67 101	96 943
» 10.	46 396	91 963	6 756	13 747	11 121	169 983	64 832	32 868	44 798
» 11.	7 593	22 830	863	2 038	1 445	34 769	10 054	4 982	8 062
» 12.	987	4 407	139	394	152	6 079	1 640	1 551	2 717
Rikets bygder	853 381	1 391 709	335 484	690 614	344 972	3 616 160	1 574 056	871 497	1 303 830

¹⁾ Se tabellen nedenfor.

Tallet på frukttrær og bærbusker, prosentvis fordelt.

	Frukttrær					Bærbusker				
	Epler		Pæ- rer	Plom- mer	Kirse- bær og mo- reller	I alt	Rips	Stik- kels- bær	Sol- bær	I alt
	Som- mer- og høst-	Vin- ter-								
Rikets bygder	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Kl. 1. Inntil 2 dekar	25.2	20.4	19.5	28.3	27.7	23.7	26.8	30.7	28.4	28.2
» 2. 2,1- 5 »	8.5	8.2	7.2	9.7	8.8	8.5	7.5	8.4	8.8	8.2
» 3. 5,1- 10 »	4.8	4.5	5.0	6.2	5.3	5.0	4.7	4.7	5.2	4.9
» 4. 10,1- 20 »	8.9	8.5	10.0	11.1	10.5	9.4	9.4	9.1	10.1	9.6
» 5. 20,1- 35 »	10.6	10.5	13.2	11.9	11.7	11.1	11.8	11.0	11.5	11.5
» 6. 35,1- 50 »	8.9	9.4	12.3	9.4	9.6	9.6	9.5	8.7	9.1	9.2
» 7. 50,1- 75 »	11.3	12.3	14.9	10.5	10.4	11.8	10.9	10.0	10.2	10.5
» 8. 75,1- 100 »	6.3	7.2	7.5	5.0	5.3	6.4	5.8	5.1	5.1	5.3
» 9. 100,1- 200 »	9.1	10.5	8.1	5.5	7.1	8.6	8.8	7.7	7.4	8.0
» 10. 200,1- 500 »	5.4	6.6	2.0	2.0	3.2	4.7	4.1	3.8	3.4	3.8
» 11. 500,1-1000 »	0.9	1.6	0.3	0.3	0.4	1.0	0.6	0.6	0.6	0.6
» 12. Over 1000 »	0.1	0.3	-	0.1	-	0.2	0.1	0.2	0.2	0.2
Østlandet med Telemark . .	58.6	60.6	30.9	43.1	52.2	53.2	50.9	46.5	47.2	48.6
Agder	6.4	8.4	7.7	11.9	13.4	9.0	7.3	6.7	5.8	6.7
Vestlandet	30.3	29.8	61.3	44.4	29.1	35.6	29.2	36.3	35.9	33.2
Trøndelag	4.6	1.2	0.1	0.6	5.2	2.2	9.6	9.4	10.1	9.7
Nord-Norge	0.1	-	-	-	0.1	-	3.0	1.1	1.0	1.8
De beste jordbruksbygder .	51.1	50.3	30.0	43.8	47.2	47.1	42.4	46.9	47.4	45.2
Mellom- eller skogbygder ..	12.4	13.6	5.5	8.6	11.3	11.4	14.1	9.1	10.0	11.5
Kystbygder	14.7	10.5	18.3	23.7	16.5	15.3	22.5	28.3	24.8	24.7
Indre bygder	21.8	25.6	46.2	23.9	25.0	26.2	21.0	15.7	17.8	18.6

trærne. Vestlandet har bortimot 1.3 mill. eller 35.6 pst., Agder vel 325 000 eller 9.0 pst. og Trøndelag vel 79 000 eller 2.2 pst. I Nord-Norge er det bare ca. 1 500 trær. Østlandet har omtrent 60 pst. av epletrærne og vel halvdelen av kirsebær- og morelltrærne. Av pærene faller over 60 pst. på Vestlandet. Av plommene har både Vestlandet og Østlandet noe over 40 pst.

Regnet etter områdegrupper, faller 47.1 pst. av trærne på de beste jordbruksbygder. De indre bygder har 26.2 pst., kystbygdene 15.3 og mellom- eller skogbygdene 11.4 pst. De indre bygder har 46.2 pst. av pærene. For de andre slagene faller den største delen på de beste jordbruksbygdene.

Tallet på frukttrær i alt i rikets bygder svarer til 346 trær pr. 1 000 dekar jordbruksareal. Dette forholdstallet er sterkt avhengig av bruksstørrelsen. Ved brukene inntil 2 dekar er det 9 769 trær pr. 1 000 dekar, ved brukene mellom 2 og 5 dekar 2 955. Tallet synker så med økende bruksstørrelse, fra 970 ved brukene mellom 5 og 10 dekar til 124 ved brukene over 1 000 dekar.

I Agder svarer frukttallet til 768 pr. 1 000 dekar jordbruksareal. På Vestlandet er det 575, på Østlandet 379, i Trøndelag 55 og i Nord-Norge 1.1. Disse tallene forteller ikke så lite om fruktdyrkingens utbredelse. Denne vil vesentlig rette seg etter de naturlige vilkår for fruktavl, men tallene blir også påvirket av andre faktorer, f. eks. bruksstrukturen innen de forskjellige distrikter. I skiferlandskapene ved Boknfjorden er det 1 480 trær pr. 1 000 dekar jordbruksareal, i Agders kystbygder 1 252 og i de indre bygder på Vestlandet 955. Innen de enkelte områder kan det ellers være store variasjoner når en ser på fylkesdelene. Innen de sørøstlige slettebygder veksler det således mellom 1 649 trær pr. 1 000 dekar i den delen av området som ligger i Buskerud og 320 i Østfolds slettebygder. Særlig store variasjoner er det f. eks. innen dal- og fjellbygdene på Østlandet, der det veksler mellom 293 trær i Telemark og 3.3 trær i Hedmark. Selv i det typiske fruktstrøket: indre bygder på Vestlandet, veksler det mellom 1 434 trær pr. 1 000 dekar i Hordaland og 412 trær i Møre og Romsdal.

Flest frukttrær er det i det tidligere Aker herred, i alt vel 152 000 trær. Deretter følger Lier med vel 99 000 og Ullensvang med henimot 88 000 trær. Over 50 000 trær er det ellers i Bærum (78 000), Kinsarvik (61 000), Kvam i Hordaland (56 000) og Asker (54 000). I Ullensvang er det over 8 000 trær pr. 1 000 dekar jordbruksareal. I 4 herreder var det mellom 40 000 og 50 000 trær, 6 hadde mellom 30 000 og 40 000 og 23 mellom 20 000 og 30 000. I alt var det altså 40 herreder som hadde mer enn 20 000 trær i 1949, mot 38 i 1939.

Tabellen på neste side viser hvordan forholdet mellom de ymse frukttreslag er ved bruk av forskjellig størrelse, landsdelsvis og for områdegruppene.

I Nord-Norge og i Trøndelag er det sommer- og høstepler som dominerer. I de andre landsdelene er det mer vinterepler enn sommer- og høstepler. Særlig utpreget er dette for Agder. Unntatt Vestlandet, spiller pæredyrkingen en relativt liten rolle i alle landsdeler. I Agder og på Vestlandet er omtrent 1/4 av frukttrærne plommer. I Trøndelag utgjør plommene bare 5.1 pst. Til gjengjeld har

Tallet på frukttrær og bærbusker, prosentvis fordelt.

	Frukttrær						Bærbusker			
	Epler		Pæ- rer	Plom- mer	Kirse- bær- og mo- reller	I alt	Rips	Stik- kels- bær	Sol- bær	I alt
	Som- mer og høst-	Vin- ter-								
Rikets bygder	23.6	38.5	9.3	19.1	9.5	100	42.0	23.2	34.8	100
Kl. 1. Inntil 2 dekar	25.2	33.2	7.6	22.8	11.2	100	39.8	25.3	34.9	100
» 2. 2,1- 5 »	23.4	37.2	7.9	21.7	9.8	100	38.6	24.0	37.4	100
» 3. 5,1- 10 »	22.7	34.4	9.2	23.5	10.2	100	40.4	22.4	37.2	100
» 4. 10,1- 20 »	22.3	34.6	9.9	22.6	10.6	100	41.2	22.1	36.7	100
» 5. 20,1- 35 »	22.4	36.2	11.0	20.4	10.0	100	43.1	22.3	34.6	100
» 6. 35,1- 50 »	22.0	37.8	11.9	18.8	9.5	100	43.5	22.0	34.5	100
» 7. 50,1- 75 »	22.6	40.2	11.8	17.0	8.4	100	43.8	22.3	33.9	100
» 8. 75,1- 100 »	23.1	43.1	10.9	15.0	7.9	100	45.2	22.0	32.8	100
» 9. 100,1- 200 »	24.8	46.5	8.6	12.2	7.9	100	45.7	22.2	32.1	100
» 10. 200,1- 500 »	27.3	54.1	4.0	8.1	6.5	100	45.5	23.1	31.4	100
» 11. 500,1-1000 »	21.8	65.7	2.5	5.9	4.1	100	43.5	21.6	34.9	100
» 12. Over 1000 »	16.2	72.5	2.3	6.5	2.5	100	27.8	26.2	46.0	100
Østlandet med Telemark ..	26.0	43.8	5.4	15.5	9.3	100	44.0	22.2	33.8	100
Agder	16.7	36.0	7.9	25.2	14.2	100	46.2	23.3	30.5	100
Vestlandet	20.1	32.2	16.0	23.9	7.8	100	37.0	25.4	37.6	100
Trøndelag	49.6	22.0	0.6	5.1	22.7	100	41.3	22.6	36.1	100
Nord-Norge	66.9	6.2	0.8	8.1	18.0	100	67.6	13.6	18.8	100
De beste jordbruksbygder ..	25.6	41.1	5.9	17.8	9.6	100	39.4	24.1	36.5	100
Mellom- eller skogbygder ..	25.6	46.0	4.5	14.5	9.4	100	51.2	18.4	30.4	100
Kystbygder	22.6	26.5	11.1	29.5	10.3	100	38.3	26.7	35.0	100
Indre bygder	19.6	37.5	16.4	17.4	9.1	100	47.3	19.5	33.2	100

Trøndelag relativt mange kirsebær- og morelltrær (vesentlig kirsebær), 22.7 pst. av frukttrærne i landsdelen.

Epler utgjør relativt størst del av frukttrærne i mellom- eller skogbygdene, 71.6 pst. Relativt mest pærer, 16.4 pst., er det i de indre bygder. I kystbygdene er nesten 30 pst. av frukttrærne plommetrær. Kirsebær og moreller utgjør i alle områdeguppene 9—10 pst. av trærne. I skiferlandskapene ved Boknfjorden er 46 pst. av frukttrærne plommetrær. Også i de andre delene av Rogaland er det forholdsvis mye plommer. I kystbygdene i Trøndelag er 61 pst. av trærne kirsebær (og moreller).

En har i et tidligere avsnitt tatt inn oppgaver over hvor mange bruk det er som har frukttrær (se side 122).

Ved jordbrukstillingen 1949 ble brukene også fordelt etter tallet på frukttrær ved de enkelte bruk.

De 3 616 160 frukttrær i rikets bygder var fordelt på 198 563 dyrkere. Det var altså gjennomsnittlig 18 trær pr. dyrker. Tallet på bruk som dyrker frukttrær finner en i tabell 3 i annet hefte for fylkene klassevis, for områdene i tabell 3 b i tredje hefte. I tabell 12 i tredje hefte finner en tallet på bruk fordelt etter frukt-

tretallet, områdevis. I tabell 30 i samme hefte har en tilsvarende klassevisе tall for jordbruksområdene.

Tabellen nedenfor viser brukene fordelt etter tallet på frukttrær, fylkes- og klassevis.

Brukene fordelt etter tallet på frukttrær.

	Bruk med jordbruksareal	Uten frukttrær	Med inn-til 10 trær	11-25 trær	26-50 trær	51-100 trær	101-200 trær	201-500 trær	501-1000 trær	Over 1000 trær
Østfold	20 163	2 342	9 853	6 352	1 242	272	73	18	6	5
Akershus	38 864	4 670	19 370	11 873	2 270	474	136	49	13	9
Hedmark	27 120	14 697	9 000	2 353	678	229	84	51	15	13
Oppland	24 064	11 315	8 681	3 224	629	151	46	12	3	3
Buskerud	18 636	4 916	6 465	4 585	1 495	625	317	182	37	14
Vestfold	17 640	1 450	7 290	6 459	1 699	495	156	75	11	5
Telemark	16 057	3 267	5 888	4 899	1 418	400	131	41	11	2
Aust-Agder	9 919	1 483	3 805	3 227	1 018	298	57	25	6	—
Vest-Agder	12 490	2 431	4 590	3 753	1 244	365	84	20	2	1
Rogaland	19 260	6 925	5 086	4 195	1 775	798	308	157	16	—
Hordaland	25 196	9 399	8 545	4 065	1 483	775	452	364	106	7
Sogn og Fjordane	13 938	5 477	3 358	2 299	1 224	891	459	203	23	4
Møre og Romsdal	21 392	8 715	7 643	3 693	919	286	82	47	6	1
Sør-Trøndelag	18 037	13 696	3 883	373	61	19	5	—	—	—
Nord-Trøndelag	15 213	8 928	4 933	1 047	226	49	20	8	2	—
Nordland	26 798	26 521	257	14	3	3	—	—	—	—
Troms	14 568	14 560	7	1	—	—	—	—	—	—
Finnmark	5 770	5 770	—	—	—	—	—	—	—	—
Rikets bygder	345 125	146 562	108 654	62 412	17 384	6 130	2 410	1 252	257	64
Kl. 1 ¹⁾	103 451	23 209	48 444	27 366	4 005	410	17	—	—	—
» 2	28 233	11 872	7 437	5 386	2 460	863	193	21	1	—
» 3	23 556	13 356	5 626	2 848	989	519	179	39	—	—
» 4	46 452	27 561	10 990	4 937	1 686	779	351	138	10	—
» 5	48 988	28 671	11 497	5 497	1 909	824	361	204	19	6
» 6	31 134	16 589	7 784	4 080	1 465	658	302	213	37	6
» 7	29 088	14 120	7 277	4 465	1 672	826	390	257	71	10
» 8	13 438	5 632	3 611	2 424	971	400	220	132	43	5
» 9	15 597	4 757	4 768	3 676	1 431	506	240	158	49	12
» 10	4 809	759	1 174	1 641	701	301	126	67	20	20
» 11	342	31	42	89	87	40	25	18	6	4
» 12	37	5	4	3	8	4	6	5	1	1

¹⁾ Se noten på side 42.

De 198 563 bruk med frukttrær svarer til 57.5 pst. av alle brukene med jordbruksareal. Disse brukene fordeler seg slik: 108 654 eller 54.72 pst. hadde inn-til 10 trær, 62 412 eller 31.43 pst. 11—25 trær, 17 384 eller 8.75 pst. 26—50 trær, 6 130 eller 3.08 pst. 51—100 trær, 2 410 eller 1.21 pst. 101—200 trær, 1 252 eller 0.63 pst. 201—500 trær, 257 eller 0.12 pst. hadde 501—1 000 trær og 64 bruk eller 0.03 pst. hadde over 1 000 trær.

Av de 64 bruk med over 1 000 trær, var 14 i Buskerud, 13 i Hedmark og 9 i Akershus. I alt 51 av dem var på Østlandet. Av plantinger med 101—1 000

trær er det derimot Hordaland og Sogn og Fjordane som dominerer. Stort sett finner en de små frukthagene ved de mindre bruk, de store i de høyere bruksklasser, men det finnes ganske mange relativt store plantinger også ved små bruk, samtidig som en finner bruk i de høyeste klasser som er uten frukttrær eller bare har ganske få trær. Det er relativt flest bruk med frukttrær ved brukene over 200 og under 2 dekar, færrest ved brukene mellom 10 og 20 dekar. For gruppene inntil 10 og 11—20 frukttrær synker relativtallene med økende bruksstørrelse. For gruppene med over 25 trær er rekkefølgen stort sett den motsatte.

I Trøndelag er 83.0 pst. av frukthagene på inntil 10 trær, i Nord-Norge hele 92.6 pst. I de indre bygder er 49.8 pst. av plantingene på inntil 10 trær, i de andre områdegrupper 54—61 pst. På den annen side har de indre bygder relativt flere bruk med over 25 trær; særlig merkbar blir forskjellen når det gjelder bruk med over 100 trær. De gode fruktbygdene i de indre bygder på Vestlandet er med i dette område og setter sitt preg på relativtallene. Dette er bygder hvor ervervsfruktavlen er av stor betydning.

Nedenfor har en stilt sammen relativtallene for Aker og Ullensvang. Bruk med frukttrær i alt = 100. I Aker blir tallene sterkt preget av de mange villahager, hvor det først og fremst dyrkes frukt til eget bruk. I Ullensvang er det frukt dyrking som erverv som preger tallene.

	Bruk i alt med frukttrær	Med inntil 10 trær	11—25 trær	26—50 trær	51—100 trær	101—200 trær	201—500 trær	501—1000 trær	Over 1000 trær
Aker	100	51.68	41.74	5.72	0.63	0.11	0.06	0.01	0.05
Ullensvang ..	100	5.06	8.86	10.76	10.13	10.76	36.08	17.72	0.63

Vel halvparten av hagene i Aker har inntil 10 trær, 93.4 pst. har inntil 25 trær. I Ullensvang er 54.4 pst. av plantingene på over 200 trær.

Tallet på bærbusker ble det første gang hentet inn oppgaver over i 1929. Det var den gang henimot 4.7 mill. bærbusker i alt i landet (byene medregnet). Tallet gikk ned til vel 4.4 mill. i 1939 og til knapt 4 mill. i 1949. I siste 10-årsperiode har nedgangen vært 9.8 pst. For de enkelte slag har utviklingen vært slik som oppstillingen på følgende side viser.

Ripsbuskene er tallrikest, mens det er minst av stikkelsbær. Siden 1939 er tallet på stikkelsbærbusker gått tilbake med 21.9 pst. og ripsbuskene med 11.6 pst. Tallet på solbærbusker har økt med 4.1 pst.

Tallet på bærbusker i de enkelte fylker ved tellingene i 1929, 1939 og 1949 ser en av tabellen side 152.

I siste 10-årsperiode er tallet gått tilbake i alle fylker unntatt Oppland,

	1929	1939	1949	Endring i pst. 1939—1949
Rips.....	1 992 240	1 890 151	1 670 180	÷ 11.6
Stikkelsbær	1 283 185	1 221 928	954 093	÷ 21.9
Solbær	1 393 587	1 317 159	1 371 075	+ 4.1
I alt	4 669 012	4 429 238	3 995 348	÷ 9.8

Vestfold og Nord-Trøndelag. Flest bærbusker er det i Akershus, 519 000. Deretter følger Hordaland med 389 000 og Rogaland med 365 000.

Ripsbuskene er tallrikest i alle fylker unntatt Vestfold, Rogaland og Nord-Trøndelag, der det er flere solbærbusker. I skiferlandskapene ved Boknfjorden er det dobbelt så mange solbær- som ripsbusker. Fra dette distriktet var det tidligere en betydelig solbærekspport til England.

Tallet på bærbusker av de ymse slag i de enkelte herreder og fylker finner en i tabell 5 i første hefte. Samlet tall bærbusker klassevis for fylkene står i tabell 10 i samme hefte. I tabell 3 i annet hefte finner en tallet på bruk som har bærbusker. I tabell 6 i tredje hefte finner en tallet på busker områdevis, og i tabell 3 b i samme hefte tallet på bruk hvor det dyrkes bærbusker.

Av tabellen øverst på side 155 ser en tallet på busker, spesifisert for de tre slagene, klassevis for rikets bygder. Tabellen nederst på side 155 viser hvor stor del av bærbuskene som faller på de enkelte klasser, landsdeler og områdegrupper.

Brukene under 5 dekar har 36.4 pst. av bærbuskene. Av frukttrærne har de 32.2 pst. Relativtallene for landsdelene og områdegruppene viser at selv om det er Østlandet og Vestlandet, og først og fremst de beste jordbruksbygder, som har storparten av bærbuskene, så er de likevel noe jammere fordelt utover landet enn frukttrærne er. Det faller en større del av bærbuskene enn av frukttrærne på Trøndelag og Nord-Norge. Kystbygdene, som bare har 15.3 pst. av frukttrærne, har 24.7 pst. av bærbuskene.

Tabellen side 157 viser forholdet mellom rips, stikkelsbær og solbær. Klassevis er det ingen nevneverdig forskjell, bortsett fra de få brukene i klasse 12 som har langt flere solbær- enn ripsbusker. Landsdelsvis er det i grunnen bare Nord-Norge som skiller seg vesentlig ut. Der utgjør ripsen 2/3 av bærbuskene. Den største forskjellen mellom områdegruppene er den relativt sett noe større stikkelsbærdyrking i kystbygdene og de beste jordbruksbygder enn i de to andre områdegruppene.

Areal under glass ble det første gang hentet inn oppgaver for ved jordbrukstillingen i 1929. Det ble den gang på hovedskjemaet for tellingen spurt etter areal under glass i alt, og hvor mye av dette som ble brukt henholdsvis til tomater, agurker og blomster (se N. O. S. VIII 145, side 88—89).

Ved tellingen i 1939 hadde en ikke med noe spørsmål om dette på hovedskjemaet, men i samarbeid med Norsk Gartnerforening hentet en på et eget skjema

inn ganske utførlige opplysninger om veksthus- og benkegartnerier med ned til 10 vinduer. Oppgaver over planteskoler ble også tatt med på dette skjemaet. (Se annet hefte av Jordbrukstillingen 1939 (N. O. S. X 9), side 31—34 og tabellene side 202—208).

Ved tellingen i 1949 ble det nyttet en kombinasjon av disse metodene. På hovedskjemaet for tellingen var det spørsmål om areal under glass, delt på veksthus og benker — med og uten oppvarming. Samtidig ble det gjennom Landbruksdepartementets hagebrukskontor hentet inn detaljerte oppgaver på eget skjema for bedrifter med ned til 10 vinduer. Disse oppgavene ble gjennomgått og revidert i hagebrukskontoret før de ble bearbeidd.

Da de to sett oppgaver ble sammenholdt i Byrået, viste det seg dessverre å mangle spesialskjema for atskillige — til dels ganske store — bedrifter. Det ble gjort mye for å få materialet så komplett som mulig. Helt komplett har en imidlertid ikke fått det.

I den følgende omtale bruker en uttrykkene «bedrifter med driftsoppgaver» og «bedrifter uten driftsoppgaver». Det første gjelder bedrifter som har levert oppgaver på spesialskjema. Det annet gjelder dem som bare har svart på spørsmålene på jordbrukstillingens hovedskjema. I denne gruppen kommer først og fremst de bruk som har mindre areal under glass enn 10 vinduer. Disse skulle ikke fylle ut spesialskjemaet. Men dessuten får en her de bedrifter som har større areal under glass, men som en ikke har fått spesialoppgaver fra.

Resultatene av tellingen finner en i tabellene 17 og 19 i annet hefte av jordbrukstillingen. Oppgaver for de naturlige jordbruksområder er gitt i tabell 5 i tredje hefte.

For hele landet fordeler tallet på bedrifter og areal under glass seg slik, fordelt etter størrelse:

	Tallet på bedrifter			Areal under glass, m ²		
	Med driftsoppgaver	Uten driftsoppgaver	I alt	Med driftsoppgaver	Uten driftsoppgaver	I alt
Under 20 m ² under glass	13	882	895	155	7 724	7 879
20—100 » — » —	298	1 026	1 324	18 979	51 514	70 493
101—200 » — » —	252	293	545	40 076	43 878	83 954
201—300 » — » —	244	130	374	62 946	32 952	95 898
301—400 » — » —	236	78	314	82 650	27 618	110 268
401—500 » — » —	191	48	239	87 397	22 279	109 676
501—1000 » — » —	481	23	504	347 208	16 140	363 348
1001—2000 » — » —	242	8	250	334 327	11 549	345 876
2001—5000 » — » —	74	2	76	218 253	6 160	224 413
Over 5000 » — » —	17	—	17	126 267	—	126 267
I alt	2 048	2 490	4 538	1 318 258	219 814	1 538 072

Alt i alt fikk en oppgaver over areal under glass fra 4 538 bruk, herav 2 048 med og 2 490 uten driftsoppgaver. Vel 1 900 av dem som ikke har gitt spesialoppgaver, gjelder bruk med inntil 100 m² under glass. Av hele arealet på 1 538 072 m² har en fått driftsoppgaver for 1 318 258 m² eller 85.7 pst.

Til sammenlikning kan en nevne at i 1939 fikk en oppgaver for 1 365 veksthus- og benkegartnerier med i alt 857 000 m² under glass. Ved jordbrukstillingen i 1929 fikk en oppgaver for 385 000 m² under glass.

Tabellen nedenfor viser tallet på bedrifter i alt, prosentvis fordelt etter arealet i m². Tallene er satt opp for de enkelte fylker. Dessuten er det tatt inn en linje som viser den tilsvarende fordeling av alle bruk med driftsoppgaver.

	Tallet på bedrifter prosentvis fordelt etter areal i m ²										
	Under 20	20-100	101-200	201-300	301-400	401-500	501-1000	1001-2000	2001-5000	Over 5000	I alt
Østfold	16.3	28.6	11.5	6.6	6.9	6.3	12.7	7.8	2.7	0.6	100
Akershus og Oslo	15.0	23.1	11.4	8.6	5.9	4.8	16.7	9.6	3.7	1.2	100
Hedmark	25.8	25.3	12.2	7.7	4.5	5.0	10.0	6.8	2.7	—	100
Oppland	18.2	37.7	14.5	7.3	3.2	4.5	10.5	2.7	0.9	0.5	100
Buskerud	10.3	27.4	14.7	7.9	6.2	5.6	12.1	12.3	2.6	0.9	100
Vestfold	13.6	28.9	12.2	8.4	5.2	4.5	14.6	9.1	2.8	0.7	100
Telemark	25.3	33.1	5.8	8.4	5.8	7.2	8.5	4.6	1.3	—	100
Aust-Agder	28.0	34.8	8.5	11.0	2.5	1.7	7.6	4.2	1.7	—	100
Vest-Agder	25.9	26.7	13.8	7.8	6.9	4.3	10.3	4.3	—	—	100
Rogaland	12.1	25.0	12.1	9.7	15.8	7.6	13.1	3.9	0.7	—	100
Hordaland og Bergen	17.0	34.5	15.3	8.8	6.2	6.0	8.6	3.1	0.5	—	100
Sogn og Fjordane...	34.7	23.5	13.3	13.3	8.1	1.0	5.1	1.0	—	—	100
Møre og Romsdal...	23.5	37.0	13.0	8.8	3.8	6.7	5.9	0.9	0.4	—	100
Sør-Trøndelag	33.5	25.9	8.2	8.3	4.1	3.5	9.4	3.5	3.0	0.6	100
Nord-Trøndelag	34.8	35.3	10.2	4.8	4.8	2.9	5.3	1.9	—	—	100
Nordland	40.8	37.0	9.6	2.2	1.5	2.2	6.7	—	—	—	100
Troms	40.6	33.3	2.9	8.7	2.9	2.9	5.8	1.5	1.4	—	100
Finnmark	38.5	30.8	30.7	—	—	—	—	—	—	—	100
I alt	19.7	29.2	12.0	8.2	6.9	5.3	11.1	5.5	1.7	0.4	100
Med driftsoppgaver ..	0.7	14.6	12.3	11.9	11.5	9.3	23.5	11.8	3.6	0.8	100

Omtrent 1/5 (19.7 pst.) av brukene med areal under glass har under 20 m² hver. I Nordland og Troms faller vel 40 pst. på denne størrelsesgruppen, i Buskerud og Rogaland henholdsvis 10.3 og 12.1 pst. 29.2 pst. av brukene har 20—100 m² under glass. Prosenten veksler mellom 37.7 i Oppland og 23.1 i Akershus og Oslo. I alt er det altså 48.9 pst. eller knapt halvparten av bedriftene som har inntil 100 m² under glass. De store bedriftene med over 1 000 m² under glass, er både absolutt og relativt tallrikest på Østlandet. I Buskerud utgjør de 15.8 pst. og i Akershus og Oslo 14.5 pst. av bedriftene.

Relativtallene for bedrifter med driftsoppgaver viser at gruppen 501—1 000 m² er den tallrikeste, 23.5 pst.

Tallet på bedrifter med areal under glass er størst i Rogaland, 720, dernest i Akershus og Oslo, 648, Hordaland og Bergen 452, Buskerud 340 og Østfold 332. Av de 343 bedrifter over 1 000 m² faller 221 på fylkene Akershus og Oslo, Buskerud, Østfold og Vestfold. Av disse har Akershus og Oslo alene 94. Her finner en også 24 av de 76 bedrifter med 2 001—5 000 m² og 8 av de 17 med over 5 000 m².

Tallet på bruk med arealer under glass svarer til 1.26 pst. av alle de bruk som var med i jordbrukstillingen i 1949. I skiferlandskapene ved Boknfjorden var det areal under glass ved 12.4 pst. av brukene, på Jæren ved 5.0 pst.

Størst areal under glass var det i Akershus og Oslo med 362 557 m², dernest i Rogaland med 225 556 m².

Arealet under glass er bare i liten grad avhengig av brukenes jordbruksareal. Når en nedenfor har stilt sammen oppgaver som viser m² areal under glass pr. 1 000 dekar jordbruksareal og hvor stor prosent av brukene som har arealer under glass, er det for å få et sammenlikningsgrunnlag for de ymse landsdeler og områdegrupper.

	Areal under glass, m ² pr. 1000 dekar jordbruksareal	Prosent bruk med areal under glass
Østlandet med Telemark	180	1.29
Agder	106	0.96
Vestlandet	156	1.82
Trøndelag	55	1.10
Nord-Norge	17	0.44
De beste jordbruksbygder	268	2.04
Mellom- eller skogbygder	57	0.76
Kystbygder	81	0.97
Indre bygder	28	0.67
Rikets bygder	135	1.26

Disse tallene gjelder bygdene, byene er holdt utenfor.

De beste jordbruksbygder har størst areal under glass i forhold til jordbruksarealet. Landsdelsvis er tallet størst for Østlandet, dernest for Vestlandet og Agder. Minst er det for Nord-Norge og Trøndelag.

En har allerede pekt på at det er relativt mange bruk med areal under glass i skiferlandskapene ved Boknfjorden. Også når det gjelder glassarealet i forhold til jordbruksarealet, ligger dette området langt foran de andre. Arealet under glass svarer til 1 871 m² pr. 1 000 dekar jordbruksareal. De neste områder er Jærens sletteland med 380 og de sørøstlige slettebygder med 340 m² pr. 1 000 dekar.

Hvordan de vel 1.5 mill. m² under glass fordeler seg på veksthus og benker, ser en av sammenstillingen på følgende side.

Av alt areal under glass var 57.3 pst. veksthus, 42.7 pst. benker. I Oppland, Buskerud, Nord-Trøndelag, Nordland og Troms var benkearealet større enn arealet av veksthus. På Vestlandet og i Agder utgjorde veksthusene omkring

	Veksthus			Benker			I alt
	Med varmeanlegg	Uten varmeanlegg	Til-sammen	Varmbenker	Kaldbenker	Til-sammen	
Med driftsoppgaver ...	653 710	126 374	780 084	157 684	380 490	538 174	1 318 258
Uten driftsoppgaver ..	43 522	57 988	101 510	20 459	97 845	118 304	219 814
I alt	697 232	184 362	881 594	178 143	478 335	656 478	1 538 072

2/3 av arealet, i Rogaland hele 79.4 pst. Det meste av veksthusarealet faller på hus med varmeanlegg. Av benkearealet faller det meste på kaldbenker. Relativt stort veksthusareal uten varmeanlegg er det i Rogaland, Hordaland og Bergen og Møre og Romsdal. Forholdsvis mest varmbenker er det på Østlandet.

Som nevnt, fikk en driftsoppgaver fra 2 048 veksthus- og benkegartnerier med i alt 1 318 258 m² under glass.

Av de 653 710 m² veksthus med varmeanlegg som en fikk driftsoppgaver for, var 634 969 m² med fast glass, 18 741 m² med løse vinduer. Av de 126 374 m² veksthus uten varmeanlegg, var 70 923 m² med fast glass, 55 451 m² med løse vinduer.

Det var i alt 1 638 bedrifter som hadde veksthus. (En stor del av disse hadde også benker.) Av disse hadde 1 215 veksthus med fast glass og varmeanlegg. 370 hadde fast glass, men var uten varmeanlegg. 112 bedrifter hadde veksthus med løse vinduer og varmeanlegg, 415 med løse vinduer og uten varmeanlegg. Som det framgår av tallene, var det en del bedrifter hvor det var to eller flere av de veksthusstyper som er nevnt ovenfor. Varmeanleggene ble for de aller flestes vedkommende varmet opp med varmt vann.

Av de 157 684 m² varmbenker en fikk driftsoppgaver for, ble 59 917 m² ved 651 bedrifter varmet opp med gjødsel og søppel, 43 667 m² ved 226 bedrifter med varmt vann og 54 100 m² ved 414 bedrifter med elektrisitet. Kaldbenkeareal var det ved i alt 1 672 bedrifter, med tilsammen 380 490 m². Alt i alt var det benkeanlegg ved 1 750 bedrifter.

Det ble på tellingskjemaet spurt etter de enkelte kulturer under glass i løpet av siste driftsår. Det samme areal vil i løpet av et driftsår i svært mange tilfelle bli brukt til to eller flere forskjellige kulturer.

For 21 bedrifter med i alt 10 272 m² areal under glass, fikk en ikke svar på dette spørsmålet.

1 311 bedrifter eller 64.7 pst. av dem som hadde svart på spørsmålet, ga opp at de dyrket tomater under glass på i alt 359 141 m². I 1939 var det gitt opp 254 000 m² ved i alt 855 bedrifter. Arealet har altså økt med 41.4 pst. I 1929 var arealet gitt opp til 129 000 m². I Rogaland var det 329 (82.4 pst. av bedriftene) som dyrket tomater på tilsammen 119 553 m² under glass. Rogaland alene hadde altså 1/3 av tomatareale under glass. Som nr. 2 kom Akershus

og Oslo med 40 305 m². Her var det 168, bare 49.3 pst. av bedriftene som dyrket tomater. Som nr. 3 kom Østfold med 35 729 m², og dernest Buskerud med 34 913 m² og Vestfold med 31 149 m².

Agurker under glass ble dyrket ved 638 bedrifter (31.5 pst. av dem som hadde svart) på i alt 104 782 m². I 1939 var det 430 bedrifter som dyrket agurker på 66 000 m². Økingen i arealet svarer til 58.8 pst. I 1929 var arealet 45 000 m². Agurkarealet var størst i Akershus og Oslo, der 130 bedrifter (47.8 pst. av de oppgitte) dyrket agurker på 26 751 m². Nr. 2 og 3 var Buskerud og Østfold med henholdsvis 14 569 m² og 12 999 m².

Andre grønnsaker ble dyrket under glass på 164 821 m² ved 599 bedrifter (29.6 pst. av oppgitte). I 1939 var arealet 94 000 m². Buskerud har bortimot 1/3 av arealet, 52 245 m². Deretter kommer Akershus og Oslo med 38 056 m².

Fritt utplantede blomster under glass ble dyrket ved 979 bedrifter (48.3 pst. av dem som har svart). I Hordaland og Bergen ble det dyrket blomster ved nesten 3/4 av bedriftene, i Rogaland ved vel 1/4.

Det ble dyrket roser på 37 954 m² (42 000 m² i 1939). Av dette faller 17 470 m² på Akershus og Oslo. Nelliker ble dyrket på 61 821 m² (28 000 m² i 1939). Av dette hadde Akershus og Oslo 27 318 m², Østfold 9 665 m². Andre fritt utplantede blomsterplanter ble dyrket på 101 824 m² (53 000 m² i 1939). 44 294 m² var i Akershus og Oslo.

Til tiltrekking av utplantingsplanter var gitt opp 253 289 m², hvorav vel 57 000 m² i Akershus og Oslo, 32 000 i Buskerud og 31 000 i Østfold.

Tallet på potteplanter var gitt opp til i alt 5 732 000 mot 3 956 000 i 1939. Av disse hadde Akershus og Oslo 1 242 000, Østfold 673 000 og Rogaland 643 000.

Tallet fordeler seg slik på de enkelte blomsterslag: Krysantemum 2 297 000, sykklamen 489 000, begonia 1 035 000, hortensia 302 000, asalea 128 000 og andre potteplanter 1 481 000. I 1939 var tallet på asalea større enn i 1949. For de andre slagene er det øking.

Blomsterdyrking på friland ble gitt opp for 756 bedrifter. 635 721 m² ble nyttet til sommerblomster til snitt, 132 402 m² til stauder til snitt og 76 724 til blomsterløkavl. 193 043 m² frilandsareal ble nyttet til tiltrekking av drivplanter og 229 777 m² til utføring og utplanting av drivplanter.

Følgende oppgaver over utgifter til oppvarming og kunstgjødsel blir gitt med atskillig forbehold. Disse spørsmålene var det bare en del av bedriftene som hadde svart på.

155 bedrifter ga opp å ha brukt tilsammen 3 864 tonn kull, 898 bedrifter ga opp å ha brukt 20 721 tonn koks, 334 ga opp å ha brukt tilsammen 4 239 favner ved og 191 bedrifter å ha brukt 12 610 tonn olje.

38 bedrifter ga opp å ha brukt 316 kw. elektrisitet og 289 bedrifter å ha brukt tilsammen 23.6 mill. kwt.

1 058 bedrifter ga opp å ha kjøpt kunstgjødsel for i alt 522 000 kr.

Planteskolene ble det også hentet inn oppgaver for i forbindelse med det spesielle tellingskjema for areal under glass. En fikk oppgaver fra i alt

291 planteskoler, mot 197 i 1939. Av disse var 206 kombinert med veksthus eller benker. Rene skogplanteskoler er ikke tatt med.

Oppgavene over planteskolene er tatt inn i tabell 18 i annet hefte av Jordbrukstelingen 1949.

Planteskolearealet var i alt gitt opp til 3 403 dekar. I 1939 var det 2 056 dekar. Som i 1939, var det Rogaland som hadde størst areal til planteskoler — 638 dekar. Akershus og Oslo hadde 609 dekar og Hedmark 413 dekar.

Ifølge oppgavene var det 234 planteskoler som drev tiltrekking av frukttrær på i alt 1 239 dekar (958 dekar i 1939). Rogaland sto som nr. 1 med 28 planteskoler og 216 dekar. I de andre vestlandsfylkene og i Buskerud var det også relativt mange planteskoler. Men regnet etter areal til frukttrær, er det Hedmark og Østfold som kommer nest etter Rogaland.

141 planteskoler drev tiltrekking av bærbusker på i alt 192 dekar (118 dekar i 1939). Møre og Romsdal, Rogaland og Hordaland og Bergen hadde flest planteskoler med bærbusker, men arealet var størst i Akershus og Oslo, 40 dekar.

Det var tiltrekking av roser på i alt 176 dekar ved 91 planteskoler (136 dekar i 1939). Rogaland står først med 15 planteskoler og 43 dekar. I Hedmark var arealet 42 dekar. Podede syriner var det på 26 dekar ved 27 planteskoler. Hedmark hadde 14 dekar. Arealet til hekkplanter var 121 dekar fordelt på 80 bedrifter. Rogaland hadde 18 av disse planteskolene og 28 dekar av arealet. Planteskolearealet til pryd-nåletrær var på 45 dekar ved 26 planteskoler, det vesentligste i Akershus og Oslo og Rogaland.

Til andre trær og prydbusker ble det brukt 363 dekar fordelt på 103 planteskoler.

Til stauder ble det brukt 150 dekar (178 dekar i 1939) ved 96 planteskoler. Henimot halvparten av arealet var i Akershus og Oslo.

75 dekar ble brukt til skogplanter, 93 dekar til morplanter og 923 dekar til jordskifte.

Tiltrekkingen av frukttrær skulle en gi opp som gjennomsnitt for de siste tre år, for nye planteskoler eventuelt to år eller bare for ett år. For 51 planteskoler med 251 dekar var det ikke gitt oppgaver over tiltrekkingen.

Det gjennomsnittlige antall podede trær er gitt opp til 839 621 trær, mot 559 240 trær i 1939. Det er en øking på 50 pst.

Oppstillingen på følgende side viser de enkelte frukttreslag, sammenholdt med oppgavene fra 1939.

Gjennomsnittlig 65 pst. av de podede trær ble gitt opp som salgbare. Tilsvarende prosent for 1939 var 68. Bare for kirsebær var salgbarhetsprosenten høyere i 1949 enn i 1939. Spørsmålet om salgbarhet er ikke besvart av alle bedrifter. De som har svart, representerer 53 pst. av trærne.

Av innkjøpte frukttrær var det for 1948 gitt opp solgt 9 100, derav 6 850 av norsk tiltrekking.

Tiltrekking av frukttregrunnstammer var for 1948 gitt opp til 599 450 frøstammer og 115 000 E.M.stammer. 59 planteskoler ga opp å bruke andre doucin-

	Tallet på podede trær		Herav prosent salgbare	
	1949	1939	1949	1939
Sommer- og høstepler.....	206 546	121 719	66	68
Vinterepler	366 212	229 768	68	68
Pærer	72 247	61 522	64	70
Plommer	148 186	108 668	59	70
Kirsebær	46 430	37 563	65	60
I alt frukttrær	839 621	559 240	65	68
Derav epletrær på dvergstamme	189 769	151 850	61	65

grunnstammer enn E. M. IV. 10 svarte ja uten å gi opp hvilken, 18 ga opp E. M. I, 36 E. M. II og noen få E. M. V, VII, IX m. fl.

Rogaland hadde størst tall for tiltrekking av frukttrær, i alt 165 000 podede trær. Derneft fulgte Hedmark med 101 000 og Hordaland og Bergen med 80 000.

Sogn og Fjordane hadde flest salgbare trær i forhold til de podede — 84 pst. I Oppland var bare 47 pst. gitt opp som salgbare.

På det særskilte skjema for veksthusgartnerier og planteskoler var det også tatt med en del spørsmål som skulle svares på av begge disse bedriftstyper. Det var spørsmål om bl. a. eiendomsforhold, kombinasjon med annen virksomhet og hvordan salget foregikk. Se tabell 19 i annet hefte.

Av de 2 133 bedrifter, ga 1 436 opp at de drev på egen jord, 393 på leid jord, 68 dels på egen, dels på leid jord. 236 hadde ikke svart på spørsmålet. Det var østlandsfylkene som hadde flest bedrifter med leid jord.

For 1 262 bedrifter ble det gitt opp at de ble drevet i kombinasjon med gårdsbruk, grønnsak- eller fruktavl. 423 svarte nei på dette spørsmålet, og 448 hadde ikke svart. Ved å sammenholde disse svarene med andre oppgaver på skjemaet, fant en at i alt 1 444 bedrifter måtte antas å bli drevet kombinert, 689 uten kombinasjon med jordbruk eller liknende.

Av de 2 133 bedrifter en fikk driftsoppgaver fra, ga 110 opp ikke å ha noe salg i det hele tatt og 592 bare å ha engros-salg, 187 bare å ha detaljsalg, 861 dels engros-, dels detaljsalg, mens 383 ikke hadde svart på spørsmålet. Av de 861 med blandet salg, ga 386 opp at detaljsalget utgjorde fra 1 til 25 pst. av omsetningen, 211 at det utgjorde 26—50 pst., 127 ga opp mellom 50 og 75 pst. og 137 at det utgjorde 76—99 pst.

Av dem som ga opp å ha engros-salg, ga 302 opp at salget foregikk gjennom salgslag, 225 til grossist, 434 direkte til detaljist, mens 366 ga opp forskjellige kombinasjoner.

Av dem som hadde detaljsalg, ga 590 opp bare å ha hjemmesalg, 232 bare torgsalg, 181 dels hjemmesalg, dels torgsalg.

326 ga opp å ha kransebinderi eller blomsterforretning, 1 061 svarte nei på dette spørsmålet, 746 hadde ikke svart.

En hadde også med noen spørsmål om arbeidshjelpen. For de gartneri- eller planteskolebedrifter som ble drevet som selvstendig bedrift — uten kombinasjon med gårdsbruk eller liknende — var spørsmålene forholdsvis detaljerte, mens en for de kombinerte bedriftene bare spurte hvor mange menn og kvinner det var som hadde sin hovedbeskjeftigelse i gartneriet. Personer ansatt i frøforretning eller blomsterforretning skulle ikke tas med i oppgavene.

Av de 2 133 bedrifter som en fikk driftsoppgaver fra, var som før nevnt 689 gitt opp å bli drevet uten, 1 444 i kombinasjon med gårdsbruk, grønnsak- eller fruktavl.

a) Av de 689 som drev gartneriet uten kombinasjon med gårdsbruk eller liknende, ga 250 opp at gartneriet var deres eneste yrke, 68 at det var hovedyrke, 42 at det var biyrke, mens 329 ikke hadde svart på dette spørsmålet.

Hos 196 tok kona del i gartneriarbeidet og omsetningen.

179 hadde ikke noen arbeidshjelp utenom mann og kone. Ellers var det som fast arbeidshjelp ved disse 689 gartneriene gitt opp 229 mannlige og 89 kvinnelige familiemedlemmer over 15 år, og av fremmede 530 mannlige og 118 kvinnelige gartnere over 21 år og 560 mannlige og 230 kvinnelige arbeidere ellers.

Av tilfeldig hjelp var det gitt opp 4 710 arbeidsdager for mannlige og 4 805 arbeidsdager for kvinnelige familiemedlemmer, og av fremmede 32 438 dagsverk for menn og 23 500 dagsverk for kvinner.

Av familiemedlemmene ble det gitt opp at 244 var fagutdannet.

93 av gartneriene ga opp å ha tilsammen 164 lærlinger mellom 16 og 21 år. 59 ga opp å ha tilsammen 72 visergutter eller -piker mellom 14 og 20 år.

119 bedrifter ga opp å bruke barn under 15 år til luking o. likn.

88 ga opp at mindre enn 30 pst. av driftsomkostningene var arbeidslønninger, 70 fra 30 til 39 pst., 34 fra 40 til 49 pst., 48 fra 50 til 59 pst., mens 33 ga opp at arbeidslønningene utgjorde 60 pst. eller mer av driftsomkostningene.

b) Ved de 1 444 gartnerier som ble drevet sammen med gårdsbruk, grønnsakgartneri eller liknende, var det gitt opp at 1 786 menn og 698 kvinner hadde sin hovedbeskjeftigelse i gartneriet.

Endelig hadde en på skjemaet med noen spørsmål om bruken av en del forskjellige maskiner o. likn. Spørsmålene gjaldt bare bruken, uten hensyn til om det var egne, leide eller lånte maskiner.

508 ga opp å bruke traktor, 580 jordfreser, 257 brukte jorrdampingsanlegg, 52 plantemaskin, 11 sorteringsapparat. 552 ga opp å bruke lastebil, 405 varebil.

For 800 bedrifter var de årlige maskinomkostninger gitt opp til 1.6 mill. kr.

Engarealene.

Foran har en omtalt de arealene som er nyttet til åker og hage. I alt omfattet disse 2 701 013 dekar eller 25.8 pst. av jordbruksarealet. Resten, 7 754 618 dekar eller 74.2 pst. var eng.

Som før nevnt, veksler forholdet mellom åker og eng både distriktsvis og

etter bruksstørrelse. Ved brukene mellom 20 og 35 dekar utgjør engarealene 81.3 pst. av jordbruksarealet. Prosenten synker både med avtakende og økende bruksstørrelse, til 13.4 pst. for brukene inntil 2 dekar og 61.5 pst. ved brukene over 1 000 dekar. For fylkene varierer det mellom 59.6 pst. i Vestfold og 95.2 pst. i Finnmark. Av landsdelene har Nord-Norge den høyeste prosent, 92.3, Østlandet den laveste, 64.8.

I de beste jordbruksbygder er 60.9 pst. av jordbruksarealet brukt til eng, i kystbygdene hele 87.2 pst. For de enkelte jordbruksområder veksler det mellom 93.0 pst. i øybygdene i Nord-Norge og 57.3 pst. i silurbygdene på Østlandet. (Se også tabellen side 113.)

På tellingskjemaet ble det skilt mellom eng til slått, eng til beite og kulturbeite. Eng til slått er igjen delt i gruppene: eng på dyrket jord, natureng på innmark, seterløkker og utslåtter. Eng til beite gjelder engarealer som midlertidig er lagt ut til beite. Disse arealene er spesifisert for eng på dyrket jord og natureng. Kulturbeite er også delt på to undergrupper: på dyrket jord og på overflatedyrket jord.

Sammenliknet med 1939 og 1929, var arealene i dekar:

		1929	1939	1949	Endring i pst. 1939-1949
Eng til slått	{ Eng på dyrket jord...	4 801 969	4 937 157	4 864 775	÷ 1.5
	{ Natureng på innmark.	1 849 866	1 627 497	1 097 301	÷ 32.6
	{ Seterløkker	217 070	199 061	153 033	÷ 23.1
	{ Utslåtter som høstes årlig	885 742	548 507	225 430	÷ 58.9
Eng til beite	{ På dyrket jord.....	191 762	146 366	298 487	+ 103.9
	{ På natureng	310 400	282 460	362 137	+ 28.2
Kulturbeite	{ På dyrket jord.....	135 695	212 837	258 997	+ 21.7
	{ På overfl.dyrket jord .		261 924	494 458	+ 88.8
I alt		8 392 504	8 215 809	7 754 618	÷ 5.6

Det en særlig merker seg når en ser på oppgavene over engarealene for 1949 og 1939, er den relativt sterke forskyvning fra slåtteng til beite, og tilbakegangen i høsting av utslåtter. Engarealet til slått er gått tilbake fra 7 312 000 dekar i 1939 til 6 340 000 dekar i 1949 — en nedgang på 972 000 dekar eller 13.3 pst. Engarealet til slått på dyrket jord er bare 1.5 pst. lavere enn i 1939. For natureng svarer nedgangen til 32.6 pst., for seterløkker 23.1 pst., og for utslåtter er nedgangen hele 58.9 pst. Som tabellen ovenfor viser, gjorde denne utviklingen seg gjeldende for natureng, seterløkker og utslåtter også i tidsrommet 1929—1939. Utslåttaarealet i 1949 var bare 1/4 av arealet i 1929.

Eng til beite i alt — kulturbeite og eng som midlertidig brukes til beite — har i perioden 1939—1949 økt med over 510 000 dekar eller 56.5 pst. Også perioden

1929—1939 viste sterk øking i beitearealene. Arealet var i 1949 mer enn dobbelt så stort som i 1929.

Tabellen på neste side viser fordelingen av eng i prosent innen landsdelene og jordbruksområdene.

For hele landet under ett ble 81.8 pst. av eng brukt til slått, 18.2 pst. til beite. Tallene for 1939 var henholdsvis 89 og 11 pst. Eng til slått på dyrket jord utgjorde 62.7 pst. av hele engarealet (60.1 pst. i 1939), natureng på innmark til slått 14.2 pst. (19.8 pst. i 1939), seterløkker 2.0 pst. (2.4 pst. i 1939) og utslåtter 2.9 pst. (6.7 pst. i 1939). 8.5 pst. av hele engarealet er midlertidig brukt som beite og 9.7 pst. er kulturbeite — 3.3 pst. dyrket jord og 6.4 pst. overflatedyrket.

Prosenttallene for rikets bygder dekker over store distriktsvise variasjoner.

I Nord-Norge er 95.2 pst. av hele engarealet brukt til slått, 4.8 pst. til beite. På Østlandet utgjør slåttenga 77.1 pst., beitet 22.9 pst. I kystbygdene og de indre bygder blir ca. 88 pst. av eng nyttet til slått, 12 pst. til beite, mens de tilsvarende tall for de beste jordbruksbygder er henholdsvis 71.2 og 28.8.

Ytterpunktene blant jordbruksområdene er øyene i Nord-Norge, der 96.5 pst. av engarealene er slåtteng og 3.5 pst. er beite, og Jærens sletteland, der 54.0 pst. er brukt til slått, 46.0 pst. til beite.

Eng til slått på dyrket jord utgjør både på øyene i Nord-Norge og på Jæren 52.6 pst. av engarealet. Høyest er prosenten for kystbygdene i Agder, der 80.1 pst. av engarealet er eng til slått på dyrket jord.

Jærens sletteland og Nord-Norges øybygder står som nevnt likt når det gjelder dyrket slåtteng i prosent av hele engarealet, men årsakene til den lave prosenten er helt forskjellige. For øyene i Nord-Norge er grunnen det relativt store slåttengarealet på natureng på innmark, 40.5 pst. av engarealet. Jæren har den laveste prosent for natureng på innmark til slått, 0.7 pst. Til gjengjeld har Jærens sletteland som nevnt større part av eng til beite enn noe annet område.

En del av områdene har lite — eller er uten — seterløkker. Det er i grunnen bare i dal- og fjellbygdene på Østlandet de spiller noen vesentlig rolle, når en ser disse arealene i sammenheng med hele engarealet. I dette området utgjør de 15.6 pst. av engarealet. Av de i alt vel 153 000 dekar seterløkker, har Oppland knapt 71 000, Buskerud henimot 26 000 og Hedmark vel 21 000 dekar. Det er bygdene i Gudbrandsdalen, Valdres og Hallingdal som har mest seterløkker. Av de enkelte herreder har Nord-Aurdal mest, 8 800 dekar, dernest Ål, 7 200 dekar, Ringebu, 6 700 dekar og Sør-Aurdal 6 000 dekar.

Av utslåtter skulle det på skjemaet bare føres opp så stort areal som en vanlig høstet år om annet. Ofte er det slik, at de ymse utslått-teiger blir høstet skiftevis etter tur, slik at det går to eller flere år før samme teigen blir høstet på nytt. Det areal som ikke ble høstet, skulle føres på «annet areal» på tellings-skjemaet.

I skiferlandskapene ved Boknfjorden utgjør utslåttene bare 0.1 pst. av det samlede engareal. I de aller fleste områder utgjør utslåttene mindre enn 4 pst.

Arealet av eng i alt, prosentvis fordelt etter bruken.

	Eng til slått				Eng til beite		Kultarbeite		I alt
	Eng på dyrket jord	Natur-eng på innmark	Seter-løkker	Ut-slåtter som høstes årlig	På dyrket jord	På natur-eng	På dyrket jord	På over-flate-dyrket jord	
A. Østlandet med Telemark.									
I. De sørøstlige slettebygder	72.5	1.0	—	0.3	8.1	1.8	10.8	5.5	100
II. Silurbygdene inne i landet	59.6	4.9	0.9	0.3	3.2	10.1	3.8	17.2	100
III. Mellom- eller skogbygder .	65.7	10.3	1.6	1.7	4.2	6.4	3.5	6.6	100
IV. Dal- og fjellbygder	55.3	16.5	15.6	2.2	0.5	5.6	0.3	4.0	100
Tilsammen	65.1	7.2	3.8	1.0	4.7	5.1	5.7	7.4	100
B. Agder.									
V. Kystbygder	80.1	6.3	—	1.0	4.9	1.5	2.7	3.5	100
VI. Mellom- eller skogbygder .	72.6	6.6	0.3	7.4	2.8	1.9	1.9	6.5	100
VII. Dal- og fjellbygder	57.0	12.1	1.9	22.8	0.6	1.3	0.5	3.8	100
Tilsammen	71.9	7.8	0.6	8.4	3.1	1.6	1.9	4.7	100
C. Vestlandet.									
VIII. Skiferlandskapene ved Boknfjorden	57.4	3.7	—	0.1	7.0	1.9	5.7	24.2	100
IX. Jærens slette	52.6	0.7	—	0.7	17.9	2.0	3.4	22.7	100
X. Andre ytre bygder	52.9	27.4	0.3	1.8	2.1	7.0	1.4	7.1	100
XI. Indre bygder	54.5	21.4	1.5	6.8	1.2	4.7	1.0	8.9	100
Tilsammen	53.6	22.2	0.7	3.7	3.3	5.5	1.5	9.5	100
D. Trøndelag.									
XII. Kystbygder	76.6	14.5	0.1	0.9	3.2	2.3	1.1	1.3	100
XIII. Ytre fjordbygder	76.6	6.7	0.6	2.3	6.2	2.9	2.9	1.8	100
XIV. Bygder ved Trondheimsfjorden	75.7	2.0	0.3	0.4	9.7	2.7	4.9	4.3	100
XV. Dal- og fjellbygder	66.1	12.3	3.1	5.1	0.8	9.7	0.4	2.5	100
XVI. Andre indre bygder	70.3	4.5	1.1	1.2	5.7	5.7	4.2	7.3	100
Tilsammen	72.9	6.2	1.0	1.8	6.1	4.7	3.3	4.0	100
E. Nord-Norge.									
XVII. Øyer	52.6	40.5	0.1	3.3	0.3	1.5	0.3	1.4	100
XVIII. Kystbygder	63.6	26.5	—	3.9	0.7	3.8	0.4	1.1	100
XIX. Fjord- og dalbygder	59.6	27.8	0.2	8.9	0.3	2.3	0.1	0.8	100
XX. Innlandsbygder	62.9	17.4	0.3	11.8	0.5	5.6	0.2	1.3	100
Tilsammen	59.1	29.6	0.1	6.4	0.4	3.0	0.3	1.1	100
Rikets bygder	62.7	14.2	2.0	2.9	3.8	4.7	3.3	6.4	100
1. De beste jordbruksbygder	68.5	2.1	0.3	0.3	8.0	3.8	7.6	9.4	100
2. Mellom- eller skogbygder	66.7	9.8	1.4	2.4	4.0	5.8	3.3	6.6	100
3. Kystbygder	59.1	26.2	0.2	2.3	2.0	4.7	1.2	4.3	100
4. Indre bygder	58.4	18.3	5.3	6.1	1.1	5.1	0.8	4.9	100

av enga. Bare i to områder er det mer enn 10 pst.: innlandsbygdene i Nord-Norge, der utslåttene svarer til 11.8 pst., og dal- og fjellbygdene i Agder, som har høyest prosent av områdene, nemlig 22.8 pst. Utslåttene utgjør her altså mellom 1/4 og 1/5 av hele engarealet. I 1939 var imidlertid 53.6 pst. av engarealene utslåtter i dette området, men høstingen av utslåtter er gått meget sterkt tilbake i dette strøket siden 1939 — hele 75 pst. Dette er større nedgang enn i noe annet område, hvor utslåttene spiller noen nevneverdig rolle.

Det er de indre bygder som har mest både av seterløkker og utslåtter, men det finnes også herreder i andre strøk som har relativt mye utslåtter.

Størst utslåttareal har Trysil i Hedmark med 5 402 dekar og Voss i Hordaland med 5 342 dekar. Utslåttarealet utgjør likevel ikke mer enn 14—16 pst. av de samlede engarealer i disse herredene. På Røst i Nordland utgjør utslåttene derimot hele 61.4 pst. av engarealet i alt. I herreder som Hylestad og Bykle i Aust-Agder, Øvre Sirdal i Vest-Agder og Evanger i Hordaland utgjør utslåttene henimot det halve av engarealene. Som eksempler på den sterke nedgangen i høsting av utslåtter kan en nevne Tonstad i Vest-Agder, hvor utslåttene i 1939 utgjorde 61.2 pst. av engarealene, i 1949 bare 12.2 pst., og Tydal i Sør-Trøndelag, hvor prosenten er gått ned fra 42.3 til 1.2.

I sammenstillingen på neste side er engarealet til beite sett i forhold til tallet på kyr i de enkelte jordbruksområder.

Tallene gir ikke direkte opplysning om hvor stort areal det faller på hver ku — beitenes blir også nyttet til andre husdyr — men de gir grunnlag for sammenlikning områdene imellom.

Som gjennomsnitt for rikets bygder svarer beitearealet til 1.84 dekar pr. ku, herav faller 0.98 dekar på kulturbeite. I 1939 var de tilsvarende tall henholdsvis 1.05 og 0.55 dekar.

Gjennomsnittstallene er størst for Østlandet med i alt 2.3 dekar, hvorav 1.31 dekar kulturbeite, pr. ku. I Trøndelag svarer arealet i alt til 2.03 dekar pr. ku, på Vestlandet 1.74, i Agder 1.09 og i Nord-Norge til 0.59 dekar, hvorav 0.17 dekar kulturbeite.

I de beste jordbruksbygder svarer beitearealet til 2.87 dekar pr. ku. Av dette er 1.69 dekar kulturbeite. I mellom- eller skogbygdene er gjennomsnittstallene henholdsvis 2.0 og 1.01 dekar. Kystbygdene og de indre bygder har lavest tall, i alt 1.2 dekar, hvorav 0.6 dekar kulturbeite pr. ku.

Av de enkelte jordbruksområder er det silurbygdene som kommer høyest. Området har 3.33 dekar beite i alt pr. ku. Innen området kommer Furnes i Hedmark høyest med 6.4 dekar pr. ku. De neste områder i rekkefølgen er de sørøstlige slettebygder med 2.9 dekar, «andre indre bygder» i Trøndelag med 2.7 dekar, Jærens sletteland og bygdene ved Trondheimsfjorden med 2.47 dekar og skiferlandskapene ved Boknfjorden med 2.41 dekar pr. ku. De laveste tall har øyene og fjord- og dalbygdene i Nord-Norge med henholdsvis 0.39 og 0.49 dekar pr. ku.

I Østfold, Akershus og Vestfold er atskillig mer enn halvparten av kultur-

	I alt eng til beite pr. ku Dekar	Derav kulturbeite Dekar		I alt eng til beite pr. ku Dekar	Derav kulturbeite Dekar
A. Østlandet med Telemark.			D. Trøndelag.		
I. De sørøstlige slettebygder.....	2.90	1.81	XII. Kystbygder	0.78	0.24
II. Silurbygdene inne i landet	3.33	2.04	XIII. Ytre fjordbygder ...	1.51	0.51
III. Mellom- eller skogbygder.....	2.14	1.05	XIV. Bygder ved Trondheimsfjorden	2.47	1.06
IV. Dal- og fjellbygder..	0.89	0.37	XV. Dal- og fjellbygder..	1.51	0.33
			XVI. Andre indre bygder.	2.70	1.36
Tilsammen ...	2.30	1.31	Tilsammen ...	2.03	0.82
B. Agder.			E. Nord-Norge.		
V. Kystbygder	1.15	0.57	XVII. Øyer	0.39	0.18
VI. Mellom- eller skogbygder.....	1.20	0.78	XVIII. Kystbygder	0.73	0.19
VII. Dal- og fjellbygder..	0.70	0.48	XIX. Fjord- og dalbygder.	0.49	0.13
			XX. Innlandsbygder	1.02	0.21
Tilsammen ...	1.09	0.64	Tilsammen ...	0.59	0.17
C. Vestlandet.			Rikets bygder	1.84	0.98
VIII. Skiferlandskapene ved Boknfjorden....	2.41	1.86	1. De beste jordbruksbygder	2.87	1.69
IX. Jærens sletteland ...	2.47	1.40	2. Mellom- eller skogbygder	2.00	1.01
X. Andre ytre bygder..	1.61	0.78	3. Kystbygder	1.21	0.55
XI. Indre bygder	1.54	0.97	4. Indre bygder	1.23	0.59
Tilsammen ...	1.74	0.96			

beitene anlagt på dyrket jord. I Buskerud og Nord-Trøndelag er det nesten like mye på dyrket som på overflatedyrket jord. I de andre fylkene er den overveiende del av kulturbeitene på overflatedyrket jord. I Oppland ligger f. eks. vel 92 pst. av kulturbeitearealene på overflatedyrket jord.

Av annen eng til beite faller det meste på dyrket jord i Østfold, Akershus, Vestfold, Telemark, Agderfylkene, Rogaland og Nord-Trøndelag. I de andre fylkene ligger det meste på natureng.

I tabellen på neste side har en stilt sammen oppgaver over eng til beite ved bruk av forskjellig størrelse.

Beitearealet utgjør en stadig økende del av hele engarealet og kulturbeitet en stadig større del av det samlede beiteareal, etter som bruksstørrelsen øker. For brukene under 50 dekar er det eng som midlertidig er lagt ut til beite som spiller hovedrollen, ved de større bruk har kulturbeitet størst plass. Ved de minste brukene blir bare 1/40 av engarealet brukt til beite, ved de største brukene mer enn 2/5.

Relativtallene som viser beitet i forhold til tallet på kyr, øker også sterkt med stigende bruksstørrelse. Ved brukene inntil 2 dekar er det bare 0.1 dekar

	Eng til beite og kultur- beite i alt Dekar	Derav kultur- beite Dekar	I pst. av hele engarealet		Areal pr. ku	
			Eng til beite og kultur- beite i alt Pst.	Derav kultur- beite Pst.	Eng til beite og kultur- beite i alt Dekar	Derav kultur- beite Dekar
Kl. 1. Inntil 2 dekar	298	69	2.5	0.6	0.10	0.02
» 2. 2,1- 5 »	1 480	369	2.4	0.6	0.15	0.04
» 3. 5,1- 10 »	4 172	1 196	2.9	0.8	0.18	0.05
» 4. 10,1- 20 »	27 189	9 694	4.8	1.7	0.36	0.12
» 5. 20,1- 35 »	87 602	37 827	8.1	3.5	0.71	0.31
» 6. 35,1- 50 »	130 649	62 666	12.3	5.9	1.20	0.58
» 7. 50,1- 75 »	228 718	118 486	16.1	8.3	1.66	0.86
» 8. 75,1- 100 »	174 763	88 216	19.8	10.0	2.15	1.08
» 9. 100,1- 200 »	389 637	200 413	26.2	13.5	3.06	1.57
» 10. 200,1- 500 »	296 397	179 468	34.3	20.8	4.42	2.68
» 11. 500,1-1000 »	58 624	42 861	43.8	32.0	6.33	4.63
» 12. Over 1000 »	14 550	12 190	48.3	40.5	6.39	5.36
I alt	1 414 079	753 455	18.2	9.7	1.84	0.98
1939	903 587	474 761	5.2	5.8	1.05	0.55

beite pr. ku. Tallet øker til 1.2 dekar for brukene mellom 35 og 50 dekar, 2.15 dekar ved brukene i klassen 75.1—100 dekar og vel 6.3 dekar pr. ku ved brukene med over 500 dekar jordbruksareal. Særskilt for kulturbeite øker gjennomsnittstallet fra 0.02 dekar pr. ku i klasse 1 til 5.36 dekar i klasse 12.

Skogen.

Det er før nevnt at det produktive skogareal for hele landet er ca. 75 mill. dekar eller 24.3 pst. av landarealet. Av dette er 52.5 mill. dekar eller 70 pst. barskog og 22.5 mill. dekar eller 30 pst. lauvskog — etter oppgavene fra den særskilte skogtelling som ble holdt her i landet i 1920-årene. Resultatene av denne tellingen er trykt i N.O.S. VIII 34. Landsskogtakseringen viser et samlet areal produktiv skog på vel 76 mill. dekar, altså litt mer enn skogtellingens.

I tabell 2 i første hefte av Jordbrukstillingen 1949 har en tatt inn oppgavene over samlet areal produktiv skog etter skogtellingens for de enkelte fylker og herreder. I tabell 1 i tredje hefte finner en tallene for de naturlige jordbruksområder.

Opgavene skal gjelde den produktive skogen. Det kan til dels, særlig i strøk med mindre gunstige vilkår for skogen, være vanskelig å vite hvor en skal trekke grensen mellom det en vil kalle produktiv skog og ikke produktiv skog. I slike strøk viser det seg enkelte steder at en ved jordbrukstillingen har fått oppgitt større areal som gårdsskog enn det skogtellingens viste for skog i alt.

Ved jordbrukstillingen har en ikke søkt å få oppgaver over hele skogarealet. En har bare spurt etter arealet av gårdsskog, spesifisert på barskog og lauvskog.

I reglene for utfyllingen av skjemaet heter det: «Av skogareal fører en opp hele det arealet som brukeren eier innen herredet, også om det er særskilt skyldsatte skogstykker. Skog en bare har bruksrett til, fører en ikke opp (almeningsrett, forpakters bruksrett i eierens skog o. likn.)»

Som før nevnt, ble det ved jordbrukstillingen gitt opp som gårdsskog i alt 36 mill. dekar produktiv skog. Det er 48.1 pst. av hele landets produktive skogareal. Av gårdsskogarealet er 27 mill. dekar gitt opp å være barskog, 9 mill. dekar lauvskog. Dette svarer til 51.4 pst. av landets barskogareal og 40.3 pst. av lauvskogarealet.

Oppgavene over skogarealene ved de bruk som var med i jordbrukstillingen, er tatt inn i tabell 2 i første og tabell 3 i tredje hefte. For bruk av forskjellig størrelse fylkesvis, finner en oppgavene i tabell 10 i første hefte, for jordbruksområdene i tabell 25 i tredje hefte.

Tidligere i denne oversikten er skogforholdene omtalt side 27 fig., side 42—44 og side 107 fig.

Regner en med hele skogarealet, altså ikke bare gårdsskogen, er det Hedmark som har mest skog, 13.7 mill. dekar, dernest Oppland med 7.1 mill. dekar og Nord-Trøndelag med 6.3 mill. dekar. Den videre rekkefølge er: Nordland 5.6 mill. dekar, Telemark 5.4 mill. og Buskerud 5.2 mill. dekar. Rogaland har minst areal med 715 000 dekar.

Hedmark har 18.3 pst. av hele skogarealet, Oppland 9.4 pst. og Nord-Trøndelag 8.4 pst.

I Østfold, Akershus og Vestfold er over 60 pst. av landarealet produktiv skog. I Hedmark er det også over 50 pst. Bare i Rogaland og Finnmark er skogarealet mindre enn 10 pst. av landarealet.

Østlandet har 38 mill. dekar eller 51.0 pst. av den produktive skogen i landet, Nord-Norge har 19.3 pst., Trøndelag 14.3 pst., Vestlandet 8.2 pst. og Agder 7.2 pst. På Østlandet dekker den produktive skogen 42.8 pst. av landarealet, i Agder 34.7 pst., i Trøndelag 27.5 pst., i Nord-Norge 13.4 pst. og på Vestlandet 10.9 pst.

I de beste jordbruksbygder dekker skogen 52.6 pst. av landarealet. Denne områdegruppen har 16.5 pst. av landets skogareal. I mellom- eller skogbygdene er 62.1 pst. dekket av skog, og de har 25.3 pst. av skogen. De tilsvarende tall for kystbygdene er 16.7 og 12.9 pst. og for de indre bygder 17.3 og 45.3 pst.

Av de enkelte jordbruksområder er det silurbygdene på Østlandet som har størst skogareal i forhold til landarealet, 65.6 pst. Relativt minst skog er det på Jæren, der den bare dekker 4.0 pst. av landarealet.

I 1939 var gårdsskogen gitt opp til 40 mill. dekar, i 1949 til 36 mill. dekar, altså 10 pst. mindre. Dette henger sannsynligvis sammen med at det nå er flere bortforpaktede bruk enn det var i 1939. Forpakterne har som regel bare visse bruksrettigheter i skogen, og arealet vil ikke komme med på tellings skjemaet.

Av hele arealet av gårdsskog har Østlandet 55.4 pst., Trøndelag 13.3 pst., Agder 11.6 pst., Nord-Norge 10.6 pst. og Vestlandet 9.1 pst.

På Østlandet er 9/10 av gårdsskogarealet barskog, i Trøndelag henimot 4/5 og i Agderfylkene omtrent 3/4. På Vestlandet er det omtrent like stort barskog-som lauvskogareal, og i Nord-Norge er vel 4/5 lauvskog. I de beste jordbruksbygder og mellom- eller skogbygdene er vel 94 pst. av gårdsskogarealet barskog. I de indre bygder utgjør barskogen 58.5 pst., mens kystbygdene har praktisk talt like mye av hvert slag.

Av gårdsskogarealet har Østlandet 66.1 pst. av barskogen og 23.4 pst. av lauvskogen. Agderfylkene har 11.6 pst. av begge deler. Vestlandet har henholdsvis 6.0 og 18.5 pst., Trøndelag 13.9 og 11.3 pst. og Nord-Norge 2.4 og 35.2 pst.

Mellom- eller skogbygdene har 38.8 pst. av barskogen, mellom- eller skogbygdene på Østlandet har alene 32.4 pst. De indre bygder har 30.5 pst. av barskogen, de beste jordbruksbygder 22.5 pst. og kystbygdene 8.2 pst. Av lauvskogen faller 64.5 pst. på de indre bygder, 24.8 pst. på kystbygdene, 7.0 pst. på mellom- eller skogbygdene og 3.7 pst. på de beste jordbruksbygder.

Tabellen side 109 viser hvordan det samlede areal av gårdsskog fordeler seg på bruk av forskjellig størrelse, i areal og prosent. Dessuten viser den det gjennomsnittlige skogareal pr. bruk i de enkelte størrelsesklasser. Det gjennomsnittlige skogareal pr. bruk øker raskt fra 4.9 dekar ved brukene med inntil 2 dekar jordbruksareal til 5 512 dekar ved brukene over 1 000 dekar. Gjennomsnittsarealet sier imidlertid ikke så mye på grunn av de store variasjoner brukene imellom. Det ble derfor, på samme måte som i 1939, foretatt en opptelling av brukene etter størrelsen på skogarealet sett i forhold til størrelsen på jordbruksarealet. For de enkelte fylker er tallene tatt inn i tabell 1 i annet hefte. Tabellen side 42 i dette heftet gir tallene klassevis for hele landet under ett. Tabell 10 i tredje hefte viser fordelingen innen jordbruksområdene.

Følgende tabell viser i prosent fordelingen etter skogareal ved bruk av forskjellig størrelse:

Skogareal		Jordbruksareal								Bruk i alt	Derav med skog
		Uten skog	Inntil 25 dekar	25,1-100 dekar	100,1-250 dekar	250,1-500 dekar	500,1-1000 dekar	1000,1-5000 dekar	Over 5000 dekar		
Kl.	0. Uten jordbruksareal	97.30	1.45	0.59	0.30	0.16	0.14	0.04	0.02	100	2.70
»	1. Inntil 2 dekar	98.04	1.44	0.29	0.09	0.06	0.04	0.03	0.01	100	1.96
»	2. 2,1- 5 »	89.92	6.61	2.36	0.61	0.24	0.14	0.10	0.02	100	10.08
»	3. 5,1- 10 »	73.80	15.09	8.19	1.77	0.76	0.26	0.11	0.02	100	26.20
»	4. 10,1- 20 »	58.99	18.18	15.43	4.36	1.99	0.74	0.29	0.02	100	41.01
»	5. 20,1- 35 »	42.79	17.12	23.04	8.85	4.90	2.20	1.06	0.04	100	57.21
»	6. 35,1- 50 »	31.35	14.35	26.94	12.67	8.11	4.29	2.18	0.11	100	68.65
»	7. 50,1- 75 »	22.60	11.09	27.98	17.26	11.47	6.10	3.33	0.17	100	77.40
»	8. 75,1- 100 »	17.12	7.76	25.50	19.74	14.80	9.19	5.48	0.41	100	82.88
»	9. 100,1- 200 »	11.52	4.58	21.16	23.13	17.68	12.14	9.03	0.76	100	88.48
»	10. 200,1- 500 »	7.17	2.25	10.94	21.44	24.02	16.59	15.45	2.14	100	92.83
»	11. 500,1-1000 »	5.55	0.88	3.22	11.99	19.59	21.93	28.07	8.77	100	94.45
»	12. Over 1000 »	5.41	2.70	2.70	2.70	10.81	13.51	43.25	18.92	100	94.59
	I alt	62.27	9.55	12.92	6.68	4.43	2.48	1.54	0.13	100	37.73
	1939	56.88	12.05	13.60	7.46	4.86	3.02	1.95	0.18	100	43.12

Tellingen omfattet i alt 349 528 bruk. Av disse var 217 642 eller 62.3 pst. uten skogareal. 33 375 bruk eller 9.6 pst. hadde inntil 25 dekar, 45 163 eller 12.9 pst. hadde 25.1—100 dekar, 23 352 eller 6.7 pst. hadde 100.1—250 dekar, 15 478 eller 4.4 pst. hadde 250.1—500 dekar, 8 685 eller 2.5 pst. hadde 500.1—1 000 dekar, 5 385 eller 1.5 pst. hadde 1 000,1—5 000 dekar og 448 eller 0.1 pst. hadde over 5 000 dekar gårdsskog. I alt var det altså 131 886 eller 37.7 pst. av brukene som hadde skog.

Tabellen viser at det stort sett er de små bruk som er skogløse eller har lite skog. Det er bare 2—3 pst. av de minste brukene som har skog. Derimot hører det atskillig skog til de fleste av de større brukene. Av brukene med over 500 dekar jordbruksareal er det bare vel 5 pst. som ikke har skog. De større jordbruk finner en mest av i de distrikter hvor det også er mye skog. En vil ellers se at det i en del tilfelle finnes både små bruk med mye skog og store bruk med lite skog. Av gårdsskoger over 5 000 dekar var det flest i Hedmark, dernest i Buskerud, Oppland, Telemark, Aust-Agder og Nord-Trøndelag.

Tabellen side 178 viser for jordbruksområdene hvor mange prosent av alle bruk, og av bruk med over 5 dekar jordbruksareal, som hadde noe skogareal. Den viser også fordelingen, i prosent, av brukene med skogareal etter skogens størrelse.

Av alle de brukene tellingen omfattet, var det 37.7 pst. som hadde skog. Regner en bare med de 213 441 brukene over 5 dekar, stiger prosenten til 59.5. Den er lavest i kystbygdene, 42.3, høyest i de indre bygder, 75.6. På Jæren er det bare 13.5 pst. av brukene over 5 dekar som har skog. Deretter følger kystbygdene i Trøndelag med 26.5 pst. og øyene i Nord-Norge med 28.9 pst. Høyest er prosenten i mellom- eller skogbygdene i Agderfylkene, 83.6. Omtrent samme prosenttall har «andre indre bygder» i Trøndelag og dal- og fjellbygdene på Østlandet og i Agderfylkene, som alle har ca. 83 pst. bruk med skog.

I mellom- eller skogbygdene hadde 1.2 pst. av brukene med skog over 5 000 dekar skog, og 8.0 pst. hadde mellom 1 000 og 5 000 dekar. I kystbygdene var det bare 1.6 pst. som hadde mer enn 1 000 dekar. I dal- og fjellbygdene i Agder var det i alt 14.5 pst. som hadde over 1 000 dekar skog. Også i «andre indre bygder» i Trøndelag var det mer enn 10 pst. som hadde over 1 000 dekar skog. 8—10 pst. var det ellers i mellom- eller skogbygdene på Østlandet og i Agder og i dal- og fjellbygdene og ytre fjordbygder i Trøndelag.

På Jæren var vel 3/4, og i skiferlandskapene ved Boknfjorden over halvparten av gårdsskogene på inntil 25 dekar.

Særlig i enkelte strøk av landet er det vanlig at gårdene, utenom det de selv har av skog, også har skog i sameie eller har bruksrett til skog i almenninger o. likn. Ved skogtellingen fant en at dersom en også tok hensyn til omfanget av disse bruksrettene, disponerte gårdene 3/4 av hele skogarealet.

Ved jordbrukstillingen ble det spurt om bruket hadde nok skog til gagnvirke og brensel, eller om det hadde bruksrett som dekket behovet for gagnvirke og brensel. Disse oppgavene ble hentet inn bare for bruk med over 5 dekar jord-

Tallet på bruk med skog. Prosent.

	Pst. bruk med skog		Brukene med skog prosentvis fordelt etter skogareal						
	Av alle bruk	Av bruk med over 5 dek. jordbr. areal	Inn-til 25 dekar	25,1 -100 dekar	100,1 -250 dekar	250,1 -500 dekar	500,1 -1000 dekar	1000,1 -5000 dekar	Over 5000 dekar
A. Østlandet med Telemark.									
I. De sørøstlige slettebygder	21.6	69.0	24.0	35.4	21.2	11.9	5.1	2.3	0.1
II. Silurbygdene inne i landet	26.3	53.3	24.3	33.1	19.6	12.4	6.6	3.7	0.3
III. Mellom- eller skogbygder .	42.1	63.1	21.6	30.7	17.2	12.2	9.0	7.8	1.5
IV. Dal- og fjellbygder	65.0	83.3	13.1	32.5	21.2	15.8	10.1	7.0	0.3
Tilsammen	33.4	68.0	20.2	33.0	19.8	13.2	7.8	5.4	0.6
B. Agder.									
V. Kystbygder	45.8	72.3	38.3	28.8	14.9	10.5	5.8	1.7	-
VI. Mellom- eller skogbygder .	64.9	83.6	21.0	22.6	16.5	18.0	12.7	8.7	0.5
VII. Dal- og fjellbygder	70.7	82.5	10.0	21.3	18.1	18.5	17.6	13.9	0.6
Tilsammen	55.3	78.1	27.0	25.2	16.0	14.7	10.4	6.4	0.3
C. Vestlandet.									
VIII. Skiferlandskapene ved Boknfjorden	23.4	33.8	55.0	28.7	9.4	5.2	1.0	0.7	-
IX. Jærens slette	8.5	13.5	76.3	18.5	4.2	0.6	0.4	-	-
X. Andre ytre bygder	29.2	40.2	44.6	34.7	11.7	6.0	2.2	0.7	0.1
XI. Indre bygder	59.0	77.9	31.2	40.9	15.9	7.9	3.2	0.9	-
Tilsammen	36.8	51.0	38.4	37.5	13.7	6.9	2.7	0.8	-
D. Trøndelag.									
XII. Kystbygder	19.9	26.5	31.0	31.6	13.8	11.3	7.4	4.9	-
XIII. Ytre fjordbygder	36.3	50.5	18.0	31.8	18.7	15.4	7.7	7.9	0.5
XIV. Bygder ved Trondheimsfjorden	40.8	63.3	25.7	33.9	19.7	13.0	5.4	2.2	0.1
XV. Dal- og fjellbygder	67.2	75.2	14.1	30.6	21.0	14.7	10.6	8.4	0.6
XVI. Andre indre bygder	63.1	83.5	15.0	27.2	18.1	16.3	12.6	10.3	0.5
Tilsammen	44.1	60.9	20.4	31.4	19.1	14.2	8.5	6.1	0.3
E. Nord-Norge.									
XVII. Øyer	24.9	28.9	29.2	46.5	13.6	7.2	2.6	0.9	-
XVIII. Kystbygder	43.2	49.5	24.8	42.3	17.4	9.7	3.9	1.8	0.1
XIX. Fjord- og dalbygder	51.0	57.5	21.9	41.6	18.9	11.2	4.5	1.9	-
XX. Innlandsbygder	69.9	75.0	9.5	26.7	21.5	21.8	13.7	6.6	0.2
Tilsammen	41.4	47.3	22.5	40.8	17.7	11.4	5.2	2.3	0.1
Rikets bygder	37.7	59.5	25.3	34.3	17.7	11.7	6.6	4.1	0.3
1. De beste jordbruksbygder	23.9	58.3	25.9	34.2	20.0	11.9	5.3	2.5	0.2
2. Mellom- eller skogbygder	45.8	66.8	21.4	28.9	17.1	13.6	9.8	8.0	1.2
3. Kystbygder	32.3	42.3	36.0	36.4	14.0	8.3	3.7	1.6	-
4. Indre bygder	61.0	75.6	19.9	35.2	18.9	13.1	7.8	4.9	0.2

bruksareal. Oppgavene er tatt inn fylkes- og klassevis i tabell 15 i annet hefte, og for de naturlige jordbruksområder er de tatt inn i tabell 23 i tredje hefte. Tabell 30 i samme hefte viser oppgavene, noe mindre detaljerte, klassevis for de enkelte områder.

Av de 213 441 brukene med over 5 dekar jordbruksareal, var det i alt 126 895 bruk eller 59.5 pst. som hadde skog. Av disse ga 64 818 opp å ha nok både til gagnvirke og brensel av egen skog, 4 530 hadde bare nok til gagnvirke og 29 199 bare nok til brensel. Dessuten var det av brukene med skog 4 852 bruk som ikke hadde nok skog, men som ved bruksrett fikk dekket behovet for både gagnvirke og brensel, 262 fikk på denne måten nok bare til gagnvirke og 710 bare til brensel. 21 179 av brukene med skog hadde ikke nok hverken til gagnvirke eller brensel, og 1 345 hadde ikke svart på spørsmålene.

Av de 86 546 brukene over 5 dekar som ikke hadde skog, var det 8 791 som ved bruksrett fikk dekket behovet både for gagnvirke og brensel, 622 bare for gagnvirke og 5 437 bare for brensel. 58 586 hadde ikke nok hverken til gagnvirke eller brensel, og 13 110 av brukene uten skog hadde ikke svart.

I alt var det altså 78 461 eller 36.8 pst. av brukene som ga opp at de hadde nok både til gagnvirke og brensel. I 1939 var den tilsvarende prosent 32.6. 5 414 eller 2.5 pst. hadde nok til gagnvirke, men ikke til brensel (i 1939 3.0 pst.), 35 346 eller 16.6 pst. hadde nok til brensel, men ikke til gagnvirke (17.0 pst. i 1939).

Sammenlagt blir dette 83 875 bruk eller 39.3 pst. av brukene over 5 dekar som hadde nok gagnvirke (35.6 pst. i 1939). 113 807 eller 53.4 pst. hadde nok brensel (49.6 pst. i 1939). 14 455 eller 6.7 pst. hadde ikke svart på spørsmålene. I 1939 var det 9.8 pst. som ikke svarte.

Tabellen på neste side viser hvordan forholdet var for bruk av forskjellig størrelse.

Av brukene med mellom 5 og 10 dekar jordbruksareal var det bare 12.4 pst. som hadde nok både gagnvirke og brensel. Prosenten øker med økende bruksstørrelse — til 50.2 for brukene mellom 50 og 75 dekar og ca. 90 for brukene over 500 dekar. For bruk med bare gagnvirke, vekslet prosenten for de enkelte klasser bare mellom 1.6 og 3.0. 9.2 pst. av de minste brukene hadde bare brensel nok. Prosenten øker til 22.0 for brukene mellom 35 og 50 dekar, og synker så igjen til 2.9 for brukene i klasse 11.

Av de 78 461 brukene som hadde nok både gagnvirke og brensel, hadde 64 818 eller 82.6 pst. nok i egen skog, 13 643 ved bruksrett. Av de 5 414 som bare hadde nok gagnvirke, hadde 4 530 eller 83.7 pst. nok i egen skog, 884 ved bruksrett. Av de 35 346 som bare hadde nok brensel, hadde 29 199 eller 82.6 pst. nok i egen skog, 6 147 ved bruksrett. I alt var det etter dette 20 674 bruk over 5 dekar som dekket sitt behov for gagnvirke eller brensel eller begge deler ved bruksrett. Tallet gir dog ikke noe uttrykk for det samlede tall på bruk med bruksrett. Disse oppgavene gjelder bare bruk med over 5 dekar jordbruksareal, men det finnes også atskillige med mindre jord som har bruksrett. Dessuten

	Pst. bruk over 5 dekar					Bruk som har adgang til brenntorv	Pst. av disse med nok brensel av skog
	som får dekket behovet for			som hverken har gagnvirke eller brensel nok	ube-svart		
	gagnvirke og brensel	bare gagnvirke	bare brensel				
Kl. 3. 5,1- 10 dek.	12.4	1.6	9.2	59.8	17.0	18.1	31.2
» 4. 10,1- 20 »	19.6	2.6	14.1	54.3	9.4	24.6	36.4
» 5. 20,1- 35 »	30.6	2.9	18.6	41.6	6.3	26.3	45.5
» 6. 35,1- 50 »	39.9	3.0	22.0	30.9	4.2	25.3	56.1
» 7. 50,1- 75 »	50.2	2.6	21.9	21.9	3.4	23.5	63.6
» 8. 75,1- 100 »	60.8	2.2	18.5	16.1	2.4	20.3	69.0
» 9. 100,1- 200 »	75.0	1.9	10.7	10.4	2.0	16.1	75.4
» 10. 200,1- 500 »	87.4	1.7	3.4	6.2	1.3	16.7	89.7
» 11. 500,1-1000 »	90.4	2.6	2.9	3.8	0.3	28.4	95.9
» 12. Over 1000 »	89.2	—	—	8.1	2.7	27.0	90.0
I alt	36.8	2.5	16.6	37.4	6.7	23.2	50.0
1939.....	32.6	3.0	17.0	37.6	9.8	26.6	46.5

er det en del av dem som har nok i egen skog, som også har bruksrett til annen skog ved siden av.

I Oppland hadde 62.9 pst. av brukene over 5 dekar nok både til gagnvirke og brensel, i Aust-Agder 60.9 pst. Mellom 50 og 60 pst. var det i Østfold, Buskerud, Vestfold, Telemark og Nord-Trøndelag. I Troms var det bare 7.5 pst. som hadde nok, i Rogaland 11.3 og i Finnmark 12.9 pst. I Nord-Norge og på Vestlandet, hvor det var få som hadde nok både gagnvirke og brensel, var det relativt mange som hadde nok bare til brensel. I Troms hadde 41.6 pst. av brukene bare nok brensel, i Sogn og Fjordane 32.4 pst. og i Hordaland, Møre og Romsdal, Nordland og Finnmark 24—25 pst.

Bruksrett til gagnvirke og brensel er det mest av i Hedmark og Oppland, dernest i Trøndelag. Bruksrett bare til brensel er mest vanlig i Nord-Norge og på Vestlandet.

Av de i alt 113 807 brukene som hadde brensel nok, ga 19 790 eller 17.4 pst. opp at det var ved hjelp av bruksrett.

Hvor mange prosent av brukene som har skog nok eller bruksrett til å dekke sitt behov for gagnvirke og brensel i de enkelte jordbruksområder, ser en av tabellen på side 182.

I de beste jordbruksbygder har 51.5 pst. av brukene nok både til gagnvirke og brensel, 3.2 pst. bare nok gagnvirke og 5.5 pst. bare nok brensel. I mellom- eller skogbygdene er det litt færre som har nok både til gagnvirke og brensel — 47.6 pst., men litt flere som har nok bare til gagnvirke og bare til brensel, henholdsvis 4.8 og 5.9 pst. I de indre bygder er det 43.2 pst. som har nok både gagnvirke og brensel, 2.6 pst. som har nok bare til gagnvirke og 25.9 pst. bare

til brensel. I kystbygdene er det ikke mer enn 15.9 pst. som har nok både til gagnvirke og brensel, 1.0 pst. har bare nok gagnvirke og 20.3 pst. har bare nok brensel. Vel halvdel, 51.7 pst. av brukene, har ikke nok hverken til gagnvirke eller brensel. Den tilsvarende prosent for de indre bygder er 24.1. I kystbygdene var det også relativt flere enn i de andre områdegruppene som ikke hadde svart på spørsmålene.

Av jordbruksområdene er det «andre indre bygder» i Trøndelag som har relativt flest bruk som får dekket sitt behov både for gagnvirke og brensel, 71.5 pst. Deretter følger silurbygdene på Østlandet med 71.3 pst. og dal- og fjellbygdene og mellom- eller skogbygdene i Agderfylkene med 63—65 pst. Lavest er relativtallet for Jærens sletteland — 1.3 pst. — og øyene i Nord-Norge med 3.4 pst. Tallet på bruk som bare har nok gagnvirke svarer til 5.5 pst. i mellom- eller skogbygdene på Østlandet, på Jæren bare til 0.1 pst. Høyest prosent for bruk som bare har nok brensel er det i de indre bygder på Vestlandet, 39.3, dernest i fjord- og dalbygdene og kystbygdene i Nord-Norge med henholdsvis 37.8 og 32.5 pst.

På Jæren er det 81.8 pst. av brukene som hverken har gagnvirke eller brensel nok, i øybygdene i Nord-Norge 62.2 pst. og i kystbygdene i Trøndelag 58.1 pst. I mellom- eller skogbygdene og dal- og fjellbygdene i Agderfylkene og «andre indre bygder» i Trøndelag er det bare 15—16 pst. som ikke har nok.

Om den årlige tilveksten i Norges skoger, se Landsskogtakseringens publikasjoner. Om den årlige avvirking, se Skogavvirking 1936/37—1945/46, N. O. S. XI 42, og Skogavvirking 1946/47—1948/49 N. O. S. XI 79. Publikasjonene om skogavvirking har også oppgaver over forbruk av trevirke på gårdene.

49 438 eller 23.2 pst. av brukene med over 5 dekar jordbruksareal ga opp å ha adgang til brenntorv. Av disse hadde 34 414 brenntorv på egen eiendom, 15 024 ved bruksrett. I 1939 var det 57 119 eller 26.6 pst. av brukene som ga opp å ha adgang til brenntorv.

24 701 eller 50 pst. av de brukene som hadde adgang til brenntorv, hadde nok brensel av skog. 132 509 eller 62.1 pst. av brukene svarte nei på spørsmålet om brenntorv. 31 494 eller 14.7 pst. hadde ikke svart.

I Nord-Norge hadde 42.6 pst. av brukene adgang til brenntorv, på Vestlandet 30.2, i Trøndelag 29.3, i Agderfylkene 11.3 og på Østlandet 8.2 pst. (Se tabellen side 182.) Oppgaver over bruk med brenntorv finner en ellers i tabell 15 i annet og tabell 23 i tredje hefte.

På Østlandet hadde 92.9 pst. av brukene med brenntorv nok brensel av skog, på Vestlandet var det bare 37.9 pst. som også hadde nok brensel av skog.

Av fylkene var det Nordland som hadde relativt flest bruk med brenntorv, 10 932 eller 47.2 pst. av brukene. Deretter følger Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag, Troms og Rogaland, som hadde 38—39 pst. I Hedmark hadde 22.9 pst. av brukene adgang til brenntorv. 95.9 pst. av disse hadde nok brensel av skog. I de fleste andre østlandsfylkene var det bare 1—3 pst. som hadde brenntorv.

Ser en på områdegruppene, viser det seg at kystbygdene skiller seg sterkt

Adgangen til gagnvirke og brensel ved bruk med over 5 dekar jordbruksareal. Prosent.

	Bruk som har nok til			Bruk som hverken har gagnvirke eller brensel nok	Ubesvart	Bruk som har adgang til brenntorv	Pst. av disse med nok brensel av skog
	gagnvirke og brensel	bare gagnvirke	bare brensel				
A. Østlandet med Telemark.							
I. De sørøstlige slettebygder	53.9	3.6	4.8	32.5	5.2	2.0	88.2
II. Silurbygdene inne i landet	71.3	2.8	1.9	18.6	5.4	32.6	98.7
III. Mellom- eller skogbygder	44.1	5.5	4.3	42.3	3.8	2.1	66.1
IV. Dal- og fjellbygder.....	61.4	3.8	10.6	21.2	3.0	7.3	87.1
Tilsammen ...	55.3	4.1	5.5	30.8	4.3	8.2	92.9
B. Agder.							
V. Kystbygder.....	41.1	0.9	18.4	32.8	6.8	8.3	63.5
VI. Mellom- eller skogbygder	63.4	2.0	13.5	16.4	4.7	14.4	89.1
VII. Dal- og fjellbygder.....	65.2	2.4	11.2	15.4	5.8	13.0	87.9
Tilsammen ...	53.2	1.6	15.4	24.0	5.8	11.3	80.0
C. Vestlandet.							
VIII. Skiferlandskapene ved Boknfjorden	9.7	0.6	30.7	48.8	10.2	19.2	55.4
IX. Jærens sletteland	1.3	0.1	5.0	81.8	11.8	49.3	8.9
X. Andre ytre bygder	16.2	0.9	19.4	52.9	10.6	39.8	35.9
XI. Indre bygder.....	33.5	1.7	39.3	21.6	3.9	10.8	79.0
Tilsammen ...	20.9	1.1	25.3	44.3	8.4	30.2	37.9
D. Trøndelag.							
XII. Kystbygder.....	16.6	1.5	8.4	58.1	15.4	68.1	25.9
XIII. Ytre fjordbygder	39.9	3.3	9.0	36.6	11.2	47.6	45.1
XIV. Bygder ved Trondheimsfjorden	47.1	4.5	9.9	34.4	4.1	18.7	67.5
XV. Dal- og fjellbygder.....	53.2	3.1	17.9	23.8	2.0	23.8	78.4
XVI. Andre indre bygder	71.5	4.7	5.7	15.6	2.5	5.7	82.4
Tilsammen ...	46.0	3.6	10.4	33.8	6.2	29.3	49.2
E. Nord-Norge.							
XVII. Øyer.....	3.4	0.9	19.5	62.2	14.0	59.8	28.6
XVIII. Kystbygder	8.3	0.7	32.5	48.6	9.9	47.5	51.4
XIX. Fjord- og dalbygder	16.8	1.0	37.8	37.6	6.8	27.9	62.3
XX. Innlandsbygder	40.3	4.9	28.7	20.7	5.4	12.5	78.6
Tilsammen ...	12.1	1.2	29.4	47.4	9.9	42.6	43.6
Rikets bygder	36.8	2.5	16.6	37.4	6.7	23.2	50.0
1. De beste jordbruksbygder ...	51.5	3.2	5.5	34.1	5.7	17.4	68.0
2. Mellom- eller skogbygder	47.6	4.8	5.9	37.7	4.0	4.3	80.0
3. Kystbygder	15.9	1.0	20.3	51.7	11.1	43.7	36.7
4. Indre bygder.....	43.2	2.6	25.9	24.1	4.2	13.9	74.0

ut fra de andre. Her hadde 43.7 pst. av brukene adgang til brenntorv. Relativt færrest var det i mellom- eller skogbygdene med 4.3 pst. — og av disse hadde 80.0 pst. nok brensel av skog.

Av de enkelte jordbruksområder var det kystbygdene i Trøndelag som hadde relativt flest bruk med adgang til brenntorv, 68.1 pst., dernest øyene i Nord-Norge med 59.8 pst. og Jærens sletteland med 49.3 pst. I de sørøstlige slettebygder og mellom- eller skogbygdene på Østlandet var det bare 2 pst. som hadde brenntorv. I silurbygdene var det hele 32.6 pst. — men 98.7 pst. av disse hadde nok skogsbrensel.

Annet areal. Beiteforholdene.

Jordbruksarealet og skogarealet er omtalt i de foregående avsnitt. Til sammen omfatter disse arealer 85.4 mill. dekar eller 27.7 pst. av landarealet i bygdene. Resten, 223 mill. dekar eller 72.3 pst. av landarealet, har en betegnet som «annet areal». Svært mye av dette er høyfjell. I oversikten over landskogtakseringen er i alt henved 155 mill. dekar, eller nesten halvdel av landets flateinnhold, betegnet som høyfjell.

En har tidligere (side 27 fig. og side 107 fig.) omtalt fordelingen av dette arealet. I de enkelte fylker er mellom 15.8 pst. (Vestfold) og 90.5 pst. (Finnmark) «annet areal». Relativt mest annet areal er det i de indre bygder og kystbygdene, henholdsvis 81.2 og 79.5 pst. av landarealet. I de beste jordbruksbygder og i mellom- eller skogbygdene er det henholdsvis 30.5 og 33.4 pst. For de enkelte jordbruksområder veksler det mellom 16.9 pst. i de sørøstlige slettebygder og 88.1 pst. i de indre bygder på Vestlandet.

Av de 223 mill. dekar annet areal er bare vel 24 mill. dekar kommet med i tellingen som direkte knyttet til de enkelte bruk. Svært mye av «annet areal» er stats- og bygdealmenninger eller sameier.

Disse svære viddene er av meget vekslende beskaffenhet. Det er f. eks. snaufjell, lyngheier og myrstrekninger. Noe er stadig dekket av is og snø, mens andre strekninger igjen gir gode beiter.

En del av dette «annet areal» er jord som er skikket til oppdyrking. Det gjelder særlig de lavereliggende arealer. De mer høytliggende vidder vil, jordbruksmessig sett, i første rekke ha betydning som beite.

I avsnittet om engarealene har en omtalt kulturbeitearealene og andre engarealer som blir nyttet til beite. Beiting på arealer utenom jordbruksarealet spiller imidlertid en meget stor rolle her i landet. Det kan være beiting i hamnehager, utmarksarealer og på fjellviddene — beitearealer som varierer svært både i utstrekning og kvalitet når en sammenlikner de ymse strøk.

Som ved tellingen i 1939, ble det også i 1949 spurt om brukene hadde nok beite for vanlig buskap enten på egen eiendom eller ved bruksrett eller i sameie. Oppgavene gjelder bare brukene med over 5 dekar jordbruksareal. Resultatene er tatt inn i tabell 16 i annet hefte, for fylkene, og i tabell 24 i tredje

hefte, for de naturlige jordbruksområder. Tabell 30 gir en del av disse oppgavene klassevis for områdene.

Av de 213 441 brukene med over 5 dekar jordbruksareal, ga 142 436 eller 66.7 pst. opp at de hadde nok beite, 43 709 bruk eller 20.5 pst. svarte nei og 27 296 eller 12.8 pst. hadde ikke svart på spørsmålet. I 1939 hadde 64.5 pst. av brukene nok beite, 22.2 pst. svarte nei og 13.3 pst. hadde ikke svart. Relativt flest bruk med nok beite var det i Nordland og Troms med henholdsvis 81.8 og 81.4 pst., dernest i Sogn og Fjordane med 80.1 pst. I Oppland, Møre og Romsdal og Sør-Trøndelag har 72—73 pst. av brukene beite nok. Mellom 60 og 70 pst. er det i Vest-Agder, Rogaland, Hordaland og Nord-Trøndelag. I alle østlandsfylkene (unntatt Oppland) og Aust-Agder er det beite nok ved 50—60 pst. av brukene. Relativt færrest bruk med nok beite er det i Finnmark, 36.0 pst.

Følgende tabell viser forholdet ved bruk av forskjellig størrelse, for hele landet under ett.

Beiteforholdene ved bruk med over 5 dekar jordbruksareal.

		Prosent av brukene som					
		har nok beite			ikke har nok beite	ikke har svart	hadde nok beite i 1939
		på egen eien- dom	ved bruks- rett eller i sameie	i alt			
Kl.							
3.	5,1– 10 dekar	16.6	30.4	47.0	26.9	26.1	47.0
»	4. 10,1– 20 »	25.7	34.1	59.8	23.8	16.4	58.2
»	5. 20,1– 35 »	35.7	32.2	67.9	20.5	11.6	66.1
»	6. 35,1– 50 »	43.3	28.6	71.9	18.5	9.6	68.5
»	7. 50,1– 75 »	50.7	24.8	75.5	16.4	8.1	72.6
»	8. 75,1– 100 »	55.7	19.4	75.1	17.3	7.6	71.9
»	9. 100,1– 200 »	62.2	13.9	76.1	17.1	6.8	70.4
»	10. 200,1– 500 »	68.9	8.6	77.5	15.2	7.3	67.1
»	11. 500,1–1000 »	72.8	8.8	81.6	8.8	9.6	71.0
»	12. Over 1000 »	83.8	2.7	86.5	5.4	8.1	63.4
	I alt	38.6	28.1	66.7	20.5	12.8	
	1939	34.1	30.4	64.5	22.2	13.3	

Ved brukene mellom 5 og 10 dekar er det beite nok ved 47.0 pst. av brukene. Prosenten øker med økende bruksstørrelse til 86.5 pst. ved brukene over 1 000 dekar.

Tabellen på side 185 viser relativtallene for de naturlige jordbruksområder.

Det er forholdsvis flest bruk som har beite nok i de indre bygder og i kystbygdene, henholdsvis 75.0 og 71.3 pst. I disse områdeguppene er det relativt minst kulturbeite. Det er altså beitenene utenom jordbruksarealet som spiller så stor rolle i disse strøkene. I de beste jordbruksbygder og mellom- eller skogbygdene er det henholdsvis 55.3 og 56.9 pst. som har nok beite.

Beiteforholdene ved bruk med over 5 dekar jordbruksareal.

	Prosent av brukene som					
	har nok beite			ikke har nok beite	ikke har svart	hadde nok beite i 1939
	på egen eien- dom	ved bruks- rett eller i sameie	i alt			
A. Østlandet med Telemark.						
I. De sørøstlige slettebygder	39.9	10.8	50.7	35.8	13.5	38.3
II. Silurbygdene inne i landet	26.9	28.6	55.5	30.2	14.3	54.2
III. Mellom- eller skogbygder	26.9	27.7	54.6	36.6	8.8	53.8
IV. Dal- og fjellbygder	25.7	47.1	72.8	17.3	9.9	73.2
Tilsammen ...	30.4	27.5	57.9	30.8	11.3	53.7
B. Agder.						
V. Kystbygder	51.4	7.7	59.1	22.3	18.6	51.5
VI. Mellom- eller skogbygder	60.3	7.0	67.3	17.0	15.7	65.6
VII. Dal- og fjellbygder	62.3	8.9	71.2	16.4	12.4	71.1
Tilsammen ...	56.5	7.6	64.1	19.4	16.5	59.7
C. Vestlandet.						
VIII. Skiferlandskapene ved Boknfjorden	70.3	1.9	72.2	16.2	11.6	61.7
IX. Jærens sletteland	66.9	1.9	68.8	17.9	13.3	62.6
X. Andre ytre bygder	44.7	22.7	67.4	17.2	15.4	65.5
XI. Indre bygder	49.3	30.8	80.1	10.1	9.8	77.7
Tilsammen ...	48.5	23.5	72.0	14.8	13.2	69.6
D. Trøndelag.						
XII. Kystbygder	49.5	25.2	74.7	14.4	10.9	73.3
XIII. Ytre fjordbygder	52.2	20.5	72.7	14.5	12.8	67.0
XIV. Bygder ved Trondheims- fjorden	44.1	14.3	58.4	29.7	11.9	52.8
XV. Dal- og fjellbygder	33.2	44.4	77.6	13.1	9.3	80.0
XVI. Andre indre bygder	51.1	19.6	70.7	19.4	9.9	67.5
Tilsammen ...	45.0	23.3	68.3	20.6	11.1	65.2
E. Nord-Norge.						
XVII. Øyer	25.9	55.6	81.5	4.2	14.3	82.9
XVIII. Kystbygder	36.2	39.5	75.7	10.9	13.4	81.0
XIX. Fjord- og dalbygder	26.6	44.3	70.9	12.7	16.4	78.0
XX. Innlandsbygder	42.7	34.0	76.7	9.0	14.3	83.7
Tilsammen ...	30.4	45.9	76.3	9.0	14.7	80.7
Rikets bygder	38.6	28.1	66.7	20.5	12.8	64.5
1. De beste jordbruksbygder ...	40.3	15.0	55.3	31.3	13.4	47.5
2. Mellom- eller skogbygder	32.9	24.0	56.9	33.1	10.0	55.9
3. Kystbygder	40.9	30.4	71.3	13.9	14.8	70.2
4. Indre bygder	37.3	37.7	75.0	13.5	11.5	76.0

For de enkelte områder veksler prosenttallene mellom 81.5 i øybygdene i Nord-Norge (som hadde minst eng til beite pr. ku) og 50.7 i de sørøstlige slettebygder (som nest silurbygdene på Østlandet var det område som hadde størst areal eng til beite pr. ku).

Av de 142 436 brukene med nok beite, hadde 82 349 eller 57.8 pst. nok på egen eiendom, 60 087 eller 42.2 pst. ved bruksrett eller i sameie. I Hedmark, Oppland og Nord-Norge er det langt flere med nok beite ved bruksrett enn på egen eiendom. I Sogn og Fjordane er det omtrent like mange med nok beite på egen eiendom og ved bruksrett eller i sameie. Oppgavene for de enkelte klasser viser at prosent bruk med nok beite på egen eiendom øker med økende bruksstørrelse. For bruk med nok beite ved bruksrett eller i sameie, synker prosenten etter som bruksstørrelsen øker. Ved brukene inntil 20 dekar er det flere med nok beite ved bruksrett enn på egen eiendom.

Beite ved bruksrett og i sameie spiller minst rolle i de beste jordbruksbygder, der 15.0 pst. av brukene har nok beite ved bruksrett, 40.3 pst. på egen eiendom. I de indre bygder er det vel så mange bruk med nok beite ved bruksrett som på egen eiendom.

For de enkelte områder spiller bruksrett og sameie størst rolle i øybygdene i Nord-Norge. Der er nok beite ved 81.5 pst. av brukene. Disse fordeler seg med 55.6 pst. på bruksrett og sameie, 25.9 pst. på egen eiendom. Skiferlandskapene ved Boknfjorden danner det andre ytterpunktet. Der er nok beite ved 72.2 pst. av brukene — 70.3 pst. på egen eiendom og 1.9 pst. ved bruksrett eller i sameie. For Jærens sletteland er forholdet omtrent det samme. For øvrig er det relativt få med bruksrett i Agderfylkene, de sørøstlige slettebygder og bygdene ved Trondheimsfjorden. Det er ellers i de fleste tilfelle store variasjoner også mellom fylkesdelene innen de enkelte jordbruksområder. I de sørøstlige slettebygder i Østfold og Vestfold er det f. eks. langt mindre vanlig med bruksrett enn i de tilsvarende bygder i Akershus og Buskerud. I Oppland og Hedmark er det i mellom- eller skogbygdene dobbelt så mange bruk med nok beite ved bruksrett som på egen eiendom. I samme område i Telemark svarer brukene med bruksrett bare til 1/4 av dem som har nok på egen eiendom. På samme måte skiller Telemarks dal- og fjellbygder seg ut fra de øvrige dal- og fjellbygder på Østlandet. Noe liknende finner en for de ytre og indre bygder på Vestlandet. De deler av områdene som hører til Rogaland, har langt færre bruk med bruksrett enn tilfelle er i de andre vestlandsfylkene.

Den gjennomsnittlige beitetiden er gitt opp til (tallene for 1939 i parentes): hest 113 dager (108), ku 119 dager (114), ungfø 119 dager (114), sau 167 dager (173), geit 150 dager (165).

For hest veksler beitetiden mellom 148 dager i Rogaland og 86 dager i Aust-Agder. Disse to fylkene skiller seg sterkt ut. For de andre veksler det bare mellom 119 dager i Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal og 103 dager i Finnmark.

For ku er det Rogaland og Finnmark som danner ytterpunktene med hen-

holdsvis 148 og 99 dager. Ellers veksler det mellom 129 dager i Vest-Agder og 106 dager i Troms.

For ungfø er forholdet det samme som for ku. I Rogaland og Finnmark er det beitet henholdsvis i 147 og 101 dager. I resten av fylkene ligger beitetiden mellom 130 dager i Vest-Agder og 105 dager i Troms.

For sau og geit skiller Rogaland seg særlig sterkt ut fra de andre fylkene. Beitetiden for sau er 238 dager i Rogaland, 130 dager i Troms. I resten av fylkene ligger den mellom 186 dager i Vest-Agder og 131 dager i Østfold og Akershus.

Beitetiden for geit er 230 dager i Rogaland, 115 dager i Troms, ellers mellom 192 dager i Sogn og Fjordane og 117 dager i Hedmark.

Rogaland har for alle dyreslag det største antall beitedager i alt.

Stort sett øker beitetiden for hest, ku og ungfø med økende bruksstørrelse, for sau og geit blir den kortere, etter som bruksstørrelsen øker. Forskjellen fra klasse til klasse er dog ikke stor, og heller ikke helt regelmessig. Se tabell 16 i annet hefte.

For hestene, som har den korteste beitetid, utgjør beitetiden 31.0 pst. av året, for ku og ungfø 32.6 pst., for sau 45.8 pst. og for geit 41.1 pst.

Stort sett er det kystbygdene som har lengst beitetid, mellom- eller skogbygdene den korteste. Beitetiden for sau er dog atskillig lenger i de beste jordbruksbygder enn i de andre områdegupper. Det er det store sautallet og den lange beitetiden på Jæren som er årsak til dette.

Landsdelsvis er det Vestlandet som har den lengste beitetiden for alle dyreslag. Nord-Norge har den korteste beitetid for alle dyreslag, unntatt sau.

Av de enkelte jordbruksområder er det Jæren og skiferlandskapene ved Boknfjorden som har lengst beitetid. Hestene beiter 154 dager i begge disse områdene. På Jæren beiter også kyrne og ungføet 154 dager og sauene 271 dager. Geitene beiter 293 dager i skiferlandskapene ved Boknfjorden. Dal- og fjellbygdene og mellom- eller skogbygdene i Agderfylkene har svært kort beitetid for hest, henholdsvis 83 og 98 dager. Ellers er det områdene i Nord-Norge og dal- og fjellbygdene i Trøndelag som har de laveste tallene.

Den gjennomsnittlige beitetiden på innmark og kulturbeite er gitt opp til (tallene for 1939 i parentes): hest 63 dager (52), ku 61 dager (45), ungfø 57 dager (42), sau 38 dager (40), geit 22 dager (22).

I forhold til 1939 økte den totale beitetid for hest, ku og ungfø. For sau og geit var det nedgang. Beitetiden på innmark og kulturbeite økte relativt sterkt for hest, ku og ungfø. For geit var den uforandret fra 1939, og for sau var den et par dager kortere.

Også beitetiden på innmark og kulturbeite er lengst i Rogaland — 105 dager for hest, 116 for ku, 99 for ungfø, 75 for sau. Som tidligere nevnt, er også den totale beitetid lengst i Rogaland. I dette fylke svarer beitetiden på innmark og kulturbeite til 70.9 pst. av den totale beitetid for hest, 78.4 pst. for ku, 67.3 pst. for ungfø og 31.5 pst. for sau.

I Vestfold og Østfold utgjør beitetiden på innmark og kulturbeite en større

del av hele beitetiden enn tilfelle er i Rogaland. I Østfold faller 74.8 pst. av hele beitetiden for hest på innmark og kulturbeite, for ku 78.2 pst., for ungfø 71.9 pst., for sau 56.3 pst. og for geit 90.1 pst. Tallene for Vestfold er: 72.2 pst. for hest, 80.9 pst. for ku, 75.4 pst. for ungfø, 43.4 pst. for sau og 69.2 pst. for geit. I Finnmark faller for de ymse dyreslag 12—15 pst. av den totale beitetid på innmark og kulturbeite.

For hele landet under ett var beitetiden på innmark og kulturbeite i prosent av hele beitetiden: hest 55.8 pst., ku 51.3 pst., ungfø 47.9 pst., sau 22.8 pst. og geit 14.7 pst.

Se ellers følgende tabell, som viser hele beitetiden i prosent av året og beitetid på innmark og kulturbeite i prosent av beitetid i alt — for bruk av ymse størrelse og for landsdeler og områdegrupper.

	Beitetid i alt i pst. av året					Beitetid på innmark og kulturbeite i pst. av beitetid i alt				
	Hest	Ku	Ungfø	Sau	Geit	Hest	Ku	Ungfø	Sau	Geit
Rikets bygder	31.0	32.6	32.6	45.8	41.1	55.8	51.3	47.9	22.8	14.7
Kl. 3. 5,1- 10 dekar	29.9	31.2	31.2	44.9	41.6	33.9	31.6	29.8	20.7	14.5
» 4. 10,1- 20 »	30.7	31.8	31.8	45.5	42.5	39.3	33.6	31.9	22.3	13.5
» 5. 20,1- 35 »	30.7	32.3	32.1	45.2	42.2	44.6	38.1	35.9	21.8	14.9
» 6. 35,1- 50 »	31.0	32.9	32.3	46.0	41.1	49.6	43.3	40.7	22.0	14.7
» 7. 50,1- 75 »	31.2	32.9	32.6	46.6	41.6	53.5	48.3	42.9	21.8	13.2
» 8. 75,1- 100 »	31.0	32.9	32.6	46.3	39.2	58.4	56.7	49.6	23.1	16.8
» 9. 100,1- 200 »	31.0	32.6	32.6	45.2	37.5	64.6	66.4	58.0	26.7	20.4
» 10. 200,1- 500 »	31.8	32.9	33.2	43.0	36.7	72.4	77.5	68.6	35.7	20.9
» 11. 500,1-1000 »	33.2	33.4	34.8	42.5	33.4	75.2	82.0	71.7	38.7	20.5
» 12. Over 1000 »	34.5	35.1	37.3	62.2	-	80.2	88.3	80.1	26.0	-
Østlandet med Telemark ..	30.1	31.5	32.1	37.8	34.8	56.4	53.9	53.8	21.0	18.1
Agder	27.7	33.4	34.2	47.1	43.3	64.4	53.3	48.8	25.6	7.6
Vestlandet	34.8	35.3	35.1	52.3	52.1	56.7	53.5	46.9	25.1	11.1
Trøndelag	29.9	31.0	31.2	38.9	35.6	62.4	61.1	49.1	22.5	22.3
Nord-Norge	29.9	30.7	30.1	38.6	32.9	30.3	24.1	25.5	16.3	16.7
1. De beste jordbruksbygder	31.5	32.9	33.2	54.0	38.9	67.8	74.2	64.5	34.0	31.7
2. Mellom- eller skogbygder	29.6	32.1	32.6	38.9	35.3	55.6	52.1	50.4	24.6	23.3
3. Kystbygder	32.3	33.4	32.6	47.7	48.5	54.2	45.9	43.7	24.7	12.4
4. Indre bygder	30.1	31.8	31.8	42.7	39.7	38.2	31.0	27.6	17.9	14.5

Beitetiden på innmark og kulturbeite varierer langt sterkere med bruksstørrelsen enn beitetid i alt gjør. For kyr f. eks. øker beitetiden på eng fra 36 dager eller 31.6 pst. av hele beitetiden ved brukene mellom 5 og 10 dekar til 68 dager (56.7 pst.) ved brukene mellom 75 og 100 dekar og 113 dager eller 88.3 pst. ved brukene med over 1 000 dekar jordbruksareal.

Beitetiden på innmark og kulturbeite er lengst i de beste jordbruksbygder,

kortest i de indre bygder — både når det gjelder tallet på beitedager og i prosent av hele beitetiden.

Av de enkelte jordbruksområder er det Jærens sletteland og skiferlandskapene ved Boknfjorden som har lengst beitetid på innmark og kulturbeite, for ku henholdsvis 128 og 118 dager. Dernest kommer bygdene ved Trondheimsfjorden med 87 dager. Færrest dager har innlandsbygdene og fjord- og dalbygdene i Nord-Norge, for ku henholdsvis 20 og 22 dager. Deretter kommer dal- og fjellbygdene på Østlandet med 26 dager. Se ellers tabell 24 i tredje hefte.

I forbindelse med den særskilte beitetellingen i 1935 (N. O. S. IX 110) ble det foretatt en detaljert beregning av fôrbehovet til hest, storfe, sau og geit, og hvor mye av dette beitenes dekket. Ved denne beregningen kom en fram til et samlet årlig fôrbehov på 2 300 mill. fôrenheter for disse dyreslagene. Av dette skaffet beitenes 777.5 mill. f.e. eller ca. 1/3 av det samlede fôrbehov. Bortimot 2/3 av beitefôret hentet dyra fra utmarken, vel 1/3 fra innmark og kulturbeite. Ca. 1/5 av årsfôret skulle etter dette komme fra utmarken i form av beite.

Også i forbindelse med jordbrukstellingen i 1939 ble det foretatt en beregning av hele årsfôret, og hvor mye av dette som ble tatt fra beitenes. Liknende beregning er gjort ved jordbrukstellingen i 1949. Fôrbehovet er regnet ut på grunnlag av de vanlige fôrnormer og dyretallet pr. 20. juni 1949. En har så vidt mulig tatt hensyn til de vanlige sesongmessige endringer i husdyrholdet. I følgende tabell er beregningene for 1949 og 1939 stilt sammen.

	1949			1939		
	Beregnet årsfôr i 1000 f.e.	Herav beite 1000 f.e.	Beite i pst. av årsfôret	Beregnet årsfôr i 1000 f.e.	Herav beite 1000 f.e.	Beite i pst. av årsfôret
Hest	423 900	122 500	28.9	419 700	112 100	26.7
Storfe	1 803 900	537 800	29.8	1 818 600	525 200	28.9
Sau	333 300	177 600	53.3	297 600	167 000	56.1
Geit	29 900	16 000	53.5	41 900	26 300	62.8
Sum	2 591 000	853 900	33.0	2 577 800	830 600	32.2
Svin	309 800	—	—	260 600	—	—
Høns	165 800	—	—	156 100	—	—
Annet fjørfe og kaniner	2 300	—	—	5 500	—	—
I alt	3 068 900	853 900	27.8	3 000 000	830 600	27.7

For hest, storfe, sau og geit er årsfôret for 1949 beregnet til knapt 2 600 mill. f.e. Av dette skaffet beitet 853.9 mill. f.e. eller 33.0 pst. Beiteprosenten er lavest for hest, 28.9 pst., høyest for geit og sau, henholdsvis 53.5 og 53.3 pst. Når en tar med fôret til svin, fjørfe og kaniner, kommer årsfôret opp i 3 068.9

mill. føreheter. Av det samlede fôrbehov til disse husdyra vil beitet da dekke 27.8 pst. Det er da ikke tatt hensyn til det fôret som svin, fjørfe og kaniner tar ved beiting.

For 1939 var det samlede fôrbehov beregnet til 3 000 mill. f.e. Beitet var beregnet til 830 mill. f.e. eller 27.7 pst. av hele fôrbehovet. Siden 1939 har hele fôrbehovet økt med 68.9 mill. f.e. eller 2.3 pst. Beitefôret har økt med 23.3 mill. f.e. eller 2.8 pst.

På grunnlag av jordbruksstillingens oppgaver over beitetidens lengde i alt og på innmark og kulturbeite, har en regnet ut at 383.5 mill. f.e. eller 44.9 pst. av beitefôret faller på innmark og kulturbeite. 470.4 mill. f.e. eller 55.1 pst. av beitefôret ble altså tatt fra utmarksbeitene. I 1939 falt 36.1 pst. av beiteavkastingen på innmark og kulturbeite, 63.9 pst. på utmarksbeite. I 1949 ga altså innmarks- og kulturbeitene atskillig større samlet avkasting enn i 1939, mens det ble tatt mindre fôr i form av beite fra utmarken. Som tidligere omtalt, har også beitearealet på kulturbeite og annen eng økt betydelig i denne perioden.

Utmarksbeitenes avkasting på 470.4 mill. f.e. svarer til 18.2 pst. av hele årsfôret til hest, storfe, sau og geit og 15.3 pst. av hele fôrbehovet til husdyra i 1949. For 1939 var tallene henholdsvis 20.6 og 17.7 pst.

Følgende tall viser i prosent hvor stor del av det samlede fôrbehov, av beitefôr i alt, av beite på innmark og kulturbeite og av beite fra utmark som falt på de enkelte husdyrslag.

	Fôrbehov i alt	Beitefôr i alt	Innmarks- og kulturbeite	Utmarks- beite
	Prosent			
Hest	13.8	14.3	17.8	11.5
Storfe	58.8	63.0	71.0	56.4
Sau	10.8	20.8	10.6	29.2
Geit	1.0	1.9	0.6	2.9
Svin	10.1	—	—	—
Høns	5.4	—	—	—
Annet fjørfe og kaniner	0.1	—	—	—
I alt	100.0	100.0	100.0	100.0

Av hele fôrbehovet faller 58.8 pst. på storfeet. 63.0 pst. av alt beitefôret faller på storfe — av beitefôret fra innmark og kulturbeite 71.0 pst. og av utmarksbeitet 56.4 pst. Sauene tar bare 10.8 pst. av hele fôrbehovet, men vel 1/5 (20.8 pst.) av beitefôret i alt og henimot 1/3 (29.2 pst.) av beitefôret fra utmark. For geit er det et liknende forhold, men det er i det hele en svært beskjeden del av fôret som faller på geitene. Ellers vil en merke seg at av hele fôrbehovet faller omtrent like stor del på sau og svin.

Seterbruket.

Ved jordbrukstellingen i 1907 ble det for første gang hentet inn statistiske oppgaver over seterbruket. Det ble den gang spurt etter hvor mange setrer som var i bruk, setertidens varighet og hvor mange dyr en hadde på setra.

Nye oppgaver ble hentet inn ved jordbrukstellingen i 1939. Foruten de samme spørsmål som i 1907, ble det i 1939 også spurt om det var bilvei eller annen kjørevei til setra og om det ble kjernet og ystet på setra.

Resultatene fra tellingen i 1907 finner en i tabellene 4 og 7 i første hefte av Jordbrukstellingen 1907 (N. O. S. V 85). I oversiktsheftet (N. O. S. V 145, side 114—117) er det gitt en omtale av oppgavene.

Resultatene fra tellingen i 1939 finner en for de enkelte fylker i tabell 14 i annet hefte av Jordbrukstellingen 1939 (N. O. S. X 9). For de naturlige jordbruksområder finner en tallene i tabell 14 i tredje hefte (N. O. S. X 40). På side 99—109 i samme hefte er det gitt en oversikt over tellingsresultatene.

Ved tellingen i 1949 ble det bare spurt om brukene hadde seter — og i så fall hvor mange, eller hvor stor part i setrer. Spørsmålet gjelder bare bruk med over 5 dekar jordbruksareal.

Resultatene er tatt inn i tabell 16 i annet hefte for fylkene, klassevis. For jordbruksområdene er tallene gitt i tabell 24 i tredje hefte.

Tallet på setrer som var i bruk, var 44 239 i 1907, 30 296 i 1939 og 21 812 i 1949. I tidsrommet 1939—1949 er tallet gått ned med 8 484 eller 28.0 pst. I tidsrommet 1907—1949 er tallet på setrer gått tilbake med 22 427 eller 50.7 pst.

Det er flest setrer i bruk i Oppland, 5 287, og Sogn og Fjordane, 4 032. Deretter kommer Hedmark, som har 2 612, Buskerud med 2 220 og Møre og Romsdal med 2 028. Av disse fylkene hadde Oppland litt flere setrer i 1949 enn i 1939. I Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal er det derimot en svært sterk tilbakegang i tallet. I Sogn og Fjordane er tallet gått ned fra 7 262 i 1939 og i Møre og Romsdal fra 4 071.

Tabellen på neste side viser tallet på setrer områdevis ved de tre tellinger.

Av de i alt 21 812 setrer i 1949 finner en 17 235 eller 79.0 pst. i de indre bygder. Av disse faller igjen over halvdelen, 8 975, på dal- og fjellbygdene på Østlandet og 5 682 på de indre bygder på Vestlandet. Østlandet har 50.3 pst. av setrene, i alt 10 987. Vestlandet har 7 672 eller 35.2 pst., Trøndelag 2 329 eller 10.7 pst., Agderfylkene 520 eller 2.4 pst. og Nord-Norge 304 eller 1.4 pst.

I løpet av 10-års perioden 1939—1949 er tallet på setrer bare gått ned med 6.1 pst. på Østlandet. På Vestlandet og i Agderfylkene er det gått ned med henholdsvis 46.1 og 40.6 pst., i Trøndelag med 25.2 og i Nord-Norge med 21.3 pst. I dal- og fjellbygdene på Østlandet svarer tilbakegangen fra 1939 bare til 1.1 pst. Det var en øking på 4.8 pst. i Opplands dal- og fjellbygder, mens det på den annen side var en nedgang på 28.3 pst. i dal- og fjellbygdene i Telemark. De indre bygder på Vestlandet var det område som hadde flest setrer både i 1907 og i 1939, men nedgangen har vært svært sterk — 44.0 pst. for 1939—1949 og 64.7 pst. for 1907—1949.

Seterbruket. Bruk med over 5 dekar jordbruksareal.

	Tallet på bruk med seter			Tallet på setrer					Gj.sn. tall setrer pr. bruk med seter 1949
	1939	1949	Endring i pst.	1907	1939	1949	Endring i pst.		
							1939-1949	1907-1949	
A. Østlandet med Telemark.									
I. De sørøstlige slettebygder	227	227	-	613	214	150	÷ 29.9	÷ 75.5	0.66
II. Silurbygdene inne i landet.....	707	616	÷ 12.9	2 092	707	441	÷ 37.6	÷ 78.9	0.72
III. Mellom- eller skogbygder	1 618	1 577	÷ 2.5	3 138	1 703	1 421	÷ 16.6	÷ 54.7	0.90
IV. Dal- og fjellbygder.....	7 545	7 840	+ 3.9	10 571	9 074	8 975	÷ 1.1	÷ 15.1	1.14
Tilsammen ...	10 097	10 260	+ 1.6	16 414	11 698	10 987	÷ 6.1	÷ 33.1	1.07
B. Agder.									
V. Kystbygder	-	-	-	3	-	-	-	÷ 100.0	-
VI. Mellom- eller skogbygder	43	34	÷ 20.9	106	43	34	÷ 20.9	÷ 67.9	1.00
VII. Dal- og fjellbygder.....	573	354	÷ 38.2	1 506	833	486	÷ 41.7	÷ 67.7	1.37
Tilsammen ...	616	388	÷ 37.0	1 615	876	520	÷ 40.6	÷ 67.8	1.34
C. Vestlandet.									
VIII. Skiferlandskapene ved Boknfjorden	-	-	-	-	-	-	-	-	-
IX. Jærens sletteland	-	-	-	-	-	-	-	-	-
X. Andre ytre bygder	3 969	2 598	÷ 34.6	5 290	4 081	1 990	÷ 51.2	÷ 62.4	0.76
XI. Indre bygder.....	8 479	6 574	÷ 22.5	16 086	10 143	5 682	÷ 44.0	÷ 64.7	0.86
Tilsammen ...	12 448	9 172	÷ 26.3	21 376	14 224	7 672	÷ 46.1	÷ 64.1	0.84
D. Trøndelag.									
XII. Kystbygder	102	102	-	108	103	94	÷ 8.7	÷ 13.0	0.92
XIII. Ytre fjordbygder	236	158	÷ 33.1	369	233	140	÷ 39.9	÷ 62.1	0.89
XIV. Bygder ved Trondheimsfjorden	319	249	÷ 22.0	562	307	181	÷ 41.1	÷ 67.8	0.73
XV. Dal- og fjellbygder.....	1 539	1 420	÷ 7.7	2 245	1 767	1 476	÷ 16.5	÷ 34.3	1.04
XVI. Andre indre bygder	687	469	÷ 31.7	1 109	702	438	÷ 37.6	÷ 60.5	0.93
Tilsammen ...	2 883	2 398	÷ 16.8	4 393	3 112	2 329	÷ 25.2	÷ 47.0	0.97
E. Nord-Norge.									
XVII. Øyer	74	138	+ 86.5	110	71	88	+ 23.9	÷ 20.0	0.64
XVIII. Kystbygder	33	57	+ 72.7	17	29	38	+ 31.0	+ 123.5	0.67
XIX. Fjord- og dalbygder ...	128	117	÷ 8.6	143	128	91	÷ 28.9	÷ 36.4	0.78
XX. Innlandsbygder	158	101	÷ 36.1	171	158	87	÷ 44.9	÷ 49.1	0.86
Tilsammen ...	393	413	+ 5.1	441	386	304	÷ 21.3	÷ 31.1	0.74
Rikets bygder	26 437	22 631	÷ 14.4	44 239	30 296	21 812	÷ 28.0	÷ 50.7	0.96
1. De beste jordbruksbygder ..	1 253	1 092	÷ 12.9	3 267	1 228	772	÷ 37.1	÷ 76.4	0.71
2. Mellom- eller skogbygder ...	1 661	1 611	÷ 3.0	3 244	1 746	1 455	÷ 16.7	÷ 55.2	0.90
3. Kystbygder	4 414	3 053	÷ 30.8	5 897	4 517	2 350	÷ 48.0	÷ 60.2	0.77
4. Indre bygder.....	19 109	16 875	÷ 11.7	31 831	22 805	17 235	÷ 24.4	÷ 45.9	1.02

Som nevnt er det Oppland og Sogn og Fjordane som har flest setrer. Følgende tall gir et godt inntrykk av hvor forskjellig utviklingen har vært i disse fylkene i tiden etter 1907.

	Tallet på setrer			Tallet på setrer i prosent av alle setrer i rikets bygder		
	1907	1939	1949	1907	1939	1949
Oppland	6 131	5 168	5 287	13.8	17.0	24.2
Sogn og Fjordane.	10 558	7 262	4 032	23.9	24.0	18.5

Det er til dels store distriktsvise variasjoner når det gjelder forholdet mellom tallet på setrer og tallet på bruk som har seter. I visse strøk kan det være vanlig at det hører 2 og til dels flere setrer til hvert bruk. Andre steder er det mer vanlig at 2 eller flere bruk har seter sammen. Tallene viser at utviklingen er gått i retning av færre setrer pr. bruk — og at setrer i sameie blir mer vanlig.

I 1907 ble det bare telt opp hvor mange setrer det var i bruk, ikke hvor mange bruk som hadde seter. I 1939 var det 26 437 bruk som tilsammen hadde 30 296 setrer — gjennomsnittlig 1.15 setrer pr. bruk med seter. I 1949 var det 22 631 bruk som tilsammen hadde 21 812 setrer — altså 0.96 setrer pr. bruk.

Mens tallet på setrer gikk tilbake med 28.0 pst. i løpet av perioden 1939—1949, gikk tallet på bruk med seter tilbake med bare 14.4 pst. Se tabellen side 192. I dal- og fjellbygdene på Østlandet økte tallet med 3.9 pst., mest i Opplands dal- og fjellbygder med 8.2 pst. Bortsett fra øyene og kystbygdene i Nord-Norge, der seterbruket spiller liten rolle, var det ellers tilbakegang i alle jordbruksområdene. Nedgangen var sterkest i Agderfylkene og på Vestlandet. I det typiske seterdistriktet — indre bygder i Sogn og Fjordane, gikk tallet på bruk med seter tilbake med 20.7 pst. — men tallet på setrer gikk ned med 45.2 pst. i det samme tidsrommet.

Tallet på setrer i forhold til tallet på bruk med seter er størst i Agderfylkene. I 1949 var det 1.34 setrer pr. bruk med seter — i Aust-Agder 1.48. På Østlandet var det 1.07 setrer pr. bruk — i Buskerud 1.27. I Trøndelag var det 0.97 setrer pr. bruk med seter, på Vestlandet 0.84 og i Nord-Norge 0.74. I Oppland var det i 1939 1.14 setrer pr. bruk med seter, i 1949 var det 1.09. I Sogn og Fjordane var tallene henholdsvis 1.23 og 0.89. Tallet på setrer pr. bruk med seter øker litt med økende bruksstørrelse — fra 0.74 ved brukene mellom 5 og 10 dekar til ca. 1.02 ved brukene mellom 50 og 200 dekar og 1.05 for bruk med fra 500 til 1 000 dekar jordbruksareal.

I 1939 var det seter (som var i bruk) ved 12.3 pst. av brukene med over 5 dekar jordbruksareal. I 1949 var det 10.6 pst. som hadde seter eller del i seter. I Sogn og Fjordane var det seter ved 38.7 pst. av brukene, i Oppland ved 30.7 pst. Ikke i noe annet fylke er prosenten større enn 18.

Bruk med seter i prosent av alle bruk innen de enkelte bruksklasser.

	Alle bruk over 5 dek.	Kl. 3 5,1 -10	Kl. 4 10,1 -20	Kl. 5 20,1 -35	Kl. 6 35,1 -50	Kl. 7 50,1 -75	Kl. 8 75,1 -100	Kl. 9 100,1 -200	Kl. 10 200,1 -500	Kl. 11 500,1 -1000	Kl. 12 Over 1000
A. Østlandet med Telemark.											
I. De sørøstlige slettebygder	1.0	0.3	0.5	0.9	1.2	1.6	1.9	1.1	0.5	0.8	-
II. Silurbygdene inne i landet.....	5.0	1.0	2.1	2.8	3.4	6.3	6.4	10.5	11.9	18.0	-
III. Mellom- eller skogbygder	6.4	1.0	3.0	5.3	8.3	10.6	10.6	11.1	10.1	2.6	-
IV. Dal- og fjellbygder.....	43.3	4.1	13.9	31.9	50.1	63.6	86.6	80.7	84.5	100.0	-
Tilsammen ...	13.2	1.3	4.8	12.3	18.4	22.8	23.5	14.9	10.3	11.2	-
B. Agder.											
V. Kystbygder.....	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
VI. Mellom- eller skogbygder	0.6	0.2	0.4	0.5	1.1	1.3	0.9	-	-	-	-
VII. Dal- og fjellbygder.....	14.4	2.3	5.3	10.1	17.1	29.7	38.2	47.7	50.0	-	-
Tilsammen ...	2.6	0.3	0.8	2.0	3.8	8.2	15.1	25.0	22.2	-	-
C. Vestlandet.											
VIII. Skiferlandskapene ved Boknfjorden.....	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
IX. Jærens slette land.....	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
X. Andre ytre bygder.....	8.3	2.4	4.1	8.0	11.6	14.7	15.8	18.5	8.1	-	-
XI. Indre bygder.....	33.8	14.5	23.3	31.3	37.3	43.6	46.1	42.7	43.2	-	-
Tilsammen ...	16.4	5.8	9.5	14.6	19.1	25.3	27.6	25.3	14.5	-	-
D. Trøndelag.											
XII. Kystbygder.....	2.6	-	0.5	1.3	2.3	10.2	8.4	13.4	-	-	-
XIII. Ytre fjordbygder.....	5.6	1.2	2.6	3.5	7.0	7.8	8.1	10.9	-	-	-
XIV. Bygder ved Trondheimsfjorden.....	2.8	0.7	0.8	1.9	3.3	4.2	4.9	3.9	2.4	7.4	-
XV. Dal- og fjellbygder.....	31.8	5.7	10.9	22.8	30.7	46.2	48.2	57.6	46.8	40.0	-
XVI. Andre indre bygder....	13.0	2.2	2.6	7.6	10.8	15.0	23.9	18.5	13.7	-	-
Tilsammen ...	10.0	1.4	2.8	7.1	10.9	16.5	18.0	16.3	9.0	11.8	-
E. Nord-Norge.											
XVII. Øyer.....	1.0	0.6	0.7	0.9	1.7	2.2	1.3	3.3	-	-	-
XVIII. Kystbygder.....	0.5	0.1	0.5	0.6	0.5	0.6	0.3	0.4	-	50.0	-
XIX. Fjord- og dalbygder...	0.9	0.3	0.7	0.7	1.6	1.4	1.5	1.3	-	-	-
XX. Innlandsbygder.....	2.8	0.4	0.9	2.3	3.9	3.5	3.3	5.0	-	-	-
Tilsammen ...	1.0	0.4	0.7	0.9	1.6	1.8	1.6	2.5	-	50.0	-
Rikets bygder.....	10.6	2.1	4.4	8.8	13.7	19.2	21.5	16.0	10.1	11.4	-
1. De beste jordbruksbygder...	2.2	0.6	1.1	1.6	1.9	2.8	3.0	3.3	3.6	9.4	-
2. Mellom- eller skogbygder....	5.4	0.9	2.4	4.2	6.8	9.4	10.0	10.9	10.1	2.6	-
3. Kystbygder.....	4.4	1.1	2.0	4.0	6.8	9.8	10.2	11.4	3.1	2.5	-
4. Indre bygder.....	26.3	6.3	11.6	20.1	29.5	39.2	48.5	46.3	55.2	71.4	-

Tabellen på foregående side viser, områdevis, hvor stor prosent av brukene som hadde seter. Prosenttallene er også regnet ut for bruk av forskjellig størrelse.

På Vestlandet er det 16.4 pst. av brukene som har seter, på Østlandet 13.2, i Trøndelag 10.0, i Agderfylkene 2.6 og i Nord-Norge 1.0 pst.

De indre bygder skiller seg sterkt ut fra de andre områdegupper. Her er seter ved 26.3 pst. av brukene, mens det for de andre gruppene veksler mellom 5.4 og 2.2 pst.

I dal- og fjellbygdene på Østlandet er det seter ved 43.3 pst. av brukene. I den delen av dette området som faller på Hedmark, Oppland og Buskerud, har praktisk talt halvdel av brukene seter, 49.0 pst., i Telemarks dal- og fjellbygder bare 16.8 pst.

Tabellen nedenfor viser tallene for de enkelte fylkesdeler innen de mest utpregede seterdistrikter.

Bruk med seter i prosent av alle bruk innen de enkelte bruksklasser.

	Alle bruk over 5 dek.	Kl. 3 5,1 -10	Kl. 4 10,1 -20	Kl. 5 20,1 -35	Kl. 6 35,1 -50	Kl. 7 50,1 -75	Kl. 8 75,1 -100	Kl. 9 100,1 -200	Kl. 10 200,1 -500	Kl. 11 500,1 -1000	Kl. 12 Over -1000
IV. Dal- og fjellbygder på Østlandet.											
Hedmark	48.9	6.3	15.6	35.7	57.8	73.1	79.8	80.8	73.7	—	—
Oppland	48.9	5.2	15.8	37.8	54.1	67.3	100.0	83.1	85.3	100.0	—
Buskerud	49.0	0.5	11.5	32.9	59.9	76.2	89.3	85.6	100.0	—	—
Telemark	16.8	2.2	9.2	14.7	26.1	23.8	23.8	32.1	66.7	—	—
XI. Indre bygder på Vestlandet.											
Rogaland	3.0	1.0	2.2	4.0	3.2	2.9	3.0	4.9	—	—	—
Hordaland ...	28.7	11.0	18.3	23.8	33.1	38.2	48.9	47.8	77.8	—	—
Sogn og Fjordane	56.0	27.8	42.7	60.5	62.6	63.1	61.8	60.8	50.0	—	—
Møre og Romsdal	30.6	12.2	21.6	28.3	36.3	41.2	35.7	29.4	26.1	—	—
XV. Dal- og fjellbygder i Trøndelag.											
S.-Trøndelag	33.7	6.6	11.4	22.8	31.1	48.7	51.1	58.4	46.1	40.0	—
N.-Trøndelag	22.3	2.9	9.1	22.9	29.5	30.6	30.5	40.9	100.0	—	—

33.8 pst. av brukene i de indre bygder på Vestlandet har seter som er i bruk. Her er forskjellen mellom fylkesdelene stor. Innen den delen som faller på Sogn og Fjordane, er det seter ved 56.0 pst. av brukene, i Møre og Romsdal 30.6 pst. og i Hordaland 28.7 pst. Rogalands indre bygder skiller seg ut — med seter bare ved 3.0 pst. av brukene.

Relativtallene for bruk med seter øker med økende bruksstørrelse til og med klasse 8 (75.1—100 dekar), når en ser på hele landet under ett. Av brukene

mellom 5 og 10 dekar er det bare 2.1 pst. som har seter. Prosenten øker til 8.8 for brukene mellom 20 og 35 dekar og til 21.5 pst. for brukene mellom 75 og 100 dekar. Prosenten går så ned til 16.0 for klassen 100.1—200 dekar og 10.1 for klassen 200.1—500 dekar. 11.4 pst. av brukene mellom 500 og 1 000 dekar har seter. Det er ikke gitt opp seter for brukene over 1 000 dekar. De fleste av disse brukene ligger i strøk hvor seterbruk er lite vanlig.

For de indre bygder øker relativtallet for bruk med seter fra 6.3 ved brukene mellom 5 og 10 dekar til 71.4 ved brukene mellom 500 og 1 000 dekar. Det er dog bare ved klassene over 200 dekar at det er seter ved mer enn halvdelen av brukene.

I dal- og fjellbygdene på Østlandet er det seter ved mer enn 50 pst. av brukene i alle størrelsesklassene over 35 dekar. Ved brukene over 75 dekar er det mer enn 80 pst. som har seter. En har tidligere pekt på at dal- og fjellbygdene i Telemark skiller seg ut fra de andre fylkesdelene innen dette området. Her er det bare ved brukene over 200 dekar at det er mer enn halvdelen som har seter.

I de indre bygder på Vestlandet er det seter ved 43—46 pst. av brukene over 50 dekar. Ikke i noen bruksklasse kommer prosenten opp i 50. Derimot er det relativt mange av de minste brukene som har seter innen dette området. 14.5 pst. av brukene mellom 5 og 10 dekar og 23.3 pst. av brukene mellom 10 og 20 dekar har seter. Innen de samme størrelsesklasser i dal- og fjellbygdene på Østlandet var det henholdsvis 4.1 og 13.9 pst. Særlig i de indre bygder i Sogn og Fjordane er det ganske vanlig med seter også ved de minste brukene. Der var det seter ved 27.8 pst. av brukene mellom 5 og 10 dekar, ved 42.7 pst. av brukene mellom 10 og 20 dekar og ved vel 60 pst. av brukene over 20 dekar.

Ifølge tellingen i 1939 svarte belegget på setrene til 6.8 pst. av alle hestene i landet, 18.4 pst. av kyrne, 13.9 pst. av ungefeet og 16.5 pst. av småfeet.

45.2 pst. av brukene med seter hadde kjørevei til setra i 1939. Derav var det 51.7 pst. som hadde bilvei. 50.5 pst. av brukene ga opp at de kjernet og ystet på setra.

En har ikke tilsvarende oppgaver for 1949.

Udyrket jord skikket til oppdyrking.

Sammenliknet med andre land, har vi lite dyrket jord i forhold til innbyggertallet. Den dyrkede jord vi har, er allerede så sterkt utstykket, at en ikke her — som i mange andre land — kan reise nevneverdig av nye bruk på tidligere dyrket jord, hvis både de nye og de før eksisterende bruk skal være store nok til å skaffe underhold for en familie.

Av udyrket jord skikket for oppdyrking har vi derimot relativt mye, men som rimelig er, er den jord som ligger best til og som det er lettest å dyrke, som regel blitt dyrket først. Oppgavene over dyrkbar, udyrket jord hører imidlertid til de mest usikre, mest skjønnsmessige en har, fordi selve begrepet dyrkbar, udyrket jord i høy grad vil være en skjønns sak, og vurderingen av det vil variere

etter forholdene. Nye dyrkings- og driftsmåter, tekniske og økonomiske framskritt kan føre med seg at en vil kunne nytte jord en før ikke regnet som dyrkbar. På den annen side kan slike endringer også føre til at en vil sette større krav til den jord som skal dyrkes opp, eller at en ved bedre utnyttelse av de arealer som allerede er dyrket, får mindre behov for å utvide bruket. Tilgangen på arbeidskraft og lønnsnivået vil også virke inn på skjønnet. Og når det gjelder våre store myrarealer, er det svært delte meninger om hvor mye av disse som med fordel kan dyrkes. Når det gjelder skogbevokste arealer, kan det ofte være tvilsomt, om det er riktig å fjerne skogen for å dyrke opp jorda.

Ved jordbrukstelingen i 1929 var det udyrkede, dyrkbare areal i utmark gitt opp til ca. 4.7 mill. dekar for de bruk som var med i tellingen. Ved de samme bruk var det dessuten 2.2 mill. dekar natureng, som en i det vesentlige regnet som dyrkbar. Utenom disse arealer, som hørte til de bruk som var med i tellingen, var det av tellingsstyrene gitt opp 1.4 mill. dekar dyrkbart areal. I alt ble det altså 8.3 mill. dekar dyrkbar, udyrket jord, dersom en regnet all naturenga som dyrkbar.

Ved tellingene i 1939 og 1949 ble spørsmålet om udyrket jord skikket for oppdyrking begrenset til bare å gjelde de bruk som var med i tellingen.

I 1939 omfattet oppgavene i alt henved 5 mill. dekar. Av dette var 954 000 dekar natureng. (Dette var litt mindre enn halvparten av all naturenga.) Videre var det 922 000 dekar barskog, 768 000 dekar lauvskog, 1 240 000 dekar myr og 1 054 000 dekar annet areal.

I årene straks før jordbrukstelingen i 1939 hadde Landbruksdepartementet gjennom jordstyrene hentet inn oppgaver over arealer som ble ansett som skikket for bureising. Disse oppgavene omfattet i alt henved 3.2 mill. dekar, derav 1.7 mill. dekar fastmark og 1.5 mill. dekar myr, delt på 3 257 bureisingsfelt.

En kan ikke uten videre legge disse to sett oppgaver sammen. Jordstyrene hadde fått i oppdrag å ta med alle felt som kunne gi plass for mer enn ett bruk. En må regne med at noen arealer er tatt med i begge oppgavene, og på den annen side at det finnes dyrkbare arealer, som ikke er kommet med i noen av tellingene (f. eks. arealer som ligger i sameie, men ikke er store nok til å være tatt med som bureisingsfelt).

For oppgavene ved tellingen i 1939 viser en til tabell 3 i første hefte av Jordbrukstelingen 1939 (N. O. S. IX 191) og til oversikten side 109—113 i tredje hefte (N. O. S. X 40).

Opgavene fra Landbruksdepartementets undersøkelse er også tatt inn i tabell 4 i første hefte av Jordbrukstelingen 1949, sammen med 1949-tellingens oppgaver over udyrket areal skikket for oppdyrking — fylkes- og herredsvis. Oppgavene for jordbruksområdene finner en i tabell 4 i tredje hefte.

I 1949 ble det på tellingskjemaet skilt mellom arealer som var skikket for fullstendig dyrking og arealer som bare var skikket for overflatedyrking. For begge disse gruppene ble det skilt mellom fastmark og myr. I 1949 skulle oppgavene således ha et videre omfang enn i 1939. 1949-tellingens oppgaver over arealer skikket for fullstendig dyrking skulle egentlig svare til 1939-tellingens

oppgaver, men tallene tyder på at en ikke uten videre kan regne med at disse to sett oppgaver dekker det samme begrep.

I 1949 ble 2 722 000 dekar udyrket areal gitt opp som skikket for fullstendig dyrking. Av dette var 1 818 000 dekar fastmark og 904 000 dekar myr. 573 000 dekar var gitt opp som skikket bare til overflatedyrking. Av dette var 470 000 dekar fastmark og 103 000 dekar myr. Tilsammen ble det altså gitt opp 3 295 000 dekar udyrket areal som skulle være skikket enten til fullstendig dyrking eller overflatedyrking. Selv dette arealet er 1 642 000 dekar eller 33.3 pst. mindre enn i 1939. Ser en på det som i 1949 ble gitt opp som skikket for fullstendig dyrking, blir forskjellen 2 215 000 dekar eller 44.9 pst. Nydyrkingen i samme tidsrom var gitt opp til i alt 358 000 dekar — derav 261 000 dekar fullstendig dyrket og 97 000 dekar overflatedyrket. Nydyrkingen dekker altså bare en liten del av nedgangen i det udyrkede, dyrkbare areal.

Det er Vestlandet og Nord-Norge som har gitt opp de største dyrkbare, udyrkede arealer, i alt henimot 1 mill. dekar i hver av disse landsdelene. På Vestlandet er 290 000 dekar av dette gitt opp å være skikket bare til overflatedyrking, i Nord-Norge 72 000 dekar.

I forhold til jordbruksarealet, er det mest dyrkbart, udyrket areal i Nord-Norge, dernest på Vestlandet, i Agderfylkene og Trøndelag. Relativt minst er det på Østlandet.

Sett fra samme synspunkt, er det kystbygdene som har mest dyrkbart areal av områdegruppene, dernest de indre bygder og mellom- eller skogbygdene, mens det er relativt lite i de beste jordbruksbygder.

Av fylkene er det Nordland som har gitt opp størst dyrkbart, udyrket areal. Deretter følger Troms, Møre og Romsdal, Hedmark og Rogaland. Minst er arealet i Østfold og Vestfold.

På samme måte som i 1939, har en også for oppgavene fra 1949 foretatt en gruppering av brukene etter størrelsen på arealet av dyrkbar, udyrket jord. Tabellen på neste side viser denne grupperingen for hele landet under ett ved bruk av forskjellig størrelse.

For vel 119 000 eller 34.2 pst. av brukene var det gitt opp at de hadde dyrkbart areal, vel 230 000 eller 65.8 pst. var uten.

Over 56 000 bruk eller 16.2 pst. av alle hadde inntil 10 dekar dyrkbart, udyrket areal, vel 24 000 eller 6.9 pst. hadde 10.1—20 dekar, noe over 25 000 eller 7.2 pst. hadde 20.1—50 dekar, vel 9 000 eller 2.6 pst. hadde 50.1—100 dekar og knapt 4 400 eller 1.3 pst. hadde over 100 dekar.

Det var relativt flest bruk med dyrkbar jord blant brukene mellom 20 og 100 dekar. Omtrent 60 pst. av disse brukene hadde mer eller mindre dyrkbar, udyrket jord. For 40—50 pst. av brukene over 100 dekar var det gitt opp at de hadde dyrkingsjord, for de aller minste brukene var det under 10 pst.

Opgavene over fordelingen av brukene er tatt inn i tabell 1 i annet hefte, klassevis for fylkene. I tabell 10 i tredje hefte er oppgavene for de naturlige jordbruksområder tatt inn.

Jordbruksareal \ Dyrkbart areal	Uten dyrkbart, udyrket areal	Inntil 10 dekar	10.1–20 dekar	20.1–50 dekar	50.1–100 dekar	Over 100 dekar	Bruk i alt	Derav med dyrkbart areal	Dyrkbart, udyrket areal i alt dekar
Kl. 0 ¹⁾	3 985	260	60	64	26	8	4 403	418	7 318
» 1.....	99 762	3 229	175	178	88	19	103 451	3 689	25 613
» 2.....	24 162	3 046	401	415	175	34	28 233	4 071	48 240
» 3.....	15 941	5 345	884	947	368	71	23 556	7 615	107 349
» 4.....	25 396	13 319	3 664	2 858	904	311	46 452	21 056	342 581
» 5.....	20 880	14 191	6 506	5 113	1 690	608	48 988	28 108	620 008
» 6.....	12 084	7 709	4 789	4 514	1 394	644	31 134	19 050	543 101
» 7.....	10 909	5 757	4 358	5 518	1 693	853	29 088	18 179	639 258
» 8.....	5 746	1 908	1 707	2 556	1 016	505	13 438	7 692	343 810
» 9.....	8 170	1 434	1 383	2 481	1 349	780	15 597	7 427	409 969
» 10.....	2 855	216	262	601	427	448	4 809	1 954	176 229
» 11.....	170	10	10	34	43	75	342	172	25 710
» 12.....	17	–	–	5	4	11	37	20	5 943
I alt ...	230 077	56 424	24 199	25 284	9 177	4 367	349 528	119 451	3 295 129

¹⁾ Se noten på side 42.

Nydyrking. Grøfting.

Som omtalt tidligere, viste jordbruksstillingen i 1949 litt mindre areal dyrket jord enn etter tellingen i 1939. Noen faktisk nedgang i arealet av dyrket jord er det nok ikke. Riktignok ble en del dyrket jord under krigen midlertidig satt ut av drift på grunn av evakuering og andre tiltak som følge av krigføringen. En del er tatt til varige militære anlegg. Dessuten går det årlig bort en del dyrket jord til byggetomter, fabrikkanlegg, idrettsplasser osv., og noe blir ødelagt ved flom, skred o. likn. På den annen side blir det stadig dyrket opp nye arealer.

Omfanget av nydyrkingen varierer mye fra tid til tid. Til sine tider har det vært nødvendig å øke det dyrkede arealet på grunn av ekstraordinære forsyningsforhold — som under «tvangsdyrkingen» i 1918. Til andre tider har nydyrkingen blitt økt på grunn av særlig rikelig tilgang på arbeidskraft — som i mellomkrigstiden, da det til sine tider var stor arbeidsløshet. Staten gir tilskott til så vel nydyrking ved eldre bruk som til opprettelse av bureisingsbruk. Det blir også gitt tilskott til grønning av tidligere dyrket jord.

I 1938 ble det ved en særskilt undersøkelse hentet inn oppgaver over bureising med statstilskott i årene 1921—1936. Resultatene er trykt i N. O. S. X 1.

Ifølge Landbruksdepartementets oppgaver over nydyrking ved hjelp av statstilskott og lån, ble det i perioden 1918—1938 nydyrket henimot 1.5 mill. dekar. I de siste årene før krigen svarte nydyrkingen til 80—90 000 dekar pr. år. Under siste krig og i årene etter var den årlige nydyrking langt mindre enn i årene før krigen. Etter Landbruksdepartementets oppgaver var nydyrkingen med tilskott og lån i 10-årsperioden 1939—1948 i alt 345 469 dekar. Dette fordeler seg slik på de enkelte år:

1939.....	77 203 dekar	1944.....	23 596 dekar
1940.....	56 537 »	1945.....	23 693 »
1941.....	29 410 »	1946.....	27 269 »
1942.....	23 686 »	1947.....	28 330 »
1943.....	24 609 »	1948.....	31 136 »

Disse oppgavene gjelder fullstendig dyrket jord. I tillegg til dette, er det også foretatt en del overflatedyrking med statstilskott og lån. Etter oppgaver fra Landbruksdepartementet har overflatedyrkingen i årene 1939—1948 vært:

1939.....	258 dekar	1944.....	12 309 dekar
1940.....	2 875 »	1945.....	9 982 »
1941.....	4 315 »	1946.....	11 794 »
1942.....	8 390 »	1947.....	16 090 »
1943.....	11 749 »	1948.....	18 639 »

Tilsammen blir dette 96 401 dekar.

Etter oppgavene til jordbrukstillingen i 1939 ble det i perioden 1929—1938 nydyrket i alt 693 490 dekar.

Ved tellingen i 1949 ble oppgavene over nydyrkingen delt på fullstendig dyrket og overflatedyrket. Etter disse oppgavene skulle det i tidsrommet 1939—1948 være nydyrket 261 442 dekar ved fullstendig dyrking og 96 567 dekar ved overflatedyrking, tilsammen 358 009 dekar.

Tellingens oppgaver for overflatedyrket jord passer nøyaktig sammen med Landbruksdepartementets oppgaver over overflatedyrking med statstilskott og lån, men for fullstendig dyrket jord ligger tellingsoppgavene henimot 85 000 dekar lavere enn Landbruksdepartementets oppgaver over areal som er fullstendig dyrket med tilskott eller lån.

Oppgavene fra tellingen i 1949 finner en fylkes- og herredsvis i tabell 1 i første hefte. Klassevis for fylkene er oppgavene tatt inn i tabell 10 i samme hefte. For de naturlige jordbruksområder finner en oppgavene i tabell 3 i tredje hefte.

Av fylkene er det Nordland, Hedmark, Troms, Møre og Romsdal og Oppland som ifølge jordbrukstillingens oppgaver har dyrket størst areal ved fullstendig dyrking i perioden 1939—1948. Overflatedyrkingen har vært størst i Rogaland, Hordaland, Oppland og Møre og Romsdal.

Av de 8 123 272 dekar dyrket jord var 1 648 195 dekar eller 20.3 pst. gitt opp å trenge, men helt eller delvis å mangle grøfting. I 1939 var dette arealet gitt opp til vel 1.4 mill. dekar eller 17.1 pst. av den dyrkede jorda. I 1929 var det gitt opp til over 2 mill. dekar.

Oppgavene fra Landbruksdepartementet viser at det for årene 1939—1948 var gitt tilskott eller lån til grøfting av 221 622 dekar tidligere dyrket jord. I tidsrommet 1929—1938 var det gitt støtte til vel 440 000 dekar.

Relativt mest dyrket jord som er utilstrekkelig grøftet er det i Østfold. Der er 42.3 pst. av den dyrkede jorda gitt opp å trenge mer grøfting. Dernest kommer Vestfold med 34.9 pst. som trenger grøfting, Akershus med 27.8 pst., Telemark med 21.5 pst. og Nord-Trøndelag med 20.3 pst. Prosenten er minst, 9.2, for Oppland. Deretter kommer Sogn og Fjordane med 11.5 pst. I alle

fylker, unntatt Hordaland, Møre og Romsdal, Troms og Finnmark var arealet som trengte grøfting større i 1949 enn i 1939.

De beste jordbruksbygder har relativt størst areal som trenger grøfting, 25.4 pst. av det dyrkede arealet. Her kommer de sørøstlige slettebygder høyest med 33.7 pst. I de indre bygder er det forholdsvis minst dyrket jord som trenger grøfting, 11.2 pst. Det er ikke særlig stor forskjell på områdene innen denne områdegruppen. Prosenten er lavest, 9.5, i dal- og fjellbygdene på Østlandet og de indre bygder på Vestlandet.

Ved brukene mellom 5 og 10 dekar trenger 16.0 pst. av den dyrkede jorda mer grøfting. Ved brukene mellom 10 og 75 dekar er det 18—19 pst. Prosenten øker så til 25.4 ved brukene mellom 200 og 500 dekar og går ned igjen til 18.7 for bruk mellom 500 og 1 000 dekar og 10.2 for brukene over 1 000 dekar. I herredene Våler, Torsnes og Råde i Østfold, Vestby i Akershus, Fødje i Hordaland og Vågan i Nordland var det gitt opp at over halvparten av den dyrkede jorda trengte mer grøfting.

Ved tellingen i 1949 ble det også samlet inn oppgaver over løpende meter grøft, gravd siden 1939. I reglene for utfyllingen var det sagt fra at skogsgrøfter, veigrøfter o. likn. ikke skulle tas med. Ellers gjelder oppgavene så vel grøfting av tidligere dyrket jord, som grøfting av natureng og beiter og grøfting i forbindelse med nydyrking.

Det ble i alt gitt opp å være gravd nesten 36.8 mill. meter grøft i løpet av 10-året, eller gjennomsnittlig henved 3.7 mill. meter pr. år.

Av fylkene kommer Østfold høyest med bortimot 5.1 mill. meter, dernest Nord-Trøndelag med knapt 3.5 mill. meter, Vestfold med nesten 3.4 mill., Nordland med over 3.2 mill. og Rogaland med nærmere 3.1 mill. meter. 15.7 mill. meter faller på Østlandet, 8.9 mill. på Vestlandet, 5.9 mill. på Trøndelag, 4.7 mill. på Nord-Norge og 1.6 mill. meter på Agderfylkene.

Sett i forhold til jordbruksarealet, er det gravd mest grøfter i Vestfold og Østfold, minst i Oppland og Buskerud. Landbruksdepartementets oppgaver over grøfting med statstilskott av tidligere dyrket jord, viser også at det er Østfold og Vestfold som har grøftet størst arealer.

Det har vært gravd mest grøfter i forhold til jordbruksarealet ved de minste brukene, og relativt mindre etter som bruksstørrelsen øker.

Regnet på denne måten, er det i kystbygdene det har vært mest grøftegraving, minst i de indre bygder. Landsdelsvis kommer Trøndelag høyest, dernest Vestlandet, Agderfylkene, Nord-Norge og Østlandet. Områdevis har det vært gravd relativt mest grøfter på Jærens sletteland og i kystbygdene og de ytre fjordbygder i Trøndelag. Relativt minst har det vært gravd i dal- og fjellbygdene på Østlandet.

Oppgavene over dyrket jord som trenger mer grøfting, og over gravde grøfter, er tatt inn for de enkelte herreder og klassevis for fylkene i tabell 8 i annet hefte. Oppgavene for jordbruksområdene er trykt i tabell 16 i tredje hefte. På neste side har en gjort et sammendrag for landsdelene og områdegruppene.

	Dyrket jord som trenger grøfting		Grøfter som er gravd siden 1939	
	I alt dekar	I pst. av dyrket jord	I alt 1000 meter	Meter pr. 1000 dekar jordbruksareal
Rikets bygder	1 648 195	20.3	36 790	3 584
Østlandet med Telemark	1 022 079	23.9	15 733	3 161
Agder	49 786	14.4	1 616	3 927
Vestlandet	198 594	13.7	8 941	4 070
Trøndelag	233 400	18.7	5 853	4 123
Nord-Norge	144 336	18.0	4 647	3 693
De beste jordbruksbygder	911 426	25.4	16 902	4 348
Mellom- eller skogbygder	233 285	20.9	3 412	2 538
Kystbygder	286 413	19.4	10 962	5 092
Indre bygder	217 071	11.2	5 514	1 915

Gjødseloppsamlingen.

Opplysninger om gjødselstellet har vært hentet inn ved de tre siste fullstendige jordbrukstellingene — i 1929, 1939 og 1949. I 1929 ble det spurt om bruket hadde overtekt gjødselplass med tett bunn og om det hadde urinkum. I 1939 ble hvert av disse spørsmålene delt i to. Det ble først spurt om bruket hadde overtekt gjødselplass — om så var, skulle det også svares på spørsmålet om gjødselplassen hadde tett bunn. For urinkum ble det først spurt om det var urinkum ved bruket — i så fall skulle det også opplyses om den var i tilfredsstillende stand. Ved 1949-tellingen ble det nyttet de samme spørsmål som i 1939.

Resultatene fra tellingen i 1949 er for de enkelte herreder og klassevis for fylkene og rikets bygder tatt inn i tabell 6 i annet hefte. De tilsvarende tall for de naturlige jordbruksområder står i tabell 15 i tredje hefte.

Av de 213 441 brukene med over 5 dekar jordbruksareal, svarte 150 767 eller 70.6 pst. ja på spørsmålet om overtekt gjødselplass. 51 579 eller 24.2 pst. svarte nei og 11 095 eller 5.2 pst. svarte ikke på spørsmålet. I 1939 var det 143 434 eller 66.9 pst. som svarte ja. Tallet på bruk med overtekt gjødselplass har økt med vel 7 000 i tiden 1939—1949.

Relativt best står Rogaland. Der har 88.0 pst. av brukerne svart ja på spørsmålet. Deretter følger Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag med henholdsvis 84.0 og 80.4 pst. Over 70 pst. er det ellers i Oppland, Buskerud, Telemark, Agderfylkene, Hordaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal. I Nordland og Troms er det henimot 70 pst., i Akershus, Hedmark og Vestfold mellom 50 og 60 pst. I Østfold har 41.7 pst. svart ja. Finnmark kommer lavest med

27.9 pst. I forhold til 1939, har relativtallene økt i alle fylker unntatt Rogaland, hvor det er en ubetydelig nedgang.

Det er færrest ja-svar ved de minste brukene. I klasse 3 (5.1—10 dekar) er det 48.0 pst. som har svart ja. En del av disse små brukene er ikke egentlige jordbruk. Omtrent 10 pst. av dem har ikke driftsbygning. 60.9 pst. av brukene mellom 10 og 20 dekar har gitt opp at de har overtekt gjødselplass. Prosenten øker med økende bruksstørrelse til vel 82 pst. for brukene mellom 75 og 500 dekar og til 91.9 pst. for brukene med over 1 000 dekar jordbruksareal.

Relativt flest med overtekt gjødselplass er det i Trøndelag — 82.1 pst. Dernest kommer Vestlandet og Agder med ca. 79 pst. og Nord-Norge og Østlandet med ca. 63 pst.

Av områdeguppene kommer de indre bygder høyest med 77.3 pst. — de beste jordbruksbygder lavest med 63.8 pst.

Skiferlandskapene ved Boknfjorden har høyest relativtall blant de enkelte områder — 92.4 pst. Lavest er tallet for de sørøstlige slettebygder — 50.7 pst. Ellers varierer det mellom 85.6 pst. i dal- og fjellbygdene i Trøndelag og 60.3 pst. i fjord- og dalbygdene i Nord-Norge.

Innen enkelte områder er det forholdsvis stor forskjell mellom de fylkesdeler som de omfatter. I Buskeruds sørøstlige slettebygder har 75.0 pst. overtekt gjødselplass, mens de tilsvarende bygder i Østfold, Akershus og Vestfold ligger på 40—57 pst. På samme måten skiller silurbygdene i Oppland seg ut med 84.6 pst., mens silurbygdene i Hedmark og Buskerud har henholdsvis 46.1 og 64.0 pst. Oppland skiller seg ut med høyt, Østfold og Akershus med lave relativtall innen mellom- eller skogbygdene. Derimot er det svært liten forskjell mellom fylkesdelene innen dal- og fjellbygdene på Østlandet. I områdene i Nord-Norge skiller Finnmark seg ut med lave relativtall.

Av de 150 767 brukene med overtekt gjødselplass, ble det for 96 666 eller 64.1 pst. svart ja på spørsmålet om gjødselplassen hadde tett bunn, 52 744 eller 35.0 pst. svarte nei og 1 357 eller 0.9 pst. svarte ikke på spørsmålet. I 1939 var det 84 966 eller 59.2 pst. av dem som hadde overtekt gjødselplass som svarte ja. I løpet av 10-årsperioden har tallet på bruk med overtekt gjødselplass med tett bunn økt med henimot 12 000. Økingen er altså atskillig sterkere enn for bruk i alt med overtekt gjødselplass.

I 1929 var det for 71 743 bruk gitt opp at de hadde overtekt gjødselplass med tett bunn. En sammenlikning av tallene fra 1929 og 1939 syntes imidlertid å tyde på at mange av dem som i 1929 svarte ja på dobbeltspørsmålet, i realiteten bare hadde gjødselplass som var overtekt — men uten tett bunn.

I Finnmark hadde 91.5 pst. av de overtekte gjødselplasser tett bunn. Det er relativt få som i det hele tatt har overtekt gjødselplass i Finnmark, men de gjødselplasser som først er overtekt, har i de aller fleste tilfelle også tett bunn. Rogaland, som hadde relativt flest overtekte gjødselplasser, har relativt få med tett bunn — 49.3 pst. Forholdsvis færrest med tett bunn var det i Trønde-

Gjødselplass og urinkum ved bruk med over 5 dekar jordbruksareal.

	1949				1939			
	Pst. bruk med overtekt gjødselplass		Pst. bruk med urinkum		Pst. bruk med overtekt gjødselplass		Pst. bruk med urinkum	
	i alt	derav med tett bunn	i alt	derav i tilfredsstillende stand	i alt	derav med tett bunn	i alt	derav i tilfredsstillende stand
A. Østlandet med Telemark.								
I. De sørøstlige slettebygder.....	50.7	64.4	10.8	78.2	45.1	58.8	8.8	82.8
II. Silurbygdene inne i landet	65.3	57.6	10.4	79.3	59.5	49.2	8.4	81.8
III. Mellom- eller skogbygder.....	60.8	67.4	7.5	78.2	55.7	60.8	5.8	81.5
IV. Dal- og fjellbygder ...	79.3	59.3	11.1	75.0	74.3	52.3	7.8	79.8
Tilsammen ...	63.0	62.7	9.8	77.6	57.4	55.9	7.6	81.6
B. Agder.								
V. Kystbygder	78.8	73.4	19.6	81.3	75.4	71.2	18.1	82.8
VI. Mellom- eller skogbygder.....	78.3	80.9	16.2	84.2	76.9	81.6	12.4	84.2
VII. Dal- og fjellbygder ...	79.6	75.6	19.8	80.9	76.1	76.8	14.0	85.2
Tilsammen ...	78.8	76.5	18.4	82.2	76.1	75.8	15.4	83.5
C. Vestlandet.								
VIII. Skiferlandskapene ved Boknfjorden	92.4	39.0	75.6	76.6	92.7	27.6	73.5	76.2
IX. Jærens slette-land ...	84.9	64.7	87.2	83.3	84.6	58.1	86.9	89.4
X. Andre ytre bygder ...	74.4	70.7	31.3	80.1	71.8	66.9	28.3	82.4
XI. Indre bygder	85.5	59.9	42.1	81.0	82.9	55.5	37.0	85.0
Tilsammen ...	79.4	65.6	40.2	80.9	77.0	61.1	36.7	84.5
D. Trøndelag.								
XII. Kystbygder	77.3	56.5	9.8	76.3	72.3	48.0	7.8	83.7
XIII. Ytre fjordbygder ...	82.6	47.8	17.3	77.8	80.5	41.3	14.4	82.8
XIV. Bygder ved Trondheimsfjorden	81.2	42.0	6.0	71.5	77.1	38.9	6.0	76.4
XV. Dal- og fjellbygder ...	85.6	48.7	4.5	71.3	81.9	46.7	4.2	84.7
XVI. Andre indre bygder ..	84.8	38.7	3.6	69.5	84.0	33.0	3.4	72.6
Tilsammen ...	82.1	45.7	7.3	74.2	78.6	41.1	6.5	80.2
E. Nord-Norge.								
XVII. Øyer	64.7	78.0	9.6	80.2	60.2	75.1	8.2	85.9
XVIII. Kystbygder	66.0	66.9	10.0	82.2	62.1	60.5	7.9	89.4
XIX. Fjord- og dalbygder ..	60.3	74.4	13.6	79.4	58.8	71.1	11.2	85.2
XX. Innlandsbygder	63.5	62.6	12.1	73.5	63.2	60.0	10.1	84.3
Tilsammen ...	63.6	72.4	11.2	79.8	60.5	68.5	9.2	86.3
Rikets bygder	70.6	64.1	18.3	79.9	66.9	59.2	16.0	83.9
1. De beste jordbruksbygder	63.8	56.8	17.9	80.1	58.8	50.8	16.2	84.9
2. Mellom- eller skogbygder ..	64.0	70.4	9.1	80.1	59.5	65.7	7.0	82.4
3. Kystbygder	72.1	69.8	20.7	80.2	68.9	65.5	18.5	83.3
4. Indre bygder	77.3	60.5	20.5	79.4	74.7	55.8	17.4	84.2

lagsfylkene — knapt 46 pst. Mellom 70 og 80 pst. av de overtekte gjødselplasser hadde tett bunn i Hedmark, Agderfylkene, Møre og Romsdal og Troms.

Det er ingen vesentlig forskjell og ingen regelmessighet i relativtallene når det gjelder bruk av forskjellig størrelse. Ved brukene mellom 5 og 200 dekar har 60—66 pst. av de overtekte gjødselplassene også tett bunn. Det er bare de forholdsvis få brukene over 200 dekar som skiller seg ut. For disse brukene (klasse 10, 11 og 12) øker prosenten fra ca. 69 til vel 91.

Landsdelsvis varierer prosenttallene mellom 76.5 i Agderfylkene og 45.7 i Trøndelag. Av områdegruppene står mellom- eller skogbygdene og kystbygdene høyest med ca. 70 pst. I de indre bygder er det 60.5 pst. og i de beste jordbruksbygder 56.8 pst. som har overtekt gjødselplass med tett bunn. For de enkelte områder veksler det mellom 80.9 pst. i mellom- eller skogbygdene i Agderfylkene og 39.0 pst. i skiferlandskapene ved Boknfjorden.

I 1949 ble det gitt opp at det var urinkum ved 39 152 eller 18.3 pst. av brukene med over 5 dekar jordbruksareal. 155 266 bruk eller 72.8 pst. hadde svart nei på spørsmålet og 19 023 eller 8.9 pst. hadde ikke svart.

I 1939 hadde 34 338 eller 16.0 pst. svart ja på spørsmålet om urinkum. I 1929 var det 22 906 bruk.

I løpet av de siste 10 år har tallet på bruk med urinkum altså økt med henimot 5 000 og i de siste 20 år med vel 16 000.

I storparten av fylkene og områdene har de aller fleste brukene overtekt gjødselplass, men når det gjelder urinkum, er de distriktsvise variasjoner svært store. I Akershus er det urinkum ved bare 4.7 pst. av brukene. Mindre enn 10 pst. er det også i Østfold, Hedmark, Oppland, Buskerud, Trøndelagsfylkene og Troms. På den annen side er det 72.7 pst. som har urinkum i Rogaland. Dette fylket skiller seg sterkt ut fra de andre. Det neste er Hordaland med 48.6 pst., og dernest kommer Sogn og Fjordane og Vest-Agder med henholdsvis 26.8 og 21.1 pst. I resten av fylkene er det mellom 10.1 pst. (Finnmark) og 19.9 pst. (Telemark) som har urinkum.

Det er bare 9.4 pst. av brukene mellom 5 og 10 dekar som har urinkum. Som nevnt tidligere, er ca. 10 pst. av brukene i denne bruksklassen uten driftsbygning. Prosenten øker til 13.0 for klasse 4 (10.1—20 dekar) og 17.9 for klasse 5 (20.1—35 dekar). Av brukene mellom 35 og 500 dekar er det 21—25 pst. som har urinkum. Prosenten øker så til 44.4 for brukene mellom 500 og 1 000 dekar og til 64.8 for brukene over 1 000 dekar.

Det er altså på Vestlandet det er mest vanlig med urinkum — for hele landsdelen ved 40.2 pst. av brukene. I Agderfylkene er det urinkum ved 18.4 pst. av brukene, i Nord-Norge ved 11.2 pst., på Østlandet ved 9.8 pst. og i Trøndelag ved 7.3 pst.

I de to områdegruppene kystbygder og indre bygder er det relativt flest bruk som har urinkum — henimot 21 pst. For de beste jordbruksbygder er prosenten 17.9. Det er Jærens sletteland og skiferlandskapene ved Boknfjorden som gjør at tallet for denne områdegruppen kommer såpass høyt. På

Jæren er det urinkum ved 87.2 pst. av brukene og i skiferlandskapene ved Boknfjorden 75.6 pst. På Jæren er det flere bruk med urinkum enn med overtøkt gjødselplass.

I mellom- eller skogbygdene er det urinkum ved bare 9.1 pst. av brukene. Av de enkelte områder er det imidlertid dal- og fjellbygdene og andre indre bygder i Trøndelag som har de laveste forholdstall, henholdsvis 4.5 og 3.6 pst.

Av de 39 152 brukene med urinkum, hadde 31 280 eller 79.9 pst. svart ja på spørsmålet om den var i tilfredsstillende stand. 7 036 eller 18.0 pst. svarte nei, og 836 eller 2.1 pst. svarte ikke på spørsmålet. I 1939 svarte 28 808 eller 83.9 pst. av brukene med urinkum, at denne var i tilfredsstillende stand.

De distriktsvise variasjoner er små. For fylkene veksler det mellom 69.7 pst. i Troms og 84.7 pst. i Finnmark. De fleste størrelsesklassene ligger på 77—82 pst., og områdevis varierer det mellom 69.5 og 84.2 pst.

Mens tallet på bruk med urinkum hadde økt med henimot 5 000 i tiden 1939—1949, hadde tallet på urinkummer i tilfredsstillende stand bare økt med ca. 2 500.

Kjøp av kraftfôr, kunstgjødsel m. v.

Ved tellingen i 1949 ble det spurt etter hvor mye det i siste regnskapsår var kjøpt for av kraftfôr, stråfôr, kunstgjødsel, kalk, elektrisitet, bensin, petroleum m. v. til jordbruksmaskiner og insekt-, sopp- og ugrasdrepende midler. I 1939 ble det bare spurt etter utgifter til kjøp av kraftfôr, stråfôr, kunstgjødsel og insekt-, sopp- og ugrasdrepende midler. I 1929 var heller ikke det siste av disse spørsmålene med.

Også disse oppgavene er bare hentet inn for bruk med mer enn 5 dekar jordbruksareal.

Brukene under 5 dekar representerte bare 1.8 pst. av jordbruksarealet i 1949. Denne jorda blir dog drevet sterkt, med mye frukttrær, bærbusker, grønnsaker og poteter. Disse brukene hadde 32.2 pst. av frukttrærne og 36.4 pst. av bærbuskene i rikets bygder. Det er derfor rimelig at de i forhold til arealet bruker mer kunstgjødsel enn de større brukene. Ved brukene inntil 5 dekar finner en 12.8 pst. av svina og 17.9 pst. av hønsene i rikets bygder. Av hestene, storfeet, sauene og geitene faller det lite på disse brukene. Selv om en her ved de mindre husdyrhold kan regne med at husholdningsavfall utgjør en ganske stor del av fôret, spiller nok kraftfôret en ikke liten rolle.

Når det på tellingskjemaet ble brukt uttrykket «siste regnskapsår», var dette for å gjøre det lettere å svare på spørsmålene. De som hadde regnskap, kunne bruke tallene fra dette uten noen omregning. Dette fører til at oppgavene ikke vil gjelde det samme tidsrom i alle tilfelle. Noen bruk gir oppgaver for kalenderåret, andre for driftsåret.

Oppgavene for 1949 er tatt inn i tabell 5 i annet hefte for de enkelte herreder og klassevis for fylkene. I tabell 13 i tredje hefte finner en totaltallene for de

naturlige jordbruksområder, og i tabell 13 b er utgiftene regnet ut i kr. pr. dekar jordbruksareal. Klassevis for jordbruksområdene er oppgavene tatt inn i tabell 28 i samme hefte.

Totalbeløpet for innkjøpt kraftfôr ved bruk med over 5 dekar jordbruksareal var i 1949 gitt opp til 123 mill. kr., mot 82 mill. kr. i 1939 og henved 53 mill. kr. i 1929. Det er altså en øking på 50 pst. fra 1939 til 1949. Prisleiet for kraftfôr var både i 1929 og 1939 ca. 20 øre pr. f.e. og 30 øre i 1949. Også prisen har altså steget med 50 pst. siden 1939.

Nå som i 1939 og 1929, er Rogaland det fylke som har størst kraftfôrkjøp. Ved tellingen i 1949 var kjøpet gitt opp til 17.6 mill. kr. mot 16.4 mill. kr. i 1939 og 8.2 mill. kr. i 1929. Som nr. 2 kommer Hedmark med 12.6 mill. kr., og Oppland er nr. 3 med 10.6 mill. kr. I 1939 var disse fylkene nr. 4 og 5 med henholdsvis 7.0 og 6.4 mill. kr. Akershus og Østfold, som nå står som nr. 4 og 5 i rekkefølgen med henholdsvis 10.0 og 8.7 mill. kr., var i 1939 nr. 2 og 3, men i 1939 hadde disse fylkene kjøpt kraftfôr for litt større beløp enn i 1949.

Kjøpet av kraftfôr er jammere fordelt på de ymse distrikter nå enn i 1939. De fylker som kjøpte mest i 1939, har økt beløpet lite, og for noen er det en liten nedgang. De som i 1939 kjøpte mindre, hadde i 1949 økt beløpet betydelig. Denne utjamning er nok for en stor del et resultat av kraftfôrrasjoneringen.

Sett i forhold til jordbruksarealet, vekslet kraftfôrkjøpet i 1939 mellom kr. 29.06 pr. dekar i Rogaland og kr. 1.86 i Nordland. Disse fylkene dannet ytterpunktene også i 1949, men da svarte kjøpet til henholdsvis kr. 32.95 og 6.73 pr. dekar.

Gjennomsnittlig for hele landet (bruk med over 5 dekar jordbruksareal) svarte kraftfôrkjøpet til kr. 11.98 pr. dekar jordbruksareal. I 1939 var det kr. 7.35. Beregnet pr. dekar innmarksareal, svarte kjøpet til kr. 12.44 i 1949 og kr. 8.00 i 1939.

I tabellen på neste side er kjøpet av kraftfôr m. v. stilt opp både som totalbeløp og utregnet pr. dekar jordbruksareal for fylkene og bruk av forskjellig størrelse.

Som en ser av tabellen, er beløpet pr. dekar størst ved de minste brukene — kr. 23.41. Det faller med økende bruksstørrelse til og med klasse 10, der det svarer til kr. 9.21 pr. dekar, for så å øke igjen til kr. 12.45 i klasse 12. En sammenlikning med 1939-tellingen viser at beløpet pr. dekar er blitt henimot fordoblet ved brukene mellom 5 og 100 dekar, mens det for brukene over 200 dekar er ubetydelig øking — for brukene over 1 000 dekar endog litt nedgang.

Når en tar i betraktning at prisen pr. f.e. hadde økt med ca. 50 pst. siden 1939, viser disse tallene at den innkjøpte kraftfôrmengde har økt ved de mindre bruk, mens det er nedgang ved de større bruk.

Her spiller det selvsagt inn at de større bruk stort sett har større muligheter for å dekke en vesentlig del av sitt kraftfôrforbruk av egen avling, de er mindre avhengige av kjøp. Etter de gjeldende rasjoneringsbestemmelser har de større bruk heller ikke samme adgang til å kjøpe kullhydratkraftfôr som de mindre bruk.

Kjøp av kraftfôr, stråfôr, kunstgjødsel m. v

	Bruk over 5 dekar	Utgifter				
		Kraft- fôr	Strå- fôr	Kunst- gjødsel	Kalk	Elek- trisitet
Bygdene fylkesvis:		1000 kr.	1000 kr.	1000 kr.	1000 kr.	1000 kr.
Østfold	7 878	8 662	635	4 916	323	1 645
Akershus	9 815	9 955	1 037	5 439	241	1 857
Hedmark	18 931	12 582	2 406	8 378	430	1 898
Oppland	15 804	10 548	1 187	6 108	74	1 920
Buskerud	9 831	5 474	856	3 025	167	1 282
Vestfold	6 491	5 834	389	3 687	400	1 109
Telemark	8 695	5 215	516	2 234	117	887
Aust-Agder	6 105	2 458	254	1 401	156	763
Vest-Agder	8 843	3 119	367	1 998	325	1 147
Rogaland	12 128	17 640	552	9 766	730	1 334
Hordaland	16 245	8 252	852	4 300	180	1 214
Sogn og Fjordane	11 688	6 125	310	2 829	94	933
Møre og Romsdal	15 943	6 281	495	3 890	330	1 248
Sør-Trøndelag	12 794	6 529	926	3 648	219	925
Nord-Trøndelag	11 087	5 590	664	4 572	192	1 410
Nordland	23 147	4 998	1 277	2 849	27	744
Troms	13 155	2 937	666	2 168	6	447
Finnmark	4 861	804	602	599	2	59
I alt	213 441	123 003	13 991	71 807	4 013	20 822
Fordelt etter bruks- størrelse:						
Kl. 3. 5,1- 10 dekar jordbruksareal	23 556	4 375	1 463	1 489	66	1 486
» 4. 10,1- 20 —»—	46 452	11 869	3 053	5 097	251	2 933
» 5. 20,1- 35 —»—	48 988	18 711	3 278	9 168	544	3 385
» 6. 35,1- 50 —»—	31 134	17 130	1 943	8 986	570	2 567
» 7. 50,1- 75 —»—	29 088	21 818	1 654	12 173	757	2 931
» 8. 75,1- 100 —»—	13 438	13 232	787	7 787	489	1 804
» 9. 100,1- 200 —»—	15 597	20 642	1 038	14 384	847	3 307
» 10. 200,1- 500 —»—	4 809	12 420	611	10 178	417	2 012
» 11. 500,1-1000 —»—	342	2 197	159	2 060	51	318
» 12. Over 1000 —»—	37	609	5	485	21	79
I alt	213 441	123 003	13 991	71 807	4 013	20 822

Gjennomsnittlig for alle bruk med over 5 dekar jordbruksareal, svarte kraftfôrkjøpet til 576 kr. pr. bruk, mot 382 kr. i 1939. Tabellen side 210 viser gjennomsnittsbeløpet for bruk i de ymse størrelsesklasser.

Relativtallene — kraftfôrkjøp i kr. pr. dekar jordbruksareal — for de naturlige jordbruksområder for 1949 og 1939, er tatt inn i tabellen på side 211.

Landsdelsvis er det Vestlandet som har størst kraftfôrkjøp i forhold til jordbruksarealet — kr. 17.43 pr. dekar. På Vestlandet er det relativt stort husdyrhold. Samtidig er det her lite korndyrking, så det er lite av kraftfôrbehovet

ved bruk med over 5 dekar jordbruksareal.

i siste regnskapsår til:								Insekt-, sopp- og ugras- drep- ende midler
Bensin, petroleum m. v. til jord- bruks- maskiner	Insekt-, sopp- og ugras- drepende midler	Kraft- fôr	Strå- fôr	Kunst- gjødsel	Kalk	Elek- trisitet	Bensin, petro- leum m. v. til jord- bruks- maskiner	
1000 kr.	1000 kr.	Kr. pr. dekar jordbruksareal						
590	99	11.05	0.81	6.27	0.41	2.10	0.75	0.13
760	139	11.47	1.19	6.26	0.28	2.14	0.88	0.16
691	179	12.31	2.35	8.20	0.42	1.86	0.68	0.18
530	75	11.39	1.28	6.60	0.08	2.07	0.57	0.08
305	166	10.18	1.59	5.63	0.31	2.38	0.57	0.31
359	123	12.02	0.80	7.59	0.82	2.28	0.74	0.25
101	104	14.74	1.46	6.31	0.33	2.51	0.29	0.29
32	41	14.00	1.45	7.98	0.89	4.35	0.18	0.24
31	39	13.21	1.55	8.46	1.38	4.86	0.13	0.16
265	287	32.95	1.03	18.24	1.36	2.49	0.49	0.54
88	340	14.85	1.53	7.74	0.32	2.18	0.16	0.61
34	302	12.59	0.64	5.82	0.19	1.92	0.07	0.62
156	143	10.14	0.80	6.28	0.53	2.02	0.25	0.23
280	40	8.94	1.27	5.00	0.30	1.27	0.38	0.06
422	85	8.11	0.96	6.63	0.28	2.05	0.61	0.12
101	28	6.73	1.72	3.84	0.04	1.00	0.14	0.04
38	11	7.28	1.65	5.37	0.01	1.11	0.09	0.03
7	2	7.14	5.34	5.32	0.01	0.52	0.06	0.02
4 790	2 203	11.98	1.36	7.00	0.39	2.03	0.47	0.21
39	66	23.41	7.83	7.97	0.35	7.95	0.21	0.35
124	172	16.77	4.31	7.20	0.36	4.14	0.17	0.24
236	273	14.02	2.46	6.87	0.41	2.54	0.18	0.20
256	313	12.98	1.47	6.81	0.43	1.95	0.19	0.24
358	435	12.15	0.92	6.78	0.42	1.63	0.20	0.24
351	255	11.35	0.68	6.68	0.42	1.55	0.30	0.22
1 192	367	9.65	0.49	6.72	0.40	1.55	0.56	0.17
1 709	240	9.21	0.45	7.55	0.31	1.49	1.27	0.18
389	60	10.18	0.74	9.55	0.24	1.47	1.80	0.28
136	22	12.45	0.11	9.90	0.43	1.62	2.77	0.45
4 790	2 203	11.98	1.36	7.00	0.39	2.03	0.47	0.21

som kan dekkes av egen avl. I Agderfylkene svarer kjøpet til kr. 13.55 pr. dekar, på Østlandet til kr. 11.71, i Trøndelag til kr. 8.54 og i Nord-Norge til kr. 6.94. I Nord-Norge er beløpet pr. dekar mer enn tre ganger så stort som i 1939, i Trøndelag og Agder vel dobbelt så stort. Beløpet har økt minst på Østlandet.

I de beste jordbruksbygder er det kjøpt for kr. 13.20 pr. dekar, i de andre områdegrupper mellom kr. 11.00 og kr. 11.70. Økingen siden 1939 har vært sterkest i de indre bygder og kystbygdene, svakest i de beste jordbruksbygder.

Blant de enkelte jordbruksområder skiller Jærens sletteland og skiferland-

		Utgifter i kr. pr. bruk med over 5 dekar jordbruksareal til kjøp av:						
		Kraftfôr	Stråfôr	Kunstgjødsel	Kalk	Bensin, petroleum m. v. til jordbruksmaskiner	Insekt-, sopp- og ugrasdrepende midler	Elektrisitet (ved bruk med elektrisk lys)
Kl.	3. 5,1- 10 dek.	186	62	63	3	2	3	113
»	4. 10,1- 20 »	256	66	110	5	3	4	110
»	5. 20,1- 35 »	382	67	187	11	5	6	115
»	6. 35,1- 50 »	550	62	289	18	8	10	125
»	7. 50,1- 75 »	750	57	419	26	12	15	141
»	8. 75,1- 100 »	985	59	579	36	26	19	169
»	9. 100,1- 200 »	1 323	67	922	54	76	24	239
»	10. 200,1- 500 »	2 583	127	2 116	87	355	50	431
»	11. 500,1-1000 »	6 425	466	6 025	150	1 136	176	946
»	12. Over 1000 »	16 471	143	13 100	568	3 662	591	2 144
Rikets bygder	.....	576	66	336	19	22	10	149

skapene ved Boknfjorden seg ut med henholdsvis kr. 38.43 og 32.76 pr. dekar. Det er det store husdyrholdet, ikke minst hønseholdet, som fører til det relativt store kraftfôrkjøpet i disse områdene. I alle de andre områdene er det mindre enn kr. 15.00. Også i 1939 var kraftfôrkjøpet relativt størst i disse to områdene. Det var da kjøpt for kr. 41.24 pr. dekar på Jæren (altså litt mer enn i 1949), og for kr. 29.99 i skiferlandskapene ved Boknfjorden. Kraftfôrmengden var altså mindre i 1949 enn i 1939. Lavest relativtall har kystbygdene, fjord- og dalbygdene og innlandsbygdene i Nord-Norge — kr. 6.20—6.50 pr. dekar. I 1939 var det bare kjøpt for kr. 1.60—1.90 i disse områdene. Her har altså kvantumet økt betydelig. Særlig sterk øking er det ellers i kystbygdene i Trøndelag, der beløpet pr. dekar har økt fra kr. 2.12 i 1939 til kr. 8.18 i 1949, og i dal- og fjellbygdene i Agderfylkene, der det har økt fra kr. 3.44 til kr. 12.57.

For lettere å kunne vurdere relativtallene for de enkelte områder, har en i tabellen på side 212—213 satt dem opp for de enkelte klasser innen områdene. De tilsvarende tall for 1939 finner en på side 120—121 i tredje hefte av Jordbruks-tellingen 1939 (N. O. S. X 40).

Som en alt har vært inne på, omfatter disse oppgavene bare det som var kjøpt. Det som er brukt til fôr av egen avling, er ikke med her. Oppgavene er således ikke noe uttrykk for det samlede forbruk i de forskjellige distrikter. En må kunne gå ut fra at bruken av hjemmeavlet korn til fôr er størst i de distriktene som avler mest korn — Østlandet og Trøndelag.

Av herreder som innen de enkelte fylker skiller seg ut med relativt stort kraftfôrkjøp, kan en nevne Bærum og Asker i Akershus, som har kjøpt for ca. 21 kr. pr. dekar jordbruksareal (hele fylket: kr. 11.47). Lom og Skjåk i Opp-

Kjøp av kraftfôr, stråfôr og kunstgjødsel ved bruk med over 5 dekar
jordbruksareal. Kr. pr. dekar.

	Kraftfôr		Stråfôr		Kunstgjødsel	
	1949	1939	1949	1939	1949	1939
A. Østlandet med Telemark.						
I. De sørøstlige slettebygder	11.54	11.23	1.03	0.47	6.82	1.88
II. Silurbygdene inne i landet	11.91	8.80	1.05	0.42	8.84	2.53
III. Mellom- eller skogbygder	11.47	6.19	1.83	0.55	6.32	1.66
IV. Dal- og fjellbygder	12.22	5.56	2.12	0.74	5.13	1.21
Tilsammen ...	11.71	8.60	1.41	0.53	6.79	1.83
B. Agder.						
V. Kystbygder	14.24	9.06	1.52	0.85	8.51	2.98
VI. Mellom- eller skogbygder	13.36	6.34	1.52	0.58	8.60	2.34
VII. Dal- og fjellbygder	12.57	3.44	1.46	0.31	7.15	1.24
Tilsammen ...	13.55	6.50	1.51	0.60	8.26	2.26
C. Vestlandet.						
VIII. Skiferlandskapene ved Boknfjorden ..	32.76	29.99	0.48	0.19	20.01	5.35
IX. Jærens sletteland	38.43	41.24	1.08	0.43	21.15	7.35
X. Andre ytre bygder	14.00	6.54	1.22	0.56	7.48	2.02
XI. Indre bygder	14.39	6.36	0.75	0.28	7.76	1.80
Tilsammen ...	17.43	10.59	1.01	0.42	9.46	2.56
D. Trøndelag.						
XII. Kystbygder	8.18	2.12	2.43	0.35	4.88	1.56
XIII. Ytre fjordbygder	8.72	3.59	1.28	0.27	5.78	1.84
XIV. Bygder ved Trondheimsfjorden	8.66	4.36	0.60	0.13	6.75	2.49
XV. Dal- og fjellbygder	8.83	3.29	2.10	0.66	3.85	1.05
XVI. Andre indre bygder	8.03	3.80	0.77	0.20	5.68	1.90
Tilsammen ...	8.54	3.79	1.12	0.28	5.79	1.97
E. Nord-Norge.						
XVII. Øyer	8.43	2.68	2.21	0.81	4.86	1.30
XVIII. Kystbygder	6.49	1.85	1.97	0.61	3.77	0.99
XIX. Fjord- og dalbygder	6.35	1.93	2.03	0.77	4.73	1.31
XX. Innlandsbygder	6.23	1.61	1.74	0.32	4.40	1.18
Tilsammen ...	6.94	2.06	2.02	0.67	4.46	1.20
Rikets bygder	11.98	7.35	1.36	0.49	7.00	1.92
1. De beste jordbruksbygder	13.20	11.65	0.96	0.40	8.40	2.52
2. Mellom- eller skogbygder	11.69	6.21	1.80	0.55	6.59	1.75
3. Kystbygder	11.26	4.94	1.59	0.60	6.29	1.78
4. Indre bygder	11.03	4.63	1.53	0.50	5.81	1.45

land har kjøpt for over kr. 24.00, mens middeltallet for fylket er kr. 11.39. I Rogaland er det stort kjøp i alle herreder. Størst er det i Madla med kr. 59.97 pr. dekar. Dette er mer enn i noe annet herred. Over kr. 50.00 er det også i Fister. Mellom 40 og 50 kr. er det ellers i Oгна, Varhaug, Nærbø, Sola, Strand og

Kjøp av kraftfôr og kunstgjødsel ved bruk av

	Kjøp av kraftfôr pr. dekar jordbruksareal. Kroner									
	Kl. 3 ¹⁾	Kl. 4	Kl. 5	Kl. 6	Kl. 7	Kl. 8	Kl. 9	Kl. 10	Kl. 11	
A. Østlandet med Telemark.										
I. De sørøstlige slettebygder	33.68	23.29	17.67	14.51	13.19	12.21	10.37	9.46	10.56	
II. Silurbygdene inne i landet	28.73	20.26	17.35	13.10	12.73	11.13	9.81	10.61	10.63	
III. Mellom- eller skogbygder	25.96	19.23	15.02	13.12	10.85	9.99	8.40	7.55	9.15	
IV. Dal- og fjellbygder	23.60	19.67	16.10	13.98	11.76	10.30	9.30	7.88	11.44	
Tilsammen ...	28.35	20.37	16.15	13.39	12.02	11.06	9.76	9.40	10.44	
B. Agder.										
V. Kystbygder	17.70	15.75	14.14	13.24	12.11	11.02	14.01	33.21	—	
VI. Mellom- eller skogbygder	17.77	16.07	13.71	12.35	12.49	10.88	10.06	12.79	—	
VII. Dal- og fjellbygder	25.73	22.49	15.02	12.93	10.37	7.47	4.70	1.74	—	
Tilsammen ...	18.45	16.73	14.12	12.77	11.80	9.60	8.30	15.98	—	
C. Vestlandet.										
VIII. Skiferlandskapene ved										
Boknfjorden	61.41	51.28	40.85	30.42	30.70	29.76	24.00	35.05	—	
IX. Jærens sletteland	106.40	70.21	50.68	45.09	37.86	36.01	30.74	28.44	34.92	
X. Andre ytre bygder	23.85	16.70	14.76	13.78	12.94	12.37	9.43	14.49	9.30	
XI. Indre bygder	28.93	21.49	17.83	25.73	14.02	11.86	9.77	7.24	—	
Tilsammen ...	30.56	20.49	17.95	17.66	16.34	16.20	15.38	19.45	26.96	
D. Trøndelag.										
XII. Kystbygder	15.75	11.37	8.70	6.87	7.34	6.66	4.92	7.76	—	
XIII. Ytre fjordbygder	19.86	15.12	11.71	8.78	8.71	7.48	6.91	4.80	8.33	
XIV. Bygder ved Trondheimsfjorden	29.11	17.92	13.43	11.37	9.09	8.23	7.23	6.44	7.09	
XV. Dal- og fjellbygder	18.60	16.42	12.96	10.79	9.38	7.88	6.49	3.96	1.30	
XVI. Andre indre bygder	36.97	15.60	12.89	9.75	8.53	7.95	6.65	5.93	7.25	
Tilsammen ...	23.28	15.49	11.99	9.86	8.78	7.91	6.91	6.06	6.25	
E. Nord-Norge.										
XVII. Øyer	12.03	9.21	7.95	7.67	7.81	7.40	9.39	12.36	—	
XVIII. Kystbygder	10.11	8.27	6.40	5.82	5.61	5.70	5.55	10.16	9.96	
XIX. Fjord- og dalbygder	12.57	9.21	7.31	5.86	5.13	4.20	3.69	4.40	—	
XX. Innlandsbygder	13.27	11.65	8.37	6.46	6.23	4.93	4.09	3.58	—	
Tilsammen ...	11.63	9.07	7.36	6.39	6.01	5.33	5.19	7.70	9.96	
Rikets bygder	23.41	16.77	14.02	12.98	12.15	11.35	9.65	9.21	10.18	
1. De beste jordbruksbygder	36.94	24.43	20.54	18.71	16.24	14.46	10.93	9.73	10.47	
2. Mellom- eller skogbygder	24.26	18.55	14.71	12.96	11.05	10.04	8.42	7.57	9.15	
3. Kystbygder	17.35	13.09	11.51	11.02	10.63	9.92	8.02	11.44	9.40	
4. Indre bygder	22.23	16.91	13.68	11.71	10.96	9.48	7.86	6.59	7.08	

1) Se noten på side 42.

forskjellig størrelse. Kr. pr. dekar jordbruksareal.

Kjøp av kunstgjødsel pr. dekar jordbruksareal. Kroner

Kl. 12	Alle bruk over 5 dekar	Kl. 3	Kl. 4	Kl. 5	Kl. 6	Kl. 7	Kl. 8	Kl. 9	Kl. 10	Kl. 11	Kl. 12	Alle bruk over 5 dekar
11.85	11.54	9.20	7.27	6.54	6.67	6.61	6.72	6.61	6.86	8.03	8.74	6.82
13.25	11.91	8.23	7.66	7.75	7.40	7.65	7.29	8.18	9.98	11.59	9.91	8.84
7.86	11.47	7.28	6.92	6.51	5.97	5.76	5.82	6.09	7.12	9.23	11.01	6.32
—	12.22	6.59	6.36	5.71	5.13	4.87	4.46	4.97	5.09	6.65	—	5.13
12.02	11.71	7.91	6.99	6.44	6.06	6.00	6.07	6.58	7.57	9.71	9.29	6.79
—	14.24	7.43	7.72	8.09	8.84	9.61	9.81	10.74	15.30	—	—	8.51
—	13.36	8.13	8.42	8.61	8.67	9.02	8.22	8.18	3.45	—	—	8.60
—	12.57	10.41	9.87	9.00	7.77	6.22	4.95	2.98	1.43	—	—	7.15
—	13.55	7.88	8.23	8.47	8.56	8.49	7.39	6.14	6.93	—	—	8.26
—	32.76	18.86	20.27	18.32	19.05	20.43	22.31	19.27	17.61	—	—	20.01
36.48	38.43	18.14	19.49	21.39	21.16	21.65	21.53	20.79	20.96	15.45	23.26	21.15
—	14.00	8.86	8.13	7.84	7.49	7.22	7.01	5.97	9.00	8.14	—	7.48
—	14.39	11.21	9.64	8.79	8.44	7.71	7.01	6.17	5.49	—	—	7.76
36.48	17.43	10.22	9.14	8.99	9.28	9.18	9.61	10.15	13.78	13.17	23.26	9.46
—	8.18	4.58	4.58	4.58	4.92	5.28	4.72	4.71	7.30	—	—	4.88
—	8.72	6.11	5.82	5.90	5.22	6.16	5.87	5.45	5.47	20.00	—	5.78
—	8.66	8.62	8.09	7.03	6.75	6.12	6.00	6.67	6.95	8.56	20.04	6.75
—	8.83	6.17	5.57	4.89	4.17	3.95	3.53	3.51	2.73	0.73	—	3.85
—	8.03	6.91	6.14	5.59	5.62	5.41	5.27	5.72	6.16	11.05	—	5.68
—	8.54	6.64	6.34	5.70	5.48	5.42	5.27	5.85	6.33	7.75	20.04	5.79
—	8.43	6.15	5.45	4.89	4.38	4.25	3.94	5.01	7.01	—	—	4.86
—	6.49	4.69	4.23	3.83	3.54	3.52	3.33	3.19	6.99	8.58	—	3.77
—	6.35	7.99	6.43	5.43	4.55	4.04	3.21	2.76	2.33	—	—	4.73
—	6.23	7.08	5.98	5.45	4.62	4.55	3.81	3.32	3.27	—	—	4.40
—	6.94	6.21	5.40	4.83	4.26	4.04	3.52	3.38	5.01	8.58	—	4.46
12.45	11.98	7.97	7.20	6.87	6.81	6.78	6.68	6.72	7.55	9.55	9.90	7.00
12.79	13.20	9.58	8.52	8.74	9.38	9.21	8.74	7.81	7.96	9.79	9.82	8.40
7.86	11.69	7.46	7.24	7.00	6.53	6.16	5.97	6.11	7.10	9.23	11.01	6.59
—	11.26	7.00	6.55	6.37	6.29	6.29	6.02	5.30	7.70	11.17	—	6.29
—	11.03	8.62	7.41	6.54	6.03	5.78	5.25	5.01	4.87	4.59	—	5.81

Rennesøy. I Hordaland står Fana høyest med kr. 30.32 pr. dekar, mens gjennomsnittet for fylket er kr. 14.85. Vågan i Nordland har kjøpt for kr. 13.60, mens gjennomsnittet for fylket er kr. 6.73. I Troms står Tromsøysund i en liknende stilling med kr. 14.07, mot fylkets kr. 7.28. I Finnmark er gjennomsnittet kr. 7.14, og kjøpet er størst i Sør-Varanger med kr. 13.40.

Om innførselen av kraftfôr i de senere år se side 375.

Totalbeløpet for innkjøpt stråfôr ble ved tellingen i 1949 gitt opp til knapt 14 mill. kr. mot 5.4 mill. kr. i 1939 og 8.7 mill. kr. i 1929. Høyprisen var i 1948/49 mellom 2½ og 3 ganger så høy som i 1938/39.

Det dårlige fôrår over store deler av landet i 1947 førte til ganske store stråfôrkjøp mange steder våren 1948, og dette er iallfall delvis kommet med i oppgavene. Når en tar prisforholdene i betraktning, var stråfôrkjøpet i 1949 og 1939 omtrent like stort.

Stråfôrkjøpet er størst i Hedmark med 2.4 mill. kr., dernest i Nordland, Oppland og Akershus, med mellom 1.3 og 1.0 mill. kr.

I forhold til jordbruksarealet, er det imidlertid Finnmark som har kjøpt mest stråfôr. Kjøpet svarer her til kr. 5.34 pr. dekar. Gjennomsnittet for hele landet er kr. 1.36 (i 1939 kr. 0.49). I Finnmark ble det i 1949 kjøpt stråfôr for et vel så stort beløp som for kunstgjødsel. Relativt minst, kr. 0.64, var kjøpet i Sogn og Fjordane.

Stråfôrkjøpet er relativt størst ved de minste brukene, og synker sterkt med økende bruksstørrelse — fra kr. 7.83 i klasse 3 til kr. 0.11 i klasse 12. Det eneste unntaket er klasse 11, hvor det er kjøpt relativt mer stråfôr enn i alle de andre bruksklassene over 75 dekar. Se ellers tabellen side 208—209.

Tabellen side 211 viser relativtallene for jordbruksområdene. Kjøpet har vært størst i mellom- eller skogbygdene med kr. 1.80 pr. dekar jordbruksareal, minst i de beste jordbruksbygder med kr. 0.96.

Landsdelsvis er det kjøpt relativt mest i Nord-Norge, kr. 2.02 pr. dekar, minst på Vestlandet, kr. 1.01.

For de enkelte jordbruksområder veksler det mellom kr. 2.43 i kystbygdene i Trøndelag og kr. 0.48 pr. dekar i skiferlandskapene ved Boknfjorden. Andre områder med relativt stort stråfôrkjøp er øyene og fjord- og dalbygdene i Nord-Norge og dal- og fjellbygdene på Østlandet og i Trøndelag. Disse har kjøpt for mer enn kr. 2.00 pr. dekar. Utenom skiferlandskapene ved Boknfjorden er det bare i bygdene ved Trondheimsfjorden, «andre indre bygder» i Trøndelag og de indre bygder på Vestlandet det er kjøpt for mindre enn kr. 1.00 pr. dekar.

I mange av herredene i Finnmark og i enkelte herreder andre steder i landet er det brukt større beløp til kjøp av stråfôr enn til kraftfôr.

Til kjøp av kunstgjødsel ble det ved tellingen i 1949 gitt opp 71.8 mill. kr., mot 21.4 mill. kr. i 1939 og 14.1 mill. kr. i 1929.

Prisene på kunstgjødsel er holdt nede ved subsidier osv., men var likevel i 1949 vel 20 pst. høyere enn før krigen. Når en tar hensyn til denne prisøkingen, skulle kunstgjødselsforbruket i 1949 være mellom 2½ og 3 ganger større enn i

1939. Som en vil se av tabellen side 375, var forbruket av fosforgjødsel i 1949 mer enn dobbelt så stort som i 1939, av kvelstoffgjødelse $2\frac{1}{2}$ ganger så stort og av kaliumgjødelse nesten 3 ganger så stort.

Som i 1939 og 1929, er det Rogaland som har kjøpt mest kunstgjødelse — for 9.8 mill. kr. i 1949, mot 3.1 mill. kr. i 1939. Hedmark har stått som nr. 2 ved alle tre tellingene. Etter tellingen i 1949 var det kjøpt for 8.4 mill. kr. Oppland er nr. 3 av fylkene med 6.1 mill. kr. og Akershus nr. 4 med 5.4 mill. kr.

Sett i forhold til jordbruksarealet, ble det i 1949 kjøpt kunstgjødelse for kr. 7.00 pr. dekar, mot kr. 1.92 i 1939. Utliknet på det dyrkede arealet, svarte kjøpet i 1949 til kr. 9.03 pr. dekar mot kr. 2.65 i 1939.

I Rogaland svarer kjøpet av kunstgjødelse til kr. 18.24 pr. dekar jordbruksareal, eller gjennomsnittlig mer enn 100 kg kunstgjødelse pr. dekar av hele jordbruksarealet. Deretter kommer Vest-Agder med kr. 8.46 og Hedmark med kr. 8.20 pr. dekar. Nordland ligger lavest med kr. 3.84 pr. dekar.

Ser en på forholdet ved bruk av forskjellige størrelse, viser det seg at det er de største og de minste brukene som har relativt størst kunstgjødselkjøp. Det er kjøpt relativt minst ved brukene mellom 75 og 100 dekar — kr. 6.68 pr. dekar. Beløpet øker med økende bruksstørrelse til kr. 9.90 for brukene over 1 000 dekar og med avtakende bruksstørrelse til kr. 7.97 pr. dekar for brukene mellom 5 og 10 dekar.

For alle brukene over 5 dekar svarer kunstgjødselkjøpet til gjennomsnittlig 336 kr. pr. bruk. For de enkelte bruksklasser se tabellen side 210.

Relativtallene for jordbruksområdene finner en i tabellen side 211.

Det er kjøpt forholdsvis mest kunstgjødelse i de beste jordbruksbygder, for kr. 8.40 pr. dekar, minst, for kr. 5.81, i de indre bygder.

Jærens sletteland og skiferlandskapene ved Boknfjorden har langt større kunstgjødselforbruk enn de andre områdene — henholdsvis for kr. 21.15 og kr. 20.01 pr. dekar. Neste område i rekkefølgen er silurbygdene på Østlandet med kr. 8.84. Lavest er tallene for kystbygdene i Nord-Norge og dal- og fjellbygdene i Trøndelag med henholdsvis kr. 3.77 og kr. 3.85 pr. dekar.

Av landsdelene er det Vestlandet som har det største forbruket, for kr. 9.46 pr. dekar. Deretter følger Agderfylkene med kr. 8.26, Østlandet med kr. 6.79 og Trøndelag med kr. 5.79 pr. dekar. Nord-Norge kommer sist med kr. 4.46.

Siden 1939 er det de indre bygder som har økt kunstgjødselforbruket forholdsvis mest. De beste jordbruksbygder har minst øking. Landsdelsvis er det Nord-Norge og Østlandet som har størst, Trøndelag minst øking.

Av tabellen side 212—213 ser en kunstgjødselforbruket i forhold til jordbruksarealet klassevis for jordbruksområdene. Her legger en bl. a. merke til at i de indre bygder synker kunstgjødselforbruket pr. dekar med økende bruksstørrelse — fra klasse til klasse, helt fra de minste til de største brukene. Som før nevnt, er det ellers brukene i de midlere størrelsesklasser som har lavest kunstgjødselforbruk. Utslåttarealene er en sterkt medvirkende årsak til at rekkefølgen blir en annen i de indre bygder enn i de andre distrikter. Særlig i dal- og fjellbygdene

i Agderfylkene blir det ennå høstet ganske mye utslåtter, og nettopp for dette området er rekkefølgen: avtakende kunstgjødselbruk med økende bruksstørrelse — mest utpreget. Utslåttene utgjør her en relativt større del av jordbruksarealet jo større brukene er — fra 1.4 pst. ved brukene mellom 5 og 10 dekar til over 50 pst. ved brukene over 100 dekar.

Ser en på tallene for de enkelte herreder, finner en store variasjoner.

I Akershus, der gjennomsnittet er kr. 6.26 pr. dekar jordbruksareal, veksler det mellom ca. kr. 2.50 i Lillestrøm og Hurdal og kr. 11.54 i Asker.

I Oppland er det Valdres som har de laveste tall — vekslende mellom kr. 2.75 i Etnedal og kr. 4.53 i Øystre Slidre. Fylkesgjennomsnittet er kr. 6.60.

I Buskerud er gjennomsnittet for hele fylket kr. 5.63 pr. dekar. Uvdal står lavest med kr. 1.72, og i Gol, Hol og Ål er det kr. 2.50—3.00 pr. dekar.

Det største forbruket i forhold til jordbruksarealet finner en i en del av herredene i Rogaland. Her kommer Madla høyest med kr. 25.00 pr. dekar — mer enn noe annet herred i landet. Over kr. 20.00 er det også i Bjerkreim, Øgna, Varhaug, Nærbø, Klepp, Høyland, Sola, Randaberg, Finnøy, Rennesøy og Mosterøy. Gjennomsnittet for fylket er kr. 18.24. Bare i 3 herreder er det kjøpt for mindre enn kr. 10.00 pr. dekar. Det er Åkra med kr. 7.84, Utsira med kr. 8.29 og Sauda med kr. 9.83.

Gjennomsnittstallet for Hordaland er kr. 7.74 pr. dekar. Vossestrand har bare kjøpt for kr. 3.06 pr. dekar, og under kr. 4.00 er det også i Røldal, Evanger og Hjelme. Ullensvang kommer høyest med kr. 14.89.

For hele Møre og Romsdal er det kjøpt kunstgjødsel for kr. 6.28 pr. dekar. I Brattvær, Hen og Voll er det bare kjøpt for henholdsvis kr. 3.04, kr. 3.58 og kr. 3.92.

I Sør-Trøndelag, der middeltallet er kr. 5.00, ligger Støren og Budal lavest med ca. kr. 2.20, og i Nord-Trøndelag kommer Nordli og Sørli lavest med ca. kr. 2.20, mens middeltallet for fylket er kr. 6.63. Her kommer Frosta høyest med kr. 11.05.

I Nordland er det kjøpt kunstgjødsel for kr. 3.84 pr. dekar. På Røst er det kjøpt for bare kr. 0.73, og det er ellers kjøpt for mindre enn kr. 2.00 i Velfjord, Vevelstad, Træna og Valberg.

For Finnmark er gjennomsnittet kr. 5.32 pr. dekar. Herredsvis veksler det mellom kr. 0.43 (mindre enn i noe annet herred) i Måsøy og kr. 9.86 i Sør-Varanger.

Til kjøp av kalk ble det i 1949 gitt opp vel 4 mill. kr. eller kr. 0.39 pr. dekar jordbruksareal. Ved de tidligere tellinger har en ikke hentet inn oppgaver over kjøp av kalk.

Det er kjøpt mest kalk i Rogaland — for 730 000 kr., dernest i Hedmark og Vestfold, for henholdsvis 430 000 kr. og 400 000 kr. Utrechnet pr. dekar jordbruksareal, er det kjøpt mest i Vest-Agder og Rogaland, for henholdsvis kr. 1.38 og 1.36 pr. dekar. I Troms og Finnmark svarer det til bare 1 øre pr.

dekar, og i Nordland til 4 øre. For rikets bygder under ett er det forholdsvis liten forskjell mellom bruk av ymse størrelse. Se tabellen side 208—209.

Landsdelsvis varierer tallene mellom kr. 1.17 pr. dekar i Agder og kr. 0.03 i Nord-Norge.

Av områdene er det Jæren som har størst forbruk, for kr. 1.78 pr. dekar, dernest mellom- eller skogbygdene i Agder med kr. 1.69. Det er så et stort sprang til de neste områder — skiferlandskapene ved Boknfjorden og kystbygdene i Agder — med henholdsvis kr. 0.77 og 0.76 pr. dekar.

Innen de sørøstlige slettebygder skiller fylkesdelene fra Buskerud og Vestfold seg ut med relativt stort kjøp av kalk. I enda mer utpreget grad skiller Hedmarks mellom- eller skogbygder seg ut fra de andre mellom- eller skogbygder på Østlandet — med kr. 0.70 pr. dekar, mot kr. 0.09—0.39 i de andre fylkesdelene.

Gjennomsnittlig for alle bruk med over 5 dekar jordbruksareal ble det kjøpt kalk for 19 kr. pr. bruk. For de enkelte klasser se tabellen side 210.

Utgifter til elektrisitet er gitt opp til i alt 20.8 mill. kr. eller kr. 2.03 pr. dekar jordbruksareal. Her har en heller ikke tidligere tall å sammenlikne med.

En gikk ut fra at det var ugjørlig å skille mellom den del av elektrisitetsforbruket som direkte angikk gårdsdriften og det som gikk til privat forbruk. Oppgavene er derfor forutsatt å gjelde hele elektrisitetsforbruket. Det ble dog i tellingsinstruksen gjort oppmerksom på at utgifter til elektrisitet til f. eks. drift av mølle eller sagbruk, eller til hjemmeindustri, så vidt mulig måtte holdes utenfor. Det er selvfølgelig heller ikke her alltid så lett å trekke grensen.

I forhold til jordbruksarealet, er det Agderfylkene som har hatt størst utgifter til elektrisitet — i Vest-Agder kr. 4.86 og i Aust-Agder kr. 4.35 pr. dekar. I de fleste fylkene er det brukt elektrisitet for 2—3 kr. pr. dekar. Henimot 2 kr. er det i Hedmark og Sogn og Fjordane. I Nordland og Troms er det vel 1 kr. og i Finnmark kr. 0.52 pr. dekar. Se tabellen side 208—209.

Utgiftene til elektrisitet i forhold til jordbruksarealet er størst ved de minste brukene og synker med økende bruksstørrelse — fra kr. 7.95 pr. dekar ved brukene mellom 5 og 10 dekar til kr. 1.47 ved brukene mellom 500 og 1 000 dekar.

Forbruket er selvfølgelig i høy grad avhengig av adgangen til kjøp av elektrisk energi i de forskjellige deler av landet. Tallene for utgifter pr. dekar jordbruksareal er regnet ut på grunnlag av samtlige bruk over 5 dekar, uten hensyn til om de har adgang til elektrisitet eller ikke. Disse tallene vil derfor bli preget av hvor stor del det er av brukene i de forskjellige distrikter som har elektrisitet. I avsnittet «Bruk av elektrisitet» lenger ute i dette heftet blir bruken av elektrisitet omtalt.

I 1949 ble det gitt opp at elektrisitet ble brukt til lys ved 140 045 eller 65.6 pst. av brukene med over 5 dekar jordbruksareal. Det var store distriktsvise variasjoner — fra 95.3 pst. av brukene i Vestfold til 18.1 pst. i Finnmark.

For hele landet svarer utgiftene til elektrisitet til 149 kroner pr. bruk med elektrisk lys. De tilsvarende gjennomsnittstall for de enkelte fylker er:

Østfold	239 kr.	Rogaland	158 kr.
Akershus	209 »	Hordaland	125 »
Hedmark	130 »	Sogn og Fjordane	127 »
Oppland	146 »	Møre og Romsdal	121 »
Buskerud	151 »	Sør-Trøndelag	127 »
Vestfold	179 »	Nord-Trøndelag	189 »
Telemark	137 »	Nordland	92 »
Aust-Agder	156 »	Troms	107 »
Vest-Agder	168 »	Finmark	67 »

Forbruket er altså størst i Østfold, minst i Finnmark. Det er klart at dette beløpet er avhengig av i hvilken grad elektrisiteten også blir brukt til koking og varme. I avsnittet om bruken av elektrisitet blir dette omtalt. Middeltallene for fylkene er også avhengig av bruksstrukturen. Utgiftene pr. bruk øker nemlig med økende bruksstørrelse. Økingen er ellers relativt liten fra klasse til klasse for brukene inntil 100 dekar. For de større bruk er forskjellen mellom klassene stor. Dette skulle tyde på at det vesentlig er ved brukene over 100 dekar det blir nyttet elektrisk energi i forbindelse med selve gårdsdriften. Til dette kommer at koking og oppvarming med elektrisitet blir nyttet ved relativt flest bruk i de høyere bruksklasser. Klassevis for hele landet finner en utgiftene til elektrisitet pr. bruk i tabellen på side 210.

Følgende sammenstilling viser elektrisitetstutgiftene pr. bruk med elektrisk lys i de enkelte landsdeler og områdegrupper:

Østlandet med Telemark	164 kr.
Agder	163 »
Vestlandet	132 »
Trøndelag	158 »
Nord-Norge	95 »
De beste jordbruksbygder	196 »
Mellom- eller skogbygder	135 »
Kystbygder	128 »
Indre bygder	122 »

Nord-Norge skiller seg ut med knapt 100 kr. pr. bruk. For de andre landsdelene er ikke forskjellen stor. Av områdegruppene er det bare de beste jordbruksbygder som avviker nevneverdig. For de enkelte områder veksler det mellom 215 kr. pr. bruk i de sørøstlige slettebygder og vel 80 kr. i fjord- og dalbygdene og øyene i Nord-Norge.

For posten bensin, petroleum m. v. var det uttrykkelig sagt fra i tellingsinstruksen at det var forbruket til jordbruksmaskiner en skulle ha oppgitt, altså ikke petroleum til belysning, koking osv. Forbruk til fiskefartøyer og andre farkoster skulle også holdes utenfor.

I alt er denne posten gitt opp med 4.8 mill. kr. eller 47 øre pr. dekar jordbruksareal. Det var første gangen det ble hentet inn oppgaver over disse utgifter. En har derfor ingen oppgaver fra tidligere år å sammenlikne med.

I Akershus representerer denne posten 760 000 kr. Deretter følger Hedmark med 691 000 kr. og Østfold med 590 000 kr.

I forhold til jordbruksarealet, kommer Akershus høyest med 88 øre pr. dekar, dernest Østfold med 75 øre, og Vestfold med 74 øre pr. dekar. Lavest kommer Finnmark med 6 øre, Sogn og Fjordane med 7 øre og Troms med 9 øre pr. dekar.

For hele landet under ett, er det de største brukene som har størst forbruk — i klasse 12 kr. 2.77 pr. dekar, i klasse 11 kr. 1.80. Det synker raskt med avtakende bruksstørrelse for brukene over 75 dekar. Ved brukene under 75 dekar, er det brukt for ca. 20 øre pr. dekar.

Utregnet pr. bruk, øker utgiftene fra 3 kr. ved brukene mellom 5 og 10 dekar til 26 kr. for brukene mellom 75 og 100 dekar. For de større brukene er det svært sterk øking fra klasse til klasse — fra 76 kr. pr. bruk mellom 100 og 200 dekar til 3 662 kr. for brukene over 1 000 dekar. Disse tallene er selv sagt sterkt preget av tallet på traktorer i de ymse bruksklasser. Gjennomsnittet for hele landet er 22 kr. pr. bruk.

Landsdelsvis er utgiftene til bensin, petroleum m. v. størst på Østlandet, 67 øre pr. dekar, dernest i Trøndelag med 49 øre. De er lavest i Nord-Norge med 12 øre og i Agder med 15 øre.

For områdegruppene veksler det mellom 83 øre pr. dekar i de beste jordbruksbygder og 20 øre i kystbygdene.

Av de enkelte områder er det silurbygdene som har størst forbruk, 96 øre pr. dekar. Deretter kommer de sørøstlige slettebygder med 85 øre og Jærens sletteland med 78 øre. Lavest, 8 øre, er forbruket i dal- og fjellbygdene i Agder. I Hedmarks silurbygder er utgiftene kr. 1.14 pr. dekar og kr. 1.10 i den del av Buskerud som kommer inn under de sørøstlige slettebygder.

Posten insekt-, sopp- og ugrasdrepende midler er nokså omfattende. Den gjelder slike midler til bruk både i jordbruket og hagebruket. En vesentlig del av disse utgiftene gjelder sprøytemidler for frukttrær.

Det er i alt gitt opp 2.2 mill. kr. under denne posten. Det svarer til 21 øre pr. dekar jordbruksareal. I 1939 var det gitt opp 553 000 kr. eller 5 øre pr. dekar. Det lar seg ikke gjøre å vurdere mengdeforholdet på grunnlag av disse tallene, både fordi posten omfatter så mange og forskjelligartede vareslag og fordi en ikke kjenner forholdet mellom disse vareslagene ved de to tellinger.

Utgiftene under denne posten er størst i Hordaland, Sogn og Fjordane og Rogaland — henholdsvis 340 000 kr., 302 000 kr. og 287 000 kr. Disse fylkene har også det største forbruk i forhold til jordbruksarealet, henholdsvis 61, 62 og 54 øre pr. dekar. I Finnmark svarer disse utgiftene til 2 øre pr. dekar, i Troms til 3 øre og i Nordland til 4 øre.

Ser en på bruk av forskjellig størrelse for hele landet under ett, viser det seg at utgiftene i forhold til jordbruksarealet er ganske jamne. For alle klassene mellom 10 og 1 000 dekar, varierer det bare mellom 17 og 28 øre pr. dekar. Bru-

kene over 1 000 og mellom 5 og 10 dekar har kjøpt for henholdsvis 45 og 35 øre pr. dekar.

Gjennomsnittlig for hele landet, svarer disse utgiftene til 10 kr. pr. bruk. Beløpet øker med bruksstørrelsen, fra 3 kr. pr. bruk mellom 5 og 10 dekar til 24 kr. pr. bruk mellom 100 og 200 dekar. For de større bruk øker beløpet sterkt fra klasse til klasse og er 591 kr. pr. bruk over 1 000 dekar.

Landsdelsvis varierer utgiftene til insekt-, sopp- og ugrasdrepende midler mellom 49 øre pr. dekar jordbruksareal på Vestlandet og 3 øre i Nord-Norge.

De indre bygder har størst forbruk av områdegruppene, 26 øre pr. dekar. Nesten like mye, 24 øre, er det brukt i de beste jordbruksbygder. I mellom- eller skogbygdene er det kjøpt for 16 øre pr. dekar og i kystbygdene for 14 øre.

I forhold til jordbruksarealet, har de indre bygder på Vestlandet, skiferlandskapene ved Boknfjorden og Jærens sletteland langt større forbruk enn de andre områdene. Disse tre områdene har kjøpt for henholdsvis 79, 75 og 62 øre pr. dekar. Etter disse kommer kystbygdene i Agder med 31 øre. I innlandsbygdene i Nord-Norge er forbruket lavest, 2 øre pr. dekar. Særlig stort var forbruket i de indre bygder i Hordaland og Sogn og Fjordane. Der svarer det til henholdsvis kr. 1.18 og 0.92 pr. dekar. Det er i første rekke fruktavlen som er årsak til at tallene er så høye for disse strøkene. I Ullensvang i Hordaland, et av de herreder hvor fruktavl for salg er mest framtreddende, er det kjøpt insekt-, sopp- og ugrasdrepende midler for vel 12 kr. pr. dekar jordbruksareal. Det er kjøpt for gjennomsnittlig 558 kr. pr. bruk over 5 dekar. Dette beløpet er atskillig større enn det som er brukt til kjøp av kraftfôr.

Redskaper og maskiner og fordelingen av dem.

Oppgaver over redskaper og maskiner ble første gang hentet inn i 1875. Disse oppgavene er etter hvert blitt betydelig utvidet. I 1949 ble det spurt etter langt flere maskiner og redskaper enn i 1939. I tabell 8 i første hefte er oppgavene for de enkelte herreder tatt inn, og klassevis for fylkene i tabell 12 i samme hefte. Tabell 9 i tredje hefte gir oppgavene for de naturlige jordbruksområder, og tabell 27 i samme hefte gir tallene klassevis for områdene.

Tidligere har en bare oppgaver over tallet på de ymse redskaper og maskiner. Ved tellingen i 1949 ble det også foretatt en opptelling av tallet på eiere. Av noen redskaper og maskiner er det — særlig på de større bruk — ofte to eller flere på samme bruk. På den annen side er det ganske alminnelig at de større maskiner eies og brukes av to eller flere i fellesskap. Dessuten er det mange som låner eller leier f. eks. såmaskiner og potetoptakere for den relativt korte tiden de bruker dem.

I neste avsnitt blir tallet på eiere omtalt. For en del redskaper og maskiner har en også hentet inn oppgaver over lån og leie ved de brukene som ikke selv eier slike maskiner. Dette blir også omtalt i det følgende avsnitt.

Følgende tabell gir en sammenlikning for 1939 og 1949 for de maskiner og redskaper som var tatt med ved begge tellinger. Oppgavene fra 1929 er også tatt med, men disse er langt mindre detaljerte.

	Tallet på redskaper og maskiner			Endring i pst. 1939-1949
	1929	1939	1949	
Gjødselspredere for kunstgjødsel	..	6 470	9 701	+ 49.9
— » — naturgjødsel	..	4 482	4 998	+ 11.5
Radsåmaskiner for korn	27 012	30 847	36 518	+ 18.4
Slåmaskiner	90 901	98 881	113 060	+ 14.3
Sleperiver	..	30 274	51 515	+ 70.2
Hjulriver	..	51 907	52 174	+ 0.5
Høyvendere	..	11 839	11 691	÷ 1.3
Selvbindere	6 789	7 861	11 180	+ 42.2
Potetopptakere	14 015	17 429	27 610	+ 58.4
Selvreisende treskeverk	..	14 086	21 175	+ 50.3
Andre treskeverk	..	24 884	15 924	÷ 36.0
Arbeidskjerrer, 2-hjuls	193 468	170 703	174 366	+ 2.1
Høyvogner, 4- og 2-hjuls	..	144 002	158 165	+ 9.8
Andre arbeidsvogner	57 297	53 974	68 267	+ 26.5
Mjølke-maskinanlegg	..	1 166	6 357	+ 445.2
Separatorer	..	124 643	136 853	+ 9.8
Traktorer	889	2 831	9 730	+ 243.7
Jordfresere	..	341	822	+ 141.1
Stasjonære forbrenningsmotorer	4 380	6 605	5 862	÷ 11.3
Elektromotorer	17 275	25 790	51 983	+ 101.6
Rugemaskiner	..	4 463	3 378	÷ 24.3
Lastebiler ¹⁾	..	3 232	5 154	+ 59.5
Personbiler ¹⁾	..	3 061	3 362	+ 9.8
Kombinerte biler ¹⁾	..	1 270	1 512	+ 19.1

¹⁾ Biler som bare eller vesentlig er kjøpt av hensyn til annet yrke utenom bruket, er ikke tatt med.

I forhold til 1939, er det tallet på mjølke-maskinanlegg som har økt sterkest — fra 1 166 til 6 357 eller med 445 pst. Rogaland har 1 013 anlegg, Nord-Trøndelag 947 og Hedmark 850. De beste jordbruksbygder har storparten av mjølke-maskinanleggene, vel 4 700. Landsdelsvis faller de fleste, over 3 700, på Østlandet, mens det bare er ganske få anlegg i Agder og i Nord-Norge.

Tallet på traktorer har også økt sterkt — fra 2 831 i 1939 til 9 730 i 1949, en øking på 244 pst. Det er flest traktorer, 6 611, på Østlandet, dernest i Trøndelag. Områdevis faller de fleste på de beste jordbruksbygder — i første rekke på de sørøstlige slettebygder. Av landets 680 herreder var det i 1949 bare 82 som ikke hadde noen traktor. Av østlandsherredene var det bare 3 som var uten traktor (Mysen, Lillestrøm og Uvdal).

Tallet på jordfresere har økt med 141 pst. Det var dog bare 822 jordfresere i alt i 1949. Av disse var 203 i Akershus og 102 i Buskerud.

I 1949 var tallet på elektromotorer gitt opp til 51 983 mot 25 790 i 1939,

vel 100 pst. øking. Tallet er størst i Rogaland, Nord-Trøndelag og i østlandsfylkene.

Tallet på sleperiver har økt med 70.2 pst., fra vel 30 000 i 1939 til knapt 52 000 i 1949. Tallet på hjulriver derimot er omtrent uforandret, ca. 52 000 ved begge tellingene, og tallet på høyvendere er gått ubetydelig tilbake. Sleperivene er tallrikest i Sør-Trøndelag, 7 300, dernest i Hedmark og Nord-Trøndelag. Rogaland har flest hjulriver, 6 706. Dette fylket har også flest høyvendere, 4 438 av de i alt 11 691 i rikets bygder. Av disse tre høynnredskaper er hjulrivene tallrikest i alle områdegupper unntatt de indre bygder, hvor det er langt flere sleperiver enn hjulriver.

Tallet på potetopptakere har økt fra 17 400 til 27 600 eller med 58.4 pst. Vel 17 000 av disse finnes i de beste jordbruksbygder.

Selvrensende treskeverk har økt med 50.3 pst., fra knapt 14 100 til henimot 21 200. På den annen side er tallet på andre treskeverk gått tilbake med 36.0 pst., fra 24 900 til 15 900. I alt var det nesten 1 900 færre treskeverk i 1949 enn i 1939. Vel halvdel av de selvrensende, men bare 1/5 av de andre treskeverkene, finner en i de beste jordbruksbygder. I kystbygdene er «andre treskeverk» tallrikest.

Tallet på kunstgjødselspredere har økt med 49.9 pst., fra 6 470 til 9 701. De fleste er i Rogaland, Nord-Trøndelag, Hedmark og Akershus.

For selvbindere er det øking fra 7 861 i 1939 til 11 180 i 1949, en øking på 42.2 pst. Østlandet alene har 9 080, av disse er 5 063 i de sørøstlige slettebygder.

Tallet på lastebiler har økt med 59.5 pst.

For de fleste andre redskaper og maskiner har det vært relativt liten øking i 10-årsperioden. Særlig gjelder dette for dem som allerede tidligere var alment nyttet, som separatorer, arbeidskjerrer, høyvogner og slåmaskiner.

Tallene på de redskaper og maskiner som ikke er tatt med i sammenstillingen på side 221, finner en i tabellheftene. Her finner en tallene på bl. a. ploger, harver og slåmaskiner for henholdsvis hest og traktor, naturgjødselspredere, potetsettemaskiner, frukttre- og ugrassprøyter, kjerrer og vogner, traktorer delt på grupper, traktortilhengere og biler.

	Radsåmaskiner	Slå- og meiemaskiner	Arbeidsvogner	Arbeidskjerrer
1875.....	..	1 299	..	..
1890.....	2 349	12 110	..	..
1900.....	¹⁾ 5 570	31 552	42 416	183 564
1907.....	6 983	49 227	45 296	173 025
1917.....	19 651	87 862	48 544	167 202
1929.....	27 012	97 690	57 297	193 468
1939.....	30 847	106 742	53 974	170 703
1949.....	36 518	124 240	68 267	174 366

¹⁾ For 1900 omfatter tallet såmaskiner i alt, ikke bare radsåmaskiner.

Tallet på redskaper og maskiner pr. 1 000 dekar jordbruksareal.

	Rad-såma-skiner	Slå-ma-skiner	Slepe-river	Hjul-river	Pot-tet-opp-takere	Treskeverk		Se-para-torér	Elek-tro-mo-torér	Trak-torér
						Selv-ren-s-ende	Andre			
A. Østlandet med Telemark.										
I. De sørøstlige slettebygder	5.6	8.5	4.4	6.6	4.2	2.7	0.9	6.2	5.8	1.7
II. Silurbygdene inne i landet	5.9	8.5	5.1	5.3	4.2	3.1	0.8	8.1	7.3	1.6
III. Mellom- eller skogbygder	5.5	11.6	4.7	6.6	3.1	3.0	2.3	15.3	5.2	0.9
IV. Dal- og fjellbygder	4.2	11.3	5.4	5.2	1.7	2.3	1.8	18.5	5.3	0.6
Tilsammen ...	5.4	9.7	4.8	6.1	3.6	2.8	1.4	10.8	5.9	1.3
B. Agder.										
V. Kystbygder	2.0	16.6	2.6	6.5	1.1	2.3	5.3	12.8	7.5	0.5
VI. Mellom- eller skogbygder	1.4	18.0	2.9	6.5	1.2	2.3	4.2	23.2	7.4	0.7
VII. Dal- og fjellbygder	1.0	14.7	1.4	3.3	0.5	1.5	2.4	22.7	3.6	0.3
Tilsammen ...	1.6	16.7	2.5	5.8	1.0	2.1	4.3	18.8	6.7	0.5
C. Vestlandet.										
VIII. Skiferlandskapene ved Boknfjorden	2.5	17.2	1.3	14.3	2.5	1.9	1.5	16.1	3.9	0.5
IX. Jærens sletteland	4.9	12.4	5.8	11.8	6.3	3.1	0.5	9.1	17.0	1.2
X. Andre ytre bygder	0.8	14.1	2.4	5.0	0.8	0.5	2.7	13.3	2.3	0.4
XI. Indre bygder	1.3	12.4	3.5	4.4	1.4	0.8	1.9	17.0	4.7	0.3
Tilsammen ...	1.5	13.3	3.2	5.8	1.7	1.0	2.1	14.3	5.1	0.4
D. Trøndelag.										
XII. Kystbygder	1.6	13.2	8.8	3.1	1.7	1.5	4.8	25.0	0.9	0.6
XIII. Ytre fjordbygder	3.3	12.7	10.5	3.9	2.7	2.0	1.5	15.9	3.4	1.0
XIV. Bygder ved Trondheimsfjorden	4.1	10.1	9.0	2.7	4.2	3.0	0.7	10.2	6.4	1.2
XV. Dal- og fjellbygder	1.9	12.8	10.8	2.5	1.5	1.7	0.5	17.2	3.1	0.5
XVI. Andre indre bygder	3.5	11.3	10.0	3.0	3.1	3.1	0.6	12.3	6.7	1.2
Tilsammen ...	3.3	11.3	9.6	2.9	3.1	2.5	1.1	13.7	5.1	1.0
E. Nord-Norge.										
XVII. Øyer	0.1	7.6	3.1	1.5	0.5	0.1	0.3	23.1	0.3	0.3
XVIII. Kystbygder	0.2	8.8	4.3	2.0	0.6	0.3	1.1	21.0	0.3	0.4
XIX. Fjord- og dalbygder	0.2	7.6	4.0	0.5	0.4	0.3	0.7	12.0	0.7	0.4
XX. Innlandsbygder	0.3	9.6	5.3	0.9	0.8	0.7	0.9	12.7	1.5	0.5
Tilsammen ...	0.2	8.2	4.0	1.3	0.6	0.3	0.7	17.6	0.6	0.4
Rikets bygder	3.5	10.8	4.9	5.0	2.6	2.0	1.5	13.1	5.0	0.9
1. De beste jordbruksbygder ...	5.4	9.1	5.4	6.1	4.4	2.8	0.8	7.6	7.0	1.5
2. Mellom- eller skogbygder ...	5.0	12.4	4.5	6.6	2.9	3.0	2.5	16.2	5.4	0.9
3. Kystbygder	0.9	12.3	3.8	3.9	0.9	0.7	2.3	16.9	2.1	0.4
4. Indre bygder	2.2	11.3	5.4	3.6	1.5	1.5	1.4	16.3	4.1	0.5

Redskaper og maskiner ved maskinstasjoner er med i jordbrukstelingens oppgaver, derimot ikke traktorer og annen redskap utenom jordbruket.

Etter oppgaver fra Landbruksmaskinforhandlerens Landsforening var det i 1949 i bruk 110 skurtreskere, 40 spesialbygde potetopptakere for traktor og 40 plantemaskiner for jord- og hagebruk.

På side 222 har en stilt sammen noen oppgaver som viser utviklingen siden 1900, dels helt fra 1875.

Bruken av de større og dyrere maskiner forutsetter en viss størrelse på brukene, om nytten skal stå i rimelig forhold til utgiftene ved anskaffelsen. For å kunne nyttiggjøre seg slike arbeidssparende, men kostbare landbruksmaskiner også ved mindre bruk, har det vært relativt vanlig at to eller flere bruk har slått seg sammen om maskinene. Dette prinsippet ligger til grunn for maskinlagene og for maskinstasjonene, som i årene etter krigen har fått et betydelig omfang. Med støtte av Staten søker en på denne måten å lette og rasjonalisere arbeidet, samtidig som en får en mer effektiv utnyttelse av maskinenes yteevne.

Etter oppgaver fra Driftskredittkassen for jordbruket var det pr. 1. juli 1949 i drift 1 056 maskinstasjoner med 954 traktorer, 888 ploger, 1 143 harver, foruten et betydelig maskinutstyr ellers, bl. a. 196 traktortilhengere, 185 slåmaskiner, 109 treskeverk, 52 potetopptakere, 44 selvbindere og 7 skurtreskere.

Tabellen på forrige side viser tallet på de forskjellige slags redskaper og maskiner pr. 1 000 dekar jordbruksareal for jordbruksområdene.

For rugemaskinene har en, som i 1939, foretatt en fordeling etter kapasiteten. Se tabellen nedenfor.

	Uopp- gitt	Inn- til 100 egg	101- 200	201- 300	301- 500	501- 1000	1001- 2000	2001- 3000	Over 3000	I alt	Kapa- sitet i alt
Østfold	15	21	39	34	20	16	43	17	13	218	197 158
Akershus	19	19	54	33	11	13	39	22	15	225	206 665
Hedmark	8	19	39	25	8	17	28	16	6	166	135 290
Oppland	10	4	20	16	9	6	18	9	1	93	68 468
Buskerud	6	12	26	11	3	8	11	4	3	84	65 434
Vestfold	11	34	53	35	12	15	23	28	21	232	233 124
Telemark	7	16	55	45	8	8	12	13	3	167	91 265
Aust-Agder	4	7	34	13	11	5	6	8	-	88	44 992
Vest-Agder	15	4	29	14	4	14	26	8	-	114	76 725
Rogaland	68	15	152	245	154	51	40	46	71	842	714 290
Hordaland	8	16	67	39	17	8	15	8	4	182	90 570
Sogn og Fjordane	12	3	21	13	6	5	7	1	1	69	32 020
Møre og Romsdal	21	15	78	74	21	22	21	2	1	255	101 240
Sør-Trøndelag ...	10	22	53	26	14	19	18	11	5	178	115 820
Nord-Trøndelag .	15	24	64	39	3	13	28	11	2	199	109 928
Nordland	22	18	58	61	17	14	5	1	-	196	53 800
Troms	8	7	17	11	2	1	6	1	-	53	18 795
Finnmark	1	1	9	3	2	-	1	-	-	17	5 060
Rikets bygder ...	260	257	868	737	322	235	347	206	146	3 378	2 360 644
1939	58	445	1 672	1 095	591	261	172	94	75	4 463	1 982 715

Tallet på rugemaskiner i alt er gått betydelig ned siden 1939 — fra 4 463 til 3 378 — men kapasiteten er likevel ca. 20 pst. større i 1949.

Tallet på små rugemaskiner — med kapasitet under 500 egg — er gått sterkt tilbake. Også gruppen 500—1 000 egg viser noe nedgang, mens tallet på store rugemaskiner — med kapasitet over 1 000 egg — er fordoblet.

Av fylkene står Rogaland i en særstilling med 1/4 av samtlige rugemaskiner og bortimot 1/3 av kapasiteten (714 000 egg). Deretter følger Vestfold, Akershus og Østfold, med en samlet kapasitet på ca. 200 000 egg hver.

Tallet på bruk som har de forskjellige slags redskaper og maskiner.

Som før nevnt, ble det ved tellingen i 1949 foretatt en opptelling av tallet på eiere av de forskjellige redskaper og maskiner. Oppgavene er tatt inn i tabell 4 i annet hefte for fylkene og klassevis for rikets bygder. For de naturlige jordbruksområder er de tatt inn i tabell 9 b i tredje hefte.

Det ble i alt hentet inn oppgaver over 44 forskjellige slags redskaper og maskiner. I tabellen på neste side er de ført opp i rekkefølge etter tallet på eiere.

Plog for hest er det mest alment utbredte redskap, med henved 135 000 eiere. Som nr. 2 kommer separator med 134 000 eiere. Også arbeidskjerre, høyvogn, kultivator og fjørharv og slåmaskin finnes ved mer enn 100 000 bruk.

Av noen redskaper og maskiner er det forholdsvis ofte flere enn en pr. bruk. Av ploger for hest, arbeidskjerre, høyvogner, «andre harver» for hest, «andre arbeidsvogner» og rugemaskiner er det 1.2—1.4 pr. eier. For separatorer, slåmaskiner for hest, hjulriver, sleperiver, høyvendere, mjølkemaskinanlegg og biler er tallet på eiere og redskaper omtrent likt, mens f. eks. selvreisende treskeverk, radsåmaskiner, potetopptakere, forbrenningsmotorer, kjøresprøyter og potetsettemaskiner ofte eies i fellesskap, slik at det blir 0.5—0.8 pr. eier.

Det er til dels stor forskjell mellom bruk av ymse størrelse og mellom de ymse distrikter.

Tabellen på side 227 viser hvor mange prosent av brukene i de forskjellige størrelsesklasser det er som eier de ymse redskaper og maskiner.

Det er svært få av brukene inntil 10 dekar som har maskiner og redskaper til gårdsdriften. Prosenttallene øker fra klasse til klasse. De mest alminnelige maskiner finnes ved praktisk talt alle bruk i de høyeste bruksklasser. Spesielle forhold kan være årsak til at noen store bruk ikke har selv de vanligste jordbruksmaskiner.

Når tabellen viser at det finnes en del bruk i de høyeste bruksklasser som ikke har plog og slåmaskin for hest, vil dette vesentlig skrive seg fra at disse brukene bare har plog og slåmaskin for traktor.

Tabellen viser at mer enn 90 pst. av brukene med over 50 dekar jordbruksareal har plog for hest. Slåmaskin for hest er det ved mer enn 90 pst. av brukene over 75 dekar. Mer enn 90 pst. av disse brukene har også høyvogner og 2-hjuls

Redskaper og maskiner	Tallet på eiere	Tallet på redskaper og maskiner	Gjennomsnitt pr. eier
Plog for hest	134 882	172 366	1.28
Separator	134 210	136 853	1.02
Arbeidskjerre	124 744	174 366	1.40
Høyvogn	113 831	158 165	1.39
Kultivator og fjørharv for hest	110 204	118 113	1.07
Slåmaskin for hest	107 719	111 292	1.03
Andre harver for hest	98 505	133 379	1.35
Andre arbeidsvogner	54 734	68 267	1.25
Hjulrive	51 860	52 174	1.01
Radsåmaskin for korn	51 104	36 518	0.71
Sleperive	50 516	51 515	1.02
Selvrensende treskeverk	43 492	21 175	0.49
Potetoptaker	37 548	27 610	0.74
Elektromotor over 3 hk.	32 803	29 726	0.91
Andre treskeverk	18 326	15 924	0.87
Elektromotor inntil 3 hk.	18 131	22 257	1.23
Selvbinder	12 347	11 180	0.91
Gjødselspreder for lann	12 338	13 700	1.11
Høyvender	11 969	11 691	0.98
Gjødselspreder for kunstgjødsel	11 461	9 701	0.85
Traktorer i alt	10 824	9 730	0.90
Plog for traktor	9 246	8 786	0.95
Forbrenningsmotor	7 591	5 862	0.77
Kultivator og fjørharv for traktor	7 395	7 366	1.00
Skålharv for hest	7 226	6 633	0.92
4-hjuls traktor 20—29 hk.	7 038	6 108	0.87
Mjølke-maskinanlegg	6 341	6 357	1.00
Andre kjøresprøyter	6 322	4 102	0.65
Skålharv for traktor	5 466	4 525	0.83
Lastebil	5 086	5 154	1.01
Gjødselspreder for fast naturgjødsel	4 744	4 998	1.05
Traktortilhenger	3 518	3 583	1.02
Personbil	3 347	3 362	1.00
Rugemaskin	2 743	3 378	1.23
Slåmaskin for traktor	2 155	1 768	0.82
4-hjuls traktor under 20 hk.	1 984	1 826	0.92
Potetsettemaskin	1 753	1 353	0.77
4-hjuls traktor 30 hk. og mer	1 548	1 375	0.89
Kombinert bil	1 509	1 512	1.00
Andre harver for traktor	1 390	1 486	1.07
Andre frukttresprøyter	1 222	1 082	0.89
Jordfraser	937	822	0.88
Stasjonær frukttresprøyte	512	515	1.01
2-hjuls traktor	236	224	0.95
Beltetraktor	216	197	0.91

arbeidskjerrerr. De fleste av de største brukene har selvbindere og mjølke-maskiner, mens disse maskinene spiller svært liten rolle ved brukene under 100 dekar. For traktorer og lastebiler er forholdet noenlunde det samme, men disse spiller dog noe større rolle for de mindre brukene.

Det er naturlig at de største brukene er best utstyrt med redskaper og maskiner. Mange maskiner har en liten eller ingen bruk for ved de mindre brukene. Mange bruk, særlig i de lavere bruksklasser, dyrker f. eks. ikke korn. Disse har

	Prosent bruk som har:									
	Plog for hest	Gjødsel- spreader		Radså- ma- skin for korn	Slå- ma- skin for hest	Slepe- rive	Hjul- rive	Høy- ven- der	Selv- bin- der	Potet- opp- taker
		Kunst- gjød- sel	Lann							
Kl. 0. Uten jord- bruksareal . .	0.7	0.1	—	0.2	0.2	0.1	—	—	0.7	0.5
» 1. Inntil 2 dek.	0.2	—	—	—	—	—	—	—	—	—
» 2. 2,1– 5 »	2.1	—	—	0.2	0.3	0.1	0.1	—	—	0.1
» 3. 5,1– 10 »	9.8	—	0.3	0.8	1.9	0.3	0.3	—	—	0.3
» 4. 10,1– 20 »	30.7	0.1	1.5	3.3	13.1	2.4	2.2	0.3	—	1.1
» 5. 20,1– 35 »	63.8	0.6	4.5	10.8	43.9	12.3	10.8	1.9	0.2	4.7
» 6. 35,1– 50 »	84.2	2.3	8.1	23.8	71.3	25.4	27.5	5.4	0.5	13.8
» 7. 50,1– 75 »	92.2	5.5	11.0	38.8	85.5	39.5	43.3	9.0	2.0	27.8
» 8. 75,1– 100 »	95.8	11.5	11.8	58.2	91.9	54.4	58.7	13.0	9.3	47.3
» 9. 100,1– 200 »	97.6	26.3	9.4	80.6	96.4	75.4	75.4	18.8	37.9	72.1
» 10. 200,1– 500 »	98.3	58.0	11.0	95.8	98.3	92.1	89.6	34.6	82.0	89.4
» 11. 500,1–1000 »	96.8	88.9	25.4	99.1	98.5	97.7	94.7	50.0	94.4	95.9
» 12. Over 1000 »	100.0	100.0	45.9	97.3	100.0	100.0	100.0	45.9	100.0	100.0
Rikets bygder	38.6	3.3	3.5	14.6	30.8	14.5	14.8	3.4	3.5	10.7

	Prosent bruk som har:									
	Treskeverk		Ar- beids- kjerre 2- hjuls	Høy- vogn 4- og 2- hjuls	Andre ar- beids- vogner	Mjølke- maskin- anlegg	Se- para- tor	Trak- tor	Ruge- ma- skin	Laste- bil
	Selv- rens- ende	Andre								
Kl. 0. Uten jord- bruksareal . .	1.6	0.1	0.9	0.5	0.4	—	1.3	5.8	0.5	0.3
» 1. Inntil 2 dek.	—	—	0.2	0.1	0.2	—	0.5	—	0.1	—
» 2. 2,1– 5 »	0.1	0.3	1.4	0.8	1.2	—	8.3	0.2	0.3	0.2
» 3. 5,1– 10 »	0.7	2.8	6.4	3.5	3.5	—	28.0	0.5	0.6	0.4
» 4. 10,1– 20 »	3.3	6.8	24.5	17.7	7.9	—	46.8	1.1	0.6	0.6
» 5. 20,1– 35 »	10.2	10.9	57.6	49.5	17.0	—	61.8	1.5	0.9	0.8
» 6. 35,1– 50 »	20.6	12.7	79.4	73.9	28.3	0.2	70.6	2.2	1.2	1.5
» 7. 50,1– 75 »	32.7	11.4	88.7	85.9	38.5	1.2	76.9	3.4	1.6	2.3
» 8. 75,1– 100 »	46.7	8.3	92.4	91.1	51.0	4.6	81.1	6.7	2.1	4.2
» 9. 100,1– 200 »	65.0	3.8	96.0	95.3	66.2	16.1	83.3	19.8	2.3	8.5
» 10. 200,1– 500 »	82.1	1.2	98.2	98.0	80.5	51.1	85.1	64.6	2.7	21.0
» 11. 500,1–1000 »	92.4	2.6	96.8	98.0	89.5	83.0	84.2	96.2	6.7	42.7
» 12. Over 1000 »	97.3	10.8	100.0	97.3	97.3	89.2	78.4	97.3	8.1	75.7
Rikets bygder	12.4	5.2	35.7	32.6	15.7	1.8	38.4	3.1	0.8	1.5

derfor ikke bruk for selvbinder, og selv om de har kornareal, er dette ofte så lite at det ikke blir aktuelt med selvbinder. Ved en del bruk kan det nok være behov for forskjellige maskiner og redskaper, men behovet er ikke så stort at en finner å kunne gå til anskaffelse av de maskiner det gjelder. I stedet blir det til

at en låner eller leier maskiner, eller arbeidet blir utført med andre, til dels mindre effektive redskaper.

I tabellen nedenfor er tallet på bruk med plog og slåmaskin for hest regnet ut i prosent av bruk som har hest. På samme måte ser en bruk med radsåmaskin og selvbinder i forhold til bruk med kornareal, bruk med potetopptaker i forhold til bruk med potetareal, bruk med mjølkemaskin og separator i prosent av bruk med mjølkekyr og bruk med rugemaskin i prosent av bruk med høns.

	Bruk med:							
	Plog for hest	Slåmaskin for hest	Radsåmaskin	Selvbinder	Potetopptaker	Mjølkemaskin	Separator	Rugemaskin
	i prosent av bruk med							
	hest	kornareal	potetareal	mjølkekyr	høns			
Kl. 0 ¹⁾	—	—	—	—	—	—	7.7	1.4
» 1	42.3	8.2	1.2	0.6	—	—	21.8	0.4
» 2	124.3	19.4	1.4	0.1	0.1	—	27.8	0.8
» 3	165.6	31.8	3.6	0.1	0.4	—	40.6	1.2
» 4	127.8	54.4	9.5	0.1	1.2	—	55.4	1.1
» 5	102.8	70.9	23.0	0.4	5.1	—	66.9	1.5
» 6	98.4	83.3	40.0	0.8	14.5	0.2	73.8	1.8
» 7	97.9	90.7	56.8	2.9	28.6	1.2	79.1	2.3
» 8	98.8	94.7	73.8	11.8	48.5	4.7	82.7	2.7
» 9	99.2	97.9	88.8	41.7	73.2	16.4	84.6	2.7
» 10	98.7	98.7	97.5	83.5	89.8	51.6	86.0	2.9
» 11	97.6	99.4	99.7	95.0	96.5	84.5	85.7	7.8
» 12	100.0	100.0	100.0	102.8	102.8	91.7	80.6	12.0
Rikets bygder	102.5	81.8	44.0	10.6	15.4	3.1	65.7	1.6

¹⁾ Se noten på side 42.

I klassene 2—5, bruk med 2—35 dekar jordbruksareal, er det mange som har plog uten at de har hest. Dette er for en stor del bruk som leier eller låner hest. Bortsett fra brukene inntil 2 dekar, kan en si at alle brukene som har hest, også har plog for hest. At noen bruk i de høyere bruksklasser har hest, men ikke plog for hest, beror som før nevnt på at en del av brukene bare nytter traktor og traktorplog. Til dels er det spesielle driftsforhold som er årsaken.

I de laveste bruksklasser er det bare få korndyrkere som har radsåmaskin og selvbinder, mens praktisk talt alle korndyrkerne i de høyere bruksklasser har disse maskinene. For potetopptakere er forholdet omtrent det samme. Når det i det hele tatt er slike redskaper som selvbinder og potetopptaker ved bruk i de minste klassene, er nok dette oftest ved maskinstasjoner o. likn. Mjølkemaskiner er nesten utelukkende brukt ved de større bruk, der tallet på mjølkekyr vanlig er størst. Separator er derimot vanlig brukt selv ved de mindre bruk. I alle bruksklassene er det svært få hønseholdere som har rugemaskin. Prosen-

	Tallet på bruk	Tallet på bruk som låner eller leier:							
		Plog	Harv	Kunstgjødselspreder	Radsåmaskin	Slåmaskin	Selv-binder	Potet-opp-taker	Trak-tor
Absolutte tall.									
Kl. 1 ¹⁾	103 451	2 557	2 224	8	137	67	—	56	132
» 2	28 233	4 033	3 824	21	711	671	5	225	453
» 3	23 556	6 612	6 433	44	1 737	2 439	41	641	1 117
» 4	46 452	11 536	11 107	131	4 180	6 337	258	1 918	3 524
» 5	48 988	7 088	6 705	197	3 819	5 128	458	2 417	4 309
» 6	31 134	2 096	1 981	191	1 980	1 934	434	1 882	3 245
» 7	29 088	903	823	292	1 467	931	692	1 858	3 518
» 8	13 438	213	197	165	548	273	510	842	1 908
» 9	15 597	79	89	272	290	123	728	616	2 598
» 10	4 809	8	9	71	24	13	72	73	401
» 11	342	—	—	1	—	—	—	2	2
» 12	37	—	—	—	—	—	—	—	—
Rikets bygder	345 125	35 125	33 392	1 393	14 893	17 916	3 198	10 530	21 207
I prosent av alle bruk.									
Kl. 1 ¹⁾	2.5	2.1	—	0.1	0.1	—	0.1	0.1	
» 2	14.3	13.5	0.1	2.5	2.4	—	0.8	1.6	
» 3	28.1	27.3	0.2	7.4	10.4	0.2	2.7	4.7	
» 4	24.8	23.9	0.3	9.0	13.6	0.6	4.1	7.6	
» 5	14.5	13.7	0.4	7.8	10.5	0.9	4.9	8.8	
» 6	6.7	6.4	0.6	6.3	6.2	1.4	6.0	10.4	
» 7	3.1	2.8	1.0	5.0	3.2	2.4	6.4	12.1	
» 8	1.6	1.5	1.2	4.1	2.0	3.8	6.3	14.2	
» 9	0.5	0.6	1.7	1.9	0.8	4.6	4.0	16.6	
» 10	0.2	0.2	1.5	0.5	0.3	1.5	1.5	8.3	
» 11	—	—	0.3	—	—	—	0.6	0.6	
» 12	—	—	—	—	—	—	—	—	
Rikets bygder	10.2	9.7	0.4	4.3	5.2	0.9	3.1	6.1	

¹⁾ Se noten på side 42.

ten øker svakt med bruksstørrelsen. Det er bare brukene over 500 dekar som skiller seg ut med forholdsvis høy prosent. Tallene gir et tydelig inntrykk av den driftsmåten som etter hvert har gjort seg gjeldende — å kjøpe maskinklekte kyllinger fra bedrifter som driver maskinrugging for salg.

De forskjellige redskaper og maskiner blir ikke bare brukt hos dem som eier dem. Som allerede nevnt, er det vanlig med lån og leie, iallfall av en del redskaper og maskiner.

Oppgavene over lån og leie av redskaper og maskiner er tatt inn klassevis for hele riket i tabellen ovenfor. Den viser også hvor stor prosent av brukene det er i de enkelte klasser som låner eller leier de forskjellige redskaper.

I alt vel 35 000 bruk har gitt opp at de låner eller leier plog, vel 33 000

at de låner eller leier harv. Dette er ca. 10 pst. av alle bruk med jordbruksareal. De fleste, 28 000—29 000, av disse brukene har 2—35 dekar jordbruksareal. Mellom 1/4 og 1/3 av alle brukene i klasse 3 (5.1—10 dekar) låner eller leier plog og harv. Henimot 15 000 bruk har gitt opp lån eller leie av radsåmaskin. Over halvdelene faller på bruk mellom 10 og 35 dekar. Slåmaskin blir lånt eller leid ved henimot 18 000 bruk. De fleste er bruk mellom 5 og 50 dekar. 3 200 bruk låner eller leier selvbinder. Brukene fordeler seg noenlunde jamt på klassene mellom 20 og 200 dekar. Relativt flest faller på klassen 100—200 dekar. Vel 10 500 bruk ga opp at de låner eller leier potetopptaker. Mesteparten er bruk mellom 10 og 75 dekar. I klassene 6—8 (35.1—100 dekar) er det relativt flest. Traktor blir etter oppgavene lånt eller leid ved noe over 21 000 bruk. Forholdsvis flest som låner eller leier traktor, er det i klasse 8 og 9 (75.1—200 dekar).

I forhold til brukstallet, er lån og leie av plog og harv mest vanlig i Nord-Norge og i Trøndelag, av radsåmaskin, selvbinder og potetopptaker i Trøndelag og på Østlandet og av traktor i Trøndelag og på Vestlandet.

Lån eller leie av plog og harv er forholdsvis mest vanlig i fjord- og dalbygdene i Nord-Norge, radsåmaskin i mellom- eller skogbygdene og silurbygdene på Østlandet og i bygdene ved Trondheimsfjorden, slåmaskin i bygdene ved Trondheimsfjorden og ytre fjordbygder i Trøndelag, selvbinder på Jærens slette-land, potetopptaker i bygdene ved Trondheimsfjorden og silurbygdene på Østlandet og traktor på Jæren og i bygdene ved Trondheimsfjorden.

I tabellen på neste side er det gjort en sammenstilling som viser tallet på bruk som bruker (eier, låner eller leier) en del redskaper og maskiner — klassevis for rikets bygder. Tabellen viser også disse brukene i prosent av alle bruk i de enkelte klasser.

For bruk med plog og slåmaskin har en i denne oppstillingen gjort et beregnet tillegg for bruk som eier plog eller slåmaskin for traktor, men ikke for hest. Da en ikke har sikre oppgaver over hvor mange dette er, må tillegget bli noe skjønnsmessig. Dette tillegget blir imidlertid så lite, at det bare gir ubetydelige utslag på tallene.

Tabellen viser at bruken av disse redskaper og maskiner relativt sett er mer vanlig dess større brukene er, men den viser også at forskjellen mellom klassene er mindre enn når en bare ser på bruk som eier de forskjellige redskaper. Se tabellen side 227.

I tabellen på side 231 er også tatt med 3 rubrikker som viser tallet på bruk som bruker radsåmaskin og selvbinder i prosent av bruk med kornareal, og tallet på bruk med potetopptaker i prosent av bruk med potetareal. Ved å sammenlikne disse tallene med de tilsvarende tall i tabellen på side 228, får en et inntrykk av hvilken rolle lån og leie av disse maskinene spiller for bruk av ymse størrelse.

I Østfold, Akershus, Hedmark og Vestfold bruker 75—78 pst. av korn- dyrkerne radsåmaskin, i Vest-Agder og Troms bare 16—17 pst. Selvbinder blir nyttet av 1/3 av korndyrkerne i Østfold. I Agderfylkene, på Vestlandet (unntatt i Rogaland) og i Nord-Norge er det ikke noe fylke hvor mer enn 1.5 pst.

Bruken av redskaper og maskiner.

	Tallet på bruk	Tallet på bruk som bruker (eier, låner eller leier):							Traktor
		Plog	Kunst- gjødels- spreader	Radså- maskin	Slå- maskin	Selv- binder	Potet- opp- taker		
Kl. 1 ¹⁾ ...	103 451	2 797	9	150	112	6	64	173	
» 2	28 233	4 653	24	752	771	9	249	501	
» 3	23 556	8 912	50	1 918	2 889	44	710	1 238	
» 4	46 452	25 836	170	5 702	12 407	279	2 403	4 019	
» 5	48 988	38 388	509	9 097	26 658	544	4 719	5 061	
» 6	31 134	28 396	904	9 379	24 134	585	6 172	3 917	
» 7	29 088	27 803	1 893	12 748	25 831	1 276	9 938	4 509	
» 8	13 438	13 415	1 714	8 375	12 673	1 760	7 201	2 803	
» 9	15 597	15 597	4 371	12 863	15 225	6 636	11 864	5 679	
» 10	4 809	4 809	2 863	4 629	4 809	4 017	4 371	3 508	
» 11	342	342	305	339	342	323	330	331	
» 12	37	37	37	36	37	37	37	36	
Rikets bygder	345 125	170 985	12 849	65 988	125 888	15 516	48 058	31 775	

	Pst. av brukene som bruker (eier, låner eller leier):							Pst. av korn- dyrkerne som bruker:		Pst. av potet- dyrkerne som bruker:
	Plog	Kunst- gjødels- spreader	Radså- ma- skin	Slå- ma- skin	Selv- bin- der	Potet- opp- taker	Trak- tor	Radså- ma- skin	Selv- bin- der	
Kl. 1 ¹⁾	2.7	—	0.1	0.1	—	0.1	0.1	13.9	0.6	0.2
» 2	16.5	0.1	2.7	2.7	—	0.9	1.8	26.5	0.3	1.4
» 3	37.8	0.2	8.2	12.3	0.2	3.0	5.2	38.3	0.9	3.8
» 4	55.6	0.4	12.3	26.7	0.6	5.2	8.7	35.5	1.7	5.9
» 5	78.4	1.0	18.6	54.4	1.1	9.6	10.3	39.6	2.4	10.4
» 6	91.2	2.9	30.1	77.5	1.9	19.8	12.6	50.7	3.2	20.8
» 7	95.6	6.5	43.8	88.8	4.4	34.2	15.5	64.2	6.4	35.2
» 8	99.2	12.7	62.3	94.3	13.1	53.6	20.9	78.9	16.6	54.9
» 9	100.0	28.0	82.5	97.6	42.5	76.1	36.4	90.8	46.9	77.2
» 10	100.0	59.5	96.3	100.0	83.5	90.9	72.9	98.0	85.1	91.3
» 11	100.0	89.2	99.1	100.0	94.4	96.5	96.8	99.7	95.0	97.1
» 12	100.0	100.0	97.3	100.0	100.0	100.0	97.3	100.0	100.0	100.0
Rikets bygder	49.5	3.7	19.1	36.5	4.5	13.9	9.2	56.8	13.4	19.7

¹⁾ Se noten på side 42.

nytter selvbinder. Potetopptaker blir brukt av over 40 pst. av potetdyrkerne i Vestfold og Østfold, av 38.3 pst. i Nord-Trøndelag, men bare av 1.5 pst. i Troms og Finnmark.

En gjør ellers oppmerksom på at noen bruk kan ha f. eks. radsåmaskin eller selvbinder, uten at de har kornareal. Dette har en ikke hatt anledning til å ta hensyn til ved beregningen av tallene ovenfor.

Driftsbygningene.

Ved tellingen i 1949 ble det for første gang spurt etter driftsbygningenes grunnflate i m² og hvor mye av dette som var bygd henholdsvis i de siste 30 og 50 år. I reglene for utfyllingen var det gitt den definisjon, at en som driftsbygninger (uthus) skulle ta med dem som var nødvendige for gårdsdriften, men derimot ikke f. eks. sagbruk, mølle, sjøbuer o. likn.

Tellingsresultatene er tatt inn klassevis for rikets bygder og fylkene i tabell 9 i annet hefte, og for de naturlige jordbruksområder i tabell 14 i tredje hefte.

Oppgavene gjelder bare grunnflaten. Det er ikke tatt hensyn til bygningenes størrelse ellers, og heller ikke til hvilken tilstand de er i, byggematerialer osv.

Tabellen nedenfor gir hovedtallene.

Spørsmålene om driftsbygningene gjelder bare de 213 441 brukene med over 5 dekar jordbruksareal. Av disse var det 5 684 som på tellingstiden var uten driftsbygninger. Av disse var 1 013 i Finnmark. Det var hovedsakelig

	Bruk over 5 dekar	Tallet på bruk uten driftsbygninger	Driftsbygningenes grunnflate m ²					Bygd siste	
			I alt	Bygd siste		Pr. dekar jordbruksareal	Pr. bruk med driftsbygninger	30 år Pst.	50 år Pst.
				30 år	50 år				
Rikets bygder	213 441	5 684	36 588 417	15 573 507	24 308 319	3.6	176	42.6	66.4
Østlandet med									
Telemark	77 445	1 578	18 944 546	7 822 987	12 209 514	3.8	250	41.3	64.4
Agder	14 948	391	1 779 804	665 100	1 090 703	4.3	122	37.4	61.3
Vestlandet	56 004	907	7 728 243	2 990 764	4 976 290	3.5	140	38.7	64.4
Trøndelag	23 881	325	5 056 953	2 271 150	3 541 781	3.6	215	44.9	70.0
Nord-Norge	41 163	2 483	3 078 871	1 823 506	2 490 031	2.4	80	59.2	80.9
De beste jordbruksbygder	49 062	1 123	14 192 090	5 819 644	9 368 118	3.7	296	41.0	66.0
Mellom- eller skogbygder	30 060	505	5 798 733	2 462 987	3 846 314	4.3	196	42.5	66.3
Kystbygder	70 107	2 028	7 128 608	2 924 203	4 699 095	3.3	105	41.0	65.9
Indre bygder	64 212	2 028	9 468 986	4 366 673	6 394 792	3.3	152	46.1	67.5
Fordelt etter jordbruksarealet.									
Kl. 3. 5,1- 10 dek.	23 556	2 326	1 312 445	657 390	932 213	7.0	62	50.1	71.0
» 4. 10,1- 20 »	46 452	1 917	3 725 926	1 803 723	2 633 817	5.3	84	48.4	70.7
» 5. 20,1- 35 »	48 988	885	5 593 856	2 703 558	3 923 586	4.2	116	48.3	70.1
» 6. 35,1- 50 »	31 134	302	4 883 058	2 234 631	3 350 960	3.7	158	45.8	68.6
» 7. 50,1- 75 »	29 088	154	6 044 537	2 561 772	4 054 007	3.4	209	42.4	67.1
» 8. 75,1- 100 »	13 438	54	3 773 799	1 508 809	2 444 823	3.2	282	40.0	64.8
» 9. 100,1- 200 »	15 597	38	6 671 801	2 522 237	4 274 070	3.1	429	37.8	64.1
» 10. 200,1- 500 »	4 809	7	3 920 263	1 361 240	2 318 152	2.9	816	34.7	59.1
» 11. 500,1-1000 »	342	1	552 336	179 759	312 100	2.6	1 620	32.5	56.5
» 12. Over 1000 »	37	-	110 396	40 388	64 591	2.3	2 984	36.6	58.5

ganske små bruksenheter som var uten særskilte driftsbygninger. 5 128 var under 35 dekar, derav 2 326 under 10 dekar. Hvor det gjelder noe større bruk, er det gjerne spesielle årsaker til stede, som brann o. likn.

Den samlede grunnflate av driftsbygningene ble gitt opp til 36.6 mill. m², eller 3.6 m² pr. dekar jordbruksareal. Det samlede grunnflateareal er størst i Hedmark med 4.5 mill. m², dernest i Oppland og Akershus med henholdsvis 3.5 og 3.1 mill. m².

Driftsbygningenes grunnflate pr. bruk er størst på Østlandet — gjennomsnittlig 250 m² pr. bruk med driftsbygning. I Østfold og Akershus svarer den til henholdsvis 357 og 324 m² pr. bruk. For Trøndelag er gjennomsnittstallet 215 m². På Vestlandet svarer grunnflaten til 140 m², vekslende mellom 195 m² i Rogaland og 113 m² i Hordaland. Middeltallet for Agder er 122 m². I Nord-Norge skiller Finnmark seg ut med bare 50 m² grunnflate pr. bruk, mens gjennomsnittet for landsdelen er 80 m².

For områdegruppene varierer grunnflaten av driftsbygningene mellom 296 m² pr. bruk i de beste jordbruksbygder og 105 m² i kystbygdene.

Tallene for bruk av forskjellig størrelse viser at bruksstrukturen i sterk grad preger gjennomsnittstallene for fylkene og områdene. Bygningenes grunnflate øker sterkt med økende bruksstørrelse — fra 62 m² pr. bruk mellom 5 og 10 dekar til 116 m² for brukene mellom 20 og 35 dekar, 816 m² for brukene mellom 200 og 500 dekar og 2 984 m² pr. bruk med over 1 000 dekar jordbruksareal.

Sett i forhold til jordbruksarealet, blir rekkefølgen den motsatte — tallene synker med økende bruksstørrelse. Ved brukene mellom 5 og 10 dekar svarer driftsbygningenes grunnflate til 7.0 m² pr. dekar jordbruksareal. Tallet synker klasse for klasse til 2.3 m² ved brukene over 1 000 dekar.

I forhold til jordbruksarealet, er bygningenes grunnflate størst i Hedmark og Aust-Agder med 4.4 m² pr. dekar. Lavest er tallet for Finnmark med 1.7 m² pr. dekar. Her må en imidlertid være oppmerksom på at gjenreisningen av Finnmark ennå ikke var fullført. Mellom 1/5 og 1/4 av brukene i fylket var uten driftsbygninger i 1949. Dersom en bare regner med jordbruksarealet ved de bruk som har driftsbygninger, svarer bygningenes grunnflate til 2.0 m² pr. dekar. Bortsett fra Finnmark, var det Troms som hadde minst grunnflate i forhold til jordbruksarealet, 2.4 m² pr. dekar.

Områdevis veksler grunnflaten mellom 4.8 m² pr. dekar i kystbygdene i Agder og 2.2 m² i fjord- og dalbygdene i Nord-Norge.

Av de 36.6 mill. m² driftsbygninger, er 15.6 mill. m² eller 42.6 pst. bygd i løpet av de siste 30 år (i tiden etter den første verdenskrig), 24.3 mill. m² eller 66.4 pst. er bygd i løpet av de siste 50 år (etter århundreskiftet). Regnet etter m² grunnflate, er 1/3 av driftsbygningene over 50 år.

I siste 30-årsperioden er det gjennomsnittlig bygd 519 000 m² driftsbygninger årlig, mot gjennomsnittlig 437 000 m² årlig i den foregående 20-årsperiode. For hele 50-års perioden er det gjennomsnittlig bygd 486 000 m² årlig, svarende til 1.3 pst. av den totale grunnflate i 1949.

Når en skal dømme om disse forhold, må en være oppmerksom på at det i mange tilfelle kan være vanskelig å skille mellom nybygg og omfattende reparasjonsarbeider. Dersom det på grunn av brann eller annen årsak er bygd nye uthus mer enn en gang på samme bruk i løpet av de siste 50 år, er bare grunnflaten for de sist bygde uthusene ført opp.

I forhold til den totale grunnflate av driftsbygningene, er det bygd mest i de siste 30 og 50 år ved de minste brukene. Ved brukene mellom 5 og 10 dekar er 50.1 pst. av grunnflaten bygd de siste 30 år og 71.0 pst. de siste 50 år. Disse relativtallene synker med økende bruksstørrelse til henholdsvis 32.5 og 56.5 pst. ved brukene mellom 500 og 1 000 dekar. For brukene over 1 000 dekar er det igjen litt øking i tallene.

Det er bygd relativt mest i de siste 30 og 50 år i Nord-Norge, henholdsvis 59.2 og 80.9 pst. av grunnflaten. I Finnmark er 87.2 pst. bygd i de siste 30 år (vesentlig i tiden etter siste krig) og 90.7 pst. i de siste 50 år. Det er gjenreisningen etter krigen som gir seg utslag i disse høye prosentene. Flest gamle bygninger skulle det være i Agder. Her er 37.4 pst. av grunnflaten bebygd i de siste 30 år og 61.3 pst. i de siste 50 år. Lavest er disse prosentene i Aust-Agder. Det er ellers større forskjell mellom jordbruksområdene i Agder enn i de andre landsdelene. I kystbygdene har det vært bygd relativt lite i 30- og 50-årsperioden, mens det i dal- og fjellbygdene har vært bygd forholdsvis mer enn i de fleste andre områder i landet. Prosenttallene for Vestlandet ligger ellers ubetydelig over Agders. Her skiller imidlertid Rogaland — og i særlig grad Jæren — seg ut fra det øvrige Vestlandet. På Jæren er 53.5 pst. bygd i de siste 30 år og 81.7 pst. i de siste 50 år.

Innlagt vann.

Ved jordbrukstelingen i 1939 ble det for første gang hentet inn opplysninger om innlagt vann i kjøkken og fjøs. Ved tellingen i 1949 ble det dessuten tatt med et spørsmål om utslagsvask i kjøkkenet. Under bearbeidingen av oppgavene ble det denne gangen også telt opp hvor mange bruk det var som hadde innlagt vann både i kjøkken og fjøs. Oppgavene, som gjelder bruk med over 5 dekar jordbruksareal, er gitt klassevis for riket og fylkene i tabell 6 i annet hefte. Tabellen viser også tallet på bruk som har svart ja på spørsmålene i de enkelte herredene. For de naturlige jordbruksområdene finner en tallene i tabell 15 i tredje hefte.

I tabellen på neste side er relativtallene — hvor mange prosent av brukene som har svart ja på spørsmålene — for fylkene og for bruksklassene stilt sammen for tellingene i 1939 og 1949.

Av de 213 441 brukerne med over 5 dekar jordbruksareal, svarte 104 158 eller 48.8 pst. ja på spørsmålet om innlagt vann i kjøkkenet. 99 749 eller 46.7 pst. svarte nei og 9 534 eller 4.5 pst. hadde ikke svart. I 1939 var det 78 153

	Prosent bruk med innlagt vann:					Utlags- vask i kjøkk- enet 1949
	I kjøkkenet		I fjøset		Både i kjøkken og fjøs 1949	
	1939	1949	1939	1949		
Østfold	41.8	51.2	67.4	68.0	45.4	51.5
Akershus	54.5	63.0	55.8	60.5	51.3	57.9
Hedmark	29.7	39.5	34.6	41.2	31.5	31.5
Oppland	35.2	45.4	36.5	44.1	37.5	37.5
Buskerud	50.2	61.4	52.2	58.5	50.0	51.4
Vestfold	60.6	70.0	74.7	74.1	60.8	67.8
Telemark	37.0	51.6	49.3	55.7	43.9	45.2
Aust-Agder	28.4	37.5	47.5	49.4	30.3	41.8
Vest-Agder	28.1	37.6	55.3	55.4	32.5	39.4
Rogaland	38.5	52.3	53.8	61.2	47.5	54.2
Hordaland	29.8	40.6	37.0	43.8	32.7	45.1
Sogn og Fjordane	34.7	47.9	47.9	54.9	42.0	43.7
Møre og Romsdal	52.3	65.1	54.4	62.1	55.6	57.2
Sør-Trøndelag	52.8	66.2	58.8	66.8	58.9	61.8
Nord-Trøndelag	44.5	57.6	52.1	60.5	50.2	53.5
Nordland	19.4	39.3	25.7	38.5	28.7	39.6
Troms	19.7	37.8	31.9	41.7	29.4	37.5
Finnmark	9.3	15.3	6.7	11.6	7.9	17.9
Rikets bygder	36.5	48.8	45.2	51.8	40.6	45.9
Fordelt						
etter jordbruksarealet.						
Kl. 3. 5,1- 10 dekar	20.8	31.2	9.7	14.5	12.1	32.2
» 4. 10,1- 20 »	21.6	34.4	18.6	27.7	21.6	33.8
» 5. 20,1- 35 »	26.7	40.9	34.5	45.5	33.2	38.6
» 6. 35,1- 50 »	34.9	49.9	51.4	61.4	44.9	45.6
» 7. 50,1- 75 »	45.0	61.2	66.3	75.5	57.9	55.2
» 8. 75,1- 100 »	56.2	71.3	79.3	84.4	68.9	64.4
» 9. 100,1- 200 »	70.6	83.2	89.2	92.4	81.6	77.7
» 10. 200,1- 500 »	88.5	93.9	95.9	96.9	92.7	91.3
» 11. 500,1-1000 »	94.0	96.5	97.7	96.5	95.0	96.2
» 12. Over 1000 »	87.8	100.0	90.2	97.3	97.3	100.0

eller 36.5 pst. som svarte ja på spørsmålet. Det var altså 26 000 flere bruk som hadde innlagt vann i kjøkkenet i 1949 enn i 1939.

Av fylkene står Vestfold best med 70.0 pst. ja-svar. Ellers var det over 60 pst. som svarte ja i Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Akershus og Buskerud. De samme fylkene sto best også i 1939. Finnmark står dårligst med 15.3 pst. Nordland og Troms, som også lå langt tilbake i 1939, er nå kommet opp på høyde med flere av de andre fylkene. Det er i det hele tatt i Nord-Norge at tallet på bruk med innlagt vann i kjøkkenet har økt sterkest, fra 18.3 pst. i 1939 til 36.0 pst. i 1949.

Trøndelag står best av landsdelene med 62.2 pst. ja-svar. I de «andre indre bygder» i Trøndelag har 72.2 pst. svart ja. Se ellers tabellen på side 237.

Ser en på bruk av forskjellig størrelse for hele landet under ett, står de små bruk avgjort dårligst med vel 30 pst. ja-svar. Prosenten øker raskt med bruksstørrelsen til 100 i klasse 12. Relativt størst bedring siden 1939 viser de små brukene. Det er ellers framgang for alle klasser, fylker og områder.

På spørsmålet om innlagt vann i fjøset, har av de samme 213 441 brukerne 110 462 eller 51.8 pst. svart ja. 90 621 eller 42.4 pst. har svart nei og 12 358 eller 5.8 pst. har ikke svart. I 1939 var det 96 863 eller 45.2 pst. som svarte ja. Det var altså 13 600 flere i 1949 enn i 1939 som hadde innlagt vann i fjøset. Tallet har ikke økt så sterkt som når det gjelder innlagt vann i kjøkkenet, men til gjengjeld var det allerede i 1939 flere med vann i fjøset enn i kjøkkenet. I 1939 var det ca. 19 000 flere bruk med innlagt vann i fjøset enn i kjøkkenet. I 1949 var forskjellen bare 6 000. I 1939 var det i alle fylker — unntatt Finnmark — noe flere som hadde vann i fjøset enn i kjøkkenet. I 1949 var det flere som hadde innlagt vann i kjøkkenet enn i fjøset i Akershus, Oppland, Buskerud, Møre og Romsdal, Nordland og Finnmark.

Av fylkene står også her Vestfold best, med 74.1 pst. ja-svar, dernest Østfold med 68.0 pst. Over 60 pst. ja-svar var det ellers i Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Rogaland, Akershus og Nord-Trøndelag. Dårligst står Finnmark med 11.6 pst. (I dette fylket var som før nevnt mellom 1/4 og 1/5 av brukene uten driftsbygning ved tellingen.) Rekkefølgen for fylkene er stort sett som i 1939.

Landsdelsvis står Trøndelag best med 63.9 pst. ja-svar, Nord-Norge lavest med 36.4 pst. Av områdene kommer «andre indre bygder» i Trøndelag høyest med 75.4 pst., tett fulgt av Jærens sletteland og dal- og fjellbygdene i Trøndelag, der 74.9 pst. har svart ja.

For bruk av forskjellig størrelse øker prosenten fra 14.5 i klasse 3 til 97.3 i klasse 12. Når prosenten i klasse 3 er så lav, må en huske på at for det første er ca. 10 pst. (2 326) av brukene uten driftsbygning, for det annet er bortimot 1/3 av brukene i denne klassen uten kyr. Av de 213 441 brukene med over 5 dekar jordbruksareal, var det i alt ca. 21 000 som ikke hadde ku. Holder en disse brukene utenfor, stiger prosenten for bruk med innlagt vann i fjøset fra 51.8 til 57.4.

Av brukene med inntil 20 dekar jordbruksareal, er det flere med innlagt vann i kjøkkenet enn i fjøset. For de større brukene er det motsatt.

Som nevnt var det i alt 104 158 bruk med innlagt vann i kjøkkenet og 110 462 med innlagt vann i fjøset. Av disse hadde 86 755 innlagt vann både i kjøkken og fjøs. Dette svarer til 40.6 pst. av brukene over 5 dekar. Fylkesvis varierer det mellom 7.9 pst. i Finnmark og 60.8 pst. i Vestfold. Landsdelsvis veksler prosenten mellom 26.5 i Nord-Norge og 54.9 i Trøndelag, områdevis mellom 21.4 i fjord- og dalbygdene i Nord-Norge og 66.9 i «andre indre bygder» i Trøndelag.

Prosenten øker med økende bruksstørrelse fra 12.1 for brukene mellom 5 og 10 dekar til 57.9 for brukene mellom 50 og 75 dekar og 97.3 for brukene over 1 000 dekar.

Spørsmålet om utslagsvask i kjøkkenet var nytt ved denne tellingen. 97 992 eller 45.9 pst. av de 213 441 brukerne med over 5 dekar jordbruksareal svarte ja på dette spørsmålet. 103 826 eller 48.6 pst. svarte nei og 11 623 eller 5.5 pst. hadde ikke svart.

Prosent bruk som har svart ja på spørsmål om:

	Innlagt vann			Ut- slags- vask i kjøk- kenet	Elektrisitet			Kjøre- vei i alt
	i kjøk- kenet	i fjøset	både i kjøk- ken og fjøs		til lys	til kok- ing	til varme	
A. Østlandet med Telemark.								
I. De sørøstlige slette- bygder.....	63.7	67.2	53.6	61.5	92.0	74.2	13.7	95.3
II. Silurbygdene inne i landet.....	53.7	50.6	43.1	43.7	90.7	61.4	11.1	93.7
III. Mellom- eller skog- bygder.....	44.0	45.4	35.6	36.1	79.2	40.1	9.6	92.3
IV. Dal- og fjellbygder....	45.5	49.7	39.3	38.5	73.6	48.9	15.4	87.1
Tilsammen ...	51.6	53.5	42.9	45.2	83.4	55.4	12.4	92.2
B. Agder.								
V. Kystbygder.....	35.7	46.4	28.3	40.9	86.5	72.6	25.3	88.2
VI. Mellom- eller skog- bygder.....	39.0	56.1	34.1	40.7	70.5	57.7	20.9	89.2
VII. Dal- og fjellbygder....	39.7	65.0	35.4	38.2	71.8	56.8	19.1	88.0
Tilsammen ...	37.6	53.0	31.6	40.4	78.3	64.6	22.7	88.5
C. Vestlandet.								
VIII. Skiferlandskapene ved Boknfjorden.....	58.9	63.4	53.6	62.8	48.1	29.6	12.3	90.6
IX. Jærens sletteland....	67.0	74.9	62.7	69.3	93.9	89.7	48.0	96.7
X. Andre ytre bygder....	45.7	47.2	37.2	46.7	58.0	44.2	17.9	80.4
XI. Indre bygder.....	57.3	62.8	51.3	51.0	67.3	49.0	20.0	87.0
Tilsammen ...	51.6	55.1	44.4	50.2	64.0	49.2	21.0	84.1
D. Trøndelag.								
XII. Kystbygder.....	46.7	44.4	36.2	46.3	16.2	8.6	5.9	74.4
XIII. Ytre fjordbygder....	56.3	58.8	49.2	51.2	48.3	26.3	13.5	85.7
XIV. Bygder ved Trond- heimsfjorden.....	64.4	64.0	56.5	61.0	80.9	48.7	14.5	95.0
XV. Dal- og fjellbygder....	67.4	74.9	62.3	59.5	60.9	37.3	9.3	93.0
XVI. Andre indre bygder...	72.2	75.4	66.9	66.8	75.9	46.1	22.4	94.8
Tilsammen ...	62.2	63.9	54.9	58.0	61.7	36.9	13.1	90.0
E. Nord-Norge.								
XVII. Øyer.....	43.4	40.5	31.3	43.9	34.0	9.3	4.8	73.7
XVIII. Kystbygder.....	35.8	35.6	26.0	36.3	27.3	16.6	11.0	74.1
XIX. Fjord- og dalbygder...	29.0	30.1	21.4	29.4	33.6	12.0	5.3	78.1
XX. Innlandsbygder.....	32.9	45.0	27.1	32.1	32.8	11.5	4.4	77.4
Tilsammen ...	36.0	36.4	26.5	36.4	32.0	12.3	6.6	75.5
Rikets bygder.....	48.8	51.8	40.6	45.9	65.6	44.0	14.3	86.4
1. De beste jordbruksbygder..	61.5	63.0	52.3	57.6	89.1	66.9	16.3	94.9
2. Mellom- eller skogbygder...	43.1	47.3	35.3	37.0	77.6	43.3	11.6	91.7
3. Kystbygder.....	43.2	44.2	33.8	44.1	48.5	33.0	14.1	78.7
4. Indre bygder.....	47.9	53.4	41.8	43.2	60.8	39.0	14.3	85.7

Stort sett ligger prosenten for bruk med utslagsvask noe lavere enn prosenten for bruk med innlagt vann i kjøkkenet, slik at rekkefølgen fylkesvis, områdevis og klassevis stort sett blir den samme. I noen fylker og områder er det dog flere bruk med utslagsvask enn med innlagt vann i kjøkkenet. Mest iøynefallende er dette i kystbygdene og i mellom- eller skogbygdene i Agder, i skiferlandskapene ved Boknfjorden, Jærens sletteland og andre ytre bygder på Vestlandet. I Nord-Norge finner en dette forhold særlig i Finnmark. Av størrelsesklassene er det bare klasse 3 som har flere bruk med utslagsvask enn med innlagt vann i kjøkkenet.

Ser en på alle disse oppgavene over vannforsyningen under ett, viser det seg at de beste jordbruksbygder står gunstigst, dernest de indre bygder. Kystbygdene ligger dårligst an, men skiller seg ikke noe vesentlig ut fra mellom- eller skogbygdene.

Bruk av elektrisitet.

Også disse oppgavene gjelder bare bruk med over 5 dekar jordbruksareal. Spørsmålene var de samme som i 1939 og 1929: om det ble brukt elektrisitet til lys, koking eller varme.

Opgavene er tatt inn i tabell 6 i annet hefte, klassevis for riket og fylkene. Samme tabellen gir også tallet på ja-svar for de enkelte herreder. Tallene for de naturlige jordbruksområder finner en i tabell 15 i tredje hefte.

Sammenstillingen på neste side viser hvor stor prosent av brukerne det er som har svart ja på spørsmålene i de enkelte fylker og ved bruk av forskjellig størrelse. Tallene for 1929 kan ikke uten videre sammenliknes med tallene fra 1939 og 1949. I 1929 ble brukene gruppert etter innmarksarealet, ved de senere tellinger etter jordbruksarealet. Da det her gjelder bruk med over 5 dekar jordbruksareal, vil inndelingsgrunnlaget føre til at det kommer med noen flere bruk ved inndeling etter jordbruksareal enn etter innmarksareal. For fylkene fører ikke dette til nevneverdige endringer. Det blir større forskyvning klassene imellom ved inndeling etter bruksstørrelse. Da klassegrensene som ble brukt i 1929 heller ikke faller sammen med dem som ble brukt i 1939 og 1949, har en ikke tatt med relativtallene for bruk av forskjellig størrelse i 1929.

For 140 045 eller 65.6 pst. av brukene med over 5 dekar jordbruksareal ble det svart ja på spørsmålet om elektrisk lys i 1949. 65 064 eller 30.5 pst. svarte nei og 8 332 eller 3.9 pst. svarte ikke på spørsmålet. I 1939 var det 104 900 eller 48.9 pst. som hadde elektrisk lys, i 1929 var det 92 400. Siste 10-året viser en stigning på 35 000, mot knapt 13 000 i forrige 10-år.

Mest alminnelig er det med elektrisk lys i Vestfold, hvor 95.3 pst. har svart ja. Ellers kommer bare Akershus over 90 pst., mens Østfold, Buskerud, Oppland og Aust-Agder har mellom 80 og 90 pst. ja-svar. Finnmark står dårligst med 18.1 pst. ja-svar, dernest Troms og Nordland med henholdsvis 31.8 og 35.0 pst.

Landsdelsvis står Østlandet best, med elektrisk lys ved 83.4 pst. av brukene

Bruken av elektrisitet ved bruk med over 5 dekar jordbruksareal.

	Prosent bruk som har svart ja på spørsmål om elektrisitet								
	til lys			til koking			til varme		
	1929	1939	1949	1929	1939	1949	1929	1939	1949
Østfold	70.4	71.5	87.4	33.9	41.2	75.5	14.8	10.1	18.3
Akershus	80.6	80.3	90.4	26.0	33.0	62.8	9.3	4.9	9.3
Hedmark	59.4	61.4	76.9	12.4	15.0	32.0	4.6	3.4	9.2
Oppland	51.0	62.1	83.4	17.8	25.7	53.3	6.6	5.8	12.3
Buskerud	60.3	70.5	86.3	20.4	29.3	68.4	6.1	4.3	15.5
Vestfold	86.8	90.2	95.3	38.5	41.5	76.7	7.0	3.8	11.4
Telemark	41.3	48.9	74.4	10.9	19.2	53.0	4.2	3.9	14.9
Aust-Agder	55.3	56.8	80.1	28.1	23.7	63.2	9.0	2.9	12.3
Vest-Agder	56.9	59.6	77.0	19.4	25.4	65.5	9.4	6.8	29.8
Rogaland	45.5	54.7	69.7	14.1	29.2	58.7	4.8	7.1	33.8
Hordaland	41.9	45.3	59.6	14.2	19.4	46.0	4.7	4.3	13.4
Sogn og Fjordane	31.0	37.1	63.0	9.4	16.9	48.1	4.4	5.6	21.1
Møre og Romsdal	38.4	45.6	64.8	14.9	21.0	46.2	5.8	7.1	18.7
Sør-Trøndelag	30.3	38.9	57.0	9.6	14.7	28.1	2.7	2.3	6.1
Nord-Trøndelag	47.4	49.8	67.3	15.1	18.0	46.9	6.9	5.8	21.3
Nordland	6.4	15.7	35.0	1.4	3.1	12.8	0.8	1.4	6.9
Troms	13.5	19.1	31.8	3.1	4.9	14.5	1.3	1.8	7.3
Finnmark	2.4	6.9	18.1	0.6	1.0	4.2	0.4	0.5	3.5
Rikets bygder	44.3	48.9	65.6	15.0	19.8	44.0	5.4	4.5	14.3
Fordelt etter jordbruksarealet.									
Kl. 3. 5,1- 10 dek.	-	40.9	56.0	-	15.9	35.8	-	4.0	12.8
» 4. 10,1- 20 »	-	40.5	57.3	-	13.3	34.6	-	3.1	12.4
» 5. 20,1- 35 »	-	41.7	59.9	-	13.4	36.6	-	3.0	12.2
» 6. 35,1- 50 »	-	47.1	65.9	-	16.3	42.4	-	3.4	14.0
» 7. 50,1- 75 »	-	52.7	71.5	-	20.8	49.2	-	4.6	14.9
» 8. 75,1- 100 »	-	60.6	79.5	-	27.2	58.7	-	5.3	16.2
» 9. 100,1- 200 »	-	71.3	88.8	-	39.2	73.7	-	8.2	20.8
» 10. 200,1- 500 »	-	88.2	97.0	-	64.9	90.4	-	18.3	31.4
» 11. 500,1-1000 »	-	96.3	98.2	-	82.4	94.4	-	34.8	42.7
» 12. Over 1000 »	-	87.8	100.0	-	73.1	100.0	-	48.8	54.1

med over 5 dekar jordbruksareal. Dernest kommer Agderfylkene med 78.3 pst., Nord-Norge står dårligst med 32.0 pst.

Innen de enkelte landsdeler er det til dels svært stor forskjell mellom de enkelte områdene. På Vestlandet veksler det således mellom 93.9 pst. på Jæren (mer enn i noe annet område) og 48.1 pst. i skiferlandskapene ved Boknfjorden. I Trøndelag veksler det mellom 80.9 pst. i bygdene ved Trondheimsfjorden og 16.2 pst. i kystbygdene (mindre enn i noe annet område).

94 004 eller 44.0 pst. av brukerne har gitt opp at de bruker elektrisitet til koking. 108 301 eller 50.8 pst. svarte nei og 11 136 eller 5.2 pst. hadde ikke svart. I 1939 var det knapt 42 400 eller 19.8 pst. som ga opp at elektrisitet ble brukt til koking. I 1929 var tallet vel 31 200 eller 15.0 pst. Tallet på bruk der det ble nyttet elektrisitet til koking, økte altså med bortimot 52 000 siste 10-års-

periode. I forrige 10-årsperiode var det en øking på vel 11 000. I tiden mellom tellingene i 1929 og 1939 økte tallet på bruk med elektrisitet til lys vel så raskt som tallet på bruk med elektrisitet til koking. I tiden mellom tellingene i 1939 og 1949 derimot, har tallet på bruk med elektrisk koking økt langt sterkere enn tallet på bruk med elektrisk lys. Til dette kommer at siste 10-årsperiode i det hele viser en mye sterkere øking i tallet på bruk som nytter elektrisitet enn forrige periode gjorde.

Elektrisitet til koking er mest vanlig i Vestfold, der den blir nyttet ved 76.7 pst. av brukene. Deretter kommer Østfold med 75.5 pst. I Finnmark er det bare 4.2 pst. av brukene som har elektrisitet til koking, i Nordland 12.8 pst. og i Troms 14.5 pst. Relativt få er det også i Sør-Trøndelag (28.1 pst.) og i Hedemark (32.0 pst.).

Landsdelsvis varierer det mellom 64.6 pst. i Agderfylkene og 12.3 pst. i Nord-Norge. Også når det gjelder koking, er det Jærens sletteland og kystbygdene i Trøndelag som danner ytterpunktene av jordbruksområdene — med henholdsvis 89.7 og 8.6 pst.

30 570 eller 14.3 pst. av brukerne med over 5 dekar jordbruksareal ga opp at det ble brukt elektrisitet til varme, 167 319 eller 78.4 pst. svarte nei og 15 552 eller 7.3 pst. hadde ikke svart. I 1939 var det 9 600 eller 4.5 pst. som svarte ja og i 1929 knapt 11 300 eller 5.4 pst. Tallet er altså mer enn tredoblet i løpet av de siste 10 år.

Relativt flest med elektrisitet til varme er det i Rogaland, 33.8 pst., dernest i Vest-Agder, 29.8 pst. Over 20 pst. er det ellers bare i Nord-Trøndelag og Sogn og Fjordane. Dårligst står Finnmark med 3.5 pst.

Av landsdelene står Agderfylkene best med 22.7 pst. På Vestlandet blir det nyttet elektrisitet til varme ved 21.0 pst. av brukene. Nord-Norge står dårligst med 6.6 pst. For de enkelte jordbruksområdene veksler det mellom 48.0 pst. på Jæren og 4.4 pst. i innlandsbygdene i Nord-Norge.

Bruken av elektrisitet til lys, koking og varme er mest vanlig ved de større bruk. Alle brukene med over 1 000 dekar jordbruksareal nytter elektrisitet til lys og koking, og 54.1 pst. bruker den til varme. Etter som bruksstørrelsen synker, blir det relativt færre som har elektrisitet. For elektrisitet til lys synker prosenten til 56.0 for brukene mellom 5 og 10 dekar. For koking er prosenten lavest, 34.6, ved brukene mellom 10 og 20 dekar, og elektrisitet til varme er forholdsvis minst vanlig ved brukene mellom 20 og 35 dekar — 12.2 pst. For brukene mellom 5 og 20 dekar er prosenten ubetydelig høyere.

Tallene for områdegruppene viser at elektrisitet er mest vanlig i de beste jordbruksbygder, der 89.1 pst. av brukene har elektrisitet til lys, 66.9 pst. til koking og 16.3 pst. til varme. Etter denne områdegruppen kommer mellom- eller skogbygdene og de indre bygder. Kystbygdene står dårligst. Her blir det nyttet elektrisitet til lys ved 48.5 pst. av brukene, til koking ved 33.0 pst. og til varme ved 14.1 pst. Når det gjelder elektrisitet til varme, er relativtallet for mellom- eller skogbygdene litt lavere enn for de indre bygder og kystbygdene.

Kjørevei til bruket.

For brukene med over 5 dekar jordbruksareal ble det spurt om det var kjørevei til bruket, og i tilfelle hvilken stand den var i. Tilsvarende oppgaver ble også hentet inn i 1939.

Oppgavene er tatt inn klassevis for rikets bygder og for fylkene i tabell 6 i annet hefte. I samme tabellen er også tallet på dem som har svart ja på spørsmålet om kjørevei, tatt inn for de enkelte herreder. Oppgavene for de naturlige jordbruksområder er tatt inn i tabell 15 i tredje hefte.

Ved 184 338 eller 86.4 pst. av de 213 441 brukene med over 5 dekar jordbruksareal, var det gitt opp å være kjørevei. 21 250 eller 9.9 pst. svarte nei og 7 853 eller 3.7 pst. svarte ikke på spørsmålet. I 1939 var det 177 530 eller 82.8 pst. som svarte ja på spørsmålet om kjørevei. Det var altså vel 6 800 flere bruk med kjørevei i 1949 enn i 1939.

Finmark er dårligst stilt med hensyn til kjørevei til brukene, med 58.2 pst. ja-svar. Mellom 76 og 80 pst. som svarte ja var det i Sogn og Fjordane, Troms, Nordland og Hordaland. Ellers er prosenten over 86 i alle fylkene, høyest i Vestfold med 96.4.

Av landsdelene står Østlandet best med kjørevei til 92.2 pst. av brukene. Nord-Norge står dårligst med 75.5 pst. Av jordbruksområdene står Jæren best med 96.7 pst., dårligst er det i øybygdene og kystbygdene i Nord-Norge og kystbygdene i Trøndelag med ca. 74 pst.

Klassevis for rikets bygder øker prosenten med økende bruksstørrelse fra 71.4 i klasse 3 til 100 i klasse 12.

Svarene på spørsmålet om veienes tilstand fordelte seg slik:

	Bruk med kjørevei	Herav:			
		Svært god	God	Dårlig	Ubesvart
1949					
Tallet på bruk	184 338	42 911	88 077	51 413	1 937
I prosent	100	23.3	47.8	27.9	1.0
1939					
Tallet på bruk	177 530	44 030	85 561	44 224	3 715
I prosent	100	24.8	48.2	24.9	2.1

I 1949 var det vel 1 100 færre bruk enn i 1939 med svært god vei, mens det var vel 2 500 flere med god vei og knapt 7 200 flere med dårlig vei. Relativt sett — i forhold til tallet på bruk med vei i alt — er det bare tallet på dårlige veier som har økt. Oppgavene gir ikke noe svar på om dette forholdet skyldes økte krav til veienes beskaffenhet, eller en faktisk forverring av veienes tilstand.

Tallene for bruk av forskjellig størrelse viser at i klasse 5 (20.1—35 dekar)

er bare 19.8 pst. av veiene betegnet som svært gode. Prosenten øker med bruksstørrelsen til 62.2 i klasse 12. I klasse 9 (100.1—200 dekar) er relativt flest veier gitt opp som gode, 50.7 pst. Det er liten forskjell mellom klassene. Prosenten synker med så vel økende som avtakende bruksstørrelse, til 45.6 i klasse 3 og 37.8 i klasse 12. Relativt mest dårlige veier er det ved de små brukene. Prosenten går ned fra 32.9 i klasse 4 (10.1—20 dekar) til 4.7 i klasse 11 (500.1—1 000 dekar). Brukene over 1 000 dekar er alle ført opp med svært god eller god vei.

På Østlandet og i Agderfylkene er 1/4 av veiene gitt opp som svært gode, i Nord-Norge 17.1 pst. I Nordland er bare 14.1 pst. av veiene betegnet som svært gode, mens det for Vestfold, Rogaland og Akershus nærmer seg 30 pst. På Jæren er 38.0 pst. ført opp som svært gode.

I Nord-Norge er 51.6 pst. av veiene betegnet som gode, på Østlandet 44.7 pst. Fylkesvis veksler det mellom 55.0 pst. i Møre og Romsdal og 41.2 pst. i Oppland.

Størst prosent dårlige veier er det i Trøndelag — ved 1/3 av alle bruk med kjørevei. Relativt færrest dårlige veier har Agder med 23.2 pst. Fylkesvis veksler det mellom 36.3 pst. dårlige veier i Sør-Trøndelag og 20.0 pst. i Rogaland. Av områdene har kystbygdene i Trøndelag relativt flest dårlige veier, 46.3 pst., mens Jærens sletteland har relativt færrest, 10.9 pst.

I store trekk kan en si at det er mest vanlig med kjørevei i de beste jordbruksbygder. Her er også relativt færrest bruk med dårlig vei. Forholdsvis flest uten vei er det i kystbygdene, og disse strøkene har relativt færrest bruk med veier som er betegnet som svært gode.

Vanningsanlegg.

Ved tellingen i 1949 ble det som i 1939, spurt om det var vanningsanlegg ved brukene med over 5 dekar jordbruksareal, og i så fall om det var trykkvann, risleanlegg eller pumpeanlegg.

Oppgavene for fylkene og klassevis for hele riket er tatt inn i tabell 7 i annet hefte. I tabell 17 i tredje hefte finner en oppgavene for de naturlige jordbruksområder.

I alt 3 305 bruk svarte ja på spørsmålet om vanningsanlegg i 1949, mot 3 103 i 1939. Økingen er liten i denne 10-årsperioden, men det har i denne tiden vært vanskelig både for rør og annet utstyr. Det som preger oppgavene, er den store nedgang i tallet på risleanlegg i de strøk av landet hvor denne vanningsform fra gammelt av har vært brukt — i Nord-Gudbrandsdalen og indre Sogn. På den annen side har tallet på trykkvanns- og pumpeanlegg økt.

Tallet på anlegg var:

	Trykkvann	Risleanlegg	Pumpeanlegg	Uopp-gitt
1949.....	1 113	403	961	838
1939.....	843	1 302	490	468

Ved noen få bruk ble det nyttet mer enn en av disse vanningsformene.

Flest bruk med vanningsanlegg var det i Oppland — 833. Av disse var

222 i Skjåk og 195 i Lom. Sogn og Fjordane er nr. 2 av fylkene med 354 bruk som har vanningsanlegg, av disse var 93 i Lærdal og 66 i Luster. Akershus er nr. 3 med 318 anlegg. 100 av disse var i Asker.

Tallene for jordbruksområdene viser at henimot halvdel (1 500) av brukene med vanningsanlegg ligger i de indre bygder. Av disse er 838 i dal- og fjellbygdene på Østlandet — herav 716 i dal- og fjellbygdene i Oppland. 540 er i de indre bygder på Vestlandet, av disse er 327 i de indre bygder i Sogn og Fjordane og 139 i de indre bygder i Hordaland.

Ved brukene med mellom 5 og 100 dekar jordbruksareal er det trykkvannsanlegg som er det mest vanlige. Ved de større brukene er det flest pumpeanlegg.

Avlingen.

Den offisielle høststatistikken omfatter: 1. Landbruksdirektørens foreløpige meldinger om høstutsiktene for de forskjellige slags jordbruks- og hagebruksvekster ved utgangen av vekstmånedene mai — september, med en foreløpig beregning av høstutbyttet ved utgangen av september. 2. Byråets endelige beregninger av avlingsresultatet for jordbruksvekstene etter herredsvise oppgaver, innhentet av jordstyrene (fra 1925 av). 3. Byråets beregninger av hagebrukets avkasting etter oppgaver som siden 1933 er blitt innhentet fra hagebruksfunksjonærene.

A. Jordbruket.

Tabellen nedenfor viser avlingen i 1949 for hele landet under ett.

	Areal i 1949 dekar	Avling i kg pr. dekar	Beregnet avling i 1949		Pst. av middels- år	Kvali- tet ¹⁾
			Tonn	1000 f.e.		
Høsthvete.....	7 133	226.8	1 618	1 618	95.7	4.0
Vårhvete.....	301 142	217.1	65 373	65 373	95.7	3.7
Høstrug.....	5 634	225.4	1 270	1 270	97.7	3.9
Vårrug.....	4 264	185.7	792	792	93.8	3.9
Bygg.....	399 563	215.6	86 144	86 144	87.2	3.6
Havre.....	758 499	215.2	163 257	136 048	90.0	3.4
Blandkorn.....	38 982	248.0	9 669	8 790	92.2	3.6
Erter.....	4 872	199.7	973	973	93.1	3.6
Korn og erter i alt.....	1 520 089	216.5	329 096	301 008	90.4	3.7
Potet.....	582 410	1 886.5	1 098 718	244 160	85.6	3.8
Fôrnepe.....	47 453	4 104.2	194 758	16 230	87.4	3.7
Kålrot.....	71 802	3 923.1	281 683	31 298	88.0	3.6
Fôrbete.....	23 861	4 772.5	113 876	12 653	95.9	4.2
Fôrmargkål.....	11 263	5 016.1	56 496	6 277	94.5	4.2
Grønnfôr (tørt).....	163 607	505.5	82 706	33 082	91.8	3.8
Høy fra eng på dyrket jord....	4 864 775	547.1	2 661 361	1 064 544	104.1	4.1
» » natureng på innmark..	1 097 301	299.4	328 573	131 429	98.1	3.9
» » seterløkker.....	153 033	257.1	39 346	15 738	85.3	3.9
» » utslåtter.....	225 430	137.3	30 945	12 378	90.3	3.5
Halm.....	1 520 089	291.3	442 740	107 985	90.9	3.6
I alt 1000 f.e....				1 976 782	97.1	

¹⁾ Kvaliteten er betegnet med 5=særdeles god, 4=meget god, 3=god, 2=mindre god og 1=dårlig.

	Høst- hvete	Vår- hvete	Høst- rug	Vår- rug	Bygg	Havre	Bland- korn	Erter	Korn og erter i alt
A. Østlandet med Telemark.									
I. De sørøstlige slette- bygder	915.8	34 096.6	889.3	395.6	7 993.1	66 934.8	1 451.0	247.0	112 923.2
II. Silurbygdene inne i landet	321.7	14 010.8	155.4	120.9	18 762.5	26 653.9	5 759.2	515.3	66 299.7
III. Mellom- eller skog- bygder	107.3	11 599.7	143.9	103.7	5 911.9	33 297.5	439.5	59.9	51 663.4
IV. Dal- og fjellbygder....	34.1	1 105.2	38.7	86.7	11 900.3	4 360.8	1 912.6	80.5	19 518.9
Tilsammen ...	1 378.9	60 812.3	1 227.3	706.9	44 567.8	13 1247.0	9 562.3	902.7	250 405.2
B. Agder.									
V. Kystbygder	73.9	762.9	12.7	14.8	84.6	2 330.1	2.9	18.6	3 300.5
VI. Mellom- eller skog- bygder	18.0	371.8	0.8	7.6	139.1	1 514.2	2.2	1.8	2 055.5
VII. Dal- og fjellbygder....	5.2	57.2	0.2	1.2	120.0	395.3	0.6	4.3	584.0
Tilsammen ...	97.1	1 191.9	13.7	23.6	343.7	4 239.6	5.7	24.7	5 940.0
C. Vestlandet.									
VIII. Skiferlandskapene ved Boknfjorden	2.9	29.2	—	—	213.0	612.2	4.2	3.2	864.7
IX. Jærens sletteland	11.1	177.5	10.0	36.4	5 278.4	6 102.5	7.0	14.4	11 637.3
X. Andre ytre bygder ...	30.6	313.8	3.4	2.7	2 401.7	3 079.5	9.7	1.7	5 843.1
XI. Indre bygder	9.0	276.0	5.6	1.7	3 932.1	2 877.1	10.9	4.8	7 117.2
Tilsammen ...	53.6	796.5	19.0	40.8	11 825.2	12 671.3	31.8	24.1	25 462.3
D. Trøndelag.									
XII. Kystbygder	7.6	41.6	0.6	0.1	1 451.4	1 203.4	2.4	0.4	2 707.5
XIII. Ytre fjordbygder	6.3	175.1	0.3	0.6	2 641.5	1 395.4	5.3	0.8	4 225.3
XIV. Bygder ved Trond- heimsfjorden	69.9	2 089.2	6.4	11.8	16 169.6	9 131.4	47.8	18.7	27 544.8
XV. Dal- og fjellbygder....	0.9	36.4	0.3	—	2 386.6	527.2	4.3	0.3	2 956.0
XVI. Andre indre bygder ...	3.8	218.8	—	0.3	5 741.9	2 523.2	5.1	0.7	8 493.8
Tilsammen ...	88.5	2 561.1	7.6	12.8	28 391.0	14 780.6	64.9	20.9	45 927.4
E. Nord-Norge.									
XVII. Øyer	—	1.8	—	—	66.9	27.0	0.8	—	96.5
XVIII. Kystbygder	0.2	6.6	1.0	0.2	303.1	157.1	0.6	0.5	469.3
XIX. Fjord- og dalbygder ..	—	2.4	1.3	7.9	342.9	81.6	1.6	—	437.7
XX. Innlandsbygder	—	0.8	—	—	302.9	52.5	1.4	—	357.6
Tilsammen ...	0.2	11.6	2.3	8.1	1 015.8	318.2	4.4	0.5	1 361.1
Rikets bygder	1 618.3	65 373.4	1 269.9	792.2	86 143.5	163 256.7	9 669.1	972.9	329 096.0
1. De beste jordbruksbygder .	1 321.4	50 403.3	1 061.1	564.7	48 416.6	109 434.8	7 269.2	798.6	219 269.7
2. Mellom- eller skogbygder ..	125.3	11 971.5	144.7	111.3	6 051.0	34 811.7	441.7	61.7	53 718.9
3. Kystbygder	118.6	1 301.8	18.0	18.4	6 949.2	8 192.5	21.7	22.0	16 642.2
4. Indre bygder	53.0	1 696.8	46.1	97.8	24 726.7	10 817.7	1 936.5	90.6	39 465.2

tonn i 1949.

Potet	Rot- vekster og førmarg- kål	Grønn- fôr	Høy fra eng på dyrket jord	Høy fra natureng	Høy fra seter- løkker	Høy fra ut- slåtter	Høy i alt	Halm	1 000 förenheter i alt
224 977.3	188 940.3	6 137.9	454 527.9	3 386.6	63.1	529.4	458 507.0	142 984.9	392 912.2
184 945.4	95 370.3	4 516.0	188 676.7	7 071.5	1 257.4	251.7	197 257.3	81 669.5	213 353.0
125 364.1	60 239.1	9 066.6	261 214.9	19 537.4	3 224.0	2 063.0	286 039.3	74 245.0	216 171.3
62 693.0	18 729.8	20 868.5	188 414.0	30 755.4	28 907.6	2 203.6	250 280.6	24 785.4	148 736.5
597 979.8	363 279.5	40 589.0	1 092 833.5	60 750.9	33 452.1	50 47.7	1 192 084.2	323 684.8	971 173.0
19 877.1	11 644.0	1 033.2	55 610.6	2 403.1	9.5	224.1	58 247.3	4 614.7	33 437.8
17 458.5	4 456.5	1 642.7	52 335.0	2 280.7	86.5	1 362.3	56 064.5	3 118.0	29 992.8
6 776.9	568.6	1 073.6	23 396.0	2 330.2	243.6	2 409.3	28 379.1	1 029.3	14 110.2
44 112.5	16 669.1	3 749.5	131 341.6	7 014.0	339.6	3 995.7	142 690.9	8 762.0	77 540.8
7 732.6	8 178.5	113.5	12 702.4	255.5	—	3.2	12 961.1	1 153.5	8 887.5
72 654.6	82 954.1	615.3	68 792.4	325.1	—	262.8	69 380.3	13 977.2	67 085.1
97 709.7	25 266.0	5 605.1	306 980.1	81 628.4	540.5	2 406.4	391 555.4	9 038.9	190 664.2
80 313.4	32 598.5	6 568.3	262 344.2	50 514.8	2 089.6	5 849.5	320 798.1	10 437.2	161 270.7
258 410.3	148 997.1	12 902.2	650 819.1	132 723.8	2 630.1	8 521.9	794 694.9	34 606.8	427 907.5
12 061.6	4 384.8	1 677.7	45 002.8	5 211.7	21.5	162.7	50 398.7	4 883.3	27 584.8
11 942.3	10 841.5	1 109.7	48 267.3	1 592.9	221.8	376.6	50 458.6	7 652.4	30 061.3
82 879.3	66 836.0	1 544.0	196 431.1	1 907.3	193.7	272.6	198 804.7	42 666.3	141 000.6
9 466.7	4 796.6	3 277.6	70 912.1	5 421.3	1 759.9	1 434.7	79 528.0	4 668.0	39 640.3
18 734.9	25 970.4	1 309.6	77 972.4	1 565.3	476.8	282.4	80 296.9	13 010.2	50 283.6
135 084.8	112 829.3	8 918.6	438 585.7	15 698.5	2 673.7	2 529.0	459 486.9	72 880.2	288 570.6
20 836.2	683.4	2 688.7	90 448.8	51 227.0	62.2	1 808.7	143 546.7	169.1	63 320.1
20 112.1	1 996.4	4 422.0	96 552.4	23 603.9	16.3	1 513.3	121 685.9	986.6	55 772.4
16 739.2	818.9	5 971.9	111 374.5	31 696.6	98.8	5 246.6	148 416.5	1 029.0	66 223.1
5 442.9	1 538.2	3 464.4	49 405.7	5 858.2	73.1	2 282.3	57 619.3	621.5	26 275.1
63 130.4	5 036.9	16 547.0	347 781.4	112 385.7	250.4	10 850.9	471 268.4	2 806.2	211 590.7
1 098 717.8	646 811.9	82 706.3	2 661 361.3	328 572.9	39 345.9	30 945.2	3 060 225.3	442 740.0	1 976 782.6
573 189.2	442 279.2	12 926.7	921 130.5	12 946.0	1 514.2	1 319.7	936 910.4	282 451.4	823 238.4
142 822.6	64 695.6	10 709.3	313 549.9	21 818.1	3 310.5	3 425.3	342 103.8	77 363.0	246 164.1
182 539.0	54 816.1	16 536.4	642 862.0	165 667.0	871.8	6 491.8	815 892.6	27 345.0	400 840.6
200 167.0	85 021.0	42 533.9	783 818.9	128 141.8	33 649.4	19 708.4	965 318.5	55 580.6	506 539.5

Ved omregningen til førenheter har en brukt følgende forholdstall: 1 f.e. = 1 kg hvete, rug, bygg eller erter, 1.2 kg havre, 1.1 kg blandkorn, 4.5 kg poteter, 9 kg kålrot, førbete eller førmargkål, 12 kg førnepe, 2.5 kg høy eller tørt grønnfôr og 4.1 kg halm.

I tillegg til denne beregnede avlingsmengde kommer utbyttet av beitene — beregnet til noe over 850 mill. f.e. i 1949, mot 830 mill. f.e. i 1939.

Når en skal dømme om de oppgitte prosentene i forhold til middelsår, må en huske på at begrepet middelsår nærmest betegner den avlingsmengden en regner med å få i jamt gode år, når intet uforutsett støter til. Se mer herom side 250.

Avlingen i 1949 for de enkelte fylker finner en i Statistiske Meldinger nr. 7 for 1950, og dessuten i Jordbruksstatistikk 1949 (N. O. S. XI 44). Tabellen på side 244 og 245 viser høstutbyttet i 1949 for de naturlige jordbruksområder.

Tabellen på side 247 viser i prosent hvor stor del henholdsvis korn, potet, rotvekster og stråfôr utgjør av hele avlingen (regnet i førenheter) innen de enkelte jordbruksområder, og hvor stor del av avlingen det er som faller på hvert av områdene. For at tallene ikke skulle bli påvirket av tilfeldigheter i dette enkelte års høstutbytte, er det regnet med middelsårsavling.

På side 134 i tredje hefte av Jordbrukstillingen 1939 finner en de tilsvarende beregninger for 1939.

For hele landet utgjør kornavlingen 16.4 pst., potetene 14.0 pst., rotvekstene 3.6 pst. og stråfôret 66.0 pst. I 1939 var prosenttallene i samme rekkefølge 18.9, 11.3, 5.1 og 64.7. Korn og rotvekster utgjør en mindre del, poteter og stråfôr en større del av avlingen i 1949 enn i 1939.

På Østlandet utgjør kornet 24.2 pst. av avlingen, i Trøndelag 18.5 pst., men i Nord-Norge bare 0.8 pst. I silurbygdene på Østlandet faller 29.3 pst. av avlingen på kornet. Over 20 pst. er det ellers i de sørøstlige slettebygder og i mellom- eller skogbygdene på Østlandet og i bygdene ved Trondheimsfjorden. I øybygdene i Nord-Norge faller bare 0.2 pst. av avlingen på kornet.

Det er langt mindre variasjoner distriktsvis når det gjelder potetene. I Agder utgjør potetavlingen 15.8 pst. av det hele, på Østlandet 15.0 pst., på Vestlandet 14.4, i Trøndelag 12.8 og i Nord-Norge 9.5 pst. Innen jordbruksområdene spiller potetene relativt størst rolle på Jæren, hvor de utgjør 24.0 pst. av hele avlingen. Også for skiferlandskapene ved Boknfjorden og silurbygdene på Østlandet er prosenten over 20. Prosenten er lavest for innlandsbygdene i Nord-Norge og dal- og fjellbygdene i Trøndelag, henholdsvis 7.4 og 7.5.

For rotvekstene er variasjonene store. Landsdelsvis veksler det mellom 4.3 pst. av avlingen på Østlandet og 0.3 pst. i Nord-Norge. Områdevis skiller Jæren og skiferlandskapene ved Boknfjorden seg sterkt ut. Her utgjør rotvekstene henholdsvis 13.6 og 11.1 pst. av avlingen. Ellers veksler det mellom 5.8 pst. i de sørøstlige slettebygder og 0.1 pst. i fjord- og dalbygdene i Nord-Norge.

Stråfôret (høy, halm og grønnfôr) utgjør hele 89.4 pst. av avlingen i Nord-Norge. Østlandet kommer lavest med 56.5 pst. I fjord- og dalbygdene i Nord-

*Fordelingen av avlingen innen jordbruksområdene.
Regnet etter middelsårsavl 1949.*

	a) I prosent av hele avlingen var:				b) De enkelte områders del i avlingen. Prosent				
	Korn	Potet	Rotveks-ter	Strå-før	Korn	Potet	Rotveks-ter	Strå-før	I alt
A. Østlandet med Telemark.									
I. De sørøstlige slettebygder	26.7	14.9	5.8	52.6	32.7	21.3	32.0	16.0	20.0
II. Silurbygdene inne i landet	29.3	20.1	5.1	45.5	19.0	15.2	14.8	7.3	10.6
III. Mellom- eller skogbygder	22.3	14.1	2.9	60.7	15.3	11.3	9.1	10.3	11.2
IV. Dal- og fjellbygder	13.8	9.8	1.2	75.2	6.6	5.4	2.6	8.9	7.8
Tilsammen ...	24.2	15.0	4.3	56.5	73.6	53.2	58.5	42.5	49.6
B. Agder.									
V. Kystbygder	10.0	17.4	4.0	68.6	1.0	2.1	1.8	1.7	1.7
VI. Mellom- eller skogbygder	7.7	16.2	1.7	74.4	0.7	1.6	0.7	1.6	1.4
VII. Dal- og fjellbygder	4.7	11.4	0.4	83.5	0.2	0.6	0.1	0.9	0.7
Tilsammen ...	8.1	15.8	2.5	73.6	1.9	4.3	2.6	4.2	3.8
C. Vestlandet.									
VIII. Skiferlandskapene ved Boknfjorden	9.1	21.1	11.1	58.7	0.2	0.6	1.3	0.4	0.4
IX. Jærens sletteland	16.5	24.0	13.6	45.9	3.3	5.6	12.1	2.3	3.2
X. Andre ytre bygder	3.0	12.9	1.5	82.6	1.8	9.0	3.9	12.2	9.8
XI. Indre bygder	4.6	12.0	2.2	81.2	2.2	6.7	4.8	9.6	7.9
Tilsammen ...	5.8	14.4	3.8	76.0	7.5	21.9	22.1	24.5	21.3
D. Trøndelag.									
XII. Kystbygder	11.8	13.3	1.7	73.2	1.0	1.3	0.6	1.5	1.4
XIII. Ytre fjordbygder	16.0	11.3	3.5	69.2	1.5	1.2	1.5	1.6	1.5
XIV. Bygder ved Trondheimsfjorden	22.7	15.5	4.9	56.9	10.0	8.0	9.6	6.2	7.2
XV. Dal- og fjellbygder	9.4	7.5	1.1	82.0	1.1	1.1	0.6	2.5	2.0
XVI. Andre indre bygder	18.8	10.2	5.0	66.0	2.9	1.8	3.5	2.5	2.5
Tilsammen ...	18.5	12.8	3.9	64.8	16.5	13.4	15.8	14.3	14.6
E. Nord-Norge.									
XVII. Øyer	0.2	10.3	0.2	89.3	-	2.3	0.1	4.4	3.2
XVIII. Kystbygder	1.1	10.6	0.4	87.9	0.2	2.1	0.4	3.7	2.8
XIX. Fjord- og dalbygder	0.8	8.6	0.1	90.5	0.2	2.1	0.2	4.6	3.4
XX. Innlandsbygder	1.7	7.4	0.9	90.0	0.1	0.7	0.3	1.8	1.3
Tilsammen ...	0.8	9.5	0.3	89.4	0.5	7.2	1.0	14.5	10.7
Rikets bygder	16.4	14.0	3.6	66.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
1. De beste jordbruksbygder	25.7	17.1	6.1	51.1	65.1	50.6	69.9	32.0	41.4
2. Mellom- eller skogbygder	20.6	14.4	2.8	62.2	15.9	12.9	9.7	11.9	12.6
3. Kystbygder	4.5	12.4	1.5	81.6	5.6	18.1	8.3	25.2	20.4
4. Indre bygder	8.5	10.1	1.7	79.7	13.4	18.4	12.1	30.9	25.6

Norge utgjør stråfåret 90.5 pst. av hele avlingen, i silurbygdene på Østlandet og på Jæren bare knapt 46 pst.

I de beste jordbruksbygder utgjør korn, poteter og rotvekster en større del, stråfåret en mindre del av hele avlingen enn i de andre områdegruppene. Kornet utgjør her 25.7 pst., potetene 17.1 pst., rotvekstene 6.1 pst. og stråfåret 51.1 pst. Kystbygdene skiller seg mest ut fra de beste jordbruksbygder. Kornet utgjør bare 4.5 pst. av avlingen i kystbygdene, potetene 12.4 pst., rotvekstene 1.5 pst. og stråfåret 81.6 pst. Potetene spiller ellers relativt minst rolle i de indre bygder, hvor de utgjør 10.1 pst. av hele avlingen.

Av kornavlingen hadde Østlandet 73.6 pst. De sørøstlige slettebygder alene hadde 32.7 pst. 16.5 pst. falt på Trøndelag — det meste, 10.0 pst., på bygdene ved Trondheimsfjorden. 7.5 pst. falt på Vestlandet — herav 3.3 pst. på Jærens sletteland. Agderfylkene hadde bare 1.9 pst. og Nord-Norge 0.5 pst. av kornavlingen.

Østlandet hadde 53.2 pst. av potetavlingen og Vestlandet 21.9 pst. Agderfylkene kommer lavest med 4.3 pst.

Av rotvekstavlingen hadde Østlandet 58.5 pst. De sørøstlige slettebygder alene hadde 32.0 pst. 22.1 pst. falt på Vestlandet, 15.8 pst. på Trøndelag, 2.6 pst. på Agderfylkene og 1.0 pst. på Nord-Norge.

Av stråfåravlingen hadde Østlandet 42.5 pst., Vestlandet 24.5 pst., Nord-Norge 14.5 pst., Trøndelag 14.3 pst. og Agderfylkene 4.2 pst.

Av hele avlingen (beite og hagebruk ikke regnet med) hadde Østlandet praktisk talt halvparten, 49.6 pst. Vestlandet hadde 21.3 pst., Trøndelag 14.6, Nord-Norge 10.7 og Agderfylkene 3.8 pst.

Fordelingen etter områdegrupper viser at 41.4 pst. av hele avlingen faller på de beste jordbruksbygder. Disse bygdene hadde 65.1 pst. av kornavlingen, 50.6 pst. av potetavlingen, 69.9 pst. av rotvekstavlingen og 32.0 pst. av stråfåret. De indre bygder hadde 25.6 pst. av hele avlingen. De hadde 30.9 pst. av stråfåret, 18.4 pst. av potetene og 12—13 pst. av rotvekstene og kornet. Kystbygdene hadde 20.4 pst. av hele avlingen, 25.2 pst. av stråfåret, 18.1 pst. av potetene og 8.3 pst. av rotvekstene, men bare 5.6 pst. av kornavlingen. 12.6 pst. av hele avlingen falt på mellom- eller skogbygdene. Prosentene varierte mellom 9.7 for rotvekster og 15.9 for korn.

For å vise hvilken rolle de enkelte vekstgrupper spiller ved bruk av forskjellig størrelse, har en i tabellen på neste side foretatt en fordeling av avlingen, beregnet etter arealet innen hver klasse. Avlingen er omregnet til førenheter. Det er regnet med samme avlingsmengde pr. dekar i alle klasser, en har nemlig ingen oppgaver som viser avlingen pr. dekar klassevis. Avkastingen av hagebruket og beitene er ikke tatt med.

Kornets del i det samlede høstutbytte er svært liten ved de minste brukene, men øker jamt med økende bruksstørrelse — fra 1.8 pst. i klasse 1 til 30.5 pst. i klasse 12. For potetene er forholdet helt annerledes. De utgjør 70.3 pst. av avlingen i klasse 1. Prosenten faller sterkt med økende bruksstørrelse til 21.8

	a) I prosent av hele avlingen (regnet i føreheter) var:					b) De enkelte bruksklassers del i avlingen (regnet i føreheter). Prosent				
	Korn	Potet	Rot- vek- ster	Strå- fôr	I alt	Korn	Potet	Rot- vek- ster	Strå- fôr	I alt
Kl. 1 ¹⁾	1.8	70.3	0.5	27.4	100	—	2.1	0.1	0.2	0.4
» 2	4.1	33.6	0.8	61.5	100	0.2	2.2	0.2	0.9	0.9
» 3	5.5	21.8	0.8	71.9	100	0.6	2.9	0.4	2.0	1.9
» 4	7.4	16.9	1.2	74.5	100	3.2	8.5	2.3	7.9	7.0
» 5	8.9	14.4	1.7	75.0	100	7.0	13.2	6.0	14.6	12.9
» 6	10.9	13.4	2.5	73.2	100	8.3	11.9	8.6	13.8	12.4
» 7	12.9	12.6	3.4	71.1	100	13.1	15.0	15.7	18.0	16.7
» 8	16.4	12.5	4.3	66.8	100	11.1	9.8	12.9	11.1	11.0
» 9	22.6	12.6	5.1	59.7	100	29.0	18.8	29.0	18.9	20.9
» 10	28.1	13.3	5.5	53.1	100	23.0	12.7	20.2	10.8	13.4
» 11	29.3	16.4	6.4	47.9	100	3.7	2.4	3.6	1.5	2.0
» 12	30.5	14.7	8.1	46.7	100	0.8	0.5	1.0	0.3	0.5
Rikets bygder ..	16.4	14.0	3.6	66.0	100	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

¹⁾ Se noten side 42.

i klasse 4. For resten av klassene ligger prosenttallene ganske jamt, men det er nedgang klasse for klasse til 12.5 pst. i klasse 8. For de større bruk øker pro-senten igjen til 16.4 for brukene i klasse 11.

Rotvekstene utgjør bare 0.5 pst. av avlingen i klasse 1. Prosenten øker med bruksstørrelsen til 8.1 i klasse 12.

Stråfôrets del i avlingen er liten i klasse 1 — 27.4 pst. For brukene mellom 5 og 75 dekar veksler pro-senten mellom 71.1 og 75.0. For de høyere bruksklasser synker pro-senten med økende bruksstørrelse til 46.7 i klasse 12.

Av hele avlingen faller 20.9 pst. på klasse 9, bruk mellom 100 og 200 dekar. Disse brukene hadde 29.0 pst. av kornet og rotvekstene og knapt 19 pst. av potetene og stråfôret.

Beregningen av det enkelte års høstutbytte bygger etter den nye ordning av høststatistikken (fra 1925) på jordstyrenes oppgaver over avlen pr. dekar i det året det gjelder, mens utgangspunktet før var den beregnede middelsårsavl.

Tabellen på neste side viser hva avlen for årene 1925—1950 i de enkelte årene for hele landet under ett har vært gitt opp til.

Som en vil se, er det store variasjoner i avlen pr. dekar etter som høsten i de enkelte år slår til. De distriktsvise variasjoner i avling pr. dekar er ikke så store som en kanskje kunne ventet i et land som ligger så å si på dyrkingsgren-sen for de fleste vekstslag. Her spiller imidlertid det forhold inn, at etter som dyrkingsmulighetene for en vekst avtar, vil dyrkingen stadig mer bli begrenset til å foregå bare på den jorda som ligger aller gunstigst til, og dyrkingen vil på slike steder ofte også bli viet særlig omhu.

Stor forskjell er det derimot i avlingsresultatet for de enkelte bruk. Selv i dårlige år er det mange bruk som har meget store avlinger, og selv i de beste

År	Hvete	Rug	Bygg	Havre	Blandkorn	Potet	Fôrnepe	Kålrot	Høy fra	
									Eng på dyrket jord	Natur-eng på innmark
Kg pr. dekar										
1925.....	150	174	201	180	208	1 989	4 174	3 804	442	242
1926.....	179	174	193	198	210	1 857	4 002	3 761	432	212
1927.....	166	165	168	189	182	1 212	3 488	3 210	457	232
1928.....	189	170	186	185	192	1 885	3 921	3 170	379	193
1929.....	171	184	185	183	194	1 944	4 341	3 602	400	231
1930.....	159	183	197	204	209	1 622	3 898	3 635	461	251
1931.....	139	156	164	144	148	1 644	3 497	3 396	431	242
1932.....	181	201	214	204	213	2 076	4 465	3 922	411	240
1933.....	181	175	174	184	195	2 013	3 846	3 701	347	180
1934.....	175	171	194	193	188	1 647	3 894	3 606	436	236
1935.....	214	198	198	209	217	1 848	3 823	3 545	442	231
1936.....	189	182	190	201	208	1 833	3 961	3 621	388	196
1937.....	212	190	214	221	215	1 658	4 064	3 536	488	235
1938.....	205	204	208	231	238	1 751	4 175	3 847	504	236
1939.....	189	194	221	231	243	1 592	3 576	3 255	475	234
1940.....	170	176	193	178	212	2 284	4 336	4 111	360	198
1941.....	165	176	190	177	207	1 783	4 157	3 769	397	226
1942.....	169	176	181	171	194	1 496	3 312	2 517	393	199
1943.....	167	175	181	186	200	1 706	3 663	2 950	408	228
1944.....	163	166	166	175	180	1 277	3 327	3 064	433	232
1945.....	179	170	195	193	203	1 721	3 396	2 884	488	256
1946.....	209	200	232	222	247	1 931	3 523	2 681	470	252
1947.....	158	149	207	174	193	1 616	3 383	2 500	432	281
1948.....	231	220	243	240	254	2 242	4 418	4 023	532	286
1949.....	217	208	216	215	248	1 887	4 104	3 923	547	299
1950.....	209	214	237	231	250	1 892	4 270	4 166	578	314

år er det et stort tall bruk som har avlinger som ligger langt under gjennomsnittet. Spredningen av brukene etter avling pr. dekar er meget stor. En viser til Jordbruksstatistikk 1949 (N. O. S. XI 44), hvor det er redegjort for spredningen etter avling pr. dekar i årene 1945—1949.

Ved siden av oppgavene over årets avl pr. dekar, gir jordstyrene også tall for årets høstutbytte i forhold til «middelsåret». Som allerede nevnt, betegner begrepet «middelsårsavl» ikke det faktiske gjennomsnitt i en viss rekke av år, men nærmest den avlingsmengde pr. arealenhet en regner med å få i jamt gode år, når ikke noe uforutsett støter til.

Tabellen på side 252 viser hvordan de enkelte års høstutbytte har vært vurdert i forhold til middelsåret for perioden 1900—1950. Det er bare den mest årsikre veksten, høyet, som i gjennomsnitt nærmer seg 100 pst. av middelsårsavl. Gjennomsnittsprosenten for åkervekstene ligger mellom 88 og 92. For alle vekstslagene under ett, omregnet til fôrenheter, ligger gjennomsnittsprosenten på 95.

Den beregnede middelsårsavl pr. dekar etter jordstyrenes oppgaver, for hvert

femte år i tiden 1925—1950, er nedenfor stilt sammen med oppgavene fra lensmennene for femårsperiodene 1901/05—1916/20.

År	Hvete	Rug	Bygg	Havre	Bland- korn	Erter	Potet	Fôr- nepe	Høy fra		Halm
									Eng på dyr- ket jord	Nat- ur- eng	
Kg pr. dekar											
1901—05	167	174	181	165	179	152	1 585	—	—	—	—
1906—10	172	179	191	171	192	166	1 611	3 854	—	—	323
1911—15	178	180	196	176	192	160	1 702	3 843	—	—	327
1916—20	185	188	207	201	205	177	1 771	3 689	—	—	312
1925....	180	195	203	201	206	189	1 900	4 191	409	233	302
1930....	186	197	205	203	208	185	1 922	4 261	420	246	305
1935....	202	202	209	211	212	192	2 043	4 509	438	226	311
1940....	208	202	220	228	238	204	1 990	4 575	481	252	313
1945....	203	200	220	217	231	188	2 038	4 414	494	274	317
1950....	223	224	243	239	257	219	2 193	4 597	533	305	320

Stort sett gir disse tallene et godt bilde av endringen i middelsåret. De gir uttrykk for den utviklingen som har funnet sted etter århundreskiftet. Resultatene av bedre jordbearbeiding, bedre grøfting, rikeligere og mer passende gjødsling i samband med framskritt i planteforedlingen, kommer her til syne.

For hele landet er middelsårsavlen i 1949 for alle vekstene under ett beregnet til 232.3 f.e. pr. dekar. I 1939 var det 205.2 f.e. pr. dekar. På Østlandet er middelsårsavlen 243.3 f.e. pr. dekar. I Trøndelag og på Vestlandet er det også vel 240 f.e., i Agderfylkene 207.8 og i Nord-Norge 180.0 f.e. pr. dekar. På Jæren og i skiferlandskapene ved Boknfjorden er middelsårsavlen henholdsvis 365.6 og 342.1 f.e. pr. dekar. Ellers veksler det mellom 294.4 f.e. i silurbygdene på Østlandet og 169.8 f.e. i innlandsbygdene i Nord-Norge.

I de beste jordbruksbygder svarer middelsårsavlen til 270.5 f.e. pr. dekar, i mellom- eller skogbygdene til 223.9 f.e., i kystbygdene til 214.7 og i de indre bygder til 203.1 f.e.

Høyet gir minst, potetene og rotvekstene størst utbytte i förverdi i forhold til arealet. Det samlede høstutbytte i förenheter pr. dekar vil derfor bli minst der høyet har en bred plass, og særlig der det er mye natureng og utslåtter, størst der arealet av poteter og rotvekster er relativt stort.

De beste jordbruksbygder har størst middelsårsavl pr. dekar av korn, poteter, kålrot, förbete, grønnför og høy fra utslåtter. Förnepeavlingen er størst i mellom- eller skogbygdene. Kystbygdene har størst avlinger av høy fra eng på dyrket jord, natureng på innmark og av halm. Middelsårsavlingen av för-margkål og av høy fra seterløkker er størst i de indre bygder.

I tabellen på side 253 har en stilt sammen avlingen av korn og erter, pote-

Høstutbyttet i pst. av middelsåret.

År	Hvete ¹	Rug ¹	Bygg	Havre	Bland- korn	Korn og erter i alt	Potet	Fôr- nepe	Høy i alt	Høst- ut- bytte i alt
1900	99	99	93	97	101	99	96	90	83	87
1901	98	98	85	84	83	86	102	95	105	101
1902	79	87	64	68	61	68	78	67	77	76
1903	92	96	97	92	96	94	101	98	102	100
1904	63	80	74	70	76	72	76	85	88	84
1905	98	110	103	100	105	102	114	100	102	104
1906	90	108	97	94	98	96	93	89	95	95
1907	87	92	77	70	66	72	75	82	112	98
1908	104	83	108	110	111	106	104	100	118	113
1909	99	95	92	86	89	88	84	91	103	98
1910	93	85	103	102	108	101	85	88	98	97
1911	85	89	90	84	80	86	83	77	89	86
1912	104	98	103	108	106	106	111	106	111	109
1913	101	92	106	106	109	104	101	102	107	105
1914	84	98	82	73	74	77	101	78	102	94
1915	89	78	89	94	90	91	73	71	91	89
1916	87	68	101	104	105	101	98	92	104	102
1917	85	70	95	93	96	93	105	93	85	90
1918	96	95	98	98	99	98	84	88	94	95
1919	95	92	92	90	96	92	110	96	94	96
1920	91	92	95	90	96	92	91	88	104	99
1921	88	99	75	77	82	79	76	85	101	91
1922	96	101	93	91	94	93	99	87	101	98
1923	85	94	72	64	69	69	82	88	90	84
1924	84	83	90	82	87	85	70	76	106	95
1925	83	89	99	89	101	93	105	100	107	102
1926	98	89	95	99	102	97	97	94	101	98
1927	90	84	83	94	88	89	64	82	107	96
1928	103	88	91	92	93	92	99	92	89	92
1929	93	94	91	91	94	91	102	102	96	96
1930	85	93	96	101	100	98	84	92	108	102
1931	74	79	80	71	71	74	86	82	102	93
1932	97	102	105	100	102	102	108	105	98	100
1933	97	89	85	91	93	89	105	90	80	85
1934	94	87	95	95	91	95	86	91	101	97
1935	106	98	96	99	103	99	91	85	101	98
1936	88	84	87	93	96	90	90	88	87	89
1937	98	88	98	101	99	99	81	90	109	102
1938	97	96	94	102	103	98	87	92	110	103
1939	88	95	96	99	100	96	77	77	99	94
1940	82	87	88	78	89	82	115	95	75	84
1941	83	89	88	82	92	84	88	89	84	84
1942	85	89	84	79	86	82	78	73	82	82
1943	84	88	84	86	89	85	89	83	88	87
1944	82	83	77	81	80	80	66	76	92	84
1945	88	87	88	89	88	88	84	77	98	92
1946	98	94	101	98	102	99	92	78	93	94
1947	74	75	89	75	79	78	76	74	87	83
1948	106	107	102	103	103	104	104	96	101	101
1949	96	98	87	90	92	90	86	87	103	97
1950	94	97	97	97	97	96	86	93	108	102
Gjennomsnittlig 1900—1950...	91	91	91	90	92	91	91	88	97	95

1) Fra og med 1938 vårhvete og høstrug.

Høstutbyttet i rikets bygder 1900—1949.
(Reviderte tall for 1900—1924 og 1941—1945).

År	Korn og erter	Potet	Rotvekster	Høy	Halm	I alt i 1000 f.e. ¹⁾	Beregnet midteldsårsavling i 1000 f.e.	Årets høstutbytte i pst. av middels-år
	Tonn	Tonn	Tonn	Tonn	Tonn			
1900	276 706	553 815	60 541	1 735 175	439 833	1 178 922	1 354 044	87.1
1901	243 211	591 539	94 992	2 186 838	568 653	1 372 916	1 357 189	101.2
1902	193 067	464 116	82 367	1 633 254	402 307	1 036 001	1 360 347	76.2
1903	267 123	608 714	167 615	2 114 295	534 896	1 367 332	1 363 504	100.3
1904	204 754	461 085	159 515	1 859 256	422 238	1 148 197	1 366 666	84.0
1905	293 925	709 238	229 954	2 150 925	503 858	1 426 170	1 369 811	104.1
1906	290 844	604 223	249 055	2 044 826	502 848	1 359 009	1 424 963	95.4
1907	219 304	483 323	233 839	2 342 892	526 151	1 391 964	1 428 119	97.5
1908	322 438	689 390	325 095	2 514 613	585 245	1 619 429	1 430 762	113.2
1909	269 237	564 979	291 472	2 191 630	527 119	1 399 528	1 433 405	97.6
1910	307 424	570 303	307 377	2 061 339	551 720	1 388 964	1 436 044	96.7
1911	269 500	606 328	239 702	1 956 594	455 780	1 292 916	1 496 178	86.4
1912	335 807	809 353	349 813	2 467 595	590 679	1 643 771	1 502 651	109.4
1913	331 753	750 199	326 682	2 377 398	590 277	1 589 671	1 509 157	105.3
1914	249 115	753 271	246 694	2 280 514	411 226	1 428 286	1 515 625	94.2
1915	294 573	549 306	220 135	2 023 103	593 886	1 360 803	1 522 117	89.4
1916	362 419	787 849	276 739	2 403 023	565 706	1 624 103	1 588 049	102.3
1917	335 516	846 142	270 270	1 964 840	526 653	1 428 734	1 594 744	89.6
1918	488 616	779 894	332 977	1 935 971	785 461	1 610 228	1 702 727	94.6
1919	414 080	991 364	375 738	2 012 812	668 720	1 596 106	1 669 618	95.6
1920	372 777	805 233	355 282	2 306 242	607 699	1 617 532	1 636 518	98.8
1921	313 188	701 264	386 918	2 249 708	483 080	1 490 832	1 636 252	91.1
1922	353 552	897 290	400 873	2 252 446	566 771	1 593 993	1 619 591	98.4
1923	255 931	720 941	421 579	2 008 605	440 528	1 342 148	1 602 933	83.7
1924	301 368	626 897	388 170	2 376 680	448 067	1 518 647	1 595 083	95.2
1925	334 606	938 952	532 428	2 428 391	499 606	1 652 366	1 615 801	102.3
1926	354 946	894 585	526 901	2 325 566	515 949	1 622 366	1 652 659	98.2
1927	331 667	605 061	479 002	2 485 503	523 465	1 598 304	1 663 448	96.1
1928	345 194	950 724	555 619	2 081 133	572 297	1 545 307	1 681 831	91.9
1929	321 664	900 020	713 458	2 347 452	504 241	1 616 475	1 688 850	95.7
1930	352 187	765 952	685 557	2 680 581	538 583	1 753 202	1 717 276	102.1
1931	264 617	774 321	625 300	2 540 479	464 714	1 598 594	1 722 025	92.8
1932	359 262	1 035 007	807 774	2 453 161	531 254	1 738 942	1 736 568	100.1
1933	325 078	976 776	701 600	2 037 921	460 151	1 501 456	1 763 113	85.2
1934	345 740	800 543	722 290	2 592 509	522 672	1 751 991	1 805 670	97.0
1935	380 169	916 458	706 507	2 621 220	560 063	1 830 030	1 862 124	98.2
1936	364 705	945 847	717 633	2 301 681	548 891	1 694 042	1 912 768	88.6
1937	408 361	860 551	719 985	2 901 428	605 261	1 968 264	1 928 494	102.2
1938	416 527	937 635	732 733	2 999 719	612 655	2 036 526	1 975 996	103.1
1939	401 360	806 949	828 646	2 863 198	570 244	1 936 179	2 053 063	94.3
1940	338 099	1 307 542	944 115	2 223 009	518 635	1 732 295	2 064 146	83.9
1941	369 608	1 067 689	1 071 254	2 293 803	490 525	1 741 025	2 065 675	84.3
1942	358 733	1 181 684	713 760	2 078 368	605 157	1 652 847	2 025 868	81.6
1943	365 464	1 378 358	599 512	2 157 221	556 481	1 716 384	1 969 257	87.2
1944	329 586	937 662	809 060	2 266 821	544 760	1 648 843	1 959 479	84.1
1945	349 001	1 112 187	776 166	2 604 099	506 615	1 828 697	1 987 990	92.0
1946	377 828	1 204 434	616 924	2 528 727	546 589	1 852 097	1 977 558	93.7
1947	269 444	918 546	524 612	2 488 579	357 180	1 619 648	1 949 505	83.1
1948	357 024	1 454 547	734 789	2 955 671	508 110	2 060 841	2 031 468	101.4
1949	329 096	1 098 718	646 813	3 060 225	442 740	1 976 782	2 035 587	97.1
1950	358 006	1 115 685	723 852	3 205 352	515 245	2 083 835	2 048 566	101.7

¹⁾ Halm medregnet, fra 1934 også grønnfôr, fra 1939 förbete, förmargkål og høy fra seterløkker og utslåtter.

	Gjennomsnittlig høstutbytte pr. år					
	1901-1905	1906-1910	1916-1920	1926-1930	1936-1940	1946-1950
I tonn.						
Hvete	7 377	8 208	19 118	18 837	68 686	66 985
Rug	23 120	24 689	19 950	14 444	8 927	2 900
Bygg	57 241	65 190	106 005	106 186	113 040	89 824
Havre	137 313	167 221	226 401	187 079	183 223	167 470
Blandkorn	10 380	11 048	19 003	12 608	10 346	9 713
Erter	4 985	5 492	4 205	1 978	1 588	1 387
Korn og erter i alt	240 416	281 848	394 682	341 132	385 810	338 279
Poteter	566 938	582 444	842 096	823 268	971 705	1 158 368
Fôrnepe }	146 880	281 368	322 201	486 775	458 736	231 367
Kålrot }						
Fôrbete	..	..	..	..	..	94 243
Fôrmargkål	..	..	..	..	..	39 388
Poteter og rotvekster i alt	713 818	863 812	1 164 297	1 415 375	1 685 912	1 807 767
Høy	1 988 914	2 231 060	2 124 578	2 384 047	2 606 644	2 847 711
Halm	486 390	538 617	630 848	530 907	571 137	473 972
Grønnfôr	..	..	..	..	..	78 313
Stråfôr i alt	2 475 304	2 769 677	2 755 426	2 914 954	3 177 781	3 399 996
I 1 000 f.e.						
Korn og erter	216 586	252 974	355 220	308 806	354 333	309 485
Poteter og rotvekster ...	139 339	155 011	216 423	235 217	282 548	323 143
Stråfôr	914 198	1 023 794	1 003 697	1 083 108	1 181 959	1 286 013
I alt	1 270 123	1 431 779	1 575 340	1 627 131	1 818 840	1 918 641

ter, rotvekster, høy og halm for de enkelte år i tiden 1900—1950. For årene 1900—1938 gjelder rotvekstavlingen bare fôrnepe og kålrot. Fra og med 1939 er også fôrbete og fôrmargkål tatt med i beregningen. Heller ikke høy fra seterløkker og utslåtter er tatt med før 1939. I omregningen til fôrenheter har en også tatt med grønnfôret for årene 1934—1950. Disse merknadene gjelder også den beregnede middelsårsavling og det årlige høstutbytte i prosent av middelsår. De oppgaver som gjelder tiden før 1925, er korrigerede tall. Årsaken til korreksjonene og på hvilket grunnlag de er foretatt, er omtalt på side 141 og 143 i tredje hefte av Jordbrukstillingen 1939 (N. O. S. X 40).

Også en del oppgaver fra årene under siste krig har det vært nødvendig å korrigere. Kornavlingene i 1941—1944 og potetavlingene i 1942 og 1944 er korrigeret med støtte i Landbruksdirektørens meldinger om avlingene. Høyavlingene i 1942—1945 er korrigeret med støtte i arealoppgavene ved jordbrukstillingen i 1949.

Med de nevnte forbehold om sammenliknbarheten, er den beregnede middelsårsavling i jordbruket økt med 50 pst. i løpet av de 50 år tabellen omfatter. Som før nevnt, er avkastingen av beitene ikke med i beregningen. Dette gir også i noen grad forklaringen på at en ikke finner noen øking i den samlede beregnede

avlingsmengde i det siste 10-året. Som omtalt i avsnittet om arealene, blir nå en betydelig større del av innmarken brukt til beite (1.4 mill. dekar i 1949 mot 0.9 mill. dekar i 1939).

I tabellen på foregående side har en stilt sammen det gjennomsnittlige høstutbytte pr. år i forskjellige femårsperioder etter 1900.

Dersom en holder grønnfôr, fôrbete, fôrmargkål og høy fra seterløkker og utslåtter utenom beregningen også for perioden 1946—1950, vil det gjennomsnittlige høstutbytte for disse årene bli 1 841 mill. f.e. Disse vekstene representerer altså 77 mill. f.e.

I 1901—1905 utgjorde kornet 17.1 pst. av hele høstutbyttet, potet- og rotvekstavlingen 11.0 pst. og stråfôravlingen 71.9 pst. I 1946—1950 var prosenten for korn gått ned til 16.1, for poteter hadde den økt til 16.9, og prosenten for stråfôr var gått ned til 67.0.

Oppgaver over avlen av korn og poteter i tidsrommet 1835—1900 finner en på side 144 i tredje hefte av Jordbrukstillingen 1939.

B. Hagebruket.

Beregning av hagebrukets avkastning ble første gang foretatt for året 1933. Siden er det hvert år gjort tilsvarende beregninger. De blir offentliggjort i Statistiske Meldinger og i de årlige publikasjoner om jordbruksstatistikk. Beregningene bygger på arealoppgaver m. v. fra tellingene og årlige oppgaver fra hagebruksfunksjonærene om endringene og utfallet av årets høst.

Avlingsberegningene skal for alle vekstslag gjelde en vare som en kan regne som godt nyttbar i husholdningen, eller som ved salg kan bli regnet som god torgvare. Under «kål» er det regnet med de forskjellige slag i det forhold de blir dyrket i distriktet. Av tomater regner en med det som når modning, eventuelt ved «ettermodning», og den i regelen lille del av de grønne, som skjønnsmessig blir brukt til sylting.

For grønnsakvekstene gjelder avlingsberegningen bare hovedkulturene. Beregningen omfatter heller ikke grønnsakarealet i småhager («kjøkkenhager»), hvor en ikke har noen slik spesifisering på vekstslag. For byene har en ingen spesifisering for grønnsakarealet. For 1949 omfatter beregningen 71 pst. av hele grønnsakarealet i landet, «kjøkkenhagene» utgjør 23 pst. av grønnsakarealet.

For frukt og bær er beregningen fullstendig og omfatter også byene.

Hele avlen av kålrot blir i statistikken regnet med under jordbruksvekstene. En har ikke materiale til å avgjøre hvor mye det er som blir brukt til mat. I alminnelighet går det meste til fôr.

Tabellen på neste side viser den beregnede avling i 1949.

For hagebruket var ikke 1949 noe særlig godt år. Hele fruktavlingen er beregnet til knapt 25 000 tonn. For kirsebær og moreller var avlingen 69.6 pst. av middelsår, for de andre fruktslag 40.3—47.5 pst.

	Tallet på trær og busker, areal i dekar, m ² 1949	Middels-årsavl pr. enhet kg	Beregnet samlet middels-årsavling tonn	Avl i 1949 i prosent av mid-delsårs-avling ¹⁾	Beregnet samlet avl	
					i 1949 tonn	i 1948 tonn
	Trær					
Epler, sommer- og høst-	900 578	15.3	13 794.6	47.5	6 546.6	16 474.4
» , vinter-	1 449 955	15.5	22 504.7	40.3	9 061.9	19 543.5
Pærer	360 049	15.1	5 449.5	42.9	2 335.2	6 740.5
Plommer	743 151	14.2	10 551.0	40.3	4 254.1	11 771.0
Kirsebær og moreller	367 088	10.0	3 665.7	69.6	2 551.3	4 611.7
	Busker					
Rips	1 670 180	5.0	8 405.6	92.5	7 777.5	9 385.8
Solbær	1 371 075	2.7	3 691.1	95.6	3 529.8	3 229.1
Stikkelsbær	954 093	3.1	2 974.1	89.8	2 669.8	3 720.7
	Dekar					
Jordbær	9 512	484.9	4 612.3	95.6	4 408.4	3 769.2
Bringebær	5 079	457.3	2 322.8	81.6	1 894.6	1 726.6
Kål	15 320.3	3 124.8	47 873.2	84.6	40 508.0	108 441.9
Gulrot	9 027.9	2 539.0	22 921.9	93.0	21 321.4	41 189.7
Bønner	743.3	632.2	469.9	85.8	403.0	925.3
Hageerter	1 835.7	620.5	1 139.1	87.8	1 000.7	1 674.0
Purre	616.9	2 091.7	1 290.4	102.7	1 324.6	1 993.7
Selleri	504.2	1 418.7	715.3	97.5	697.3	1 305.9
Persille	169.9	1 117.8	189.9	90.2	171.4	639.2
Rabarbra	526.6	3 689.0	1 942.6	98.5	1 912.7	2 837.6
Agurker på friland	1 619.9	436.3	706.8	96.4	681.5	412.0
Tomater på friland	503.7	984.6	495.9	103.1	511.4	489.6
	m ²					
Agurker under glass	104 782	12.4	1 301.2	97.7	1 271.3	1 058.7
Tomater under glass	359 141	9.9	3 572.6	99.1	3 541.2	3 530.7

¹⁾ Gjelder avlen pr. avlingsenhet (tre, busk, dekar, m²).

Bæravlingene er mer årsikre. For 1949 er avlingen beregnet til vel 20 000 tonn. Bringebærene ga 81.6 pst. av middelsår, de andre bærslagene 89.8—95.6 pst.

Grønnsakavlingen var beregnet til vel 73 000 tonn. Det er den laveste avlingsmengde siden 1939. Dette skriver seg både fra det lave grønnsakarealet og de stort sett dårlige avlinger en dette året fikk av de grønnsakslag som veier mest ved beregningen. Kålen ga således bare 84.6 pst. av middelsår. Bønner og hageerter ga henholdsvis 85.8 og 87.8 pst. Purre og tomater på friland ga mer enn middelsår, henholdsvis 102.7 og 103.1 pst. For de andre grønnsakene som er med i beregningen, varierer prosenten mellom 90.2 og 99.1.

Tabellen på neste side viser den beregnede avling i tonn for hvert av årene 1933—1949 for frukt, bær og grønnsaker.

Ved jordbrukstillingen i 1949 fikk en for første gang oppgaver over arealet av matløk, som det inntil de siste år har vært dyrket lite av her i landet. Det ble i alt gitt opp 1 700 dekar. Regner en med en gjennomsnittsavling på 2 000 kg pr. dekar, svarer dette til 3 400 tonn matløk. Løkavlingen er ikke tatt med i tabellene foran.

Avling i tonn.

	Frukt	Bær	Grønnsaker
1933	47 725	16 112	57 892
1934	24 636	17 494	73 451
1935	49 161	20 192	54 979
1936	32 574	19 403	70 234
1937	38 034	20 616	72 199
1938	26 408	19 104	74 202
1939	61 969	19 676	73 803
1940	35 020	18 464	87 779
1941	43 894	18 975	125 881
1942	28 439	17 891	106 460
1943	24 938	20 212	135 380
1944	24 621	19 150	124 290
1945	19 559	20 093	122 346
1946	56 033	21 160	75 826
1947	42 042	18 400	90 941
1948	59 141	21 831	164 498
1949	24 749	20 280	73 345

Oppgaver over høstutbyttet i hagebruket i 1949 er tatt inn fylkesvis i Jordbruksstatistikk 1949 (N. O. S. XI 44), side 73—75.

I Jordbruksstatistikk 1950 (N. O. S. XI 69), side 62—65, er det tatt inn oppgaver som for de enkelte år i tiden 1933—1949, viser tallet på frukttrær og bærbusker, grønnsakarealet, middelsårsavl pr. enhet (tre, busk, dekar), årets avling i prosent av middelsår og beregnet avling av de ymse frukt-, bær- og grønnsakslag.

C. Silofôr. Frøavl.

Ved tellingen i 1939 ble det for første gang hentet inn oppgaver over silofôr. Det ble spurt om det (i 1938) ble lagt ned silofôr på bruket, og i så fall hvor mange m³ ferdig masse henholdsvis etter A.I.V.-metoden og uten syretilsetting.

I 1949 ble disse spørsmålene utvidd noe. Det ble spurt om hvor mye det var lagt ned i 1948 henholdsvis med og uten syretilsetting. For hver av disse gruppene ble det spurt etter nedlagt masse av gras og grønnfôr, rotvekstblader og poteter.

Spørsmålet om hva slags silotyper som ble nyttet, var de samme i 1949 som i 1939.

Oppgavene over silofôret er tatt inn i tabell 8 i annet hefte. Her finner en tallene for de enkelte herreder og klassevis for fylkene og rikets bygder. Oppgavene for de naturlige jordbruksområder finner en i tabell 16 i tredje hefte.

Oppgavene gjelder bare de 213 441 brukene med over 5 dekar jordbruksareal. Av disse var det i alt 36 972 eller 17.3 pst. som i 1948 hadde lagt ned silofôr i en eller annen form. I 1939 ble det ikke telt opp hvor mange bruk det var i alt som hadde lagt ned silofôr, bare hvor mange som hadde lagt ned silofôr henholdsvis med A.I.V.-syre og uten syretilsetting. Disse tallene tyder på at

det i alt var 16 000—17 000 bruk med silofôr. Tallet på bruk som hadde lagt ned silofôr med syretilsetting, var i 1949 fire ganger så stort som i 1939 — henholdsvis 13 878 og 3 275 — mens tallet på bruk med silofôr uten syretilsetting var knapt fordoblet, 13 811 i 1939 og 24 901 i 1949. I 1949 var det 23 094 bruk som bare hadde silo uten syretilsetting, 12 071 bruk hadde bare silo med syretilsetting og 1 807 bruk hadde lagt ned silo både med og uten syre.

Den samlede silomasse i 1949 var 565 000 m³. Dette er mer enn tre ganger så mye som i 1939, da det var lagt ned 180 000 m³. For hele landet svarte økingen til 214.2 pst. I Telemark var den nedlagte silomasse 810 pst. større i 1949 enn i 1939, i Vest-Agder 640 og i Østfold 560 pst. større. Bare i to fylker, Sør-Trøndelag og Nordland, var det mindre enn 100 pst. øking. Landsdelsvis økte silomengden relativt mest i Agderfylkene, hvor det i 1939 var lite silofôr. Av områdegruppene hadde mellom- eller skogbygdene relativt sterkest øking — 345 pst. Økingen var minst — omkring 180 pst. — i kystbygdene og de indre bygder. Silomengden økte relativt sterkest — med over 400 pst. — ved brukene mellom 5 og 20 dekar. Ved brukene mellom 75 og 200 dekar var økingen svakest, men selv der svarte den til over 160 pst.

I 1939 var det nyttet syre til 35.3 pst. av silomassen. I 1949 var det brukt syre til 50.3 pst. av massen. På Vestlandet var det lagt ned silofôr ved 29.9 pst. av brukene over 5 dekar, på Østlandet ved 19.3 pst., i Trøndelag ved 11.6 pst., i Nord-Norge ved 4.9 pst. og i Agder ved 3.1 pst. Se tabellen på neste side.

Av fylkene kommer Hordaland høyest, med silofôr ved 43.5 pst. av brukene. I Sogn og Fjordane var det silofôr ved 37.8 pst. av brukene. Vel 20 pst. var det i Hedmark, Oppland og Møre og Romsdal. I Finnmark var det lagt ned silo bare ved 0.9 pst. av brukene, og i Agderfylkene og Troms ved 3.0—3.7 pst.

Av jordbruksområdene kommer de indre bygder på Vestlandet høyest, med silofôr ved 36.0 pst. av brukene, og dernest «andre ytre bygder» på Vestlandet og dal- og fjellbygdene på Østlandet med 28.8 pst. Kystbygdene i Trøndelag kommer lavest med 1.4 pst.

Det er relativt få bruk som har lagt ned silofôr i de laveste bruksklasser, men prosenten øker raskt fra klasse til klasse. Av brukene mellom 5 og 10 dekar var det 2.1 pst. som hadde silofôr. Prosenten øker jamt til 39.0 for brukene mellom 100 og 200 dekar. For de større brukene øker prosenten sterkt til 60.7 ved brukene mellom 200 og 500 dekar og 94.6 ved brukene over 1 000 dekar.

I Hordaland ble det lagt ned i alt 115 000 m³ silofôr. Det er mye mer enn i noe annet fylke og svarer til vel 1/5 av alt silofôret. Hordaland var nr. 1 også i 1939 — med henimot 43 000 m³. 85.5 pst. (93.3 pst. i 1939) ble lagt ned uten syre. Hedmark er nr. 2 av fylkene, med i alt 76 000 m³. Av dette var 74.1 pst. lagt ned med syretilsetting (53.2 pst. i 1939). I Sogn og Fjordane, Oppland og Akershus ble det også lagt ned mer enn 50 000 m³.

På Vestlandet ble 3/4 av silomassen lagt ned uten syretilsetting. I alle de andre landsdelene er det brukt syre til det meste av silofôret. I Agder er det nyttet syre til mer enn 4/5 av silomassen.

	Prosent bruk med silofôr	Nedlagt med syretilsetning i prosent av alt silofôr		Ferdig masse pr. bruk med silo	Nedlagt masse pr. 1000 dekar jordbruksareal m ³		Endring i silomasse i alt 1939—1949
		1949	1949		1939	1949	
Rikets bygder	17.3	50.3	35.3	m ³ 15.3	55.0	16.4	+ 214.2
Fordelt etter jordbruksarealet.							
Kl. 3. 51,- 10 dek.	2.1	28.6	24.7	3.8	10.0	2.1	+ 402.7
» 4. 10,1- 20 »	5.8	27.0	21.9	5.3	20.1	3.8	+ 463.2
» 5. 20,1- 35 »	12.2	28.0	20.7	8.0	35.7	8.5	+ 337.4
» 6. 35,1- 50 »	19.5	30.7	19.3	10.6	48.9	14.0	+ 251.2
» 7. 50,1- 75 »	28.1	33.0	21.2	13.5	61.2	18.4	+ 237.1
» 8. 75,1- 100 »	31.8	42.5	31.1	15.7	57.6	18.1	+ 162.7
» 9. 100,1- 200 »	39.0	62.3	37.7	18.7	53.1	16.5	+ 168.9
» 10. 200,1- 500 »	60.7	75.4	50.3	37.7	81.6	23.5	+ 209.2
» 11. 500,1-1000 »	85.7	79.0	66.5	97.0	131.7	39.8	+ 218.6
» 12. Over 1000 »	94.6	79.2	91.9	207.5	148.4	50.7	+ 173.6
Østlandet med							
Telemark	19.3	69.2	42.2	18.0	54.2	12.9	+ 303.4
Agder	3.1	81.4	67.0	11.2	12.8	1.8	+ 459.9
Vestlandet	29.9	24.5	21.7	14.4	109.5	36.3	+ 174.0
Trøndelag	11.6	67.9	67.0	10.5	20.6	8.9	+ 117.5
Nord-Norge	4.9	71.9	62.2	9.9	15.8	7.8	+ 85.7
De beste jordbruksbygder							
Mellom- eller skogbygder	9.9	74.9	39.1	14.3	31.6	6.7	+ 345.6
Kystbygder	15.3	21.2	16.0	13.5	67.1	22.7	+ 174.4
Indre bygder	22.4	41.3	32.1	12.3	61.4	19.3	+ 181.8

Ved de små brukene er det mest vanlig å legge fôret ned uten syre, ved de større blir det nyttet syre til det meste. Ved brukene mellom 5 og 10 dekar ble 71.4 pst. lagt ned uten, 28.6 pst. med syre. Ved brukene over 1 000 dekar ble det brukt syre til 79.2 pst., 20.8 pst. ble lagt ned uten syre.

Gjennomsnittlig for alle bruk med silofôr, svarte den ferdige silomasse til 15.3 m³ pr. bruk. I Akershus var det 29 m³ og i Østfold 22 m³ pr. bruk. Ellers veksler det mellom 18 m³ i Hedmark og Vestfold og 9 m³ i Nordland. Som rimelig kan være, øker gjennomsnittstallet sterkt med bruksstørrelsen — fra 3.8 m³ pr. bruk i klasse 3 til 208 m³ i klasse 12.

På Jæren svarer silomassen til 25 m³ pr. bruk med silo, i de sørøstlige slettebygder og silurbygdene på Østlandet til 24 m³. Kystbygdene i Nord-Norge kommer lavest med 8 m³ pr. bruk.

I 1949 svarte silomassen til 55.0 m³ pr. 1 000 dekar jordbruksareal, når en ser rikets bygder under ett, mot 16.4 m³ i 1939.

På Vestlandet svarer silomassen til 109.5 m³ pr. 1 000 dekar. Hordaland

kommer høyest av alle fylkene med 206.8 m³, og Sogn og Fjordane står som nr. 2 med 113.5 m³. På Østlandet er det lagt ned 54.2 m³ pr. 1 000 dekar. Hedmark er nr. 3 av fylkene med 74.7 m³ og Akershus nr. 4 med 61.2 m³ pr. 1 000 dekar. I Trøndelag var det lagt ned 20.6 m³ silomasse pr. 1 000 dekar, i Nord-Norge 15.8 m³ og i Agderfylkene 12.8 m³. Av fylkene kommer Finnmark lavest med 4.9 m³ pr. 1 000 dekar, dernest Aust-Agder med 12.2 m³.

For jordbruksområdene veksler det mellom 123.1 m³ i de ytre bygder på Vestlandet og 4.0 m³ i kystbygdene i Trøndelag.

Tallene for de fire områdegrupper viser at det er relativt flest som legger ned silofôr i de indre bygder, 22.4 pst. av brukene over 5 dekar. Deretter følger de beste jordbruksbygder med 18.2 pst., mens mellom- eller skogbygdene kommer lavest med 9.9 pst.

I de beste jordbruksbygder ble det lagt ned gjennomsnittlig 22.6 m³ silofôr pr. bruk som hadde silo. For de andre områdegruppene var gjennomsnittstallene 12—14 m³.

I forhold til jordbruksarealet er det kystbygdene som har lagt ned mest silofôr — 67.1 m³ pr. 1 000 dekar. Deretter følger de indre bygder med 61.4, de beste jordbruksbygder med 51.8 og mellom- eller skogbygdene med 31.6 m³.

I de beste jordbruksbygder og i mellom- eller skogbygdene er 3/4 av silomassen lagt ned med syretilsetning. I de indre bygder er henimot 3/5 og i kystbygdene nesten 4/5 lagt ned uten syre.

På spørsmålet om hva slags silotyper som ble nyttet, svarte 12 272 at de hadde mur- eller betongsilo, 12 617 at de hadde plankesilo, 4 297 staur-silo, 1 444 gropsilo og 4 432 la silo i stakk. 3 648 bruk ga ingen opplysning om hva slags silo de brukte. Ved en del bruk blir det nyttet mer enn en slags silo. Disse brukene har en regnet med under hver silotype de har. Summen av bruk med ymse silotyper, 38 710, er derfor større enn bruk med silofôr — 36 972. På den annen side gir ikke tallene opplysning om tallet på siloer i alt. Har et bruk flere siloer av samme type, er det bare regnet at bruket har silo av denne type. Bruk som har silo, men som ikke la ned silofôr i 1948, er ikke med i oppgavene.

Tallet på mur- og betongsiloer og plankesiloer er tredoblet siden 1939. Tallet på bruk som har nyttet gropsilo og stakk, har også økt, mens tallet på bruk med staur-silo er uforandret.

Over 1/4 av brukene med mur- og betongsilo er i Hordaland, og de fire vestlandsfylkene har tilsammen langt over halvparten. Hedmark og Oppland har flest bruk med plankesilo. Bruk med staur- og gropsilo er det flest av i Hedmark. Metoden med å legge ned silo i stakk forekommer særlig i Hordaland og Sogn og Fjordane, hvor ensilering av etterslåtten er gammel praksis. Disse to fylkene har 3 841 av de 4 432 brukene med stakk.

Som i 1939, hadde en også ved tellingen i 1949 med et spørsmål om frøavl. Oppgavene måtte på grunn av tellingstiden gjelde foregående års avling (1948).

Oppgavene over engfrøavlen er gitt klassevis for riket og for fylkene i tabell 8

i annet hefte. Her finner en også tallene for de enkelte herreder. Oppgavene for jordbruksområdene er tatt inn i tabell 16 i tredje hefte.

Avlingen av engfrø (grasfrø og kløverfrø under ett) ble gitt opp til 2 743 855 kg, mot 2 682 017 kg ved tellingen i 1939.

Av fylkene kommer Østfold høyest med vel 811 000 kg, dernest Akershus og Hedmark med henholdsvis 598 000 og 410 000 kg. Rekkefølgen er den samme som i 1939. Østlandet har i alt vel 2.4 mill. av de vel 2.7 mill. kg engfrø i rikets bygder. Trøndelag har vel 264 000 kg. I de andre landsdeler er det lite engfrø-avl. Vel 2.3 mill. kg av frøet ble avlet i de beste jordbruksbygder, herav over 1.6 mill. kg i de sørøstlige slettebygder. Det er i første rekke de noe større bruk som avler engfrø.

Oppgaver som Selskapet for Norges Vel har hentet inn fra frøenseriene, viser at det på renseriene ble rensset ca. 2.3 mill. kg timotei-, rødkløver- og alsikekløverfrø av 1948-års avl.

Av andre frøslag var det gitt opp 24 324 kg kålrotfrø, 12 330 kg förbete-frø, 1 933 kg förnepefrø, 3 470 kg nepefrø uten nærmere betegnelse og 1 000 kg uspesifisert rotvekstfrø. Det meste av dette ble avlet i Agderfylkene og i Rogaland. Det var gitt opp 29 265 kg frø av hageerter (sukker-, pill- og margerter). Av dette faller over 26 000 kg på Østlandet, vesentlig Østfold, Hedmark, Oppland og Vestfold. Dessuten ble det gitt opp følgende frømengder av andre vekster: bønner 3 300 kg, kål 860 kg, rødbeter 1 250 kg, karve 1 909 kg, sennep 50 kg og pastinakk 10 kg. Det meste av disse frøslagene ble dyrket på Østlandet og i Agderfylkene.

Av de fleste frøslag ble det gitt opp langt større mengder i 1949 enn i 1939.

Husdyrbruket.

Tallet på husdyr og fordelingen av dem.

Når en skal sammenlikne tallet på husdyr i forskjellige år, må en være oppmerksom på årstiden for tellingen. Det er en vesentlig forskjell mellom tallet på vinterfødde dyr og tallet på dyr i sommertiden. Om våren settes det på mange ungdyr, mens det særlig blir slaktet i høstmånedene. Tallet på dyr vil derfor være mye større i sommerhalvåret enn i vinterhalvåret. Disse sesongvariasjonene vil være mer eller mindre utpreget for de forskjellige dyreslag. Tallene varierer minst for hest og mjølkekyr.

De husdyrtellinger som ble holdt sammen med folketellingene i 1835—1900, gjaldt alle den vinterfødde buskapsen. Ved jordbrukstellingene i 1907 og 1917 fikk en oppgaver både pr. 30. september og 1. januar. Ved tellingen i 1929 fikk en oppgaver pr. 20. juni og 1. januar. Ved tellingene i 1939 og 1949 ble det bare spurt etter buskapsen pr. 20. juni.

Buskapsen var ved vintertid etter tellingene i 1835—1929:

	Hester	Storfe	Sauer	Geiter	Svin
1835, 29. november	113 163	644 414	1 028 945	184 518	79 874
1845, 31. desember	131 894	842 568	1 447 274	290 950	88 637
1855, 31. desember	154 447	949 935	1 596 199	357 102	113 320
1865, 31. desember	149 167	953 036	1 705 394	290 985	96 166
1875, 31. desember	151 903	1 016 617	1 686 306	322 861	101 020
1891, 1. januar	150 898	1 006 499	1 417 524	272 458	121 057
1900, 3. desember	172 999	950 201	998 819	214 594	165 348
1907, 31. desember	170 325	1 027 520	991 211	222 717	163 467
1918, 1. januar	208 219	1 085 707	939 940	185 800	127 230
1929, 1. januar	177 530	1 121 959	838 390	206 925	154 637

Ved denne sammenstillingen må en merke seg at de eldste oppgavene er for lave, og at framgangen fra telling til telling for de eldste periodene derfor ikke er så stor som tallene viser. (Se også N. O. S. V 145, side 67 fig.)

1928 var over hele landet, og særlig på Vestlandet, et svært dårlig fôrår. Dette hadde til følge betydelig økt nedslaktning høsten 1928, særlig av sau. Buskapsen var derfor ganske sterkt redusert ved årsskiftet 1928/29.

I tabellen på neste side er tallet på husdyr i rikets bygder ved de fullstendige jordbrukstillinger stilt sammen med oppgavene fra 1900.

	Hester	Storfe	Svin	Sauer	Geiter	Fjørfe (voksne)
30/9 1900	166 152	1 006 554	236 386	1 397 883	283 367	1 586 277
30/9 1907	163 621	1 087 918	307 165	1 390 421	295 767	1 411 101
30/9 1917	202 365	1 149 526	237 921	1 294 906	238 641	1 883 718
20/6 1929	177 169	1 224 182	289 039	1 533 015	323 677	2 929 440
20/6 1939	203 931	1 455 016	361 953	1 743 802	248 916	3 437 858
20/6 1949	198 266	1 224 133	418 840	1 735 623	146 594	3 730 089

Relative tall. 1900=100.

1900	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
1907	98.48	108.08	129.94	99.47	104.38	88.96
1917	121.80	114.20	100.65	92.63	84.22	118.75
1929	106.63	121.62	122.27	109.67	114.23	184.67
1939	122.74	144.55	153.12	124.75	87.84	216.72
1949	119.33	121.62	177.18	124.16	51.73	235.15

Siden århundreskiftet har tallet på fjørfe økt med 135 pst., svin med 77 pst., sauer med 24 pst., storfe med 22 pst. og hester med 19 pst. Tallet på geiter er gått ned til vel det halve av hva det var i 1900.

De fullstendige tellinger blir holdt bare hvert tiende år. Det kan være atskillig endring i dyretallet i løpet av en slik periode. Under siste krig var f. eks. tallet på voksne høns nede i 1.2 mill. For svin var tallet nede i 145 000. Tallet på storfe og geit gikk også en del ned i krigsårene. Saubestanden holdt seg nær uforandret, og tallet på hester økte fra år til år under hele krigen. (En viser ellers til Jordbruksstatistikk 1949 N. O. S. XI 44.)

Tallet på husdyr ved tellingen i 1949 finner en i tabell 6 i første hefte — fylkesvis og herredsvis. I tabell 11 er tallene gitt i noe mer sammentrengt form for bruk av forskjellig størrelse innen de enkelte fylker. Tabell 9 i samme hefte gir tallene for de enkelte byer. Disse oppgavene er ikke så detaljerte som for bygdene. For de naturlige jordbruksområder finner en tallene i tabell 8 og 26 (klassevis) i tredje hefte.

Det er bare en liten part av husdyrholdet som faller på byene. I 1949 hadde de 12.1 pst. av kaninene i riket, men bare 1.9 pst. av bikubene, 1.0 pst. av hestene og enda mindre av de andre dyreslagene. Aker og Jeløy er da regnet med blant bygdene.

I tabellen på neste side er husdyrtallene for 1949 sammenliknet med tallene fra tellingene i 1939 og 1929.

Tallet på hester i alt er siden 1939 gått ned fra 204 000 til vel 198 000 eller med 2.8 pst. Det er imidlertid en svært sterk forskyvning i forholdet mellom de ymse aldersklasser når en jamfører tallene fra 1939 og 1949. Tallet på gammel hest — over 16 år — og 1- og 2-åringer er gått ned med 66—69 pst. Tallet på føll (under 1 år) er vel halvdelen så stort som i 1939. Tallet på hester i den mest arbeidsføre alder har derimot økt med ca. 90 pst.

I 1939 var det 1 455 000 storfe i rikets bygder. Tallet er gått ned med nesten 231 000 eller 15.9 pst., til 1 224 000 i 1949. Nedgangen er størst for okser,

Tallet på husdyr 20. juni 1949, 1939 og 1929.

	1949	1939	1929	Endring 1939-1949	
				Tall	Pst.
Hester, under 1 år	8 218	16 135	6 703	÷	7 917 ÷ 49.1
» 1 og 2 år	9 948	31 876	13 203	÷	21 928 ÷ 68.8
» 3 og 4 år	24 959	25 631	13 128	÷	672 ÷ 2.6
» 5 - 16 år	134 898	71 022	107 918	+	63 876 + 89.9
» over 16 år	20 243	59 267	36 217	÷	39 024 ÷ 65.8
» i alt	198 266	203 931	177 169	÷	5 665 ÷ 2.8
Storfe, under 1 år (kalver)	269 696	329 329	243 084	÷	59 633 ÷ 18.1
» okser { 1-2 år	35 128	74 584	57 726	÷	39 456 ÷ 52.9
» over 2 år	5 783	14 081	7 759	÷	8 298 ÷ 58.9
» kviger (som ikke har hatt kalv) ...	144 275	172 686	160 478	÷	28 411 ÷ 16.5
» kyr (som har hatt kalv)	769 251	864 336	755 135	÷	95 085 ÷ 11.0
» i alt	1 224 133	1 455 016	1 224 182	÷	230 883 ÷ 15.9
Sauer, under 1 år (lam)	843 589	856 999	726 952	÷	13 410 ÷ 1.6
» over 1 år	892 034	886 803	806 063	+	5 231 + 0.6
» i alt	1 735 623	1 743 802	1 533 015	÷	8 179 ÷ 0.5
Geiter, under 1 år (kje)	41 810	86 326	120 465	÷	44 516 ÷ 51.6
» over 1 år	104 784	162 590	203 212	÷	57 806 ÷ 35.6
» i alt	146 594	248 916	323 677	÷	102 322 ÷ 41.1
Svin, under 4 mndr.	249 281	201 302	189 415	+	47 979 + 23.8
» over 4 mndr. { slaktesvin	111 954	113 008	60 529	÷	1 054 ÷ 0.9
» avlssvin { råner	2 250	2 260	2 279	÷	10 ÷ 0.4
» purker	55 355	45 383	36 816	+	9 972 + 22.0
» i alt	418 840	361 953	289 039	+	56 887 + 15.7
Kaniner, under 6 mndr.	6 341	68 052	186 785	÷	61 711 ÷ 90.7
» over 6 mndr.	4 047	26 928			
Høns, voksne	3 710 906	3 422 368	2 903 606	+	288 538 + 8.4
» kyllinger	3 031 531	2 264 292	1 567 648	+	767 239 + 33.9
Ender, voksne	7 673	7 175	10 413	+	498 + 6.9
» unger	9 270	14 510	8 997	÷	5 240 ÷ 36.1
Gjess, voksne	6 063	3 438	9 240	+	2 625 + 76.4
» unger	14 700	10 340	14 932	+	4 360 + 42.2
Kalkuner, voksne	5 447	4 877	6 181	+	570 + 11.7
» unger	7 293	8 962	8 524	÷	1 669 ÷ 18.6
Bikuber	41 114	38 790	21 313	+	2 324 + 6.0

der tallet er redusert til mindre enn halvparten. Tallet på mjølkekyr har holdt seg best oppe. Nedgangen svarer til 11.0 pst.

Tallet på sauer i alt er nærmest uforandret i forhold til 1939. Tallet på lam er gått litt ned, mens tallet på voksne sauer har økt litt.

Tallet på geiter er i lengre tid gått tilbake. I siste 10-årsperiode svarer nedgangen til vel 102 000 eller 41.1 pst.

Tallet på svin har økt med henved 57 000 dyr eller 15.7 pst., fra 362 000 til 419 000.

For kaniner viser tellingen i 1949 en usedvanlig sterk nedgang.

Tallet på voksne høns økte med henimot 289 000 eller 8.4 pst. og var i 1949 på vel 3.7 mill. dyr. Tallet på voksne ender, gjess og kalkuner økte også i perioden 1939—1949. Økingen var sterkest for gjessene, men ingen av disse fjørfeslagene er særlig tallrike, bare mellom 5 000 og 8 000 voksne dyr av hvert.

Tallet på bikuber økte med 2 300 eller 6.0 pst., fra bortimot 39 000 i 1939 til vel 41 000 i 1949.

Tabellen på neste side viser hvordan husdyrholdet i 1949 fordeler seg i prosent på de naturlige jordbruksområder. En tilsvarende tabell for 1939 finner en på side 153 i tredje hefte av Jordbrukstillingen 1939.

En sammenlikning mellom de to tellinger viser at de beste jordbruksbygder hadde en mindre del i 1949 enn i 1939 av de fleste dyreslagene. Geitene og sauene er de eneste unntak. For disse er relativtallene nærmest uforandret. De indre bygder hadde en større del av buskapen i 1949 enn i 1939. Mellom- eller skogbygdene hadde forholdsvis mer nå av alle husdyrslag, unntatt storfe. Kystbygdene hadde i 1949 en mindre del av sauene, geitene og hønsene enn i 1939. For de andre dyreslag økte prosentene.

Østlandet hadde en atskillig større del av sauene og geitene i 1949 enn i 1939 — vesentlig på bekostning av Vestlandet. Av de andre dyreartene derimot hadde Østlandet en relativt mindre del enn i 1939.

Tabellene viser ellers at det i 1949 som i 1939 var de beste jordbruksbygder som hadde størst del av hestene, storfeet, svina, hønsene, kaninene og bikubene. De indre bygder hadde som i 1939, storparten av geitene og sauene.

De sørøstlige slettebygder på Østlandet hadde alene 24.9 pst. av svina, 23.2 pst. av hønsene, 51.5 pst. av kaninene og 33.9 pst. av bikubene. De indre bygder på Vestlandet hadde 23.2 pst. av sauene og 27.9 pst. av geitene.

Tabellen på side 267 viser hvordan husdyrholdet var sammensatt innen de enkelte jordbruksområder og landsdeler. En tilsvarende tabell finner en i tredje hefte av Jordbrukstillingen 1939 (side 155).

For hele landet var det for hvert 1 000 hester, storfe, sauer, geiter og svin tilsammen (tallene for 1939 i parentes): 53.2 hester (50.8), 328.8 storfe (362.5), 466.1 sauer (434.5), 39.4 geiter (62.0) og 112.5 svin (90.2).

En legger særlig merke til at det pr. 1 000 dyr var langt færre geiter i 1949 enn i 1939. Det var også færre storfe. Tallene for svin, sau og hest har økt. Det mest iøynefallende ved tabellen er imidlertid aldersfordelingen for hester. I 1939 var 235.4 av 1 000 hester unghester (under 3 år). I 1949 var det bare 91.6 som kom i denne aldersgruppen.

Både landsdelsvis og områdevis er det stor forskjell på buskapens sammensetning.

På Østlandet er storfeet tallrikest — 418.2 pr. 1 000 dyr i alt. Landsdelen har også relativt sett mange flere svin enn de andre landsdelene, 210.5 pr. 1 000

De enkelte områders del av husdyrholdet i prosent.

	Hester	Stor- fe	Sauer	Geiter	Svin	Høns	Ka- niner	Bi- kuber
A. Østlandet med Telemark.								
I. De sørøstlige slette- bygder	17.7	14.9	1.1	0.2	24.9	23.2	51.5	33.9
II. Silurbygdene inne i landet	8.3	7.1	1.9	0.3	13.7	7.8	9.6	11.7
III. Mellom- eller skog- bygder	11.8	10.4	4.3	4.1	15.5	10.5	14.3	16.2
IV. Dal- og fjellbygder	8.5	10.0	11.3	26.7	8.3	3.9	3.0	2.5
Tilsammen ...	46.3	42.4	18.6	31.3	62.4	45.4	78.4	64.3
B. Agder.								
V. Kystbygder	1.7	1.7	0.8	—	1.8	3.8	2.6	10.5
VI. Mellom- eller skogbygder	1.7	1.8	1.1	—	1.3	2.0	0.5	14.2
VII. Dal- og fjellbygder	0.8	0.9	1.7	0.5	0.5	0.8	0.2	2.0
Tilsammen ...	4.2	4.4	3.6	0.5	3.6	6.6	3.3	26.7
C. Vestlandet.								
VIII. Skiferlandskapene ved Boknfjorden	0.6	0.5	0.8	0.2	0.6	2.3	0.5	0.3
IX. Jærens sletteland	3.9	3.9	4.9	—	5.8	12.3	1.9	1.5
X. Andre ytre bygder	11.4	12.5	19.0	11.6	8.4	10.9	4.1	3.2
XI. Indre bygder	9.3	9.6	23.2	27.9	6.9	7.7	2.4	2.5
Tilsammen ...	25.2	26.5	47.9	39.7	21.7	33.2	8.9	7.5
D. Trøndelag.								
XII. Kystbygder	1.3	1.5	2.1	1.0	0.9	1.2	0.6	—
XIII. Ytre fjordbygder	1.5	1.4	1.3	2.1	1.1	1.4	0.8	0.2
XIV. Bygder ved Trond- heimsfjorden	6.4	5.3	3.7	3.6	5.7	5.4	2.2	1.2
XV. Dal- og fjellbygder	2.2	2.6	2.6	4.5	1.0	0.8	0.3	—
XVI. Andre indre bygder ...	2.5	2.3	2.3	0.5	1.7	1.3	1.2	0.1
Tilsammen ...	13.9	13.1	12.0	11.7	10.4	10.1	5.1	1.5
E. Nord-Norge.								
XVII. Øyer	2.8	4.3	6.9	3.6	0.7	1.6	1.1	—
XVIII. Kystbygder	2.8	3.8	4.8	3.3	0.5	1.5	1.2	—
XIX. Fjord- og dalbygder ...	3.4	3.9	4.9	7.0	0.5	1.1	1.8	—
XX. Innlandsbygder	1.4	1.6	1.3	2.9	0.2	0.5	0.2	—
Tilsammen ...	10.4	13.6	17.9	16.8	1.9	4.7	4.3	—
Rikets bygder	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
1. De beste jordbruksbygder ..	36.9	31.7	12.4	4.3	50.7	51.0	65.8	48.7
2. Mellom- eller skogbygder ...	13.5	12.3	5.5	4.1	16.8	12.6	14.8	30.4
3. Kystbygder	21.5	25.1	34.8	21.6	13.3	20.2	10.3	13.8
4. Indre bygder	28.1	30.9	47.3	70.0	19.2	16.2	9.1	7.1

dyr, mens Agder som kommer deretter, bare har 106.1 svin pr. 1 000 dyr. I de sørøstlige slettebygder er det pr. 1 000 husdyr flere hester (102.9), storfe (534.4) og svin (306.3) enn i noe annet jordbruksområde. På den annen side er her få sauer og geiter. Dal- og fjellbygdene på Østlandet skiller seg ut fra de andre

Buskapens sammensetning.

	Av hvert 1 000 av disse husdyr var:					Av hvert 1 000 hester var:		Kyr pr. 1 000 storfe i alt
	Hester	Storfe	Sauer	Geiter	Svin	Unghester under 3 år	Over 3 år	
A. Østlandet med Telemark.								
I. De sørøstlige slettebygder	102.9	534.4	55.6	0.8	306.3	77.9	922.1	614.8
II. Silurbygdene inne i landet	84.6	449.5	169.3	2.4	294.2	86.7	913.3	640.6
III. Mellom- eller skogbygder	78.4	429.4	253.8	20.1	218.3	56.6	943.4	623.3
IV. Dal- og fjellbygder	41.6	298.4	479.0	95.8	85.2	88.6	911.4	660.4
Tilsammen ...	73.9	418.2	260.4	37.0	210.5	76.0	924.0	632.0
B. Agder.								
V. Kystbygder	74.9	446.2	314.2	1.4	163.3	32.5	967.5	694.2
VI. Mellom- eller skogbygder	68.7	437.6	386.4	0.8	106.5	45.4	954.6	652.8
VII. Dal- og fjellbygder	34.5	246.7	656.5	15.5	46.8	27.5	972.5	620.6
Tilsammen	60.0	380.2	448.1	5.6	106.1	36.9	963.1	662.0
C. Vestlandet.								
VIII. Skiferlandskapene ved Boknfjorden	52.0	268.6	569.9	11.1	98.4	222.1	777.9	669.5
IX. Jærens sletteland	47.5	289.9	514.1	0.2	148.3	152.4	847.6	696.7
X. Andre ytre bygder	40.4	274.0	591.7	30.5	63.4	112.6	887.4	669.1
XI. Indre bygder	30.3	192.8	662.4	67.3	47.2	174.1	825.9	649.4
Tilsammen ...	37.0	239.4	613.6	42.9	67.1	144.3	855.7	666.1
D. Trøndelag.								
XII. Kystbygder	40.7	300.0	575.4	23.8	60.1	61.1	938.9	543.7
XIII. Ytre fjordbygder	61.5	340.5	444.6	62.6	90.8	98.5	901.5	591.0
XIV. Bygder ved Trondheimsfjorden	73.7	379.4	376.1	30.8	140.0	100.4	899.6	584.6
XV. Dal- og fjellbygder	47.9	341.7	491.7	71.9	46.8	62.3	937.7	600.7
XVI. Andre indre bygder ...	59.3	349.8	494.9	8.5	87.5	84.3	915.7	581.9
Tilsammen ...	60.1	351.3	455.7	37.5	95.4	87.5	912.5	583.1
E. Nord-Norge.								
XVII. Øyer	30.1	282.8	643.9	28.4	14.8	71.5	928.5	595.6
XVIII. Kystbygder	38.9	326.4	585.5	34.1	15.1	66.3	933.7	546.8
XIX. Fjord- og dalbygder ...	43.6	315.1	560.3	67.0	14.0	45.7	954.3	576.1
XX. Innlandsbygder	55.9	395.9	441.9	85.3	21.0	65.2	934.8	600.3
Tilsammen ...	38.8	314.5	585.1	46.4	15.2	60.9	939.1	576.9
Rikets bygder	53.2	328.8	466.1	39.4	112.5	91.6	908.4	628.4
1. De beste jordbruksbygder .	81.8	434.0	240.1	7.0	237.1	94.3	905.7	626.6
2. Mellom- eller skogbygder ...	77.0	430.6	273.1	17.3	202.0	55.1	944.9	627.7
3. Kystbygder	40.9	295.0	580.1	30.4	53.6	90.7	909.3	627.8
4. Indre bygder	38.7	263.1	571.0	71.3	55.9	106.5	893.5	631.1

områder innen landsdelen med relativt mange sauer og geiter. Her er flere geiter pr. 1 000 dyr — 95.8 — enn i noe annet område. Området har relativt få hester, storfe og svin.

I alle landsdeler utenom Østlandet, er det sauene som utgjør den største dyregruppen. Det varierer mellom 613.6 sauer pr. 1 000 dyr på Vestlandet og 448.1 i Agder. I de indre bygder på Vestlandet er det 662.4 sauer pr. 1 000 dyr, i dal- og fjellbygdene i Agder 656.5 og på øyene i Nord-Norge 643.9.

På Vestlandet var 855.7 av hvert 1 000 hester 3 år eller eldre, 144.3 var under 3 år. Som i 1939, hadde landsdelen relativt flere unghester enn de andre landsdelene, men sammenliknet med 1939, er tallet gått sterkt tilbake også på Vestlandet. Av de enkelte jordbruksområder har skiferlandskapene ved Boknfjorden forholdsvis flest unghester, 222.1 pr. 1 000 hester i alt.

I Agderfylkene var det ikke mer enn 36.9 unghester (under 3 år) pr. 1 000 hester i alt. Hele 963.1 var 3 år eller eldre. Mest utpreget var forholdet for Agders dal- og fjellbygder. Her var 972.5 av 1 000 hester 3 år eller eldre.

Tabellen viser at det er relativt færre mjølkekyr i forhold til storfe i alt i Trøndelag og Nord-Norge enn i de andre landsdeler. Derimot er det relativt flere kalver (under 1 år) i de to nordligste landsdeler. Forskjellen mellom områdene innen de enkelte landsdeler er ikke særlig stor.

I tabellen på neste side er det for jordbruksområder og landsdeler regnet ut hvor mange husdyr av ymse slag det var pr. 1 000 dekar jordbruksareal.

For hester i alt varierer det mellom 22.4 pr. 1 000 dekar på Vestlandet (i skiferlandskapene ved Boknfjorden 33.6) og 16.1 i Nord-Norge (15.6 i øybygdene i Nord-Norge). Også av storfe, sauer og geiter har Vestlandet flest i forhold til jordbruksarealet. Områdevis er det Jæren som har flest storfe — 176.4 — pr. 1 000 dekar. De indre bygder på Vestlandet har relativt flest sauer og geiter, henholdsvis 463.3 og 47.0 pr. 1 000 dekar.

Både for sau og geit skiller områdegruppene: indre bygder og kystbygder seg ut med flere ganger så mange dyr pr. 1 000 dekar som de beste jordbruksbygder og mellom- eller skogbygdene. Særlig geitene er knyttet til de indre bygder.

I forhold til arealet er det Østlandet som har flest svin — 51.4 pr. 1 000 dekar. Områdevis er det imidlertid Jæren og skiferlandskapene ved Boknfjorden som har flest, henholdsvis 90.2 og 63.6 pr. 1 000 dekar.

Vestlandet har flest pelsdyr i forhold til jordbruksarealet, men av jordbruksområdene er det dal- og fjellbygdene på Østlandet som har de høyeste tall.

For hønseholdet veksler tallet mellom 579.1 voksne dyr pr. 1 000 dekar jordbruksareal i Agder og 137.0 i Nord-Norge. Av områdene skiller skiferlandskapene ved Boknfjorden og Jærens sletteland seg tydelig ut med henholdsvis 2 212.9 og 1 685.4 dyr pr. 1 000 dekar.

I Agder er det 25.8 bikuber pr. 1 000 dekar. Dernest følger Østlandet med 5.2. I mellom- eller skogbygdene i Agder svarer tallet på kuber til 35.9 pr. 1 000 dekar.

Husdyrhold pr. 1 000 dekar jordbruksareal.

	Hester i alt	Storfe i alt	Derav kyr (som har hatt kalv)	Sauer i alt	Geiter i alt	Svin i alt	Høns i alt
A. Østlandet med Telemark.							
I. De sørøstlige slette- bygder	16.9	87.9	54.0	9.1	0.1	50.4	415.8
II. Silurbygdene inne i landet.....	17.3	92.2	59.1	34.7	0.5	60.3	304.4
III. Mellom- eller skog- bygder	19.4	106.1	66.1	62.7	5.0	53.9	325.3
IV. Dal- og fjellbygder....	19.7	141.6	93.5	227.3	45.5	40.4	166.5
Tilsammen ...	18.1	102.1	64.5	63.6	9.0	51.4	331.3
B. Agder.							
V. Kystbygder	19.6	116.8	81.1	82.2	0.4	42.7	811.1
VI. Mellom- eller skog- bygder	21.5	136.8	89.3	120.8	0.2	33.3	468.1
VII. Dal- og fjellbygder....	17.4	124.4	77.2	330.8	7.8	23.6	324.4
Tilsammen ...	19.8	126.0	83.4	148.5	1.9	35.2	579.1
C. Vestlandet.							
VIII. Skiferlandskapene ved Boknfjorden	33.6	173.5	116.2	367.8	7.2	63.6	2 212.9
IX. Jærens sletteland	28.9	176.4	122.9	312.8	0.1	90.2	1 685.4
X. Andre ytre bygder	21.3	144.2	96.5	311.5	16.0	33.4	381.0
XI. Indre bygder.....	21.2	134.9	87.6	463.3	47.0	33.0	329.8
Tilsammen ...	22.4	145.0	96.6	371.6	26.0	40.7	550.8
D. Trøndelag.							
XII. Kystbygder	19.9	146.9	79.9	281.8	11.7	29.4	333.8
XIII. Ytre fjordbygder	20.9	115.8	68.4	151.1	21.3	30.9	347.1
XIV. Bygder ved Trond- heimsfjorden	19.2	99.1	57.9	98.2	8.0	36.6	307.1
XV. Dal- og fjellbygder....	18.1	129.0	77.5	185.5	27.1	17.6	119.5
XVI. Andre indre bygder ...	18.5	109.1	63.5	154.3	2.6	27.3	194.4
Tilsammen ...	19.1	112.0	65.3	145.3	12.0	30.4	260.8
E. Nord-Norge.							
XVII. Øyer	15.6	147.2	87.7	335.2	14.8	7.7	164.9
XVIII. Kystbygder	16.3	136.9	74.9	245.6	14.3	6.3	161.5
XIX. Fjord- og dalbygder ..	16.3	117.9	67.9	209.7	25.1	5.2	105.7
XX. Innlandsbygder	16.0	113.4	68.1	126.6	24.4	6.0	105.6
Tilsammen ...	16.1	130.5	75.3	242.8	19.3	6.3	137.0
Rikets bygder	18.9	117.1	73.6	166.0	14.0	40.1	354.9
1. De beste jordbruksbygder .	18.4	97.6	61.2	54.0	1.6	53.3	475.3
2. Mellom- eller skogbygder ..	19.6	109.7	68.9	69.6	4.4	51.5	342.2
3. Kystbygder	19.4	139.7	87.7	274.7	14.4	25.4	341.3
4. Indre bygder	19.1	130.0	82.1	282.3	35.3	27.6	206.5

Tabell 11 i første hefte viser tallet på husdyr pr. 1 000 dekar jordbruksareal klassevis for rikets bygder. Hesteholdet er størst i forhold til jordbruksarealet ved brukene mellom 20 og 50 dekar. Det avtar med så vel økende som minkende bruksstørrelse. For de andre dyreartene er det stort sett slik, at dyretallet pr. 1 000 dekar minker med økende bruksstørrelse. Særlig iøynefallende er dette for høns.

Tabellen på neste side viser hvordan husdyrholdet for hele landet under ett var fordelt på bruk av forskjellig størrelse, etter absolutte tall og i prosent, og det gjennomsnittlige husdyrhold pr. bruk i hver klasse.

Tidligere i heftet (side 47) er det tatt inn en tabell som viser hvordan husdyra fordeler seg på bruk av ymse størrelse. Brukene er der samlet i fire større grupper.

For alle dyreartene som er tatt med i tabellen på neste side, faller det meste på bruksklassene mellom 20 og 200 dekar. Tallet på bruk med inntil 5 dekar jordbruksareal er stort, men de har en meget beskjeden del av husdyrholdet, bortsett fra svin og høns. Det er få bruk med over 500 dekar jordbruksareal her i landet. Selv om de har nokså stort husdyrhold pr. bruk, representerer de en liten del av det samlede husdyrhold.

Gjennomsnittstallene for husdyr pr. bruk viser at for hest, storfe, svin og høns øker tallet med økende bruksstørrelse. For sauene øker gjennomsnittstallet til og med klasse 8 (75.1—100 dekar). Det er så noe nedgang for klasse 9 og 10, men øking igjen for klassene 11 og 12. Av geiter er det gjennomsnittlig flest ved brukene mellom 50 og 75 dekar. Tallet minker både med avtakende og økende bruksstørrelse.

I tabellen side 118—119 er husdyrholdet pr. bruk med over 5 dekar jordbruksareal regnet ut for de enkelte landsdeler og jordbruksområder. De beste jordbruksbygder har flest hester, storfe, svin og høns pr. bruk, de indre bygder flest sauer og geiter. Av de enkelte jordbruksområder er det Jæren som har flest hester, storfe, svin og høns pr. bruk, og det er bare de indre bygder på Vestlandet som har flere sauer pr. bruk. Dyretallet er selvsagt i sterk grad avhengig av brukenes størrelse. Tabellen på side 118—119 viser også brukenes gjennomsnittsstørrelse. Kystbygdene i Agder har de minste brukene, og bortsett fra hønsene, er også husdyrholdet pr. bruk lite i dette området.

Tabellen på side 271 gjelder dyretallet ved alle bruk uten hensyn til om de enkelte bruk har de forskjellige dyreslag.

Det ble imidlertid også telt opp hvor mange bruk det var som hadde henholdsvis hest, ku, sau, geit, svin, høns og bikuber. For hest, ku, svin og høns ble brukene også gruppert etter hvor mange dyr de hadde.

Oppgavene over bruk som har de forskjellige slags husdyr, er tatt inn klassevis for de enkelte fylker i tabell 2 i annet hefte. Tallene for jordbruksområdene er tatt inn i tabell 11 i tredje hefte.

Et sammendrag for rikets bygder er satt opp på side 272. En ser her for alle bruk og for bruk med over 5 dekar jordbruksareal hvor stor del av brukene

Husdyrholdet i bygdene fordelt etter bruksstørrelsen.

	Hester	Storfe	Sauer	Geiter	Svin	Voksne høns
Kl. 0. Husdyrhold uten jordbruksareal.....	242	1 413	4 359	1 125	4 468	39 710
» 1. Inntil 2 dekar.....	623	4 118	22 663	1 640	34 230	397 771
» 2. 2,1- 5 ».....	540	14 031	40 415	3 353	14 810	228 927
» 3. 5,1- 10 ».....	1 401	34 822	67 858	4 888	14 194	194 978
» 4. 10,1- 20 ».....	11 090	120 197	212 238	16 603	35 654	412 624
» 5. 20,1- 35 ».....	31 860	195 614	335 325	32 214	49 816	536 102
» 6. 35,1- 50 ».....	30 942	172 740	286 229	27 054	44 950	434 837
» 7. 50,1- 75 ».....	39 079	218 419	354 752	32 862	58 340	503 594
» 8. 75,1- 100 ».....	24 001	129 084	178 528	13 827	37 389	305 745
» 9. 100,1- 200 ».....	37 614	205 597	184 675	10 854	71 832	445 669
» 10. 200,1- 500 ».....	18 170	108 826	44 111	2 134	45 772	187 657
» 11. 500,1-1000 ».....	2 261	15 567	3 863	40	6 247	20 712
» 12. Over 1000 ».....	443	3 705	607	-	1 138	2 580
Rikets bygder ...	198 266	1 224 133	1 735 623	146 594	418 840	3 710 906
I prosent av rikets bygder i alt.						
Kl. 0. Husdyrhold uten jordbruksareal.....	0.1	0.1	0.3	0.8	1.1	1.1
» 1. Inntil 2 dekar.....	0.3	0.3	1.3	1.1	8.2	10.7
» 2. 2,1- 5 ».....	0.3	1.1	2.3	2.3	3.5	6.2
» 3. 5,1- 10 ».....	0.7	2.9	3.9	3.3	3.4	5.3
» 4. 10,1- 20 ».....	5.6	9.8	12.2	11.3	8.5	11.1
» 5. 20,1- 35 ».....	16.1	16.0	19.3	22.0	11.9	14.4
» 6. 35,1- 50 ».....	15.6	14.1	16.5	18.5	10.7	11.7
» 7. 50,1- 75 ».....	19.7	17.9	20.4	22.4	13.9	13.6
» 8. 75,1- 100 ».....	12.1	10.5	10.3	9.4	8.9	8.2
» 9. 100,1- 200 ».....	19.0	16.8	10.7	7.4	17.2	12.0
» 10. 200,1- 500 ».....	9.2	8.9	2.6	1.5	10.9	5.1
» 11. 500,1-1000 ».....	1.1	1.3	0.2	-	1.5	0.5
» 12. Over 1000 ».....	0.2	0.3	-	-	0.3	0.1
I alt...	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Gjennomsnitt pr. bruk.						
Kl. 0. Husdyrhold uten jordbruksareal.....	0.1	0.3	1.0	0.3	1.0	9.0
» 1. Inntil 2 dekar.....	-	-	0.2	-	0.3	3.8
» 2. 2,1- 5 ».....	-	0.5	1.4	0.1	0.5	8.1
» 3. 5,1- 10 ».....	0.1	1.5	2.9	0.2	0.6	8.3
» 4. 10,1- 20 ».....	0.2	2.6	4.6	0.4	0.8	8.9
» 5. 20,1- 35 ».....	0.6	4.0	6.8	0.7	1.0	10.9
» 6. 35,1- 50 ».....	1.0	5.5	9.2	0.9	1.4	14.0
» 7. 50,1- 75 ».....	1.3	7.5	12.2	1.1	2.0	17.3
» 8. 75,1- 100 ».....	1.8	9.6	13.3	1.0	2.8	22.8
» 9. 100,1- 200 ».....	2.4	13.2	11.8	0.7	4.6	28.6
» 10. 200,1- 500 ».....	3.8	22.6	9.2	0.4	9.5	39.0
» 11. 500,1-1000 ».....	6.6	45.5	11.3	0.1	18.3	60.6
» 12. Over 1000 ».....	12.0	100.1	16.4	-	30.8	69.7
Alle bruk	0.6	3.5	5.0	0.4	1.2	10.6

	Tallet på bruk med hest, ku osv. 1939	1949					
		Alle bruk			Bruk med over 5 dekar jordbruksareal		
		Tallet på bruk med hest, ku osv.	Bruk med hest, ku osv. i pst. av alle bruk	Tallet på dyr pr. bruk som har hest, ku osv.	Tallet på bruk med hest, ku osv.	Bruk med hest, ku osv. i pst. av bruk over 5 dekar	Tallet på dyr pr. bruk som har hest, ku osv.
Hest	116 614	131 641	37.7	1.5	130 513	61.1	1.5
Ku	205 742	204 164	58.4	3.8	192 492	90.2	3.9
Sau	129 195	150 468	43.0	11.5	137 051	64.2	12.2
Geit	27 188	19 321	5.5	7.6	17 692	8.3	7.9
Svin	112 795	151 985	43.5	2.8	119 063	55.8	3.1
Høns (voksne) ..	141 937	176 842	50.6	21.0	138 648	65.0	22.0
Bikuber	..	8 184	2.3	5.0	5 587	2.6	4.6

som har de forskjellige husdyr, og gjennomsnittlig dyretall pr. bruk som har vedkommende husdyr.

Storfeet er det vanligste husdyr. (Opptellingen gjelder bare mjølkekyr.) Av alle brukene i rikets bygder hadde 58.4 pst. mjølkekyr. Holder en brukene med under 5 dekar jordbruksareal utenfor, øker prosenten til 90.2. Det finnes nok noen, men ikke mange bruk, som har andre storfe, selv om de ikke har kyr. Det var høns ved 50.6 pst. av alle bruk og ved 65.0 pst. av brukene med over 5 dekar jordbruksareal. Sau og hest var det også ved over 60 pst. av brukene over 5 dekar, og 55.8 pst. hadde svin, men bare 8.3 pst. hadde geit og 2.6 pst. bikuber.

I forhold til 1939, hadde tallet på bruk med hest, sau, høns og svin økt med 15 000—40 000. For geit var det en sterk nedgang (7 900), og for mjølkekyr en svak nedgang (1 600).

Tabellen på neste side viser klassevis for rikets bygder, hvor stor prosent av brukene som har de ymse husdyr.

Det var bare 0.5 pst. av brukene med inntil 2 dekar jordbruksareal som hadde hest. Prosenten øker fra klasse til klasse — til 5.9 for brukene mellom 5 og 10 dekar, 24.0 for klassen 10.1—20 dekar, 62.0 for brukene mellom 20 og 35 dekar og 85.5 for bruk med 35.1—50 dekar. Ved alle klassene over 50 dekar er det mer enn 94 pst. av brukene som har hest.

Mjølkekyr var det bare ved 2.4 pst. av brukene i klasse 1. Prosenten øker raskt til 84.5 for brukene mellom 10 og 20 dekar, og ved alle bruksklassene over 20 dekar var det mer enn 92 pst. bruk med kyr.

Ved 4.9 pst. av brukene i klasse 1 ble det holdt sau. Prosenten øker med bruksstørrelsen og ligger på vel 70 for brukene mellom 35 og 100 dekar. For de høyere bruksklasser synker prosenten til 50.9 for brukene mellom 500 og 1 000 dekar.

	Tallet på bruk som har:						
	Hest	Ku	Sau	Geit	Svin	Høns	Bi- kuber
	i pst. av alle bruk						
Kl. 0. Uten jordbruksareal ..	3.2	17.4	21.0	5.4	47.1	33.1	1.2
» 1. Inntil 2 dekar	0.5	2.4	4.9	0.5	21.3	23.8	1.8
» 2. 2,1- 5 »	1.7	29.9	26.4	3.1	31.2	42.9	2.3
» 3. 5,1- 10 »	5.9	69.0	46.4	4.5	35.2	50.6	1.8
» 4. 10,1- 20 »	24.0	84.5	58.8	6.2	42.0	56.3	1.9
» 5. 20,1- 35 »	62.0	92.3	67.6	9.2	49.6	62.0	2.2
» 6. 35,1- 50 »	85.5	95.6	70.9	10.5	58.9	67.3	2.4
» 7. 50,1- 75 »	94.2	97.3	74.3	11.6	68.0	71.5	2.8
» 8. 75,1- 100 »	97.0	98.1	70.4	10.0	77.0	77.6	3.4
» 9. 100,1- 200 »	98.5	98.4	62.8	6.8	86.9	85.5	4.7
» 10. 200,1- 500 »	99.6	99.0	53.4	3.3	94.7	91.0	7.4
» 11. 500,1-1000 »	99.1	98.2	50.9	2.0	94.2	86.3	5.8
» 12. Over 1000 »	100.0	97.3	54.1	-	89.2	67.6	16.2
Rikets bygder	37.7	58.4	43.0	5.5	43.5	50.6	2.3

Som for sauene, er det vanligst med geit ved brukene mellom 35 og 100 dekar — ved 10—12 pst. av brukene. Det er relativt færre som holder geit både ved økende og avtakende bruksstørrelse.

For svin, og særlig for høns, er forskjellen mellom bruksklassene mye mindre enn for hest, ku og sau.

I bruksklasse 1 var det svin ved 21.3 pst. av brukene. Prosenten øker jamt med bruksstørrelsen til henimot 95 for brukene mellom 200 og 1 000 dekar. For høns øker prosenten fra 23.8 i klasse 1 til 91.0 i klasse 10 (200.1—500 dekar).

Ved brukene under 50 dekar var det omkring 2 pst. som hadde bikuber. Prosenten øker ellers til 7.4 for brukene mellom 200 og 500 dekar. Bruksklassen over 1 000 dekar skiller seg ut med 16.2 pst. Det er svært få bruk (37) i denne klassen.

Tabellen på neste side viser klassevis for rikets bygder, hvor mange dyr det gjennomsnittlig er ved de brukene som har de forskjellige slags husdyr.

Tallene for storfe i alt er regnet ut etter tallet på bruk med kyr. Som allerede nevnt, kan noen bruk uten kyr ha andre storfe. Det er imidlertid så få, at det ingen vesentlig betydning har for gjennomsnittstallene.

Bortsett fra bikubene, viser tabellen at gjennomsnittstallene stort sett øker med økende bruksstørrelse. Klassene under 10 dekar ligger dog svært jamt. Økingen fra klasse til klasse gjør seg først gjeldende for brukene over 10 dekar og er særlig iøynefallende for klassene over 100 dekar.

I klasse 0 (bruk uten jordbruksareal) var det 18.7 bikuber pr. bruk med bier. Ved brukene over 1 000 dekar var det gjennomsnittlig 2.2 kuber pr. bruk. For de øvrige klasser veksler det bare mellom 5.8 og 4.2 kuber pr. bruk.

Tabellen på side 276—279 viser, for de enkelte fylker og jordbruksområder,

Gjennomsnittlig dyretall ved bruk som har de forskjellige slags husdyr.

	Hes- ter	Stor- fe	Mjøl- kekyr	Sau- er	Geit- er	Svin	Voks- ne høns	Bi- kuber
Kl. 0. Uten jordbruksareal ..	1.7	1.8	1.2	4.7	4.7	2.2	27.2	18.7
» 1. Inntil 2 dekar	1.2	1.7	1.2	4.5	3.1	1.6	16.2	5.8
» 2. 2,1- 5 »	1.1	1.7	1.2	5.4	3.9	1.7	18.9	4.9
» 3. 5,1- 10 »	1.0	2.1	1.4	6.2	4.6	1.7	16.4	5.6
» 4. 10,1- 20 »	1.0	3.1	1.9	7.8	5.7	1.8	15.8	5.4
» 5. 20,1- 35 »	1.0	4.3	2.7	10.1	7.1	2.0	17.7	4.5
» 6. 35,1- 50 »	1.2	5.8	3.6	13.0	8.2	2.4	20.7	4.4
» 7. 50,1- 75 »	1.4	7.7	4.9	16.4	9.7	3.0	24.2	4.2
» 8. 75,1- 100 »	1.8	9.8	6.2	18.9	10.3	3.6	29.3	4.3
» 9. 100,1- 200 »	2.4	13.4	8.3	18.9	10.2	5.3	33.4	4.2
» 10. 200,1- 500 »	3.8	22.9	14.1	17.2	13.3	10.0	42.9	4.9
» 11. 500,1-1000 »	6.7	46.3	27.6	22.2	5.7	19.4	70.2	5.0
» 12. Over 1000 »	12.0	102.9	63.2	30.4	-	34.5	103.2	2.2
Rikets bygder	1.5	6.0	3.8	11.5	7.6	2.8	21.0	5.0

hvor stor prosent av brukene som har de ymse dyreslag. Som allerede nevnt, blir det stor forskjell i prosenttallene om en regner med alle bruk eller bare bruk over 5 dekar, fordi så mange av brukene under 5 dekar er uten husdyr. Holder en seg til de brukene som har de forskjellige slags husdyr, er det liten forskjell i det gjennomsnittlige dyretall, om en tar med eller ikke tar med brukene under 5 dekar. Tabellen viser begge alternativer.

Holder en seg til brukene med over 5 dekar jordbruksareal, finner en relativt flest bruk med hest i Trøndelag, 67.8 pst. Deretter følger Østlandet med 65.5 pst., mens Nord-Norge kommer lavest med 47.4 pst. Av fylkene kommer Rogaland høyest med 79.6 pst., dernest Østfold med 78.0 pst. Finnmark kommer sist med 29.2 pst. Områdevis står Jæren og skiferlandskapene ved Boknfjorden først med henholdsvis 87.2 og 82.1 pst. Øyene i Nord-Norge og kystbygdene i Agder kommer sist i rekkefølgen, med henholdsvis 39.5 og 41.7 pst. Tallet på hester pr. bruk med hest varierer fylkesvis mellom 2.2 i Østfold og 1.0 i Troms og Finnmark, landsdelsvis mellom 1.8 på Østlandet og 1.0 i Nord-Norge. Middeltallet for rikets bygder er 1.5 hester pr. bruk med hest.

Prosenttallene for mjølkekyr varierer mindre enn for de andre dyreslagene. For fylkene ligger tallene mellom 96.1 i Sogn og Fjordane og 79.7 i Finnmark, for jordbruksområdene mellom 96.0 i skiferlandskapene ved Boknfjorden og 79.7 i kystbygdene i Agder. I Østfold er det gjennomsnittlig 6.4 kyr pr. bruk som har ku. I Finnmark er middeltallet 1.7. For jordbruksområdene varierer det mellom 8.0 kyr på Jæren og 2.3 på øyene og i kystbygdene i Nord-Norge. Middeltallet for rikets bygder er 3.9 mjølkekyr pr. bruk med ku.

Tallene for sau og geit er sterkt preget av den ulike fordeling av sau- og geitholdet på de ymse distrikter. I Troms er det sauer ved 91.2 pst. av brukene over 5 dekar, i Sogn og Fjordane ved 91.1 pst. og i Nordland ved 89.1 pst. I Vestfold er det sauer bare ved 14.1 pst. og i Østfold ved 16.7 pst. av brukene. Områdevis veksler det mellom 91.9 pst. i øybygdene i Nord-Norge og 17.8 pst. i de sør-

østlige slettebygder. For hele landet under ett er det 12.2 sauer pr. bruk over 5 dekar som har sau. Det varierer mellom 35.9 pr. bruk i Rogaland og 3.1 i Østfold. På Jæren er det 42.4 sauer pr. bruk.

I dal- og fjellbygdene i Trøndelag er det geiter ved 26.3 pst. av brukene, i dal- og fjellbygdene på Østlandet ved 23.6 pst. og i fjord- og dalbygdene i Nord-Norge ved 20.6 pst. I de sørøstlige slettebygder, i kystbygdene og mellom- eller skogbygdene i Agder og på Jæren er det bare 0.2 pst. av brukene som holder geit. For områdegruppene veksler det mellom 17.6 pst. i de indre bygder og 1.6 pst. i de beste jordbruksbygder, og for fylkene mellom 22.0 pst. i Troms og 0.1 pst. i Østfold og Vestfold. I Rogaland var det 26.3 geiter pr. bruk med geit, i Vestfold som lå lavest, 2.6. Rikets gjennomsnitt var 7.9. Områdevis vekslet det mellom 31.0 dyr pr. bruk i skiferlandskapene ved Boknfjorden (hvor det bare var 9 bruk med geiter) og 1.6 i kystbygdene i Agder.

På Østlandet var det svin ved 77.9 pst. av brukene over 5 dekar, i Trøndelag ved 73.0 pst. Prosenttallet for Østfold var 82.1, for Oppland 81.7 og for Akershus 81.2. I bygdene ved Trondheimsfjorden hadde 86.1 pst. svin, i silurbygdene på Østlandet var det 85.2 pst. I Nord-Norge var det bare 11.4 pst. av brukene som hadde svin, i Troms bare 6.3 pst. I Rogaland var det 6.6 svin pr. bruk over 5 dekar med svin, i Finnmark 1.3. Gjennomsnittet for rikets bygder var 3.1 dyr pr. bruk som hadde svin.

Det var høns ved 86.7 pst. av brukene i Østfold, ved 83.1 pst. i Rogaland og 80.0 pst. i Vestfold. Finnmark ligger lavest med 23.5 pst., dernest Troms med 36.2 og Sogn og Fjordane med 47.9 pst. For de andre fylkene veksler det mellom 60 og 80 pst. På Jæren var det høns ved 88.4 pst. av brukene og i skiferlandskapene ved Boknfjorden ved 87.8 pst. Fjord- og dalbygdene i Nord-Norge kommer lavest blant områdene med 42.0 pst. Det gjennomsnittlige dyretall, som for hele landet er 22.0 pr. bruk med høns, varierer for fylkene mellom 67.7 i Rogaland og 6.5 i Finnmark, og for jordbruksområdene mellom 99.5 på Jæren og 7.4 i øybygdene og fjord- og dalbygdene i Nord-Norge. Det er i det hele Nord-Norge som skiller seg sterkest ut blant landsdelene når det gjelder hønseholdet. Her er det relativt både få og små besetninger.

I Agderfylkene er det bikuber ved 9.9 pst. og på Østlandet ved 4.5 pst. av brukene. I Nord-Norge er det ikke bikuber, og på Vestlandet og i Trøndelag er det bare henholdsvis 1.0 og 0.5 pst. av brukene som har bier. Fylkesvis står Østfold best, med bier ved 11.2 pst. av brukene, dernest Aust-Agder med 10.8 pst. Områdevis står mellom- eller skogbygdene i Agder best med 13.3 pst. Dette område, sammen med silurbygdene på Østlandet, har også gjennomsnittlig flest bikuber — 6.0 — pr. bruk med bier. Fylkesvis kommer Hedmark øverst med 6.5 kuber pr. bruk. Gjennomsnittet for alle bruk (med bier) over 5 dekar i rikets bygder er 4.6. Brukene under 5 dekar har imidlertid flere kuber pr. bruk (se side 274). Middeltallet for alle bruk med bier er 5.0 kuber.

Gjennomsnittstallene viser at Jærens sletteland har størst buskaper pr. bruk, både når det gjelder mjølkekyr, sauer, svin og høns.

Prosent bruk som har de forskjellige slags husdyr

	Hester				Kyr				Sauer			
	Alle bruk		Bruk over 5 dekar		Alle bruk		Bruk over 5 dekar		Alle bruk		Bruk over 5 dekar	
	Bruk med hest ipst. av alle bruk	Hester pr. bruk med hest	Bruk med hest ipst. av alle bruk over 5 dek.	Hester pr. bruk med hest	Bruk med ku ipst. av alle bruk	Kyr pr. bruk med ku	Bruk med ku ipst. av alle bruk over 5 dek.	Kyr pr. bruk med ku	Bruk med sau ipst. av alle bruk	Sauer pr. bruk med sau	Bruk med sau ipst. av alle bruk over 5 dek.	Sauer pr. bruk med sau
Østfold	30.7	2.2	78.0	2.2	35.3	6.2	88.2	6.4	7.1	3.1	16.7	3.1
Akershus	17.3	2.1	67.8	2.1	21.7	5.8	83.0	6.0	7.3	5.0	26.1	5.2
Hedmark	39.2	1.6	56.5	1.6	62.4	4.0	86.8	4.1	42.3	9.5	57.9	9.9
Oppland	42.5	1.7	65.3	1.8	62.1	5.0	90.8	5.2	42.9	10.9	61.8	11.4
Buskerud	34.4	1.6	65.4	1.6	47.0	4.1	86.0	4.3	20.3	10.2	36.4	10.7
Vestfold	27.4	1.9	74.3	1.9	31.3	4.7	84.0	4.8	5.5	4.5	14.1	4.6
Telemark	35.4	1.4	64.9	1.4	49.1	3.3	86.6	3.4	23.3	9.2	40.5	9.6
Aust-Agder	32.5	1.2	52.7	1.2	54.2	2.5	82.5	2.6	21.2	11.2	32.0	11.8
Vest-Agder	33.8	1.1	47.7	1.1	62.5	2.8	84.4	4.4	33.9	9.1	45.3	9.4
Rogaland	50.0	1.6	79.6	1.6	61.2	5.4	93.4	5.6	41.0	33.8	60.7	35.9
Hordaland	37.7	1.2	58.5	1.2	63.3	3.2	92.7	3.4	58.7	14.3	81.0	15.4
Sogn og Fjordane	52.9	1.4	63.7	1.4	84.2	3.8	96.1	3.9	82.0	16.6	91.1	17.5
Møre og Romsdal	46.9	1.3	63.1	1.3	73.6	3.5	94.6	3.6	66.0	11.0	80.8	11.6
Sør-Trøndelag	49.4	1.6	70.3	1.6	67.9	4.1	92.4	4.2	63.9	10.2	79.5	11.0
Nord-Trøndelag	47.2	1.7	65.0	1.7	69.2	4.1	92.6	4.2	58.2	9.9	75.0	10.4
Nordland	39.8	1.1	46.6	1.1	87.5	2.4	94.1	2.5	83.1	7.8	89.1	8.2
Troms	49.7	1.0	55.5	1.0	88.8	2.5	93.2	2.7	88.3	7.8	91.2	8.3
Finnmark	24.8	1.1	29.2	1.0	74.1	1.6	79.7	1.7	65.3	6.9	69.0	7.3
A. Østlandet med Telemark.												
I. De sørøstlige slettebygder ..	21.7	2.1	72.8	2.1	25.4	5.8	83.7	5.9	5.8	4.3	17.8	4.4
II. Silurbygdene inne i landet ..	30.0	2.1	62.5	2.1	41.7	5.1	84.1	5.3	19.2	6.5	35.9	6.9
III. Mellom- eller skogbygder ..	39.0	1.6	60.2	1.6	59.3	3.5	87.7	3.6	30.5	6.5	44.5	6.6
IV. Dal- og fjellbygder	50.4	1.4	65.7	1.4	73.9	4.6	91.8	4.8	58.6	14.1	73.0	14.5
Tilsammen ...	31.2	1.8	65.5	1.8	42.9	4.7	86.9	4.8	21.3	9.2	42.1	9.6
B. Agder.												
V. Kystbygder	24.1	1.1	41.7	1.1	48.7	2.3	79.7	2.4	18.8	6.2	29.5	6.4
VI. Mellom- eller skogbygder ..	41.8	1.1	55.9	1.1	67.3	2.9	85.7	3.0	31.5	8.4	40.3	8.7
VII. Dal- og fjellbygder	20.2	1.0	59.0	1.0	79.8	2.9	90.5	3.0	60.2	16.5	68.7	16.9
Tilsammen ...	33.2	1.1	49.7	1.1	58.8	2.7	83.6	2.8	28.3	9.8	39.9	10.2
C. Vestlandet.												
VIII. Skiferlandskapene ved Boknfjorden	53.5	1.8	82.1	1.8	66.8	5.1	96.0	5.4	40.5	26.7	58.5	28.0
IX. Jærens sletteland	48.0	2.0	87.2	2.0	52.5	7.7	93.3	8.0	25.8	40.0	44.2	42.4
X. Andre ytre bygder	43.0	1.2	61.1	1.2	69.8	3.3	94.0	3.4	61.1	12.1	79.1	12.8
XI. Indre bygder	49.5	1.4	66.8	1.4	73.7	3.9	94.3	4.1	71.1	21.5	86.7	23.1
Tilsammen ...	45.8	1.4	65.5	1.4	69.2	3.9	94.1	4.0	60.4	17.1	78.6	18.2

og tallet på dyr pr. bruk som har disse husdyr.

Geiter				Svin				Høns				Bikuber			
Alle bruk		Bruk over 5 dekar		Alle bruk		Bruk over 5 dekar		Alle bruk		Bruk over 5 dekar		Alle bruk		Bruk over 5 dekar	
Bruk med geit i pst. av alle bruk	Geit-er pr. bruk med geit	Bruk med geit ipst. av alle bruk over 5 dek.	Geit-er pr. bruk med geit	Bruk med svin ipst. av alle bruk	Svin pr. bruk med svin	Bruk med svin ipst. av alle bruk over 5 dek.	Svin pr. bruk med svin	Bruk med høns i pst. av alle bruk	Høns pr. bruk med høns	Bruk med høns i pst. av alle bruk over 5 dek.	Høns pr. bruk med høns	Bruk med bikuber i pst. av alle bruk	Biku-ber pr. bruk med bikuber	Bruk med bikuber i pst. av alle bruk over 5 dek.	Biku-ber pr. bruk med bikuber
0.1	2.5	0.1	2.7	43.3	3.8	82.1	4.6	52.2	32.8	86.7	40.4	6.4	4.2	11.2	3.6
0.1	4.0	0.2	4.2	31.3	4.3	81.2	5.7	31.5	23.9	79.6	29.0	2.7	5.5	5.4	4.9
9.1	5.3	12.7	5.4	68.0	3.0	75.8	3.5	52.1	17.8	63.0	17.9	1.2	7.4	1.2	6.5
10.0	10.2	15.1	10.4	71.5	2.9	81.7	3.3	53.7	16.0	67.4	16.2	1.3	5.9	1.4	5.0
4.0	5.3	7.1	5.5	58.3	2.1	70.1	2.5	45.8	18.4	63.9	19.8	3.1	5.4	4.0	4.8
0.1	2.3	0.1	2.6	38.1	3.4	78.6	3.9	45.8	30.7	80.0	38.3	4.3	4.1	7.3	3.9
3.7	5.7	6.1	6.0	56.8	2.3	76.4	2.5	48.8	21.0	64.2	22.8	6.3	4.4	8.2	4.1
0.7	5.9	0.7	9.4	51.3	1.8	63.7	2.0	58.5	18.1	68.6	19.6	9.0	6.4	10.8	6.0
0.5	5.7	0.6	6.2	21.3	2.1	27.2	2.0	64.5	17.2	72.5	17.7	7.8	5.3	9.3	5.2
1.1	24.0	1.6	26.3	33.9	6.5	50.7	6.6	68.7	60.7	83.1	67.7	2.3	4.5	2.8	4.4
5.1	10.9	7.0	11.6	40.8	1.8	54.1	1.9	50.3	15.7	60.3	15.9	0.8	3.7	0.8	3.6
11.1	18.6	12.0	19.9	63.8	1.6	69.1	1.7	45.0	10.8	47.9	10.7	0.3	2.9	0.3	2.9
2.1	21.7	2.8	21.9	37.9	1.8	45.8	1.9	59.4	11.9	67.9	12.0	0.3	4.6	0.3	4.1
9.8	5.2	13.0	5.5	56.9	2.1	69.9	2.3	56.3	16.3	68.5	16.3	0.1	4.7	0.1	5.7
6.5	7.7	8.1	8.1	64.9	2.1	76.5	2.3	64.9	20.6	78.7	20.9	0.9	3.6	0.9	3.5
10.3	3.8	11.1	3.9	13.6	1.5	14.4	1.6	57.4	8.4	60.9	8.4	-	-	-	-
20.9	3.7	22.0	3.7	6.0	1.6	6.3	1.7	34.8	6.8	36.2	6.6	-	-	-	-
8.9	4.1	6.7	4.2	12.0	1.3	10.9	1.3	22.3	6.4	23.5	6.5	-	-	-	-
0.1	3.4	0.2	3.8	34.5	4.0	79.9	5.1	38.6	29.3	81.7	36.8	3.9	4.7	7.9	4.2
0.7	2.4	1.1	2.5	66.1	3.3	85.2	4.4	48.0	22.9	72.5	25.2	2.3	7.2	3.4	6.0
4.5	3.4	6.5	3.6	68.3	2.5	81.0	2.8	57.0	17.9	69.8	18.5	4.1	4.2	4.5	4.0
18.5	8.9	23.6	9.1	61.4	2.4	66.2	2.5	47.8	12.7	54.4	12.3	0.8	5.1	0.9	4.6
3.9	7.2	7.8	7.4	51.3	3.1	77.9	3.7	45.7	22.4	70.1	24.7	3.3	4.9	4.5	4.4
0.3	1.5	0.2	1.6	30.2	2.0	40.4	2.1	60.7	18.9	73.7	20.9	6.4	5.5	8.4	5.2
0.3	1.8	0.2	1.7	41.1	1.8	45.8	1.8	62.4	16.5	68.6	16.7	12.4	6.4	13.3	6.0
2.5	9.4	2.8	9.7	36.3	2.0	38.9	2.0	64.9	15.0	68.0	14.6	6.1	4.5	6.6	4.5
0.6	5.8	0.6	7.5	34.6	1.9	42.1	2.0	61.8	17.6	70.9	18.4	8.3	5.8	9.9	5.5
0.7	31.0	1.1	31.0	41.2	4.5	58.7	4.8	79.1	82.2	87.8	89.7	3.3	2.7	4.2	2.8
0.2	2.6	0.2	2.9	31.6	9.4	55.4	9.5	66.4	83.7	88.4	99.5	1.6	4.6	2.0	4.2
1.9	19.7	2.6	20.0	38.5	2.1	48.9	2.1	55.9	16.2	64.8	16.4	0.6	4.8	0.6	5.0
10.0	15.5	12.1	16.8	52.4	2.1	62.0	2.1	52.5	20.8	58.4	20.9	1.1	3.6	1.2	3.5
4.4	16.5	5.7	17.6	42.4	2.7	54.1	2.8	56.2	27.3	64.8	28.4	0.9	4.2	1.0	4.1

Prosent bruk som har de forskjellige slags husdyr

	Hester				Kyr				Sauer			
	Alle bruk		Bruk over 5 dekar		Alle bruk		Bruk over 5 dekar		Alle bruk		Bruk over 5 dekar	
	Bruk med hest ipst. av alle bruk	Hester pr. bruk med hest	Bruk med hest ipst. av alle bruk over 5 dek.	Hester pr. bruk med hest	Bruk med ku ipst. av alle bruk	Kyr pr. bruk med ku	Bruk med ku ipst. av alle bruk over 5 dek.	Kyr pr. bruk med ku	Bruk med sau ipst. av alle bruk	Sauer pr. bruk med sau	Bruk med sau ipst. av alle bruk over 5 dek.	Sauer pr. bruk med sau
D. Trøndelag.												
XII. Kystbygder	40.3	1.2	54.5	1.2	76.6	2.5	94.2	2.6	83.5	8.0	89.4	8.9
XIII. Ytre fjordbygder	47.8	1.6	67.7	1.6	67.5	3.6	91.8	3.7	60.8	8.9	76.0	9.5
XIV. Bygder ved Trondheimsfjorden	43.8	2.0	69.1	2.0	59.2	4.5	91.5	4.6	46.1	9.7	68.2	10.2
XV. Dal- og fjellbygder	62.9	1.4	71.1	1.4	84.2	4.4	93.0	4.5	75.0	11.9	80.7	12.3
XVI. Andre indre bygder	56.2	1.8	75.3	1.8	71.1	4.8	93.0	5.0	67.4	12.4	84.1	13.0
Tilsammen ...	48.4	1.7	67.8	1.7	68.5	4.1	92.5	4.2	61.3	10.1	77.5	10.7
E. Nord-Norge.												
XVII. Øyer	33.0	1.0	39.5	1.0	86.7	2.2	93.6	2.3	86.9	8.2	91.9	8.7
XVIII. Kystbygder	39.4	1.1	46.3	1.1	86.2	2.2	92.2	2.3	83.0	7.6	88.6	8.0
XIX. Fjord- og dalbygder	45.1	1.0	51.6	1.0	84.4	2.3	89.9	2.4	77.8	7.6	83.0	7.8
XX. Innlandsbygder	60.9	1.2	66.2	1.2	89.5	3.3	93.6	3.4	77.9	7.1	81.9	7.3
Tilsammen ...	40.7	1.0	47.4	1.0	86.1	2.3	92.1	2.4	82.4	7.8	87.4	8.1
Rikets bygder	37.7	1.5	61.1	1.5	58.4	3.8	90.2	3.9	43.0	11.5	64.2	12.2
1. De beste jordbruksbygder ...	28.0	2.1	71.0	2.1	34.8	5.5	86.3	5.7	14.8	11.5	34.7	12.2
2. Mellom- eller skogbygder	39.5	1.5	59.4	1.5	60.5	3.4	87.4	3.5	30.6	6.8	43.8	7.0
3. Kystbygder	38.4	1.2	52.4	1.2	72.6	2.8	92.1	2.9	64.4	9.8	78.6	10.4
4. Indre bygder	50.8	1.3	64.0	1.3	77.1	3.8	92.4	4.0	68.6	14.7	80.6	15.4

I tilknytting til jordbrukstillingen i 1949 ble det foretatt en undersøkelse av husdyrproduksjonen 1949/50. Oppgavene over tilgang og avgang i buskapen m. v. ble hentet inn i forbindelse med den representative jordbrukstilling i 1950.

Liknende undersøkelser har tidligere vært foretatt for årene 1927/28 (se N. O. S. VIII 98) og 1946/47 (se N. O. S. XI 24).

Tabellen på side 280 viser hvordan tilgangen og avgangen innen de enkelte dyregrupper var i året 20. juni 1949—20. juni 1950. Oppgavene er gitt som absolutte tall og som relative tall, der buskapen pr. 20. juni 1949 for hvert dyreslag er satt = 100. Oppgavene gjelder bare rikets bygder.

Av tabellen ser en hvordan tilgangen i året fordeler seg på dyr som er født i buskapen og dyr som er kjøpt. Avgangen er fordelt på selvdøde eller slaktet

og tallet på dyr pr. bruk som har disse husdyr. (Forts.).

Geiter				Svin				Høns				Bikuber			
Alle bruk		Bruk over 5 dekar		Alle bruk		Bruk over 5 dekar		Alle bruk		Bruk over 5 dekar		Alle bruk		Bruk over 5 dekar	
Bruk med geit i pst. av alle bruk	Geiter pr. bruk med geit	Bruk med geit i pst. av alle bruk over 5 dek.	Geiter pr. bruk med geit	Bruk med svin i pst. av alle bruk	Svin pr. bruk med svin	Bruk med svin i pst. av alle bruk over 5 dek.	Svin pr. bruk med svin	Bruk med høns i pst. av alle bruk	Høns pr. bruk med høns	Bruk med høns i pst. av alle bruk over 5 dek.	Høns pr. bruk med høns	Bruk med bikuber i pst. av alle bruk	Bikuber pr. bruk med bikuber	Bruk med bikuber i pst. av alle bruk over 5 dek.	Bikuber pr. bruk med bikuber
5.8	4.8	6.0	5.5	48.3	1.5	56.2	1.5	65.6	12.1	73.8	12.6	-	2.0	-	2.0
11.6	6.6	14.6	7.1	56.6	2.0	70.8	2.1	66.5	18.7	79.4	19.2	0.1	2.8	-	-
4.8	7.7	6.6	8.2	65.0	2.6	86.1	2.8	58.3	24.1	79.1	24.5	1.0	3.9	1.1	3.9
23.5	5.6	26.3	5.6	54.2	1.6	56.0	1.6	52.0	11.1	55.0	10.6	-	4.0	-	4.0
3.0	4.8	3.9	4.8	71.2	2.1	81.5	2.2	63.7	16.6	76.0	16.4	0.4	3.5	0.4	3.5
8.3	6.1	10.7	6.4	60.6	2.1	73.0	2.3	60.3	18.4	73.3	18.6	0.5	3.8	0.5	3.9
7.8	4.1	7.7	4.2	8.8	1.9	9.7	1.9	47.6	7.4	50.6	7.4	-	-	-	-
12.1	3.0	12.6	3.0	10.9	1.5	10.7	1.5	49.1	8.4	52.4	8.4	-	-	-	-
19.3	3.6	20.6	3.7	11.1	1.3	11.2	1.4	39.8	7.5	42.0	7.4	-	-	-	-
18.8	5.7	19.9	5.8	20.6	1.3	20.7	1.3	50.0	9.2	51.9	9.1	-	-	-	-
13.4	3.8	14.1	3.9	11.1	1.5	11.4	1.5	45.9	7.9	48.6	7.9	-	-	-	-
5.5	7.6	8.3	7.9	43.5	2.8	55.8	3.1	50.6	21.0	65.0	22.0	2.3	5.0	2.6	4.6
0.8	6.5	1.6	7.1	44.3	3.8	79.8	4.7	45.0	33.3	79.9	39.3	3.1	5.1	4.9	4.5
3.9	3.4	5.4	3.5	63.9	2.4	74.6	2.7	57.9	17.6	69.6	18.2	5.4	5.0	6.1	4.8
4.8	6.9	5.6	7.4	29.8	1.9	35.5	2.0	55.2	14.2	62.0	14.3	1.1	5.3	1.1	5.2
14.7	8.6	17.6	8.8	46.8	2.1	50.7	2.2	49.8	14.8	54.8	14.5	0.8	4.3	0.9	4.1

som utjenlig til menneskeføde, hjemmeslaktet til eget bruk og til salg, solgt til slakt og solgt til livdyr. Under omtalen av de enkelte dyreslag skal en komme nærmere inn på disse oppgavene. I et senere avsnitt vil en også omtale den beregnede produksjon av kjøtt og fleisk, mjølk, egg og ull.

Husdyrholdet i året 20. juni 1949—20. juni 1950. Rikets bygder.

	Buskap pr. 20. juni 1949	Tilgang i året		Avgang i året				Buskap pr. 20. juni 1950	
		Født	Kjøpt	Selvdø- de eller slaktet som utj. til men- neskef.	Hjemmeslaktet		Solgt til slakt		Solgt til livdyr
					til eget bruk	til salg			
Absolutte tall. Stk.									
Hester:									
Under 1 år (føll)	8 218	5 869	898	255	9	300	1 730	1 976	5 615
Over 1 år	190 048	—	6 525	882	94	1 127	6 265	8 406	184 899
I alt ...	198 266	5 869	7 423	1 137	103	1 427	7 995	10 382	190 514
Storfe:									
Spekalver (under 3 uker)	32 037	697 961	11 933	18 587	119 193	117 330	152 115	13 581	35 301
Kalver (3 uker—1 år)	237 659	—	8 896	3 413	57 143	28 830	36 365	6 428	241 928
Okser 1—2 år	35 128	—	1 482	147	3 406	9 606	26 580	1 562	36 118
Okser over 2 år	5 783	—	292	29	210	1 384	6 391	217	6 591
Kviger	144 275	—	7 792	707	2 031	2 920	9 553	8 094	150 394
Kyr	769 251	—	17 844	5 228	5 099	15 147	62 382	20 055	766 268
I alt ...	1 224 133	697 961	48 239	28 111	187 082	175 217	293 386	49 937	1 236 600
Sauer:									
Under 1 år (lam) ...	843 589	951 396	11 125	104 250	286 185	108 763	186 179	18 109	910 637
Over 1 år	892 034	—	12 717	31 271	73 177	37 506	45 300	8 373	901 111
I alt ...	1 735 623	951 396	23 842	135 521	359 362	146 269	231 479	26 482	1 811 748
Geiter:									
Under 1 år (kje)	41 810	79 343	1 862	11 403	31 536	15 163	12 143	2 695	36 089
Over 1 år	104 784	—	2 862	3 845	6 247	6 058	7 315	4 211	93 956
I alt ...	146 594	79 343	4 724	15 248	37 783	21 221	19 458	6 906	130 045
Svin:									
Under 4 mndr.	249 281	520 380	283 576	30 123	329	132	815	317 575	260 768
Over { slaktesvin	111 954	—	6 293	3 058	173 652	71 435	177 120	3 703	117 154
4 mndr. { avlsråner.	2 250	—	438	29	10	218	821	157	1 947
{ avlspurker	55 355	—	2 638	926	6 469	5 900	16 805	732	42 287
I alt ...	418 840	520 380	292 945	34 136	180 460	77 685	195 561	322 167	422 156
Relative tall. Buskap pr. 20. juni 1949=100.									
Hester:									
Under 1 år (føll)	4.14	2.96	0.45	0.13	—	0.15	0.87	1.00	2.83
Over 1 år	95.86	—	3.29	0.44	0.05	0.57	3.16	4.24	93.26
Storfe:									
Spekalver (under 3 uker)	2.62	57.02	0.97	1.52	9.74	9.58	12.43	1.11	2.88
Kalver (3 uker—1 år)	19.41	—	0.73	0.28	4.67	2.36	2.97	0.52	19.76
Okser 1—2 år	2.87	—	0.12	0.01	0.28	0.78	2.17	0.13	2.95
Okser over 2 år	0.47	—	0.02	—	0.02	0.11	0.52	0.02	0.54
Kviger	11.79	—	0.64	0.06	0.17	0.24	0.78	0.66	12.28
Kyr	62.84	—	1.46	0.43	0.42	1.24	5.10	1.64	62.59
Sauer:									
Under 1 år (lam) ...	48.60	54.82	0.64	6.01	16.49	6.27	10.73	1.04	52.46
Over 1 år	51.40	—	0.73	1.80	4.22	2.16	2.61	0.48	51.92
Geiter:									
Under 1 år (kje)	28.52	54.12	1.27	7.78	21.51	10.35	8.28	1.84	24.62
Over 1 år	71.48	—	1.95	2.62	4.26	4.13	4.99	2.87	64.09
Svin:									
Under 4 mndr.	59.51	124.24	67.70	7.19	0.08	0.03	0.19	75.82	62.26
Over { slaktesvin	26.73	—	1.50	0.73	41.46	17.06	42.29	0.88	27.98
4 mndr. { avlsråner	0.54	—	0.10	—	—	0.05	0.20	0.04	0.46
{ avlspurker	13.22	—	0.63	0.22	1.54	1.41	4.01	0.17	10.10

Hestene.

Det er allerede nevnt at det var usedvanlig lite unghester og hester i alderen over 16 år i 1949. På den annen side var tallet på hester i den mest arbeidsdyktige alder atskillig større enn vanlig. Det er også nevnt at det store oppal av hester i krigsårene, fulgt av en årrekke med lite oppal, er årsaken til den noe unormale aldersfordeling innen hestebestanden. De samme forhold gjorde seg gjeldende under og etter den første verdenskrig.

Tabellen nedenfor viser tallet på hester i bygdene i de forskjellige årsklasser ved de fem fullstendige jordbrukstetter som har vært holdt. Den viser også fordelingen etter alder i prosent.

Hestene fordelt etter alder.

	30/9 1907	30/9 1917	20/6 1929	20/6 1939	20/6 1949
Under 1 år	9 598	16 850	6 703	16 135	8 218
1 og 2 år	17 489	28 057	13 203	31 876	9 948
3 og 4 år	21 633	26 026	13 128	25 631	24 959
5—16 år.....	88 887	94 503	107 918	71 022	134 898
Over 16 år	26 014	36 929	36 217	59 267	20 243
I alt	163 621	202 365	177 169	203 931	198 266
I prosent.					
Under 1 år	5.86	8.33	3.79	7.91	4.14
1 og 2 år	10.68	13.86	7.45	15.63	5.02
3 og 4 år	13.21	12.86	7.41	12.57	12.59
5—16 år.....	54.35	46.70	60.91	34.83	68.04
Over 16 år	15.90	18.25	20.44	29.06	10.21
I alt	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

Tallet på hester i alt gikk litt ned fra 1939 til 1949, men det var langt flere hester i arbeidsdyktig alder i 1949 enn i 1939. I 1939 var det relativt lite hester (34.8 pst.) i alderen 5—16 år. I 1949 utgjorde denne gruppen 68.0 pst. av hestene. I 1939 var det mye hest i gruppen over 16 år (29.1 pst.). I 1949 var bare 10.2 pst. av hestene i denne aldersgruppen. Mens gruppen 1- og 2-åringer omfattet 15.6 pst. av hestene i 1939, var prosenten gått ned til 5.0 i 1949.

Hvordan forholdet mellom unghester og voksne hester er i de ymse jordbruksområder, er omtalt i forbindelse med tabellen på side 267.

Tabellen på neste side viser tallet på hester i de enkelte fylker i 1900 og ved de fullstendige jordbrukstetter.

Fra 1939 til 1949 gikk hestetallet tilbake med 2.8 pst. Det var nedgang i alle fylker unntatt Hedmark, Aust-Agder og de tre nordligste fylker. I Nord-Norge økte tallet ganske sterkt — for hele landsdelen med 23.3 pst. — vekslende mellom 47.4 pst. i Finnmark og 17.4 pst. i Nordland. Nedgangen var sterkest på Vestlandet med 8.4 pst. Av fylkene hadde Sogn og Fjordane sterkest nedgang med 13.2 pst. Mer enn 10 pst. reduksjon var det også i Vestfold, Rogaland

	30/9 1900	30/9 1907	30/9 1917	20/6 1929	20/6 1939	20/6 1949	Endring i pst. 1939— 1949
Østfold	12 272	12 423	15 265	13 891	15 171	13 640	÷ 10.1
Akershus	15 371	15 028	18 973	15 354	15 661	14 420	÷ 7.9
Hedmark	15 698	15 836	19 294	15 990	16 866	17 513	+ 3.8
Oppland	18 054	16 311	20 372	16 064	18 892	18 168	÷ 3.8
Buskerud	9 889	9 376	12 470	10 190	11 287	10 613	÷ 6.0
Vestfold	8 512	8 660	11 137	9 736	10 577	9 360	÷ 11.5
Telemark	6 575	6 516	7 849	7 172	8 270	8 091	÷ 2.2
Aust-Agder	3 560	3 143	3 666	3 495	3 765	3 890	+ 3.3
Vest-Agder	3 768	3 449	4 621	3 919	4 588	4 534	÷ 1.2
Rogaland	10 746	10 799	14 823	12 820	17 437	15 514	÷ 11.0
Hordaland	8 343	7 917	10 198	9 450	11 303	11 014	÷ 2.6
Sogn og Fjordane.....	9 673	8 841	10 967	9 395	12 334	10 712	÷ 13.2
Møre og Romsdal	9 880	10 034	12 161	10 894	13 576	12 806	÷ 5.7
Sør-Trøndelag	10 064	10 837	13 494	12 161	14 825	14 805	÷ 0.1
Nord-Trøndelag	9 346	9 969	11 980	10 948	12 722	12 651	÷ 0.6
Nordland	8 330	8 420	8 861	9 012	9 995	11 732	+ 17.4
Troms	5 164	5 135	5 335	5 505	5 580	7 208	+ 29.2
Finnmark	907	927	899	1 173	1 082	1 595	+ 47.4
Rikets bygder	166 152	163 621	202 365	177 169	203 931	198 266	÷ 2.8

og Østfold. De beste jordbruksbygder viser i det hele sterkest nedgang, 9,3 pst., mens det var omtrent 4 pst. øking i hestetallet i kystbygdene og mellom- eller skogbygdene.

Akershus var det eneste fylket som hadde færre hester i 1949 enn i 1900. Tallet har økt relativt sterkest i denne 50-årsperioden i Finnmark, Sør-Trøndelag, Rogaland og Nordland.

Det var 131 641 bruk som hadde hest i 1949. Dette var 37,7 pst. av alle brukene. I 1939 var det 35,2 pst. som hadde hest. Da jordbrukstellingene også tar med et meget stort tall eiendommer, som yrkesmessig ikke kan sies å være jordbruk og hvor det sjelden kan bli tale om å holde hest, blir det rimelig nok en stor prosent av brukene som er uten hest. Holder en alle brukene under 5 dekar utenfor, viser det seg at 61,1 pst. av brukene over 5 dekar hadde hest i 1949. Se ellers tekst og tabeller på side 270—279.

Av tabell 2 i annet hefte (for fylkene) og tabell 11 i tredje hefte (for jordbruksområdene) ser en hvor mange bruk det er som har bare unghest, andel i voksen hest, 1 voksen hest og 2 eller flere voksne hester. Tabellen på neste side gir disse oppgavene som prosenttall for bruk av ymse størrelse. På side 45 finner en de tilsvarende absolutte tall.

Det var i alt 1 488 eller 0,42 pst. av brukene som hadde bare unghest i 1949. I 1939 var det 6 974 bruk eller 2,1 pst. Tallet på bruk med bare unghest er altså gått sterkt tilbake i denne tiden. Som tidligere nevnt, er også tallet på unghest i alt blitt sterkt redusert. Bruk med bare unghest er mest vanlig i klassene 4—6 (10,1—50 dekar). De fleste er på Vestlandet og i Nord-Norge.

3 085 eller 0,88 pst. av brukene hadde andel i voksen hest. Dette at flere bruk har hest sammen, er også mest vanlig på Vestlandet og i Nord-Norge.

Hestehold Jordbruksareal	Uten hest	Bare unghest	Del i voksen hest	1 voksen hest	2 eller flere voksne hester	Bruk i alt	Derav med hest
	Kl. 0. Husdyrhold uten jordbruksareal	96.78	—	0.02	2.70	0.50	100
» 1. Inntil 2 dek.	99.52	0.02	—	0.40	0.06	100	0.48
» 2. 2,1– 5 »	98.28	0.06	0.09	1.46	0.11	100	1.72
» 3. 5,1– 10 »	94.11	0.21	0.69	4.78	0.21	100	5.89
» 4. 10,1– 20 »	75.98	0.69	2.41	20.36	0.56	100	24.02
» 5. 20,1– 35 »	38.01	1.19	2.66	56.24	1.90	100	61.99
» 6. 35,1– 50 »	14.46	0.95	1.10	75.71	7.78	100	85.54
» 7. 50,1– 75 »	5.80	0.49	0.37	67.98	25.36	100	94.20
» 8. 75,1– 100 »	2.96	0.29	0.08	42.69	53.98	100	97.04
» 9. 100,1– 200 »	1.52	0.09	0.05	17.27	81.07	100	98.48
» 10. 200,1– 500 »	0.42	0.06	—	3.12	96.40	100	99.58
» 11. 500,1– 1000 »	0.88	—	—	0.88	98.24	100	99.12
» 12. Over 1000 »	—	—	—	—	100.00	100	100.00
I alt	62.34	0.42	0.88	26.04	10.32	100	37.66
1939	64.84	2.10	0.60	23.26	9.20	100	35.16

91 005 eller 26.04 pst. av brukene ga opp at de hadde 1 voksen hest. Dette er en betydelig øking siden 1939, da 77 150 eller 23.26 pst. av brukene hadde 1 voksen hest.

Tallet på bruk med 2 eller flere voksne hester har også økt, fra 30 501 eller 9.2 pst. av brukene i 1939 til 36 063 eller 10.32 pst. i 1949. At brukene har 2 eller flere voksne hester, er mer vanlig dess større brukene er. Ved alle bruksklasser over 75 dekar er 2 eller flere hester det vanligste. De beste jordbruksbygder har over halvdel av brukene med mer enn 1 hest. De aller fleste er på Østlandet, i Rogaland og i Trøndelag.

Av de i alt 131 641 brukene med hest, hadde 69.1 pst. 1 voksen hest, 27.4 pst. hadde 2 eller flere voksne hester. I Østfold hadde 62.0 pst. av brukene med hest 2 eller flere hester, i Vestfold 59.6 og i Akershus 56.7 pst. I Troms var det bare 2.2 pst. av hesteholderne som hadde mer enn 1 voksen hest. I områdegruppen: de beste jordbruksbygder, var det 2 eller flere hester hos 56.6 pst. av hesteholderne, i kystbygdene bare hos 8.8 pst.

Av tabellen side 280 ser en hvordan tilgangen og avgangen innen hestebestanden har vært i året 20. juni 1949—20. juni 1950. Det ble i året født 5 869 føll. Dette var 3.0 pst. av buskapen pr. 20. juni 1949. Ved undersøkelsen i 1946/47 svarte de fødte til 3.9 og i 1927/28 til 4.7 pst. av buskapen. I Sogn og Fjordane ble det født, relativt sett, langt flere føll enn i de andre fylker — 10.1 pst. av buskapen. Ellers vekslet det mellom 5.0 og 0.7 pst.

For alle brukene under ett svarer livdyrsalget til 5.2 og kjøpet til 3.7 pst. av buskapen i 1949. I 1946/47 var det atskillig mer livdyromsetning. Salget var relativt størst i Sogn og Fjordane og Rogaland, med henholdsvis 8.8 og 8.1 pst. av buskapen. Livdyrkjøpet var størst, 7.4 pst., i Vest-Agder.

De selvdøde hestene, 1 137 stk., svarte til 0.6 pst. av buskapen. I 1946/47

svarte de selvdøde til 0.9 pst. og i 1927/28 til 1.0 pst. Da det vanlig er forholdsvis flest selvdøde blant føllene, vil disse prosenttallene i stor grad rette seg etter tallet på føll i forhold til den totale hestebestand. Som før nevnt, var det lite føll ved denne undersøkelsen.

En gjør oppmerksom på, at når en i forbindelse med undersøkelsen av husdyrproduksjonen bruker uttrykket selvdøde, omfatter dette både egentlig selvdøde dyr, dyr som er kommet bort på beite og dyr som er slaktet som utjenlige til menneskeføde.

Det ble i året 1949/50 slaktet eller solgt til slakt 9 525 hester, svarende til 4.8 pst. av buskapen i 1949. I 1946/47 ble det slaktet 17 600 dyr. Det svarte til 7.4 pst. Til tross for at tallet på fødte føll var så lite i 1949/50, ble det likevel slaktet atskillig føll. Tallet på de føll som ble slaktet eller solgt til slakt i året, svarte til vel 1/3 av de fødte.

Hestebestanden gikk i løpet av året 1949/50 ned med bortimot 7 800 dyr eller 3.9 pst. Nedgangen var svakest ved de minste brukene, sterkest ved de største.

Storfeet.

Tabellen nedenfor viser tallet på storfe i de ymse aldersgrupper i 1949 og 1939. Den viser også i prosent hvordan dyretallet fordeler seg på aldersklassene. Ved de tidligere tellinger har en ikke helt den samme gruppering.

	Tallet på dyr		Prosent	
	20/6 1939	20/6 1949	20/6 1939	20/6 1949
Under 1 år (kalver)	329 329	269 696	22.63	22.03
Okser { 1—2 år	74 584	35 128	5.13	2.87
{ over 2 år	14 081	5 783	0.97	0.47
Kviger (som ikke har hatt kalv) ..	172 686	144 275	11.87	11.79
Kyr (som har hatt kalv)	864 336	769 251	59.40	62.84
I alt	1 455 016	1 224 133	100.00	100.00

Den samlede storfebestand gikk tilbake med over 230 000 dyr eller 15.9 pst. fra 1939 til 1949. Det var reduksjon for alle aldersgrupper. Nedgangen var sterkest, 50—60 pst., for okser, svakest for mjølkekyr med 11.0 pst. Dette har ført til at kyrne utgjorde en større del av storfebestanden i 1949, 62.8 pst. — mot 59.4 pst. i 1939. Prosenten for oksene er gått ned.

Tabellen side 267 viser for de enkelte jordbruksområder hvor mange mjølkekyr det var pr. 1 000 storfe i alt. Det var relativt færrest mjølkekyr i Nord-Norge og i Trøndelag — ca. 58 pst. av storfebestanden. I de andre landsdelene utgjorde kyrne 63—67 pst. Nord-Norge, særlig de ytre strøk, har forholdsvis færre kviger enn de andre deler av landet. Til gjengjeld utgjør kalver under

1 år en større del av storfebestanden i Nord-Norge enn ellers. 30.1 pst. av storfeet var under 1 år i Nord-Norge, 25.1 pst. i Trøndelag og 19.1—20.6 pst. i de andre landsdelene. Tallene for bruk av forskjellig størrelse viser at det er relativt flest kalver under 1 år ved de minste brukene, 27.0 pst., færrest ved de største brukene, 15.6 pst. For kviger går relativtallene den motsatte veien, de øker fra ca. 6 pst. ved brukene under 2 dekar til vel 20 pst. for brukene over 500 dekar. For mjølkekyr varierer ikke tallene fra klasse til klasse særlig sterkt. Stort sett er det forholdsvis flest kyr ved de små bruk, færrest ved de store bruk.

Tabellen nedenfor viser fordelingen av storfeet på fylkene 1900—1949.

	30/9 1900	30/9 1907	30/9 1917	20/6 1929	20/6 1939	20/6 1949	Endring i pst. 1939— 1949
Østfold	55 390	60 376	67 243	74 938	90 154	71 681	÷ 20.5
Akershus	61 594	68 962	76 344	81 893	100 049	78 790	÷ 21.3
Hedmark	81 950	91 478	102 715	102 934	130 845	109 601	÷ 16.2
Oppland	91 671	101 729	114 555	115 784	140 804	116 309	÷ 17.4
Buskerud	55 584	58 651	63 751	65 420	72 939	59 112	÷ 19.0
Vestfold	41 456	46 070	47 644	53 049	59 030	44 611	÷ 24.4
Telemark	38 270	38 280	41 000	43 417	49 534	39 058	÷ 21.2
Aust-Agder	22 777	22 626	23 474	25 022	25 754	19 651	÷ 23.9
Vest-Agder	37 181	37 021	38 289	38 086	43 473	33 772	÷ 22.3
Rogaland	54 855	63 454	68 282	79 729	103 465	93 348	÷ 9.8
Hordaland	81 062	78 907	79 000	81 208	89 440	74 545	÷ 16.7
Sogn og Fjordane	80 829	83 125	84 161	80 528	85 962	72 545	÷ 15.6
Møre og Romsdal	76 342	83 641	86 072	85 894	95 348	83 870	÷ 12.0
Sør-Trøndelag	63 743	71 908	78 333	83 834	96 554	86 044	÷ 10.9
Nord-Trøndelag	46 702	55 427	60 686	69 064	82 350	74 627	÷ 9.4
Nordland	70 987	77 579	73 763	88 173	114 479	98 331	÷ 14.1
Troms	35 874	38 496	35 052	43 851	59 116	53 525	÷ 9.5
Finnmark	10 287	10 188	9 162	11 358	15 720	14 713	÷ 6.4
Rikets bygder	1 006 554	1 087 918	1 149 526	1 224 182	1 455 016	1 224 133	÷ 15.9

I perioden 1939—1949 er tallet på storfe gått ned i alle fylker, sterkest i Vestfold med 24.4 pst., svakest i Finnmark med 6.4 pst. Over 20 pst. nedgang var det ellers i Agderfylkene, Akershus, Telemark og Østfold, og under 10 pst. var det ellers i Nord-Trøndelag, Troms og Rogaland. I kystbygdene i Agder svarte nedgangen til 26.0 pst., på Jærens sletteland bare til 6.2 pst.

I løpet av siste 50-årsperioden har storfetallet økt sterkest i Rogaland med 70.2 pst. I Agderfylkene, Hordaland og Sogn og Fjordane var det færre storfe i 1949 enn i 1900. Nedgangen var sterkest i Aust-Agder med 13.7 pst.

I tabellen på neste side er det gjort en tilsvarende sammenstilling for mjølkekyr.

Tallene for 1900 og 1907 er ikke helt sammenliknbare med oppgavene fra de senere tellinger. For tellingene i 1917—1949 gjelder tallene kyr som har hatt kalv, uansett dyras alder. I 1900 og 1907 gjelder tallene både kyr og kviger over 2 år, mens kyr (som har hatt kalv) under 2 år ikke er med. Noen vesentlig innflytelse på tallene har ikke dette.

Tallet på mjølkekyr.

	30/9 1900	30/9 1907	30/9 1917	20/6 1929	20/6 1939	20/6 1949	Endring i pst. 1939— 1949
Østfold	35 500	37 672	42 556	44 801	51 868	44 475	÷ 14.3
Akershus	42 000	44 071	47 860	51 019	60 355	49 414	÷ 18.1
Hedmark	57 500	59 931	65 483	63 877	78 154	68 736	÷ 12.1
Oppland	61 500	62 592	70 810	71 516	84 593	76 066	÷ 10.1
Buskerud	37 000	37 816	39 033	40 403	44 084	36 952	÷ 16.2
Vestfold	27 000	28 809	29 427	29 924	32 414	26 392	÷ 18.6
Telemark	27 000	26 055	28 056	28 424	31 318	26 058	÷ 16.8
Aust-Agder	17 000	16 158	15 706	16 345	16 836	13 429	÷ 20.2
Vest-Agder	27 000	25 458	25 126	25 078	27 235	21 935	÷ 19.5
Rogaland	40 000	43 891	45 895	49 936	63 279	63 789	+ 0.8
Hordaland	61 500	57 135	55 753	53 701	58 040	51 569	÷ 11.2
Sogn og Fjordane	58 500	55 563	52 844	50 162	50 698	45 025	÷ 11.2
Møre og Romsdal	59 630	59 472	58 603	55 921	59 900	55 633	÷ 7.1
Sør-Trøndelag	46 000	47 272	48 685	50 263	55 730	50 363	÷ 9.6
Nord-Trøndelag	33 500	34 743	36 871	38 520	44 665	43 327	÷ 3.0
Nordland	51 000	53 326	49 388	51 387	62 047	56 066	÷ 9.6
Troms	25 000	26 179	25 268	27 048	34 576	32 438	÷ 6.2
Finnmark	6 500	6 489	6 077	6 810	8 544	7 584	÷ 11.2
Rikets bygder	713 130	722 632	743 441	755 135	864 336	769 251	÷ 11.0

Tallet på mjølkekyr er størst i Oppland med 76 000. Deretter kommer Hedmark og Rogaland. I det siste 10-året er tallet gått tilbake i alle fylker unntatt Rogaland, der det var en svak øking. Rogaland har også den sterkeste øking i forhold til 1900, 59.5 pst. Nedgangen siden 1939 har vært sterkest i Agder og dernest på Østlandet. Skiferlandskapene ved Boknfjorden og Jærens sletteland er de eneste jordbruksområder som hadde flere mjølkekyr i 1949 enn i 1939.

I forhold til 1900, er tallet på kyr gått tilbake i følgende fylker: Buskerud (ubetydelig nedgang), Vestfold, Telemark, Agderfylkene, Hordaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal. Nedgangen var sterkest i Sogn og Fjordane med 23.0 pst. For rikets bygder under ett har tallet på mjølkekyr økt med 7.9 pst. siden 1900. Stort sett kan en vel si, at det i den senere tid har vært lagt mer vinn på å forbedre dyrekvaliteten og føringen, enn å øke tallet på dyr.

Det var i alt 204 164 eller 58.4 pst. av brukene som hadde ku i 1949. 145 364 bruk var uten ku. I 1939 var det ku ved 205 742 eller 62.0 pst. av brukene, mens 125 960 bruk var uten ku. Det store tall bruk uten ku skriver seg fra de mange små brukene som ikke er egentlige jordbruk. Det er en meget liten del av disse brukene som har ku. Når en ser bort fra alle brukene med inntil 5 dekar jordbruksareal, var det ku ved 90.2 pst. av brukene. Se tabellen og teksten på side 270 flg. En viser ellers til tabell 2 i annet og tabell 11 i tredje hefte. Av disse tabellene ser en, henholdsvis for fylkene og de naturlige jordbruksområder, både hvor mange bruk det er som har ku, og hvordan brukene fordeler seg etter tallet på kyr.

Tabellen på neste side gir disse oppgavene i relative tall klassevis for rikets bygder. De tilsvarende absolutte tall finner en på side 46.

Jordbruksareal	Kyr	Uten ku	1 ku	2 kyr	3-5 kyr	6-10 kyr	11-20 kyr	21-50 kyr	Over 50 kyr	Bruk i alt	Derav med kyr
	Kl. 0 ¹⁾		82.65	15.33	1.55	0.36	0.09	—	0.02	—	100
» 1		97.63	2.04	0.29	0.04	—	—	—	—	100	2.37
» 2		70.06	25.59	4.08	0.27	—	—	—	—	100	29.94
» 3		31.00	43.29	22.95	2.74	0.02	—	—	—	100	69.00
» 4		15.45	25.75	41.67	17.00	0.13	—	—	—	100	84.55
» 5		7.65	11.09	33.16	46.20	1.88	0.02	—	—	100	92.35
» 6		4.45	4.71	18.10	61.96	10.68	0.10	—	—	100	95.55
» 7		2.71	2.18	8.17	55.16	30.49	1.29	—	—	100	97.29
» 8		1.86	1.40	4.68	37.00	48.90	6.13	0.03	—	100	98.14
» 9		1.56	0.95	2.43	17.05	55.43	22.19	0.39	—	100	98.44
» 10		1.02	0.69	1.89	5.03	19.19	60.06	12.12	—	100	98.98
» 11		1.75	0.59	0.88	2.34	2.63	19.88	68.42	3.51	100	98.25
» 12		2.70	—	—	—	—	2.70	32.44	62.16	100	97.30
I alt		41.59	11.47	14.77	21.32	8.39	2.19	0.26	0.01	100	58.41
1939		37.97	10.78	13.87	23.51	10.26	3.08	0.51	0.02	100	62.03

¹⁾ Se noten på side 42.

Det vanligste er 3—5 kyr pr. bruk. De store buskaper er fåtallige. Bare 35 bruk har over 50 kyr. De er alle ved bruk med over 500 dekar jordbruksareal. I 1939 var det 84 buskaper av denne størrelse. 896 bruk hadde 21—50 kyr (1 700 i 1939). De aller fleste av disse var bruk med over 200 dekar jordbruksareal. De fleste av de 7 657 brukene med 11—25 kyr faller på bruksklassene 9 og 10 (100.1—500 dekar). Selv av brukene med 6—10 kyr, er det svært få i bruksklassene under 20 dekar. Det var flere bruk med 1 og 2 kyr i 1949 enn i 1939, men færre med 3 kyr eller flere.

Av de brukene som hadde ku, var det 19.6 pst. som hadde bare 1 ku, 25.3 pst. hadde 2 kyr, 36.5 pst. 3—5 kyr, 14.4 pst. 6—10 kyr, 3.8 pst. 11—20 kyr og 0.4 pst. hadde 21—50 kyr. Buskapene med over 50 kyr var så få, at de bare i Østfold, Akershus, Hedmark og Vestfold utgjorde så meget som 0.1 pst. av buskapene.

Ved brukene med under 5 dekar jordbruksareal var over 85 pst. av buskapene på 1 ku. I Nord-Norge var det bare 1 ku ved 31.3 pst. av brukene med ku, i Finnmark ved hele 55.0 pst. Bortsett fra Nord-Norge, var gruppen 3—5 kyr den tallrikeste i alle fylker. Den omfattet fra 47.6 pst. av buskapene i Sogn og Fjordane til 28.8 pst. i Akershus (11.0 pst. i Finnmark).

I Rogaland, Østfold, Vestfold, Oppland, Akershus og Sør-Trøndelag var mellom 26.5 og 20.1 pst. av buskapene på 6—10 kyr. 14.5—10.1 pst. av buskapene var på 11—20 kyr i Østfold, Akershus og Rogaland. I Akershus og Østfold, der bruk med over 20 kyr var relativt mest vanlig, utgjorde disse vel 2 pst.

Som tidligere omtalt, var buskapene gjennomgående større på Jæren enn i de andre jordbruksområdene. I dette området var det gruppen 6—10 kyr som var tallrikest, 37.4 pst. av alle bruk med ku. 21.8 pst. av buskapene hadde 11—20 kyr. I det neste område, de sørøstlige slettebygder, utgjorde denne gruppen 12.8 pst.

Tabellen på side 280 viser tilgangen og avgangen i storfebestanden i året 20. juni 1949—20. juni 1950.

Storfe i alt viste en liten øking i tellingsåret. Tallet på fødte kalver var noe mindre enn i 1946/47, både absolutt — ca. 30 000 færre — og i forhold til tallet på kyr — 91.1 kalver pr. 100 kyr i 1949/50 mot 91.7 i 1946/47, når en regner med kutallet ved årets slutt. Både nettosalget av livdyr og tallet på selvdøde og nødslaktede var noe mindre enn i 1946/47. I alt ble det slaktet og solgt til slakt 655 685 storfe mot 736 373 i 1946/47. Av slaktene i 1949/50 var 510 976 under 1 år — mest spekalv, 39 592 okser fra 1 til 2 år, 7 985 okser over 2 år, 14 504 kviger og 82 628 kyr. Tellingen i 1949/50 viste noe mindre oppdrett av kyr enn i 1946/47, og også noe færre kuskukt. Ca. 87 000 kviger kalvet første gang i tellingsåret 1949/50 mot ca. 96 000 i 1946/47. Oppdrettet av okser var derimot betydelig større enn i 1946/47. Tallet på okser økte noe i løpet av året.

Kjøp og salg av livdyr er relativt mest vanlig i Agderfylkene, minst vanlig i Nord-Norge. Innen områdegruppene er det mellom- eller skogbygdene og de beste jordbruksbygder som har forholdsvis størst omsetning av livdyr. I de indre bygder er det relativt mindre livdyrkjøp enn i de andre områdegrupper, men der er forholdsvis stort salg. I alle landsdeler er det kalvene som tallmessig utgjør den største delen av slaktedyra. Tallene viser tydelig, at på Vestlandet er det særlig vanlig å slakte kalvene som spekalver (under 3 uker). I Nord-Norge lar en i større grad enn i de andre landsdelene, kalvene bli noe eldre før de slaktes. Forholdet var det samme i 1946/47. Tallene for områdegruppene viser at det i de beste jordbruksbygder blir slaktet relativt mer spekalver, men langt mindre kalver i alderen 3 uker — 1 år enn i de andre landsdeler.

Når en ser på mjølkekyrne for seg, finner en at årets tilgang fra eget oppdrett svarer til 11.3 pst. av alle mjølkekyrne pr. 20. juni 1949. Avgangen i året, bortsett fra livdyrsalget gårdene i mellom, svarte til 11.7 pst. Denne avgangen fordelte seg med 0.7 pst. på selvdøde dyr, 10.7 pst. på slaktede og solgt til slakt og 0.3 pst. på nettosalg av livdyr. Tallet på mjølkekyr ble i løpet av året redusert med 0.4 pst. Med uforandret buskap ville altså den årlige produksjon eller avgang svare til 11.3 pst. av kyrne ved årets begynnelse. De tilsvarende tall for 1946/47 og 1927/28 var henholdsvis 12.0 og 12.9 pst.

Den årlige utsjalting av mjølkekyr skulle altså være mellom 1/8 og 1/9 av buskapen. Omsetningstallene for kvigene tyder på at kyrne gjennomsnittlig var litt over 2 år gamle, når de kalvet for første gang. Etter dette skulle kyrnes slaktealder bli ca. 11 år. Kyrne holdes lengst i Agder og Nord-Norge, mens de blir slaktet tidligst i Trøndelag. Også i Vestfold og Rogaland er slaktealderen relativt lav. Av jordbruksområdene er det «andre indre bygder» i Trøndelag, bygdene ved Trondheimsfjorden, skiferlandskapene ved Boknfjorden og Jærens sletteland som har lavest slaktealder. Kyrne blir holdt lengst i kystbygdene i Agder og på øyene i Nord-Norge.

Kyrne kalver tidligst og blir holdt lengst ved brukene inntil 20 dekar. Ved

brukene over 100 dekar ligger alderen ved første kalving høyest, men slaktealderen er lavest ved disse brukene.

Årets tilgang av kviger av eget oppdrett svarte til 75.4 pst. av tallet på kviger pr. 20. juni 1949. Det tilsvarende tall for 1946/47 var 65.6 pst. Avgangen i året, bortsett fra livdyrsalget gårdene i mellom, svarte til 71.1 pst. (72.2 pst. i 1946/47). Avgangen fordelte seg slik: selvdøde 0.5 pst., slaktet eller solgt til slakt 10.0 pst., nettosalg av livdyr 0.2 pst. og opprykking til mjølkekyr 60.4 pst. Tallet på kviger økte med 4.2 pst. i løpet av året. Relativt størst tillegg av eget oppdrett var det på Vestlandet — særlig stort var det i Rogaland. Tallene var minst i Nord-Norge og på Østlandet. Slakting av kviger var forholdsvis mest vanlig i Nord-Norge, særlig i de ytre områder av landsdelen, der 18—19 pst. av kvigene ble slaktet. I de andre landsdelene svarte slaktet til 9—11 pst. På Jæren ble bare 3.5 pst. av kvigene slaktet. Ved brukene over 100 dekar ble det slaktet langt færre kviger enn ved de mindre bruk, relativt sett.

Tallet på de oksene over 1 år som ble slaktet i løpet av året, svarte til 116.3 pst. av bestanden pr. 20. juni 1949. Det tilsvarende tall for 1946/47 var 87.1. I Trøndelag svarte slaktene til 137.4 pst. og på Vestlandet til 129.0 pst. av bestanden. Agder lå lavest med 94.4 pst. I forhold til oksetallet ved årets begynnelse, ble det slaktet langt flere dyr ved de små brukene enn ved de større. Disse prosenttallene vil i sterk grad rette seg etter hvor vanlig det er å ale opp okser som blir slaktet før de blir 2 år gamle.

Sauene.

I store trekk kan en si at tallet på sauer gikk tilbake fra 1865 og framover til 1917. Siden har det for det meste vært øking, men av og til med tilbakegang for ett eller noen få år.

Tabellen nedenfor viser tallet på sauer i rikets bygder ved de 5 fullstendige jordbrukststillinger.

I tiden 1939—1949 gikk tallet på sau tilbake med 8 000 eller 0.5 pst. Tallet på voksne dyr økte med 5 000 eller 0.6 pst., men tallet på lam var 13 000 eller 1.6 pst. mindre i 1949 enn i 1939.

Relativtallene i tabellen nedenfor viser at det var færre lam i forhold

	30/9 1907	30/9 1917	20/6 1929	20/6 1939	20/6 1949
Tallet på sauer.					
Under 1 år	546 770	498 806	726 952	856 999	843 589
Over 1 år	843 651	796 100	806 063	886 803	892 034
I alt	1 390 421	1 294 906	1 533 015	1 743 802	1 735 623
I prosent.					
Under 1 år	39.33	38.52	47.42	49.15	48.60
Over 1 år	60.67	61.48	52.58	50.85	51.40
I alt	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

til de voksne i 1907 og 1917 enn ved de senere tellinger. I noen grad skriver dette seg fra omlegging av driftsformene — at en ikke som tidligere har gående en del gjeldsauver utelukkende som ullprodusenter. Dessuten har en i avlsarbeidet stadig tatt sikte på å øke tallet på tvillinglam. Tellingene i 1907 og 1917 gjelder dyretallet pr. 30. september, mens tellingstiden ved de senere tellinger er 20. juni. De dyra som var slaktet før tellingsdatoen, kommer ikke med. Det blir slaktet ikke så lite sau — og da særlig lam — i august og september.

Tabellen nedenfor viser fordelingen av sauene på fylkene 1900—1949.

	30/9 1900	30/9 1907	30/9 1917	20/6 1929	20/6 1939	20/6 1949	Endring i pst. 1939— 1949
Østfold	7 834	4 696	6 435	3 586	2 703	4 462	+ 65.1
Akershus	14 978	11 387	15 512	11 475	8 388	14 343	+ 71.0
Hedmark	63 858	57 506	71 743	65 965	76 397	110 875	+ 45.1
Oppland	67 889	59 661	67 332	67 022	79 135	114 666	+ 44.9
Buskerud	33 151	24 581	26 560	27 260	29 990	39 636	+ 32.2
Vestfold	5 803	4 718	5 215	4 319	3 653	4 346	+ 19.0
Telemark	33 229	29 196	27 303	26 906	27 181	34 933	+ 28.5
Aust-Agder	19 156	16 583	19 395	20 874	19 369	24 020	+ 24.0
Vest-Agder	40 112	33 803	36 030	39 326	42 375	38 946	÷ 8.1
Rogaland	210 150	202 479	186 909	270 466	332 945	269 527	÷ 19.1
Hordaland	238 768	222 727	200 321	233 773	238 356	213 020	÷ 10.6
Sogn og Fjordane	168 813	180 948	169 510	187 596	207 703	191 979	÷ 7.6
Møre og Romsdal	127 972	155 273	140 600	157 786	159 556	156 593	÷ 1.9
Sør-Trøndelag	91 711	96 304	89 459	103 679	109 798	119 582	+ 8.9
Nord-Trøndelag	64 334	70 687	57 600	67 012	72 012	88 807	+ 23.3
Nordland	124 509	137 169	105 903	143 499	186 692	177 256	÷ 5.1
Troms	59 926	57 187	47 256	74 693	106 308	103 958	÷ 2.2
Finnmark	25 690	25 516	21 823	27 778	41 241	28 674	÷ 30.5
Rikets bygder	1 397 883	1 390 421	1 294 906	1 533 015	1 743 802	1 735 623	÷ 0.5

Nedgangen i forhold til 1939 faller på de saurike vestlandsfylkene, på Nord-Norge og Vest-Agder. I østlandsfylkene, Trøndelag og Aust-Agder har dyretallet økt, til dels meget sterkt. At tallet har økt med 65—71 pst. i Østfold og Akershus, betyr lite. Det er lite sau i disse fylkene. Langt sterkere veier det at det har vært en øking på ca. 45 pst. i Hedmark og Oppland. For hele Østlandet under ett økte tallet på sau med 42.1 pst., i Trøndelag med 14.6 pst. og i Agder med 2.0 pst. På Vestlandet gikk tallet tilbake med 11.5 pst. og i Nord-Norge med 7.3 pst.

Rogaland er fremdeles det saurikeste fylke med nesten 270 000 dyr. Deretter kommer Hordaland med 213 000 og Sogn og Fjordane med 192 000 sauer. Bjerkreim i Rogaland hadde 29 988 sauer i 1949 og var — som i 1939 — det saurikeste av landets herreder. Som nr. 2 og 3 kommer Time og Gjestal i Rogaland med henholdsvis 22 838 og 19 623 sauer. Voss i Hordaland er nr. 4 med 18 073 dyr. I alt var det 14 herreder med over 10 000 sauer i 1949. 8 av disse var i Rogaland.

Ved tellingen i 1949 ble det for første gang skilt mellom voksne handyr

og hundyrr. Av i alt 892 034 voksne sauer var 56 279 eller 6.3 pst. handyr. Relativt flest handyr var det i Sogn og Fjordane, 11.6 pst., færrest i Hedmark og Rogaland med henholdsvis 3.3 og 3.7 pst. Landsdelsvis kommer Agder høyest med 9.8 pst. handyr, Nord-Norge lavest med 4.1 pst. Brukene med under 20 dekar jordbruksareal har noe færre handyr i forhold til voksne sauer i alt enn de større brukene.

I 1939 var det sau ved 129 195 bruk eller 38.9 pst. av alle brukene i rikets bygder, i 1949 ved 150 468 eller 43.0 pst. av brukene. Dersom en bare regner med brukene over 5 dekar, var det 64.2 pst. som hadde sauer. De hadde gjennomsnittlig 12.2 dyr pr. bruk. Se ellers side 270 flg. Se også tabell 2 i annet hefte (fylkene) og tabell 11 i tredje hefte (jordbruksområdene).

For sauene har en bare telt opp hvor mange bruk som hadde eller ikke hadde sau. Brukene ble ikke gruppert etter hvor mange sauer de hadde.

Av tabellen side 280 ser en tilgangen og avgangen i saubestanden i året 20. juni 1949—20. juni 1950.

Tallet på sauer i alt økte i løpet av tellingsåret. Dette gjelder særlig for lammene. Det ble født uvanlig mye lam i 1950 —over 950 000 eller 106 pr. 100 voksne sauer (pr. 20. juni 1950), mot ca. 860 000 eller 97 pr. 100 voksne i 1946/47. Tallet på selvdøde sauer og lam var 135 500 eller 7.8 pst. av buskapen ved årets begynnelse (8.1 pst. i 1946/47). I alt ble det slaktet 737 110 sauer og lam i tellingsåret, vel så mange som i 1946/47, men omtrent samme prosent av buskapen ved begynnelsen av året — 42.5.

Tallet på fødte lam i forhold til voksne sauer øker med økende bruksstørrelse fra 104 lam pr. 100 sauer over 1 år ved brukene inntil 20 dekar til 108 for brukene over 100 dekar. Lammene er da sett i forhold til alle sauer over 1 år, både handyra og hundyra. Landsdelsvis veksler det mellom 116 lam pr. 100 sauer i Agderfylkene og 101 på Vestlandet. Av fylkene kommer Vest-Agder høyest med 123. Bortsett fra de saufattige fylkene Østfold og Akershus, kommer Sogn og Fjordane lavest med 92 lam pr. 100 sauer over 1 år. For jordbruksområdene er variasjonene enda sterkere. Som i 1946/47, var det født flest lam i forhold til voksne sauer i kystbygdene i Agder — 136 lam pr. 100 sauer. Deretter følger dal- og fjellbygdene i Trøndelag med 119. Lavest var tallet for de sørøstlige slettebygder og kystbygdene i Trøndelag med henholdsvis 87 og 90 lam pr. 100 sauer.

Relativt flest selvdøde sauer var det på Vestlandet. De svarte til 10.0 pst. av buskapen pr. 20. juni 1949. For de andre landsdelene varierte det mellom 6.8 og 5.3 pst. Størst prosent var det i Hordaland og Sogn og Fjordane, henholdsvis 11.7 og 10.7. Telemark ligger gunstigst an med 4.6 pst. På Vestlandet skiller skiferlandskapene ved Boknfjorden seg ut med relativt få selvdøde dyr, 4.7 pst. Som før nevnt, omfatter tallet på selvdøde også dem som blir borte på beite.

Av de vel 737 000 sauer og lam som ble slaktet i løpet av året, var vel 581 000 eller 78.8 pst. lam (under 1 år), 21.2 pst. voksne (over 1 år). I 1946/47 ble det

slaktet færre lam, men flere voksne sauer. Det var også tilfelle i 1927/28, i enda sterkere grad. Tallet på fødte lam var da også større i 1949/50 enn ved de to tidligere undersøkelser.

I Agder utgjorde lammene 83.8 pst. av sauslaktene og i Nord-Norge 83.5 pst. I de andre landsdelene var det 76—78 pst. lam blant sauslaktene.

De lammene som ble slaktet i løpet av året, svarte til 33.5 pst. av hele buskapen pr. 20. juni 1949. De tilsvarende tall for 1946/47 var 32.6 og for 1927/28 28.9 pst.

I Troms svarte de slaktede lammene til 40.9 pst. av buskapen. Sogn og Fjordane står lavest med 24.9 pst. De voksne sauene som ble slaktet, svarte til 9.0 pst. av buskapen. Prosenttallene varierer mellom 18.8 i Østfold og 6.7 i Vest-Agder. I 1946/47 svarte de slaktede sauene over 1 år til 10.0 pst. av buskapen, i 1927/28 til 13.1 pst.

Geitene.

Tallet på geiter gikk tilbake fra 1875 til 1900. Det økte litt mellom 1900 og 1907, men gikk tilbake igjen i tiden 1907—1917. Deretter økte tallet og var i årene 1931—1933 vel 340 000. Siden er geitbestanden stadig gått tilbake og var i 1949 146 594 dyr.

Tabellen nedenfor viser endringene i størrelsen og sammensetningen av geitholdet i bygdene siden 1907.

	30/9 1907	30/9 1917	20/6 1929	20/6 1939	20/6 1949
Tallet på geiter.					
Under 1 år	96 292	74 224	120 465	86 326	41 810
Over 1 år	199 475	164 417	203 212	162 590	104 784
I alt	295 767	238 641	323 677	248 916	146 594
I prosent.					
Under 1 år	32.56	31.10	37.22	34.68	28.52
Over 1 år	67.44	68.90	62.78	65.32	71.48
I alt	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

Nedgangen fra 1939 til 1949 var vel 102 000 dyr eller 41.1 pst. For de voksne geitene (over 1 år) var nedgangen 35.6 pst., for kjeene (under 1 år) 51.6 pst. Det var da også relativt færre kje i geitflokkene i 1949 enn i 1939 — henholdsvis 28.5 og 34.7 pst. Dette kommer nok mye av den driftsmåten som etter hvert har gjort seg gjeldende, særlig i visse strøk — å slakte de kjeene en ikke har tenkt å sette på, allerede mens de er få dager gamle. Disse kjeene vil da ikke komme med i tellingen pr. 20. juni.

I tabellen på neste side ser en hvordan geitene fordelte seg på fylkene 1900—1949.

I tiden 1939—1949 er tallet på geit gått tilbake i alle fylker unntatt Hedmark, Østfold og Vestfold. I de to sistnevnte fylker er geittallet helt ubetydelig.

	30/9 1900	30/9 1907	30/9 1917	20/6 1929	20/6 1939	20/6 1949	Endring i pst.— 1939— 1949
Østfold	160	191	126	57	25	27	+ 8.0
Åkershus	500	584	457	106	208	169	÷ 18.8
Hedmark	11 820	13 610	12 324	14 590	9 107	13 239	+ 45.4
Oppland	53 769	52 613	33 299	39 806	28 555	25 074	÷ 12.2
Buskerud	12 630	15 044	8 357	8 331	5 831	3 966	÷ 32.0
Vestfold	120	146	124	49	56	58	+ 3.6
Telemark	8 127	9 136	5 028	7 415	6 118	3 381	÷ 44.7
Aust-Agder	3 394	3 955	1 279	1 096	1 256	432	÷ 65.6
Vest-Agder	6 726	4 380	2 021	1 936	1 287	356	÷ 72.3
Rogaland	12 974	11 598	10 014	17 328	13 138	5 306	÷ 59.6
Hordaland	24 956	22 747	20 309	33 668	27 096	14 072	÷ 48.1
Sogn og Fjordane.....	58 334	61 739	56 896	86 303	63 704	29 006	÷ 54.5
Møre og Romsdal	26 693	29 590	20 806	27 022	21 969	9 770	÷ 55.5
Sør-Trøndelag	14 946	18 159	15 701	19 664	16 466	9 401	÷ 42.9
Nord-Trøndelag	16 739	18 321	15 478	18 312	13 628	7 765	÷ 43.0
Nordland	18 186	19 408	21 391	24 242	18 018	10 810	÷ 40.0
Troms	10 521	11 617	11 446	17 062	14 994	11 417	÷ 23.9
Finnmark	2 772	2 929	3 585	6 690	7 460	2 345	÷ 68.6
Rikets bygder	283 367	295 767	238 641	323 677	248 916	146 594	÷ 41.1

Større betydning har oppgangen — 45.4 pst. — i Hedmark. Dette fylket med sine 13 239 geiter var i 1949 nr. 4 i rekken, etter Sogn og Fjordane med 29 006, Oppland med 25 074 og Hordaland med 14 072 geiter. Sogn og Fjordane og Oppland står altså fremdeles i en særstilling blant fylkene, men Sogn og Fjordane er ikke lenger så overlegent nr. 1 som tidligere. Reduksjonen i dette fylket svarer til 54.5 pst., mens det i Oppland var en nedgang på 12.2 pst.

I forrige avsnitt pekte en på at tallet på sauer hadde økt sterkt på Østlandet, mens det i de andre landsdeler var nedgang eller en svakere oppgang i tallene. Tallet på geiter lå bare 8.0 pst. lavere på Østlandet i 1949 enn i 1939. For de andre landsdelene varierer nedgangen mellom 69.0 pst. i Agderfylkene og 39.3 pst. i Nord-Norge. Østlandet spiller altså en større rolle i småfeavlennå enn i 1939. I dal- og fjellbygdene i Hedmark økte geittallet med 127.0 pst. Særlig i bygdene Øvre Rendal, Os, Tolga, Tynset, Alvdal, Føldal og Kvikne økte tallet sterkt.

Geitholdet er i sterk grad knyttet til visse distrikter, særlig i de indre bygder. Det er nevnt at Sogn og Fjordane og Oppland står langt foran de andre fylker.

Flest geiter var det i Aurland i Sogn og Fjordane med 5 704. Dernest kommer Skjåk i Oppland med 3 864 og Leksvik i Nord-Trøndelag med 3 103. Mellom 2 000 og 3 000 geiter var det i 6 herreder: Luster i Sogn og Fjordane, Skånevik i Hordaland, Trysil i Hedmark, Sunnlyven i Møre og Romsdal, Øystre Slidre i Oppland og Selbu i Sør-Trøndelag. I alt var det 36 herreder som hadde over 1 000 geiter i 1949. Av disse var 9 i Oppland, 7 i Sogn og Fjordane og 5 i hvert av fylkene Hedmark og Hordaland. I 1939 var det 69 herreder med over 1 000 geiter, av disse var 22 i Sogn og Fjordane.

Ved tellingen i 1949 ble det for første gang spurt etter tallet på voksne hanner og hundyr, hver for seg. Av de i alt 104 784 geiter over 1 år, var 4 911 eller

4.7 pst. handyr. I Agder utgjorde handyra 9.7 pst. av de voksne geitene, på Østlandet 3.1 pst. I Sogn og Fjordane var det 5.6 pst. handyr, i Oppland 3.1 pst. Av områdegruppene var det kystbygdene som hadde forholdsvis flest handyr, 7.3 pst. Mellom- eller skogbygdene kommer lavest med 3.0 pst.

Tallet på bruk som hadde geiter er omtalt tidligere (side 270—279). Oppgavene er dessuten gitt i tabell 2 i annet hefte for fylkene, og i tabell 11 i tredje hefte for jordbruksområdene. I 1949 var det geiter ved 19 321 bruk, eller 5.5 pst. av alle bruk. I 1939 var det geiter ved vel 27 000 eller 8.2 pst. av brukene. Av brukene med over 5 dekar jordbruksareal, var det 8.3 pst. som hadde geiter i 1949. Det var 7.9 geiter pr. bruk (over 5 dekar) med geit.

Tabellen side 280 viser omsetningen innen geitbestanden i året 20. juni 1949—20. juni 1950.

Geitholdet gikk fortsatt tilbake i løpet av 1949/50. I forhold til tallet på voksne geiter ved slutten av året, ble det født vel så mange kje i 1950 som i 1947, men absolutt var tallet på fødte kje vel 5 000 lavere i 1950. En stor del av kjeene blir slaktet tidlig — særlig på Østlandet — og mindre enn halvparten av de fødte kjeene var i live ved tellingen 20. juni 1950. Også av geit og kje er det forholdsvis mange selvdøde, for 1949/50 10.4 pst. i forhold til buskapen ved årets begynnelse. Ved undersøkelsen i 1946/47 svarte de selvdøde til 11.3 pst. Storparten av de selvdøde er kje (under 1 år). Relativt flest selvdøde dyr var det i Nord-Norge. Som ved de tidligere undersøkelser, har Hedmark stor prosent selvdøde i forhold til de andre fylker, der geitavlen har noen betydning.

I året ble det slaktet eller solgt til slakt vel 78 000 geiter. Det svarte til 53.5 pst. av bestanden 20. juni 1949. Henimot 59 000 av slaktedyra var kje (under 1 år). Buskapen gikk ned med 11.3 pst. i løpet av året. I forhold til buskapen, ble det slaktet mest kje i Oppland, dernest i Buskerud og Hedmark. Relativt flest voksne ble det slaktet i Agder og Trøndelag — de samme landsdeler hvor geitbestanden ble redusert sterkest i løpet av året.

Svin.

Ved jordbrukstelingen i 1939 var tallet på svin i rikets bygder 362 000. Under krigen gikk tallet tilbake og var beregnet til 145 000 i 1943, da det var lavest. Ved tellingen i 1949 hadde svinetallet økt til 419 000, en øking på 57 000 eller 15.7 pst. i forhold til 1939.

Tabellen på neste side viser tallet på svin i de enkelte fylker 1900—1949.

I Østfold, Vestfold, Rogaland og Troms var tallet på svin litt mindre i 1949 enn i 1939. Oppgangen var sterkest i Finnmark, men der var dyretallet svært lite. Ellers hadde tallet økt mest i Trøndelag og Møre og Romsdal. Jæren var det eneste av jordbruksområdene som hadde færre svin i 1949 enn i 1939. Områdegruppen: de beste jordbruksbygder viser i det hele svakest øking, 4.3 pst. Sterkest økte tallet i kystbygdene med 44.4 pst.

Som i 1939, var det Hedmark og Akershus som hadde flest svin, henholdsvis

	30/9 1900	30/9 1907	30/9 1917	20/6 1929	20/6 1939	20/6 1949	Endring i pst. 1939— 1949
Østfold	15 300	25 285	17 021	25 174	34 562	33 226	÷ 3.9
Akershus	24 087	35 154	29 902	44 045	49 763	53 113	+ 6.7
Hedmark	30 827	39 897	33 123	34 557	45 484	56 944	+ 25.2
Oppland	29 211	36 462	31 589	31 753	39 560	50 490	+ 27.6
Buskerud	10 077	18 105	15 420	15 984	20 317	23 707	+ 16.7
Vestfold	9 568	15 834	12 912	19 165	23 687	22 930	÷ 3.2
Telemark	9 359	15 709	12 608	15 487	18 339	20 878	+ 13.8
Aust-Agder	6 390	8 956	5 918	6 479	7 942	9 366	+ 17.9
Vest-Agder	2 607	4 510	2 547	3 915	3 986	5 542	+ 39.0
Rogaland	8 203	15 046	8 306	27 437	44 446	42 856	÷ 3.6
Hordaland	16 144	15 528	11 675	11 530	14 933	18 900	+ 26.6
Sogn og Fjordane.....	21 362	16 434	14 394	12 120	12 522	14 567	+ 16.3
Møre og Romsdal	16 307	14 961	11 250	9 575	10 496	14 604	+ 39.1
Sør-Trøndelag	14 450	17 247	12 798	12 374	14 148	22 216	+ 57.0
Nord-Trøndelag	16 497	19 990	15 086	14 421	15 482	21 420	+ 38.4
Nordland	4 802	6 528	2 751	3 655	4 329	5 603	+ 29.4
Troms	1 164	1 468	589	1 259	1 527	1 467	÷ 3.9
Finnmark	31	51	32	109	430	1 011	+ 135.1
Rikets bygder	236 386	307 165	237 921	289 039	361 953	418 840	+ 15.7

ca. 57 000 og 53 000 dyr. I Oppland har dyretallet økt sterkt i siste 10-årsperiode. Fylket er nr. 3 i rekkefølgen med vel 50 000 dyr. Rogaland var nr. 3 i 1939, men i 1949 nr. 4 med nesten 43 000 dyr. Av herredene var det Ringsaker i Hedmark som hadde flest svin, 6 140. Dernest følger Nes, Akershus, med 6 083, Klepp i Rogaland med 5 859 og Eidsvoll, Akershus, med 5 659.

I 1939 var det i alt 112 795 bruk eller 34.0 pst. av brukene som hadde svin. I 1949 var det svin ved 151 985 eller 43.5 pst. av alle brukene. Av brukene med over 5 dekar jordbruksareal var det 55.8 pst. som hadde svin. (Se tekst og tabeller side 270—279.) Tallene for de enkelte fylker finner en i tabell 2 i annet hefte og for jordbruksområdene i tabell 11 i tredje hefte. I disse tabellene finner en også tallet på svinehold gruppert etter tallet på svin.

Tabellen på neste side viser i prosent svineholdene gruppert etter tallet på dyr, klassevis for rikets bygder.

73 000 eller 48.1 pst. av svineholderne hadde bare ett dyr. I Nord-Norge var 84.8 pst. av svineholdene på ett dyr. På Østlandet hadde 38.3 pst. bare 1 svin, 33.7 pst. hadde 2 og 18.8 pst. 3—5 svin. Selv på Østlandet, der det var relativt mest av de større besetninger, var det ikke mer enn 4.2 pst. av svineholderne som hadde mer enn 10 dyr. Jæren skiller seg nokså sterkt ut fra de andre jordbruksområdene når det gjelder størrelsen på svineholdene. Her hadde bare 15.8 pst. av svineholderne 1 svin. 19.7 pst. hadde 2 svin, 23.1 pst. 3—5 og 16.1 pst. 6—10 svin. Hele 25.3 pst. av svineholdene var på mer enn 10 dyr.

De fleste store svinehold finnes ved de største brukene, men selv i de aller minste bruksklassene finner en bruk med over 100 svin. Av de 107 svinehold med over 100 svin, var 82 i Akershus, Hedmark og Rogaland.

Brukene fordelt etter tallet på svin. Prosent.

Jord- bruks- areal	Svine- hold	Uten svin	1 svin	2 svin	3-5 svin	6-10 svin	11-20 svin	21-50 svin	51-100 svin	Over 100 svin	Bruk i alt	Derav med svin
Kl. 0 ¹⁾		52.85	30.16	13.08	2.64	0.66	0.27	0.18	0.05	0.11	100	47.15
» 1		78.70	13.46	6.59	1.06	0.13	0.04	0.01	—	0.01	100	21.30
» 2		68.78	19.47	9.14	2.14	0.26	0.12	0.07	0.01	0.01	100	31.22
» 3		64.80	23.37	9.19	2.13	0.25	0.16	0.07	0.02	0.01	100	35.20
» 4		57.97	26.32	11.55	3.37	0.41	0.27	0.07	0.02	0.02	100	42.03
» 5		50.37	27.21	14.66	6.10	0.90	0.51	0.20	0.04	0.01	100	49.63
» 6		41.06	27.10	18.34	10.18	1.85	1.12	0.29	0.04	0.02	100	58.94
» 7		32.03	25.76	21.66	14.58	3.45	1.76	0.69	0.05	0.02	100	67.97
» 8		22.96	22.36	24.42	20.85	5.34	2.86	1.03	0.13	0.05	100	77.04
» 9		13.12	13.14	22.74	30.16	11.55	6.57	2.27	0.33	0.12	100	86.88
» 10		5.28	4.35	11.85	30.23	24.79	14.02	7.76	1.10	0.62	100	94.72
» 11		5.85	2.63	2.93	19.30	21.05	26.02	14.62	4.97	2.63	100	94.15
» 12		10.81	—	—	10.81	16.22	18.92	27.03	10.81	5.40	100	89.19
I alt		56.52	20.89	12.62	6.67	1.80	1.01	0.40	0.06	0.03	100	43.48
1939		66.00	15.07	10.22	5.50	1.62	1.01	0.46	0.08	0.04	100	34.00

¹⁾ Se noten side 42.

I forhold til 1939, økte alle gruppene med mellom 1 og 11—20 svin, mens det var færre bruk med over 20 svin i 1949 enn i 1939.

Tabellen side 280 viser hvordan tilgangen og avgangen innen svinebestanden var i året 20. juni 1949—20. juni 1950.

Tallet på svin i alt økte noe i løpet av tellingsåret. Det var tallet på smågris og slaktesvin som økte, mens tallet på avlssvin gikk sterkt tilbake. Etter beregningen skulle det være født ca. 520 000 smågris i løpet av året. I forhold til tallet på purker, er dette noe mer enn i 1946/47, og i absolutte tall vel 50 pst. flere enn ved forrige telling. Det ble født vel 9 smågriser pr. purke, når en legger purketallet ved årets begynnelse til grunn. Reduksjonen av purkebestanden har sannsynligvis funnet sted forholdsvis sent i tellingsåret. Tallet på selvdøde svin ble i alt beregnet til vel 34 000, mest smågris. Dette svarer til vel 8 pst. av svinebestanden ved begynnelsen av året, mot 10.8 pst. ved tellingen i 1946/47.

Tallet på svineslakt er beregnet til ca. 454 000, svarende til 108 pst. av bestanden ved begynnelsen av året. I 1946/47 var den tilsvarende prosenten 112.

Av svineslaktene gikk vel 180 000 til hjemmeforbruk hos produsentene. Dette er både absolutt og relativt mindre enn tellingen i 1946/47 viste. Tallet på svineslakt til salg — vel 273 000 — er derimot over tre ganger så stort som i 1946/47.

I forhold til tallet på svin i alt, ble det født flest smågriser ved de største brukene, færrest ved brukene inntil 20 dekar. For salg av livdyr, som for største delen er smågriser, var forholdet det samme. Derimot er kjøpet av livdyr relativt størst ved de små brukene, minst ved de største. Det er relativt flest avlssvin ved de større brukene.

Særlig stort nettosalg av smågriser var det i Oppland og Østfold. Av områdene har Jæren særlig stort nettosalg, relativt sett. Relativt stort nettokjøp har det vært bl. a. i Nord-Norge og de ytre bygder på Vestlandet.

I forhold til bestanden pr. 20. juni 1949, ble det slaktet flest svin i Nord-Norge og på Vestlandet, henholdsvis 118.9 og 115.5 pst. I Agder svarte de slaktede til knapt 100 pst. For fylkene vekslet det mellom 140.2 pst. i Troms og 91.6 pst. i Oppland, områdevis mellom 125.4 pst. i de indre bygder på Vestlandet og 90.9 pst. i kystbygdene i Agder.

Av de ca. 454 000 svin som ble slaktet i året, var 1 300 eller 0.3 pst. under 4 måneder. Dette gjelder for det meste dyr som det av spesielle årsaker har vært nødvendig å slakte tidligere enn beregnet. Vel 422 000 dyr eller 93.1 pst. av slaktene var slaktesvin over 4 måneder. Det er denne gruppen fleskeproduksjonen er basert på. Litt over 1 000 dyr eller 0.2 pst. var avlsråner og vel 29 000 eller 6.4 pst. var avlspurker over 4 måneder. Tallet på slaktede avlspurker var stort i 1949/50. Det svarte til mer enn halvparten av purkene ved årets begynnelse. Tallet på avlspurker gikk sterkt tilbake i løpet av året, mens tallet på svin i alt økte litt.

Rein.

Som ved tellingen i 1939, var det også i 1949 Landbruksdepartementet som skaffet til veie oppgavene over tamreinen. Disse oppgavene er tatt inn i tabell 13 i første hefte.

Ifølge oppgavene, var det pr. 20. juni 1949 i alt 125 560 tamrein, hvorav 98 899 over og 26 661 under 1 år. I 1939 var det gitt opp i alt nesten 130 000 dyr. Tallene viser altså 3.3 pst. nedgang i forhold til 1939.

Vel halvdelen av tamreinbestanden, 63 595 dyr, var i Finnmark. I 1939 hadde fylket 66 644 dyr. Nordland var nr. 2 av fylkene med 16 330, mot 15 000 i 1939. Oppland kom som nr. 3 med 10 831 dyr (11 740 i 1939).

Fjørfe.

Tabellen nedenfor viser tallet på voksne fjørfe i rikets bygder ved de forskjellige tellinger.

	Høns	Ender	Gjess	Kalkuner
1/ 1 1891	752 033	4 611	4 681	1 261
3/12 1900	1 568 713	6 990	7 154	3 420
30/ 9 1907	1 390 283	8 187	9 670	2 961
1/ 1 1918	1 613 805	4 129	4 914	2 938
20/ 6 1929	2 903 606	10 413	9 240	6 181
20/ 6 1939	3 422 368	7 175	3 438	4 877
20/ 6 1949	3 710 906	7 673	6 063	5 447

Det aller meste av fjørfeet er høns. I forhold til 1939, har hønsebestanden økt med 8.4 pst. Tallet på ender har økt med 6.9 pst., gjessene med 76.4 pst. og kalkunene med 11.7 pst.

Tallene i tabellen på forrige side viser dyretallet ved tellinger med ca. 10 års mellomrom. I krigsårene, som ligger mellom de to siste tellinger, gikk tallet på høns sterkt tilbake. For årene 1943—1945, da bestanden var på det laveste, ble det regnet med 1.2 mill. voksne høns. Etter krigen økte tallet imidlertid meget sterkt fra år til år.

Tallet på kyllinger var i 1949 høyere enn noen gang tidligere, over 3 mill. Det var 33.9 pst. mer enn i 1939. Følgende sammenstilling viser tallet på kyllinger (unger) ved de tre siste tellinger.

	Kyllinger	Andunger	Gåsunger	Kalkunkyllinger
20/6 1929	1 567 648	8 997	14 932	8 524
20/6 1939	2 264 292	14 510	10 340	8 962
20/6 1949	3 031 531	9 270	14 700	7 293

Av andunger og kalkunkyllinger var det færre i 1949 enn i 1939, men tallet på gåsunger hadde økt.

Tabellen nedenfor viser fordelingen av voksne fjørfe i alt fylkesvis 1900—1949.

	30/9 1900	30/9 1907	30/9 1917	20/6 1929	20/6 1939	20/6 1949	Endring i pst. 1939— 1949
Østfold	147 263	159 376	212 222	267 708	364 135	350 580	÷ 3.7
Akershus	129 728	141 390	200 567	254 119	331 006	296 940	÷ 10.3
Hedmark	90 485	92 677	144 953	191 168	213 929	256 625	+ 20.0
Oppland	75 879	67 242	116 197	148 638	164 788	210 766	+ 27.9
Buskerud	73 701	68 082	93 205	134 825	144 943	161 528	+ 11.4
Vestfold	102 522	105 565	137 150	200 857	228 877	251 406	+ 9.8
Telemark	64 142	56 335	73 433	117 676	135 889	166 876	+ 22.8
Aust-Agder	53 434	36 706	46 804	68 572	72 129	106 939	+ 48.3
Vest-Agder	72 671	52 278	62 685	101 280	86 859	139 881	+ 61.0
Rogaland	293 933	225 069	227 912	588 411	877 266	815 397	÷ 7.1
Hordaland	117 737	81 435	94 448	211 120	195 347	201 040	+ 2.9
Sogn og Fjordane	35 056	22 127	38 733	69 785	57 423	68 366	+ 19.1
Møre og Romsdal	70 222	52 236	96 674	170 852	136 654	152 699	+ 11.7
Sør-Trøndelag	85 487	70 058	104 690	129 483	127 083	168 327	+ 32.5
Nord-Trøndelag	91 268	92 446	136 178	137 415	154 426	207 191	+ 34.2
Nordland	65 142	68 903	78 064	102 238	110 787	131 384	+ 18.6
Troms	16 174	17 239	18 464	30 942	30 307	35 005	+ 15.5
Finnmark	1 433	1 937	1 339	4 351	6 010	9 139	+ 52.1
Rikets bygder	1 586 277	1 411 101	1 883 718	2 929 440	3 437 858	3 730 089	+ 8.5

Tallet på voksne fjørfe gikk tilbake i forhold til 1939 med 3.7—10.3 pst. i Østfold, Rogaland og Akershus. I de andre fylkene økte tallet — mellom 2.9 pst. i Hordaland og 61.0 pst. i Vest-Agder. Landsdelsvis var økingen sterkest i Agder, dernest i Trøndelag og Nord-Norge. På Vestlandet var det litt færre fjørfe i 1949 enn i 1939.

Av områdegruppene hadde de indre bygder og mellom- eller skogbygdene sterkest øking, mens det var en mindre nedgang i de beste jordbruksbygder.

I perioden 1900—1949 har tallet på fjørfe økt med 135.0 pst. Det er sterk øking for alle fylker, sterkest for Finnmark, med nesten 540 pst. Ellers veksler det mellom 183.6 pst. i Hedmark og 92.5 pst. i Vest-Agder.

Ved tellingen i 1949 ble det for hønsene skilt mellom voksne haner og voksne høner. Av de 3 710 906 voksne høns i rikets bygder, var 135 701 eller 3.7 pst. haner. For fylkene vekslet det mellom 11.1 pst. i Finnmark og 1.8 pst. i Rogaland. Det er stort sett slik, at det er lite haner i strøk med mye høns, mens det er mer haner i forhold til hønene, der hønsebestanden er liten og besetningene små. I Nord-Norge utgjorde hanene 8.7 pst. av de voksne hønsene, på Vestlandet 2.7 pst. I skiferlandskapene ved Boknfjorden og på Jæren svarte hanene til henholdsvis 1.5 og 1.6 pst.

Ved alle tellinger fra og med 1900, har Rogaland hatt flere høns enn noe annet fylke. I 1949 hadde fylket vel 815 000 voksne fjørfe. Østfold og Akershus var nr. 2 og 3 (som ved de tidligere tellinger). Akershus og Rogaland hadde flest ender, Rogaland og Østfold flest gjess og Rogaland, Hedmark og Østfold hadde flest kalkuner.

Av herredene er det Klepp i Rogaland som har flest høns, i alt 80 162 voksne høns. Dernest følger Høyland og Sola i Rogaland med henholdsvis 64 881 og 61 892. I alt var det 25 herreder som hadde mer enn 20 000 voksne høns. Av disse var 11 i Rogaland og 5 i Østfold.

Det ble i 1949 holdt høns (voksne) ved 176 842 eller 50.6 pst. av alle brukene i rikets bygder, mot 42.8 pst. i 1939. Av brukene med over 5 dekar jordbruksareal, var det 65.0 pst. som hadde høns. Disse brukene hadde gjennomsnittlig 22.0 dyr. Tallet på bruk med høns (og andre husdyr) i de ymse deler av landet er omtalt tidligere (side 270—279). En viser ellers til tabell 2 i annet og tabell 11 i tredje hefte, for henholdsvis fylkene og de naturlige jordbruksområder. Der er brukene også gruppert etter hvor store hønseflokker de hadde.

Tabellen på neste side viser i prosent hvor mange av brukene i de forskjellige størrelsesklasser som var uten høns og med hønsehold av forskjellig størrelse.

Av de 176 842 brukene med høns, hadde 85 568 eller knapt halvdelen inntil 10 høns, 56 842 eller omtrent 1/3 hadde 11—25 høns, 19 785 eller 11.2 pst. hadde 26—50, 9 005 eller 5.1 pst. hadde 51—100, 4 233 eller 2.4 pst. hadde 101—200, 1 307 hadde 201—500, 89 hadde 501—1 000 og 13 bruk hadde over 1 000 voksne høns. I 1939 var det flere bruk med over 500 dyr, tilsammen 189, men færre bruk i de lavere grupper. Østfold, Akershus og Vestfold hadde tilsammen halvparten av hønseholdene med over 500 dyr, mens Rogaland alene hadde henimot halvdelen av besetningene med 101—500 dyr. I Finnmark og Troms hadde ca. 90 pst. av hønseholderne inntil 10 dyr. I Rogaland var bare 16.1 pst. av besetningene på inntil 10 dyr. I dette fylket var 20.1 pst. av besetningene på over 100 dyr. I Østfold som kommer deretter, var det tilsvarende tall bare 4.8 pst. Det er i første rekke skiferlandskapene ved Boknfjorden og

Brukene fordelt etter tallet på voksne høns. Prosent.

Jordbruksareal \ Hønsehold	Uten voksne høns	Inn-til 10 høns	11-25 høns	26-50 høns	51-100 høns	101-200 høns	201-500 høns	501-1000 høns	Over 1000 høns	Bruk i alt	Derav med høns
Kl. 0 ¹⁾	66.86	16.67	9.72	2.86	1.71	1.52	0.55	0.11	—	100	33.14
» 1	76.21	12.00	8.86	1.95	0.64	0.27	0.07	—	—	100	23.79
» 2	57.06	21.76	14.27	4.08	1.75	0.83	0.22	0.03	—	100	42.94
» 3	49.38	29.77	14.10	4.31	1.41	0.72	0.28	0.02	0.01	100	50.62
» 4	43.68	33.36	15.59	4.49	1.85	0.80	0.22	0.01	—	100	56.32
» 5	38.04	34.55	17.93	5.55	2.46	1.15	0.30	0.02	—	100	61.96
» 6	32.67	33.61	20.80	6.96	3.67	1.83	0.44	0.02	—	100	67.33
» 7	28.55	31.33	23.47	8.69	4.74	2.46	0.73	0.02	0.01	100	71.45
» 8	22.36	27.58	28.00	11.61	6.09	3.13	1.15	0.07	0.01	100	77.64
» 9	14.52	19.87	32.30	19.09	9.02	3.69	1.41	0.10	—	100	85.48
» 10	8.96	9.30	34.83	27.51	12.02	5.05	2.06	0.21	0.06	100	91.04
» 11	13.74	1.76	26.02	32.16	13.74	7.31	3.22	1.46	0.59	100	86.26
» 12	32.43	—	10.81	18.92	24.32	5.41	5.41	2.70	—	100	67.57
I alt	49.41	24.48	16.26	5.66	2.58	1.21	0.37	0.03	—	100	50.59
1939	57.21	20.78	12.62	5.75	2.32	0.89	0.37	0.05	0.01	100	42.79

¹⁾ Se noten på side 42.

Jærens sletteland som skiller seg ut med relativt mange store besetninger. Hønseholdsvi 7.1 og 8.1 pst. av hønseholderne hadde over 200 høns, og nærmer 1/3 hadde over 100 høns.

Kaniner.

Tallet på kaniner var pr. 20. juni 1949 oppgitt til 11 818 for hele landet. Av disse var 1 430 i byene. Av de 10 388 i bygdene, var 4 047 over og 6 341 under 6 måneder. Ved tellingen i 1939 var det gitt opp ca. 95 000 kaniner i alt i rikets bygder. Det har altså vært en usedvanlig sterk reduksjon av kaninbestanden i siste 10-årsperiode. Det er dog tvilsomt om oppgavene gir et helt korrekt bilde av forholdet. Ifølge tellingsinstruksjonen skulle f. eks. kaninene telles med, uansett brukets størrelse — ja selv om det ikke fantes jordbruksareal, og det bare hadde kaniner som husdyr. En har inntrykk av at instruksjonen ikke alltid er blitt fulgt fullstendig nok, slik at en i mange strøk ikke har fått med alle kaninene. En gjør ellers oppmerksom på at tallet på dyr gjelder pr. 20. juni. Kaninunger som blir født etter denne dato, kommer ikke med i tellingen. De samme forhold har imidlertid også gjort seg gjeldende ved de tidligere tellingene.

Under siste krig, da det var vanskelig å skaffe kjøtt, hadde kaninavlten et sterkt oppsving. En har dog ingen talloppgaver som viser hvor stort tallet på kaniner var i krigsårene.

Med de foran nevnte forbehold gir en på neste side tallet på kaniner i bygdene ved de fem fullstendige jordbrukstellingene.

Omtrent 4/5 av de oppgitte kaniner var på Østlandet. De fleste av disse var i de sørøstlige slettebygder, særlig i Østfold og Akershus.

	30/9 1907	30/9 1917	20/6 1929	20/6 1939	20/6 1949	Endring i pst. 1939— 1949
Østfold	7 124	21 803	21 338	16 308	2 792	÷ 82.9
Akershus	7 977	14 471	23 074	18 079	2 127	÷ 88.2
Hedmark	4 011	3 977	16 248	7 674	619	÷ 91.9
Oppland	2 747	4 080	14 761	7 672	573	÷ 92.5
Buskerud	2 288	6 242	20 923	14 802	636	÷ 95.7
Vestfold	2 189	5 312	8 546	9 362	960	÷ 89.8
Telemark	1 808	3 267	5 574	4 690	434	÷ 90.8
Aust-Agder	1 036	3 603	5 472	2 125	229	÷ 89.2
Vest-Agder	575	1 240	3 032	1 499	110	÷ 92.7
Rogaland	602	2 200	5 130	2 952	334	÷ 88.7
Hordaland	1 067	689	6 574	2 358	308	÷ 86.9
Sogn og Fjordane	304	255	7 653	573	57	÷ 90.1
Møre og Romsdal	597	221	19 847	1 216	226	÷ 81.4
Sør-Trøndelag	681	866	10 727	2 500	210	÷ 91.6
Nord-Trøndelag	335	1 695	8 354	2 542	328	÷ 87.1
Nordland	609	308	7 020	488	199	÷ 59.2
Troms	81	15	1 771	117	103	÷ 12.0
Finnmark	131	41	741	23	143	+ 521.7
Rikets bygder	34 162	70 285	186 785	94 980	10 388	÷ 89.1

Bier.

Det ble for hele landet gitt opp 41 900 bikuber pr. 20. juni 1949. Av disse var 41 114 i bygdene og 786 i byene. I 1939 var det i alt 39 803 bikuber i landet. Det har altså vært en øking på 5.2 pst. For rikets bygder svarer økingen til 6.0 pst.

Tabellen nedenfor viser tallet på bikuber i de enkelte fylker ved de forskjellige tellinger 1900—1949.

	1900	1907	1917	1929	1939	1949	Endring i pst. 1939— 1949
Østfold	6 481	6 288	6 082	4 322	8 007	5 467	÷ 31.7
Akershus	3 651	3 059	2 888	4 297	6 292	5 852	÷ 7.0
Hedmark	572	529	1 058	1 610	2 372	2 468	+ 4.0
Oppland	677	652	737	1 320	2 008	1 887	÷ 6.0
Buskerud	1 442	1 309	1 488	1 692	3 306	3 206	÷ 3.0
Vestfold	2 218	2 703	2 283	2 504	3 553	3 089	÷ 13.1
Telemark	1 515	1 845	2 548	2 329	4 367	4 486	+ 2.7
Aust-Agder	2 297	2 205	1 537	1 850	3 020	5 764	+ 90.9
Vest-Agder	1 693	1 167	903	770	2 938	5 193	+ 76.8
Rogaland	412	255	537	411	2 050	1 982	÷ 3.3
Hordaland	96	152	222	149	364	716	+ 96.7
Sogn og Fjordane	11	12	17	7	36	112	+ 211.1
Møre og Romsdal	11	3	10	21	188	279	+ 48.4
Sør-Trøndelag	85	23	35	19	128	128	—
Nord-Trøndelag	33	21	19	5	161	485	+ 201.2
Nordland	—	—	3	6	—	—	—
Troms	—	—	—	—	—	—	—
Finnmark	—	—	—	1	—	—	—
Rikets bygder	21 194	20 223	20 367	21 313	38 790	41 114	+ 6.0

Tallet på bikuber økte relativt sterkest — med vel 200 pst. siden 1939 — i Sogn og Fjordane og Nord-Trøndelag. Det var imidlertid forholdsvis få kuber i disse fylkene. I Agderfylkene økte kubetallet med 83.9 pst. Disse to fylkene er av dem som har flest kuber. På Østlandet gikk kubetallet tilbake, sterkest i Østfold med 31.7 pst. I Oppland og Telemark var det en liten øking i kubetallet, ellers gikk tallet tilbake i alle østlandsfylkene og Rogaland. Av jordbruksområdene var det dal- og fjellbygdene i Agder og «andre indre bygder» i Trøndelag som viste relativt sterkest øking. Østfold var det eneste fylket som hadde færre kuber i 1949 enn i 1900.

Ved alle tellinger 1900—1939 var det Østfold som hadde flest bikuber. I 1949 sto Østfold som nr. 3 med 5 467 kuber, mens Akershus var nr. 1 med 5 852 og Aust-Agder nr. 2 med 5 764 kuber. Vest-Agder hadde 5 193 kuber og var nr. 4.

Av herredene kommer Froland og Åmli i Aust-Agder høyest med henholdsvis 832 og 795 kuber. I alt 38 herreder hadde mer enn 300 kuber. Av disse var 7 i Telemark, 6 i Aust-Agder og Østfold og 5 i Akershus og Buskerud.

Det var i 1949 oppgaver over bikuber fra i alt 8 184 bruk i bygdene. Det svarer til 2.3 pst. av brukene. Det var gjennomsnittlig 5 kuber pr. bruk som hadde bier. Se ellers side 270—279.

Pelsdyr.

For pelsdyra ble det første gang hentet inn oppgaver ved jordbrukstelingen i 1929. Utenom de fullstendige jordbrukstellingene, har det vært holdt tre særskilte pelsdyrtellingene — i 1934, 1936 og 1946.

I oversikten over tellingene i 1934 (N. O. S. IX 65), er det gitt en kort historikk over pelsdyravlen.

I tabellen nedenfor har en stilt sammen oppgavene over tallet på pelsdyr i hele landet ved de forskjellige tellingene.

	20/6 1929	1/9 1934	1/9 1936	20/6 1939	1/9 1946	20/6 1949	Endring i pst. 1939— 1949	Endring i pst. 1929— 1949
Tallet på:								
Pelsdyrgårder.....	ca.2 500	10 125	16 852	20 738	13 009	7 114	÷ 65.7	+ 184.6
Sølvrev i alt.....	29 857	214 063	390 912	493 190	217 034	113 049	÷ 77.1	+ 278.6
Platinarev i alt....	—	—	26	4 837	12 866	6 475	+ 33.9	—
Blårev i alt.....	1 687	8 246	8 604	29 345	107 349	84 057	+ 186.4	+ 4 882.6
Andre rever i alt...	1 845	4 650	3 142	1 230	714	21	÷ 98.3	÷ 98.9
Mink i alt.....	308	4 177	6 716	26 209	39 302	71 494	+ 172.8	+23 112.3
Andre pelsdyr i alt	84	2 876	1 064	680	23	524	÷ 23.0	+ 523.8

Tallet på pelsdyrgårder økte fra ca. 2 500 i 1929 til vel 20 700 i 1939, da tallet var på det høyeste. I 1949 var det 7 114 pelsdyrgårder — 65.7 pst. nedgang fra 1939. Tallene for sølvrev viser en liknende variasjon. I 1949 var det 113 049 sølvrev i landet. Det var 77.1 pst. mindre enn i 1939. Ved de første tellinger var pelsdyravl på det nærmeste det samme som sølvrevavl. Det var lite av andre pelsdyr. I 1929 utgjorde sølvreven 88.4 pst. av det samlede tall pelsdyr. I 1936 falt hele 95.2 pst. på sølvrev. Ved de senere tellinger har sølvreven representert en stadig mindre del av hele pelsdyrbestanden. Det er særlig tallet på blårev og mink som har økt. Tallet på blårev var i 1939 vel 29 000. I 1949 var det 84 057, en øking på 186.4 pst. siden 1939. Ved pelsdyrtellingen i 1946 var det imidlertid gitt opp vel 107 000 blårev. Ved tellingen i 1939 var det vel 26 000 mink i landet. Tallet økte til vel 39 000 i 1946 og til 71 494 i 1949 — en øking på 172.8 pst. fra 1939 til 1949. Det er disse tre pelsdyrslagene — sølvrev, blårev og mink — som nå preger pelsdyravlen. Av alle pelsdyra i 1949 utgjorde sølvrev 41.0 pst., blårev 30.5 og mink 25.9 pst. Resten var vesentlig platinarev, 2.4 pst. Av minken var 58 162 standardmink, 13 332 mutasjonsmink.

Av de 21 «andre rever» som er ført opp i tabellen foran, var 2 korsrev, 11 rødrev og 8 rever uten nærmere betegnelse. De 524 «andre pelsdyr» var 35 ilder, 187 fritter (hvit ilder), 267 nutria, 18 mår og 17 chinchilla. Tallet på «andre rever» og «andre pelsdyr» var størst ved tellingen i 1934.

Tallet på pelsdyrgårder og pelsdyr er tatt inn i tabell 7 i første hefte for de enkelte fylker og herreder. I tabell 11 i samme hefte er tallene gitt klassevis for de enkelte fylker, i noe sammentrengt form. De tilsvarende tall for de naturlige jordbruksområder er gitt i tabellene 7 og 26 i tredje hefte.

Tallet på pelsdyrgårder var størst på Vestlandet, vel 3 000. På Østlandet var det vel 2 800. Disse to landsdelene hadde altså tilsammen over 5 800 av de i alt 7 100 pelsdyrgårder i rikets bygder. Det var bare 2.0 pst. av brukene i rikets bygder som hadde pelsdyr i 1949. Sogn og Fjordane og Finnmark var ytterpunktene med henholdsvis 8.7 og 0.1 pst.

Pelsdyrgårdene er gjennomgående større på Østlandet enn på Vestlandet. Østlandet hadde 53.8 pst. av sølvreven, 58.1 pst. av platinareven, 58.0 pst. av blåreven og 64.3 pst. av minken. På Vestlandet falt det av sølvrev 30.0 pst., av platinarev 23.8, blårev 30.4 og mink 16.3 pst.

Regnet etter områdegruppene, er pelsdyrtallet størst i de indre bygder og de beste jordbruksbygder. Av sølvrev og platinarev har disse områdegruppene 30—40 pst. hver. De indre bygder har 52.6 pst. av blåreven i landet (dal- og fjellbygdene på Østlandet har alene 32.0 pst.), de beste jordbruksbygder 24.9 pst.

42.6 pst. av minken falt på de beste jordbruksbygder, 23.6 pst. på de indre bygder.

Når det gjelder sølvrev og platinarev, er det ikke noe enkelt fylke som skiller seg ut med særlig mange dyr, men fylkene Hedmark, Oppland, Buskerud, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal danner en gruppe som ligger tydelig foran

de andre fylkene. Oppland og Sogn og Fjordane skiller seg sterkt ut når det gjelder blåreven. Disse fylkene har henholdsvis 23.6 og 16.4 pst. av blåreven i rikets bygder. På samme måten skiller Hedmark seg ut når det gjelder mink. Fylket har 24.3 pst. av minken, mens neste fylke, Oppland, har 10.3 pst.

Av herredene var det Gloppen i Sogn og Fjordane som hadde flest pelsdyrgårder, 178. Ringsaker i Hedmark var det herred som hadde flest sølvrev, i alt 3 381 dyr. Ål og Hemsedal i Buskerud var nr. 2 og 3 med henholdsvis 2 756 og 1 902 dyr. Det var i alt 15 herreder som hadde mer enn 1 000 sølvrev (47 herreder i 1946).

Gol i Buskerud og Gloppen i Sogn og Fjordane hadde flest platinarev, henholdsvis 189 og 166 dyr. Det var bare 7 herreder som hadde mer enn 100 platinarev (16 herreder i 1946).

Vang i Oppland hadde 6 263 blårev og sto som nr. 1 av herredene. Som nr. 2 kom Gloppen med 5 464 dyr. Vestre Slidre i Oppland var nr. 3 med 4 636 dyr, Hjørundfjord i Møre og Romsdal nr. 4 med 3 253 dyr og Ål i Buskerud nr. 5 med 2 876. Det var i alt 18 herreder med over 1 000 blårev (19 herreder i 1946).

Flest mink var det i Furnes i Hedmark, som hadde 4 136 dyr. Deretter fulgte Bamble i Telemark med 2 875 og Tynset og Alvdal i Hedmark med henholdsvis 2 753 og 2 157 dyr. Det var i alt 20 herreder som hadde mer enn 1 000 mink i 1949. 6 av disse var i Hedmark. I 1946 var det i hele landet bare 7 herreder som hadde over 1 000 mink.

Sammenstillingen nedenfor viser tallet på voksne dyr og unger for de viktigste pelsdyrslag ved de tre siste tellingene.

	1949		1946		1939	
	Voksne	Unger	Voksne	Unger	Voksne	Unger
Sølvrev	42 043	71 006	79 513	137 521	176 490	316 700
Platinarev	2 209	4 266	4 019	8 847	488	4 349
Blårev	18 259	65 798	27 036	80 313	7 863	21 482
Mink	21 649	49 845	12 407	26 895	8 618	17 591

Når det gjelder pelsdyrgårdenes størrelse og verdi, fordeling etter anleggsår, arbeidshjelpen og fôrforbruket til pelsdyra, er det ikke hentet inn nye oppgaver siden pelsdyrtellingen i 1946 (Pelsdyrtellingen i Norge 1. september 1946. N. O. S. X 151).

Gjennomsnittlig slaktevekt pr. dyr.

Ved de tre undersøkelser over husdyrproduksjonen — 1927/28, 1946/47 og 1949/50 — ble det hentet inn detaljerte oppgaver over slaktevekten pr. stk. for dyr i de ymse aldersgrupper innen de forskjellige husdyrslag. Det ble gitt

vektoppgaver for solgt slakt, slakt til eget forbruk og antatt slaktevekt for livdyra pr. 20. juni ved tellingsårets slutt.

Tabellen nedenfor viser en del av gjennomsnittstallene for livdyra, fylkesvis pr. 20. juni 1950.

Gjennomsnittlig slaktevekt i kg pr. dyr 20. juni 1950.

	Hes- ter over 1 år	Mjøl- ke- kyr	Ok- ser over 2 år	Spe- kal- ver (under 3 uker)	Kal- ver (3 uker -1 år)	Kvi- ger	Sau- er over 1 år	Gei- ter over 1 år	Avls- pur- ker	Slak- te- svin over 4 mdr.
Østfold	253	177	249	21	49	131	26	18	142	59
Akershus	254	174	246	21	49	123	23	17	132	58
Hedmark	258	167	289	19	48	127	26	17	140	64
Oppland	246	153	227	20	46	109	26	17	138	60
Buskerud	260	148	241	19	48	105	27	17	132	67
Vestfold	258	175	252	22	50	127	27	17	143	67
Telemark	253	162	244	19	53	115	25	15	137	71
Aust-Agder	219	144	233	20	49	100	23	17	139	63
Vest-Agder	232	133	235	21	45	99	25	17	122	67
Rogaland	223	154	223	21	39	106	22	14	127	57
Hordaland	212	128	195	17	42	91	22	16	122	57
Sogn og Fjordane	207	116	206	18	45	84	22	15	118	63
Møre og Romsdal	227	131	194	18	42	92	24	15	138	63
Sør-Trøndelag ..	246	158	279	20	47	116	26	14	142	70
Nord-Trøndelag	261	178	250	20	44	124	25	14	141	72
Nordland	226	133	228	19	35	89	28	19	134	68
Troms	217	137	174	19	37	102	26	18	130	52
Finnmark	224	127	147	17	28	89	22	18	-	88
Rikets bygder (veid gj.snitt) ..	240.6	151.0	238.8	19.7	43.7	109.8	24.1	16.1	135.4	62.9
Med inntil 20 dek. jordbruksareal	227	136	200	19	41	104	24	17	130	60
20,1—100 dek. jordbruksareal	234	143	216	20	43	104	24	16	132	62
Over 100 dek. jordbruksareal	260	176	258	20	49	125	25	16	140	64

Gjennomsnittstallene for de forskjellige fylker er f. eks. for hest og storfe avhengige av rasefordelingen. Forskjellen mellom fylkene var ellers mindre i 1949/50 enn 20 år tidligere — i 1927/28.

Den gjennomsnittlige slaktevekt for hester over 1 år var 240.6 kg i 1950 mot 227.1 kg i 1928. For fylkene veksler det mellom ca. 260 kg i Nord-Trøndelag og Buskerud og 207 kg i Sogn og Fjordane. Mjølkekyrne veide gjennomsnittlig 151.0 kg i 1950, mot 140.9 kg i 1947 og 132.7 kg i 1928. I forhold til 1928 har det vært en øking på 13.8 pst. I fylkene Oppland, Telemark, Rogaland, Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal og Nord-Trøndelag økte livdyras slaktevekt med 18—21 pst. i denne perioden. Kyrne var størst i Nord-Trøndelag og Østfold med henholdsvis 178 og 177 kg. Sogn og Fjordane hadde de minste kyrne —

116 kg. Områdevis svinger vektallene mellom 179 kg i bygdene ved Trondheimsfjorden og 124 kg i de ytre bygder på Vestlandet.

For okser over 2 år var vekten oppgitt til 238.8 kg og for okser 1—2 år til 120.4 kg. For begge gruppene er det relativt sterk øking fra de foregående undersøkelser.

Vekten på spekalvene (under 3 uker) var gjennomsnittlig 19.7 kg. Det var 1.5 kg mer enn i 1928, men 0.5 kg mindre enn i 1947. Fylkesvis varierer vektallene mellom 22 (Vestfold) og 17 kg (Hordaland og Finnmark). Av jordbruksområdene skiller Jæren seg ut med 24 kg og innlandsbygdene i Nord-Norge med 15 kg.

For kalvene mellom 3 uker og 1 år var den gjennomsnittlige slaktevekt 43.7 kg. Tallet er størst for Telemark med 53 kg, minst for Finnmark med 28 kg. Også for Nordland og Troms er tallet mindre enn for fylkene lengre sør. Vektene for denne aldersgruppen er imidlertid sterkt avhengige av aldersfordelingen innen gruppen. I Nord-Norge er det mer vanlig enn i de andre landsdeler at kalvene blir slaktet først etter at de er blitt over 3 uker gamle. Det er derfor flere yngre dyr i gruppen: kalver 3 uker—1 år, i Nord-Norge enn i de andre landsdeler, der kalvene i større utstrekning blir slaktet som spekalver — dersom de ikke skal settes på til livdyr eller eldre slaktedy. Områdevis veksler tallene mellom 54 kg i silurbygdene på Østlandet og 25 kg på øyene i Nord-Norge.

Kvigene hadde en gjennomsnittlig slaktevekt av 109.8 kg i 1950. I 1947 lå vekten 10 kg lavere. En hadde ikke særskilte vektall for kvigene i 1928. Fylkestallene varierer mellom 131 kg i Østfold og 84 kg i Sogn og Fjordane.

For sauer over 1 år var middelvekten 24.1 kg i 1950, 23.2 kg i 1947 og 22.1 kg i 1928. Sauene var størst i Nordland med gjennomsnittlig 28 kg. Lavest er vekten for Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane og Finnmark med 22 kg. Områdevis veksler det mellom 29 kg i dal- og fjellbygdene i Trøndelag og 21 kg i de ytre bygder på Vestlandet og innlandsbygdene i Nord-Norge.

For geiter over 1 år var den gjennomsnittlige slaktevekt for livdyra 16.1 kg, når en ser rikets bygder under ett. I 1947 var vekten 15.4 og i 1928 16.0 kg. Fylkestallene veksler mellom 19 kg i Nordland og 14 kg i Rogaland og Trøndelagsfylkene.

Slaktevekten for avlspurkene var gjennomsnittlig 135.4 kg i 1950 mot 124.8 kg i 1947. Purkene var størst i Vestfold, 143 kg, men de var 140 kg eller mer også i Østfold, Hedmark og Trøndelagsfylkene.

For slaktesvin (livdyr) over 4 måneder var den gjennomsnittlige slaktevekten 62.9 kg i 1950. I 1947 var den 64.3 og i 1928 65.6 kg. Gjennomsnittsvektene for slaktesvin vil i noen grad rette seg etter hvilken vekt en fortrinsvis tar sikte på å få grisene opp i, før de slaktes. Dette vil rette seg etter forskjellige forhold, f. eks. fleskeprisene og de særegne driftsmåter i de ymse strøk. Bortsett fra Finnmark, hvor dyretallet er lite, varierer fylkestallene mellom 72 kg i Nord-Trøndelag og 52 kg i Troms. Slaktevekten for de svina som er slaktet i løpet av året, forteller mer enn livdyras slaktevekter. For svin som ble slaktet ti

salg i løpet av året, var gjennomsnittsvekten for rikets bygder 89.6 kg. Finnmark skiller seg ut med særlig høyt middeltall. Ellers veksler vektene mellom 100 kg i Sør-Trøndelag og 79 kg i Rogaland. I 1946/47 var gjennomsnittsvekten for solgt slakt 92 kg, altså noe mer enn ved den siste undersøkelsen. Vekten på dyr slaktet til eget bruk har derimot økt — fra 88.8 kg i 1946/47 til 94.5 kg i 1949/50.

For alle grupper av storfe og for sauer var dyr slaktet til hjemmeforbruk noe mindre enn de som ble slaktet til salg. Tabellen nedenfor viser vekten av slakt til eget bruk og salg og livdyras slaktevekt — for rikets bygder.

Gjennomsnittlig slaktevekt. Kg.

	Slaktet 1949/50		Livdyra pr. 20. juni		
	Til eget bruk	Solgt	1950	1947	1928
H e s t e r :					
Under 1 år (føll)	129.0	109.0	66.0	65.1	67.7
Over 1 år	224.1	248.3	240.6	223.0	227.1
S t o r f e :					
Spekalver (under 3 uker)	16.8	17.2	19.7	20.2	18.2
Kalver (3 uker—1 år)	47.1	53.7	43.7	41.5	42.3
Okser 1—2 år	112.9	147.4	120.4	110.9	—
Okser over 2 år	203.4	249.2	238.8	224.6	206.7
Kviger (som ikke har hatt kalv)	101.4	116.5	109.8	99.7	94.5 ¹⁾
Kyr (som har hatt kalv)	151.3	155.7	151.0	140.9	132.7
S a u e r :					
Under 1 år (lam)	15.2	15.6	7.4	9.4	10.3
Over 1 år	24.5	25.2	24.1	23.2	22.1
G e i t e r :					
Under 1 år (kje)	6.3	5.4	5.4	5.9	6.0
Over 1 år	16.0	15.2	16.1	15.4	16.0
S v i n :					
Under 4 mndr.	38.0	30.0	26.5	24.0	23.5
Over 4 mndr. { slaktesvin	94.5	89.6	62.9	64.3	65.6
{ avlsråner	110.0	143.4	130.9	127.7	} 124.5
{ avlspurker	151.4	149.6	135.4	124.8	

¹⁾ I 1928 gjelder tallene både kviger og okser 1—2 år.

Gjennomsnittsvekten av lam slaktet til salg var for rikets bygder 15.6 kg mot 14.7 kg i 1946/47 og 14.8 kg i 1927/28. Slaktene var størst, 17 kg — i de sørøstlige slettebygder og dal- og fjellbygdene i Trøndelag, minst i de ytre bygder på Vestlandet med 14 kg.

For kje (geiter under 1 år) er den gjennomsnittlige slaktevekt for slakt til salg 5.4 kg, for slakt til eget bruk 6.3 kg.

Som tabellen side 305 viser, er livdyra gjennomgående minst ved brukene inntil 20 dekar. Gjennomsnittsvekten øker med økende bruksstørrelse. Av de dyregrupper som er tatt med i tabellen, er geitene det eneste unntak. For-

holdet er stort sett det samme om en ser på vekten av de dyr som er slaktet. Det mest iøynefallende unntak er kjeene.

I store trekk kan en si at husdyra er størst i de beste jordbruksbygder og minst i kystbygdene. Også her er geitene det tydeligste unntak — slaktevekten for voksne geiter (livdyr) er mindre i de beste jordbruksbygder enn i de øvrige områdegrupper.

Følgende sammenstilling viser vektene på slaktedyra for noen dyregrupper i tidsrommet 1875—1949.

	Kyr	Voksne sauer	Voksne geiter
	Kg	Kg	Kg
1875	108.0	16.8	15.6
1907	117.3	20.6	15.4
1927/28	133.6	23.2	16.2
1946/47	139.4	23.7	14.8
1949/50	155.4	24.9	15.5

I løpet av de siste 75 år har den gjennomsnittlige slaktevekt økt med 44 pst. for kyr og 48 pst. for voksne sauer. For geitene derimot er vekten uforandret.

Den samlede slaktevekt av buskapen (hest, storfe, sau, geit og svin) pr. 20. juni 1949, beregnet på grunnlag av gjennomsnittlig slaktevekt av livdyra, var 245 991 tonn. For 1946 ble den beregnet til 240 168 tonn, for 1939 til 248 333 tonn og for 1929 til 214 825 tonn. Både i 1939 og i 1929 ble det regnet med gjennomsnittsvektene fra undersøkelsen i 1927/28.

Buskapens samlede slaktevekt i 1949 lå 2.4 pst. høyere enn ved undersøkelsen i 1946/47, men 1.0 pst. lavere enn i 1939 — vekten pr. dyr har som før nevnt, stort sett økt, mens dyretallet stort sett er gått ned i forhold til 1939.

Produksjonen i husdyrbruket.

Som allerede nevnt, har det vært holdt tre spesielle undersøkelser over produksjonen i husdyrbruket — nemlig i 1927/28, 1946/47 og nå i 1949/50. Ved den fullstendige jordbrukstillingen i 1939 ble det ikke anledning til å få gjennomført en slik særundersøkelse. Det ble dog hentet inn oppgaver over den gjennomsnittlige mjølkemengde pr. ku og pr. geit.

Ved at undersøkelsen over husdyrproduksjonen i 1949/50 ble knyttet til den fullstendige jordbrukstillingen i 1949, har en for dette året fått anledning til å beregne produksjonen både for bruk av ymse størrelse og for de naturlige jordbruksområder.

Kjøtt- og fleskeproduksjonen.

På grunnlag av oppgavene over buskapens størrelse ved årets begynnelse og slutt, tilgang og avgang i året, og de gjennomsnittlige slaktevekter, har en

beregnet produksjonen av kjøtt og fleisk i løpet av året, både hva som er gått ut av buskapen i årets løp, og det tillegg eller fradrag som øking eller minskning av buskapen representerer.

Alt det kjøtt og fleisk som i løpet av ett år er tatt ut av buskapen, er selvsagt ikke produsert i samme år. En stor del av det fantes i buskapen ved årets begynnelse. Men dersom buskapens samlede slaktevekt er den samme ved årets begynnelse og slutt, må det i året være produsert et kvantum som svarer til det som er tatt ut. Dersom buskapens slaktevekt er større ved årets slutt enn ved begynnelsen, må det være produsert mer enn det er tatt ut, og omvendt må produksjonen være mindre enn uttaket, dersom buskapens slaktevekt er gått ned i løpet av året.

Uttrykket: årets produksjon, som blir brukt i det følgende, dekker det som er slaktet eller solgt til slakt + selvdøde dyr + salg av livdyr ÷ innkjøp av livdyr + eventuell øking i buskapen ÷ eventuell nedgang i buskapen. Foruten oppgaver over produksjonen, vil en i det følgende også gi oppgaver over nettoavgangen. Denne omfatter selvdøde + slaktet eller solgt til slakt + solgte livdyr ÷ kjøpte livdyr. Dessuten blir det gitt oppgaver over hvor mye som er slaktet eller solgt til slakt og hvordan dette slaktet blir brukt (til hjemmeforbruk og salg).

Tabellen side 280 viser tilgang og avgang i buskapen i løpet av året. Under omtalen foran av de enkelte husdyrslag har en også i noen grad behandlet oppgavene fra denne tabellen.

Tabellen på neste side gir de samme oppgaver som beregnet slaktevekt — i noe sammentrengt form. Tabellen viser også årets produksjon og samlet nettoavgang for de enkelte husdyrslag.

Sammendraget på side 311 viser årets produksjon, nettoavgang (inklusive selvdøde), og slaktet og solgt (netto) — altså nyttbar avgang i året — for de enkelte dyreslag. Oppgavene er gitt både for tallet på dyr og i tonn. Produksjonen i 1927/28 og 1946/47 er tatt med til sammenlikning.

Den samlede produksjon av kjøtt og fleisk i rikets bygder er beregnet til 96 693.7 tonn. Av dette var 55.9 pst. kjøtt og 44.1 pst. fleisk. I 1946/47 ble produksjonen beregnet til vel 75 600 tonn. Av dette var 64.9 pst. kjøtt og 35.1 pst. fleisk. Ved undersøkelsen i 1927/28 ble produksjonen beregnet til ca. 86 200 tonn, av dette var 64.1 pst. kjøtt og 35.9 pst. fleisk. Produksjonen i 1949/50 var altså 27.8 pst. større enn i 1946/47 og 12.2 pst. større enn i 1927/28. For 1939/40 var produksjonen beregnet til ca. 102 000 tonn, altså 5.4 pst. mer enn i 1949/50. Tabellen side 332 viser den beregnede husdyrproduksjon for en del av årene siden 1900.

Endringen i buskapen i 1949/50 svarte til en samlet nedgang på nesten 1 200 tonn slaktevekt. Nettoavgangen i løpet av året var 97 891 tonn. I 1946/47 var nettoavgangen vel 81 500 tonn og i 1927/28 nesten 86 100 tonn.

Av nettoavgangen falt 3 307 tonn på selvdøde dyr. Når en trekker dette fra nettoavgangen, blir det 94 584 tonn igjen, som representerer det som er

Beregnet slaktevekt i tonn 1949/50.
Rikets bygder.

	Buskap pr. 20/6 1949	Netto avgang					Endring i bu- skapen + ÷	Årets produk- sjon		
		Selv- døde	Hjemme- forbruk	Solgt til slakt	Netto- livdyr- salg	Sum				
H e s t e r :										
Under 1 år (føll).....	542.0	12.7	1.1	221.2	-	- ÷	176.8	-		
Over 1 år ...	45 723.7	212.7	21.1	1 835.8	-	- ÷	1 253.0	-		
I alt	46 265.7	225.4	22.2	2 057.0	349.2	2 653.8	÷ 1 429.8	1 224.0		
S t o r f e :										
Spekalver (un- der 3 uker)	631.6	223.0	2 000.7	4 629.4	-	- +	56.8	-		
Kalver (3 uker —1 år	10 375.5	146.4	2 692.6	3 498.0	-	- +	221.8	-		
Okser 1—2 år	4 230.1	18.0	384.6	5 335.3	-	- +	140.9	-		
» over 2 år	1 380.7	7.1	42.7	1 943.4	-	- +	203.7	-		
Kviger.....	15 836.1	76.6	205.9	1 453.5	-	- +	741.9	-		
Kyr	116 139.7	793.8	771.4	12 069.4	-	- ÷	442.9	-		
I alt	148 593.7	1 264.9	6 097.9	28 929.0	210.1	36 501.9	+ 922.2	37 424.1		
S a u e r :										
Under 1 år (lam)	6 264.0	521.3	4 359.1	4 600.4	-	- +	495.5	-		
Over 1 år ...	21 511.8	739.1	1 793.2	2 083.3	-	- +	229.6	-		
I alt	27 775.8	1 260.4	6 152.3	6 683.7	38.2	14 134.6	+ 725.1	14 859.7		
G e i t e r :										
Under 1 år (kje)	223.9	22.8	197.5	148.3	-	- ÷	28.8	-		
Over 1 år ...	1 692.0	62.3	99.9	203.4	-	- ÷	167.5	-		
I alt	1 915.9	85.1	297.4	351.7	20.5	754.7	÷ 196.3	558.4		
S v i n :										
Under 4 mndr.	6 607.0	150.6	12.5	28.4	-	- +	305.2	-		
Over 4 mndr	{slakte- svin ..	7 046.1	191.8	16 404.5	22 276.5	-	- +	289.8	-	
		{avls- råner .	294.6	3.8	1.1	149.0	-	- ÷	41.3	-
		{avls- purker .	7 492.6	125.4	979.4	3 395.7	-	- ÷	1 772.4	-
I alt	21 440.3	471.6	17 397.5	25 849.6	127.5	43 846.2	÷ 1 218.7	42 627.5		
Tilsammen	245 991.4	3 307.4	29 967.3	63 871.0	745.5	97 891.2	÷ 1 197.5	96 693.7		

slaktet + nettosalg av livdyr. Dette er i følgende tabell betegnet som nyttbar avgang. I 1946/47 var den nyttbare avgangen beregnet til vel 77 800 tonn og i 1927/28 til nesten 83 100 tonn. I tallet for nyttbar avgang er også tatt med netto livdyrsalg. Dette representerte i 1949/50 746 tonn. Når en trekker

	Årets produksjon 1949/50	Netto- avgang i året (selvdøde inklusive)	Slaktet og solgt (netto) (nyttbar avgang)	Årets produksjon	
				1946/47	1927/28
Tallet på :					
Hester	5 869	13 621	12 484	9 243	8 619
Storfe	697 961	685 494	657 383	729 120	761 232
Sauer	951 396	875 271	739 750	859 176	829 365
Geiter	79 343	95 892	80 644	84 922	196 574
Svin	520 380	517 064	482 928	336 783	383 049
Vekt i tonn :					
Hester	1 224.0	2 653.8	2 428.4	3 011.3	1 829.3
Storfe	37 424.1	36 501.9	35 237.0	32 193.3	38 440.3
Sauer	14 859.7	14 134.6	12 874.2	13 234.4	13 511.6
Geiter	558.4	754.7	669.6	614.3	1 494.1
I alt kjøtt	54 066.2	54 045.0	51 209.2	49 053.3	55 275.3
Flesk	42 627.5	43 846.2	43 374.6	26 589.4	30 903.9
Tilsammen	96 693.7	97 891.2	94 583.8	75 642.7	86 179.2

dette fra, blir det igjen 93 838 tonn, som altså svarer til det som i året er slaktet og solgt til slakt. De tilsvarende tall for 1946/47 og 1927/28 var henholdsvis vel 77 200 og 82 800 tonn.

Beregningen over kjøtt- og fleskeproduksjonen er ikke fullstendig, for så vidt som husdyrholdet i byene ikke er regnet med. Kaniner, fjørfe og reinsdyr er heller ikke med i beregningen.

Sammenstillingen nedenfor viser produksjonen i prosent av buskapens samlede slaktevekt ved årets begynnelse for hvert av dyreslagene ved de tre undersøkelser.

	Hester	Storfe	Sauer	Geiter	Svin	I alt
1949/50	2.7	25.2	53.5	29.2	198.8	39.3
1946/47	6.1	22.1	46.4	27.8	185.9	31.5
1927/28	4.6	28.8	50.8	41.5	242.1	39.8

I forhold til buskapens slaktevekt var produksjonen på det nærmeste like stor i 1949/50 og 1927/28, mens den lå atskillig lavere i 1946/47.

Tabellen på neste side gir de tilsvarende relativtall for fylker og størrelsesklasser.

I forhold til buskapen var produksjonen størst, 47.2 pst., i Hedmark. Produksjonen svarte til over 40 pst. også i Rogaland, Akershus, Vestfold, Oppland, Østfold og Sogn og Fjordane. Relativt minst var produksjonen i Troms med 28.3 pst. Disse relativtallene er sterkt preget av forholdet mellom de forskjel-

	Produksjonen i pst. av buskapen					
	Hester	Storfe	Sauer	Geiter	Svin	Kjøtt og flesk i alt
Østfold	3.4	24.5	45.9	50.0	205.3	40.7
Akershus	2.7	23.6	45.6	12.5	177.9	43.7
Hedmark	1.7	24.7	56.6	27.7	232.3	47.2
Oppland	2.8	24.5	57.8	29.0	183.3	41.3
Buskerud	1.9	24.4	58.4	23.6	205.3	38.6
Vestfold	1.2	27.4	55.4	12.5	209.2	42.7
Telemark	1.1	22.2	59.3	25.2	186.2	39.3
Aust-Agder	0.8	22.3	55.8	17.9	160.9	36.2
Vest-Agder	1.1	23.9	60.4	23.5	211.1	31.7
Rogaland	3.8	23.5	54.4	27.9	203.3	45.0
Hordaland	2.2	22.9	48.4	36.5	182.5	35.2
Sogn og Fjordane	7.8	30.9	47.8	30.1	191.9	40.1
Møre og Romsdal	3.1	22.5	49.0	28.7	193.8	31.3
Sør-Trøndelag	3.5	29.6	54.1	31.4	204.7	38.9
Nord-Trøndelag	2.5	28.1	57.2	18.9	206.1	39.0
Nordland	1.8	27.0	53.5	26.4	187.3	31.1
Troms	1.5	23.5	59.3	33.2	246.2	28.3
Finnmark	1.4	25.9	53.8	31.8	175.0	30.9
Rikets bygder	2.7	25.2	53.5	29.2	198.8	39.3
Med inntil 20 dek. jord- bruksareal	1.1	23.5	51.8	30.1	206.7	50.1
20,1—100 dek. jordbr. areal	2.4	25.8	53.4	29.9	194.1	36.5
Over 100 » »	3.4	24.7	56.2	20.7	200.6	40.0

lige dyreslag. Der det f. eks. er relativt mye svin, vil også den samlede kjøtt- og fleskeproduksjon bli stor i forhold til den samlede buskapen. Omsetningen er så mye raskere for svina enn for de andre dyra.

Kjøttproduksjonen av hest var overalt liten i forhold til buskapen. Hestene blir da heller ikke holdt for kjøttets skyld.

For storfeet varierte produksjonen mellom 30.9 (Sogn og Fjordane) og 22. 2 pst. (Telemark) av buskapen. For sau vekslet det mellom 60.4 pst. i Vest-Agder og 45.6 pst. i Akershus. For geit er variasjonene store, men de fylkene som danner ytterpunktene, har svært lite geiter. I de mest typiske geitefylker svarte produksjonen til knapt 30 pst. av buskapen ved årets begynnelse.

I Troms svarte produksjonen av flesk til 246.2 pst. av svinebestandens slaktevekt 20. juni 1949. I Hedmark var prosenttallet 232.3. Over 200 pst. var det også i Vest-Agder, Vestfold, Nord-Trøndelag, Østfold, Buskerud, Sør-Trøndelag og Rogaland.

I forhold til buskapen var produksjonen størst ved brukene med under 20 dekar jordbruksareal, minst ved brukene mellom 20 og 100 dekar. Det er i første rekke fleskeproduksjonen ved de små brukene som gjør at disse brukene har relativt størst produksjon. For storfe, sau og hest er produksjonen forholdsvis minst ved de små brukene.

Den samlede produksjon av hestekjøtt var 1 224 tonn. (Se tabellen side 328—331.) Produksjonen var størst i Sogn og Fjordane med 157 tonn eller 12.8 pst. av det hele. Dernest følger Rogaland og Sør-Trøndelag med ca. 124 tonn hver. Bare 2.8 pst. av hestekjøttproduksjonen falt på brukene inntil 20 dekar. Det var mindre enn for alle de andre dyreslagene. Brukene over 100 dekar hadde 40.8 pst. av produksjonen. Det var mer enn for de andre dyreslagene.

I Sogn og Fjordane utgjorde produksjonen av hestekjøtt 3.0 pst. av den samlede kjøtt- og fleskeproduksjon. For de andre fylkene varierte det mellom 1.9 og 0.5 pst.

Det ble i året 1949/50 produsert 37 424 tonn storfekjøtt. For 1946/47 ble produksjonen beregnet til 32 200 tonn og i 1927/28 til 38 400 tonn.

Hedmark hadde størst produksjon, 3 652 tonn eller 9.8 pst. av landets produksjon. Oppland hadde omtrent like stor produksjon, 3 556 tonn eller 9.5 pst. av det hele. Deretter kom Sør-Trøndelag med vel 3 100 tonn, Nord-Trøndelag og Rogaland med vel 2 800 tonn og Østfold, Akershus og Nordland med 2 500—2 600 tonn hver.

Brukene inntil 20 dekar produserte vel 4 400 tonn eller 11.8 pst. av storfekjøttet, vel 21 200 tonn eller 56.7 pst. falt på brukene mellom 20 og 100 dekar og henimot 11 800 tonn eller 31.5 pst. på brukene over 100 dekar.

Østlandet produserte 45.4 pst. av storfekjøttet og Vestlandet 23.5 pst. De sørøstlige slettebygdene på Østlandet hadde 17.2 pst. og mellom- eller skogbygdene på Østlandet 10.7 pst.

Produksjonen av storfekjøtt svarte til 38.7 pst. av årets kjøtt- og fleskeproduksjon. I 1946/47 svarte storfekjøttet til 42.6 pst. og i 1927/28 til 44.6 pst.

Ved brukene inntil 20 dekar svarte storfekjøttet til 27.6 pst., ved de større bruk til omtrent 40 pst.

I Nord-Norge falt 52.3 pst. av produksjonen på storfekjøttet, i Nord-Norges innlandsbygder hele 64.0 pst. På Østlandet og Vestlandet utgjorde storfekjøttet knapt 36 pst. av produksjonen. Jæren kom lavest med 29.8 pst.

Produksjonen av saukjøtt ble beregnet til 14 860 tonn for året 1949/50. For 1946/47 var produksjonen beregnet til vel 13 200 tonn og for 1927/28 vel 13 500 tonn.

Rogaland ligger langt foran de andre fylkene når det gjelder saukjøttproduksjonen. Dette fylket produserte 2 318 tonn i 1949/50. Det var 15.6 pst. av produksjonen i rikets bygder. Nr. 2 var Nordland med 1 652 tonn eller 11.1 pst. og Hordaland var nr. 3 med 1 517 tonn eller 10.2 pst.

43.1 pst., vel 6 400 tonn, av saukjøttproduksjonen falt på Vestlandet—av dette vel halvparten på de indre bygder. 7 285 tonn eller 49.0 pst. av saukjøttet faller på områdegruppen: indre bygder. Kystbygdene har 31.4 pst. av produksjonen.

Brukene mellom 20 og 100 dekar hadde 2/3 av produksjonen. Brukene inntil 20 dekar produserte mer enn brukene over 100 dekar, henholdsvis 19.2 og 14.8 pst. av det hele.

Saukjøttet var 15.4 pst. av den samlede kjøtt- og fleskeproduksjon. I Nord-Norge utgjorde saukjøttet 35.0 pst. av den samlede kjøtt- og fleskeproduksjon, på Vestlandet 25.8 pst. og på Østlandet bare 6.5 pst. Fylkesvis varierer det mellom 38.0 pst. i Troms og 0.6 pst. i Østfold. Områdevis veksler det mellom 41.3 pst. på øyene i Nord-Norge og 1.0 pst. i de sørøstlige slettebygder.

I områdegruppen: indre bygder, svarer saukjøttet til 26.2 pst. av den beregnede kjøtt- og fleskeproduksjon og i kystbygdene til 25.9 pst. For de beste jordbruksbygder og mellom- eller skogbygdene er prosenttallene henholdsvis 5.3 og 7.1.

Produksjonen av geitkjøtt ble for 1949/50 beregnet til 558 tonn. Det var bare 0.6 pst. av den samlede kjøtt- og fleskeproduksjonen. I 1946/47 ble geitkjøttproduksjonen beregnet til 614 tonn og i 1927/28 til 1 494 tonn.

Oppland produserte 107 tonn eller 19.1 pst. av geitkjøttet og Sogn og Fjordane 100 tonn eller 17.9 pst. Derrest fulgte Hordaland med 11.4 pst. og Troms og Hedmark med knapt 10 pst. hver.

Produksjonen av geitkjøtt er i enda sterkere grad enn saukjøttproduksjonen knyttet til de indre bygder. Områdegruppen: indre bygder hadde 416 tonn eller 3/4 av hele produksjonen. Dal- og fjellbygdene på Østlandet produserte 29.9 pst. og de indre bygder på Vestlandet 28.2 pst. av det hele.

Bare 6.5 pst. av geitkjøttproduksjonen falt på brukene over 100 dekar, og hele 73.9 pst. på brukene mellom 20 og 100 dekar.

Geitkjøttet utgjør overalt en beskjeden del av den samlede kjøtt- og fleskeproduksjon. Relativt størst rolle spiller det i Troms, der geitkjøttet svarer til 2.1 pst. av hele produksjonen. Selv i områdegruppen: indre bygder, utgjør geitkjøttet bare 1.5 pst. av hele kjøtt- og fleskeproduksjonen.

Fleskeproduksjonen ble for 1949/50 beregnet til 42 628 tonn. Det var 44.1 pst. av den samlede kjøtt- og fleskeproduksjon. I 1946/47 ble produksjonen beregnet til 26 600 tonn eller 35.1 pst. av det hele, og i 1927/28 til 30 900 tonn eller 35.9 pst.

Fleskeproduksjonen var størst i Hedmark. Fylket produserte 6 557 tonn eller 15.4 pst. av fleskeproduksjonen i rikets bygder i 1949/50. Den videre rekkefølge var Oppland og Akershus med henimot 5 000 tonn eller bortimot 12 pst. hver, deretter Rogaland med 4 516 tonn eller 10.6 pst.

62.8 pst. av fleskeproduksjonen falt på Østlandet, hvor de sørøstlige slettebygder alene hadde 25.1 pst. av produksjonen. De beste jordbruksbygder hadde 52.6 pst. av produksjonen. Deretter kom de indre bygder med 20.2 pst. og mellom- eller skogbygdene og kystbygdene med henholdsvis 15.5 og 11.7 pst.

Brukene inntil 20 dekar hadde 20.1 pst. av fleskeproduksjonen. Dette var større prosent enn for de andre dyra. Til gjengjeld produserte brukene mellom 20 og 100 dekar en mindre del av flesket enn av kjøttet — 44.6 pst.

På Østlandet utgjorde flesket 56.3 pst. av den samlede kjøtt- og fleskeproduksjon, i silurbygdene inne i landet hele 64.9 pst. Vel 60 pst. var det også i de sørøstlige slettebygder. På Vestlandet svarte flesket til 36.0 pst. av samlet

kjøtt- og fleskeproduksjon. Det er omtrent samme prosent som for storfekjøtt. I Agder og Trøndelag svarte flesket til 37—38 pst., men i disse landsdelene ble det produsert noe mer storfekjøtt. I Nord-Norge utgjorde flesket bare 10.4 pst. — i Troms 7.4 pst.

Ved brukene under 20 dekar svarte fleskeproduksjonen til 53.7 pst. av samlet kjøtt- og fleskeproduksjon. Også ved brukene over 100 dekar utgjorde flesket vel halvdel. Ved brukene mellom 20 og 100 dekar svarte flesket til 37.1 pst.

Av den samlede kjøtt- og fleskeproduksjon på 96 694 tonn, falt 11 375 tonn eller 11.8 pst. på Hedmark. Deretter fulgte Oppland og Rogaland med ca. 9 800 tonn eller vel 10 pst. hver. Minst produksjon hadde Finnmark med 663 tonn eller 0.7 pst.

Østlandet hadde nesten halvdel av kjøtt- og fleskeproduksjonen, og 40.0 pst. falt på de beste jordbruksbygder.

Årets nettoavgang (selvdøde inklusive) ble for året 1949/50 beregnet til 97 891 tonn kjøtt og fleisk. Dette var omtrent 1 200 tonn mer enn produksjonen.

Sammenstillingen nedenfor viser hvordan nettoavgangen fordeler seg på selvdøde, slaktet til hjemmeforbruk og salg og nettosalg av livdyr.

Av årets nettoavgang falt 3 307 tonn eller 3.4 pst. på selvdøde dyr eller dyr som ble slaktet som utjenlig til menneskeføde. 93 838 tonn eller 95.8 pst. var

	Selvdøde	Slaktet		Nettosalg av livdyr	Årets nettoavgang
		Hjemmeforbruk	Solgt slakt		
Absolutte tall i tonn					
Hester	225.4	22.2	2 057.0	349.2	2 653.8
Storfe	1 264.9	6 097.9	28 929.0	210.1	36 501.9
Sauer	1 260.4	6 152.3	6 683.7	38.2	14 134.6
Geiter	85.1	297.4	351.7	20.5	754.7
Svin	471.6	17 397.5	25 849.6	127.5	43 846.2
I alt	3 307.4	29 967.3	63 871.0	745.5	97 891.2
Relative tall.					
Hester	8.5	0.8	77.5	13.2	100.0
Storfe	3.5	16.7	79.2	0.6	100.0
Sauer	8.9	43.5	47.3	0.3	100.0
Geiter	11.3	39.4	46.6	2.7	100.0
Svin	1.1	39.7	58.9	0.3	100.0
I alt	3.4	30.6	65.2	0.8	100.0
Hester	6.8	0.1	3.2	46.9	2.7
Storfe	38.2	20.3	45.3	28.2	37.3
Sauer	38.1	20.5	10.5	5.1	14.4
Geiter	2.6	1.0	0.5	2.7	0.8
Svin	14.3	58.1	40.5	17.1	44.8
I alt	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Prosentvis fordeling av slaktet (vekt).

	Delt etter bruken				Delt på aldersgrupper			
	Hjemmeslaktet		Solgt til slakt	Slaktet i alt	Hjemmeslaktet		Solgt til slakt	Slaktet i alt
	til eget bruk	til salg			til eget bruk	til salg		
Hester :								
Under 1 år (føll)	0.5	14.7	84.8	100	5.0	10.3	10.8	10.7
Over 1 år	1.1	15.2	83.7	100	95.0	89.7	89.2	89.3
I alt	1.1	15.2	83.7	100	100.0	100.0	100.0	100.0
Storfe :								
Spekalver (under 3 uker)	30.2	30.6	39.2	100	32.8	25.4	12.4	18.9
Kalver (3 uker—1 år)	43.5	24.9	31.6	100	44.1	19.4	9.3	17.7
Okser 1—2 år	6.7	24.4	68.9	100	6.3	17.5	18.8	16.3
Okser over 2 år	2.1	17.2	80.7	100	0.7	4.3	7.7	5.7
Kviger	12.4	20.3	67.3	100	3.4	4.2	5.3	4.7
Kyr	6.0	18.2	75.8	100	12.7	29.2	46.5	36.7
I alt	17.4	22.8	59.8	100	100.0	100.0	100.0	100.0
Sauer :								
Under 1 år (lam)	48.6	19.2	32.2	100	70.9	64.2	71.9	69.8
Over 1 år	46.2	24.7	29.1	100	29.1	35.8	28.1	30.2
I alt	47.9	20.9	31.2	100	100.0	100.0	100.0	100.0
Geiter :								
Under 1 år (kje)	57.1	22.5	20.4	100	66.4	45.5	39.0	53.3
Over 1 år	32.9	30.7	36.4	100	33.6	54.5	61.0	46.7
I alt	45.8	26.3	27.9	100	100.0	100.0	100.0	100.0
Svin :								
Under 4 mndr.	30.6	10.7	58.7	100	0.1	0.1	0.1	0.1
Over 4 mndr. { slaktesvin	42.4	17.0	40.6	100	94.3	87.5	85.6	89.5
{ avlsråner	0.7	21.8	77.5	100	—	0.4	0.7	0.3
{ avlspurker	22.4	20.5	57.1	100	5.6	12.0	13.6	10.1
I alt	40.2	17.4	42.4	100	100.0	100.0	100.0	100.0
Tilsammen	31.9	19.9	48.2	100	—	—	—	—

slakt for hjemmeforbruk eller salg (30.6 pst. til hjemmeforbruk og 65.2 pst. til salg). 746 tonn eller 0.8 pst. var nettosalg av livdyr.

I forhold til nettoavgangen representerer de selvdøde dyra størst slaktevekt for geit, hest og sau. Relativt sett er det atskillig mindre av storfeets og svinas nettoavgang som går bort i selvdøde dyr. Ser en derimot på den samlede slaktevekt som de selvdøde dyra representerer, viser det seg at det aller meste faller på storfe og sau. For hvert av disse dyreslagene svarer de selvdøde til vel 1 260 tonn eller vel 38 pst. av alle selvdøde dyr, regnet etter vekt.

Nettosalg av livdyr ble beregnet til i alt 746 tonn. For hestene svarte

netto-livdyrsalget til 13.2 pst. For de andre dyreslag var prosenten meget beskjeden. Av hele nettosalget falt 46.9 pst. på hestene, 28.2 pst. på storfeet og 17.1 pst. på svina.

I året 1949/50 ble det slaktet eller solgt til slakt i alt 93 838 tonn kjøtt og flek. Av dette gikk 29 967 tonn til hjemmeforbruk og 63 871 tonn til salg. (Se tabellen side 310.)

Av tabellen på foregående side ser en hvor stor part av slaktet som er gått til hjemmeforbruk og salg for de enkelte dyreslag og aldersklasser. Tabellen viser også for de forskjellige dyreslag hvor stor part av hjemmeforbruket og salget som faller på de enkelte aldersklasser.

Av hestekjøttet gikk bare 1.1 pst. til hjemmeforbruk, 98.9 pst. til salg. Hestekjøttet utgjorde 0.1 pst. av alt kjøtt og flek til hjemmeforbruk og 3.2 pst. av det som er gått til salg. Sammenstillingen nedenfor viser hvor stor prosent av kjøttet og flesket — til henholdsvis hjemmeforbruk og salg — som faller på de enkelte dyregrupper ved de tre produksjonsundersøkelser.

	Hjemmeforbruk			Salg		
	1949/50	1946/47	1927/28	1949/50	1946/47	1927/28
Hester	0.1	0.2	0.5	3.2	7.9	2.4
Storfe	20.3	23.7	22.5	45.3	60.2	55.1
Sauer	20.5	19.7	21.0	10.5	12.9	11.1
Geiter	1.0	1.3	3.3	0.5	0.8	0.7
Svin	58.1	55.1	52.7	40.5	18.2	30.7
I alt	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Storfeslaktet svarte til 35 027 tonn. Av dette gikk 6 098 tonn eller 17.4 pst. til hjemmeforbruk, 28 929 tonn eller 82.6 pst. ble solgt. I 1946/47 gikk 23.1 pst. til hjemmeforbruk. Av alt kjøtt og flek til eget bruk utgjorde storfekjøttet 20.3 pst. Av det som gikk til salg, var 45.3 pst. storfekjøtt. Ved de to tidligere undersøkelser utgjorde storfekjøttet en større del av slaktet, både til eget bruk og til salg. Det ble dog også i 1949/50 solgt mer kjøtt av storfe enn av noen av de andre dyreslagene. Det er i første rekke kalvene som blir tatt til eget bruk. Omtrent 77 pst. av det storfekjøttet som gikk til hjemmeforbruk, var kalvekjøtt. Det er særlig kalvene mellom 3 uker og 1 år som blir nyttet til eget bruk, spekalvene blir i litt større utstrekning solgt. Det var kyrne som skaffet den største delen (36.7 pst.) av alt storfeslaktet, men bare 6.0 pst. av kukjøttet ble tatt til hjemmeforbruk. Kukjøttet utgjorde 46.5 pst. av alt storfekjøtt som ble solgt.

I Finnmark er kjøtt- og fleskeproduksjonen liten, og det meste er gått til hjemmeforbruk. Av storfekjøttet ble 61.4 pst. tatt til eget bruk. I Troms, som fulgte deretter, gikk 34.1 pst. til eget bruk. I Rogaland gikk bare 4.0 pst. av storfekjøttet til hjemmeforbruk — 96.0 pst. ble solgt. I skiferlandskapet

ved Boknfjorden og Jærens sletteland ble henholdsvis 98.0 og 96.9 pst. av storfe-kjøttet solgt.

Sauslaktet representerte 12 836 tonn i 1949/50. Av dette gikk 6 152 tonn eller 47.9 pst. til hjemmeforbruk, 6 684 tonn eller 52.1 pst. ble solgt. I 1946/47 ble 54.0 pst. tatt til eget bruk. Det meste av sauslaktet var lam (under 1 år) — 69.8 pst. av alt sauslaktet, regnet etter vekt. Sauene skaffet 20.5 pst. av alt kjøttet og flesket til hjemmeforbruk og 10.5 pst. av det som ble solgt.

I Nord-Norge gikk 70.8 pst. av sauslaktet til eget bruk — i Finnmark hele 86.7 pst. og i Troms 75.0 pst. I Rogaland gikk bare 13.4 pst. til eget bruk og 86.6 pst. til salg. I skiferlandskapene ved Boknfjorden ble 93.0 pst. av sauslaktet solgt.

Geitene betyr lite for kjøttproduksjonen. De geitene som ble slaktet i løpet av året, utgjorde 649 tonn slaktevekt. Av dette ble 297 tonn eller 45.8 pst. tatt til eget bruk, 352 tonn eller 54.2 pst. ble solgt. I 1946/47 gikk 55.4 pst. til hjemmeforbruk. Geitene skaffet bare 1.0 pst. av alt kjøtt og flek som ble tatt til eget bruk og 0.5 pst. av det som ble solgt. Det ble tatt en større del av kjeene enn av de voksne geitene til eget bruk. Regnet etter vekt, ble 57.1 pst. av kjeene og 32.9 pst. av de voksne geitene nyttet til hjemmeforbruk. Kjeene representerte 53.3 pst. av alt geitkjøttet, men 66.4 pst. av det som ble tatt til eget bruk.

Svineslaktet i året 1949/50 ble beregnet til 43 247 tonn. Av dette ble 17 398 tonn eller 40.2 pst. nyttet hjemme, mens 25 849 tonn eller 59.8 pst. ble solgt. I 1946/47 ble 69.8 pst. av flesket tatt til hjemmeforbruk.

Flesket utgjorde 58.1 pst. av hele hjemmeforbruket av kjøtt og flek. Det var noe mer enn i 1946/47 og 1927/28. Av det som ble solgt, utgjorde flesket 40.5 pst. — langt mer enn ved de to tidligere undersøkelser.

I Nord-Norge gikk 64.7 pst. av flesket til eget bruk — i Finnmark hele 88.2 pst. I Rogaland var det bare 11.1 pst. av flesket som ble tatt til eget bruk — på Jæren bare 4.4 pst.

89.5 pst. av flesket skriver seg fra slaktesvin over 4 måneder. Denne gruppen leverte 94.3 pst. av flesket til hjemmeforbruk.

Av den samlede kjøtt- og fleskemengde på 93 838 tonn som i løpet av året ble tatt ut av buskapen, ble 29 967 tonn eller 31.9 pst. tatt til hjemmeforbruk, 63 871 tonn eller 68.1 pst. ble solgt. I 1946/47 gikk 43.3 pst. til hjemmeforbruk. I Nord-Norge gikk 47.3 pst. til hjemmeforbruk, i de andre landsdelene mellom 34.2 pst. i Agder og 26.3 pst. på Vestlandet. Fylkesvis varierer det mellom 72.8 pst. i Finnmark og 9.6 pst. i Rogaland. På Jæren ble bare 5.7 pst. av slaktet brukt hos produsentene, 94.3 pst. ble solgt.

I strøk der produksjonen er stor i forhold til befolkningen på brukene, vil en relativt stor del av kjøttet og flesket gå til salg. Tallene for de ymse bruksklasser gir et godt bilde av dette. Ved brukene inntil 20 dekar ble 52.9 pst. av kjøttet og flesket tatt til eget bruk. Ved brukene mellom 20 og 100 dekar gikk 31.7 pst. til eget bruk og ved brukene over 100 dekar 19.6 pst.

Av de 63 871 tonn kjøtt og flesk som gikk til salg, skaffet brukene mellom 20 og 100 dekar 33 406 tonn eller 52.3 pst., brukene over 100 dekar skaffet 22 461 tonn eller 35.2 pst., og 8 004 tonn eller 12.5 pst. kom fra brukene inntil 20 dekar.

Hvert av fylkene Hedmark og Rogaland solgte ca. 8 000 tonn kjøtt og flesk eller 12.5 pst. av hele salget fra rikets bygder. Det neste fylke var Akershus med knapt 5 800 tonn eller 9.1 pst. Finnmark solgte bare 174 tonn eller 0.3 pst. av det hele. Hedmark hadde størst salg av hestekjøtt, storfekjøtt og flesk. Fylket leverte 17.3 pst. av alt solgt flesk. Rogaland leverte 24.8 pst. av alt solgt saukjøtt. Nest etter dette fylke kom Oppland med 9.2 pst. Av det solgte geitkjøttet leverte Sogn og Fjordane 20.2 pst. og Oppland 15.1 pst.

Østlandet leverte halvdelen av alt solgt kjøtt og flesk. Landsdelen leverte 62.3 pst. av flesket og 44.9 pst. av storfekjøttet. Av sau- og geitkjøttet kom henholdsvis 23.8 og 28.9 pst. fra Østlandet. Vestlandet skaffet 26.8 pst. av alt solgt kjøtt og flesk, men 47.1 pst. av saukjøttet og 42.5 pst. av geitkjøttet.

Slaktedyra til salg blir dels slaktet hjemme og solgt som slakt, dels blir de solgt i live som slaktedy. Tabellen på side 280 viser tallet både på hjemmeslaktede og solgte slaktedy.

For alle dyreslag og aldersgrupper, unntatt kjeene, er det mer vanlig å selge dyra som slaktedy enn i slaktet tilstand. Hjemmeslakting er mest vanlig for kalver, sauer og geiter. I Trøndelag og Nord-Norge er hjemmeslakting mer vanlig enn i de andre landsdelene. Relativt minst hjemmeslakting er det i Agder.

Eggproduksjonen.

I tabellen på neste side har en stilt sammen eggproduksjonen pr. høne fylkesvis for de tre undersøkelser som har vært holdt.

Den gjennomsnittlige eggproduksjon pr. høne svarte til 7.25 kg i 1949/50 mot 6.0 kg i 1946/47 og 6.25 kg i 1927/28. Gjennomsnittsyttelsen lå altså 20.8 pst. høyere i 1949/50 enn i 1946/47 og 16.0 pst. høyere enn i 1927/28.

Produksjonen var høyest pr. høne i Aust-Agder med 8.3 kg og i Vestfold og Rogaland med 8.1 kg. Nordland hadde lavest produksjon pr. høne med 5.7 kg. Også i Sogn og Fjordane og Finnmark var gjennomsnittsproduksjonen under 6.0 kg.

Produksjonen pr. høne økte med økende bruksstørrelse — fra 7.0 kg pr. dyr ved brukene inntil 20 dekar til 7.6 kg ved brukene over 100 dekar.

Av tabellen på side 321 ser en eggproduksjonen pr. høne i 1949/50 i de enkelte jordbruksområder og landsdeler.

I Agder var produksjonen pr. høne 7.7 kg. Lavest var produksjonen i Nord-Norge med 5.8 kg, dernest i Trøndelag med 6.7 kg. Av de enkelte jordbruksområder hadde skiferlandskapene ved Boknfjorden og Jærens sletteland størst produksjon pr. høne, henholdsvis 8.5 og 8.3 kg. Innlandsbygdene i Nord-Norge står lavest med 4.6 kg.

	Kg egg pr. høne				Kg ull pr. sau			
	1949/50	1946/47	1927/28	Endring	1949/50	1946/47	1927/28	Endring
				1927/28 — 1949/50				1927/28 — 1949/50
Østfold	6.7	5.6	6.0	+ 11.7	1.96	1.62	2.12	÷ 7.6
Akershus	7.4	6.5	5.9	+ 25.4	1.85	1.53	1.58	+ 17.1
Hedmark	7.1	5.9	6.6	+ 7.6	2.08	1.77	1.74	+ 19.5
Oppland	6.7	5.5	6.0	+ 11.7	1.99	1.68	1.55	+ 28.4
Buskerud	7.2	6.1	6.2	+ 16.1	1.83	1.71	1.47	+ 24.5
Vestfold	8.1	7.3	6.3	+ 28.6	2.26	1.87	1.91	+ 18.3
Telemark	7.7	6.1	6.3	+ 22.2	1.85	1.65	1.73	+ 6.9
Aust-Agder	8.3	6.8	6.4	+ 29.7	1.93	1.69	1.66	+ 16.3
Vest-Agder	7.2	6.8	7.1	+ 1.4	1.87	1.44	1.59	+ 17.6
Rogaland	8.1	6.3	6.8	+ 19.1	1.83	1.42	1.45	+ 26.2
Hordaland	6.7	5.9	6.6	+ 1.5	1.66	1.44	1.43	+ 16.1
Sogn og Fjordane	5.9	5.4	6.0	÷ 1.7	1.60	1.43	1.46	+ 9.6
Møre og Romsdal	6.2	5.4	6.5	÷ 4.6	1.62	1.46	1.50	+ 8.0
Sør-Trøndelag	6.2	4.9	5.8	+ 6.9	1.81	1.69	1.53	+ 18.3
Nord-Trøndelag	7.1	5.7	5.3	+ 34.0	1.96	1.65	1.54	+ 27.3
Nordland	5.7	5.1	5.6	+ 1.8	1.67	1.59	1.84	÷ 9.2
Troms	6.2	4.7	5.5	+ 12.7	1.62	1.48	1.49	+ 8.7
Finnmark	5.9	4.7	5.0	+ 18.0	1.43	1.48	1.41	+ 1.4
Rikets bygder	7.25	6.0	6.25	+ 16.0	1.78	1.51	1.53	+ 16.3
Med inntil 20 dekar jordbruksareal	7.0	5.7	—	—	1.66	1.46	—	—
20,1—100 dekar jord- bruksareal	7.3	5.9	—	—	1.76	1.48	—	—
Over 100 dekar jord- bruksareal	7.6	6.4	—	—	1.95	1.68	—	—

Den totale eggproduksjon for 1949/50 ble beregnet til 26 665 tonn. Dette er 2½ ganger så mye som i 1946/47, da produksjonen ble beregnet til vel 9 800 tonn, og 27 pst. mer enn i 1939/40, da produksjonen var beregnet til 21 000 tonn.

Tabellen side 328—331 viser eggproduksjonen fylkes-, klasse- og områdevis i 1949/50. Av tabellen side 332 ser en eggproduksjonen for en rekke år mellom 1900 og 1949/50.

Rogaland hadde 6 839 tonn eller 25.6 pst. av landets eggproduksjon i 1949/50. Det neste fylke var Østfold med 2 315 tonn eller 8.7 pst. av det hele.

De beste jordbruksbygder produserte i alt 14 226 tonn eller 53.4 pst. av det hele — de sørøstlige slettebygder alene hadde 23.4 pst. av eggproduksjonen. Dernest fulgte Jæren med 14.5 pst.

Brukene inntil 20 dekar produserte 1/3 av eggene. Dette er en større del enn av noen av de andre husdyrproduktene som undersøkelsen omfatter. Brukene mellom 20 og 100 dekar produserte knapt halvdelen og brukene over 100 dekar noe mindre enn 1/5.

Gjennomsnittlig produksjon i kg.

	Mjølke			Egg pr. høne	Ull (uvasket) pr. sau
	Pr. ku	Pr. 100 kg slaktevekt hos mjølkekyrne	Pr. geit		
A. Østlandet med Telemark.					
I. De sørøstlige slettebygder ..	2 514	1 412	317	7.4	1.98
II. Silurbygdene inne i landet ..	2 737	1 573	296	7.0	1.98
III. Mellom- eller skogbygder ...	2 152	1 388	254	7.3	2.01
IV. Dal- og fjellbygder	1 991	1 345	254	6.8	1.98
Tilsammen	2 336	1 424	255	7.2	1.99
B. Agder.					
V. Kystbygder	1 959	1 389	200	7.7	1.62
VI. Mellom- eller skogbygder ...	2 115	1 567	200	8.0	1.92
VII. Dal- og fjellbygder	1 854	1 373	199	7.2	2.00
Tilsammen	2 003	1 462	199	7.7	1.89
C. Vestlandet.					
VIII. Skiferlandskapene ved Boknfjorden	2 290	1 517	200	8.5	1.69
IX. Jærens slette land	2 730	1 696	200	8.3	2.00
X. Andre ytre bygder	1 668	1 345	125	6.6	1.57
XI. Indre bygder	1 854	1 384	175	7.3	1.73
Tilsammen	1 910	1 425	162	7.5	1.69
D. Trøndelag.					
XII. Kystbygder	1 633	1 103	135	5.2	1.63
XIII. Ytre fjordbygder	2 279	1 317	163	6.4	1.81
XIV. Bygder ved Trondheimsfj. .	2 451	1 369	190	7.2	1.99
XV. Dal- og fjellbygder	1 852	1 226	195	5.8	1.87
XVI. Andre indre bygder	2 386	1 412	160	6.6	1.95
Tilsammen	2 210	1 323	182	6.7	1.87
E. Nord-Norge.					
XVII. Øyer	1 624	1 259	257	5.8	1.67
XVIII. Kystbygder	1 517	1 132	215	5.8	1.62
XIX. Fjord- og dalbygder	1 554	1 151	254	6.3	1.59
XX. Innlandsbygder	1 690	1 207	279	4.6	1.69
Tilsammen	1 583	1 181	251	5.8	1.64
Rikets bygder	2 092	1 385	211	7.25	1.78
1. De beste jordbruksbygder	2 581	1 483	203	7.6	1.97
2. Mellom- eller skogbygder	2 146	1 412	254	7.4	1.99
3. Kystbygder	1 692	1 292	165	6.6	1.61
4. Indre bygder	1 895	1 325	221	6.9	1.80

Ullproduksjonen.

Den gjennomsnittlige ullmengde i 1949/50 var 1.78 kg (uvasket ull) pr. sau, voksne og lam under ett. I 1946/47 var produksjonen 1.51 kg og i 1927/28 1.53 kg pr. dyr.

Tabellen side 320 gir den gjennomsnittlige ullmengde pr. dyr i de enkelte fylker og for bruk av forskjellig størrelse ved de tre undersøkelser over husdyrproduksjonen. Tallene for de naturlige jordbruksområder og for landsdelene er tatt inn i tabellen på side 321 for 1949/50.

Ullmengden pr. dyr var gjennomsnittlig størst på Østlandet, 1.99 kg uvasket ull pr. dyr. I Agder og Trøndelag var gjennomsnittstallene knapt 1.9 kg, på Vestlandet 1.69 kg og i Nord-Norge 1.64 kg.

Vestfold kom høyest av fylkene med 2.26 kg. I dette fylket spiller imidlertid sauholdet ingen nevneverdig rolle. Hedmark var nr. 2 med 2.08 kg pr. dyr. Disse fylkene er de eneste som kom over 2 kg i gjennomsnitt. Finnmark lå lavest med 1.43 kg pr. sau.

Av områdegruppene kom mellom- eller skogbygdene og de beste jordbruksbygder høyest med nesten 2 kg pr. dyr. Gjennomsnittsproduksjonen var lavest i kystbygdene med 1.61 kg.

Alle områdene på Østlandet hadde gjennomsnittstall på ca. 2 kg. Liknende ullmengde pr. dyr var det også i dal- og fjellbygdene i Agder, Jærens sletteland og bygdene ved Trondheimsfjorden. Lavest var tallet for «andre ytre bygder» på Vestlandet med 1.57 kg.

Også ullmengden pr. sau øker med økende bruksstørrelse. Ved brukene med inntil 20 dekar jordbruksareal var det 1.66 kg uvasket ull pr. sau. Tallet økte til 1.76 kg ved brukene mellom 20 og 100 dekar og 1.95 kg for bruk med over 100 dekar jordbruksareal.

Totalproduksjonen av ull (uvasket) for rikets bygder ble beregnet til 3 067 tonn for 1949/50. Dette er noe mer enn det har vært i tidligere år. I de 20 foregående år lå produksjonen stort sett på 2 600—2 700 tonn årlig.

Det er Vestlandet som produserer mest ull, i 1949/50 45.9 pst. av det hele. De indre bygder på Vestlandet produserte alene 22.7 pst. av hele ullmengden i landet. Av fylkene produserte Rogaland mest ull — 492 tonn eller 16.0 pst. av hele ullmengden. Dernest fulgte Hordaland med 11.6 pst. og Sogn og Fjordane med 10.0 pst. For hvert av fylkene Østfold og Vestfold ble produksjonen beregnet til mindre enn 10 tonn.

Brukene mellom 20 og 100 dekar produserte ca. 2/3 av ulla. Det ble produsert litt mer ull ved brukene inntil 20 dekar enn ved brukene over 100 dekar.

Tabellen side 328—331 viser ullproduksjonen i de enkelte fylker, klasser og jordbruksområder i 1949/50. Sammenstillingen side 332 viser utviklingen siden 1900.

Mjølkeproduksjonen.

Fra tidligere år foreligger en rekke oppgaver over gjennomsnittlig mjølkemengde pr. ku. Jordstyrene har gitt slike skjønsmessige oppgaver hvert femte

	Gjennomsnittlig mjølkemengde pr. ku. Kg				Endring i mjølkemengden i pst. 1939—1949/50	Gjennomsnittlig slaktevekt for mjølkekyrne. Kg 1950	Kg mjølk pr. 100 kg slaktevekt hos mjølkekyrne	
	1949/50	1946/47	1945	1939			1949/50	1946/47
Østfold	2 404	1 808	1 395	2 120	+ 13.4	177	1 358	1 137
Akershus.....	2 405	1 981	1 452	2 236	+ 7.6	174	1 382	1 215
Hedmark	2 543	1 964	1 559	2 030	+ 25.3	167	1 523	1 292
Oppland	2 092	1 604	1 366	1 744	+ 20.0	153	1 367	1 138
Buskerud	2 212	1 633	1 452	1 971	+ 12.2	148	1 495	1 192
Vestfold	2 556	1 904	1 424	2 111	+ 21.1	175	1 461	1 154
Telemark	2 204	1 702	1 538	1 946	+ 13.3	162	1 360	1 120
Aust-Agder.....	2 075	1 630	1 347	1 729	+ 20.0	144	1 441	1 226
Vest-Agder	1 959	1 571	1 368	1 679	+ 16.7	133	1 473	1 172
Rogaland	2 410	1 981	1 575	1 910	+ 26.2	154	1 565	1 357
Hordaland	1 753	1 406	1 321	1 428	+ 22.8	128	1 370	1 162
Sogn og Fjordane	1 589	1 282	1 208	1 222	+ 30.0	116	1 370	1 198
Møre og Romsdal	1 744	1 331	1 270	1 344	+ 29.8	131	1 331	1 118
Sør-Trøndelag ...	2 088	1 684	1 460	1 745	+ 19.7	158	1 322	1 115
Nord-Trøndelag .	2 352	1 931	1 564	1 907	+ 23.3	178	1 321	1 222
Nordland	1 615	1 370	1 315	1 462	+ 10.5	133	1 214	1 070
Troms	1 585	1 424	1 407	1 406	+ 12.7	137	1 157	1 071
Finnmark	1 346	1 422	-	1 427	÷ 5.7	127	1 060	1 069
Rikets bygder ...	2 092	1 664	1 414	1 761	+ 18.8	151	1 385	1 180
Med inntil 20 dek. jordbruksareal	1 690	1 392	-	-	-	136	1 243	1 079
20.1—100 dek. jordbruksareal	1 948	1 552	-	-	-	143	1 362	1 158
Over 100 dek. jordbruksareal	2 627	2 056	-	-	-	176	1 493	1 277

år siden 1925. Tidligere ga lensmennene tilsvarende oppgaver i forbindelse med femårsberetningene. Ved undersøkelsene i 1927/28, 1946/47 og nå i 1949/50 ble det også hentet inn oppgaver over mjølkemengden. Oppgavene for 1927/28 ble regnet å ligge for høyt, da de i altfor stor grad kom fra større og mer veldrevne bruk.

Kumjølk. Tabellen ovenfor viser gjennomsnittlig mjølkemengde pr. ku fylkesvis i 1949/50, sammenholdt med oppgavene for 1946/47, 1945 og 1939. Tabellen viser også gjennomsnittlig slaktevekt for mjølkekyrne i 1950 og mjølkemengden utregnet pr. 100 kg slaktevekt hos mjølkekyrne.

Den gjennomsnittlige mjølkemengde pr. ku og pr. 100 kg slaktevekt i de naturlige jordbruksområder er tatt inn i tabellen på side 321.

For hele landet var mjølkemengden gjennomsnittlig 2 092 kg pr. ku. Dette var 18.8 pst. mer enn i 1939, da gjennomsnittet var 1 761 kg. Under krigen gikk mjølkeytelsen sterkt ned. De vanskelige fôringsforhold, særlig mangelen på kraftfôr, var i første rekke årsak til dette. Tallene for 1945 gir et tydelig bilde av forholdet. Nedgangen fra 1939 til 1945 var størst i de fylkene hvor det før

ble brukt mest kraftfôr. I de fylker der kraftfôrforbruket også tidligere hadde vært lite, var det liten forskjell på gjennomsnittsyttelsen i 1939 og 1945.

Etter krigen har ytelsen økt sterkt, og i 1949/50 var ytelsen pr. ku større enn i 1939 i alle fylker unntatt Finnmark.

Vestfold står som nr. 1 av fylkene med 2 556 kg pr. ku, tett fulgt av Hedmark med 2 543 kg. Deretter følger Rogaland, Akershus og Østfold, som alle hadde vel 2 400 kg pr. ku. Finnmark lå lavest med 1 346 kg. Nærmest Finnmark kom Troms og Sogn og Fjordane med henimot 1 600 kg.

De beste jordbruksbygdene sto best av områdegruppene med 2 581 kg pr. ku. Innen denne gruppen var det silurbygdene inne i landet på Østlandet og Jærens slettebygder som hadde størst gjennomsnittsyttelse, henholdsvis 2 737 og 2 730 kg pr. ku. I Hedmarks silurbygder var ytelsen 3 214 kg. Ytelsen var lavest i kystbygdene med 1 692 kg pr. ku.

Det er nøye sammenheng mellom bruksstørrelse og mjølkemengde pr. ku. Den gjennomsnittlige mjølkemengde var 1 690 kg ved brukene inntil 20 dekar, 1 948 kg ved brukene mellom 20 og 100 dekar og 2 627 kg ved de større bruk. Disse tallene er for en del preget av bruksstrukturen i de ymse deler av landet. Det viser seg imidlertid at rekkefølgen for bruksklassene er den samme i alle fylker, selv om forskjellen mellom klassene ikke er like stor overalt. For de naturlige jordbruksområder er forholdet det samme — økende mjølkeyttelse med økende bruksstørrelse. Bare i ett område er rekkefølgen en annen, nemlig i dal- og fjellbygdene i Agder. Der avtar ytelsen med økende bruksstørrelse. I dette området spiller utslåttene fremdeles en viktig rolle. Mange av brukene i de høyere bruksklasser består for en stor del av utslåttarealer.

Det er imidlertid ikke riktig, uten videre å sammenlikne de absolutte tall for produksjon pr. mjølkeku, dersom en vil foreta en jamføring mellom dyra i de ymse strøk. Det er stor forskjell fylkene i mellom, når det gjelder kyrnes størrelse. En kan ikke vente samme ytelse av små kyr som av store. Ved å se mjølkeyttelsen i forhold til dyras størrelse, får en et bedre sammenlikningsgrunnlag. Dette er gjort i tabellen foran og i tabellen på side 321.

Mjølkemengden pr. ku var for rikets bygder 1 385 kg pr. 100 kg slaktevekt i 1949/50, mot 1 180 kg i 1946/47. Det blir atskillig mindre forskjell mellom de ymse distrikter og bruksklasser, når en ser mjølkemengden i forhold til kyrnes størrelse, enn om en sammenlikner total mjølkemengde pr. ku. Høyeste mjølkemengde pr. ku (Vestfold) var 90 pst. større enn laveste mjølkemengde (Finnmark). Regnet etter mjølkemengde pr. 100 kg slaktevekt, lå det høyeste tallet (Rogaland) 48 pst. høyere enn det laveste (Finnmark). For jordbruksområdene finner en et liknende forhold. Mjølkemengden pr. ku lå 55 pst. høyere ved brukene over 100 dekar enn ved brukene inntil 20 dekar. Regnet i forhold til kyrnes størrelse, blir forskjellen 20 pst.

I forhold til størrelsen, ga kyrne mest mjølk i Agder— 1 462 kg mjølk pr. 100 kg slaktevekt. Vestlandet og Østlandet lå på omtrent samme nivå, med

henholdsvis 1 425 og 1 424 kg. I Trøndelag var ytelsen noe mindre, 1 323 kg pr. 100 kg slaktevekt. Nord-Norge lå en del lavere enn dette med 1 181 kg.

Av fylkene kom Rogaland høyest med 1 565 kg mjølk pr. 100 kg slaktevekt. Dernest fulgte Hedmark med 1 523 kg. Områdevis veksler det mellom 1 696 kg på Jæren og 1 103 kg i kystbygdene i Trøndelag.

Kyrne ved brukene inntil 20 dekar ga 1 243 kg mjølk pr. 100 kg slaktevekt, ved brukene over 100 dekar ga de 1 493 kg.

For å vise utviklingen, har en nedenfor stilt sammen gjennomsnittlig mjølkemengde pr. ku for hele landet fra 1865 fram til undersøkelsen i 1949/50.

1865.....	981 kg	1920.....	1 502 kg
1875.....	1 126 »	1925.....	1 534 »
1885.....	1 169 »	1930.....	1 620 »
1895.....	1 275 »	1935.....	1 698 »
1900.....	1 320 »	1939.....	1 761 »
1905.....	1 430 »	1945.....	1 414 »
1910.....	1 503 »	1946/47	1 674 »
1915.....	1 530 »	1949/50	2 092 »

På grunnlag av den gjennomsnittlige mjølkemengde pr. ku og tallet på kyr i de enkelte fylker og jordbruksområder, har en beregnet den totale mjølkeproduksjon. Tallene er gitt i tabellen på side 328—331.

Den samlede mjølkemengde ble beregnet til 1 609 000 tonn i 1949/50. Dette var 5.7 pst. mer enn i 1939/40, da produksjonen var beregnet til 1 522 000 tonn. Som nevnt foran, har mjølkemengden pr. ku økt med 18.8 pst. i denne perioden, men i samme tidsrom er tallet på kyr blitt redusert med 11.0 pst. Tabellen på side 332 viser den beregnede mjølkemengden i tiden etter 1900.

Østlandsfylkene produserte 47.7 pst. av kumjølka i 1949/50. 25.6 pst. falt på Vestlandet, 12.9 pst. på Trøndelag, 9.4 pst. på Nord-Norge og 4.4 pst. på Agder.

Hedmark hadde størst mjølkeproduksjon av fylkene, nesten 175 000 tonn eller 10.9 pst. av hele mjølkeproduksjonen i landet. Deretter fulgte Oppland med 9.9 pst. og Rogaland med 9.5 pst.

Omtrent 55 pst. av mjølkeproduksjonen falt på brukene mellom 20 og 100 dekar, 33.6 pst. på brukene over 100 dekar og 11.9 pst. på brukene inntil 20 dekar.

Geitmjølk. Tabellen på neste side viser gjennomsnittlig mjølkemengde pr. geit i de enkelte fylker for året 1949/50 sammenliknet med 1946/47. Dessuten viser den mjølkemengden utregnet pr. 100 kg slaktevekt hos geitene. Den gjennomsnittlige mjølkemengde i de naturlige jordbruksområder ser en av tabellen på side 321.

Gjennomsnittlig for hele landet var ytelsen 211 kg pr. geit. Dette var en bra øking fra 1946/47, da gjennomsnittet var 179 kg. I 1927/28 var gjennomsnittet 170 kg pr. geit.

Østlandet og Nord-Norge hadde størst mjølkemengde pr. geit, vel 250 kg. Ytelsen lå lavest på Vestlandet med 162 kg. Av områdegruppene kom mellom-

	Gjennomsnittlig mjølkemengde pr. geit. Kg		Gjennom- snittlig slaktevekt for geitene. Kg 1950	Kg. mjølk pr. 100 kg slaktevekt hos geitene	
	1949/50	1946/47		1949/50	1946/47
Østfold	325	—	18	1 806	—
Akershus	312	427	17	1 835	2 135
Hedmark	312	266	17	1 835	1 565
Oppland	240	204	17	1 412	1 200
Buskerud	204	156	17	1 200	975
Vestfold	311	203	17	1 829	812
Telemark	199	207	15	1 327	1 479
Aust-Agder	199	194	17	1 171	1 141
Vest-Agder	200	209	17	1 176	1 306
Rogaland	179	116	14	1 279	773
Hordaland	182	134	16	1 138	838
Sogn og Fjordane	141	118	15	940	843
Møre og Romsdal	187	113	15	1 247	869
Sør-Trøndelag	178	161	14	1 271	1 073
Nord-Trøndelag	186	201	14	1 329	1 546
Nordland	237	275	19	1 247	1 719
Troms	265	291	18	1 472	1 617
Finnmark	250	288	18	1 389	1 600
Rikets bygder	211	179	16	1 319	1 193
Med inntil 20 dek. jordbruksareal	217	178	17	1 276	1 113
20.1—100 dek. jordbruksareal .	208	181	16	1 300	1 207
Over 100 dek. jordbruksareal ..	231	205	16	1 444	1 281

eller skogbygdene høyest med 254 kg, kystbygdene lavest med 165 kg. I de sørøstlige slettebygdene på Østlandet var gjennomsnittsyttelsen vel 300 kg, i «andre ytre bygder» på Vestlandet og i kystbygdene i Trøndelag bare ca. 130 kg. I mange strøk er tallet på geiter så lite, at gjennomsnittstallene av den grunn ikke blir særlig pålitelige. Av fylker med relativt mye geit kan en nevne Oppland, hvor gjennomsnittsyttelsen var 240 kg, Hedmark med 312 kg og Sogn og Fjordane, som med sine 141 kg ligger lavest av fylkene.

Geitene (over 1 år) hadde som gjennomsnitt for hele landet en slaktevekt på 16.0 kg. Ser en mjølkemengden i forhold til slaktevekten, finner en at den svarer til 1 319 kg pr. 100 kg slaktevekt i 1949/50 mot 1 193 kg i 1946/47. De tilsvarende tall for kyrne var henholdsvis 1 385 og 1 180 kg. Forskjellen er altså ikke stor, når en sammenlikner kyrnes og geitenes ytelse på denne måten. Yttelsen har økt noe sterkere for kyrne enn for geitene i løpet av disse tre årene.

Sett i forhold til geitenes størrelse, var ytelsen størst i Akershus, Hedmark, Vestfold og Østfold med mellom 1 800 og 1 850 kg mjølk pr. 100 kg slaktevekt. I disse fylkene har geitene gitt atskillig større ytelse enn kyrne pr. 100 kg. Sogn og Fjordane var det eneste fylke hvor ytelsen pr. 100 kg slaktevekt ikke kom over 1 000 kg.

Tabellen på side 328—331 viser samlet geitmjølmengde i de enkelte fylker og jordbruksområder og ved bruk av forskjellig størrelse.

Den samlede produksjon ble beregnet til 21 120 tonn i 1949/50, mot 19 900 tonn i 1946/47 og 28 700 tonn i 1927/28. Oppland produserte 4 753 tonn eller 22.5 pst. av all geitmjølka. Deretter fulgte Hedmark med 3 151 tonn eller 14.9 pst. og Sogn og Fjordane med 2 599 tonn eller 12.3 pst. Østlandet produserte i alt 43.0 og Vestlandet 28.0 pst. av totalproduksjonen. Områdegruppen: indre bygder hadde 75.4 pst. av produksjonen. Det meste av dette falt på dal- og fjellbygdene på Østlandet og de indre bygder på Vestlandet — henholdsvis 36.7 og 22.1 pst. av det hele.

Av tabellen side 332 ser en utviklingen siden 1900.

Den samlede husdyrproduksjon i rikets bygder.

Tabellen side 328—331 viser den beregnede produksjon av kjøtt (av de forskjellige dyreslag), fleisk, mjølk, egg og ull i de enkelte fylker og jordbruksområder og ved bruk av forskjellig størrelse. Tabellen viser også hvor stor del i prosent av de ymse produkter som faller på de enkelte distrikter. Disse oppgavene har vært omtalt under avsnittene om kjøtt- og fleskeproduksjonen, mjølk-, egg- og ullproduksjonen.

Siste delen av tabellen viser husdyrproduksjonen prosentvis fordelt på de ymse produktslag innen de enkelte distrikter og klasser. Denne fordelingen bygger på produksjonen omregnet til tonn kjøttverdi. Ved beregningen til kjøttverdi er det nyttet følgende omregningstall:

1 kg kjøtt	=	1.00 kg kjøttverdi
1 kg fleisk	=	1.60 kg — » —
1 kg mjølk	=	0.33 kg — » —
1 kg egg	=	0.85 kg — » —

Som nevnt tidligere, er ikke produksjonsberegningen fullstendig. Husdyrholdet i byene er ikke tatt med. Dessuten har en ikke med kjøttproduksjonen fra fjørfe, kaniner og rein.

Produksjonen av kjøtt, fleisk, mjølk og egg ble for 1949/50 beregnet til i alt 682 881 tonn kjøttverdi. Av dette falt 54 066 tonn på kjøtt, 68 204 på fleisk, 530 977 på kumjølka, 6 969 på geitmjølka og 22 665 tonn på egg.

I 1946/47 ble produksjonen beregnet til 547 000 tonn kjøttverdi og i 1927/28 til 521 000 tonn. I 1939/40 viste beregningen 655 000 tonn kjøttverdi. Produksjonen i 1949/50 var 24.9 pst. høyere enn i 1946/47 og 31.0 pst. høyere enn i 1927/28, men bare 4.2 pst. høyere enn i 1939/40.

Av den samlede kjøttverdi utgjorde kumjølka alene 77.8 pst. (i 1946/47 80.5 pst. og i 1927/28 74.8 pst.). Mjølka utgjorde overalt storparten av produksjonen. For fylkene veksler det bare mellom 83.0 pst. i Troms og 73.3 pst. i Rogaland. Det er større forskjell når det gjelder bruk av forskjellig størrelse. Ved brukene inntil 20 dekar falt 67.8 pst. på kumjølka, ved brukene over 100 dekar 80.4 pst.

Flesket utgjorde 10.0 pst. av den samlede kjøttverdi (7.8 pst. i 1946/47 og 9.4 pst. i 1927/28). Flesket spiller størst rolle på Østlandet, hvor det svarte til 13.0 pst. av produksjonen. Nord-Norge kommer lavest med 2.2 pst. Det betyr langt mer i de beste jordbruksbygder og mellom- eller skogbygdene enn i kystbygdene og de indre bygder. Fylkesvis varierer det mellom 15.2 pst. i Akershus og 1.5 pst. i Troms. Ved brukene inntil 20 dekar svarte flesket til 14.7 pst. av produksjonen. Brukene mellom 20 og 100 dekar kom lavest med 8.3 pst.

Kjøttet svarte til 7.9 pst. av den samlede kjøttverdi (9.0 pst. i 1946/47 og 11.3 pst. i 1927/28). Her kommer Nord-Norge høyest med 12.0 pst., Østlandet lavest med 6.3 pst. Av områdegruppene kom de indre bygder høyest med 10.1 pst., de beste jordbruksbygder lavest med 6.0 pst. Kjøttet spiller relativt størst rolle ved brukene mellom 20 og 100 dekar, minst ved brukene over 100 dekar.

Omregnet til kjøttverdi, representerte eggene 3.3 pst. av husdyrproduksjonen (1.5 pst. i 1946/47 og 2.7 pst. i 1927/28). I Rogaland utgjorde eggene

Husdyrproduks-

	Husdyrproduksjonen ¹⁾ i tonn								
	Kjøtt				Flesk	Mjølkk		Egg	Ull (uvasket)
	Hest	Storfe	Sau	Geit		Ku- mjølk	Geit- mjølk		
Østfold	115.1	2 533.3	38.3	0.2	3 646.3	106 932.3	3.9	2 315.2	9.3
Akershus	96.1	2 627.9	115.6	0.3	4 912.3	118 852.0	35.9	2 097.2	26.6
Hedmark	77.4	3 651.5	1 035.3	53.6	6 557.4	174 788.3	3 151.0	1 755.4	231.5
Oppland	119.2	3 556.3	1 103.5	106.5	4 963.3	159 142.3	4 753.1	1 331.6	228.1
Buskerud	51.2	1 723.2	397.2	13.5	2 304.4	81 728.9	603.8	1 107.4	72.5
Vestfold	29.2	1 700.9	43.3	0.1	2 419.8	67 445.9	10.9	2 035.8	9.8
Telemark	21.9	1 160.1	356.3	11.0	1 955.5	57 420.8	495.9	1 279.9	64.8
Aust-Agder	7.1	533.4	207.3	1.2	722.0	27 864.5	69.7	861.7	46.3
Vest-Agder	11.5	888.8	372.5	1.2	507.7	42 960.8	47.0	1 079.8	72.6
Rogaland	124.6	2 813.6	2 317.8	16.6	4 516.2	153 721.3	628.9	6 838.8	491.7
Hordaland	49.5	1 847.5	1 517.3	63.5	1 641.3	90 421.6	1 594.7	1 325.9	354.6
Sogn og Fjordane	156.5	2 127.7	1 378.5	100.2	1 391.2	71 543.5	2 599.4	384.6	306.7
Møre og Romsdal	84.9	2 034.9	1 193.5	33.8	1 369.5	97 010.9	1 098.0	895.2	254.2
Sør-Trøndelag	123.8	3 125.9	1 087.6	32.9	2 375.8	105 137.5	1 053.3	984.5	216.3
Nord-Trøndelag	79.8	2 841.0	844.3	18.5	2 495.4	101 907.9	1 085.8	1 445.6	174.3
Nordland	47.3	2 597.2	1 652.4	41.8	570.2	90 521.5	1 637.6	679.7	297.8
Troms	23.9	1 325.8	974.9	53.9	189.8	51 416.7	1 943.6	190.6	168.4
Finnmark	5.0	335.1	224.1	9.6	89.4	10 206.9	307.0	55.9	41.1
Rikets bygder	1 224.0	37 424.1	14 859.7	558.4	42 627.5	1 609 023.6	21 119.5	26 664.8	3 066.6
Med inntil 20 dekar jord- bruksareal	34.4	4 421.8	2 847.8	109.4	8 580.9	191 066.1	3 858.0	8 843.4	577.6
20,1—100 dek. jordbr. areal	690.5	21 214.0	9 811.6	412.9	18 994.8	876 784.7	15 042.5	12 865.4	2 034.0
Over 100 » »	499.1	11 788.3	2 200.3	36.1	15 051.8	541 172.8	2 219.0	4 956.0	455.0

¹⁾ Produksjon i året, uansett bruken.

8.4 pst. og i Aust-Agder 6.2 pst. Ellers vekslet det mellom 5.8 pst. i Vestfold og 0.8 pst. i Troms. I skiferlandskapene ved Boknfjorden svarte eggene til 13.2 pst. av samlet kjøttverdi, i kystbygdene i Agder og på Jæren til 8.2 pst. Ved brukene inntil 20 dekar utgjorde eggene 8.1 pst. av hele produksjonen, ved brukene mellom 20 og 100 dekar 3.0 pst. og ved de større brukene 1.9 pst. Det var altså en vesentlig forskjell mellom klassene.

Geitmjølkproduksjonen svarte til 1.0 pst. av hele den beregnede kjøttverdi (i 1946/47 1.2 pst. og i 1927/28 1.8 pst.). For de indre bygder var prosenten 2.7, for de beste jordbruksbygder bare 0.1. I de fleste fylker utgjorde geitmjølka mindre enn 1 pst. av den samlede produksjon. Troms kom høyest med 3.1 pst. Geitmjølka spiller størst rolle ved de minste brukene, men selv der utgjør den bare 1.4 pst. av det hele.

Av hele husdyrproduksjonen — beregnet som kjøttverdi — skaffet Hedmark 11.1 pst., Rogaland 10.1 pst. og Oppland 10.0 pst. I alt 48.3 pst. falt på Østlandet og 25.8 pst. på Vestlandet. Brukene inntil 20 dekar produserte 13.6 pst. av det hele, brukene mellom 20 og 100 dekar 53.9 pst. og brukene over 100 dekar 32.5 pst.

nen 1949/50.

Produksjonen prosentvis fordelt									Produksjonen fordelt etter kjøttverdi Prosent					
Kjøtt				Flesk	Mjøl		Egg	Ull (uvasket)	Kjøtt	Flesk	Ku-mjøl.	Geit-mjøl.	Egg	Kjøtt-verdi i alt
st	Storfe	Sau	Geit		Ku-mjøl.	Geit-mjøl.								
0.4	6.8	0.2	—	8.6	6.6	—	8.7	0.3	5.9	12.7	77.1	—	4.3	100
7.9	7.0	0.8	0.1	11.5	7.4	0.2	7.8	0.9	5.5	15.2	75.8	—	3.5	100
3.3	9.8	7.0	9.6	15.4	10.9	14.9	6.6	7.5	6.4	13.9	76.4	1.3	2.0	100
0.7	9.5	7.4	19.1	11.6	9.9	22.5	5.0	7.4	7.2	11.7	77.2	2.3	1.6	100
1.2	4.6	2.7	2.4	5.4	5.1	2.9	4.2	2.4	6.4	10.8	79.4	0.6	2.8	100
2.4	4.6	0.3	—	5.7	4.2	0.1	7.6	0.3	6.0	13.1	75.1	—	5.8	100
1.8	3.1	2.4	2.0	4.6	3.6	2.4	4.8	2.1	6.2	12.6	76.2	0.6	4.4	100
0.6	1.4	1.4	0.2	1.7	1.7	0.3	3.2	1.5	6.3	9.7	77.6	0.2	6.2	100
0.9	2.4	2.5	0.2	1.2	2.7	0.2	4.1	2.4	7.4	4.7	82.5	0.1	5.3	100
0.2	7.5	15.6	3.0	10.6	9.5	3.0	25.6	16.0	7.6	10.4	73.3	0.3	8.4	100
1.0	4.9	10.2	11.4	3.8	5.6	7.5	5.0	11.6	9.2	7.0	79.4	1.4	3.0	100
2.8	5.7	9.3	17.9	3.3	4.5	12.3	1.4	10.0	12.2	7.2	76.7	2.8	1.1	100
1.9	5.4	8.0	6.0	3.2	6.0	5.2	3.4	8.3	8.6	5.7	82.8	0.9	2.0	100
0.1	8.4	7.3	5.9	5.6	6.5	5.0	3.7	7.1	9.9	8.6	78.8	0.8	1.9	100
1.5	7.6	5.7	3.3	5.8	6.4	5.1	5.4	5.7	8.8	9.3	78.2	0.8	2.9	100
1.9	6.9	11.1	7.5	1.3	5.6	7.7	2.6	9.7	12.0	2.5	82.4	1.5	1.6	100
1.0	3.5	6.6	9.7	0.5	3.2	9.2	0.7	5.5	11.6	1.5	83.0	3.1	0.8	100
0.4	0.9	1.5	1.7	0.2	0.6	1.5	0.2	1.3	13.6	3.3	79.6	2.4	1.1	100
0.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	7.9	10.0	77.8	1.0	3.3	100
1.8	11.8	19.2	19.6	20.1	11.9	18.3	33.2	18.9	8.0	14.7	67.8	1.4	8.1	100
1.4	56.7	66.0	73.9	44.6	54.5	71.2	48.2	66.3	8.7	8.3	78.7	1.3	3.0	100
0.8	31.5	14.8	6.5	35.3	33.6	10.5	18.6	14.8	6.5	10.9	80.4	0.3	1.9	100

	Husdyrproduksjonen ¹⁾ i tonn								
	Kjøtt				Flesk	Mjølke		Egg	Ull (uvasket)
	Hest	Storfe	Sau	Geit		Ku- mjølke	Geit- mjølke		
A. Østlandet med Telemark.									
I. De sørøstlige slettebygder	211.5	6 437.8	166.7	0.5	10 702.7	281 078.6	58.6	6 240.3	37.4
II. Silurbygdene inne i landet	112.8	2 917.2	324.9	0.4	6 198.2	153 221.7	104.7	1 971.4	65.1
III. Mellom- eller skogbygder	113.1	3 988.1	683.1	17.5	6 133.4	171 543.6	1 158.9	2 769.4	152.1
IV. Dal- og fjellbygder.	72.7	3 610.1	1 914.8	166.8	3 724.7	160 466.6	7 732.3	941.4	388.0
Tilsammen ...	510.1	16 953.2	3 089.5	185.2	26 759.0	766 310.5	9 054.5	11 922.5	642.6
B. Agder.									
V. Kystbygder	6.2	531.2	136.2	0.3	537.3	27 642.1	9.6	1 115.1	23.2
VI. Mellom- eller skogbygder	11.7	582.2	178.8	0.2	488.6	30 611.2	4.2	602.5	37.5
VII. Dal- og fjellbygder.	0.7	308.8	264.8	1.9	203.8	12 572.0	102.9	223.9	58.2
Tilsammen ...	18.6	1 422.2	579.8	2.4	1 229.7	70 825.3	116.7	1 941.5	118.9
C. Vestlandet.									
VIII. Skiferlandskapene ved Boknfjorden...	14.5	217.1	130.0	0.3	212.3	10 269.2	37.6	731.9	24.0
IX. Jærens sletteland ..	83.0	1 478.8	834.4	-	2 560.3	90 919.5	3.0	3 851.3	169.3
X. Andre ytre bygder	123.0	3 731.2	2 195.4	56.4	3 041.9	170 402.5	1 220.5	2 638.0	517.6
XI. Indre bygder	195.0	3 396.6	3 247.3	157.4	3 103.7	141 106.1	4 659.9	2 223.3	696.3
Tilsammen ...	415.5	8 823.7	6 407.1	214.1	8 918.2	412 697.3	5 921.0	9 444.5	1 407.2
D. Trøndelag.									
XII. Kystbygder	13.6	694.3	278.9	6.0	411.2	16 820.5	125.9	217.2	59.3
XIII. Ytre fjordbygder ..	24.0	631.5	198.8	5.5	483.3	22 506.9	301.8	311.8	39.5
XIV. Bygder ved Trondheimsfjorden	116.1	2 567.5	589.0	12.1	2 772.4	92 748.4	778.2	1 430.9	127.6
XV. Dal- og fjellbygder.	9.7	966.5	463.9	24.6	387.8	35 130.7	865.0	146.7	85.0
XVI. Andre indre bygder	40.2	1 107.1	401.3	3.2	816.5	39 838.9	68.2	323.5	79.2
Tilsammen ...	203.6	5 966.9	1 931.9	51.4	4 871.2	207 045.4	2 139.1	2 430.1	390.6
E. Nord-Norge.									
XVII. Øyer	16.3	1 247.6	1 114.9	24.1	298.2	50 372.4	774.5	311.1	198.3
XVIII. Kystbygder	28.9	1 222.8	743.9	19.2	219.8	38 743.1	639.0	297.2	135.8
XIX. Fjord- og dalbygder	23.1	1 206.0	791.8	40.3	235.0	43 068.9	1 758.8	242.6	136.1
XX. Innlandsbygder ...	7.9	581.7	200.8	21.7	96.4	19 960.7	715.9	75.3	37.1
Tilsammen ...	76.2	4 258.1	2 851.4	105.3	849.4	152 145.1	3 888.2	926.2	507.3
1. De beste jordbruksbygder	537.9	13 618.4	2 045.0	13.3	22 445.9	628 237.4	982.1	14 225.8	423.4
2. Mellom- eller skogbygder	124.8	4 570.3	861.9	17.7	6 622.0	202 154.8	1 163.1	3 371.9	189.6
3. Kystbygder	212.0	8 058.6	4 668.1	111.5	4 991.7	326 487.5	3 071.3	4 890.4	973.7
4. Indre bygder	349.3	11 176.8	7 284.7	415.9	8 567.9	452 143.9	15 903.0	4 176.7	1 479.9

¹⁾ Produksjon i året, uansett bruken.

sjonen 1949/50. (Forts.).

Produksjonen prosentvis fordelt									Produksjonen fordelt etter kjøttverdi Prosent					
Kjøtt				Flesk	Mjølkk		Egg	Ull (uvas- ket)	Kjøtt	Flesk	Ku- mjølk	Geit- mjølk	Egg	Kjøtt- verdi i alt
Hest	Storfe	Sau	Geit		Ku- mjølk	Geit- mjølk								
17.3	17.2	1.1	0.1	25.1	17.5	0.3	23.4	1.2	5.6	14.0	76.0	—	4.4	100
9.2	7.8	2.2	0.1	14.5	9.5	0.5	7.4	2.1	5.1	15.1	77.1	0.1	2.6	100
9.3	10.7	4.6	3.1	14.4	10.7	5.5	10.4	5.0	6.5	13.3	76.5	0.5	3.2	100
5.9	9.7	12.9	29.9	8.8	10.0	36.7	3.5	12.6	8.5	8.8	77.8	3.7	1.2	100
41.7	45.4	20.8	33.2	62.8	47.7	43.0	44.7	20.9	6.3	13.0	76.7	0.9	3.1	100
0.5	1.4	0.9	0.1	1.3	1.7	—	4.2	0.8	5.8	7.4	78.6	—	8.2	100
0.9	1.6	1.2	—	1.1	1.9	—	2.3	1.2	6.4	6.4	83.0	—	4.2	100
0.1	0.8	1.8	0.3	0.5	0.8	0.5	0.8	1.9	10.9	6.2	78.7	0.6	3.6	100
1.5	3.8	3.9	0.4	2.9	4.4	0.5	7.3	3.9	7.0	6.8	80.4	0.1	5.7	100
1.2	0.6	0.9	—	0.5	0.6	0.2	2.7	0.8	7.7	7.2	71.7	0.2	13.2	100
6.8	3.9	5.6	—	6.0	5.6	—	14.5	5.5	6.0	10.3	75.5	—	8.2	100
10.0	9.9	14.8	10.1	7.1	10.6	5.7	9.9	16.9	8.7	7.0	80.5	0.6	3.2	100
15.9	9.1	21.8	28.2	7.3	8.8	22.1	8.3	22.7	11.3	8.0	75.2	2.5	3.0	100
33.9	23.5	43.1	38.3	20.9	25.6	28.0	35.4	45.9	9.0	8.1	77.2	1.1	4.6	100
1.1	1.9	1.9	1.1	1.0	1.0	0.6	0.8	1.9	13.4	8.9	74.7	0.5	2.5	100
1.9	1.7	1.3	1.0	1.1	1.4	1.4	1.2	1.3	9.1	8.2	78.8	1.1	2.8	100
9.5	6.8	4.0	2.2	6.5	5.8	3.7	5.4	4.2	8.3	11.1	76.9	0.6	3.1	100
0.8	2.6	3.1	4.4	0.9	2.2	4.1	0.5	2.8	10.4	4.4	82.3	2.0	0.9	100
3.3	3.0	2.7	0.5	1.9	2.5	0.3	1.2	2.6	9.5	8.0	80.6	0.2	1.7	100
16.6	16.0	13.0	9.2	11.4	12.9	10.1	9.1	12.8	9.4	8.9	78.5	0.8	2.4	100
1.3	3.3	7.5	4.3	0.7	3.1	3.7	1.2	6.5	12.0	2.4	83.0	1.3	1.3	100
2.4	3.3	5.0	3.5	0.5	2.4	3.0	1.1	4.4	12.9	2.3	81.9	1.3	1.6	100
2.0	3.2	5.3	7.2	0.6	2.7	8.3	0.9	4.4	11.8	2.2	81.5	3.3	1.2	100
0.6	1.5	1.4	3.9	0.2	1.2	3.4	0.3	1.2	10.3	2.0	83.9	3.0	0.8	100
6.3	11.3	19.2	18.9	2.0	9.4	18.4	3.5	16.5	12.0	2.2	82.4	2.1	1.3	100
44.0	36.3	13.8	2.4	52.6	39.0	4.7	53.4	13.8	6.0	13.2	76.3	0.1	4.4	100
10.2	12.3	5.8	3.1	15.5	12.6	5.5	12.7	6.2	6.5	12.3	77.5	0.4	3.3	100
17.2	21.5	31.4	20.1	11.7	20.2	14.4	18.4	31.8	9.7	6.0	80.4	0.8	3.1	100
28.6	29.9	49.0	74.4	20.2	28.2	75.4	15.5	48.2	10.1	7.2	78.1	2.7	1.9	100

Tabellen nedenfor viser totalproduksjonen i rikets bygder siden 1900.

Husdyrproduksjonen 1900—1949/50. Tonn.

	Kjøtt ¹⁾	Flesk	Kumjolk	Geit- mjolk	Egg	Til- sammen i kjøttverdi	Ull (uvasket)
1900	36 500	23 500	885 000	25 800	7 138	380 731	2 139
1907	38 698	31 000	1 038 448	26 930	6 756	445 616	2 127
1917	44 120	24 000	1 137 040	23 676	9 240	473 410	1 981
1927/28	55 275	30 904	1 189 500	28 660	16 925	521 100	2 459
1929/30	54 388	32 509	1 222 578	31 165	16 333	534 020	2 346
1931/32	58 486	35 725	1 258 076	33 903	18 787	557 968	2 589
1933/34	60 338	38 000	1 312 000	33 954	21 751	583 791	2 699
1934/35	59 049	45 041	1 301 490	33 218	21 561	589 900	2 601
1935/36	60 445	38 000	1 352 000	32 850	21 100	596 181	2 660
1936/37	61 032	38 721	1 364 242	32 587	21 311	602 053	2 680
1937/38	60 694	41 000	1 372 572	31 619	21 369	607 841	2 661
1938/39	62 750	40 000	1 412 698	30 237	21 640	621 312	2 721
1939/40	64 226	37 674	1 522 363	32 132	21 007	655 342	2 677
1940/41	53 600	30 000	1 360 000	28 000	14 000	571 540	2 600
1941/42	45 700	23 500	1 210 000	26 000	9 000	498 830	2 540
1942/43	45 450	18 500	1 130 000	24 000	6 000	460 970	2 600
1943/44	45 720	14 500	1 080 000	23 000	6 000	438 010	2 600
1944/45	47 750	16 500	1 040 000	23 000	6 000	430 040	2 750
1945/46	48 810	17 000	1 220 000	23 000	7 500	492 575	2 700
1946/47	49 053	26 589	1 333 851	19 870	9 816	546 667	2 618
1949/50	54 066	42 628	1 609 024	21 120	26 665	682 881	3 067

¹⁾ Hest, storfe, sau og geit, men ikke fjørfe, kaniner eller reinsdyr.

Produksjonen av kumjolk, egg og ull var i 1949/50 større enn i noe tidligere år. Bare ett av årene en har beregning for — 1934/35 — viser større fleskeproduksjon. Kjøttproduksjonen lå høyere i årene 1927/28—1939/40 enn i 1949/50.

Byenes husdyrhold er ikke med i denne produksjonsberegningen. I 1949 hadde byene 1.0 pst. av hestene, 0.8 pst. av svina, 0.2 pst. av storfeet og 0.1 pst. av sauene og geitene i riket. Aker og Jeløy, som hører til henholdsvis Oslo og Moss, er regnet med blant landdistriktene.

Kjøttproduksjonen av fjørfe, kaniner og rein er heller ikke med i produksjonsberegningen. En har anslått kjøttproduksjonen av disse dyreslagene til ca. 4 000 tonn.

I tillegg til den foran beregnede husdyrproduksjon, kommer huder, skinn, innmat m. v.

Utbyttet av honning varierer sterkt fra år til år. En regner med et utbytte på ca. 12—14 kg pr. kube som et noenlunde normalt gjennomsnitt. Regnet etter kubetallet i 1949, svarer en normal årsproduksjon til 500—600 tonn honning.

Av sammenstillingen øverst på neste side kan en se hva skinnproduksjonen fra pelsdyrgårdene for de senere år er anslått til.

Produksjonen av sølvrevskinn var i 1949/50 mellom 1/4 og 1/5 av produksjonen i 1939/40. Tallet på skinn av blårev, platinarev og mink er derimot blitt 3—4-doblet i løpet av denne tiden.

	Sølvrev	Blårev	Platinarev	Mink
1939/40	370 000	21 000	2 000	16 000
1940/41	250 000	19 000	10 000	17 000
1941/42	160 000	27 000	12 000	22 000
1942/43	85 000	17 000	11 000	11 000
1943/44	85 000	17 000	9 000	12 000
1944/45	100 000	18 000	4 000	13 000
1945/46	100 000	23 000	4 000	14 000
1946/47	140 000	70 000	7 000	19 000
1947/48	147 000	116 000	11 000	43 000
1948/49	107 000	70 000	9 000	55 000
1949/50	80 000	71 000	7 500	58 000

Fra og med 1932 har en månedlige oppgaver over tallet på kontrollerte slakt ved kjøttkontroll-stasjonene. Tidligere ble disse oppgavene gitt for hele året.

De månedlige oppgavene blir offentliggjort etter hvert i Statistiske Meldinger. Tallene blir også tatt inn i den årlige publikasjonen «Jordbruksstatistikk» og i Statistisk Årbok.

Sammenstillingen nedenfor viser tallet på kontrollerte slakt for en del år i tiden 1907/1950.

	Hest	Storfe	Spekalv	Gjøkalv	Svin	Sau	Geit
1907	4 321	119 391	122 887		76 324	195 385	16 712
1917	4 993	189 076	127 322	32 611	66 554	170 448	14 754
1929	6 434	184 340	160 638	64 371	201 263	320 026	15 608
1939	5 779	197 045	205 664	55 491	320 164	354 820	15 719
1940	9 657	225 578	192 238	42 627	211 103	248 106	14 475
1941	5 149	71 574	59 154	5 713	48 181	47 004	5 020
1942	5 757	77 794	88 794	4 000	18 782	51 494	3 433
1943	5 224	64 453	103 525	8 014	5 087	43 514	3 292
1944	4 910	47 752	112 357	6 352	7 736	66 637	2 612
1945	13 564	54 656	105 024	3 272	11 068	102 626	5 000
1946	16 986	126 747	170 533	7 780	28 421	219 261	17 905
1947	12 991	164 844	193 789	9 402	86 449	273 368	20 880
1948	5 610	109 819	167 673	7 231	55 351	180 381	13 572
1949	6 516	126 596	180 134	8 333	202 773	356 431	20 352
1950	5 320	163 276	171 167	10 328	476 691	304 475	23 099

Tallene gjelder alle kontrollerte slakt, også dem som er innført fra utlandet. Slakt som først blir kontrollert ved én kontrollstasjon og så senere blir etterbesiktiget ved en annen stasjon, blir telt med ved begge stasjonene.

Tallene for krigsårene viser hvor sterkt tallet på kontrollerte slakt gikk tilbake i denne tiden. Særlig merkbart er det for svin, men også for sau og storfe. Før krigen ble det kontrollert 40 000—60 000 gjøkalv-slakt årlig. Tallet gikk sterkt ned under krigen og er ikke steget vesentlig senere. Oppgavene for hest er for 1945—1947 preget av den relativt store nedslaktning i disse årene.

Oppgaver over meieridriften har en femårsvis fra 1875 til 1920. I 1925 begynte en å hente inn årlige og månedlige oppgaver. Sammendrag av måneds-

rapportene blir tatt inn i Statistiske Meldinger, og årsoppgavene blir trykt i en særskilt årlig publikasjon «Meieribruket i Norge».

Tabellen nedenfor viser meieridriftens utvikling siden 1875.

År	Tallet på anlegg	Innveid mjølk Tonn ¹⁾	Produsert i alt. Tonn						Mjølka er netto utbrakt i øre pr. kg
			Smør	Mager ost	Fet ost	Ka-sein og reve-ost	Geit- og fløte-mys-ost	Mager mys-ost og prim	
1875	106	16 739	298	370	158	-	-	-	-
1890	307	77 278	1 440	1 569	515	-	-	-	-
1900	845	184 024	3 580	1 341	1 256	-	-	1 716	8.90
1910	742	277 765	3 707	3 044	1 772	-	-	2 981	10.10
1915	698	304 807	3 070	1 818	2 541	-	-	2 640	13.51
1920	552	281 434	1 157	2 427	4 465	-	-	4 201	45.58
1925	602	351 869	2 668	2 645	5 097	679	2 502	3 867	30.58
1930	643	427 676	3 945	2 524	5 964	1 271	3 734	2 408	16.42
1935	621	536 145	9 285	2 695	7 853	1 308	4 585	2 307	14.71
1939	602	792 621	17 589	1 926	8 678	2 598	5 965	1 834	18.80
1940	573	653 052	13 435	1 936	6 781	1 829	4 828	1 548	23.04
1941	595	524 757	8 424	6 190	972	910	4 826	1 660	28.75
1942	581	424 989	11 252	4 498	367	364	3 660	1 254	33.53
1943	570	375 509	8 959	2 808	174	591	2 101	1 077	35.51
1944	562	337 772	7 072	1 756	167	251	1 068	837	35.66
1945	551	341 892	4 107	747	1 170	310	1 432	505	37.11
1946	539	567 610	6 393	1 002	3 632	1 243	4 387	634	42.14
1947	522	647 352	7 949	1 163	4 634	1 483	4 879	1 013	45.75
1948	499	734 076	8 881	1 538	5 549	2 077	5 125	1 722	46.74
1949	482	890 569	10 716	1 759	9 486	3 303	8 621	1 419	47.30

¹⁾ Fra året 1935 er innveid fløte omregnet til helmjølk.

Før 1900 hadde en ikke oppgaver over produksjon av mager mysost og prim, og for tiden før 1925 ikke særskilte oppgaver over geit- og fløtemysost.

Tallet på meierianlegg er gått ned fra 602 i 1939 til 482 i 1949. Den store nedgangen skyldes i første rekke sentraliseringen av meieridriften — med sammenslåing av de små anlegg.

I 1949 ble det ved meieriene innveid 890 569 tonn mjølk i alt. Det var 12.4 pst. mer enn i 1939, da det ble innveid 792 621 tonn. Under krigen gikk den innveide mjølkemengde svært tilbake. Den var lavest i 1944 og 1945 med ca. 340 000 tonn. Etter krigen økte leveransen til meieriene sterkt.

Økingen av den innveide mjølkemengde ved meieriene er ikke noe uttrykk for økingen i den totale mjølkemengde. Det er etter hvert blitt en atskillig større del av mjølkeproduksjonen som har passert meieriene. I 1900 ble bare vel 20 pst. av mjølkeproduksjonen levert til meieriene, i 1920 var det ca. 25 pst., 30 pst. i 1925, 35 pst. i 1930 og 51 pst. i 1939. I 1949 gikk ca. 55 pst. av mjølka til meieriene. Tallet på meierileverandører økte fra vel 86 000 i 1939 til vel 113 000 i 1949 —

en øking på henimot 32 pst. Det var mjølkekyr ved vel 204 000 bruk i 1949. Omtrent 55 pst. av disse leverte altså mjølk til meieriene.

Tallet på mjølkekyr hos leverandørene økte med ca. 15 pst. fra 1939 til 1949 — fra ca. 505 000 til 580 000 kyr. I samme tidsrom gikk tallet på mjølkegeiter hos leverandørene tilbake med 14.4 pst. — fra vel 50 000 til henimot 43 000.

Den innveide mjølkemengden i 1949 fordelte seg med 880 363 tonn på kumjølk (innveid fløte er da regnet om til helmjølk) og 10 206 tonn geitmjølk. For kumjølka svarer dette til ca. 55 pst. av den beregnede kumjølkproduksjon i 1949/50 og for geitmjølka til ca. 48 pst. I 1946/47 gikk ca. 42 pst. av kumjølka og ca. 26 pst. av geitmjølka til meieriene.

Priser m. v.

Priser på husdyr og beregnet verdi av buskaper.

Gjennom jordstyrene er det siden 1925, hvert femte år blitt hentet inn skjønsmessige oppgaver over prisene på husdyr. Tidligere ble oppgavene hentet inn gjennom lensmennene. I 1945 ble det ikke hentet inn slike prisoppgaver.

Tabellen på side 338—341 viser gjennomsnittsprisene i 1949. Den viser også beregnet samlet verdi av de forskjellige husdyrslag og av hele husdyrholdet pr. 20. juni 1949, sett under ett. Oppgavene er gitt fylkesvis og for de naturlige jordbruksområder.

Prisene på hester viser relativt liten øking i forhold til 1939-prisene. For hester i alderen 1—5 år hadde prisene økt med 20—26 pst., for føll (under 1 år) og hester i alderen 5—16 år var økingen vel 40 pst. og for hester over 16 år vel 70 pst.

Prisene på kalver (under 1 år) og okser 1—2 år lå i 1949 ca. 150 pst. høyere enn i 1939. For kviger og kyr var det en øking på ca. 230 pst., og for sauer og geiter var økingen vel så sterk.

Fetesvin over 4 måneder lå vel 180 pst. høyere i pris i 1949 enn i 1939. For avlsgriser og smågriser var prisene økt med 220—250 pst.

Hestepreisene var gjennomgående høyest i Trøndelag, og deretter på Østlandet og i Nord-Norge. Storfeet er verdsatt høyest på Østlandet og i Trøndelag, lavest i Nord-Norge. Sauene og geitene står høyest i pris i Nord-Norge. Denne landsdelen har også de høyeste tall for svina. Når en skal dømme om prisene i de forskjellige fylker og distrikter, må en huske på det som er sagt før om forskjellen i størrelse og yteevne.

I tabellen nedenfor er oppgavene for 1949 i kroner stilt sammen med noen tidligere oppgaver.

	1900	1907	1917	1920	1925	1930	1935	1939	1949
Arbeidshester	356	388	1 681	1 623	798	618	628	876	1 244
Okser	103	132	642	675	398	291	210	309	852
Kyr	94	120	536	633	387	248	197	251	809
Ungnaut	52	66	277	324	195	136	109	166	564
Kalver	15	19	77	70	46	38	34	63	154
Voksne sauer	13	17	82	83	53	34	27	35	125
» geiter	11	13	59	61	41	25	20	25	91
» svin	81	96	411	442	231	112	114	111	314

Husdyrprisene steg betydelig i første halvdel av 1870-årene, men var fallende i tiden 1875—1885. Perioden 1886—1890 viste igjen en ikke ubetydelig stigning. I første halvdel av 1890-årene gikk prisene jamt ned, men siste halvdel viste noe stigning igjen. Under og etter den første verdenskrig steg prisene sterkt. Tabellen på side 336 viser at prisene på arbeidshester lå betydelig høyere i 1917 og 1920 enn i 1949. Samme forhold gjør seg gjeldende for svin. For storfe, sau og geit derimot lå prisene i 1949 langt høyere enn i 1917 og 1920.

De prisoppgavene som ble hentet inn i 1939 og 1949, var mer detaljerte enn oppgavene fra de tidligere år. Enkelte av de eldre oppgavene i tabellen på side 336, omfatter derfor ikke nøyaktig de samme aldersklasser som i 1939 og 1949.

På grunnlag av prisoppgavene og oppgavene over husdyrholdet pr. 20. juni 1949, har en beregnet den samlede verdi av buskapen — fylkesvis og områdevis.

Den beregnede verdi for de enkelte dyreslag og samlet verdi av buskapen er tatt inn i tabellen på side 338—341.

Gruppen «andre dyr» omfatter fjørfe, bikuber, kaniner, rein og pelsdyr. For disse har en regnet med ens priser over hele landet. En har ikke oppgaver som viser hvordan tallet på rein fordeler seg på de naturlige jordbruksområder. Verdien av reinsdyra er derfor ikke tatt med i tallene for jordbruksområdene, men den er med i gruppen «andre dyr» i de enkelte fylker og i rikssummen.

Verdien er gitt i millioner kroner og gjelder husdyrholdet i rikets bygder.

I alt er verdien beregnet til 1 316 mill. kr. i 1949 mot 531.2 mill. kr. i 1939. Av fylkene kommer Rogaland høyest med 130.8 mill. kr. Deretter følger Oppland med 119.5 og Hedmark med 116.1 mill. kr. Av jordbruksområdene kommer de sørøstlige slettebygder på Østlandet høyest med 208.5 mill. kr. For «andre

Verdien av buskapen i 1949 og 1939.

	1000 kr.		Prosentvis fordelt	
	1949	1939	1949	1939
Hester	217 731.3	128 851.7	16.5	24.2
Storfe	766 040.4	284 480.2	58.2	53.5
Sauer	172 561.6	50 748.0	13.1	9.6
Geiter	11 466.8	5 146.4	0.9	1.0
Svin	96 186.4	27 478.7	7.3	5.2
Tilsammen	1 263 986.5	496 705.0	96.0	93.5
Rein	9 889.9	3 952.9	0.8	0.8
Kaniner	48.6	135.0	—	—
Fjørfe	30 235.5	10 411.7	2.3	2.0
Bikuber	2 878.0	1 163.6	0.2	0.2
Tilsammen	1 307 038.5	512 368.2	99.3	96.5
Pelsdyr	8 981.0	18 809.0	0.7	3.5
I alt	1 316 019.5	531 177.2	100.0	100.0

ytre bygder» på Vestlandet er verdien beregnet til 154.6 mill. kr., for de indre bygder på Vestlandet til 141.7 mill. kr. og for mellom- eller skogbygdene på Østlandet til 134.4 mill. kr.

Tabellen på foregående side viser den beregnede verdi for de enkelte dyreslag i rikets bygder i 1949 og 1939. Verdien er her gitt i tusen kroner.

Verdien av storfeet ble for 1949 beregnet til 766 mill. kr. eller 58.2 pst. av den samlede verdi. I 1939 representerte storfeet 53.5 pst. av verdien. Verdien av sauer og svin utgjorde også en større del av totalverdien i 1949 enn i 1939. I 1939 svarte verdien av hestene til 24.2 pst. av hele husdyrverdien — i 1949 til 16.5 pst. En enda sterkere nedgang viser prosenttallene for pelsdyra. De representerte 3.5 pst. av det hele i 1939, men bare 0.7 pst. i 1949.

Priser på landbruksprodukter og produksjonsmidler m. v.

Etter krigsutbruddet høsten 1939, og særlig etter 9. april 1940, ble prisene på de fleste varer etter hvert regulert ved offentlige bestemmelser. Først ble det alminnelig forbud mot prisforhøyelser. Senere ble det spesielle prisbestemmelser for de enkelte vareslag. Det ble etter hvert satt maksimalpriser for de fleste landbruksvarer, særskilt for de forskjellige ledd i omsetningen. Prisene var til dels forskjellige for de ymse deler av landet, og rettet seg for en del etter

Verdien av

	Verdi pr. stk. kr.									
	Hester					Storfe				
	under 1 år	1 og 2 år	3 og 4 år	5-16 år	over 16 år	kal- ver 1 år	okser		kvi- ger	kyr
							1-2 år	over 2 år		
Østfold	397	698	1 128	1 340	819	156	485	911	623	950
Akershus	393	675	1 115	1 262	691	165	508	896	590	890
Hedmark	359	656	1 160	1 349	709	156	461	963	581	785
Oppland	345	621	1 041	1 332	643	132	389	751	523	761
Buskerud	352	620	1 041	1 302	679	128	438	839	558	835
Vestfold	382	653	1 077	1 320	767	165	591	912	583	980
Telemark	326	635	1 011	1 286	716	165	524	863	632	908
Aust-Agder	365	602	950	1 095	635	161	423	806	532	841
Vest-Agder	362	577	938	1 102	595	145	492	788	575	824
Rogaland	340	658	990	1 086	632	165	515	859	654	963
Hordaland	354	572	916	1 030	568	160	442	757	555	799
Sogn og Fjordane	321	582	948	1 126	602	154	356	583	428	635
Møre og Romsdal	354	619	972	1 074	606	158	434	802	523	716
Sør-Trøndelag	395	699	1 156	1 313	670	159	456	844	568	765
Nord-Trøndelag	426	739	1 208	1 394	739	145	445	895	611	875
Nordland	361	775	1 220	1 196	644	156	460	863	500	660
Troms	380	777	1 263	1 165	647	165	449	816	526	753
Finnmark	326	560	1 148	1 382	723	137	372	718	425	729
Rikets bygder	358	654	1 075	1 244	676	154	458	852	564	809

årstid og varekvantum. Til dels ble prisene regulert ved statstilskott for å begrense prisstigningen.

Under krigen ble prisene regulert med sikte på å fremme avlen av plante-produkter til direkte matbruk.

Priskontrollen ble opprettholdt etter krigen, og prisene har i sterk grad vært regulert ved statstilskott. Jordbruksprisene har vært gjenstand for omfattende forhandlinger mellom myndighetene og landbruksorganisasjonene. Siden 1948 har forhandlingene bygd på de totalbudsjett som Budsjettnemnda for jordbruket har lagt fram.

I de første årene etter krigen ble det ved prissettingen særlig tatt sikte på å få husdyrproduksjonen opp igjen på et normalt nivå.

Maksimalprisene er blitt opphevd for en del produkter — særlig plante-produkter — i de siste årene.

I tiden mellom de to siste jordbrukstillingene har prisstigningen for jordbrukets produksjonsmidler stort sett vært mindre enn for jordbruksproduktene. Lønningene er steget sterkt.

I tabellen på side 342 har en tatt inn en rekke indekstall fra jordbrukets prisindeks, som utarbeides ved Instituttet for landbruksøkonomi og driftslære ved Norges Landbrukshøgskole (1938/39 = 100).

Etter denne indeksserie var prisstigningen fra basisåret 1938/39 til siste

buskapen i 1949.

Verdi pr. stk. kr.								Samlet verdi mill. kr.							
Sauer		Geiter		Svin				Hes- ter	Stor- fe	Sauer	Gei- ter	Svin	Andre dyr	I alt	
under 1 år	over 1 år	under 1 år	over 1 år	under 4 mndr	over 4 mndr.										
					fete- svin	avls- rånær	avls- pur- ker								
69	120	50	100	119	282	509	541	16.3	52.8	0.4	—	7.5	3.7	80.7	
69	116	51	103	105	290	531	519	16.4	55.0	1.3	—	11.7	3.4	87.8	
64	122	43	101	123	327	471	531	21.1	67.4	10.4	1.2	12.6	3.4	116.1	
69	128	49	95	109	326	514	540	20.8	69.4	11.2	2.2	12.0	3.9	119.5	
67	120	41	82	117	293	554	595	12.3	37.4	3.7	0.3	5.1	2.6	61.4	
85	141	50	99	116	277	497	522	11.0	32.5	0.5	—	4.8	2.7	51.5	
79	136	47	105	133	339	485	533	9.3	28.3	3.8	0.3	5.0	2.1	48.8	
81	127	41	84	139	311	435	519	3.9	13.3	2.5	—	2.1	1.6	23.4	
76	120	..	..	137	331	464	485	4.6	21.9	3.7	—	1.1	1.7	33.0	
67	118	36	74	153	316	443	519	14.8	72.8	25.2	0.3	10.5	7.2	130.8	
74	128	47	93	135	315	481	521	10.2	48.8	21.8	1.1	4.5	2.1	88.5	
67	114	41	83	114	305	459	472	9.6	35.6	17.8	2.0	3.3	1.8	70.1	
74	123	41	81	137	334	464	517	12.0	48.3	15.5	0.7	3.4	2.2	82.1	
79	126	38	76	120	354	509	481	17.2	49.4	12.3	0.6	5.2	2.6	87.3	
78	126	33	65	111	330	519	563	15.7	48.1	9.2	0.5	5.3	2.7	81.5	
82	138	49	104	136	359	553	609	12.7	47.7	19.5	0.9	1.4	2.6	84.8	
80	132	64	125	135	414	512	521	7.8	30.2	11.0	1.2	0.4	0.6	51.2	
67	125	53	104	154	436	508	548	2.0	7.1	2.8	0.2	0.3	5.1	17.5	
73	125	45	91	123	314	495	529	217.7	766.0	172.6	11.5	96.2	52.0	1316.0	

	Verdi pr. stk. kr.									
	Hester					Storfe				
	under 1 år	1 og 2 år	3 og 4 år	5-16 år	over 16 år	kal- ver under 1 år	okser		kvi- ger	kyr
							1-2 år	over 2 år		
A. Østlandet med Telemark.										
I. De sørøstlige slettebygder	395	681	1 113	1 311	766	164	520	917	617	947
II. Silurbygdene inneilandet	380	657	1 112	1 381	741	145	419	962	589	911
III. Mellom- eller skogbygder	349	628	1 053	1 319	686	151	493	848	567	819
IV. Dal- og fjellbygder	317	617	1 057	1 261	607	131	403	699	506	698
Tilsammen	368	651	1 087	1 316	713	150	476	880	579	849
B. Agder.										
V. Kystbygder	360	565	933	1 072	622	151	468	804	536	811
VI. Mellom- eller skogbygder	374	612	1 009	1 153	632	163	499	840	624	909
VII. Dal- og fjellbygder	302	547	861	1 032	532	129	407	670	466	703
Tilsammen	363	586	944	1 099	614	150	467	797	560	830
C. Vestlandet.										
VIII. Skiferlandsk. ved Boknfj.	300	650	920	940	540	115	383	588	600	880
IX. Jærens sletteland	353	690	1 056	1 165	670	185	610	944	680	1 030
X. Andre ytre bygder	346	593	930	1 017	583	158	397	722	515	729
XI. Indre bygder	331	595	969	1 127	603	156	420	747	534	766
Tilsammen	338	611	959	1 077	604	159	435	768	549	792
D. Trøndelag.										
XII. Kystbygder	429	770	1 168	1 261	671	139	476	877	539	698
XIII. Ytre fjordbygder	397	657	1 194	1 194	644	152	483	895	581	798
XIV. Bygder ved Trondh.fj. . .	428	732	1 171	1 385	733	155	460	881	618	897
XV. Dal- og fjellbygder	450	757	1 154	1 400	696	165	404	745	558	720
XVI. Andre indre bygder	322	645	1 211	1 363	698	144	421	908	578	826
Tilsammen	407	716	1 177	1 351	706	153	451	873	589	816
E. Nord-Norge.										
XVII. Øyer	373	788	1 229	1 144	648	159	453	805	498	675
XVIII. Kystbygder	330	735	1 217	1 181	611	157	463	888	487	685
XIX. Fjord- og dalbygder . . .	398	748	1 240	1 241	660	147	430	835	507	717
XX. Innlandsbygder	371	766	1 269	1 264	681	176	442	800	519	732
Tilsammen	363	758	1 233	1 203	647	157	450	834	501	697
1. De beste jordbruksbygder . .	383	686	1 115	1 319	742	160	496	923	617	941
2. Mellom- eller skogbygder . . .	351	626	1 047	1 297	680	153	494	847	576	833
3. Kystbygder	353	645	1 044	1 087	612	156	436	793	516	722
4. Indre bygder	335	631	1 067	1 233	633	148	415	752	525	734

skapen i 1949. (Forts.).

Verdi pr. stk. kr.								Samlet verdi mill. kr.						
Sauer		Geiter		Svin				Hest- er	Stor- fe	Sauer	Gei- ter	Svin	Andre dyr	I alt
under 1 år	over 1 år	under 1 år	over 1 år	under 4 mndr	over 4 mndr.									
					fete- svin	avls- råner	avls- pur- ker							
73	123	51	99	112	284	524	532	41.1	133.1	1.9	—	23.0	9.4	208.5
73	138	50	102	117	315	469	535	19.9	62.2	3.5	0.1	13.2	3.5	102.4
69	129	46	95	120	329	491	524	27.4	79.9	7.6	0.5	14.5	4.5	134.4
67	122	46	97	117	315	549	561	18.7	67.6	18.3	3.4	8.1	3.0	119.1
68	125	46	97	116	306	507	535	107.1	342.8	31.3	4.0	58.8	20.4	564.4
69	117	57	99	141	327	472	517	3.3	13.4	1.3	—	1.7	1.6	21.3
82	133	60	112	132	303	431	502	3.7	15.9	2.1	—	1.0	1.1	23.8
79	118	32	65	144	307	403	471	1.5	5.8	2.9	0.1	0.5	0.3	11.1
77	123	37	69	138	317	447	507	8.5	35.1	6.3	0.1	3.2	3.0	56.2
61	120	40	60	130	331	375	425	1.0	4.7	1.3	—	0.5	0.8	8.3
57	124	45	100	157	305	445	527	7.9	40.5	7.8	—	6.5	4.0	66.7
70	111	41	79	141	323	474	512	20.4	89.7	30.5	1.1	8.3	4.6	154.6
74	127	43	86	130	315	456	495	17.3	70.7	40.7	3.0	6.4	3.6	141.7
70	120	42	84	141	316	459	512	46.6	205.6	80.3	4.1	21.7	13.0	371.3
73	116	31	60	116	383	406	404	3.0	9.7	3.5	0.1	0.8	0.4	17.5
92	141	32	62	103	382	464	530	3.3	10.0	2.6	0.1	1.1	0.5	17.6
76	119	36	67	119	339	546	540	15.3	43.2	6.3	0.3	6.1	2.1	73.3
81	136	39	78	119	339	500	507	5.5	17.2	4.9	0.4	0.9	0.3	29.2
79	127	39	80	113	310	487	504	5.8	17.4	4.2	0.1	1.6	0.6	29.7
79	126	36	70	116	342	514	524	32.9	97.5	21.5	1.0	10.5	3.9	167.3
80	139	49	100	130	365	558	619	5.9	26.2	13.0	0.4	0.8	0.7	47.0
79	132	47	88	150	384	514	565	6.0	22.8	8.8	0.4	0.5	0.5	39.0
83	137	68	131	137	395	524	566	7.5	25.1	9.4	1.1	0.5	0.4	44.0
69	118	54	116	138	378	534	463	3.2	10.9	2.0	0.4	0.2	0.2	16.9
80	135	56	114	138	379	536	583	22.6	85.0	33.2	2.3	2.0	1.8	146.9
67	125	38	71	120	302	503	532	85.2	283.7	20.8	0.4	49.3	19.8	459.2
72	130	46	95	121	328	484	523	31.1	95.8	9.7	0.5	15.5	5.6	158.2
74	120	42	81	136	336	481	521	41.9	171.8	59.7	2.1	13.2	8.3	297.0
74	127	47	95	123	318	497	530	59.5	214.7	82.4	8.5	18.2	8.4	391.7

krigsår 1944/45 i alt 85 pst. for jordbruksproduktene. Prisstigningen var størst for planteproduktene, 96 pst., noe mindre for husdyrproduktene, 83 pst.

I løpet av de fem driftsår etter frigjøringen, har prisindekstallet for jordbruksvarer i alt økt med 65 poeng. I løpet av disse årene har prisstigningen for husdyrproduktene større enn for planteproduktene, henholdsvis 71 og 36 poeng, slik at også prisnivået i forhold til basisåret ligger høyere for husdyrproduktene enn for planteproduktene, med indekstall på henholdsvis 254 og 232.

	1939/ 40	1944/ 45	1945/ 46	1946/ 47	1947/ 48	1948/ 49	1949/ 50
I. Jordbruksprodukter i alt	103	185	196	224	241	247	250
A. Planteprodukter	107	196	195	215	240	212	232
1. Korn	100	171	174	194	195	227	229
2. Poteter	115	206	215	216	272	203	239
3. Høy	111	202	205	218	252	251	239
4. Grønnsaker og frukt	105	235	206	259	281	182	222
B. Husdyrprodukter	102	183	197	227	242	255	254
1. Mjølk	102	193	196	225	242	251	250
2. Kjøtt	96	152	185	214	230	248	251
3. Flesk	109	174	195	221	236	266	274
4. Egg	102	186	225	271	271	271	244
5. Ull	114	333	333	333	333	333	333
II. Varer som en kjøper, i alt	106	163	169	174	176	177	181
A. Produksjonsmidlene	106	157	167	175	179	183	188
1. Kunstgjødsel	104	102	118	122	123	123	123
Fullgjødsel	98	100	106	119	118	119	119
Kvelstoffgjødsel	100	99	99	101	102	102	102
Fosforgjødsel	117	²⁾ -	162	162	162	163	163
Kaliumgjødsel	100	109	111	112	113	113	113
2. Kraftfôr til mjølkeprod. ¹⁾ ..	111	166	183	194	188	190	196
3. Maskiner og redskaper	101	155	161	179	183	192	204
4. Bygninger	104	157	168	178	198	205	208
5. Diverse	99	167	160	146	157	159	164
B. Innkjøpte mat- og klesvarer m. m.	107	176	174	173	170	167	168
III. Arbeidslønn	108	225	251	307	352	395	423

¹⁾ Fra september 1940 til oktober 1945 er indeksen regnet etter prisen på cellulose og sildmjøl.

²⁾ Fosforgjødsel er utelatt, da prisen på den brukte kvalitet mangler for en del av året.

Prisene på hvete, rug, bygg og havre i årene 1938—1950 ser en av følgende tabell. Tallene viser grunnprisene pr. 100 kg for Statens kjøp, og gjelder gjennomsnittsprisene for de enkelte kalenderår. Siste del av tabellen viser hvilke grunnpriser som har vært gjeldende i de enkelte halvår fra og med 1946.

For visse fjell- og fjordbygder gjelder siden 1944 et sært tillegg på kr. 4.00 pr. 100 kg bygg.

Satsene for korntrygden var for 1948- og 1949-års avl 13 øre pr. kg for hvete

År	Hvete	Rug	Bygg	Havre
	Kr. pr. 100 kg			
1938.....	25.25	22.00	20.88	18.00
1939.....	24.00	22.00	20.00	18.19
1940.....	26.40	24.40	23.51	20.60
1941.....	32.00	30.80	28.00	25.00
1942.....	35.40	35.00	32.20	29.60
1943.....	36.80	36.20	34.40	32.00
1944.....	38.00	38.00	35.00	32.00
1945.....	39.60	38.00	35.00	32.00
1946.....	44.00	41.60	37.00	33.20
1947.....	47.00	47.00	40.00	35.00
1948.....	51.00	51.00	43.50	38.00
1949.....	55.00	55.00	47.00	41.00
1950.....	60.00	60.00	51.50	45.00
1946				
1. januar—30. juni	42.00	38.00	35.00	32.00
1. juli—31. desember	47.00	47.00	40.00	35.00
1947				
1. januar—31. desember	47.00	47.00	40.00	35.00
1948				
1. januar—30. juni	47.00	47.00	40.00	35.00
1. juli—31. desember	55.00	55.00	47.00	41.00
1949				
1. januar—31. desember	55.00	55.00	47.00	41.00
1950				
1. januar—30. juni	55.00	55.00	47.00	41.00
1. juli—31. desember	65.00	65.00	56.00	49.00

og rug, 14 øre pr. kg for bygg og 12 og 10 øre pr. kg for havre, henholdsvis i kystbygder og ellers. Hertil kommer for et begrenset kvantum (1 500 kg pr. bruk, herav høyst 1 200 kg hvete og rug) et tillegg på 4 øre pr. kg for hvete og rug, 1 øre pr. kg for bygg og 2 øre pr. kg for havre. For visse fjellbygder er det et sært tillegg på 4 øre pr. kg bygg. For erter er det siden 1948 betalt trygd med samme satser som for bygg.

Prisene på en del andre av de viktigste landbruksprodukter er gjengitt i tabellen øverst på neste side. Prisene bygger på oppgaver som er hentet inn av Landbrukets Priscentral. Det er middelpriiser for seks av landets større byer.

Fra høsten 1948 ble det innført potettrygd. Denne ble gitt som arealtrygd med 50 kr. pr. dekar poteter, men ikke for det første halve dekar. Det ble dessuten gitt silotrygd med 20 kr. pr. m³ ensilert kokt potetmasse. For hvert bruk ble den samlede potettrygd begrenset til 350 kr. Potettrygden ble betalt i tillegg til eventuell korntrygd inntil et beløp av 600 kr. pr. bruk. Det er forutsetningen at potettrygden etter hvert i sterkere grad skal bli knyttet til den nedlagte silomasse av poteter.

Siden 1948 har det ikke vært maksimalpriser på poteter.

År	Høy	Poteter	Oksekjøtt	Saukjøtt	Flesk	Egg
	Kr. pr. 100 kg		Kr. pr. kg			
1939.....	7.42	9.21	1.44	1.54	1.50	1.44
1940.....	13.04	13.89	1.65	1.86	1.78	1.85
1941.....	15.44	14.64	2.25	2.18	2.40	2.61
1942.....	16.25	17.89	2.31	2.65	2.55	2.73
1943.....	16.86	19.45	2.31	2.96	2.55	2.73
1944.....	16.85	19.62	2.31	2.96	2.55	2.73
1945.....	16.76	20.37	2.64	3.15	2.78	3.20
1946.....	17.33	18.94	3.37	3.67	3.41	4.00
1947.....	20.18	22.03	3.67	4.20	3.78	4.00
1948.....	20.28	20.18	4.07	4.50	4.18	4.00
1949.....	18.76	20.68	4.30	4.78	4.40	3.95
1950.....	18.15	22.29	4.30	4.79	4.47	3.55

Maksimalprisbestemmelsene for stråfôr ble opphevd i 1949.

For husdyrproduktene er det blitt gjennomført betydelige prisreguleringer i årene etter krigen. For kjøtt og flesk ble ordningen med statsstøtte innført fra høsten 1945 i forbindelse med en øking i prisene til produsent. Samtidig ble det innført sesongmessige variasjoner i prisene for storfe- og saukjøtt.

Subsidieordningen for kjøtt og flesk ble opphevd i 1950.

Tabellen side 334 viser hva mjølka netto er utbrakt i ved meieriene i de enkelte år. Fra 8.9 øre pr. kg i 1900 var det øking til 13.5 øre i 1915. I 1920 var mjølka oppe i 45.6 øre pr. kg. Det var så sterk nedgang til 14.7 øre i 1935. Siden har det vært øking — fra 18.8 øre pr. kg i 1939 til 47.3 øre i 1949. Fra 1945 ble det gjennomført en tilskottsordning for all meieriført mjølk. Gårds- og setersmør og -ost og direkte levert mjølk fikk støtte etter særregler. Fjell- og fjordbygdene og alle bygdene i Nord-Norge fikk ekstra tilskott.

Tabellen nedenfor viser engrospriser for smør og ost.

År	Smør	Helfet gaudaost	Halvfet nøkkelost	Blandet geitmysost	Mysost
	Kr. pr. kg				
1939.....	3.16	1.68	1.39	1.76	0.64
1940.....	3.52	2.01	1.71	2.16	0.86
1941.....	4.10	2.35	2.05	2.50	1.10
1942.....	4.10	2.35	2.05	2.50	1.10
1943.....	4.10	2.35	2.05	2.50	1.10
1944.....	4.10	2.35	2.05	2.50	1.10
1945.....	4.10	2.35	2.05	2.50	1.10
1946.....	4.50	2.56	2.13	2.61	1.10
1947.....	5.35	2.90	2.30	2.90	1.10
1948.....	5.35	2.90	2.30	2.90	1.10
1949.....	5.35	2.90	2.30	2.90	1.20
1950.....	6.28	2.90	2.30	2.90	1.20

Prisene er maksimalpriser, som til dels har stått uforandret i flere år.

Prisen på ull har økt sterkere enn prisene på de andre landbruksproduktene. Allerede i 1942 lå ullprisene mer enn tre ganger så høyt som før krigen. I tiden 1942—1949 var ullprisen uforandret, men fra 1945 ga Staten tilskott, slik at prisen for spinneriene ble redusert sterkt.

Prisene på pelsdyrskinn har variert mye i løpet av perioden 1939—1949. Følgende tall viser gjennomsnittsprisene for sølvrevskinn ved auksjonssalg i Oslo.

1938/39	kr. 94.29	1944/45	kr. 520.00
1939/40	» 53.76	1945/46	» 152.00
1940/41	» 190.00	1946/47	» 125.00
1941/42	» 351.00	1947/48	» 121.00
1942/43	» 540.00	1948/49	» 130.00
1943/44	» 530.00		

Prisene gikk sterkt opp under krigen. Før krigen lå gjennomsnittsprisene på utførte skinn stort sett høyere enn det som ble oppnådd på auksjonene innenlands. Under krigen var forholdet omvendt. Dette skrev seg fra de såkalte Tysklands-kontrakter, som omfattet storparten av de offisielt utførte skinn i disse årene. Ifølge disse kontraktene kjøpte tyskerne en større mengde skinn til priser som lå betydelig lavere enn det en oppnådde ved innenlandsk omsetning. Da krigen sluttet, var det betydelige mengder skinn på lager. Senere har salget til utlandet bydd på mange vansker, bl. a. på grunn av pris- og valutaforholdene og manglende kjøpeevne i utlandet. Skinnprisene er under normale forhold helt avhengige av det utenlandske marked. Eksportvanskene har derfor sterk virkning på de priser som blir oppnådd på det innenlandske marked. Gjennomsnittsprisene ved Oslo-auksjonene 1948/49 var (etter Priscentralen) for sølvrev 130 kr., platinarev 179 kr., blårev 100 kr. og standard-mink 62 kr. I 1949/50 var skinnprisene atskillig bedre — sølvrev 179 kr., platinarev 217 kr., blårev 100 kr. og standard-mink 91 kr.

I forhold til 1939, er ikke prisene på jordbrukets produksjonsmidler steget så sterkt som prisene på jordbruksproduktene. Prisen på f. eks. kraftfôr og kunstgjødsel ble holdt lav ved subsidier. Landbrukshøgskolens prisindeks for 1949/50 viser et indekstall på 188 for produksjonsmidlene mot 250 for produktene (1938/39 = 100).

Tabellen på neste side viser prisene på en del kraftfôr- og kunstgjødselslag og noen av de vanligste maskiner og redskaper i 1939 og 1945—1950. (Etter «Samvirke».)

I 1945 ble prisene på kraftfôr regulert til et prisnivå som svarte til 30 øre pr. f. e. — unntatt sildmjølet, der prisen svarte til ca. 24.5 øre pr. f. e. Disse prisene var nærmest uforandret i tiden 1945—1949. I 1950 ble prisene økt betydelig — til henimot 50 øre pr. f. e.

Prisen på kunstgjødsel er steget mindre enn prisene på de andre produksjonsmidlene i forhold til førkrignivået. Indekstallet for kunstgjødsel i Landbrukshøgskolens prisindeks var 123 for 1949/50 (1938/39 = 100). Prisen på

Priser på produksjonsmidler.

År	Kraftfôr				Kunstgjødsel		
	Mais- grøp	Jord- nøtt- mjøl	Rug- gris	Sild- mjøl	Kalk- salpeter 15.5 pst. N	Fosforsyre- gjødsel 8.7 pst. P	Kalium- gjødsel 33.2 pst. K
	Kr. pr. 100 kg						
1939	19.86	23.28	14.28	29.05	15.10	6.78	13.75
1945	32.00	39.00	22.50	35.72	13.90	12.00	15.00
1946	32.00	39.00	22.50	36.00	13.90	12.00	15.00
1947	31.92	38.92	22.50	35.92	14.60	12.80	15.90
1948	31.79	38.79	22.50	35.79	14.35	12.63	15.80
1949	32.00	..	22.50	36.28	14.45	12.74	15.80
1950	43.83	57.53	34.78	64.28	14.45	12.74	15.80

År	Maskiner og redskaper				
	Plog (norsk 11'')	Harv (9 t.)	Slåmaskin (2 h.)	Arbeids- kjerre	Høyvogn
	Kr. pr. stk.				
1939	176.00	92.00	420.00	175.00	280.00
1945	240.13	148.12	912.71	253.00	385.00
1946	256.94	155.53	912.71	253.00	385.00
1947	244.00	148.00	1 033.00	350.00	550.00
1948	298.50	176.00	1 033.00	400.00	650.00
1949	298.50	176.00	1 020.00	435.00	660.00
1950	298.50	176.00	1 173.00	435.00	660.00

kalksalpeter var omtrent den samme i 1949 og 1939, prisen på kaliumgjødsel viste en liten øking, og prisen på fosforsyregjødsel var steget sterkt.

Tallene for maskiner og redskaper i tabellen ovenfor, viser at for plog lå prisen i 1949 ca. 70 pst. høyere enn i 1939, for harv var prisen ca. 90 pst. høyere, for slåmaskin og høyvogn ca. 140 pst. og for arbeidskjerre ca. 150 pst. høyere enn i 1939.

Indekstallet for maskiner og redskaper i Landbrukshøgskolens prisindeks var for 1949/50 204. For bygninger var indekstallet 208 (1938/39 = 100).

Arbeidslønnen er steget sterkt i forhold til førkrignivået. Indekstallet for 1949/50 var 423.

Tabellen på neste side viser bevegelsen i lønningene i jordbruket i tidsrommet 1915/16—1950/51.

Lønningene gikk ned i tiden 1919/20—1934/35. Senere har det vært øking. I 1949/50 var den gjennomsnittlige årslønn for tjenestegutter 2 783 kr. Det var en øking på 383 pst. siden 1938/39. Årslønnen for tjenestejenter var 1 678 kr. —339 pst. mer enn i 1938/39. Daglønnen i slåttonna på egen kost var i 1949/50

År	Årslønn (hertil kost og losji)		Daglønn i sommerhalvåret på egen kost						Daglønn for skogs- arbeidere i vinter- halvåret		Gj.sn. dagsfortj. for skogs- kjøring (mann og hest)
			Våronn		Slåttonn		Skuronn		På ar- beidsg. kost	På egen kost	
	Tje- neste- gutter	Tje- neste- jenter	Menn	Kvin- ner	Menn	Kvin- ner	Menn	Kvin- ner			
Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	
1915/16	391	202	3.64	2.12	4.00	2.35	3.64	2.22	2.39	3.69	11.03
1919/20	1 201	613	11.55	6.53	12.42	7.06	11.41	6.81	7.75	11.51	27.32
1924/25	864	552	7.97	5.11	8.66	5.45	8.06	5.29	5.35	8.19	15.86
1929/30	519	352	4.95	3.31	5.37	3.50	4.87	3.39	3.16	4.73	7.84
1934/35	412	291	3.92	2.68	4.27	2.89	3.95	2.79	2.63	3.89	6.61
1938/39	576	382	5.23	3.46	5.68	3.65	5.35	3.59	3.79	5.41	8.84
1939/40	624	411	5.55	3.68	6.05	3.89	5.65	3.82	4.13	5.87	9.65
1940/41	690	438	6.20	4.07	6.70	4.33	6.34	4.29	4.82	6.70	11.44
1941/42	892	535	8.20	5.26	9.01	5.65	8.38	5.45	6.44	8.80	14.81
1942/43	1 093	648	9.78	6.26	10.39	6.54	9.67	6.34	7.92	10.56	18.29
1943/44	1 237	746	10.61	6.86	11.28	7.13	10.46	6.98	8.45	11.12	18.82
1944/45	1 366	845	11.48	7.38	12.09	7.78	11.54	7.51	9.09	11.98	20.61
1945/46	1 580	974	12.12	8.00	12.84	8.40	12.30	8.25	10.04	13.18	21.99
1946/47	1 981	1 170	14.34	9.42	15.06	9.79	14.27	9.55	11.92	15.63	24.69
1947/48	2 312	1 347	16.06	10.56	17.08	11.02	16.16	10.75	13.87	17.60	27.76
1948/49	2 599	1 535	17.44	11.49	18.44	12.01	17.53	11.72	14.90	19.10	29.44
1949/50	2 783	1 678	18.27	12.32	19.25	12.80	18.44	12.52	15.50	19.63	29.88
1950/51	2 994	1 829	19.62	13.26	20.59	13.77	19.64	13.42	16.97	21.39	31.10

kr. 19.25 for menn og kr. 12.80 for kvinner. Det var en øking fra 1938/39 på henholdsvis 239 og 251 pst.

Byrådet utarbeider årlige oppgaver over den gjennomsnittlige skyldmarksverdi på grunnlag av oppgaver fra sorenskriverne over registrerte eiendomssalg i året. Beregningen gjelder alminnelige gårdsbruk i fritt salg.

Tabellen på neste side viser den gjennomsnittlige skyldmarksverdi fylkesvis for årene 1939—1949.

De oppførte gjennomsnittspriser er både for de enkelte fylker og for riket beregnet ved å dividere salgssummen med den samlede matrikkelskyld for de eiendommer som er tatt med.

I 1920 lå skyldmarksverdien høyt — gjennomsnittlig 7 763 kr. Prisene gikk nedover til 3 936 kr. i 1932. Senere har det stort sett vært øking år for år. I 1940 gikk salg av faste eiendommer inn under det alminnelige forbud mot å ta høyere priser enn det som var vanlig 8. april 1940. Det har senere vært foretatt endringer i bestemmelsene. Hovedregelen er at det skal holdes takst ved hvert salg og at prisnivået i tiden 1. januar—8. april 1940 skal legges til grunn for taksten. I 1949 var gjennomsnittsprisen pr. skyldmark 10 344 kr. Dette er en øking på 84 pst. siden 1938 og 76 pst. siden 1939. Økingen har vært sterkest i Hedmark — 134 pst. fra 1939 til 1949. I Rogaland svarte økingen til 100 pst. Det har vært svakest stigning i Sør-Trøndelag og Sogn og Fjordane med henholdsvis 38 og 43 pst. Det er de minste brukene som har økt sterkest i pris. For bruk på 0.24—0.50 skyldmark var det en øking fra 1939 til 1949 på 106 pst., for bruk på 10.1—20.0 skyldmark knapt 23 pst.

	Gjennomsnittspriser pr. skyldmark										
	1939	1940	1941	1942	1943	1944	1945	1946	1947	1948	1949
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Østfold	5 951	6 194	6 814	7 286	8 118	8 184	8 535	8 745	9 187	9 515	11 134
Akershus	6 661	6 985	7 666	8 276	9 837	9 915	10 009	8 618	11 558	11 437	12 090
Hedmark	5 225	5 761	6 314	7 067	8 073	8 061	8 108	8 517	9 358	9 920	12 219
Oppland	5 615	6 164	6 531	6 997	7 984	7 782	8 164	7 750	8 105	8 201	10 461
Buskerud	6 251	6 811	7 501	8 152	9 064	8 883	8 964	8 334	9 840	10 060	12 220
Vestfold	6 271	6 634	6 965	7 732	8 640	8 541	8 823	9 377	9 442	9 218	11 367
Telemark	5 748	5 753	6 575	7 148	7 888	8 369	8 294	7 582	9 881	8 496	10 370
Aust-Agder ..	5 934	6 240	6 846	7 923	8 709	8 952	9 027	8 252	9 221	9 448	9 375
Vest-Agder ..	6 276	6 386	7 451	8 364	9 410	9 725	9 857	8 631	8 809	8 768	10 274
Rogaland	7 265	7 553	8 061	9 090	10 048	9 112	10 088	9 780	11 275	12 802	14 553
Hordaland ...	5 215	5 715	6 170	6 781	7 673	7 380	7 550	6 854	8 340	8 041	8 985
Sogn og Fj. . .	4 907	5 200	5 796	6 167	7 052	6 609	6 684	6 167	6 881	6 337	7 039
Møre og Romsd.	5 105	5 287	5 540	6 421	6 736	6 680	6 691	5 768	7 667	6 930	8 345
Sør-Tr.lag ...	5 493	5 831	6 275	6 854	6 960	7 092	7 170	7 551	7 430	7 913	7 598
Nord-Tr.lag ..	5 021	5 343	6 107	6 635	6 809	7 041	6 916	6 748	8 197	7 001	8 160
Nordland	4 759	5 212	5 727	5 960	6 104	6 477	6 752	6 069	6 694	6 948	7 439
Troms	5 197	5 718	6 551	6 730	6 964	7 034	7 116	7 658	8 552	8 916	9 507
Rikets bygder (Finnmark unntatt)	5 879	6 304	6 865	7 418	8 245	8 161	8 524	8 178	9 184	9 027	10 344

De regnskaper som blir bearbeidd ved Norges Landbruksøkonomiske Institutt — tidligere ved Selskapet for Norges Vels driftsundersøkelser — gir en del holdepunkter når en skal dømme om det økonomiske resultat i jordbruket i de forskjellige driftsår.

Tabellen på neste side gir en del regnskapsresultater fra driftsåret 1949/50.

En har her tatt med oppgaver over produksjonsinntekter, driftskostnader og forrenting pr. dekar innmark i de ymse deler av landet og ved bruk av forskjellig størrelse.

Sørlandet omfatter her både Agderfylkene og Rogaland.

I 1949/50 var produksjonsinntektene pr. dekar størst på Sørlandet, der nest på Vestlandet. De var minst på Østlandet. Driftskostnadene var størst på Vestlandet, og deretter på Sørlandet. De var minst i Trøndelag.

Forrentingen var størst — kr. 45.00 pr. dekar innmark — på Sørlandet, minst — kr. 2.23 — i Nord-Norge. Forrentingsprosenten (forrentingen i prosent av jordbrukskapitalen) var størst på Sørlandet — 6.8, minst i Nord-Norge — 0.4.

Både produksjonsinntektene og driftskostnadene pr. dekar var størst ved de minste brukene, minst ved brukene mellom 200 og 500 dekar. Forrentingen var størst ved de største brukene og avtok med avtakende bruksstørrelse. For brukene over 500 dekar var forrentingsprosenten 7.8, for brukene under 50 dekar 1.9.

Regnskapsresultater fra norske jordbruk driftsåret 1949/50.

I. Tallet på brukene. Jordbrukets produksjonsinntekter i kr. pr. dekar innmark.

Landsdeler og størrelsesgrupper	Tallet på brukene	Plante-produkter	Husdyrholdet				Andre inntekter	I alt produksjonsinntekter
			I alt	Derav mjølk	Annet av storfe	Svin		
Østlandet	544	26.67	141.99	77.39	18.34	24.81	8.57	177.23
Sørlandet	98	34.30	222.03	106.68	23.15	37.98	13.50	269.83
Vestlandet	157	29.17	203.86	103.25	29.34	30.50	15.00	248.03
Trøndelag	141	24.31	148.91	76.07	21.74	23.71	7.99	181.21
Nord-Norge	84	29.46	143.15	72.01	20.57	16.62	10.21	182.82
Alle bruk	1 024	27.69	160.18	83.53	21.14	26.12	10.09	197.96
Gr. I. Inntil 50 dek. ¹⁾	268	27.16	217.59	101.39	27.49	36.17	16.30	261.05
» II. 50.1-100 »	341	25.18	159.34	82.48	21.24	25.90	10.04	194.56
» III. 100.1-200 »	275	27.72	131.72	75.52	17.95	21.27	6.74	166.18
» IV. 200.1-300 »	78	32.83	106.58	65.39	13.69	18.63	4.51	143.92
» V. 300.1-500 »	46	31.38	108.53	68.87	15.92	14.43	5.33	145.24
» VI. Over 500 »	16	53.94	115.52	75.32	18.74	15.86	5.23	174.69

II. Jordbrukets driftskostnader i kr. pr. dekar innmark.

	Kunstgjødsel	Kraftfôr	Arbeidskostnader	Amortisering og vedlikehold	Andre kostnader	I alt driftskostnader
Østlandet	8.80	19.48	93.38	19.52	26.96	168.14
Sørlandet	15.13	36.48	121.00	24.34	27.88	224.83
Vestlandet	13.30	31.34	141.24	19.13	24.39	229.40
Trøndelag	8.10	18.21	94.88	19.00	24.30	164.49
Nord-Norge	9.13	20.66	113.71	17.94	19.15	180.59
Alle bruk	10.02	22.85	105.24	19.72	25.65	183.48
Gr. I. Inntil 50 dekar ¹⁾	11.69	34.78	147.96	23.34	30.97	248.74
» II. 50.1-100 »	10.31	22.86	105.39	18.66	23.52	180.74
» III. 100.1-200 »	8.82	15.72	82.82	18.40	24.30	150.06
» IV. 200.1-300 »	8.07	12.96	67.37	18.43	22.09	128.92
» V. 300.1-500 »	8.35	14.51	64.93	16.46	24.60	128.85
» VI. Over 500 »	11.03	17.16	72.09	20.12	25.81	146.21

III. Forrenting i kr. pr. dekar og i prosent av jordbrukskapitalen m. v.

	Gj.snitt pr. bruk		Produksjonsinntekter	Driftskostnader	Forrenting		
	Innmarksareal, dekar	Jordbr.-kapital pr. dek. kr.			I kr.	I pst. av jordbrukskapitalen	
						1949/50	1948/49
Østlandet	154.2	460	177.23	168.14	9.09	2.0	2.0
Sørlandet	64.4	665	269.83	224.83	45.00	6.8	3.3
Vestlandet	63.1	615	248.03	229.40	18.63	3.0	-
Trøndelag	110.4	434	181.21	164.49	16.72	3.9	4.4
Nord-Norge	62.9	505	182.82	180.59	2.23	0.4	1.4
Alle bruk	118.1	503	197.96	183.48	14.48	2.9	2.0
Gr. I. Inntil 50 dekar ¹⁾ ..	36.3	646	261.05	248.74	12.31	1.9	0.2
» II. 50.1-100 » ..	73.2	513	194.56	180.74	13.82	2.7	1.0
» III. 100.1-200 » ..	144.6	424	166.18	150.06	16.12	3.8	4.1
» IV. 200.1-300 » ..	241.2	375	143.92	128.92	15.00	4.0	5.6
» V. 300.1-500 » ..	382.7	346	145.24	128.85	16.39	4.7	5.1
» VI. Over 500 » ..	627.6	365	174.69	146.21	28.48	7.8	6.9

¹⁾ Innmarksareal.

Tabellen nedenfor gir en hovedoversikt over regnskapsresultatene for tiden 1938/39—1949/50.

Regnskapsresultater fra norske jordbruk. Hovedoversikt 1938/39—1949/50.

År	Tallet på bruk	Innmarksareal, dekar pr. bruk	Kroner pr. dekar					Forrenting i pst. av jordbr.-kap.	
			Jordbrukskapital	Produksjonsinntekter	Driftskostnader		Forrenting ²⁾		Lønns-evne ³⁾
					I alt	Derav arbeidskostn. ¹⁾			
1938/39 ..	295	117.6	347	90.81	81.09	37.95	9.72	32.05	2.8
1939/40 ..	314	126.9	361	100.90	87.08	40.07	13.82	37.64	3.8
1940/41 ..	309	134.8	358	96.17	79.58	41.06	16.59	41.54	4.6
1941/42 ..	294	134.8	359	106.19	86.55	47.30	19.64	50.78	5.5
1942/43 ..	303	136.0	372	112.54	93.40	54.22	19.14	56.62	5.1
1943/44 ..	287	143.8	371	123.79	100.13	60.26	23.66	67.22	6.4
1944/45 ..	225	145.6	376	123.11	104.34	64.93	18.77	68.66	5.0
1945/46 ..	251	157.1	366	116.00	105.19	67.05	10.81	65.05	3.0
1946/47 ..	302	147.6	391	141.32	122.05	74.51	19.27	80.09	4.9
1947/48 ..	447	150.3	398	141.43	137.60	81.33	3.83	71.23	1.0
1948/49 ..	773	124.6	455	172.70	163.48	99.52	9.22	92.81	2.0
1949/50 ..	1 024	118.1	503	197.96	183.48	105.24	14.48	104.63	2.9

¹⁾ Beregnet lønn for brukeren og hans familie er tatt med.

²⁾ Beregnet rente av nedlagt kapital + fortjeneste.

³⁾ Arbeidskostnad + fortjeneste.

De siste årene før krigen og i krigsårene omfattet regnskapsundersøkelsene ca. 300 bruk. Norges Landbruksøkonomiske Institutt ble opprettet 1. juli 1947. Instituttet fortsetter driftsundersøkelsene som tidligere lå under Selskapet for Norges Vel. I forbindelse med dette skiftet, ble tallet på regnskaper sterkt økt. For 1949/50 gjelder undersøkelsene vel 1 000 bruk.

Jordbrukskapitalen lå i årene 1938/39—1947/48 på 350—400 kr. pr. dekar. For de senere år har den økt sterkt og var vel 500 kr. i 1949/50.

Produksjonsinntektene økte fra kr. 90.81 pr. dekar i 1938/39 til kr. 197.96 i 1949/50. Driftskostnadene økte i samme tidsrom fra kr. 81.09 til kr. 183.48. Arbeidskostnadene utgjorde en større del av de samlede driftskostnader i 1949/50 enn i 1938/39. Beregnet lønn for brukeren og hans familie er tatt med i arbeidskostnadene.

Innen denne perioden var forrentingen av jordbrukskapitalen størst i årene 1940/41—1944/45 og i 1946/47. Den var lavest i 1947/48, men har økt igjen for de senere år.

Lønnsevnen (arbeidskostnad + fortjeneste) har økt gjennom hele perioden, fra kr. 32.05 pr. dekar i 1938/39 til kr. 104.63 i 1949/50. 1945/46 danner det eneste bruddet i rekkefølgen. Lønnsevnen lå det året litt lavere enn de to foregående årene.

Byrået har foretatt en undersøkelse av gjeldsforholdene i jordbruket på

grunnlag av likningsoppgavene pr. 1. januar 1940, 1944 og 1946 (se «Bøndernes bruttoformue og gjeld» N. O. S. X 183). I forhold til bruttoformuen, utgjorde gjelden 20.21 pst. i 1946 mot 40.31 pst. i 1940 og 45.20 pst. etter en liknende undersøkelse i 1932.

Mer detaljerte oppgaver over priser m. v. i de enkelte år finner en i de årlige publikasjoner for jordbruksstatistikk.

Verdien av jordbruksproduksjonen.

I tredje hefte av Jordbrukstillingen 1907 (N. O. S. V 145, side 122 fig.) er det gjort rede for de beregninger en da hadde over verdien av jordbruksproduksjonen i tidsrommet 1835—1907. Det statistiske grunnlag for disse beregninger var temmelig mangelfullt og mer usikkert jo lenger en går tilbake i tiden. Alle slike verdiberegninger har dessuten den svakhet, at verdimålerens — penge-nes — kjøpekraft, sett over et lengre tidsrom, er sterkt forringet, og har dessuten undergått sterke svingninger.

Til belysning av dette gir en nedenfor priser til produsent for en del viktigere jordbruksprodukter og skyldmarksverdien for en del år som faller sammen med verdiberegningene.

År	Torgpriser i Oslo						Skyld- marks- verdi Kr.
	Kr. pr. 100 kg			Kr. pr. kg			
	Høy	Poteter	Havre	Flesk	Okse- kjøtt	Sau- kjøtt	
1835	6.70	4.66	8.00	0.44	0.30	0.34	..
1845	5.05	3.80	6.90	0.58	0.35	0.43	..
1855	6.33	6.05	12.90	0.77	0.52	0.54	972
1865	5.79	3.73	8.65	0.62	0.39	0.50	1 156
1875	8.68	8.00	13.06	0.98	0.73	0.91	1 481
1890	6.41	4.04	10.63	0.65	0.60	0.76	1 705
1900	7.70	5.46	10.82	0.85	0.69	0.85	1 707
1907.....	6.79	6.16	12.35	0.84	0.82	0.87	2 030
1917	18.87	11.73	39.52	2.99	1.97	2.73	5 068
1929	9.85	6.44	16.40	1.46	1.53	1.78	4 930
1939	7.38	8.17	18.10	1.58	1.57	1.56	5 879
1949	19.17	21.28	41.58	4.40	4.30	4.78	10 344

Nedenfor gjengir en etter nevnte publikasjon den beregnede verdi av jordbrukets vesentligste bruttoutbytte 1835—1907.

1835.....	55 mill. kr.
1845.....	75 » »
1855.....	123 » »
1865.....	134 » »
1875.....	187 » »
1890.....	166 » »
1900.....	177 » »
1907.....	207 » »

Både ved disse eldste og ved senere beregninger er det verdien på produsentens hånd en har søkt å finne. Videre gjelder det for alle beregningene at en har søkt å unngå dobbeltføring. Den — meget vesentlige — del av planteproduksjonen som går til fôr, skal derfor bare komme til uttrykk gjennom husdyrproduksjonens verdi.

Felles for alle disse beregningene er det også at de bare omfatter verdien av selve jordbruksproduksjonen (jordbruk og hagebruk). Jordbrukernes bruttoinntekt vil i tillegg til dette omfatte inntekt av skog og skogsarbeid, av fiskeri og andre sideyrker.

Utover i 1920—1930 årene fikk en etter hvert et bedre statistisk materiale for beregning av jordbruksproduksjonens størrelse og verdi.

I tredje hefte av Jordbrukstillingen 1939 (N. O. S. X 40, side 198 fig.) har en omtalt de verdiberegninger som ble foretatt i årene 1929—1939. En har der også søkt å føre beregningene tilbake til 1900 på så vidt mulig sammenliknbart grunnlag. En får da følgende verditall i mill. kr. :

År	Korn og poteter til mat m. v.	Hagebruket	Husdyrbruket ¹⁾	Til sammen ¹⁾
1900.....	30	6	127	163
1907.....	30	8	161	199
1917.....	75	34	466	575
1929.....	50	40	372	462
1932.....	40	35	280	355
1933.....	40	45	277	362
1934.....	40	38	309	387
1935.....	50	46	338	434
1936.....	50	42	368	460
1937.....	60	45	411	516
1938.....	55	45	448	548
1939.....	60	63	450	573

¹⁾ Pelsdyravlen medregnet.

I den beregnede verdi inngår i årene 1929—1939 pelsdyravlens avkasting med mellom 10 (1932) og 33 (1936) mill. kr. årlig. For ikke å få dobbeltføring, er det gjort fradrag for mellom 3 og 10 mill. kr. pr. år for kjøtt, mjølk og egg, som er brukt til revefôr.

Sammenlikner en med den tidligere verdiberegning på side 351, ser en at en ved den nye beregning er kommet til en noe lavere verdi før 1900 og 1907 enn før beregnet, for 1900 163 mot 177 mill. kr., for 1907 199 mot 207 mill. kr.

En vil ellers legge merke til den høye verdi i 1917 — 575 mill. kr. — som skyldes de høye priser under den første verdenskrigen. I 1929 var verdien vel 100 mill. kr. lavere enn i 1917. Det sterke prisfall fra 1929 til 1932 førte til en ytterligere nedgang i verdien av jordbrukets avkasting på vel 100 mill. kr. Siden økte igjen verdien år for år til 573 mill. kr. i 1939, nesten det samme beløp som i 1917. Den sterke stigning i verdien av hagebrukets avkasting i 1939, sammen-

Jordbrukets totalregnskap 1938/39, 1939/40 og 1946/47—1951/52.

	Regnskap							
	1938/ 39	1939/ 40	1946/ 47	1947/ 48	1948/ 49	1949/ 50	1950/ 51	1951/ 52*)
	Mill. kroner							
A. Inntekter.								
I. Planteprodukter.¹⁾								
1. Korn	41.2	41.6	83.5	57.9	99.0	71.6	80.8	87.3
2. Poteter	25.3	30.9	67.9	76.3	73.9	89.0	85.6	104.9
3. Stråfør	1.7	0.9	1.7	2.1	2.1	1.3	3.5	3.6
4. Grønnsaker	11.2	17.9	42.9	59.1	55.1	37.4	42.5	44.3
5. Frukt, bær, blomster.	29.4	41.6	93.0	75.6	89.0	81.5	125.9	109.8
Sum I. Planteprodukter.	108.8	132.9	289.0	271.0	319.1	280.8	338.3	349.9
II. Husdyrprodukter.²⁾								
6. Mjølk	236.6	257.9	452.4	523.9	576.7	644.8	644.3	699.1
7. Kjøtt og innmat	90.7	96.5	187.1	213.9	173.7	224.5	231.1	265.1
8. Huder og skinn	6.9	10.1	11.5	14.1	11.4	13.1	19.1	27.5
9. Ull	4.5	5.2	15.9	15.8	18.1	19.0	33.7	36.7
10. Flesk og innmat	53.3	60.9	66.1	89.1	91.4	184.6	182.6	151.5
11. Egg og fjørfeslakt ...	32.0	33.2	43.5	57.1	81.0	105.1	100.6	112.8
12. Levende dyr	0.6	0.4	0.9	16.2	8.3	0.8	0.6	0.6
Sum II. Husdyrprodukter	424.6	464.2	777.4	930.1	960.6	1 191.9	1 212.0	1 293.3
III. Andre inntekter	46.8	49.4	73.8	87.9	98.2	105.0	111.8	135.5
IV. Lagerendringer	51.3	18.1	0.6	÷ 49.8	128.5	38.8	÷ 0.7	÷ 71.7
Sum A. Inntekter	631.5	664.6	1 140.8	1 239.2	1 506.4	1 616.5	1 661.4	1 707.0
B. Kostnader.								
13. Kunstgjødsel	20.3	21.0	36.0	46.8	54.1	66.1	85.5	83.0
14. Innkjøpt fôr	121.6	113.5	101.7	136.9	137.1	186.1	214.1	251.2
15. Såfrø og planter	5.2	4.4	9.0	13.0	14.9	17.4	16.6	18.8
16. Andre kostnader	48.4	49.3	63.1	70.5	77.2	84.5	100.3	110.4
17. Kapitalslit	112.6	115.9	187.0	212.1	221.9	232.0	236.6	258.6
18. Branntrygd	2.2	2.3	3.6	4.2	4.4	4.6	4.7	5.2
Sum B. Kostnader	310.3	306.4	400.4	483.5	509.6	590.7	657.8	727.2
V. Jordbrukets nettoprodukt (A ÷ B)	321.2	358.2	740.4	755.7	996.8	1 025.8	1 003.6	979.8
VI. Statstilskott til grøft., nydyrking	12.3	11.2	10.4	17.8	26.4	26.0	57.1	67.0
VII. Godtgjøring til arbeid og egen kapital (V + VI)	333.5	369.4	750.8	773.5	1 023.2	1 051.8	1 060.7	1 046.8
VIII. Renter på lånt kapital ..	28.4	28.4	14.0	13.0	13.3	20.5	21.4	24.2
IX. Godtgjøring til arb. og egen kapital (VII ÷ VIII).	305.1	341.0	736.8	760.5	1 009.9	1 031.3	1 039.3	1 022.6
X. Renter på egen kapital ..	75.9	79.0	85.1	83.3	95.0	110.2	127.6	139.5
XI. Beregnet total arbeidsinntekt (IX ÷ X)	229.2	262.0	651.7	677.2	914.9	921.1	911.7	883.1

¹⁾ Jordbrukets eget forbruk til utsæd og fôr er ikke regnet med.

²⁾ Pelsdyrnæringen holdes utenom beregningene.

*) Foreløpige tall.

liknet med de nærmest foregående år, skyldes delvis at en da hadde fått nye oppgaver fra tellingen i 1939, men 1939 var også et godt år for hagebruket, med god avling og relativt gode priser.

I krigsårene var de oppgavene en fikk over produksjonen lite å stole på. De årlige verdiberegninger ble derfor ikke ført videre.

Etter krigen ble det spørsmål om mer detaljerte verdiberegninger som grunnlag for prisforhandlinger og til bruk for nasjonalregnskapet.

Budsjettnemnda for jordbruket, som ble oppnevnt ved kongelig resolusjon av 18. juni 1948, fikk bl. a. som mandat hvert år å legge fram et totalregnskap og totalbudsjett for jordbruket.

Budsjettnemnda har etter hvert lagt fram slike beregninger for årene 1938/39 og 1939/40 og årene fra 1945/46 til 1951/52. Se tabellen side 353.

Disse beregninger er langt mer omfattende enn de som i 1930-årene ble utført i Byrået. For det ene er det ofret langt mer arbeid på tilveiebringelse og vurdering av det statistiske materiale, og for det annet omfatter de også kostnadsberegninger.

Om totalregnskapets innhold og omfang og statistiske grunnlag gjengir en følgende avsnitt av Budsjettnemndas innstilling av 22. mars 1950:

«Jordbrukets totalregnskap bygger på det synspunkt at hele landets jordbruk kan betraktes under ett, og oppgaven er å sette opp et «regnskap» for hele næringen.

Ved oppsettingen av totalregnskapet går en ut fra de samme prinsipper som ved Statistisk Sentralbyrås nasjonalregnskapsoppstillinger. En finner først verdien av det samlede resultat av produksjonen (brutttoproduksjonsverdien) i jordbruket og gjør fradrag for 1) de varer og tjenester som er forbrukt i produksjonsprosessen og som er levert fra andre næringssektorer og 2) for kapitalslit, dvs. slitasjen på det varige produksjonsutstyr.

Derved får en uttrykt verdien av det nettoprodukt som næringens kapitalutstyr og arbeidskraft har skapt i vedkommende år (jordbrukets nettoprodukt = jordbrukets bidrag til nasjonalproduktet). Det verditall en kommer fram til, er her beregnet på grunnlag av de priser som produsentene får for sine produkter og betaler for sine produksjonsmidler.

For å finne den samlede godtgjørelse til jordbrukets kapital og arbeidskraft, må en til nettoproduktet legge visse stønader fra Statens side som ikke er kommet med ellers i beregningene. Godtgjørelsen til kapitalen (renter) beregnes særskilt for lånt kapital og egen kapital, og den rest som da blir igjen, er betegnet som total beregnet arbeidsinntekt i jordbruket.

Tilsvarende skal totalbudsjettet som sluttresultat gi uttrykk for den arbeidsinntekt som vil tilfalle jordbrukets arbeidskraft i et kommende år, under forutsetning av normale (gjennomsnittlige) vekstvilkår og nærmere bestemte priser m. v.

En gjør oppmerksom på at beregningene ikke viser de samlede privatøkonomiske inntekter til jordbruksbefolkningen i landet, men bare den inntekt som

er skapt ved utnyttelse av jordbrukets produksjonsfaktorer. Denne inntekt tilfaller delvis også personer som har sitt hovedyrke i andre næringer. På den annen side omfatter beregningene ikke jordbruksbefolkningens inntekter av biyrker.

En gjør oppmerksom på at pelsdyrnæringen ikke er tatt med i totalregnskapet, hverken på inntekts- eller kostnadssiden.

Totalregnskapet bygges i alt vesentlig på offisiell statistikk eller statistikk og beregninger fra omsetningsorganisasjoner m. v. For en del posters vedkommende er en henvist til skjønsmessige kalkyler. Dette gjør at de absolutte tall må gis med forbehold. For poster hvor det ikke foreligger statistikk, kan en bare vente å kalkulere tallene med den rette størrelsesorden. Det viktigste er da at en fra år til år nytter samme prinsipielle fremgangsmåte ved kalkylen, slik at det ikke blir urimelige sprang i tallstørrelsene for hver post fra år til år.

Det som totalregnskapene for jordbruket derved gir det sikreste uttrykk for, er utviklingen fra år til år, i jordbrukets produksjon, kostnader og arbeidsinntekt. På grunn av beregningsmetoden får en ved siden herav også meget detaljerte oppgaver over produksjon, anvendelse og priser for hvert enkelt produkt, likedan over mengder og priser for de anvendte produksjonsmidler.»

Skal en sammenlikne tallene fra jordbrukets totalregnskap (side 353) med Byråets tidligere beregninger, må en begrense sammenlikningen til verdien av plante- og husdyrproduksjonen. Stiller en tallene fra totalregnskapet sammen på samme måte som det er gjort på side 352 for de tidligere beregninger, får en følgende verdital i mill. kr.:

År	Korn og poteter til mat m. v.	Hagebruket	Husdyrbruket	Til-sammen
1938/39	68.2	40.6	424.6	533.4
1939/40	73.4	59.5	464.2	597.1
1946/47	153.1	135.9	777.4	1 066.4
1947/48	136.3	134.7	930.1	1 201.1
1948/49	175.0	144.1	960.6	1 279.7
1949/50	161.9	118.9	1 191.9	1 472.7
1950/51	169.9	168.4	1 212.0	1 550.3
1951/52	195.8	154.1	1 293.3	1 643.2

Sammenliknet med Byråets tidligere beregning, ligger totalregnskapets tall i 1938 (1938/39) 15 mill. kr. lavere, i 1939 (1939/40) 24 mill. kr. høyere. Imidlertid omfatter som før nevnt Byråets beregning også pelsdyravlen, som ikke er med i totalregnskapet. På den annen side er korntrygden (fra 1948/49 også potettrygden) i totalregnskapet regnet med som inntekt av planteproduksjonen, mens det ikke var tatt hensyn til den i Byråets verdiberegning.

For 1949/50 er totalverdien beregnet til 1 473 mill. kr., hvorav 1 192 mill. kr. falt på husdyrproduksjonen, 281 mill. kr. på planteproduksjonen til mat og teknisk bruk. Mjølka alene kom opp i 645 mill. kr. eller 43.8 pst. av totalverdien.

Produksjonen sett i forhold til forbruket.

Planteproduksjonen her i landet er i utpreget grad basert på å skaffe fôr til husdyrholdet. Kornavlén er liten og sterkt knyttet til visse deler av landet, først og fremst de beste jordbruksbygdene på Østlandet og i Trøndelag. Også av kornet går det meste til fôr. Havren er det mest vanlige kornslag, dernest bygget.

Poteter blir det dyrket nok av til mat. Det meste av potetavlingen går til fôr under normale forhold.

Av rotvekstene går på det nærmeste alt til fôr. Bare en del kålrot går til mat.

Grønnsaker, frukt og bær dyrkes nesten utelukkende til menneskeføde, men selv av disse går en del — mindreverdige vare og avfall — til fôr.

Storparten av jordbruksarealet er utlagt til eng — til slått eller beite. Avlingen av dette går i sin helhet til fôr.

Tabellen nedenfor gir et tydelig bilde av fôravlens dominerende rolle i planteproduksjonen. Det er her regnet med gjennomsnitt for femårsperioden 1946-1950. Tabellen viser produksjonen i tonn og omregnet til fôrenheter, og hvordan den er brukt. Det er bare tatt med de vekstene som den alminnelige høstberegning omfatter. (Se avsnittet om avlingen i jordbruket, side 243—255. Tabellen på side 254 gir avlingstillene for de enkelte kornslag, rotvekstslag m. v.)

	Avling			Brukt til (1000 f.e.):				
	Tonn	1000 f.e.	Pst.	Utsæd	Teknisk bruk	Mat	Svinn	Fôr
Korn og erter	338 279	309 485	16.3	30 515	430	88 000	6 190	184 350
Poteter	1 158 368	257 415	13.4	31 592	16 520	78 000	25 742	105 561
Rotvekster ..	649 399	65 728	3.4	—	—	—	6 573	59 155
Grønnfôr	78 313	31 325	1.6	—	—	—	627	30 698
Høy	2 847 711	1 139 085	59.3	—	—	—	22 782	1 116 303
Halm	473 972	115 603	6.0	—	—	—	2 312	113 291
I alt	—	1 918 641	100.0	62 107	16 950	166 000	64 226	1 609 358
I pst.	—	100.0	—	3.2	0.9	8.7	3.3	83.9

De vekster som er tatt med i tabellen ovenfor, representerer i alt ca. 1 919 mill. fôrenheter. Av dette utgjør stråfôret (høy, grønnfôr og halm) ca. 67 pst., poteter og rotvekster knapt 17 pst. og korn og erter vel 16 pst.

Det er beregnet at 1 609 mill. f.e. eller 83.9 pst. av avlingen er gått til fôr. 8.7 pst. av avlingen gikk til mat, 3.2 pst. til utsæd og 0.9 pst. til teknisk bruk (øl, sprit, stivelse). 3.3 pst. er regnet som svinn (2 pst. for korn og stråfôr, 10 pst. for poteter og rotvekster).

Rotvekstavlingen gjelder bare knollene, bladmassen er ikke tatt med. I sammenstillingen ovenfor er heller ikke tatt med avkastningen av hagebruket og beitenene, og hjelpefôr som lauv, mose, lyng, tare o. likn. er ikke med.

I tilskott til den samlede avling av fôrmidler fra jordbruket kommer animalske kraftfôrstoffor som sild- og fiskemjøl, dessuten mjøl og fisk og avfall fra fiskeriene, næringsmiddelindustrien og husholdningene, foruten det innførte kraftfôr og kraftfôr produsert av innførte råstoffer.

På side 189 er det satt opp en beregning over det årlige fôrbehov, regnet etter husdyrbestanden i 1949 og de vanlige fôrnormer. Hele fôrbehovet ble beregnet til 3 069 mill. f.e. Av dette falt 424 mill. f.e. eller 13.8 pst. på hestene, 1 804 mill. eller 58.8 pst. på storfeet, 333 mill. eller 10.8 pst. på sauene, 30 mill. eller 1.0 pst. på geitene, 310 mill. eller 10.1 pst. på svin og 168 mill. f.e. eller 5.5 pst. på fjørfe m. v.

Sammenstillingen nedenfor viser hvilke fôrmengder (regnet i mill. fôrenheter) som ble brukt årlig — gjennomsnittlig for årene 1946—1950.

	Mill. fôrenheter	Prosent	
		1946—1950	1936—1940
1. Norskavlet korn (og mjøl) til fôr	184	6.2	6.9
Poteter til fôr	106	3.6	2.8
Rotvekster	59	2.0	2.4
Silofôr	58	1.9	0.5
2. Saftig fôr i alt	223	7.5	5.7
Grønnsfôr	31	1.0	0.7
Høy	1 116	37.4	35.7
Halm	113	3.8	4.6
3. Stråfôr i alt	1 260	42.2	41.0
4. Beite	854	28.6	27.7
I alt norsk planteproduksjon	2 521	84.5	81.3
5. Mjøl og myse	69	2.3	1.9
6. Sildmjøl, fiskemjøl m. v.	110	3.7	1.2
I alt innenlandsk fôr	2 700	90.5	84.4
7. Innført kraftfôr og kraftfôr av innførte råstoffer	282	9.5	15.6
I alt	2 982	100.0	100.0

2 982 mill. fôrenheter er gått til fôr. Dette er bortimot 87 mill. f.e. mindre enn det beregnede fôrbehov i 1949. Som allerede nevnt, er behovet regnet ut på grunnlag av dyretallet pr. 20. juni 1949, mens fôrtilgangen gjelder gjennomsnittet for 1946—1950. I 1949 var det atskillig flere svin og høns enn i de foregående år. Det var da også atskillig større forbruk av innført kraftfôr i 1949 enn gjennomsnittstallet for 1946—1950 viser. I beregningen ovenfor har en heller ikke tatt med det fôret som faller fra frukt- og grønnsakdyrkingen, kjøkkenavfall og hjelpefôr som lauv, lyag, mose, tare o. likn. Når en tar disse ting i betraktning, viser det seg å være god overensstemmelse mellom det beregnede fôrbehov og fôrtilgangen.

Tabellen på foregående side viser at 90.5 pst. av fôrbehovet ble dekket av innenlandsk produksjon; mens 9.5 pst. var innført eller produsert av innførte råstoffer. Beregningen for 1939 (1936—1940) viste 84.4 pst. innenlandsk fôr, 15.6 pst. innført.

I 1949 ble 84.5 pst. av fôrforbruket dekket av norsk planteproduksjon, 6.0 pst. var innenlandske, animalske fôrmidler (mjølk, sildmjøl m. v.). De tilsvarende tall for 1939 var 81.3 og 3.1.

Kraftfôret (norsk og innført tilsammen) utgjorde ved 1949-beregningen 19.4 pst. av alt fôret, i 1939 23.7 pst.

I Statistisk Årbok blir det offentliggjort årlige beregninger over det samlede innenlandske forbruk av korn og poteter. Disse beregningene gjelder forbruksår — for 1949 tiden 1. oktober 1949 — 30. september 1950.

Samlet forbruk av korn og poteter, omregnet til fôrenheter, var i femåret 1946—1950 vel 1 000 mill. f.e. årlig. Av dette var 56 pst. av egen avl og 44 pst. innførsel.

For forbruksåret 1948/49 var hele forbruket av korn og poteter 1 098 mill. f.e. og for 1949/50 1 083 mill. f.e. I 1948/49 var 59 pst. av egen avl, i 1949/50 50 pst. Henholdsvis 41 og 50 pst. var altså innført.

Av det årlige forbruk på ca. 1 000 mill. f.e. korn og poteter i 1946—1950, utgjorde potetene henimot 260 mill. f.e. — mot vel 200 mill. f.e. de siste årene før krigen. I det gode avlingsåret 1948 ga potetene vel 320 mill. f.e.

Hverken innførsel eller utførsel spiller noen vesentlig rolle når det gjelder poteter. Den gjennomsnittlige potetavling i årene 1946—1950 var ca. 1 158 000 tonn. Den årlige utførsel var gjennomsnittlig 6 200 tonn og innførselen 460 tonn. 142 000 tonn gikk til utsæd og vel 74 000 tonn til teknisk bruk. Av restkvantumet på 936 000 tonn, regnet en at ca. 350 000 tonn gikk til mat. Resten, med fra-drag av svinn, gikk til oppfôring. Matforbruket er under normale forhold noen-lunde konstant. Endringene i potetavlingene fra år til år vil derfor særlig gjøre seg gjeldende i det kvantumet som går til fôr.

Kornavlingen var gjennomsnittlig for årene 1946—1950 338 000 tonn i alt (309 mill. f.e.). Innførselen var 453 000 tonn (450 mill. f.e.). Utførselen var bare 190 tonn årlig. 33 500 tonn (30 mill. f.e.) gikk til utsæd og vel 12 000 tonn (12 mill. f.e.) til teknisk bruk. Til annet bruk gikk det da 745 000 tonn (717 mill. f.e.). Av dette gikk ca. 242 mill. f.e. til fôr og 475 mill. f.e. til mat. Det er da ikke regnet med svinn, og innført mjøl er omregnet og tatt med som korn. Det kvantum som er blitt nyttet til menneskefôde, er derfor atskillig mindre enn de mengder som er ført opp som disponible til mat.

Den samlede planteproduksjon (bortsett fra hagebruket) viste i perioden 1946—1950 et gjennomsnittlig årlig underskott i forhold til forbruket på ca. 665 mill. f.e., herav ca. 385 mill. til mat og 280 mill. til fôr.

Oppgavene over den innenlandske produksjon av frukt, bær og grønnsaker er omtalt på side 255—257. På neste side er det tatt med en del tall som viser innførselen av epler og pærer og en del grønnsaker i 1939 og noen av de siste årene.

Innførsel i tonn.

	1939	1945	1946	1947	1948	1949
Epler	4 225	2 212	2 577	886	482	1 884
Pærer	922	—	—	—	—	1
Hodekål, alle slag	865	142	944	93	981	388
Gulrøtter	1 601	410	421	178	1	412
Tomater	367	—	324	19	298	74
Løk	3 554	1 561	2 052	3 361	4 768	2 630

Dessuten er det årlig (i årene 1945—1949) blitt innført ca. 250 tonn andre friske grønnsaker — mot ca. 1000 tonn i 1939.

I tillegg til dette har det vært innført en del tørket og hermetisk frukt og grønnsaker.

Importen av slike hagevekster som en dyrker her i landet, har altså ikke vært særlig stor. Det har dog vært en ganske betydelig innførsel av matløk. Tidligere har det vært dyrket lite løk her i landet, men dyrkingen har økt i de senere år. For 1949 ble den norske løkavlens beregnet til 3 400 tonn. I tillegg til dette ble det altså brukt vel 2 600 tonn innført løk.

Normalt har det vært innført betydelige mengder sydfrukt — appelsiner, bananer, vindruer m. v. Etter krigen har innførselen av disse varene vært liten og uregelmessig, sett i forhold til tiden før krigen.

Når en ser på husdyrproduksjonen i tiden etter hundreårsskiftet, vil en finne at den stort sett har vært for liten til å dekke forbruket helt. Men forholdet har vekslet ikke så lite fra tid til tid.

Produksjonen bygger for en del på innførte fôrstoffer. I 1936—1940 var 15.6 pst. av det fôret som ble nyttet, innført eller framstilt av innførte råstoffer, i 1946—1950 utgjorde dette fôret 9.5 pst. Det er ikke bare mangelen på fôr som er årsak til innførselen, men også ensidigheten i den norske fôrproduksjon. Tilskott av mer konsentrerte fôrmidler er ønskelig for å få fôret tilfredsstillende utnyttet.

I de første 5 årene etter 1900 var det en nettoinnførsel av ca. 11 000 tonn kjøtt og 4 000 tonn flekk og en liten nettoinnførsel av ost og egg. Det var en nettoutførsel av 1 200 tonn smør og ca. 24 000 tonn mjølk (kondensert mjølk etc. omregnet til vanlig helmjølk).

I de siste 10 år før forrige verdenskrig var det en årlig nettoinnførsel av ca. 10 000 tonn kjøtt, 2 000 tonn flekk og litt ost og egg. Av smør var det en nettoutførsel på ca. 1 000 tonn og av mjølk 30 000—40 000 tonn. I årene deretter — krigsårene — var både inn- og utførselen sterkt begrenset.

Innførselen av husdyrprodukter steg sterkt i årene etter første verdenskrig. Innførselen av kjøtt var i årene 1920—1922 mellom 15 000 og 20 000 tonn og fleskeinnførselen på vel 6 000 tonn. I 1923 ble det innført 8 800 tonn flekk. Egginnførselen kom i disse årene opp i over 3 000 tonn, og det var en nettoinnførsel

av over 3 000 tonn smør årlig. Det var også en betydelig innførsel av ost. Etter hvert økte den innenlandske produksjon. Innførselen gikk ned, og av enkelte varer ble det utførselsoverskott. I tiden 1935—1939 var det en årlig nettoinnførsel av 1 200—1 800 tonn kjøtt. Av fleisk og smør var det et mindre utførselsoverskott. For egg var det en nettoutførsel på 1 200—1 500 tonn. En liknende nettoutførsel var det av ost.

Handelsstatistikken viser nesten ingen utførsel av husdyrprodukter under siste krig. Innførselen var stort sett liten og uregelmessig. Enkelte år ble det innført relativt mye smør, fleisk eller egg, mens det i andre år bare var ubetydelig innførsel.

I 1945 (frigjøringsåret) var innførselen av husdyrprodukter stor — henimot 13 000 tonn fleisk, 24 000 tonn mjølk, 7 700 tonn smør og 2 800 tonn ost. Av egg ble det innført 500 tonn, men av kjøtt bare 350 tonn. Forholdene var rent ekstraordinære dette året.

I årene som fulgte, økte husdyrproduksjonen vår. Innførselen har vært relativt liten, og utførselen har stort sett økt fra år til år. I 1949 var det en nettoutførsel av vel 600 tonn smør og 300 tonn ost. Det var et lite utførselsoverskott av mjølk, og av egg var både inn- og utførselen ubetydelig. Av kjøtt var det en nettoinnførsel på ca. 2 300 tonn og av fleisk 1 800 tonn. Se sammenstillingen nedenfor.

Innførsel i tonn.

	Kjøtt	Fleisk	Mjølk	Smør	Ost	Egg
1945.....	352	12 595	24 333	7 677	2 842	507
1946.....	389	4 682	1 010	1 215	608	670
1947.....	191	520	832	—	255	55
1948.....	547	749	83	1	215	253
1949.....	2 366	1 814	204	--	297	3

Utførsel i tonn.

1945.....	24	15	197	5	5	1
1946.....	53	28	30	9	18	1
1947.....	96	19	434	1	89	3
1948.....	76	36	336	1 155	258	5
1949.....	104	8	307	623	589	4

Følgende tabell viser forbruket av husdyrprodukter i tonn i året juli 1949—juni 1950.

	Produk- sjon	Inn- førsel	Ut- førsel	Forbruk	
				I alt	Pr. inn- bygger
	Tonn	Tonn	Tonn	Tonn	Kg
Kjøtt	50 591	145	107	50 629	16.0
Fleisk	43 247	743	9	43 981	13.9
Egg	26 665	2	1 430	25 237	8.0
Mjølk	1 630 144	3 193	24 086	1 609 251	509.7
I alt i kjøttverdi ¹⁾	680 399	2 390	9 285	673 504	213.3

¹⁾ Se side 327.

De tilsammen 93 838 tonn kjøtt og flesk som er tatt med under produksjon, gjelder det som er slaktet til mat. Årets produksjon av kjøtt og flesk var henimot 2 800 tonn høyere. Kjøtt av fjørfe, kaniner, reinsdyr og vilt er ikke tatt med i disse oppgavene. På den annen side er det ikke gjort fradrag for det som går til fôr (særlig revefôr) — bortsett fra kjøtt av selvdøde dyr og av dyr som er slaktet som utjenlig som menneskeføde. Posten selvdøde dyr er nemlig holdt utenfor tallene i tabellen nederst på forrige side. Oppgavene over mjølk gjelder all mjølk under ett, uansett hva den er brukt til. Innførselen og utførselen av mjølkeprodukter er omregnet til helmjølk. Det er ikke gjort fradrag for mjølk som går til fôr, heller ikke for egg til fôr og ruging. For utregningen av forbruk pr. innbygger har en regnet med folketallet fra folketellingen i 1946.

Når en tar hensyn til innførsel og utførsel, får en følgende gjennomsnittsforsbruk pr. innbygger av kjøtt, flesk og egg:

	1949/50	1946/47	1939	1927/28
	Kg	Kg	Kg	Kg
Kjøtt	16.0	16.4	22.4	20.3
Flesk	13.9	9.5	12.8	12.0
Egg	8.0	3.3	6.7	6.0

Ved de spesielle undersøkelser av husdyrproduksjonen, har en også fått oppgitt hvor mye av kjøttet og flesket det er som er gått til henholdsvis hjemme-forbruk og salg. På grunnlag av disse oppgavene og folketellingenes oppgaver over yrkesfordelingen, har en regnet ut de tall som er gjengitt nedenfor — forbruket hos produsenter og ikke-produsenter. Nettoinnførselen har en regnet med i forbruket til ikke-produsenter.

År	Forbruk i kg pr. innbygger					
	hos produsenter		hos ikke-produsenter		Kjøtt og flesk i alt	
	Kjøtt	Flesk	Kjøtt	Flesk	hos produ-senter	hos ikke-produ-senter
1949/50	16.0	22.2	16.0	11.2	38.2	27.2
1946/47	17.9	22.0	15.7	3.5	39.9	19.2
1927/28	14.8	16.5	19.9	8.8	31.3	28.7

I 1927/28 var ikke det samlede kjøtt- og fleskeforbruk vesentlig større hos produsentene enn hos ikke-produsentene, men produsentene brukte mindre kjøtt og mer flesk. I 1946/47, straks etter krigen, var det samlede forbruk dobbelt så stort hos produsentene som hos ikke-produsentene. Nesten hele forskjellen skrev seg fra fleskeforbruket. I 1949/50 var samlet kjøtt- og fleskeforbruk hos produsentene uvesentlig mindre enn i 1946/47, mens forbruket hos ikke-produsentene var nådd opp på omtrent samme nivå som i 1927/28.

Forbruket av kjøtt var like stort — forbruket av flesek dobbelt så stort hos produsenter som hos ikke-produsenter.

Kjøtt av fjørfe, kaniner og reinsdyr er ikke med i disse tallene, heller ikke det som er ført inn som pølser, hermetikk m. v.

Ved vurderingen av tallene må en være oppmerksom på at de personer som etter folketellingene utgjør jordbruksbefolkningen, også for en del er henvist til, helt eller delvis, å dekke sitt kjøtt- og fleskeforbruk ved kjøp. På den annen side er det mange personer som ved folketellingene er plasert i andre yrkesgrener, men som driver jordbruk ved siden av sitt hovedyrke.

Dersom en regner hele befolkningen ved brukene med over 5 dekar jordbruksareal (etter jordbrukstillingen i 1949) som produsenter, blir gjennomsnittstallene for 1949/50: kjøtt 13.0 kg, flesek 18.1 kg, tilsammen 31.1 kg kjøtt og flesek pr. produsent. Forbruket pr. ikke-produsent blir da (nettoinnførselen medregnet): 17.3 kg kjøtt og 12.1 kg flesek, tilsammen 29.4 kg.

Utregnet i kg pr. innbygger i landet, har den norske produksjon av husdyrprodukter (ved de tre undersøkelser av husdyrproduksjonen) vært:

År	Kjøtt	Flesek	Mjølkk		Egg	Ull
			Ku-	Geit-		
1949/50	17.1	13.5	509.7	6.7	8.4	1.0
1946/47	15.7	8.5	427.1	6.4	3.1	0.8
1927/28	19.6	11.0	422.7	10.2	6.0	0.9

Den innenlandske produksjon av ull ble for 1949/50 beregnet til 3 067 tonn (uvasket).

I 1949 ble det innført 4 381 tonn ull og ullavfall, 1 757 tonn ullgarn og 1 093 tonn andre ullvarer. Utførselen var 6 tonn ull og ullavfall, 28 tonn sjoddi og 12 tonn andre ullvarer. Ull i ferdige klær er ikke regnet med.

Statens Ernæringsråd har for 1949/50 beregnet det daglige kaloriforbruk til ca. 3 020 pr. innbygger, eller 3 680 kalorier pr. forbruksenhet. Det samlede forbruk er beregnet til 3 570 milliarder kalorier. Av dette var 1 640 milliarder eller 46 pst. av innenlandsk produksjon. 1 930 milliarder eller 54 pst. var innført (heri medregnet norsk hvalolje fra fjerne farvann).

Utviklingen av jordbruksproduksjonen 1900—1949.

I det følgende gir en en kort oversikt over utviklingen av jordbruksproduksjonen fra 1900 til 1949.

Tabellen nedenfor viser utviklingen i arealene og planteproduksjonen i relative tall for rikets bygder. Oppgavene for 1900 = 100.

	1900	1907	1917	1929	1939	1949
I. Arealene:						
Korn	100	104.4	109.2	106.7	111.3	92.1
Poteter	100	112.2	125.6	127.0	139.0	159.7
Rotvekster	100	426.5	398.9	913.7	1 206.5	826.2
Åker i alt	100	110.0	101.1	117.3	126.7	116.2
Eng på dyrket jord.....	100	96.5	99.1	112.3	118.4	121.2
Dyrket jord i alt	100	101.1	102.9	114.0	121.2	119.5
Natureng	100	97.3	91.7	71.7	70.5	63.4
Innmark i alt	100	99.9	99.4	100.9	105.4	102.0
	1901— 1905	1906— 1910	1916— 1920	1926— 1930	1936— 1940	1946— 1950
II. Planteproduksjonen:						
Korn	100	117.2	164.2	141.9	160.5	140.7
Poteter	100	102.7	148.5	145.2	171.4	204.3
Rotvekster	100	191.6	219.4	403.1	536.9	442.1
Høy	100	112.2	106.8	119.9	131.1	143.2
Halm	100	110.7	129.7	109.2	117.4	97.4
I alt i förenheter	100	112.7	124.0	128.1	143.9	151.1

Det samlede innmarksareal var på det nærmeste uforandret i tiden fram til 1929. Tellingen i 1939 viste noe oppgang, men i 1949 var arealet gått litt tilbake igjen og lå bare 2.0 pst. høyere enn i 1900.

Kornarealet var i 1949 ca. 8 pst. mindre enn i 1900. Potetarealet har derimot økt sterkt gjennom hele 50-årsperioden og var i 1949 nesten 60 pst. større enn i 1900. Det er dog rotvekstarealet som har økt relativt sterkest. I 1939 var arealet 12 ganger så stort som i 1900. Det var nedgang fra 1939 til 1949, men rotvekstarealet i 1949 var likevel mer enn 8 ganger så stort som i 1900. I 1900

ble det meste av rotvekstarealeet nyttet til fôrnepe, resten til kålrot. Først ved tellingen i 1939 spilte dyrkingen av fôrbete og fôrmargkål noen nevneverdig rolle. I tiden etter 1929 er fôrnepearealeet gått tilbake til fordel for de andre rotvekstslagene.

Åpen-åkerarealeet økte framover til 1939, da det var 26.7 pst. større enn i 1900. I 1949 var det noe mindre enn i 1939, men 16.2 pst. større enn i 1900.

Arealet av eng på dyrket jord har økt siden 1907 og var i 1949 21.2 pst. større enn i 1900.

Arealet av dyrket jord i alt økte fram til 1939, men gikk litt tilbake igjen til 1949, da det var 19.5 pst. større enn i 1900.

Naturengarealeet er gått tilbake gjennom hele 50-årsperioden og lå i 1949 36.6 pst. lavere enn i 1900.

Endringene i arealene er ellers mer utførlig omtalt i avsnittet «Arealene» (side 107 flg.).

Økingen av det dyrkede areal — potet- og rotvekstarealeet og arealet av dyrket eng, viser at innmarken nå blir bedre nyttet enn ved århundreskiftet. Dette, sammen med øking av avlingene pr. arealenhet for de enkelte kulturer, har resultert i en langt sterkere øking av høstutbyttet enn av innmarksarealeet.

For planteproduksjonen har en — for i noen grad å utjamne virkningene av gode og dårlige høstår — beregnet tallene som gjennomsnittstall for fem-årsperioder med 1901—1905 som basis.

Relativtallene for arealene i tabellen på side 363 gjelder bare innmarksarealeet. Seterløkkene og utslåttarealeet er ikke tatt med. Tallene for planteproduksjonen gjelder også innmarksarealeet for tiden 1900—1940, bortsett fra at grønnfôret, avkastingen av beitene på innmarksarealeet og hagebruksproduktene ikke er med i avlingsberegningen. For 1946—1950 er også grønnfôret og høy fra utslåtter og seterløkker tatt med. Beitene og hagebruksproduksjonen er ikke med for disse årene heller.

Høstingen av utslåtter og seterløkker er gått tilbake i løpet av 50-årsperioden. På den annen side har beitearealeet (kulturbeite og annen eng til beite) på innmark økt sterkt.

Relativtallene for planteproduksjonen bygger altså på et noe videre arealbegrep i 1946—1950 (jordbruksarealeet) enn i 1901—1905 (innmarksarealeet). Men tallene for 1946—1950 gjelder en mindre del av innmarksarealeet enn i 1901—1905 på grunn av at beitearealene, som ikke er med i avlingsberegningen, har økt.

Den samlede produksjon i fôrenheter av korn og erter, poteter, rotvekster, høy, grønnfôr og halm er for 1946—1950 beregnet til 1 919 mill. f.e. Beregningen for 1901—1905 viste 1 270 mill. f.e. (Ovenfor er redegjort for hva beregningen omfatter.)

Disse tallene viser en avlingsøkning på 649 mill. f.e. fra 1901—1905 til 1946—1950. Dette svarer til 51.1 pst. øking. Rotvekstavlingen har økt relativt sterkest, dernest potetene, høyet og kornet. Halmavlingen var litt mindre i 1946—1950 enn i 1901—1905.

Tallene nedenfor viser den relative avlingsøking sammenliknet med den relative øking av de tilsvarende arealer og den beregnede øking i avling pr. dekar fra femåret 1901—1905 til femåret 1946—1950. (Også for arealene er det her regnet med femårsgjennomsnitt.)

	Prosentvis endring av:		
	Areal	Avling	Avling pr. dekar
Korn og erter	÷ 7.3	+ 40.7	+ 52
Poteter	+ 57.0	+104.3	+ 30
Rotvekster	+186.8	+342.1	+ 54
Høy	÷ 7.1	+ 43.2	+ 54
Halm	-	÷ 2.6	-
I alt..	÷ 1.2	+ 51.1	+ 53

Det samlede høstutbytte har økt med 51.1 pst. Avkastingen pr. arealenhet har økt med 53.0 pst., mens arealene viser 1.2 pst. nedgang. Nedgangen skyldes det tidligere nevnte forhold at beitearealene (som ikke er med i beregningen) har økt sterkt. Avkastingsøkingen pr. arealenhet skyldes dels at de mer yterike vekster har fått en bredere plass, dels er det en følge av stadig stigende driftsintensitet med sterkere gjødsling, bedre jordkultur og mer yterike planteslag m. m.

Høy- og rotvekstavlingen pr. dekar har økt med 54 pst. og kornavlingen med 52 pst. For potetene har det vært noe svakere øking, 30 pst.

Avlingsøkingen av korn og høy skyldes utelukkende økingen pr. arealenhet. For potetavlingen, og særlig for rotvekstavlingen, kommer også arealøkningen til.

Tallene nedenfor viser hvilken betydning avlingsøkingen av de enkelte kulturer har for den totale avlingsøking. Grønnsfåret, som ikke var med i avlingsberegningen i 1900, er holdt utenfor.

	Avlingsendring:	
	I mill. føreneheter	I pst. av totaløking
Korn og erter	+ 93	+ 15.1
Poteter	+131	+ 21.2
Rotvekster	+ 52	+ 8.4
Høy	+344	+ 55.8
Halm	÷ 3	÷ 0.5
I alt	+617	100.0

Mer enn halvparten av økingen faller på høyet, og vel 1/5 på potetene.

Selv ved beregninger for femårsperioder, vil avlingstallene i noen grad bli preget av de årlige vekslinger i høstutbyttet. Av tabellen på side 253 ser en hvordan de enkelte års høstutbytte har vært i forhold til middelsår. I forhold

til middelsårsavling, svarte avlingen i 1901—1905 til 93.2 pst., i 1906—1910 til 100.1 pst., 1916—1920 til 96.2 pst., 1926—1930 til 96.8 pst., 1936—1940 til 94.3 pst. og i 1946—1950 til 95.4 pst. Den relativt sterke øking i planteproduksjonen fra 1901—1905 til 1906—1910 skyldes for en del dette forhold. Det kan derfor være grunn til å beregne avlingsøkningen også som en øking av middelsårsavlingen, beregnet for de enkelte år. På denne måten kan en få et bedre uttrykk for avlingsøkningen i perioden 1900—1949 i dens fulle lengde.

Tabellen nedenfor viser den beregnede middelsårsavling i 1907, 1917, 1929, 1939 og 1949 i forhold til middelsårsavlingen i 1900 (1900 = 100). Den tilsvarende øking i arealene går fram av tabellen på side 363.

	1900	1907	1917	1929	1939	1949
Korn og erter	100	108.2	129.1	125.8	149.9	129.8
Poteter	100	115.6	142.1	155.0	184.8	225.2
Rotvekster	100	439.4	431.7	1 051.2	1 547.6	1 067.8
Høy	100	101.2	110.2	116.6	131.5	141.3
Halm	100	103.4	106.3	101.3	112.0	93.4
I alt i f.e.	100	105.5	117.8	124.7	145.6	150.3

Økingen fra 1900 til 1949 var 50.3 pst. Det har vært relativt mindre øking siste 10-året enn i de tidligere 10-årsperioder.

Tabellen nedenfor viser for rikets bygder utviklingen av husdyrholdet og husdyrproduksjonen i relative tall. Oppgavene for 1900 = 100.

	1900	1907	1917	1929	1939	1949
III. Husdyrholdet:						
Hester	100	98.5	121.8	106.6	122.7	119.3
Storfe	100	108.1	114.2	121.6	144.6	121.6
Derav mjølkekyr	100	101.4	104.3	105.9	121.2	107.9
Svin	100	129.9	100.7	122.3	153.1	177.2
Sauer	100	99.5	92.6	109.7	124.7	124.2
Geiter	100	104.4	84.2	114.2	87.8	51.7
I alt i kyrslag	100	108.9	114.4	117.9	136.2	134.9
Fjørfe	100	89.0	118.8	184.7	216.7	235.1
	1900	1907	1917	1929/30	1939/40	1949/50
IV. Husdyrproduksjon:						
Kjøtt	100	106.0	120.9	149.0	176.0	148.1
Flesk	100	131.9	102.1	138.3	160.3	181.4
Kumjolk	100	117.3	128.5	138.2	172.0	181.8
Geitmjolk	100	104.4	91.8	120.8	124.5	81.9
Egg	100	94.6	129.4	228.8	294.3	373.6
Ull	100	99.4	92.6	109.7	125.2	143.4
Kjøtt, flesk, mjolk og egg i kjøttverdi	100	117.0	124.3	140.3	172.1	179.4

Økingen i forhold til 1900 er størst for fjørfeholdet, der dyretallet har økt med 135 pst. Tallet på svin har økt med 77 pst. For de andre dyreslagene lå relativtallene lavere i 1949 enn i 1939. Tallet på sauer har økt med 24 pst. siden 1900. For storfe i alt er økingen 22 pst., men for mjølkekyr bare 8 pst. Tallet på hester har økt med 19 pst., mens tallet på geiter er blitt redusert med 48 pst. Husdyrholdet under ett (hest, storfe, sau, geit og svin) beregnet i kyrslag, har økt fra 1 370 000 i 1900 til 1 850 000 i 1949, en øking på 480 000 kyrslag eller 34.9 pst. Begrepet kyrslag er det samme for begge årene — 133 kg slaktevekt hos livdyra. Dette var den gjennomsnittlige slaktevekt for mjølkekyr (livdyra) ved undersøkelsen av husdyrproduksjonen i 1927/28. Ved undersøkelsen i 1949/50 var slaktevekten pr. ku 151 kg.

Tallet på husdyr har økt forholdsvis sterkere enn innmarksarealet. I 1900 var gjennomsnittsbuskapen 13.87 kyrslag pr. 100 dekar innmark, i 1949 18.35 kyrslag. Det var altså vel 32 pst. større buskap pr. arealenhet i 1949 enn i 1900. På den annen side har økingen i buskapen ikke helt fulgt økingen i høstutbyttet. I 1949 var det 0.89 kyrslag pr. 1000 føreheter, i 1900 1.16.

På samme måte som planteproduksjonen har økt sterkere enn innmarksarealet, har også husdyrproduksjonen økt sterkere enn dyretallet. Denne relative øking er en følge av sterkere og bedre føring og mer planmessig avlsarbeid.

Den samlede produksjon av kjøtt, flekk, mjølk og egg regnet i tonn kjøttverdi, har økt fra 381 000 i 1900 til 683 000 i 1949/50. Dette er en øking på 302 000 tonn kjøttverdi eller 79.4 pst. Tallet på kyrslag (unntatt fjørfe) økte med 34.9 pst., og produksjonen i kg kjøttverdi pr. kyrslag økte fra 278 til 369, altså med henimot 33 pst.

Eggproduksjonen er steget mest — med 274 pst. Fleskeproduksjonen og produksjonen av kumjølk har økt med vel 80 pst. Kjøttproduksjonen viser 48 pst. og ullproduksjonen 43 pst. øking. Produksjonen av geitmjølk er gått tilbake med 18 pst. (tallet på geiter med 48 pst.).

Følgende tall gir en sammenlikning av endringene i dyretall og produksjon fra 1900 til 1949.

	Endring i dyretall		Endring i produksjon
	Tall	Pst.	Pst.
Storfe	+ 217 600	+ 21.6	kjøtt + 46.2
Derav mjølkekyr	+ 56 100	+ 7.9	mjølk + 81.8
Svin	+ 182 500	+ 77.2	flekk + 81.4
Sauer	+ 337 700	+ 24.2	{ kjøtt + 85.8
			{ ull + 43.4
Geiter	÷ 136 800	÷ 48.3	{ mjølk ÷ 18.1
			{ kjøtt ÷ 55.4
Fjørfe	+2 143 800	+ 135.1	egg + 273.6

Hvilken betydning endringen av de forskjellige produktslag har for den totale produksjonsøkning, går fram av tabellen nedenfor.

Produksjonsøkningen fra 1900 til 1949/50.

	Tonn kjøttverdi	Prosent av total- økningen
Kjøtt i alt	17 600	5.8
Derav: Storfe	11 800	3.9
Sauer	6 900	2.3
Geiter	÷ 700	÷ 0.3
Hester	÷ 400	÷ 0.1
Flesk	30 600	10.1
Kumjølk	238 900	79.1
Geitmjølk	÷ 1 500	÷ 0.5
Egg	16 600	5.5
I alt	302 200	100.0

Av totaløkningen faller 83.0 pst. på storfeholdet, derav 79.1 pst. på mjølk. Økningen av fleske- og eggproduksjonen utgjør henholdsvis 10.1 og 5.5 pst. av totaløkningen, kjøttproduksjonen i alt 5.8 pst. Produksjonen av hestekjøtt, geitkjøtt og geitmjølk er gått noe tilbake.

Utviklingen siden 1900 har vært meget forskjellig for de enkelte fylker og landsdeler. Tabellen nedenfor viser utviklingen i de enkelte fylker i relativtall med 1900 = 100.

Relative tall for 1949 (1900 = 100).

	Dyrket areal	Areal åpen åker og hage	Planteproduksjon		Husdyr- hold i kyrlag	Husdyr- produk- sjonen i kjøttverdi
			1946— 1950 (1901— 1905 = 100)	Middelsår		
Østfold	95.6	101.8	151.0	150.5	140.6	175.1
Akershus	97.6	108.7	150.6	148.4	128.1	183.9
Hedmark	118.6	131.0	178.1	170.0	151.6	220.8
Oppland	118.1	125.9	192.1	175.9	143.6	201.0
Buskerud	99.5	114.4	145.2	146.0	119.4	150.7
Vestfold	94.6	124.9	145.4	145.4	121.8	161.3
Telemark	106.9	89.4	123.4	121.9	127.4	146.1
Aust-Agder	110.7	93.6	123.4	121.8	102.8	125.4
Vest-Agder	126.6	84.7	121.8	126.6	100.7	142.2
Rogaland	131.5	141.5	144.6	152.1	182.9	334.3
Hordaland	179.4	94.0	120.5	122.8	102.9	134.6
Sogn og Fjordane.	162.1	67.3	123.8	123.6	99.6	129.9
Møre og Romsdal..	139.7	89.6	123.8	120.4	123.6	166.5
Sør-Trøndelag	116.5	182.7	141.0	141.0	147.4	162.0
Nord-Trøndelag ...	118.1	147.4	152.5	154.7	170.1	204.0
Nordland	191.0	90.6	176.1	179.1	146.6	174.5
Troms	274.1	117.7	250.0	262.7	155.8	180.0
Finnmark	1 108.5	369.9	288.5	315.7	138.2	143.6
Rikets bygder	119.5	116.2	151.1	150.3	134.9	179.4

I tabellen på side 370—371 er det tatt inn mer detaljerte tall.

Disse tallene viser at innmarksarealet har økt med 64 pst. i Finnmark, 40 pst. i Troms og 17 pst. i Nordland. I Rogaland har det vært 13 pst. øking og i Hedmark 11 pst. Det har også vært litt øking i Oppland, Vest-Agder, Hordaland og Nord-Trøndelag. I de andre fylkene har det vært tilbakegang, sterkest i Telemark med nesten 13 pst.

Arealet av dyrket jord har økt i alle fylker unntatt Østfold, Akershus, Buskerud og Vestfold. Økingen har vært sterkest i Nord-Norge, dernest på Vestlandet. Disse landsdelene har hatt størst nydyrking.

Åpen-åkerarealet har økt med 270 pst. i Finnmark. I Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag har det vært henholdsvis 83 og 47 pst. øking. Rogaland har en øking på nesten 42 pst. og Hedmark 31 pst. I Oppland og Vestfold har det vært ca. 25 pst. øking. I de andre østlandsfylkene har det vært 2—14 pst. øking, bortsett fra Telemark, hvor arealet av åpen åker er gått tilbake med ca. 11 pst. Troms har hatt 18 pst. øking. I de andre fylker — Agderfylkene, Vestlandsfylkene (unntatt Rogaland) og Nordland er åkerarealet gått tilbake, sterkest i Sogn og Fjordane med 33 pst.

I Trøndelagsfylkene, Hedmark og Oppland har kornarealet økt fra 1900 til 1949, sterkest i Sør-Trøndelag med 64 pst. I alle de andre fylkene har det vært nedgang. Særlig sterk har nedgangen vært i Nord-Norge og på Vestlandet.

Potetarealet har økt med over 100 pst. i Østfold, Oppland, Vestfold og Finnmark. I Agderfylkene, Hordaland og Sogn og Fjordane er potetarealet gått tilbake med 7—15 pst. Ellers har det vært mellom 27 og 100 pst. øking.

Rotvekstarealet var lite i 1900. Allerede de første årene etter hundreårsskiftet økte arealet sterkt. Fra først av var fôrnepe den dominerende rotvekst. Ved siden av ble det dyrket en del kålrot. Senere er fôrbetedyrkingen kommet til. Det er først i tiden etter 1930 denne veksten har gjort seg noe særlig gjeldende. Rogaland alene har halvdelen av betearealet. Fôrmargkålen er også kommet til i siste halvdel av 50-årsperioden. (Dette er ingen rotvekst, men på grunn av at både dyrkingsmåte og utnyttelse setter den i klasse med rotvekstene, blir den i statistikken regnet sammen med disse, når en bruker samlebegrepet rotvekster.) Rotvekstarealet har økt minst i Troms, med 190 pst. For de andre fylkene veksler økingen mellom ca. 400 pst. i Nord-Trøndelag og 1 400 pst. i Rogaland — når en ser bort fra Finnmark, hvor økingen er stor, men arealet lite.

Arealet av eng på dyrket jord er gått tilbake i Østfold, Akershus, Buskerud og Vestfold. Det har vært øking i de andre fylkene, sterkest i Nord-Norge, dernest på Vestlandet.

Naturengarealet på innmark er gått tilbake i alle fylker unntatt Østfold og Akershus, hvor naturenga betyr lite. I mange fylker var arealet i 1949 bare det halve eller mindre av arealet i 1900. Mye av naturenga er dyrket opp.

Den samlede produksjon av korn, poteter, rotvekster, høy og halm — regnet i fôrenheter — er fra middelsårsavling i 1900 til middelsårsavling i 1949 økt med ca. 40—75 pst. i fylkene på Østlandet (unntatt Telemark), Rogaland og i

Areal, høstutbytte, husdyrhold og husdyr-

	Øst- fold	Akers- hus	Hed- mark	Opp- land	Buske- rud	Vest- fold	Tele- mark	Aust- Agder
Innmarksareal:								
Korn	96.0	94.8	111.7	103.6	99.3	94.9	58.5	60.7
Poteter	206.4	180.3	199.5	207.2	145.6	202.4	143.0	92.6
Rotvekster	978.2	642.2	1 245.7	923.5	1 139.0	798.8	754.4	673.3
Annen åker og hage ..	56.7	112.5	123.4	162.6	132.2	210.0	164.8	239.0
I alt åker og hage	101.8	108.7	131.0	125.9	114.4	124.9	89.4	93.6
Eng på dyrket jord...	91.9	90.6	110.0	112.3	91.7	80.4	116.4	119.2
Dyrket jord i alt	95.6	97.6	118.6	118.1	99.5	94.6	106.9	110.7
Natureng	111.7	114.2	86.5	77.7	58.6	57.1	46.7	44.6
Innmark i alt	96.2	98.7	110.8	104.8	91.2	92.1	87.3	95.6
Høstutbytte (1946/50 i pst. av 1901/05):								
Korn	148.8	145.6	155.7	169.7	145.8	156.5	90.3	90.2
Poteter	263.3	194.7	222.9	247.0	184.1	273.2	156.4	113.5
Rotvekster	444.9	303.3	555.7	370.5	286.5	354.4	355.7	568.8
Høy	135.4	145.1	172.4	195.0	135.1	115.2	129.4	131.1
Halm	106.9	112.9	117.1	122.0	121.1	109.8	65.1	79.5
I alt i förenheter	151.0	150.6	178.1	192.1	145.2	145.4	123.4	123.4
Husdyrhold:								
Hester	111.1	93.8	111.6	100.6	107.3	110.0	123.1	109.3
Storfe	129.4	127.9	133.7	126.9	106.3	107.6	102.0	86.3
Derav mjølkekyr	125.3	117.7	119.5	123.7	99.9	97.7	96.5	79.0
Sauer	57.0	95.8	173.6	168.9	119.6	74.9	105.1	125.4
Geiter	16.9	33.8	112.0	46.6	31.4	48.3	41.6	12.7
Svin	217.2	220.5	184.7	172.8	235.3	239.7	223.1	146.6
Tilsammen i kyrlag ..	140.6	128.1	151.6	143.6	119.4	121.8	127.4	102.8
Fjørfe	238.1	228.9	283.6	277.8	219.2	245.2	260.2	200.1
Husdyrproduksjon:								
Kjøtt	134.3	129.1	177.1	162.3	125.6	128.5	117.3	105.4
Flesk	243.1	195.7	215.3	178.3	239.4	234.3	213.8	119.3
Kumjolk	166.6	183.1	225.0	215.9	145.8	149.0	138.5	123.7
Geitmjolk	21.1	59.0	172.8	87.8	41.5	73.3	51.9	17.7
Egg	349.2	382.7	408.1	404.9	335.5	432.3	444.4	353.3
Ull	52.9	117.4	208.1	217.1	149.0	90.9	112.1	143.8
Kjøtt, flesk, mjolk og egg i kjøttverdi	175.1	183.9	220.8	201.0	150.7	161.3	146.1	125.4

Trøndelag. Økingen i disse fylkene representerer 486 mill. f.e. eller 71.2 pst. av hele avlingsøkingen i landet. Her spiller produksjonsøkingen av åkervekstene størst rolle (68 pst. av förenhetene). Kornavlingen har økt med 116 000 tonn, potetavlingen med 578 000 tonn og rotvekstavlingen med 575 000 tonn. Høyavlingen har økt forholdsvis mindre (med 392 000 tonn). Bortsett fra Rogaland, har det dyrkede areal økt lite i disse fylkene — i flere av fylkene er det endog gått tilbake. Produksjonsøkingen skyldes derfor en større avkastning pr. areal-enhet.

I Nord-Norge har planteproduksjonen, regnet etter middelsår, økt relativt

produksjon i 1949 i forhold til 1900. 1900 = 100.

Vest-Agder	Rogaland	Hordaland	Sogn og Fj.	Møre og Romsd.	Sør-Tr.lag	Nord-Tr.lag	Nordland	Troms	Finnmark
50.5	82.4	19.4	20.0	40.2	164.0	125.9	22.3	12.5	6.3
84.7	179.8	92.7	91.7	165.6	186.6	183.5	127.0	153.9	206.1
781.4	1 506.0	558.2	575.9	738.3	819.1	503.8	558.4	288.9	2 900.0
389.6	286.4	632.4	204.6	476.1	217.3	182.0	211.7	146.3	565.9
84.7	141.5	94.0	67.3	89.6	182.7	147.4	90.6	117.7	369.9
146.5	126.7	225.2	232.0	164.2	103.7	106.3	229.1	328.5	1 425.0
126.6	131.5	179.4	162.1	139.7	116.5	118.1	191.0	274.1	1 108.5
42.8	72.8	56.6	65.6	53.7	45.8	42.3	65.1	65.5	85.1
100.5	112.5	101.8	99.9	90.9	95.3	103.9	117.3	140.3	163.8
58.9	119.4	32.5	34.7	58.8	250.4	223.4	79.4	52.3	—
98.8	265.2	117.0	129.7	203.8	247.7	241.2	210.9	247.0	354.7
482.4	821.4	322.2	419.1	629.8	615.7	375.2	407.3	240.2	971.0
145.8	119.1	130.3	138.4	129.8	116.6	116.2	177.1	249.8	274.7
50.9	68.1	27.0	24.3	40.3	139.3	128.4	29.8	20.8	—
121.8	144.6	120.5	123.8	123.8	141.0	152.5	176.1	250.0	288.5
120.3	144.4	132.0	110.7	129.6	147.1	135.4	140.8	139.6	175.9
90.8	170.2	92.0	89.8	109.9	135.0	159.8	138.5	149.2	143.0
81.2	159.5	83.9	77.0	93.3	109.5	129.3	109.9	129.8	116.7
97.1	128.3	89.2	113.7	122.4	130.4	138.0	142.4	173.5	111.6
5.3	40.9	56.4	49.7	36.6	62.9	46.4	59.4	108.5	84.6
212.6	522.4	117.1	68.2	89.6	153.7	129.8	116.7	126.0	3 261.3
100.7	182.9	102.9	99.6	123.6	147.4	170.1	146.6	155.8	138.2
192.5	277.4	170.8	195.0	217.5	196.9	227.0	201.7	216.4	637.8
103.6	193.2	105.7	122.6	131.3	177.7	198.1	169.5	185.9	168.8
185.4	531.9	117.1	73.2	84.6	139.8	141.8	116.1	128.4	2 966.7
142.3	335.0	140.0	145.1	183.9	162.9	215.9	183.5	184.1	137.4
11.1	69.0	85.9	71.8	91.1	85.1	75.4	59.0	110.9	69.5
239.5	493.4	237.2	263.7	270.4	274.1	414.0	259.5	298.4	933.3
115.9	162.4	104.7	124.8	133.7	154.3	175.8	130.7	188.8	113.9
142.2	334.3	134.6	129.9	166.5	162.0	204.0	174.5	180.0	143.6

sterkt — i Nordland med 79 pst., i Troms med vel 160 pst. og i Finnmark med ca. 215 pst. I alt representerer dette 16.7 pst. av totaløkningen for riket. I Nord-Norge er det økingen av høyavlingene som betyr mest (89 pst. av førehetene) i produksjonsøkningen. I denne landsdelen skyldes økingen i sterkere grad nydyrkingen, enn tilfelle er i de andre landsdeler.

Resten av den totale produksjonsøkning (12.1 pst.) faller på Telemark, Agder og Vestlandet (unntatt Rogaland). I disse fylkene har produksjonen økt med 20—26 pst. Økingen har altså vært forholdsvis liten i disse fylkene, særlig når en tar i betraktning at det har vært atskillig nydyrking — først og fremst på

Vestlandet. Nydyrkingen har imidlertid i stor utstrekning vært en oppdyrking av natureng til eng på dyrket jord, og det er de økte høyavlinger som utgjør den vesentligste produksjonsøking.

Husdyrhold og husdyrproduksjon har gjennomgående økt sterkest der, hvor også planteproduksjonen har økt mest. Regnet i kyrslag og produsert kjøttverdi, var økingen i forhold til 1900 i avrundede tall:

	Øking i pst. fra 1900		Øking i absolutte tall	
	Kyrlag	Kjøtt- verdi	Kyrlag	Kjøtt- verdi
Rogaland	83	234	74 000	48 000
Østlandsfylkene	20—50	50—120	221 000	149 000
Trøndelag	45—70	60—100	92 000	39 000
Nord-Norge	40—55	40—80	67 000	26 000
Agder og Vestlandet ÷ Rogaland.....	0—25	25—65	26 000	40 000
Rikets bygder	35	79	480 000	302 000

Tallet på mjølkekyr har økt mest i Rogaland med 60 pst., dernest i Troms og Nord-Trøndelag med ca. 30 pst. I Østfold, Akershus, Hedmark og Oppland ligger økingen på omkring 20 pst. De andre fylkene, bortsett fra Sør-Trøndelag, Nordland og Finnmark viser nedgang.

Sauholdet har økt med ca. 70 pst. i Hedmark, Oppland og Troms og med ca. 25—ca. 40 pst. i Aust-Agder, Rogaland, Møre og Romsdal, Trøndelag og Nordland.

Geitholdet er gått tilbake i alle fylker unntatt Hedmark og Troms. I de fleste fylkene er nedgangen svært sterk — over 50 pst.

Svineholdet er mer enn fem-doblet i Rogaland. Mellom 100 og 200 pst. øking er det i Østfold, Akershus, Buskerud, Vestfold, Telemark og Vest-Agder. I Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal er tallet på svin gått tilbake.

Fjørfeholdet har økt med 120—185 pst. i alle østlandsfylkene, Rogaland, Møre og Romsdal, Nord-Trøndelag og Troms. Det er sterk øking også i de andre fylkene. Hordaland har den minste øking — 71 pst.

Prosentvis har fjørfe- og svineholdet økt aller sterkest i Finnmark, men dyretallet er lite i dette fylket.

Den samlede husdyrproduksjon har økt langt sterkere i Rogaland enn i noe annet fylke — med 234 pst. Deretter følger Hedmark med 121 pst., og Oppland og Nord-Trøndelag med vel 100 pst. Mellom 50 og 100 pst. øking er det i Østfold, Akershus, Buskerud, Vestfold, Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag, Nordland og Troms. Økingen er minst i Aust-Agder med 25 pst. Hordaland og Sogn og Fjordane har ca. 30 pst. øking, Telemark, Vest-Agder og Finnmark vel 40 pst.

I Rogaland var fleskeproduksjonen i 1949/50 vel fem ganger så stor som i 1900. Også eggproduksjonen var praktisk talt fem-doblet. I Finnmark er det

liten produksjon, men størst prosentvis øking. I de andre fylkene er den relative øking langt mindre enn i Rogaland. Også for kumjølke viser Rogaland sterkest øking, og bare i Nord-Trøndelag har det vært relativt sterkere øking i kjøttproduksjonen.

Ullproduksjonen har økt med vel 100 pst. i Hedmark og Oppland. Ellers har det vært sterkest øking i Troms, Nord-Trøndelag og Rogaland.

Det viser seg, at bortsett fra Nord-Norge, er det ikke nydyrkingen som har vært den vesentlige årsak til økingen i jordbruksproduksjonen. Utenom Nord-Norge, er det Hordaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal som har hatt den største nydyrkingen, men nettopp disse fylkene, sammen med Agderfylkene og Telemark, viser minst øking i planteproduksjonen. Bortsett fra Møre og Romsdal, er disse fylkene også blant dem som har svakest øking i husdyrproduksjonen. Fylker som Østfold, Akershus og Vestfold hadde litt mindre dyrket areal i 1949 enn i 1900, men er likevel blant de fylker som har økt både planteproduksjonen og husdyrproduksjonen relativt sterkest. I disse fylkene bygger hele produksjonsøkningen på intensivering av driften.

Tabellen nedenfor, med oppgaver over middelsårsavlen i føreheter pr. dekar, husdyrhold i forhold til innhøstet avling, avkastning pr. kyrslag og den samlede husdyrproduksjon i kg kjøttverdi pr. dekar, viser i hvilken grad intensivering i plante- og husdyrproduksjonen er foregått i de enkelte fylker.

	F.e. pr. dekar høstareal		Kyrslag pr. 1000 f.e.		Husdyrproduksjonen i kg kjøttverdi			
	1900	1949	1900	1949	pr. kyrslag		pr. dek. innm.	
					1900	1949	1900	1949
Østfold	151	243	0.81	0.75	314	391	31.6	57.5
Akershus	146	243	0.90	0.78	270	388	30.9	57.6
Hedmark	158	254	0.94	0.84	286	417	37.8	75.3
Oppland	153	250	1.12	0.91	271	379	41.2	79.0
Buskerud	139	221	1.04	0.85	308	389	39.6	65.4
Vestfold	140	257	0.85	0.71	304	402	34.0	59.6
Telemark	144	212	1.02	1.06	323	371	42.6	71.2
Aust-Agder	165	209	1.08	0.91	318	388	54.0	70.9
Vest-Agder	164	207	1.22	0.97	288	407	53.7	76.0
Rogaland	192	331	1.09	1.31	231	423	43.1	128.2
Hordaland	157	209	1.33	1.11	263	344	52.7	69.7
Sogn og Fjordane	160	205	1.37	1.11	244	319	51.0	66.3
Møre og Romsdal	163	233	0.91	0.93	254	341	34.7	63.5
Sør-Trøndelag	152	233	0.84	0.88	307	338	36.3	61.6
Nord-Trøndelag	163	252	0.74	0.81	296	355	31.7	62.3
Nordland	123	180	1.14	0.93	257	306	33.8	50.2
Troms	113	190	1.53	0.91	260	300	42.9	55.0
Finnmark	89	147	2.22	0.97	253	262	45.4	39.8
Rikets bygder	151	232	1.01	0.91	278	369	38.5	67.8

Regnet etter middelsår, har avlingen pr. dekar økt fra 151 f.e. i 1900 til 232 f.e. i 1949 — en øking på 53.6 pst. Regnet etter gjennomsnittsavlingen femårsvis, er det en øking fra 142 f.e. i 1901—1905 til 218 f.e. i 1946—1950 — 53.5 pst. øking eller praktisk talt samme øking som det middelsårsavlingen viser. Tallene bygger på de arealer og planteprodukter som går inn i avlingsberegningen for jordbruket. Grønnfôr og høy fra seterløkker og utslåtter er med i beregningen for 1946—1950, men ikke i de eldre beregninger. Dette forholdet gjør at økingen pr. arealenhet i realiteten er litt større enn det tallene på foregående side viser.

Avlingen pr. dekar har økt sterkest i Vestfold med nesten 84 pst., dernest i Rogaland med vel 72 pst. Det er ellers mer enn 50 pst. øking i alle østlandsfylkene (Telemark unntatt), i Trøndelagsfylkene, Troms og Finnmark. Minst er økingen i Agderfylkene og vestlandsfylkene (unntatt Rogaland).

Husdyrholdet i forhold til innhøstet avling i fôrenheter veksler til dels mye fra fylke til fylke, særlig på grunn av den rolle beitene (som ikke er med i avlingsberegningen) spiller i de forskjellige strøk. Dessuten produserer enkelte fylker vanligvis fôr til salg, mens andre regelmessig kjøper fôr. Salget av plante- produkter til mat er også svært forskjellig.

I de fleste fylker har buskapen økt noe mindre enn avlingen av plante- produkter har økt i samme tidsrom. Bare i Telemark, Rogaland, Møre og Romsdal og Trøndelagsfylkene var det flere kyrslag pr. 1 000 f.e. innhøstet avling i 1949 enn i 1900. Økingen er sterkest i Rogaland.

Avkastingen pr. kyrslag har økt fra 278 til 369 kg kjøttverdi, eller med nesten 33 pst. I Rogaland var avkastingen pr. kyrslag mindre enn i de andre fylkene i 1900, i 1949 hadde dette fylket høyest tall. Akershus, Hedmark, Oppland og Vest-Agder har også sterk øking. Forholdsvis minst øking har det vært i Trøndelag, Nord-Norge og Telemark. Tallene for Telemark og Trøndelag lå imidlertid høyt allerede i 1900.

Husdyrproduksjonen i kjøttverdi svarte i 1900 til 38.5 kg pr. dekar, i 1949 til 67.8 kg — en øking på 76 pst. I Rogaland var produksjonen i 1949 tre ganger så stor som i 1900. I Akershus, Hedmark, Oppland og Nord-Trøndelag er det omtrent fordobling. Finnmark er det eneste fylket som viser nedgang. Stort sett er det relativt minst øking, der produksjonen pr. dekar lå høyt alt i 1900, f. eks. i Agderfylkene, Hordaland og Sogn og Fjordane.

Produksjonsøkningen både av planteprodukter, og i ennå høyere grad av husdyrprodukter, er muliggjort ved en rekke framskritt på forskjellige områder innen jordbruket i plante- og husdyrforedlingen, jordkultur, gjødsling og fôring m. v. Utviklingen av kommunikasjonene har også vært av stor betydning ved å skaffe lettere og bedre avsetningsforhold. Framskrittene kan til dels ha virket utjæmnende på de naturlige driftsbetingelser i de forskjellige strøk, men utviklingen sett fylkesvis, viser at de enkelte distrikter har nyttet — eller har hatt betingelser for å nytte — disse framskritt i høyst forskjellig grad.

Av vesentlig betydning for den oppnådde produksjonsøkning, er den sterkt økte bruk av kunstgjødsel og kraftfôr. Omkring 1900 var bruken av kunstgjød-

sel ennå helt ubetydelig og innskrenket seg vesentlig til litt thomasfosfat. Tabellen nedenfor viser utviklingen av kunstgjødselforbruket. Forbruket er her gitt opp som tonn verdistoff av kvelstoff (N), fosfor (P) og kalium (K), overensstemmende med kongelig resolusjon av 18. april 1947.

År	Kvelstoff (N)	Fosfor (P)	Kalium (K)
1900	150	654	208
1907	238	2 161	1 320
1917	2 924	2 979	4 216
1929	4 325	4 202	7 611
1939	10 270	6 464	12 305
1940	11 652	6 133	12 007
1941	20 098	4 587	18 256
1942	16 270	2 254	24 634
1943	21 458	349	16 932
1944	17 187	523	18 260
1945	21 500	567	14 967
1946	18 988	7 327	12 854
1947	20 905	9 890	24 053
1948	23 302	11 754	27 588
1949	25 216	14 108	35 056
1950	36 864	16 171	41 837

En ser at kunstgjødselforbruket steg relativt sterkt framover til 1939, men særlig sterk øking har det vært det siste 10-året. Den nesten totale mangel på fosforgjødsel i krigsårene kommer også til uttrykk.

Det er stor forskjell mellom de ymse distrikter når det gjelder kunstgjødselforbruket. En viser til det som er skrevet om dette på side 206 fig.

Innførselen av kraftfôr ser en av tabellen nedenfor. For tiden 1901—1940 er tallene gitt som årlige gjennomsnitt for hver femårsperiode.

	Mais	Kli	Olje- og eggehvite- rike	Andre kraftfôr- stoffer	Til- sammen
Gjennomsnitt 1901—1905	18 396	334	13 881	1 923	34 534
» 1906—1910	26 488	88	21 127	4 593	52 296
» 1911—1915	36 611	1 198	32 327	8 968	79 104
» 1916—1920	56 095	122	24 600	1 786	82 603
» 1921—1925	91 123	18 973	40 046	8 397	158 539
» 1926—1930	118 851	26 066	45 297	26 289	216 503
» 1931—1935	158 112	68 314	51 561	14 229	292 216
» 1936—1940	128 010	51 495	76 395	22 665	278 565
1941	5	22 706	133	21 029	43 873
1942	1	—	95	2 870	2 966
1943	—	—	15 056	7 279	22 335
1944	—	3 690	13 751	2 493	19 934
1945	37 815	—	20 987	23	58 825
1946	68 178	1 646	9 091	6 013	84 928
1947	101 131	33 257	59 562	10 790	204 740
1948	123 373	23 748	19 467	31 610	198 198
1949	135 111	2 914	30 546	21 742	190 313
1950	131 208	1 499	76 433	39 677	248 817

Den direkte innførselen av kraftfôrstoffer økte fra ca. 35 000 tonn pr. år i 1901—1905 til ca. 290 000 tonn i 1931—1935. Under siste krig var innførselen liten, til dels ubetydelig. Etter krigen økte innførselen sterkt igjen, og var i årene 1947—1949 ca. 200 000 tonn.

Disse oppgavene gir imidlertid bare et ufullstendig bilde av kraftfôrforbruket. I tillegg til det innførte kraftfôr, kommer den innenlandske produksjon av innførte råstoffer. Det gjelder særlig produksjonen av eggehviterikt kraftfôr, som en får som biprodukt fra oljemøllene, og gris og annet kullhydratrikt avfallsmjøl fra mølleindustrien. I 1900 spilte ikke det eggehviterike kraftfôret fra oljemøllene noen rolle. I 1939 ble det produsert ca. 50 000 tonn av slikt kraftfôr, og i årene 1945—1949 gjennomsnittlig ca. 25 000 tonn.

Forbruket av norsk-produsert sildmjøl har stadig økt, og var i 1939 ca. 30 000 tonn, i 1945—1949 ca. 75 000 tonn.

Innførselen er bare en del av kraftfôrforbruket. I følgende sammenstilling er det gjort et forsøk på å beregne det samlede årlige forbruk av kraftfôr. Gjennomsnittstallene for 1945/46—1949/50 er for omsatt kraftfôr tatt fra Statens Kornforretnings årlige oppgaver. Forbruket av hjemmeavlet kraftfôr til egen buskap kan bare bli anslagsvise oppgaver. En viser også til avsnittet «Produksjonen sett i forhold til forbruket» på side 356 fig.

	1901—1905	1945/46— 1949/50
	Tonn	Tonn
Eggehviterikt kraftfôr:		
Innført	14 000	41 600
Produsert av innført råstoff	—	23 500
Produsert av norsk råstoff	—	78 400
Sum eggehviterikt kraftfôr	14 000	143 500
Kullhydratkraftfôr:		
Innført	20 500	164 800
Avfallsmjøl av innført korn	80 000	40 200
Avfallsmjøl av norskavlet korn	20 000	14 000
Hjemmeavlet til eget bruk	125 000	170 400
Sum kullhydratkraftfôr	245 500	389 400
Samlet kraftfôrforbruk	259 500	532 900
Derav innført eller produsert av innført råstoff	114 500	270 100
Produsert av norsk råstoff	20 000	92 400
I alt omsatt kraftfôr	134 500	362 500
Hjemmeavlet til eget bruk	125 000	170 400

Forbrukernes samlede kraftfôrkjøp har økt fra ca. 135 000 tonn til 363 000 tonn. I 1937—1939 var det tilsvarende tall vel 500 000 tonn. Det anslagsvise samlede kraftfôrforbruk er blitt fordoblet i løpet av 50-årsperioden. I 1937—1939

var det $2\frac{1}{2}$ ganger så stort som i 1900. Av det innkjøpte fôr har forbruket av kullhydratrikt kraftfôr økt med vel 80 pst. i forhold til 1901—1905, mens forbruket av eggehviterikt kraftfôr er vel 10 ganger så stort som i 1901—1905. Forbruket av kraftfôr som er innført eller produsert av innførte råstoffer, har økt med ca. 135 pst.

Oppgaven over kraftfôrinnsførselen i 1901—1905 er dog ikke helt fullstendig. En hadde i denne tiden betydelig innsførsel av bygg, hvorav utvilsomt en vesentlig del gikk til fôr. Innsførselen av bygg var i 1901—1905 gjennomsnittlig vel 124 000 tonn årlig, mot ca. 40 000 tonn i de senere år.

Bortsett fra dette, er altså forbruket av innkjøpt kraftfôr økt med ca. 228 000 tonn, mens den innenlandske planteproduksjon (beitene og hagebruket ikke medregnet) har økt med 649 mill. føreheter (se side 364). Den innenlandske planteproduksjon har altså økt langt mer enn kraftfôrkjøpet.

Innmarksarealet og jordbruksproduksjonen i forhold til folketallet ser en av tabellen nedenfor. Det er regnet med folkemengde etter folketellingene i 1900 og 1946. 1946-tallene ligger til grunn for beregningene over areal og produksjon pr. innbygger i 1949. Folketallet i byene er tatt med i tallet for de enkelte fylker, men tallene for Oslo og Bergen er bare tatt med i tallene for hele riket.

	Folke- mengden i 1946 i for- hold til 1900	Dekar innmark pr. innbygger		Føreheter inn- høstet pr. inn- bygger (middelsårsavl)		Husdyrproduk- sjonen i kg kjøttverdi pr. inn- bygger	
		1900	1949	1900	1949	1900	1949
Østfold	130.4	6.05	4.46	754.1	870.6	191.0	256.5
Akershus	259.1	7.83	2.98	994.7	569.9	242.0	171.7
Hedmark	134.3	7.17	5.91	1 010.0	1 278.3	271.0	445.5
Oppland	133.1	7.07	5.57	959.3	1 268.3	291.2	439.7
Buskerud	133.1	5.06	3.47	627.5	688.3	200.1	226.7
Vestfold	141.1	5.17	3.37	680.5	701.1	175.7	200.9
Telemark	132.9	4.04	2.65	523.8	480.5	171.9	188.9
Aust-Agder	93.7	2.19	2.23	343.6	447.0	118.2	158.3
Vest-Agder	115.2	2.76	2.41	422.5	464.2	148.2	183.0
Rogaland	158.5	3.76	2.67	643.0	617.0	162.3	342.4
Hordaland	138.8	3.90	2.86	590.9	522.8	205.8	199.6
Sogn og Fjordane ...	108.8	5.22	4.80	793.7	901.6	266.2	317.8
Møre og Romsdal ...	134.3	4.92	3.33	744.1	667.1	170.6	211.5
Sør-Trøndelag	143.2	5.54	3.69	777.7	765.7	200.8	227.2
Nord-Trøndelag	126.7	7.97	6.54	1 154.6	1 410.1	252.6	406.8
Nordland	142.0	4.04	3.34	466.1	588.1	136.5	167.8
Troms	152.9	3.56	3.27	383.6	658.9	152.9	179.9
Finmark	178.4	1.97	1.81	159.4	282.2	89.5	72.0
Rikets bygder	140.9	4.41	3.19	604.5	644.8	170.0	216.3

For hele riket er det en tilvekst i folkemengden fra 1900 til 1946 på 40.9 pst.

Innmarksarealet pr. innbygger er gått ned fra 4.4 dekar i 1900 til 3.2 dekar i 1949. I 1939 var det 3.5 dekar pr. innbygger. Et middelsårs høstutbytte har økt fra 605 til 645 f.e. pr. innbygger. I 1939 var det 669 f.e. pr. innbygger. Hus-

dyrproduksjonen har økt fra 170 kg kjøttverdi i 1900 til 216 kg i 1949. I 1939 var det 222 kg pr. innbygger.

Folkemengden har økt sterkest i Akershus, dernest i Finnmark. I Aust-Agder er folketallet gått tilbake siden 1900.

I forhold til 1900, var innmarksarealet pr. innbygger i 1949 mindre i alle fylker unntatt Aust-Agder, hvor det var omtrent uforandret. Særlig sterk nedgang er det i Akershus, hvor folketallet har økt mest.

Middelsårsavlingen pr. innbygger har økt i 12 fylker — i østlandsfylkene Østfold, Hedmark, Oppland, Buskerud og Vestfold, i Agderfylkene, Sogn og Fjordane, Nord-Trøndelag og fylkene i Nord-Norge. De andre 6 fylkene viser nedgang, sterkest i Akershus. I 1939 var det bare 3 fylker som viste nedgang i forhold til 1900.

Størst middelsårsavling pr. innbygger hadde Nord-Trøndelag, dernest Hedmark og Oppland.

Husdyrproduksjonen pr. innbygger hadde økt i de fleste fylker, mens det var nedgang i Akershus, Hordaland og Finnmark. Økingen har vært sterkest i Rogaland.

Størst produksjon i kg kjøttverdi pr. innbygger hadde Hedmark og Oppland, deretter Nord-Trøndelag. I forhold til de andre fylkene, hadde Finnmark svært liten produksjon pr. innbygger, både av plante- og husdyrprodukter.

Tabellen på side 377 viser at folketallet etter 1900 er steget langt sterkere enn innmarksarealet, men ikke så sterkt som produksjonen. Tallene nedenfor viser imidlertid, at i tiden etter 1939 er folketallet også steget sterkere enn produksjonen.

	1900	1939	1949	Endring i pst.	
				1900—1949	1939—1949
Dekar innmark pr. innbygger .	4.41	3.53	3.19	÷ 27.7	÷ 9.6
Fôrenheter pr. innbygger	604.5	668.9	644.8	+ 6.7	÷ 3.6
Kg kjøttverdi pr. innbygger. .	170.0	222.3	216.3	+ 27.2	÷ 2.7

Resymé.

De naturlige betingelser for jordbruket i Norge veksler meget. Dette skyldes både landets beliggenhet, dets store utstrekning og dets beskaffenhet. Det strekker seg fra 58° til 71° nordlig bredde, og nesten en tredjedel av landet ligger nordenfor polarsirkelen. Det er et utpreget fjell-land, gjennomsåret av daler og fjorder.

Stort sett kan en si, at det bare er i den sørøstlige delen av landet — omkring Oslofjorden og oppover omkring Mjøsa — på Jæren og rundt Trondheimsfjorden, at en har større samlede arealer av løse avleiringer skikket for dyrking. Det er også her en finner de største gårdene og det høyest utviklede jordbruk.

Ellers finner en hovedsakelig den dyrkede jorda i striper langs dalførene og langs fjorder og bukter på hele den langstrakte kysten.

Takket være Golfstrømmen og de framherskende sørvestlige vinder, er de klimatiske betingelser langt gunstigere enn landets nordlige beliggenhet tilsier. Gjennomsnittstemperaturen ligger betydelig høyere enn vanlig i forhold til breddegradene. En skal huske at Oslo og Bergen ligger omtrent på samme breddegrad som sørspissen av Grønland og det nordligste av Labrador.

Nedbørsmengden er svært forskjellig i de forskjellige deler av landet. I de sørøstlige delene er således den gjennomsnittlige årlige nedbør 600—700 mm, i Trøndelag omkring 950, mens den i kystdistriktene kan gå opp til 2 000 mm og mer. I det indre av landet er det tørre distrikter med ned til 300 mm årlig nedbør, hvor en fra gammel tid har nyttet kunstig vanning, men da også fått store og årsikre avlinger.

De klimatiske betingelser for plantedyrking er således svært forskjellige. Sør for polarsirkelen kan en på lavlandet dyrke de fleste av de planteslagene som hører til i den tempererte sone, og i de gunstigste strøkene lykkes kulturer selv av meget fordringsfulle vekster. Lengst mot nord og i de høyere liggende strøk er en vesentlig henvist til høyavl. Under gunstige forhold modnes dog bygget helt opp til den 70de breddegrad, og poteten gir bra avling selv i den nordligste del av landet.

Av rikets samlede landareal, 309 000 km², er bare vel 8.1 mill. dekar eller 2.6 pst. dyrket jord, henved 2 mill. dekar natureng og knapt 0.4 mill. dekar nyttede utslåtter. Hele jordbruksarealet var i 1949 knapt 10.5 mill. dekar eller 3.4 pst. av landarealet. Pr. innbygger svarer dette til 3.3 dekar jordbruksareal i alt, hvorav 2.6 dekar dyrket jord.

Skogen dekker i alt ca. 75 mill. dekar eller 24.3 pst. av landarealet. Det meste av skogarealet er direkte knyttet til gårdsbrukene, som har eiendoms- eller bruksrett til $\frac{3}{4}$ av skogarealet.

Jordbruksarealet og skogen omfatter tilsammen henved 28 pst. av landarealet. Resten er høyfjellsvidder, myrer og annet mindre produktivt areal. Nær innpå halvparten av hele landarealet ligger over skoggrensen. Store strekninger blir brukt til sommerbeite for husdyra, slik at vel 15 pst. av deres samlede förbehov blir dekket ved beite i utmark og fjellhamneganger.

De mest utpregede jordbruksfylkene er Østfold, Akershus og Vestfold. Disse tre fylkene har bare 3.6 pst. av hele landarealet, men de har 21 pst. av jordbruksarealet og vel 25 pst. av den dyrkede jorda. I disse fylkene er arealet av dyrket jord ca. 20 pst. av landarealet, mot omkring 1 pst. i de nordligste fylkene. Skogarealet utgjør i de samme tre fylkene over 60 pst. av landarealet, mot under 10 pst. i Rogaland og Finnmark. Av «annet areal» derimot er det i Østfold, Akershus og Vestfold bare 16—18 pst., mot over 80 pst. i Vest- og Nord-Norge.

Ved jordbrukstelingen i 1949 fikk en i alt inn oppgaver for ca. 350 000 bruk. Ved bruk forstår en i statistikken det som blir brukt under ett, som en driftsenhet. Vel 136 000 hadde inntil 5 dekar jordbruksareal. Dette er ikke gårdsbruk i alminnelig forstand. Storparten kan henføres til kategorien «hus med hage», som oftest tilhørende folk med et helt annet yrke enn jordbruk. Flest slike småeiendommer finner en omkring byer og industrisentrer. De hadde $\frac{1}{3}$ av landets frukttrær og bærbusker, og betyr heller ikke så rent lite når det gjelder hønsehold, svinehold og pelsdyrhold.

Av bruk med over 5 dekar jordbruksareal, var det vel 213 000. Det er disse en i alminnelighet regner med som jordbruk. Tallet svarer omtrent til tallet på bruk som har ku. Gjennomsnittsstørrelsen for bruk over 5 dekar var 48 dekar jordbruksareal, hvorav 37 dekar dyrket jord. Videre hadde de gjennomsnittlig 165 dekar produktiv skog og 110 dekar «annet areal», tilsammen 323 dekar. En slik gjennomsnittsgård hadde 1 hest, 5—6 storfe, 7—8 sauer, 1—2 griser og 14 høns.

$\frac{1}{3}$ eller 70 000 av disse 213 000 hadde fra 5 til 20 dekar jordbruksareal. Som regel vil dette være for lite til at bruket kan være ene- eller hovedyrke. Ved spesialdrift på et eller annet område, vil det være mulig å skaffe seg et fullstendig ervervsgrunnlag også på et slikt lite bruk. Ofte sitter det på disse små brukene relativt gamle folk, som vanskelig kan ta noe arbeid utenom, selv om de trengte det. 62 pst. av brukene mellom 5 og 20 dekar var gitt opp å være biyrke.

Tallet på bruk med over 20 dekar jordbruksareal var vel 140 000. Dette svarer omtrent til tallet på dem som har gitt opp å ha jordbruk som hovedyrke eller eneyrke, og med tallet på bruk som har hest.

Bare vel 5 000 bruk hadde over 200 dekar jordbruksareal, knapt 400 hadde over 500 dekar og 37 over 1 000 dekar. Regner en etter dyrket jord, var det bare knapt 4 000 som hadde over 200 dekar og 17 over 1 000 dekar.

132 000 bruk hadde egen skog, derav hadde 6 000 over 1 000 dekar. Legger en brukenes totalareal til grunn, var det 13 000 som hadde over 1 000 dekar.

Det er således mange slags mål en kan bruke for å betegne en eiendoms størrelse: dyrket jord, jordbruksareal, skogareal, totalareal. Ingen av dem er helt tilfredsstillende, fordi ingen av dem alene gir noe sikkert mål for eiendommens samlede produksjonsevne. Dessuten har svært mange bruk rettigheter til skog og beite i sameie, almenninger eller på annen manns eiendom.

En kan også bruke husdyrtallet som mål. Det var f. eks. 132 000 bruk med hest, men bare 36 000 hadde 2 eller flere voksne hester. 204 000 bruk hadde ku, men bare vel 900 hadde over 20 kyr, og bare 35 hadde over 50 kyr. Ved forrige telling var det omtrent dobbelt så mange bruk med over 20 kyr.

Den alt overveiende del av jordbrukene her i landet blir drevet av eieren selv. Av brukene med over 5 dekar jordbruksareal, var det bare knapt 9 pst. som var bortleid. Tallet på forpaktere hadde riktignok økt fra knapt 11 000 i 1939 til 15 000 i 1949, men til gjengjeld var det nedgang i tallet på leilendinger og husmenn.

Av de mannlige brukere på eiendommer med over 5 dekar jordbruksareal, var vel halvparten mellom 40 og 60 år gamle, knapt 1/4 var under 40 år og knapt 1/4 var over 60 år. Forholdet er omtrent det samme som ved forrige telling.

Ved tellingen i 1949 hadde en for første gang med et spørsmål om brukerne hadde gjennomgått noen fagskole. En regnet da bare med kurs av minst 1/2 års varighet. Av brukerne på de vel 213 000 brukene med over 5 dekar jordbruksareal, var det bare vel 19 000 eller 9 pst. som hadde gått noe slikt kurs, og da oftest landbruksskolekurs. Ved de minste brukene var det bare noen få prosent som hadde gått på fagskole. Ved bruk med over 100 dekar hadde vel 1/3 av brukerne gått på fagskole, ved bruk over 200 dekar over halvparten. Det var også stor forskjell distriktsvis.

De norske gårdsbruk er i utpreget grad familiebedrifter, basert på å nytte familiens egen arbeidskraft og med lite leiehjelp. Først ved bruk med over 100 dekar jordbruksareal utgjorde leiehjelpen mer enn 1/4 av årsverkene. For alle brukene med over 5 dekar jordbruksareal utgjorde leiehjelpen 15 pst. av årsverkene for menn, mens brukerne selv utførte 56 pst. av årsverkene og andre mannlige familiemedlemmer 29 pst. For kvinnene var de tilsvarende tallene 9 pst. leiehjelp, mens 64 pst. falt på konene og 27 pst. på andre kvinnelige familiemedlemmer. 76 pst. av konene svarte ja på spørsmålet om de hadde fjøsstellet, 72 pst. at de var med i utarbeidet. Det var atskillig flere av konene som var med i utarbeidet nå enn i 1939.

Tallet på årsverk i alt ved bruk med over 5 dekar jordbruksareal var gått ned med 75 000 eller henved 13 pst. — 39 000 for menn og 36 000 for kvinner. Brukerne og konene utførte i alt litt flere årsverk nå enn i 1939, mens det for de andre familiemedlemmene var en nedgang på 22 pst. og for leiehjelpen en nedgang på 40 pst. Aller sterkest var nedgangen for kvinnelig leiehjelp.

Ca. 60 000 bruk hadde overhodet ingen arbeidshjelp utenom brukeren og

ektefellen, hverken hjelp av voksne familiemedlemmer eller leid hjelp, ikke en gang for kortere tid. Bare vel 26 000 bruk hadde fast leiehjelp om sommeren, og omtrent 10 000 av disse hadde bare kvinnelig leiehjelp. Knapt 17 000 bruk hadde fast mannlig leiehjelp om sommeren, og 12 000 av disse hadde bare 1 mann.

I 1939 var det nesten dobbelt så mange bruk som hadde fast leiehjelp, men selv da var det bare 20 pst. av mannsarbeidet og 15 pst. av kvinnearbeidet som ble utført av leid hjelp.

De vanskelige forhold med arbeidshjelpen har selvsagt hatt vesentlig betydning for driften.

Først og fremst er den arbeidskrevende og lite givende høsting av utslåtter og skrapslåtter gått svært tilbake. For 20 år siden ble det høstet omtrent fire ganger så stort areal av utslåtter som nå. Også rotvekstarealet — som jo er meget arbeidskrevende — viser sterk nedgang, mens potetarealet var en god del større nå enn før krigen.

Kornarealet ble økt i krigsårene, men var i 1949 17 pst. mindre enn i 1939. Tilbakegangen i korndyrkingen kan dog neppe skyldes mangelen på arbeidshjelp. Korndyrking er ikke utpreget arbeidskrevende. Nedgangen må vel snarere ses i sammenheng med prisforholdene og til en viss grad som en naturlig reaksjon mot den økte korndyrking i krigsårene. En tilsvarende utvikling hadde en også under og etter forrige verdenskrig.

Tilbakeslaget i korndyrkingen var særlig sterkt i Nord-Norge og på Vestlandet, minst på Østlandet og i Trøndelag.

Mens det i 1939 var 150 000 brukere som dyrket korn, var det i 1949 bare 116 000 korndyrkere.

Utviklingen har dog også positive sider. Økt bruk av kunstgjødsel har i høy grad økt avkastingen pr. dekar, særlig av enga, så en på denne måten har fått erstatning for det før en før med mye slit skaffet fra utslåtter og liknende. Den samlede avlingsmengde av høy, halm, korn, poteter, rotvekster og grønnfôr i årene 1948, 1949 og 1950 var omtrent av samme størrelse som i 1937, 1938 og 1939. En må vel også regne med at det høstede fôret nå har en noe større fôrverdi enn før, fordi høyet stort sett blir høstet på et tidligere stadium, og det blir lagt ned langt mer silofôr enn før.

Tallet på bruk som la ned silofôr, var fordoblet på de siste 10 årene, og mengden av silofôr var mer enn 3-doblet. Også arealet av kulturbeite viste sterk øking i 10-årsperioden, men dette førte vel samtidig til en noe svakere utnyttning av utmarksbeitene.

Det meste av jordbruksarealet blir brukt til fôrproduksjon. I 1949 ble 14,5 pst. brukt til korn og 5,6 pst. til poteter, resten hovedsakelig til fôrvekster. Også av korn- og potetavlingen går atskillig til fôr. Av den samlede planteproduksjon (hagebruksproduktene unntatt) regnet en med at 84 pst. gikk til fôr. Ved siden av dette skaffer som tidligere nevnt, utmarken en betydelig del av fôret i form av sommerbeite til dyra.

I 1949 ble det dyrket korn på vel 1.5 mill. dekar, herav var 758 000 dekar havre, 400 000 dekar bygg, 308 000 dekar hvete og 10 000 dekar rug. Potet-arealet var vel 580 000 dekar.

Tallet på frukttrær var i 1949 vel 3.8 mill., 1.4 pst. flere enn i 1939. Av bærbusker var det i alt knapt 4 mill. eller omtrent 10 pst. færre enn i 1939. Grønnsakarealet var i 1949 43 000 dekar mot henved 53 000 dekar i 1939. Nedgangen skyldes dog i sin helhet småhagene.

Tross landets nordlige beliggenhet, er avlen pr. dekar relativt høy. For femåret 1946—1950 var den gjennomsnittlige avl pr. dekar av hvete 205 kg, av rug 198 kg, av bygg 227 kg, av havre 216 kg og av poteter 1 914 kg.

I den utstrekning det var mulig, ble mangelen på arbeidshjelp avbøtet ved økt innsats av arbeidssparende maskiner. Særlig sterkt økte tallet på traktorer, mjølkemaskinanlegg, elektromotorer, sleperiver, selvbindere og potet-opptakere, mens det var forholdsvis liten øking for de maskiner som allerede før var alment nyttet, som radsåmaskiner, slåmaskiner og hjulriver. Det store antall nyopprettede maskinstasjoner skulle hjelpe til at maskinparken samtidig også ble nyttet bedre.

Pr. 20. juni 1949 var tallet på hester 198 000, storfe 1 224 000, derav 769 000 mjølkekyr, sauer 1 736 000, geiter 147 000, svin 419 000 og voksne høns 3.7 mill.

Til tross for den sterke øking i tallet på traktorer, var tallet på hest i arbeidsdyktig alder større enn noensinne. Tallet på bruk som hadde voksen hest var økt med 20 000. Da det var lite oppdrett av hest i 1949 og det også var lite av gammel hest, var tallet på hester i alt gått litt ned sammenliknet med 1939.

Tallet på storfe var 16 pst. mindre enn i 1939. For mjølkekyr var nedgangen 11 pst., mens tallet på okser var gått ned til mindre enn det halve.

Tallet på sau var omtrent det samme som i 1939, men en kunne konstatere noe forskyvning i sauholdet distriktvis — det hadde økt over Østlandet og i Trøndelag, men viste nedgang på Vestlandet og i Nord-Norge.

Tallet på geit var i 10-årsperioden redusert med over 40 pst. Som et eksempel på den voldsomme nedgang i geitholdet mange steder, kan en nevne herredet Stryn i Sogn og Fjordane, hvor det i 1929 var bortimot 5 000 geiter, i 1939 1 900 og nå knapt 500.

Svineholdet og høneholdet, som ble så sterkt redusert under krigen, tok seg fort opp igjen. Særlig var det en sterk øking fra 1948 til 1949, slik at en på tellingsdagen hadde 16 pst. flere svin og 8 pst. flere høner enn en hadde i 1939, og dertil et rekordmessig stort tillegg av kyllinger.

Tilgangen på kraftfôr var i 1949 forholdsvis rikelig — selv om en ikke var på høyde med forbruket før krigen — og forholdet mellom kraftfôrpris og produktprisene var relativt gunstig.

I 1939 regnet en med at 15—16 pst. av det samlede fôrbehovet til husdyra ble dekket av kraftfôr av utenlandsk opprinnelse. I 1949 var den tilsvarende prosent 11.

En representativ undersøkelse over størrelsen av husdyrproduksjonen i

tiden 20. juni 1949—20. juni 1950, viste at den gjennomsnittlige mjølkemengden pr. ku var nesten 20 pst. større enn for 10 år siden. Til tross for at tallet på mjølkekyr som før nevnt var gått tilbake med 11 pst., hadde den totale produksjon av kumjølke økt med ca. 6 pst.

Også produksjonen av egg og ull var større enn i noe tidligere år. Bare ett av de årene en har beregning for (1934/35) viser større fleskeproduksjon. Produksjonen av geitmjølk derimot var gått ned med omtrent 1/3 i løpet av de siste 10 årene, og kjøttproduksjonen viste en nedgang på 10 000 tonn eller ca. 16 pst.

For 1949/50 var produksjonen beregnet til 54 000 tonn kjøtt, henvend 43 000 tonn flesk, 1.6 mill. tonn kumjølke, 21 000 tonn geitmjølk, henvend 27 000 tonn egg og vel 3 000 tonn ull.

Tallet på pelsdyrgårder gikk ned fra 21 000 i 1939 til 7 000 i 1949 og tallet på sølvrev fra henvend 500 000 til 113 000. Av blårev og mink var det forholdsvis lite i 1939. Blåreven økte fra ca. 30 000 til 84 000 og mink fra vel 25 000 til 70 000.

Tallet på tamrein var i 1949 ca. 126 000.

Verdien av jordbruksproduksjonen på produsentenes hånd er for 1949/50 beregnet til 1 473 mill. kr. Av dette falt 281 mill. kr. på planteprodukter til mat og teknisk bruk. 1 192 mill. kr. falt på husdyrproduktene, derav 645 mill. kr. på mjølka. Pelsdyra er holdt utenom beregningen.

Den samlede grunnflate av driftsbygningene i jordbruket var gitt opp til 36.6 mill. m². 40 pst. av dette var bygd i de siste 30 årene, 2/3 var bygd i løpet av de siste 50 årene. Regnet etter grunnflate, var 1/3 av driftsbygningene over 50 år.

52 pst. eller vel halvparten av brukene med over 5 dekar jordbruksareal svarte ja på spørsmålet om innlagt vann i fjøset, mens snautt halvparten hadde innlagt vann i kjøkkenet. Bedringen i løpet av det siste 10-året var vesentlig mer markert når det gjaldt vann i kjøkkenet enn i fjøset. Bare 40 pst. av brukene hadde innlagt vann både i kjøkken og fjøs. 46 pst. hadde utslagsvask i kjøkkenet.

Noe bedre var forholdet når det gjaldt bruk av elektrisitet. Mens det i 1939 bare var snautt halvparten av brukene som hadde elektrisk lys, var det i 1949 økt til 2/3 av brukene. Tallet på dem som brukte elektrisitet til koking var mer enn fordoblet i løpet av 10 år, og tredoblet når det gjaldt bruk av elektrisitet til oppvarming.

Av brukene over 5 dekar var det vel 20 000 eller ca. 10 pst. som manglet kjørevei til bruket. Relativt flest bruk uten vei var det i Nord-Norge, dernest i Sogn og Fjordane og i Hordaland.

Summary in English.

The natural conditions of agriculture in Norway vary considerably from one district to another. This is due to the situation of the country, its long extension and its natural character. Reaching as it does from 58 to 71 degrees North lat., nearly one third of the land area is situated north of the Arctic circle. It is distinctly a mountainous country, intersected by valleys and fjords.

Generally speaking it is only in the south-eastern part of the country — around the Oslofjord and northward around Mjøsa — and at Jæren and around the Trondheimsfjord that we find large collective areas of loose sediments suitable for cultivation. In these parts the largest farms and the highest developed agriculture are found.

In other parts of the country the cultivated land is mostly found in narrow strips along the valleys and round the fjords and bays along the lengthy coast.

Due to the Gulf Stream and the predominant south-westerly winds, the climatic conditions are much more favourable than would be expected having regard to the northerly position of the country. The average temperature is considerably higher than usual at these latitudes. It must be remembered that Oslo and Bergen lie nearly at the same latitude as the southern end of Greenland and the northern part of Labrador.

The downfall of rain shows great variations in the different parts of the country. In the south-eastern parts the average annual rainfall is 600—700 mm, in Trøndelag it is about 950 mm, and in the coastal districts it may rise to 2 000 mm, and more. In the interior parts of the country there are dry districts where the rainfall is as low as 300 mm annually. In these parts artificial irrigation has been in use from ancient times and by this means large and regular crops have been achieved.

The climatic conditions for crop cultivation are thus rather varied. South of the Arctic circle it is possible, in the low districts, to cultivate most of the species of plants which are characteristic of the Temperate zone, and in the most favourably situated parts even more exacting plants have been cultivated with success. Farthest to the north and in the higher altitudes crops are mostly limited to hay. When conditions are favourable, however, barley will ripen as far north as 70 degrees of latitude, and potatoes give a good crop even in the most northern part of the country.

Of the total land area of Norway, which is 309 000 sq. km, only about 8.1 million decares or 2.6 per cent of the land is cultivated, close to 2 million decares are natural meadows, and less than 0.4 million decares are outlying fields. In 1949 the total agricultural area was 10.5 million decares or 3.4 per cent of the land area, and this corresponds to a total of 3.3 decares agricultural land per inhabitant of which 2.6 decares is cultivated land.

The forest land covers about 75 million decares or 24.3 per cent of the total land area. The greater part of the forest land belongs to the farms, as the farmers own or have a right of use to three fourths of the forest land. The agricultural and forest areas together account for about 28 per cent of the total land area. The rest consists of mountain ranges, marshes and other non-arable land. Almost one half of the total land area lies above the timber line. Extensive districts of this land are used in the summer as pasture land for live-stock, these pastures provide 15 per cent of the forage requirements.

The counties which are most agricultural are Østfold, Akershus and Vestfold. These three counties which account for only 3.6 per cent of the total land area, account for 21 per cent of the agricultural land and as much as 25 per cent of the cultivated land. In these counties the area of cultivated land amounts to about 20 per cent of the total land area, as compared to 1 per cent in the northern counties. In the same three counties the forest area amounts to more than 60 per cent of the total area as compared to less than 10 per cent in Rogaland and Finnmark. In Østfold, Akershus and Vestfold only 16—18 per cent of the land belongs to the category "unproductive area", as compared to 80 per cent in western and northern Norway.

In connection with the agricultural census of 1949, returns were received from about 350 000 holdings. The definition of a "holding" in this census was an operational unit. More than 136 000 of these holdings consisted of 5 decares or less agricultural land. This is not farming in the ordinary sense, as the greater part of these holdings comes within the category "house with a garden", generally belonging to people with an occupation other than agriculture. These small holdings are generally found near towns and industrial centres. One third of all the fruit trees and berry bushes in Norway are cultivated on these small holdings and they also produce a large amount of the poultry, pigs and fur-bearing animals.

Of holdings with more than 5 decares agricultural land, there were more than 213 000. These are farms in the usual sense. The figure corresponds with the number of holdings keeping cows. The average size farm in the more than 5 decare class was 48 decares of agricultural land, of which 37 decares were cultivated land. In addition, these farms averaged 165 decares of productive forest land and 110 decares of "unproductive area", aggregating 323 decares. Such average farms had 1 horse, 5—6 cattle, 7—8 sheep, 1—2 pigs and 14 hens.

One third or 70 000 of these 213 000 farms had from 5 to 20 decares agricultural land. This generally means that the farm is too small for making a

livelihood only or mainly from farming. Specialization will make it possible to earn a livelihood even on such small farms. Very often these farms belong to comparatively old people, who even in cases of economic necessity, are not able to do any work outside the farm. 62 per cent of the farms of between 5 and 20 decares were operated as a secondary occupation.

The number of farms having more than 20 decares agricultural land amounted to more than 140 000. This corresponds approximately to the number of those who mentioned farming as principal or only occupation and also to the number of farms with horse.

Only 5 000 farms had more than 200 decares agricultural land, nearly 400 had more than 500 decares and 37 more than 1 000 decares. Taking into account the cultivated land, only 4 000 farms had more than 200 decares and 17 more than 1 000 decares.

132 000 farms had their own forest, of these 6 000 had more than 1 000 decares. Based on the total farm area, 13 000 farms had more than 1 000 decares.

Of the various kinds of measurements used to indicate the size of a farm i.e. cultivated land, agricultural land, forest land, total area, none are quite satisfactory because none of these measurements can convey a real impression of the total productive power of the farm. Additional factors which increase the productive power of the farms are for example the right of farmers to cut wood in other forests than their own, joint ownership of woods and pastures and grazing rights on communal land or within the property of others.

It is also possible to use the number of live-stock as a measure. The number of farms with horse for example, amounted to 132 000, but only 36 000 had 2 or more full-grown horses. 204 000 farms had cow, but only a little more than 900 had more than 20 cows and only 35 had more than 50 cows. In 1939 there were nearly double the number of farms with more than 20 cows.

Generally speaking the Norwegian farmers own their farms. About 9 per cent of the farms with an area of more than 5 decares agricultural land were rented. The number of short-term tenant farmers, however, has increased from about 11 000 in 1939 to 15 000 in 1949, but on the other hand there was a decrease in the number of long-term tenant farmers and of cottagers.

More than one half of all male farmers on farms with more than 5 decares agricultural land were between 40 and 60 years of age, less than one fourth were under 40 years of age and nearly one fourth were over 60 years of age. The previous census showed approximately the same age distribution.

The census of 1949 introduced for the first time a question pertaining to farmers' vocational school training. Only courses of at least a half year duration were considered. Of the farmers on the 213 000 farms with more than 5 decares agricultural land, only 19 000 or 9 per cent had taken such courses which in most cases were agricultural courses. Only a small per cent of the farmers on the small farms had attended a vocational school. On the farms of more than

100 decares, one third of the farmers had attended a vocational school, and on the farms of more than 200 decares about one half of the farmers. There was also a great variation from district to district.

The Norwegian farms are to a large extent family enterprises which utilize the labour of the family members and use very little hired help. Only for farms of more than 100 decares agricultural land the work performed by hired workers in terms of work years amounted to about one fourth of the total. On farms of above 5 decares of agricultural land, the work performed by male hired workers in terms of work years was 15 per cent, while the farmers themselves performed 56 per cent, and other male members of the family 29 per cent. The corresponding figures for women were 9 per cent for hired help, 64 per cent for the farmers' wives and 27 per cent for other female members of the family. 76 per cent of the wives answered yes to the question as to whether they were doing the dairy work, 72 per cent that they took part in the outside farming work. Compared to 1939, a far greater number of the wives participated in this work.

The total number of work years put in on farms of more than 5 decares agricultural land had decreased in the 10 year period by 75 000 or nearly 13 per cent — 39 000 for men and 36 000 for women. Compared to 1939, the number of work years put in by farmers and their wives increased slightly, while for the other members of the family there was a decrease of 22 per cent, and for hired workers a decrease of 40 per cent. The decrease was greatest for hired female workers.

On further analysis of man-power on these farms, the returns showed that approximately 60 000 farms had no help, exclusive of the farmer and his wife, neither from adult members of the family nor from hired workers, not even for short periods. Only 26 000 farms had regular hired workers during the summer, and about 10 000 of these had only female hired help. About 17 000 farms had regular male hired workers during the summer and 12 000 of these hired only 1 male worker.

In 1939 there were almost twice as many farms with regular hired workers, but even then only 20 per cent of the work performed by males and 15 per cent of the work performed by women was done by hired workers.

The difficult conditions regarding hired workers have naturally had a pronounced influence on farming operations. Primarily, the strenuous harvesting operations of the outlying meadows, which yield small returns, have decreased. Twenty years ago the area of outlying meadows to be harvested was about four times as great. Also the agricultural area for root crops, which need much attention, has decreased, while the area for cultivating potatoes is considerably larger now than before the war.

The agricultural area for growing grain crops increased during the war, but was in 1949 17 per cent less than in 1939. The decrease in the cultivation of grain crops is, however, not due to the shortage of man-power, as the culti-

vation of grain crops is not very labour consuming. The decrease is probably due to price conditions and is also to a certain degree a reaction to the increased cultivation of grain crops during the war. There was a corresponding development during and after the first world war.

The decrease in the cultivation of grain crops was especially marked in the northern and western parts of Norway, and to a lesser degree, in the eastern part of the country and in Trøndelag.

In 1939 there were 150 000 farmers cultivating grain crops, but in 1949 the number had decreased to only 116 000.

The development, however, also has its positive sides. The increased use of commercial fertilizers has considerably increased the yield per decare, especially the yield from meadows. This is a compensation for the forage which previously was harvested from the outlying meadows with much irksome work. The total yield of hay, straw, grain crops, potatoes, root crops and green grain fodder for the years 1948, 1949 and 1950 was about the same as for 1937, 1938 and 1939. It may also be assumed that the forage now has a greater feeding value as the hay is now generally harvested at an earlier stage, and there have been ensiled greater quantities than before.

The number of farms that ensiled fodder has doubled during the last 10 years and the quantity of ensiled fodder has more than tripled. Also the area of cultivated pasture land increased greatly during the 10 year period, but at the same time this may have resulted in decreased utilization of the outlying pasture fields.

The major part of the agricultural land is used for growing forage crops. In 1949 14.5 per cent was used for cereals and 5.6 per cent for potatoes, and the rest chiefly for various forage crops. A considerable proportion of the cereal and potato crop is also used for feeding animals. Of the total crop yield (horticultural yield excepted) it is estimated that 84 per cent is used for feeding purposes. In addition — as previously mentioned — outlying pastures supply an important part of the forage.

In 1949 grain crops were grown on more than 1.5 million decares land of which 758 000 decares were oats, 400 000 decares barley, 308 000 decares wheat and 10 000 decares rye. Potatoes were grown on more than 580 000 decares.

The number of fruit trees came to 3.8 millions in 1949, which is 1.4 per cent more than in 1939. The number of berry bushes came to 4 millions or approximately 10 per cent less than in 1939. The agricultural area for vegetables amounted to 43 000 decares in 1949 as against 53 000 decares in 1939. This decrease is, however, due to a reduction in the number of small gardens growing vegetables.

In spite of the northerly situation of the country, the yield per decare is comparatively high. During the 5 year period 1946—1950 the average yield per decare came to 205 kilos wheat, 198 kilos rye, 227 kilos barley, 216 kilos oats, and 1 914 kilos potatoes.

The shortage of labour was met as much as possible through the increased use of labour-saving machinery. Especially the number of tractors, milking

machines, electromotors, sweep-rakes, automatic binders and potato diggers was increased, whereas there was comparatively small increase in the type of machinery already in general use, such as seed-drilling machinery, mowers and wheel-rakes. The great number of recently established farm machinery centres (farm machinery pools) should also help in the better utilization of farm machinery.

On June 20, 1949, the number of horses was 198 000, of cattle 1 224 000 (of which 769 000 were dairy cows), of sheep 1 736 000, of goats 147 000, of pigs 419 000, and of hens 3.7 millions.

In spite of the great increase in the number of tractors, the number of work horses was greater than ever. The number of farms having full-grown horses increased by 20 000. However, compared to 1939, the number of horses (in 1949) had decreased, because the breeding of horses in 1949 was small and there were comparatively few old horses.

The number of cattle was 16 per cent lower than in 1939. The reduction in the number of dairy cows was 11 per cent, whereas the number of oxen was reduced to below one half.

The number of sheep was approximately the same as in 1939. A certain displacement between sheep raising districts took place — there was an increase in the eastern part of the country and in Trøndelag, but a decrease in the western and northern parts of the country.

The number of goats decreased by more than 40 per cent during the 10 year period. As an example of the great reduction in goat raising in many parts of the country, Stryn in Sogn and Fjordane might be mentioned — there were nearly 5 000 goats in 1929, 1 900 in 1939 and now less than 500.

The raising of pigs as well as hens, which was greatly reduced during the war, revived rapidly. The increase was especially great from 1948 to 1949, so that on the day of census there were 16 per cent more swine and 8 per cent more hens than in 1939, and in addition, there was a record-breaking increase in chickens.

The supply of concentrated feeding stuffs was relatively abundant in 1949, though the consumption was not as great as before the war, and the relation between the price for concentrated feeding stuffs and the price for farm products was comparatively favourable.

In 1939 it was estimated that 15 to 16 per cent of the total feed requirement for live-stock was supplied by concentrated feeding stuffs imported from abroad. In 1949 the corresponding figure was 11 per cent.

A sample survey of the production of live-stock products for the period June 20, 1949—June 20, 1950, showed that the average quantity of milk per cow was nearly 20 per cent greater than 10 years ago. Although the number of dairy cows, as mentioned before, had decreased by 11 per cent, the total production of milk had increased by about 6 per cent.

Also the production of eggs and wool was greater than in any previous

year. Only one of the years for which an estimate has been made (1934/35) showed greater production of pork. The production of goat milk, however, had decreased by approximately one third during the last 10 years, and the production of meat showed a decrease of 10 000 tons or about 16 per cent.

For 1949/50 the production of meat was estimated at 54 000 tons, of pork almost 43 000 tons, of cow milk 1.6 million tons, of goat milk 21 000 tons, of eggs almost 27 000 tons and of wool more than 3 000 tons.

The number of farms for fur-bearing animals decreased from 21 000 in 1939 to 7 000 in 1949 and the number of silver foxes from about 500 000 to 113 000. There were comparatively few blue foxes and minks in 1939. The number of blue foxes increased from about 30 000 to 84 000 and minks from 25 000 to 70 000.

In 1949 the number of domestic reindeer came to about 126 000.

The value of agricultural production at the producer's stage has been calculated at 1 473 million kroner for 1949/50. Of this crops for food and technical use came to 281 million kroner. Live-stock products came to 1 192 million kroner, of which milk came to 645 million kroner. Fur-bearing animals are not included in this calculation.

The total ground area of agricultural buildings excluding farmhouses came to 36.6 million square metres. 40 per cent of this area had been built during the last 30 years, two thirds were built during the last 50 years. According to calculations based on ground area, one third of the buildings were older than 50 years.

52 per cent or more than half of the farms with more than 5 decares agricultural land answered yes to the question pertaining to water installation in the cow-stable, whereas less than half of the farms had water installation in the kitchen. The improvement during the last 10 years was much more marked with regard to water installation in kitchens than in cow-stables. Only 40 per cent of the farms had water installation in the kitchen as well as in the cow-stable. 46 per cent had a sink in the kitchen.

The situation regarding the use of electricity was somewhat better. Whereas in 1939 less than one half of the farms had electric light, in 1949 the number of farms using electricity had increased to two thirds of all farms. The number of farms using electricity for cooking was more than doubled during the 10 year period and the number of those using electricity for heating was tripled.

As regards accessibility to farms in the more than 5 decares class, about 20 000 or about 10 per cent were without driving road to the farm. The comparatively greater number of these farms were located in northern Norway, next in order in Sogn and Fjordane and in Hordaland.

Norges Offisielle Statistikk, rekke XI.
(Statistique Officielle de la Norvège, série XI.)

Rekke XI. Trykt 1951 (forts.)

- Nr. 74. Fagskolestatistikk 1947/48—1949/50. (*Ecoles professionnelles.*)
— 75. Dødelighetstabeller 1931/32—1940/41 og 1945—48. (*Tables de mortalité.*)
— 76. Sinnssykehusenes virksomhet 1949. (*Statistique des hospices d'aliénés.*)
— 77. Ulykkestrygden for sjømenn 1946—48. Ulykkestrygden for fiskere 1947—48. (*Assurances de l'Etat contre les accidents des marins. Assurances de l'Etat contre les accidents des marins pêcheurs etc.*)
— 78. Konjunktorene i mellomkrigstiden. Norge og utlandet. (*Inter-War Trade Cycles. Norway in Relation to Other Countries.*)
— 79. Skogavvirking 1946/47—1948/49. (*Bois abattu.*)
— 80. Statistisk årbok 1951. (*Annuaire statistique de la Norvège.*)
— 81. Norges fiskerier 1949. (*Les pêcheries norvégiennes.*)
— 82. Norges kommunale finanser 1946/47 og 1947/48. (*Finances des communes.*)
— 83. Norges elektrisitetsverker 1946—1948. (*Usines d'électricité.*) ..

Rekke XI. Trykt 1952.

- Nr. 84. Økonomisk utsyn over året 1951. (*Aperçu de la situation économique.*)
— 85. Trafikkulykker 1949. (*Accidents de circulation.*)
— 86. Norges fiskerier 1950. (*Les pêcheries norvégiennes.*)
— 87. Jordbrukstillingen i Norge 20. juni 1949. III. De naturlige jordbruksområder. (*Recensement du 20 juin 1949. III. Les régions agricoles.*)
— 88. Sunnhetstilstanden og medisinalforholdene 1949. (*Rapport sur l'état sanitaire et médical.*)
— 89. Folkemengdens bevegelse 1949. (*Mouvement de la population.*)
— 90. Norges jernbaner 1948—49. (*Chemins de fer norvégiens.*)
— 91. Forsikringsselskaper 1950. (*Sociétés d'assurances.*)
— 92. Lønnsstatistikk 1950. (*Statistique sur les salaires.*)
— 93. Telegrafverket 1950—51. (*Télégraphes et téléphones de l'Etat.*)
— 94. Meieribruket i Noreg 1950. (*L'industrie laitière de la Norvège.*)
— 95. Skolestatistikk 1947—48. (*Instruction publique.*)
— 96. Kriminalstatistikk 1949 og 1950. (*Statistique de la criminalité.*)
— 97. Tendenser i den økonomiske utvikling. Våren 1952. (*Current economic trends.*)
— 98. Syketrygden 1949. (*Assurance-maladie nationale.*)
— 99. Folketellingen i Norge 3. desember 1946. V. Boligstatistikk. (*Recensement du 3 décembre 1946. V. Statistique d'habitation.*)
— 100. Norges postverk 1951. (*Statistique postale.*)
— 101. Norges industri 1950. (*Industrial Production Statistics.*)
— 102. Kommunenes gjeld og kontantbeholdning m.v. 1950. (*Municipal Debt and Cash Balance etc.*)
— 103. Jordbrukstillingen i Norge 20. juni 1949. IV. Oversikt. (*Recensement du 20 juin 1949. IV. Aperçu général.*)

Statistisk Sentralbyrå har dessuten bl. a. gitt ut disse verker:
Statistiske Meldinger. 12 nr. i året. (*Bulletin mensuel du Bureau Central de Statistique.*)
Månedsoppgaver over vareomsetningen med utlandet. Trykkes månedsvis. (*Bulletin mensuel du commerce extérieur.*)
Fortegnelse over Norges Offisielle Statistikk m. v. 1828—31. desember 1920. Kristiania 1889, 1913 og 1922. (*Catalogue de la Statistique Officielle.*)
Statistiske Oversigter 1914. Kristiania 1914. Statistiske Oversikter 1926. Oslo 1926.
Statistiske Oversikter 1948. Oslo 1949. (*Résumé rétrospectif 1914, 1926 et 1948.*)

Alle verker er til salgs hos H. Aschehoug & Co., Oslo.

Av følgende årganger av «Statistisk Årbok» og «Norges Handel» er Byråets beholdning meget knapp, og Byrådet er takknemlig for å få overlatt enkelte eksemplarer:

Statistisk Årbok samtlige årganger til og med 1943—45.

Norges Handel samtlige årganger til og med 1918, dessuten 1920—23, 1927—30, 1934—39.

10. juli 1952.